

שבוע פרשת פינחס - בארץ הקודש

(14 – 20 July 19)

י"א – י"ז תמוז תשע"ט

ספרי' – אוצר החסידים – לויבאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מלויבאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספה: כמפורט במפתח כללי עמוד ד'

אף על פי שיכולים להניח תפילין במשך כל היום כולו (מנחם החמה, או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמניחים תפילין ומתפללים בהם. (משיחת י"א שבט תשכ"ח)

טוב להרגיל עצמו לומר ... נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

**מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹת בִּי נִשְׁמָתִי
בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ.**

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל דְּבָרֵי תוֹרָה:**

**וְהַעֲרַב נָא יי אֱלֹהֵינוּ אֶת־דְּבָרֵי תוֹרָתְךָ בְּפִינוּ, וּבְפִי
כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, וְנִהְיָ אֲנַחְנוּ וְצִאֲצֵאֵינוּ,
וְצִאֲצֵאֵי כָּל־עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל, כָּלֵנוּ יוֹדְעֵי שְׁמֶךָ וְלוֹמְדֵי
תוֹרָתְךָ לְשִׁמּוֹה. בְּרוּךְ אַתָּה יי, הַמְּלַמֵּד תוֹרָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל:**

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל
הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יי, נוֹתֵן
הַתּוֹרָה:**

**וַיִּדְבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן וְאֶל־בָּנָיו
לֵאמֹר כֹּה תִּבְרְכוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲמֹר לָהֶם:**

**יִבְרַךְ יְהוָה וַיִּשְׁמְרֶךָ: יָאֵר יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיַּחַנֶּךָ: יֵשֹׁא
יְהוָה | פָּנָיו אֵלֶיךָ וַיִּשֶׁם לְךָ שָׁלוֹם:**

ושָׁמוּ אֶת־שְׁמִי עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲנִי אֲבָרְכֶם:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטור, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:**

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין שלייד לשל־ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

**בְּרוּךְ אַתָּה יי אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו
וְצִוָּנוּ עַל מִצְוַת תְּפִלִּין:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יי אֱלֹהֵינוּ, יי אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוֹתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

**וְאַהֲבַת אֵת יי אֱלֹהֶיךָ, כָּכָל לְבָבְךָ וּכָכָל נַפְשְׁךָ וּכָכָל
מַאֲדֶךָ. וְהָיוּ דְּבָרֶיךָ הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
הַיּוֹם, עַל לְבָבְךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ,
וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֶיךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.
וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׁמִעוּ אֵל מְצוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצִוֶּה
אֲתֶכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֵת יי אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדּוֹ, כָּכָל
לְבַבְכֶם וּכָכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרֻצְכֶם בַּעֲתוֹ יוֹרֵה
וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתִּי דִּגְגָךְ וְתִירְשְׁךָ וַיְצַהֲרֶךָ. וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשַׁדְּךָ
לְבִהְמֶתְךָ, וְאָכַלְתָּ וַיִּשְׂבַּעְתָּ. הִשְׁמַרְוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם,
וְסָרְתָם וַעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה
אָף יי בְּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהָאֲדָמָה לֹא
תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִחֲרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַפֹּהָה אֲשֶׁר יי
נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם,
וְקִשְׁרָתָם אֲתֶם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְטַטְפַּת בֵּין עֵינֵיכֶם.
וְלִמְדֶתֶם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ
וּבְלֻכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וּכְתַבְתָּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ
וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וַיְמִי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר
נִשְׁבַּע יי לְאַבְרָהָם לֵאמֹר לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.**

**וַיֹּאמֶר יי אֵל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל פְּנֵי בְּגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם,
וְנָתַנוּ עַל צִיצִית הַכִּנָּף, פְּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית,
וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וְזָכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יי, וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא
תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לְבַבְכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֲתֶם זֵנִים
אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וַעֲשִׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם
קִדְּשִׁים לְאֱלֹהֵיכֶם. אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֲתֶכֶם,
מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לִהְיוֹת לָכֶם לְאֱלֹהִים, אֲנִי יי אֱלֹהֵיכֶם (אֲנִי יי
אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵת.**

נכון לומר קודם התפילה:

**הָרִינִי מִקְבֵּל עָלִי מִצְוַת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבַת לְרַעְדָּה כְּמוֹךָ
מצוה להתפלל בתפילין את כל תפילת שחרית כולל שיעור תהלים כפי שמתחלק
לימי החודש.**

**יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבִנָּה בֵּית
הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ.
אֶךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁכּוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.**

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חוקש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת־צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שיקבל כפרס ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשית־תוכות "לח") בצירוף שם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחרדו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קִיחַ

בו יסופר גודל הבטחון שהיה לדוד והרבה תהילות להש"י שקיים לנו מה שהבטיח אותנו:

חִילִי: ^א יָמִין יְהוָה רֹמְמָהּ יָמִין יְהוָה עָשָׂה חִילִי:
^ב לֹא־אֲמוֹת בִּירָאֶחֱיָה וְאֶסְפָּר מַעֲשֵׂי יְהוָה: ^ג יִסְר וְסִרְיָה
^ד יְהוָה וְלִפְנוֹת לֹא נִתְּנָי: ^ה פִּתְחוּ־לִי שַׁעֲרֵי־צֶדֶק אֲבֹא־בָם
^ו אוֹרָה יְהוָה: ^ז וְהִשְׁעַר לַיהוָה צְדִיקִים יָבֹאוּ בּוֹ:
^ח אוֹדֶךָ כִּי עֲנִיתָנִי וְתַחֲיִלִּי לִישׁוּעָה: ^ט אֲכֹן מֵאִסּוּ
^י הַבּוֹגִים חַיִּתָּה לְרֹאשׁ פִּנָּה: ^{יא} מֵאֵת יְהוָה חַיִּתָּה וְאֵת
^{יב} הַיָּא נִפְלְאוֹת בְּעֵינָיו: ^{יג} וְהַחַיִּים עָשָׂה יְהוָה נִגִּילָה
^{יד} וְנִשְׁמַחָה בּוֹ: ^{טו} אֲנָא יְהוָה הוֹשִׁיעָה נָא אֲנָא יְהוָה
^{טז} הַצִּלִּיתָה נָא: ^{יז} בְּרוּךְ הָפֵא בְּשֵׁם יְהוָה בְּרִכְיוֹנְכֶם מִבֵּית
^{יח} יְהוָה: ^{יט} אֵל יְהוָה וַיֹּאֲרֵ לָנוּ אֶסְרוּ־חַג בַּעֲבֹתֵיכֶם
^כ עַד־קִרְנוֹת הַמִּזְבֵּחַ: ^{כא} אֵלֵי אֲתָהּ וְאוֹדֶךָ אֱלֹהֵי
^{כב} אֲרוֹמְמֶךָ: ^{כג} הוֹדוּ לַיהוָה בִּירְטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד:

^א הוֹדוּ לַיהוָה בִּירְטוֹב כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: ^ב יֹאמְרוּ־
^ג נָא יִשְׂרָאֵל כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: ^ד יֹאמְרוּ־נָא בֵּית־אֱהֲרֹן
^ה כִּי לְעוֹלָם חֶסֶד: ^ו יֹאמְרוּ־נָא יִרְאֵי יְהוָה כִּי לְעוֹלָם
^ז חֶסֶד: ^ח מוֹדַמְצַר קִרְאֵתִי יְהוָה עֲנֵנִי בְּמִרְחֵב יְהוָה:
^ט לִי לֹא אִירָא מִהַיֵּשֶׁעָה לִּי אָדָם: ^י יְהוָה לִי בַּעֲזָרִי וְאֲנִי
^{יא} אֶרְאֶה בְּשֹׁנָאִי: ^{יב} טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטָח בְּאָדָם:
^{יג} טוֹב לַחֲסוֹת בִּיהוָה מִבְּטָח בְּגִדִּיכֶם: ^{יד} כְּלָגוּם
^{טו} סִבְבּוֹנִי בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: ^{טז} סִבּוֹנִי גַם־סִבְבּוֹנִי
^{יז} בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: ^{יח} סִבּוֹנִי כְּדֹבֹרִים דַּעֲכוּ כְּאֵשׁ
^{יט} קוֹצִים בְּשֵׁם יְהוָה כִּי אֲמִילֶם: ^כ דַּחַח דְּחִיתָנִי לְנֶפֶל
^{כא} וְיְהוָה עֲזָרָנִי: ^{כב} עֲנֵי וְזִמְרַת יְהוָה וְיַחֲיִלִּי לִישׁוּעָה:
^{כג} קוֹל רְנָה וְיִשׁוּעָה בְּאֶהֱלִי צְדִיקִים יָמִין יְהוָה עָשָׂה

קִיט

זה המזמור נכבד מאד וחברו דוד על שמונה א"ב וכל אות ח' פסוקים ובכל פסוק יש בו דרך או תורה עדות פקודים מצוה אמירה דבור משפט צדק חקים, כל המזמור הוא מוסר ובקשות גדולות שמן הראוי כל אדם לאמרו בכל יום והוא הכנה גדולה לעבודת הקדוש ברוך הוא (פר"ץ ב"ן דמ"ח סימן שבהם מלת עדותיך בוי"ו חולם):

לֵךְ: ^א בְּרוּךְ אַתָּה יְהוָה לְמוֹדֵנִי חֲקִיד: ^ב בְּשִׁפְתִּי
^ג סִפְּרָתִי כָּל מִשְׁפָּטֵי־פִיד: ^ד בְּדֶרֶךְ עֲדוּתִיד שְׁשִׁיתִי כַּעַל
^ה כְּלִי־חַוִּי: ^ו בְּפִקּוּדִיד אֲשִׁיחָה וְאֶפְיֹטָה אֶרְחִיתִיד:
^ז בְּחִקְתִּיד אֲשַׁתַּעֲשֶׂע לֹא אֲשַׁכַּח דְּבָרְךָ: ^ח גָּמַל
^ט עַל־עֲבֹדְךָ אֶחֱיָה וְאֲשַׁמְרָה דְּבָרְךָ: ^י גִּלְעָדִי וְאֶפְיֹטָה
^{יא} נִפְלְאוֹת מִתּוֹרַתְךָ: ^{יב} גֵּר אֲנִכִּי בְּאֶרֶץ אֶל־תִּסְתַּר מִפְּנֵי
^{יג} מִצּוֹתֶיךָ: ^{יד} גִּרְסָה נִפְשִׁי לְתַאֲבָה אֶל־מִשְׁפָּטֶיךָ בְּכָל־
^{טו} עַת: ^{טז} גִּעְרַת דִּים אֲרוּרִים הַשְׁנִים מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יז} גִּל
^{יח} מַעֲלֵי חֶרֶף וְכוּ כִּי עֲדוּתִיד נִצַּרְתִּי: ^{יט} גַּם יֵשְׁבוּ שָׂרִים

^א אֲשֶׁרִי תְּמִימֵי־דֶרֶךְ תְּהִלָּתֶיךָ בְּתוֹרַת יְהוָה:
^ב אֲשֶׁרִי נִצַּרִי עֲדוּתִי בְּכָל־לֵב יִדְרָשׁוּהוּ: ^ג אֶפֶן
^ד לֹא־פָעִלוּ עוֹלָה בְּדִרְכּוֹ חֲלָב: ^ה אֲתָה צִוִּיתָה פִּקּוּדֶיךָ
^ו לִשְׁמֹר מֹאֵד: ^ז אֲחִלִּי וְכֹנֵן דִּרְכִּי לִשְׁמֹר חֲקִיד: ^ח אֲנִי
^ט לֹא־אֲבוֹשׁ בְּהַבִּיטִי אֶל־כָּל־מִצּוֹתֶיךָ: ^י אוֹדֶךָ בְּיִשׁוּר
^{יא} לֵבִי כָּל־מִדֵּי מִשְׁפָּטִי צִדִּיק: ^{יב} אֶת־חֲקִיד אֲשַׁמְרֵה
^{יג} אֶל־תַּעֲזֹבֵנִי עַד־מֹאֵד: ^{יד} כִּי בְּמֶה יִזְכֶּר־נַעַר אֶת־אֲרָחוֹ
^{טו} לִשְׁמֹר דְּבָרְךָ: ^{טז} כָּל־לִבִּי דִרְשָׁתִּיד אֶל־תִּשְׁגֵּנִי
^{יז} מִמִּצּוֹתֶיךָ: ^{יח} כָּל־כִּי צָפַנְתִּי אֶמְרָתְךָ לְמַעַן לֹא אֶחֱטָא־

המשך מזמור קיט בעמוד עא

סוף זמן קידוש לבנה:
 יום שלישי בערב, י"ג תמוז

ב"ה. נוסח המברק שהואיל כ"ק אדמו"ר שליט"א
 לשלוח לאנ"ש שי' בכל מרחבי תבל
 לקראת י"ב־י"ג תמוז, ה'תשכ"ה

התוועדות פעילות ולהמשיכן בכל השנה ובברכת חג הגאולה.

מפתח כללי

- (א) סדר הנחת תפילין ..... ב
- (ב) מזמורי תהלים קיח, קיט ..... ג
- (ג) מאמר ד"ה מי מנה עפר יעקב
יום ב' פרשת בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה ..... ה
- (ד) מאמר ד"ה וידבר הוי' אל משה לאמר
שבת פרשת פינחס, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשכ"ה ..... כג
- (ה) שיחת ש"פ פינחס, מבה"ח מנ"א ה'תשכ"ה ..... כז
- (ו) משיחות ש"פ בלק, י"ד תמוז ה'תש"נ ..... כט
- (ז) לקוטי-שיחות פרשת פינחס כרך יח ..... לו
- (ח) ילקוט לוי יצחק על התורה לכ"ק הרה"ג הרה"ח
המקובל ר' לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל ..... מב
- (ט) ילקוט גאולה ומשיח – פרשת פינחס ..... מג
- (י) שיעורי חומש יומי לשבוע פרשת פינחס ..... מד
- (יא) שיעורי תהלים לשבוע פרשת פינחס ..... עג
- (יב) שיעורים בספר התניא (מוגה)
לשבוע פרשת פינחס ..... עד
- (יג) לוח "היום יום" לשבוע פרשת פינחס ..... פה
- (יד) הלכה יומית לעיון ברמב"ם ..... פז
- שיעורי רמב"ם**
- (טו) – ג' פרקים ליום לשבוע פרשת פינחס ..... צ
- (טז) – פרק אחד ליום לשבוע פרשת פינחס ..... קמו
- (יז) – ספר המצוות לשבוע פרשת פינחס ..... קסב
- (יח) נביאים וכתובים
ירמיה פרק יז, קהלת פרק ה-ו ..... קסו
- (יט) משניות – מסכת עדויות
ביאור קהתי ..... קסח
- (כ) עין יעקב מסכת מגילה ..... קעו
- דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות של כל המוציאים לאור, שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי
- (כא) מסכת ערכין עם ביאורים
מדף כח עד דף לד ..... קעח
- מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:**
- (כב) שולחן ערוך הלכות שבת עם הערות וצינוים
אדמו"ר הזקן ..... רי
- (כג) שולחן ערוך הלכות קריאת שמע
לפי לוח רב יומי אדמו"ר הזקן ..... רי
- (כד) לקוטי תורה ביאור על פסוק "את קרבני לחמי"
אדמו"ר הזקן ..... ריג
- (כה) שערי תשובה
אדמו"ר האמצעי ..... ריח
- (כו) מאמרי הצ"צ – דרך מצותיך
אדמו"ר ה"צמח צדק" ..... רכ
- (כז) תורת שמואל תרל"ב
אדמו"ר מוהר"ש ..... רכא
- (כח) קונטרס עץ החיים
אדמו"ר מוהרש"ב ..... רכא
- (כט) ספר המאמרים – קונטרסים
אדמו"ר מוהררי"צ ..... רכג
- (ל) ספר השיחות ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק
אדמו"ר מוהררי"צ ..... רכה
- (לא) אגרות קודש
אדמו"ר מוהררי"צ ..... רכו
- (לב) חומש לקריאה בציבור ..... רכז
- (לג) קריאה התורה למנחת שבת-קודש ..... רלו
- (לד) ביאורים לפרקי אבות פרק ו ..... רלו
- (לה) לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס ..... רלח
- (לו) סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש ..... רלט

44 **ב** ויבן בהקדים באור 45 המשמעות הפנימית של החלוק ההבדל בין "יעקב" ל"ישראל", 46 פידוע ש"יעקב" הוא מלשון "ידו אחזת בעקב", 47 וזינו שזוהי מדרגה נמוכה כשם שהעקב הוא חלק נמוך בגוף האדם, וכך 48 השם "יעקב" מתייחס לדרגה נמוכה 49 בעם ישראל, ו"ישראל" הוא על 50 שם "שרית עם אלקים ועם 51 אנשים" 5, שזוהי מדרגה 52 גלית כי "שרית" הוא לשון שורה 53 וגדולה, כמו שר ומושל. ולכן 54 מצינו בתורה ש"יעקב" הוא 55 השם שבו נקראים בני 56 ישראל על דרך הרגיל כשהם 57 במעמד ומצב רגיל ולא מיוחד, מה 58 שאין-כן "ישראל" הוא 59 השם שמורה על שלמות 60 וגדולה מיוחדת. 61 וכשם שהדברים אמורים 62 בנוגע לכללות הקומה 63 השלמה דכל בני ישראל, 64 כמצאות אחת כללית (הנקראת 65 'קומה', כמו אדם שלמותו היא 66 בעירוף כל קומתו יחד ולא רק חלק 67 מאבריו) פן הוא גם בכל אחד 68 מישראל בפרט כיחיד, בכל 69 נשמה של כל יהודי, שגם בכל יחיד 70 יש "יעקב" ויש "ישראל", היינו 71 שישנו חלק הנשמה שנקרא 72 בשם "יעקב", שזהו העקב 73 והרגל החלק הנחות, שבנשמה, 74 כשם שהעקב והרגל הם החלק הנחות 75 בגוף, וישנו גם חלק הנשמה

1 מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל¹. וצריך להבין² 2 את משמעות הדבר מה שכתוב פסוק זה נחלק לשני ענינים שונים, 3 ענין האחד שקשור עם יעקב ועל כך נאמר "מי מנה עפר יעקב", 4 וענין השני שקשור עם ישראל ועל כך נאמר "ומספר את רובע 5 ישראל".

בס"ד. יום ב' פרשת בלק, י"ב

תמוז, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 מי מנה עפר יעקב ומספר את רבע ישראל¹. 2 וצריך להבין² מה שכתוב זה נחלק לשני 3 ענינים, ענין האחד שקשור עם יעקב, וענין 4 השני שקשור עם ישראל. גם צריך להבין מדוע 5 נאמר ומספר גו', הרי הפירוש הפשוט בכתוב 6 הוא מי יכול למנות את "עפר יעקב", ומי יכול 7 למנות את "רבע ישראל" 8 קאי גם על "רבע ישראל" (שהתבות "מי מנה" 9 הפתוב להדגיש שאין מספר, ואם פן הוה-לה- 10 למימר (בקיצור) "מי מנה עפר יעקב ורבע 11 ישראל", ולמה נאמר "ומספר את רבע ישראל". 12 וגם צריך להבין מה שכתוב ב'מדרש רבה' 13 שיר-השירים על הפסוק³ אל גנת אגוז ירדתי, 14 מה אגוז זה - השק מלא אגוזים בידך, אתה 15 נותן לתוכו פמה שומשמים פמה חרדלים והן 16 מחזיקין, כך פמה גרים באו ונתוספו בישראל, 17 הדא הוא דפתיב מי מנה עפר יעקב, דלכאורה 18 אינו מוכן, מה שיש ענין הוספת הגרים, לפירוש 19 הפתוב "מי מנה עפר יעקב".

20 **ב** ויבן בהקדים באור החלוק בין "יעקב" 21 ל"ישראל", פידוע ש"יעקב" הוא מלשון "ידו אחזת בעקב"⁴,

22 והינו שזוהי מדרגה נמוכה, ו"ישראל" הוא על שם "שרית עם אלקים ועם 23 אנשים"⁵, שזוהי מדרגה גלית. ולכן מצינו בתורה ש"יעקב" הוא השם שבו 24 נקראים בני ישראל על דרך הרגיל, מה-שאין-כן "ישראל" הוא השם שמורה 25 על שלמות. וכשם שהדברים אמורים בנוגע לכללות הקומה השלמה דכל 26 בני ישראל, פן הוא גם בכל אחד מישראל, בכל נשמה, שישנו חלק הנשמה 27 שנקרא בשם "יעקב", שזהו העקב והרגל שבנשמה, וישנו גם חלק הנשמה

6 גם צריך להבין דבר נוסף בפסוק 7 זה מדוע נאמר ומספר גו', 8 הרי הפירוש הפשוט בכתוב 9 הוא מי יכול למנות את 10 "עפר יעקב", ומי יכול 11 למנות את "רבע ישראל" 12 והרי הם רבים כל-כך שאי-אפשר 13 לספור אותם (שהתבות המילים 14 הראשונות בפסוק "מי מנה" 15 שפירושו מי יכול לספור קאי 16 מכוונות גם על "רבע 17 ישראל"), והינו, שפונת 18 הפתוב להדגיש שאין מספר 19 ל"עפר יעקב" ו"רובע ישראל" כי הם 20 רבים מאד, ואם פן הוה-לה- 21 למימר היה לו - לפסוק - לומר 22 (בקיצור) "מי מנה עפר 23 יעקב ורבע ישראל", ולמה 24 נאמר "ומספר את רבע 25 ישראל", והשאלה כפולה, מדוע 26 נאמרה המילה "ומספר" והרי לכאורה 27 היא מיותרת, ומדוע נאמרה מילה 28 שבפשוט משמעותה היא "מספר" 29 בעוד שתוכן הפסוק הוא שאין מספר? 30 וגם צריך להבין מה שכתוב 31 ב'מדרש רבה' שיר-השירים 32 על הפסוק³ אל גנת אגוז 33 ירדתי, מה אגוז זה - השק 34 מלא אגוזים בידך, אתה נותן 35 לתוכו פמה שומשמים פמה 36 חרדלים והן מחזיקין, כך 37 פמה גרים באו ונתוספו 38 בישראל, הדא הוא דפתיב זהו 39 שכתוב מי מנה עפר יעקב, עד 40 כאן דברי המדרש, דלכאורה אינו 41 מוכן, מה שיש ענין הוספת 42 הגרים לעם ישראל, לפירוש 43 הפתוב "מי מנה עפר יעקב".

(1) פרשטנו (בלק) כג, י"ד. (2) ראה גם רד"ה מי מנה העת"ר (המשך תער"ב ח"ב ע' א'נג). (3) ש"ש ו, יא. (4) תולדות כה, כו. (5) וישלח לב, כט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁנָקְרָא בְּשֵׁם "יִשְׂרָאֵל", אוֹתִיּוֹת "לִי רֹאשׁ"⁶, שְׁזָהוּ הָרֹאשׁ
2 החלק העליון והנעלה שֶׁבְּנִשְׁמָה, כשם שהראש הוא החלק העליון והנעלה
3 בגוף.
4 וּכְמוֹ-כֵן כשם שיש הבדל בעם ישראל בכלל ובכל אחד בפרט בין "עֶקֶב"
5 וישראל, כך יֵשׁ חֲלוּק הַבְּדֵל מעין
6 זה בְּכָל נִשְׁמָה פרטית, בֵּין יָמִי
7 הַחֹל שבהם הנשמה נמצאת במצב
8 נחות יחסית לִימֵי הַשָּׁבַת שבהם
9 הנשמה נמצאת במצב נעלה, כְּמִבְּאֵר
10 בְּאֵרוֹכָה ב'לְקוּטֵי תוֹרָה'
11 לאדמו"ר הזקן בְּפִרְשֵׁתָנוּ⁷ פרשת
12 בלק בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב⁸ האמור
13 כנבואת בלעם לֹא הָבִיט הַקְּדוֹשׁ
14 ברוך-הוא אֲנִי בְּעֶקֶב וְלֹא רָאָה
15 עָמַל בִּישְׂרָאֵל, ש"לֹא הָבִיט
16 אֲנִי בְּעֶקֶב" קָאִי מְכוּן עַל יָמִי
17 הַחֹל, שֶׁבָּהֶם יֵשׁ עֲנִין
18 הַמְּלָאכָה והעיסוק בענייני העולם
19 הזה הגשמי, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב⁹ שֵׁשֶׁת
20 יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה, בְּלִ"ט
21 מְלָאכֹת המנויות במשנה, מהם
22 צריך לשבות ביום השבת, דְּעוֹבְדֵינָן
23 דְּחֹל, מלאכות של מעשי חול
24 שְׁעוֹסְקִים בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם,
25 עוֹלָם הַזֶּה הַתַּחְתּוֹן שהוא העולם
26 הַתַּחְתּוֹן ביותר מבין כל העולמות
27 שְׁאִין עוֹלָם תַּחְתּוֹן לְמִטָּה
28 הַיָּמִנִי, וּבְמִילָא כאשר עוסקים
29 בענייני העולם הַתַּחְתּוֹן והנחות ביותר
30 נִמְצָאִים בְּמִדְרָגָה נחותה
31 שְׁנָקְרָא בְּשֵׁם עֶקֶב וּרְגֵל
32 בחינת "עֶקֶב", אֲלֵא שֶׁבּוֹ בְּתוֹךְ גּוֹף
33 גשמי הנמצא בעולם הזה הגשמי
34 נִמְשָׁכָה הַנִּשְׁמָה האלוקית
35 הרוחנית, וּבְנִשְׁמָה גּוֹפָא עצמה
36 נִמְשָׁךְ ויורד ומתגלה הַיּוֹד
37 האלוקות הרוחנית העליונה
38 מְלַמְעָלָה, וְחוֹדֵר עַד הָעֶקֶב
39 החלק הנחות ביותר בגוף שאף הוא נעשה חָדוֹר באור הנשמה, שְׁזָהוּ עֲנִין
40 "עֶקֶב" (י"ד עֶקֶב¹⁰ החיבור בין הנשמה, י"ד, והגוף, עֶקֶב), וּבְכַח
- זֶה שֶׁהַנִּשְׁמָה מאירה ביהודי הָרִי הוּא כל אחד ואחד מישראל כְּמִלָּא
עֲנִינֵי שְׁלִיחוֹתוֹ הַתִּפְקִיד של נשמתו שבשכילו היא ירדה ונתלבשה בגוף
גשמי בְּעֶלְמָא דִּין בעולם הזה.
אֲמָנָם, עֲבוּדָה זוֹ שהאדם עובד את ה' בעולם הזה על ידי שאור נשמתו
יאיר בגופו ויחדור בכל מציאותו הִיא
בְּאוֹפֶן שֶׁל עָמַל וַיְגִיעָה, אֲלֵא
שֶׁהַמְּלָאכָה צְרִיכָה לְהִיּוֹת
לֹא אֲנִי עוֹל וְעוֹן, וְזָהוּ "לֹא
הָבִיט אֲנִי בְּעֶקֶב" היינו
ש"עֶקֶב" ממלא את שליחותו ועושה
את מלאכתו ללא "און" (אֲבָל עֲדִין
אִין זֶה בְּאוֹפֶן ש"לֹא רָאָה
עָמַל" ואדרבה, העבודה הזו חייבת
עמל ויגיעה גדולה). אֲף עַל-יָדֵי
הָעֲבוּדָה דִּימִי הַחֹל שכרוכה
בעמל ויגיעה בָּאִים לְיוֹם הַשָּׁבַת,
כְּמִאֲמַר רַבּוּתֵינוּ ז"ל¹¹ מִי
שֶׁטָּרַח בְּעֶרֶב שָׁבַת יֵאָכֵל
בְּשָׁבַת וזוהו מוכן שגם בעבודה
הרוחנית הנפשית, העבודה בימי החול
היא הכנה לעבודת ה' ביום השבת,
שֶׁהוּא יוֹם מְנוּחָה מהעיסוקים
בענייני העולם הזה, וְאֲסוּר
בְּמִלָּאכָה כאמור שבשבת יש להמנע
ולשבות מכל ל"ט המלאכות, וְלִכְּנֹן
אִין בּוֹ ביום השבת נְתִינָת מְקוֹם
לְעֲנִין שֶׁל עָמַל (לֹא רַק שְׁאִין
בּוֹ אֲנִי שהוא חטא ועון אלא אין בו
אפילו עמל ויגיעה), וְזָהוּ "וְלֹא
רָאָה עָמַל בִּישְׂרָאֵל" ונמצא
שגם בפסוק זה יש חלוקה מעין
האמור, עבודת ה' בימי החול, בחינת
"עֶקֶב" ("לֹא הָבִיט און ביעקב")
ועבודת ה' ביום השבת, בחינת ישראל
("לֹא רָאָה עמל בישראל").
וּכְיֵן שְׁבִיּוֹם הַשָּׁבַת צְרִיכָה
לְהִיּוֹת הַהִנְהָגָה בְּאוֹפֶן אַחֵר
לְגַמְרֵי מאשר ההנהגה בימות החול,
לְכֹן הַמַּעֲבָר מִימֵי הַחֹל לְיוֹם הַשָּׁבַת הוּא עַל-יָדֵי הַטְּבִילָה
במקווה טהרה בְּעֶרֶב שָׁבַת¹², שֶׁהוּא הַחוּכָן הַפְּנִימִי שֶׁל הַטְּבִילָה עֲנִין

(6) שער הפסוקים להאריז"ל וישלח לב, כט. ספר הליקוטים להאריז"ל ויחי מז, כח. לקו"ת שלח מת, ב ואילך. סהמ"צ להצ"צ טו, ב - בשם הזהר. (7) בלק עב, ב. שם, ג ואילך. (8) פרשתנו כג, כא. (9) ויקהל לה, ב. (10) פרדס שער כג (שער ערכי הכינויים) בערכו. עץ חיים שער ג (שער סדר האצילות) פ"ב. תו"א ויצא כא, א. ובכ"מ. (11) ע"ז ג, א. (12) ראה פע"ח שער השבת פ"ג. הובא בסד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א'ס).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הַבְּטוּל (טְבֵלָה אוֹתִיּוֹת הַבְּטָל¹³) של גְּדֵרֵי הַמִּצִּיאוֹת של הָאָדָם,
- 2 הֵינִי, שְׁמִתְבַּטֵּל צִיּוֹר הֶדְגֵם וְהַתְּבִנִּית, הֵינִי גִדְרֵים של מִצִּיאוֹת
- 3 הָאָדָם כְּפִי שֶׁהוּא בִּימֵי הַחֹל, וְנַעֲשֶׂה צִיּוֹר חֲדָשׁ הָאָדָם הוֹפֵךְ
- 4 לַמִּצִּיאוֹת חֲדָשָׁה הַמֵּתֵאִים לְיוֹם הַשִּׁבְתָּ. וְהֵנִי, דְּכָשֶׁם שְׁעִנְנָן
- 5 הַשִּׁבְתָּ בְּעוֹלָם כּוֹלֹ בְּכֻלּוֹת
- 6 הַבְּרִיאָה הוּא בְּאוֹפֶן דְּ"וִיכְלוּ
- 7 הַשָּׁמַיִם וְהָאָרֶץ וְכָל
- 8 צָבָאָם¹⁴, דְּפִירוּשׁ "וִיכְלוּ"
- 9 הוּא לֹא רֵק כְּפִירוּשׁ הַפֶּשֶׁט, הֵינִי
- 10 הַסְתִּימּוֹ וְנִשְׁלַמָּה מִלֹּאכֶת בְּרִיאָתָם,
- 11 אֵלָּא גַם מְלִשׁוֹן כְּלִיּוֹן קִץ וְסוּף
- 12 כְּמוֹ נִכְסָפָה וְגַם כִּלְתָּה נֶפֶשׁ" (כְּפִי
- 13 שְׁמִכָּאֵר אֲדַמּוּר הַצָּמַח
- 14 צִדְקָה, הַשְׁלִישִׁי בְּשׁוֹשֶׁלֶת אֲדַמּוּרֵי
- 15 חֲבֵד בְּאֶרְוָה בִּיאֹר
- 16 הַתּוֹרָה¹⁵), הֵינִי, שְׁנַעֲשֶׂה
- 17 הַכְּלִיּוֹן בְּמִכּוּן שֶׁל סִיּוֹם וּבִטּוֹל
- 18 דְּצִיּוֹר תְּבִנִּית וְגִדְרֵי הַעוֹלָמוֹת
- 19 כְּפִי שֶׁהֵם בִּימֵי הַחֹל,
- 20 וְנַעֲשִׂים הַעוֹלָמוֹת אַחֲרֵי
- 21 הַהֲתַעֲלוֹת מִהַצִּיּוֹר שֶׁלֹּהֶם בִּימֹת
- 22 הַחֹל בְּמִדְרַגַּת יוֹם הַשִּׁבְתָּ,
- 23 הֵנָּה בֵּן הוּא גַם בְּכָל אֶחָד
- 24 מִיִּשְׂרָאֵל בִּפְרֹט, שְׁעַל-יְדֵי
- 25 עֲבוֹדָתוֹ בְּעִבּוּדֵת ה' בִּימֹת
- 26 הַחֹל וְכֵה הוּא בָּהּ בְּמַגַּע עִם עֲנִינֵי
- 27 הָעוֹלָם, הֵרִי הוּא פּוֹעֵל אֶת
- 28 הָעִנְיָן דְּ"וִיכְלוּ הַשָּׁמַיִם
- 29 וְהָאָרֶץ¹⁶, שְׁיָבֵא הָעוֹלָם
- 30 וְיִתְעַלֶּה שְׁאֵז כְּאִשֶּׁר הָעוֹלָם מִתְעַלֶּה
- 31 הַשִּׁבְתָּ, שְׁאֵז כְּאִשֶּׁר הָעוֹלָם מִתְעַלֶּה
- 32 לְמַצְבוֹ בְּיוֹם הַשִּׁבְתָּ, הוּא בְּאוֹפֶן
- 33 שֶׁל שְׁלֵמוֹת (וְלֹא בְּאוֹפֶן
- 34 שֶׁ"הִיָּה הָעוֹלָם חֲסֵר"¹⁷
- 35 כְּפִירוּשׁ רִשִּׁי עַל הַכְּתוּב "וִיכְלוּ"
- 36 שֶׁנִּשְׁלַמָּה מִלֹּאכֶת הַבְּרִיאָה, וְכֵה הִיָּה
- 37 הָעוֹלָם חֲסֵר, מִנּוּחָה. בָּהּ שִׁבְתָּ בָּהּ
- 38 מִנּוּחָה). וְכֻנְפָּר לְעִיל שְׁבִשְׁבִּיל
- 39 זֶה לְצוּרֵן הַמַּעֲבָר מִעוֹלָם שֶׁל 'חֹל'
- 40 ("עֵקֶב") לְעוֹלָם שֶׁל 'שִׁבְתָּ' (יִשְׂרָאֵל) צִרְיָה לְהִיּוֹת הַקְּדָמָה הַהִלּוּל (יְהִלְלוּךָ), שֶׁהוּא

- 41 עֲנִיָן הַבְּטוּל שֶׁהוּא תוֹכֵן עֲנִיָן הַטְּבִילָה בְּעֵרֵב שִׁבְתָּ, כְּאִמּוֹר לְעִיל.
- 42 (ג) וְיִוְכֵן הַהֲבִדֵל בֵּין 'עֵקֶב' וְיִשְׂרָאֵל הַמְדוּבָר לְעִיל בְּפִרְטִיּוֹת יוֹתֵר,
- 43 מִמָּה שְׁמַצִּינֵי בְּעִנְיָן הַשִּׁכָּר עַל עֲבוֹדַת ה' בְּעוֹלָם הוּא, שְׁזָהוּ הָעִנְיָן
- 44 דְּ"גִן-עֲדָן" בְּעוֹלָם הַבָּא, שְׁבֹו צִדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְנִהְיִין מִזִּיּוֹ
- 45 הַשִּׁכְיָנָה¹⁸, שְׁזָהוּ שִׁכָּר
- 46 הָעֲבוּדָה שֶׁהָאָדָם עוֹבֵד אֶת ה'
- 47 בְּעוֹלָם הוּא, וּמִזָּה מִהֲשִׁכָּר עַל
- 48 הַעֲבוּדָה (שִׁישׁ בּוֹ דְּרוֹגָת שׁוֹנוֹת) יוֹכֵן
- 49 גַם בְּנוֹגֵעַ לְעִנְיָן הָעֲבוּדָה
- 50 עֲצֻמָּה וְהַדְּרוֹגָת הַשׁוֹנוֹת שִׁבְתָּ, כְּפִי
- 51 שִׁמְשִׁיךְ וּמִבָּאֵר.
- 52 וּבְהִקְדָּמָה, שְׁכָשֶׁם שְׁעִנְיָן
- 53 הָעֲבוּדָה צִרְיָה לְהִיּוֹת בְּאוֹפֶן
- 54 דְּ"כָּל מֵאֲדָה"¹⁹ כְּכַתּוּב בְּפִרְשֵׁת
- 55 'שִׁמְעֵי יִשְׂרָאֵל', וְאֵהֱבֵת אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ
- 56 בְּכָל לְבָבְךָ, בְּכָל נֶפֶשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ,
- 57 ו"מֵאֹד" מִשְׁמַעוֹ בְּלִי גְבוּל, לֹאִין
- 58 שִׁיּוֹר וְהֵנִי, שְׁשִׁלְמוֹת
- 59 הָעֲבוּדָה עֲבוּדָה מוֹשְׁלֶמֶת הִיא
- 60 בְּהִיּוֹתָהּ לֹלָא הַגְּבֻלָּה, בְּאוֹפֶן
- 61 דְּ"מַעֲלִין בְּקִדְשׁ"²⁰ מוֹשֵׁג
- 62 הַלְכָתִי שִׁמְשַׁמְעוֹ שִׁבְעִינֵי תוֹרָה
- 63 וּמִצְוֹת צִרְיָה לְהִיּוֹת הוֹסָפָה וְעֻלְיָה
- 64 מִתְמַדָּת (לְמַשֵּׁל, לְאַחֵר לְבִישֵׁת הַטְּלִית
- 65 מִנְחִיּוֹת תְּפִלִּין שְׁקוֹדֶשֶׁת הִיא יוֹתֵר
- 66 מִקְדוּשֵׁת הַטְּלִית כִּי 'מַעֲלִין בְּקוֹדֶשׁ',
- 67 מִסְפָּרִם שֶׁל גִּירוֹת חֲנוּכָּה עוֹלָה מִלִּילָה
- 68 לְלִילָה, 'מוֹסִיף וְהוֹלֵךְ', כִּי 'מַעֲלִין
- 69 בְּקוֹדֶשׁ'), וְכֵן גַּם עֲבוֹדַת ה' הַרוּחָנִית
- 70 צִרְיָה לְהִיּוֹת בְּהַתְעַלּוֹת וְהוֹסָפָה
- 71 מִתְמַדָּת עַד אֵין סוּף, הֵנָּה כְּמוֹ-
- 72 כֵּן גַם הַשִּׁכָּר דְּ"גִן-עֲדָן" שְׂבֹא
- 73 בְּתוֹר גְּמוּלָה לְעִבּוּדֵת ה' בְּעוֹלָם הוּא
- 74 הוּא בְּאוֹפֶן שֶׁל עֲלִיּוֹת עַד אֵין
- 75 קֵץ, שְׁזָהוּ מִה שְׁכָתוּב²¹
- 76 וּקְדוּשִׁים בְּכָל יוֹם יְהִלְלוּךָ
- 77 סְלָה, דְּקֵאִי²² מְכוּון עַל עֲלִיּוֹת
- 78 הַנְּשִׁמּוֹת (שְׁנִקְרָאוֹת קְדוּשִׁים)
- 79 בְּגִן-עֲדָן מוֹדַגָּה לְדִרְגָּה עֲלִי-יְדֵי
- 80 עֲנִיָן הַשִּׁיּוֹרָה שְׁעַל-יְדֵהּ הִיא

(13) סידור עם דא"ח קנט, סע"ד. (14) בראשית ב, א. (15) בראשית מב, ב ואילך. (16) ראה שבת קט, ריש ע"ב. הובא בשו"ע אדה"ז או"ח ר"ס רסח. (17) ראה פירש"י בראשית ב, ב. פירש"י מגילה ט, א (ד"ה ויכל). תוס' סנהדרין לח, א (ד"ה חצבה). (18) ראה ברכות יז, א. (19) ואתחנן ו, ה. (20) ברכות כח, א. וש"נ. (21) תפילת העמידה. (22) ראה לקו"ת בהר מא, ב. ובכ"מ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המציאות הקודמת **שְׁלָהֶם**, בדוגמת **הַטְּבִילָה** של הנשמות ב'נהר
 דינור' **שָׁבִין גִּיהֶנֶם** שם עברו את הויכוח לאחר העלייה מהעולם הזה
 הגשמי לעולם הבא הרוחני **לְגַן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן כְּדִי לִישְׁכַּח חִיּוֹ**
דֵּהאִי עֲלֵמָא לשכוח את מראה העולם הזה, כי כל עוד יש לנשמה חיבור
 מסוים לענייני העולם הזה אין בכוחה
 להתעלות לגן-עדן ולהינות שם מזיו
 השכינה **(כְּדֵאִיתָא בְּהֵרָ26)**, **דָּאִם לֹא כֵן**, אם
 הנשמה לא תעבור 'טבילה' המשכיחה
 ממנה את הקשר והשייכות לגשמיות
 העולם הזה **הָרִי זֶה הַקֶּשֶׁר שֶׁנִּשְׁאֵר**
 לגשמיות העולם **מִכְּלָבֵל אוֹתוֹ**,
וְאִינוּ יָכוֹל לְקַבֵּל לקלוט ולהכיל
 את **הָעֲנִינִים** האלוהיים הרוחניים
דִּגְן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן, **וְעַל-**
דֶּרֶךְ-זֶה צָרִיךְ לְהִיטֵב טוֹב
הַצִּיּוֹר והגדרים **דִּגְן-עֶדֶן**
הַתַּחְתּוֹן כְּדִי שִׁיכָּל לְהַתְּעֵלוֹת
וּלְקַבֵּל אֶת הַצִּיּוֹר שֶׁל גֶּן-עֶדֶן
הָעֲלִיּוֹן כי גם ההבדל ביניהם, אף
 ששניהם בבחינת 'גן עדן' הוא הבדל
 גדול ופער שלא בערך.
 (ד) **וַיֵּשׁ לְהַקְדִּים תַּחֲלָה בְּאוֹר**
הַחֲלוּק שָׁבִין שְׁנֵי סוּגֵי גֶן-
עֶדֶן, **גֶּן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן וְגֶן-עֶדֶן**
הָעֲלִיּוֹן שמחמת הבדל זה כדי
 לעלות מגן-עדן התחתון לגן-עדן
 העליון, יש צורך ב'עמוד' ו'טבילה',
 כפי שממשיך ומבאר.
וַיּוֹכֵן עַל-פִּי מַה דְּאִיתָא מוֹבָא
בְּאִדְרָא זִיטָא'27 (מילולית:
 האסיפה הקטנה, כך נקרא חלק מספר
 הזוהר שנאמר בהתכנסות חכמים)
שֶׁ'עֶדֶן עֲלָא'ה עדן העליון הוא
בְּחִינַת 'מִחָא (חֲכָמָה)
סְתִימָא'ה המוח (חכמה) הסתום
 והנעלם, היינו שלמעלה מגילוי
 'עדן העליון' ו'מוחא סתימא'ה' **גַּם 'חֲכָמָה עֲלָא'ה** (חכמה העליונה),
וְ'עֶדֶן תַּמָּא'ה בחינת 'עדן התחתון' הוא **בְּחִינַת חֲכָמָה דִּזְעִיר**
אֲנָפִין'28 בחינת החכמה כפי שהיא (לא במוחין, אלא) במידות העליונות
 (הנקראות 'זעיר אנפין', פנים וזעירות, כי האור המאיר במידות הוא מועט
 ומצומצם לגבי האור המאיר במוחין).

הָעֲלִיָּה, כִּידוּעַ בְּעִנִּין הַבִּיאור הפנימי בדברי המשנה במסכת "כל
בְּעֲלֵי הַשִּׁיר יוֹצְאִים בְּשִׁיר" כו'23, לפי פשוטו כוונת המשנה היא
 שהבחנות שיש בצווארם רצועה שקבועה בשיר (כמין טבעת) מותר להוציא
 אותן בשבת עם הרצועה הזו לרשות הרבים, כיוון שכך דרכם לצאת אין זה
 נחשב משא וכן מותר למשוך אותם
 בשבת ברצועה הנתונה בשיר כי כך
 היא הדרך לשמור עליהן, ועל-פי
 חסידות הכוונה לנשמות ומלאכים
 9 בעולמות הרוחניים שעל-ידי אמירת
 10 שירה ושבחים והילולים לאלוקות הם
 11 מתעלים ו'יוצאים' מהגדרים וההגבלות
 12 שלהם, ועל העליות שעל-ידי ה'שיר'
 13 נאמר 'ההלוך סלה', **שְׁזָהוּ בְּלִי**
 14 **הַפֶּסֶק** ובכל דרגה שמתעלים אליה,
 15 ממשיכים ומתעלים לדרגה נעלית עוד
 16 יותר **(סְלָה)**, **כְּמֵאמֵר**
 17 **רַבּוֹתֵינוּ ז"ל24** **כָּל מְקוֹם**
 18 **שֶׁנֶּאֱמַר "נִצַּח, סְלָה, וְעַד"**
 19 **אֵין לוֹ הַפֶּסֶק עוֹלָמִית**, ובלשון
 20 הגמרא, "תנא דבי רבי אלעזר בן יעקב:
 21 כל מקום שנאמר 'נצח' סלה' ועד' -
 22 אין לו הפסק עולמית. נצח - דכתיב
 23 'כי לא לעולם אריב ולא לנצח אקצוף',
 24 סלה - דכתיב 'כאשר שמענו כן ראינו
 25 בעיר ה' צבאות בעיר אלוקינו אלוקים
 26 יכוננו עד עולם סלה, ועד - דכתיב
 27 ה' ימלוך לעולם ועד'"), **עַד אֵין**
 28 **סוּף. אֵלָּא שְׁעָלִיּוֹת אֱלוֹ שֶׁל**
 29 **הַנִּשְׁמוֹת** בגן-עדן **נִחְלָקוֹת לְשְׁנֵי**
 30 **סוּגִים קְלָלִים, גֶּן-עֶדֶן**
 31 **הַתַּחְתּוֹן וְגֶן-עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן** שבכל
 32 אחד משניהם יש עליות ללא גבול.
 33 **וְהֵנָּה25**, **הָעֲלִיָּה מִמְדְּרָגָה**
 34 **לְמִדְּרָגָה בְּפִרְטֵי הַמִּדְּרָגוֹת**
 35 **דִּגְן-עֶדֶן** שהיא עלייה פרטית,
 36 **וּבִכְלָלוֹת יוֹתֵר, הָעֲלִיָּה שֶׁל**
 37 **הַנִּשְׁמוֹת מִגֶּן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן לְגֶן-עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן, הִיא עַל-יְדֵי**
 38 **הָעֵמּוּד הַרוּחָנִי שֶׁבִּינֵיהֶם** המשמש כ'ממוצע' המחבר ביניהם ודרכו אפשר
 39 לעלות מ'גן עדן התחתון' ל'גן עדן העליון' למרות שיש ביניהם פער וריחוק-
 40 ערך גדול, **וְכֵן עַל-יְדֵי הָעֲנִין דִּנְהָר דִּינוֹר' נהר (רוחני) שֶׁל אֵשׁ שָׁבוּ**
 41 **טוֹבָלוֹת הַנִּשְׁמוֹת** בעלייתם למעלה, **וְעַל-יְדֵי-זֶה מִתְּבַטְּלִים**
 42 **(כְּנֻזָּר לְעִיל שְׁטַבְלָה הוּא עֲנִין הַטְּבִילָה) מִהַצִּיּוֹר הַדְּרָגָה וְגַדִּיר**

(23) שבת נא, ב. וראה לקו"ת ברכה צח, א. 24) עירובין נד, א. 25) בהבא לקמן - ראה ד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א'נד ואילך). (26) ח"ב ריא, ב. 27) רצ, א. וראה גם ביאורו"ז להצ"צ ח"ב ס"ע תרמד ואילך. 28) באד"ז שם: חכמה דאתפתחא לל"ב שבילין. ובאד"ר (קכח, ב), שזהו חכמה דז"א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

לגבי התגלות 'עדן' בחינת התענוג, כיוון ש'חכמה', להיותה נקודה
 עצמית (נקודה בלבד מבחינת הגילוי בחכמה אין התגלות והתרחבות
 של פרטים, אבל מצד שני החכמה היא נקודה עצמית ויש בה את
 העצמיות, העומק והפנימיות) של השכל, וכיוון שהחכמה היא נקודה
 עצמית, הנה גם גלוי התענוג
 הוא באופן של נקודה
 עצמית, עם כל העומק שבדבר,
 מה-שאינ-כן ב'בינה', שבה
 באים כל הענינים באופן של
 מרחב ואמנם מבחינת הגילוי
 וההתפשטות יש יתרון גדול ב'בינה'
 לגבי 'חכמה', אבל ב'בינה' לא בא
 ומתגלה העצם כמו ב'חכמה',
 ובכל זאת, כיוון ש'בינה' יש
 התרחבות והתפשטות רבה של השכל,
 אזי נעשה התגלות
 והתפשטות התענוג באופן ניכר
 ונרגש יותר מאשר ב'חכמה'.
 וזהו ענין התוכן הפנימי של גן-
 עדן, דהיינו המשכת התענוג
 ד'חכמה' ('עדן') הדרגה הגבוהה
 בתענוג שהיא העונג כפי שהוא מתגלה
 בחכמה (למעלה מהעונג כפי שהוא
 בזעיר-אנפין, המידות) ב'בינה'
 ('גן'), כמו שכתוב³² "גן
 בעדן (מקדם)", שזהו ענין
 יחודי חיבור ואיחוד והמשכה פנימית
 של שתי הבחינות 'חכמה ובינה'
 'עדן' (חכמה) ו'גן' (בינה), ואז כאשר
 העונג מאיר ב'בינה' צדיקים
 יושבין ונהנין כו', באופן של
 אור פנימי כי העונג לא נשאר בתור
 'מקין' אלא יורד ונמשך בפנימיות
 בתוך המוחין ובהרחבה לא רק
 בתור 'נקודה' של חכמה אלא
 בהתרחבות והתפשטות של בינה.

והענין בזה, דהנה, אף ש'עדן' (מלשון עדונים) ענינו
 תענוג והיא בחינה נעלית ביותר באלוקות, כשם שבכוחות הנפש העונג הוא
 כוח עמוק ופנימי ביותר, הרי עקר התחלת גלוי התענוג בצורה
 ניכרת ונרגשת הוא ב'חכמה'²⁹
 בשכל, וכמשל ודוגמא לזה
 בכוחות הנפש באדם למטה,
 שפאשר נמשך ונתגלה אצלו
 שכל רעיון שכלי חדש (שזהו
 ענין החכמה כמבואר בחסידות
 שהמוחין מתחלקים לחכמה, בינה ודעת,
 והחכמה היא השלב הראשון של
 התפתחות והתגלות רעיון שכלי חדש,
 התחלת גלוי השכל, אזי עם
 תחילת ההתגלות של רעיון חדש
 מתמלא האדם תענוג, שלכן
 אמרו חכמינו ז"ל צהבו פניו כו'
 של רבי אבהו ב'שמצא תוספתא
 חדתא'³⁰ חדשה שלא היתה ידועה
 קודם לכן, ומכל זה מובן שעיקר
 התגלות התענוג הוא בחכמה.
 אמנם, אף שהתחלת גלוי
 התענוג הוא ב'חכמה', נקודת
 השכל שהרי בשכל ראשון הרעיון
 השכלי מתגלה כנקודה בלבד ללא
 פרטים וללא 'אורך' ו'רוחב', הרי
 התרחבות התענוג באופן ניכר
 ונרגש היטב ובגלוי הוא ב'בינה'
 דוקא שהיא הסתעפות והתרחבות של
 נקודת החכמה (פידוע ש'התגלות
 עתיק הוא בבינה'³¹ 'כתר עליון'
 שלמעלה מעשר הספירות כולל בתוכו
 שתי בחינות כלליות 'אריך אנפין' פנים
 ארוכות, היינו גילוי רב) שהוא הרצון
 העליון, ר'עתיק יומין' ולפי אחד
 הפירושים, נעתק ונבדל ונעלה מ'יום'
 וגילויין שהוא העונג העליון ועל כך
 מובא בספרי קבלה שהתגלות בחינת 'עתיק יומין', העונג, הוא בכוח הבינה,
 כי חכמה, ההבדק הראשוני של הרעיון השכלי, היא נקודה בלבד ושם היא
 רק ההתחלה של גילוי התענוג, אבל התרחבות התענוג לפרטים והתגלותו
 כרגש ניכר ונרגש בגלוי היא בבינה דוקא שבה הרעיון השכלי כבר מסתעף
 לפרטים ומתפשט לאורך ולרוחב), הנינו, פאשר השכל נמשך
 ומתפשט באורך ורוחב כו'. אלא שמצד שני יש בכל זאת יתרון

(29) ראה גם המשך תער"ב שם ע' א'מא. (30) ראה ירושלמי שבת פ"ח ה"א. לקו"ת מסעי צג, ב. (31) ראה זח"ג קעח, ב. תו"א לך לך יא, סע"ב. (32) בראשית ב, ח.

יום ב' פרשת בלק, י"ב תמוז, ה'תשכ"ה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

שלמטה ממנה, ובהמשכה והארה מחכמה לבינה יש המשכה של חיצוניות
החכמה בלבד, אבל על ידי העבודה בתורה ומצוות ונתוסף בזה בהמשך
מ'עדן' ל'גן' מחכמה לבינה, גם ההמשכה מבחינת פנימיות
החכמה.

ויקמו באדם למטה, בכוחות
הנפש שלו שכידוע משקפים את
הספירות העליונות שנשתלשלו מהן,
שנקודת השכל הנקודה
הראשונית של הרעיון השכלי, לפני
ההתרחבות לפרטים, בחינת
חכמה, היא רק חיצוניות
החכמה, אך לאחר
שנמשכת ומתגלה ויורדת הנקודה
הראשונית ובאה בהרחבה
בהשגה הבונה וקליטה ד'בינה',
ומוסיף להתנגע ולהתעמק
בשכל עוד יותר, אזי מגיע
עד לפנימיות החכמה
שבתחילת התגלות החכמה עדיין לא
הייתה ידועה ומושגת, שהוא
פנימיות החכמה ענין ראיה
ד'חכמה', הינו, שנעשית
אצלו התאמתות השכל הרעיון
השכלי התקבל ונקלט בצורה כל כך
טובה שאין כל ספק באמת שלו כמו
על-ידי ראית הדבר כשם
שכאשר אדם רואה דבר במו עיניו אין
לו כל ספק כי מדובר במציאות
אמיתית (בשונה משמיעה שבה אין כוז
רמה גבוהה של התאמתות).
ועל-דרך-זה בנוגע לגן-עדן
התחתון, שהוא ענין
ההמשכה של בחינת 'עדן' (העונג
העליון כפי שמאיר בחכמה ובינה) עד
לספירת המלכות, יחוד ו"ה,
היינו המשכה מהמדות (וא"ו של שם
הו') למלכות (ה"א אחרונה של שם
הו'), כמבואר לעיל, שנמשך בה בספירת המלכות, הספירה הכי תחתונה,
גם האופן היותר נעלה שבענין ההבנה והשגה ד'בינה' ולא
רק החיצוניות של 'בינה', כפי שנמשך ומתגלה ב'זעיר אנפין'
ו'מלכות'.

היינו כפי שמוחין מאירים ומתגלים במידות ועד לבחינת המלכות,
היינו שבחינת 'עדן' מתלבשת בחכמה ויורדת לא רק למידות אלא גם
למלכות, הספירה האחרונה והתחתונה מעשר הספירות [ונוסף לזה, מלבד
ההמשכה והתגלות של 'עדן תתאה' המאירה בגן עדן התחתון, הגה לאמיתו

של דבר גם בגן-עדן התחתון
נמשך ונתגלה הארה מסוימת
מבחינת 'עדן עלאה' אם כי
עיקר ההתגלות בגן עדן התחתון היא
אכן מבחינת 'עדן תתאה', כמבאר
בארוכה במקום אחר].
ונמצא, ששתי הבחינות דגן-
עדן העליון וגן-עדן התחתון
הן בכללות באופן כללי שתי
הבחינות ד'בינה' שבה נמשכת
ההארה בגן עדן העליון ו'מלכות'
שבה נמשכת ההארה בגן עדן
התחתון, שבהן נמשכות בחינת
החכמה 'עדן עלאה' ובחינת
זעיר-אנפין 'עדן תתאה'.
ובאותיות בסגנון של הקבלה
תורת הסוד הוא ענין יחוד ו"ה
חיבור ואיחוד והמשכה פנימית מאות
י"ד של הו' (בחינת החכמה) לאות
ה"א ראשונה של הו' (בחינת בינה),
הוא ענין גן עדן העליון ויחוד ו"ה
חיבור ואיחוד והמשכה פנימית מאות
ו"א של הו' (בחינת המידות) לאות
ה"א אחרונה של שם הו' (בחינת
המלכות), הוא ענין גן-עדן התחתון.
ובכללות הענין דגן-עדן
שחוכנו הוא המשכת והתגלות אור
אלוקי בבחינת בינה (גן עדן העליון)
ובבחינת המלכות (גן עדן התחתון)
נתוסף עוד יותר יש תוספת
המשכה וגילוי על-ידי עבודת
האדם בקיום התורה ומצוות,
כמו שכתוב³³ בתורה לגבי אדם

הראשון ויניחהו בגן-עדן לעבדה ולשמרה, והינו, שנוסף על
מה שנמשך ב'גן' (בינה) מבחינת 'עדן' (חכמה), שזהו רק
חיצוניות החכמה, בהתאם לכלל שכל ההמשכות וההארות ביסוד
השתלשלות הן באופן כזה שרק החיצוניות של כל דרגה מאירה בדרגה

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מוגדרת בגדרים ברורים ומוחשיים, ששייכות בהם הכנה והשגה
באופן של הלכשה כשהאדם מתבונן ומעיין בהם הדברים 'מלובשים'
בשכלו והשכל 'מתלבש' בהם, כי יש יחס קרוב בין השכל והדברים הללו,
ולכן כיוון שמדובר בהכנה והשגה מוחשית מוגדרת תכלית הידיעה
שיכולה לבא על-ידי השגה
זו היא לכל היותר רק במציאות
הדבר, ועד שיוכל לבא
אפילו לידי הכרה בענין שזו
דרגה גבוהה בהכנה והשגה, אבל
ב'השגת החיוב' לא ניתן להגיע
להתאמתות הכי עמוקה
שנקראת בשם 'ראיה' כי בסופו
של דבר השכל 'מבין' אבל לא ממש
רואה כמו בראייה בעין ממש. מה-
שאיננו השגת השלילה היא
באופן שמתעסק לדעת ולהבין
בענינים נעלים יותר
מהענינים שעד עתה היתה
לו ידיעה בהם, והתעסקותו
בהם היא באופן ששולל
מהם דברים שלא שייכים בהם כו',
אבל על-ידי-זה למרות שזו
'השגת השלילה' וממילא היא מופשטת
לעומת 'השגת החיוב' שהיא
בהתלבשות, יכול לבא להגיע
ולקבל השגה לפסוף עד
לפנימיות החכמה (וההכרה)
והידיעה במדריגה נעלית זו היא על-
ידי העבודה בתורה ומצות,
לעבודה ולשמירה, כנזכר
(לעיל), שזהו ענין ראיה
ד'חכמה' וכאמור הראייה נעלית
יותר מאשר ההשגה השכלית והיא
בהתאמתות יותר, על-דרך מעלת
הראייה על שמיעה.
וזהו פלולת החלוק ההבדל

אף צריך להבין, דכיון שגן-עדן הוא ענין הידיעה
וההשגה, יושבין ונהנין כו', וכאמור שההנאה והתענוג הם דווקא
כאשר יש הכנה והשגה, איך שיהיה יתכן שיהיה שם גלוי בחינת
החכמה, 'עדן', שלמעלה מהשגה והרי החכמה היא נקודת הענין
בלבד, ללא הסתעפות לפרטים
שיוצרים רעיון ברור ומובן?
והבאור בזה, איך יתכן גילוי
החכמה שלמעלה בגן עדן שהוא תענוג
ההשגה שההשגה ד'גן-עדן'
העליון היא באופן של
השגת השלילה, כאשר משיגים
ענין נעלה ביותר שיש קושי להבין
ולחשיג את מהותו, ההשגה היא בדרך
השלילה, כלומר מבנים ממה הדבר
מושלל ואיזו הגדרה לא מתייחסת
אליו, בשונה מהכנה והשגה בדבר
שהשכל מסוגל לקלוט ולהבין שהיא
השגת החיוב, ובכל אחת מהשתיים
'השגת השלילה' ו'השגת החיוב' יש
יתרון לעומת השנייה, כפי שיתבאר
להלן, במבאר בארוכה
ב'לקוטי תורה' לאדמו"ר הזקן
פרשת פקודי³⁴ בענין "פקודי
המשפן משפן העדר"³⁵,
שהוא שני הדברים האמורים כאן על
המשכן ענין יחוד ו"ה האחדות,
החיבור וההמשכה הפנימית בין הוא"³⁷
של שם הוי', ענין המידות בספירות
העליונות והה"א האחרונה של שם
הוי', ענין ספירות המלכות העליונה
(ובחינה זו היא התוכן הפנימי של
"פקודי המשפן"), שהוא
יחוד זה באופן של השגת
החיוב, ויחוד י"ה הוי"ד של שם
הוי', בחינת החכמה, עם הה"א
הראשונה של שם הוי', בחינת הבינה
שהן מדריגות נעלות בהרבה מהמידות והמלכות (ובחינה זו היא התוכן
הפנימי של "משפן העדר"), שהוא באופן של השגת
השלילה וברורה נעלית זו לא יכולה להיות 'השגת החיוב', כפי שממשך
ומבאר.
דהנה, השגת החיוב היא באופן שמתעסק להבין ולהשיג
בענינים הקשורים עם יש ומציאות דברים שיש להם מציאות

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן, שְׂכָרִי לָבָא לְאוֹפֵן הַהֲשָׁגָה
2 שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת בַּלּוּקוֹת דְּגֵן-עֶדֶן הָעֵלְיוֹן שֶׁהִיא בְּדֶרֶךְ הַשְּׁגָת
3 הַשְּׁלִילָה, צָרִיף לְהִיּוֹת תְּחִילָה בְּטוֹל אוֹפֵן הַהֲשָׁגָה שֶׁל הַנִּשְׁמוֹת
4 בַּלּוּקוֹת, בְּדִרְגָּה הַנְּמוּכָה יוֹתֵר, הִדְרָגָה דְּגֵן-עֶדֶן הַתַּחְתּוֹן שֶׁהִיא
5 בְּדֶרֶךְ הַשְּׁגָת הַחַיִּיב, עַל-דֶּרֶךְ
6 שְׁצָרִיף לְבַטֵּל 'חִיּוּ דְהָא' 1
7 עֲלֵמָא' מֵרָאָה הָעוֹלָם הַזֶּה, הֵינּוּ 2
8 הָרוּשִׁים שְׁנוֹתֵר בְּנִשְׁמָה מִכָּךְ שֶׁהִיָּתָה 3
9 מְלוּבֶשֶׁת בְּגוֹף גִּשְׁמִי בְּעוֹלָם הַזֶּה כְּדִי 4
10 לָבֹא לְהִכָּנֶה וְהַשְּׁגָה דְּגֵן-עֶדֶן 5
11 הַתַּחְתּוֹן שֶׁאֵמֵן בִּיחֹס לִגֵּן עֵדֶן 6
12 הָעֵלְיוֹן הוּא 'תַּחְתּוֹן' אֲבָל לִגְבִּי הָעוֹלָם 7
13 הַזֶּה הַגִּשְׁמִי וְהַחֲמוּרִי הוּא עוֹלָם רוּחָנִי 8
14 נִעְלָה וְכִדִּי לְהַשִּׁיג אֶת הָאוֹר הָאֱלוֹקִי 9
15 הַמֵּאִיר בּוֹ הַנִּשְׁמָה צָרִיכָה לְבַטֵּל אֶת 10
16 הָרוּשִׁים שֶׁעָשָׂה בַּה עוֹלָם הַזֶּה. וְכֵן גַּם 11
17 בְּמַעֲבֹר וְהַעֲלִיָּה מִגֵּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן לִגֵּן 12
18 עֵדֶן הָעֵלְיוֹן, שְׂבוּ הַהֲשָׁגָה הִיא 'הַשְּׁגָת 13
19 הַשְּׁלִילָה', צָרִיךְ לְהִיּוֹת תְּחִילָה בְּטוֹל 14
20 אוֹפֵן הַהֲשָׁגָה בִּגֵּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן שְׂבוּ 15
21 הַהֲשָׁגָה הִיא 'הַשְּׁגָת הַחַיִּיב' אֲלֵא 16
22 שְׂאִין זֶה הַבִּטּוֹל שֶׁל 'הַשְּׁגָת הַחַיִּיב' 17
23 כְּמוֹ בְּטוֹל 'חִיּוּ דְהָא עֲלֵמָא' 18
24 הַמֵּרָאָה וְהָרוּשִׁים שֶׁל הָעוֹלָם הַזֶּה 19
25 שְׂדָהּ עֵנִין שֶׁל חוֹמֵר 20
26 וְגִשְׁמִיּוֹת מִמֶּשׁ, כִּי-אֵם אֵלָּא 21
27 הַבִּטּוֹל שֶׁל הַהֲשָׁגָה בִּגֵּן עֵדֶן הַתַּחְתּוֹן 22
28 הוּא צוֹרֵךְ לְבַטֵּל עֵנִין שְׂנַחֲשָׁב 23
29 לְמַצִּיאוֹת וְיֵשׁ, רַק בְּעֶרְךָ 24
30 יַחֲסִית אֶל הָעֵנִין הַיּוֹתֵר נִעְלָה 25
31 שְׁצָרִיף לְהַגִּיעַ אֵלָיו, הַשְּׁגָת 26
32 הַשְּׁלִילָה שֶׁבִּגֵּן עֵדֶן הָעֵלְיוֹן, אֲבָל הוּא 27
33 כְּשֶׁלְעֲצֻמוֹ אֵינוֹ יִשׁוֹת וּמַצִּיאוֹת שִׁישׁ 28
34 לְבַטֵּל אֵלָּא אֲדֹרְכָה עֵנִין נִעְלָה בִּיּוֹתֵר, 29
35 'גֵּן עֵדֶן'. 30
36 (ה) וְיִוָּכֵן הָעֵנִין בְּעִבּוּדָה, כִּפִּי 31
37 שֶׁהִדְבֵּר מִשְׁתַּקֵּף בְּעִבּוּדֵת ה' שֶׁל הָאָדָם 32
38 דְּהִנֵּה כְּתִיב³⁶ וּמִלְתָּם אֶת עֲרֹלֹת לְבַבְכֶּם, וְכִתִּיב³⁷ בַּפְּסוּק נִוְסַף 33
39 הַנּוֹסֵף בְּמִילֵת' הֵלֵב כְּדִי לְעִבֹד אֶת ה' כִּרְאוֹ וּמִל' הָרִי' אֲלֵקִיד אֶת 34
40 לְבַבְךָ, וְכֵאֵן בַּפְּסוּק הַשֵּׁנִי לֹא נִזְכָּר הַלָּשׁוֹן 'עֲרֹלָה' כְּמוֹ בַּפְּסוּק 35
41 הָרִאשׁוֹן שֶׁנֶּאֱמָר בּוֹ שְׁצִיר לְמוֹל אֶת עֲרֹלֹת הֵלֵב. וְהָעֵנִין בְּזֶה, הַטַּעַם 36
42 לְשִׁינוּיִים בֵּין שְׁנֵי הַפְּסוּקִים הַמְּדַבְּרִים עַל הֵלֵב הוּא, דְּהִנֵּה עֲרֹלֹת הֵלֵב 37
43 הוּא דְּבַר הַמַּעֲכָב אֶת הַהֲתַעֲוּרוֹת שֶׁל הֵלֵב לְעִבּוּדֵת ה' שְׂאוּטִים סוֹתִים 38

- 44 וּמִכֶּסֶה אֶת הֵלֵב בְּכִסּוֹ רוּחָנִי לֹא רָצוֹ, וְהֵינּוּ, שְׂאֵף-עַל-פִּי 39
45 שְׂכַדְבְּרִי הַמְּדַרְשׁ עַל הַכְּתוּב 'אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עֹר' שְׂגָם כְּאֲשֶׁר 'אֲנִי 40
46 יִשְׁנָה'³⁸ בְּגִלּוֹתָא³⁹ בַּגְּלוּת, כֹּאשֶׁר הַמַּצֵּב הָרוּחָנִי שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל נִמְשָׁל 41
47 לְשִׁנָּה', הַזֶּמֶן שְׂבוּ רַק חַיּוֹת מוֹעֵטִת וּמַצְמֻצֵּמֶת שֶׁל הַנֶּפֶשׁ בָּאָה לִידֵי בִטּוֹ 42
48 בְּגוֹף, מִכָּל-מָקוֹם 'לִפִּי הֵלֵב שֶׁל 43
49 כָּל יְהוּדִי עֹר'³⁸, לְהַקְדוּשׁ- 44
50 בְּרוּךְ-הוּא לְתוֹרָתוֹ 45
51 וְלִמְצוֹתָיו⁴⁰, וְכָלשׁוֹן 'בַּעַל 46
52 הַגָּאוּלָּה' הַרְבֵּי הָרִי"צ שִׁיצָא 47
53 מִמַּאסֵּר בְּרוּסִיָּה בְּיוֹם י"ב תַּמּוּז (בִּשְׁנַת 48
54 תרפ"ז) בְּמִכְתָּבוֹ⁴¹ לְדוֹלַג חַג 49
55 הַגָּאוּלָּה י"ב תַּמּוּז בִּשְׁנַת תרפ"ח, 50
56 שְׂפָל אִישׁ מִיִּשְׂרָאֵל, כָּל יְהוּדִי 51
57 גַּם אֲשֶׁר בָּשֵׁם יִשְׂרָאֵל 52
58 בְּכָנָה⁴², לְשׁוֹן הַכְּתוּב בִּישְׁעֵיהֶו 53
59 וּמִשְׁמַעֵו לְעֵנִינֵנוּ שְׂגָם יְהוּדִי בְּמַצֵּב 54
60 רוּחָנִי יִרְדֵּי שְׁנָקָא 'יִשְׂרָאֵל' כְּכִינוּי 55
61 בְּלִבְדּוֹ וּמַהוּתוֹ רְחוּקָה מִכָּךְ, לְבָבוֹ 56
62 תָּמִים שְׁלֵם עִם ה' וְתוֹרָתוֹ, 57
63 וּבְכָל זֹאת הָרִי יָכוֹל לְהִיּוֹת 58
64 שְׂהֵלֵב עִם הַיּוֹתֵר 'עֹר' וְתִמְיָם' יְהִיָּה 59
65 מְכֻסָּה בְּעֲרֹלָה. וְהַסְפָּה לָזֶה 60
66 לְכִסּוֹי הֵלֵב בְּעֲרֹלָה' הִיא לֹא רַק 61
67 מִצַּד דְּבַר אִיסוּר חֲסִי-וְשִׁלּוּם, 62
68 כְּתוּבָא מִכָּךְ שֶׁהָאָדָם אֲכָל דְּבַר הָאִיסוּר 63
69 בְּאִכְלִיָּה אוֹ עָשָׂה מַעֲשֵׂה שְׂאוּר 64
70 לְעִשְׁוֹת שְׂנַעֲשָׂה עַל יְדֵי עֲשִׂיַת 65
71 הָאִיסוּר אִיסוּר וְקָשׁוּר בִּידֵי 66
72 הַלְעוֹמֶת-זֶה' כּוּחוֹת הַסְטֵרָא- 67
73 אַחֲרָא הַמְּנַגִּיד לְצַד הַקְדוּשָׁה (כְּכַתוּב 68
74 'זֶה זֶה לְעוֹמֶת זֶה עָשָׂה אֱלֹקִים'), אוֹ 69
75 אֲפִילוֹ אֲכָל אוֹ עָשָׂה מַעֲשֵׂה שְׂהוּא 70
76 דְּבַר הַתֹּר אֲבָל נַעֲשָׂה לְשֵׁם 71
77 מִלּוֹי תָּאָה, שְׂיֹרֵד וְנִכְלָל 72
78 הַחַיּוֹת שֶׁבְּמַאֲכָל לִפִּי שְׂעָה בְּאוֹפֵן 73
79 זְמַנִּי, עַד שֶׁהָאָדָם יִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכוּחַ 74
80 הָאִכְלִיָּה הַהִיא לְעִבּוּדֵת ה', הַהִיתֵר 75
81 נִכְלָל בְּרַע גְּמוּר שְׂבִשְׁלֵשׁ קְלִיפּוֹת כּוּחוֹת הַסְטֵרָא-אַחֲרָא הַמְּסַתִּירִים 76
82 עַל הַקְדוּשָׁה כְּשֶׁם שֶׁהַקְלִיפָה מְכַסֶּה עַל הַפִּרְי, הָרַע הַגְּמוּר הוּא מְקִלְפוֹת 77
83 הַטְּמָאוֹת לְגַמְרֵי שְׂאִין בְּהֵן טוֹב כָּל (כְּמִבְאָר בְּתִנְיָא'⁴³ וְשֵׁם מְבוּאָר 78
84 שֶׁהַקְלִיפּוֹת' מִתְחַלְקוֹת לְשִׁתֵּי מַדְרִיגוֹת, קְלִיפַת 'נִגּוּה', לְשׁוֹן אוֹר, שִׁישׁ בַּה 79
85 תַּעֲרֻבֹת טוֹב וְרַע, וּמִמֶּנָּה הִיא חַיּוֹת הַדְּבָרִים הַטְּהוּרִים וּמוֹתִירִים בְּאִכְלִיָּה 80
86 וְשִׁלּוֹשׁ קְלִיפּוֹת הַטְּמָאוֹת' מֵהֶם הִיא חַיּוֹת הַדְּבָרִים הַטְּמָאִים וְאִסוּרִים 81

(36) עֵקֶב י, טז. (37) נִצְבִּים ל, ו. (38) שֶׁה"ש ה, ב. (39) זח"ג צה, א. (40) שֶׁה"ש"ר עה"פ. (41) לַחְגִּיגַת י"ב תַּמּוּז הָרִאשׁוֹנָה (נִדְפֵס בְּסֵה"מ תש"ח ע' 263. אֲגֻרֹת-קוֹדֶשׁ שֶׁל ח"ב ע' פ). (42) ע"פ לְשׁוֹן הַכְּתוּב - יִשְׁעִי מִד, ה. (43) פ"ז (יא, סע"ב).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 באכילה), אֵלָא גַם כַּאֲשֶׁר אֵין בָּזָה באכילת היתר זו תַּאֲוָה,
- 2 כִּי־אִם אלא האדם אוכל לְקִיּוּם גּוּפוֹ, רַק אלא שְׂכּוֹנָתוֹ אֵינָה
- 3 לְשֵׁם שְׁמִים (כַּמְבָּאָר שָׁם⁴⁴ בתניא), הִנֵּה מַצֵּד הֵיחֻתוֹ הַמְזוּן
- 4 דְּבַר גְּשָׁמִי, הֲרִי גַם זֶה גַם אכילה כזו, אכילה לצורך קיום הגוף, ללא
- 5 תַּאֲוָה, מְגַשֵּׁם אֶת הַלֵּב,
- 6 שְׂמַצֵּד־עַצְמוֹ לִב יְהוּדֵי צָרִיף
- 7 לְהִיּוֹת "עַר" לְהַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־
- 8 הוּא לְתוֹרָתוֹ וּלְמִצְוֹתָיו,
- 9 וּמַעֲלִים וּמַסְתִּיר עָלָיו, שְׂדָהוּ
- 10 עֲנִין עָרְלַת הַלֵּב הַמְכֻסָּה עַל הַלֵּב.
- 11 וְעַל זֶה עַל הַסֵּרַת 'עָרְלַת הַלֵּב' הוּוּ
- 12 נֶאֱמַר "וַיִּמְלֹתֶם (אֲתֶם)
- 13 בַּעֲצֻמְכֶם⁴⁵ אֶת עָרְלַת
- 14 לְבַבְכֶם", הֵינִי, שְׂעֻנִּין זֶה שֶׁ
- 15 הַסֵּרַת הָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר הָאִמּוּר מֵהַלֵּב
- 16 נִתֵּן לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, שְׂכָכַל
- 17 עֵת וּבְכָל שְׁעָה בִּיכְלָתוֹ שֶׁל כָּל
- 18 אֶחָד וְאֶחָד לֹא רַק לְהַזְהִיר מִדְּבַר
- 19 אִסּוּר, וְלַהֲזַהֵר מִמִּלּוֹי תַּאֲוָה
- 20 הַתֵּר, וְאֶפִּילוֹ לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא
- 21 תִּהְיֶה אֲצִלּוֹ אֲכִילָה סֵתֶם לֹא
- 22 כּוּנָה שֶׁל עֲבוּדַת ה', אֵלָא שֶׁאִכְלָתוֹ
- 23 (וְשֶׁאֵר הַעֲנִינִים הַגִּשְׁמִיִּים שֶׁהוּא עוֹסֵק
- 24 בָּהֶם) יֵהְיוּ בְּאֻפֶּן ד' כָּל מַעֲשֵׂי
- 25 אִפִּילוֹ דְּבָרֵי חוּלִין וְהַעֲסוֹק בְּעִינֵי
- 26 הָעוֹלָם יֵהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִים⁴⁶
- 27 ו"בְּכָל דְּרָכֶיךָ אִפִּילוֹ הַדְּרָכִים
- 28 וְהַעֲסוֹקִים שֶׁלךְ, שֶׁל הָאָדָם
- 29 דְּעָהוּ⁴⁷ יֵידַע אֵת ה' (כַּפְסֵק־
- 30 דִּין ה' שְׁלֹחַן עָרוֹה⁴⁸).
- 31 וְעֲנִין זֶה 'מִילַת' וְהַסֵּרַת עָרְלַת הָרֵב
- 32 הַמוֹנַעַת מֵהָאָדָם לְעַבּוֹד אֵת ה' גַּם
- 33 בְּדַבָּרִים הַמוֹתִירִים יְכוּל לְהִיּוֹת גַּם
- 34 עַל־יְדֵי הָעֲבוּדָה ד' וְאֶהְבֶּתָּ
- 35 אֶת ה' וְאֶלְקִיךָ כָּכָל לְבָבְךָ
- 36 וּבְכָל נַפְשְׁךָ¹⁹, כְּלוּמָר, אֶהְבֵּת ה'
- 37 בְּרַמָּה הַרְגִּילָה שֶׁבַעֲסָם נִדְרַשְׁתָּ מִכָּל
- 38 יְהוּדִי בְּכָל זְמַן וּבְכָל מְקוֹם דְּכִינּוּן
- 39 שְׂעֻבּוֹתָיו הִיא "בְּכָל לְבָבְךָ
- 40 וּבְכָל נַפְשְׁךָ", וְהוּא עוֹבֵד אֵת ה'
- 41 בְּכָל לִיבּוֹ וּבְכָל נַפְשׁוֹ, יְכוּל לְפַעַל
- 42 בַּעֲצֻמּוֹ שֶׁלֹּא יִהְיֶה שִׁנּוּי לְדְבַר אִסּוּר שְׁגוּרָם לְאָדָם לְהִיּוֹת קִשּׁוֹר

- וְאִסּוּר בִּידֵי ה' קְלִיפּוֹת', וְאֶפִּילוֹ לֹא יִהְיֶה שִׁיךְ לְתַאֲוֹת הַתֵּר שְׂכָמוֹר
- גַּם זֶה גּוֹרֵם לְהַעֲלֵם וְהַסֵּתֶר עַל הַלֵּב הַיְּהוּדִי, כִּי־אִם ש"כָּל מַעֲשֵׂיךָ
- יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמִים" כו'. אֲךָ יִשְׁנֻ עֲנִין נִעְלָה יוֹתֵר בְּעַבּוּדָה זוֹ
- שֶׁל 'מִילַת' וְהַסֵּרַת 'עָרְלַת הַלֵּב', שְׂדָהוּ מַה שְׂנֵאָמַר "וַיִּמְלֵךְ ה' וְהֵינִי,
- שְׂאֵף־עַל־פִּי שְׂאִין אֲצִלּוֹ אֲצִלּוֹ
- הָאָדָם הַעוֹבֵד אֵת ה' בְּכָל לִיבּוֹ דְּבַר
- הַמְגַשֵּׁם אֶת הַלֵּב וּמַעֲלִים וּמַסְתִּיר
- עַל כֵּךְ שֶׁהַלֵּב מַצֵּד עַצְמוֹ 'עַר' (עָרְלַת
- הַלֵּב), שְׂהָרִי נִמְצָא בְּמַעֲמַד
- וּמַצֵּב ד' וְאֶהְבֶּתָּ גו' בְּכָל
- לְבָבְךָ" וְיִי שְׁלִיבֵי מֵלָא אֶהְבֵּת ה'
- בוֹדָאִי לִיבּוֹ אִינוּ מְכֻסָּה ב'עָרְלַת' שֶׁל
- הָעֵלֶם וְהַסֵּתֶר, מְפַל־מְקוֹם, כִּינּוּן
- שְׂהַלֵּב עַצְמוֹ הוּא לֵב הָאָדָם,
- וְהָאָדָם הוּא מְצִיאוֹת גְּשֵׁמִית וְהַלֵּב הוּא
- לֵב גְּשָׁמִי לְכֵן עִם הִיחֻתוֹ אוֹהֵב אֵת ה'
- עֲרִיף צָרִיף לְהִיּוֹת בּוֹ עֲנִין
- הַנִּקְרָא בְּשֵׁם מִילָה. וְעַל זֶה
- נֶאֱמַר "וַיִּמְלֵךְ ה' וְהֵינִי אֶלְקִיךָ אֶת
- לְבָבְךָ", וּמְפַל־מְקוֹם לְמִוֹת
- שְׁמִילָה זוֹ נַעֲשִׂית מִלְּמַעְלָה, "וַיִּמְלֵךְ ה'
- אֶלּוֹקֶיךָ אֶת לְבָבְךָ", הֲרִי זֶה נִכְלָל
- בְּעַבּוּדַת הָאָדָם, אֵלָא שְׂדָהוּ
- מַצֵּד "הֵינִי" כִּפִּי שְׂנַעֲשֵׂה
- "אֶלְקִיךָ", "כִּתְּךָ וְחִיּוֹתְךָ"⁴⁹
- כִּי 'אֶלּוֹקִים' הוּא גַם לְשׁוֹן כּוֹחַ (כַּכְּתוּב
- וְאֵת אֵילֵי הָאָרֶץ לְקַח'), הֵינִי כִפִּי
- שֵׁשׁ הוּי' הַנִּעְלָה יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ לְהִיּוֹת
- הַכּוֹחַ וְהַחַיּוּת שֶׁל הַיְּהוּדִי כִפִּי שֶׁהוּא
- נִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה. וּבְכָל־לוֹת
- בְּאֻפֶּן כְּלָלִי, עֲבוּדַת ה' הַפּוֹעֵלֶת עֲנִין
- נִעְלָה יוֹתֵר בְּלֵב מֵאִשֶּׁר 'הַסֵּרַת הָעָרְלַת'
- עֲלֶיהָ מְדוּבֵר בַּפְּסוּק הָרִאשׁוֹן וְהִיא
- פּוֹעֵלֶת ה' מִלְּמַעְלָה שֶׁל הַלֵּב שְׁעִלָּה נִאֲמַר
- ו'מֵל ה' אֶלּוֹקֶיךָ אֶת לְבָבְךָ' הוּא עֲנִין
- הָעֲבוּדָה שֶׁל אֶהְבֵּת ה' לֹא רַק "בְּכָל
- לְבָבְךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ" אֵלָא אֶהְבֵּת
- ד' בְּכָל מֵאֲדָךְ¹⁹, ו'מֵאֲדָךְ'
- מִשְׁמַעוֹ בְּלִי גְבוּל שְׂהִיא אֶהְבֵּת ה'
- לְמַעְלָה מִמְּדִידָה וְהַגְּבֵלָה מַעַל
- וּמַעַבֵּר לְגִדְרִים וְהַגְּבֻלוֹת שֶׁל כְּחוֹת נַפְשׁוֹ⁵⁰, הֵן הַגִּדְרִים וְהַגְּבֻלוֹת

(44) רפ"ז (שם, סע"א). (45) תניא אגה"ק ס"ד (קה, ב). (46) אבות פ"ב מ"ב. (47) משלי ג, ו. (48) אר"ח סרל"א. שו"ע אדה"ז אר"ח סקנ"ו ס"ב. (49) ראה לקו"ת פרשתנו עג, ג. (50) ראה תו"א מקץ לט, ד.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 של "בְּכָל לִבְכָּךְ" וְהֵן הַגְדִּירִים וְהַהֲגָבֹלוֹת שֶׁל "בְּכָל נִפְשֶׁךָ", כִּינּוּ
2 שְׁעוֹמֵד נִמְצָא בַּתְּנוּעָה "ק" וּדְרָךְ הַנְּהַגָה שֶׁלֹּמְעֵלָה מִמְּדִידָה
3 וְהַגְבֻלָּה. וְהִינּוּ, שְׁעָם הֵיוּתוּ נִבְרָא, וְהָרִי כָּל נִבְרָא מֵעַצֵּם
4 מִהוּתוֹ כִּיבְרָא עִם גִּרִי מִצִּיאוֹת מִסְרִימִים הוּא מִמְּדִידָה וְהַגְבֻלָּה, אֲבָל
5 מִצֵּד שְׁנֵי הָרִי כִּינּוּ שֵׁישׁ בּוֹ
6 בְּנִשְׁמָתוֹ שֶׁל כָּל יְהוּדִי חֵלֶק אֱלֹקָה
7 מִמְּעַל מִמֶּשֶׁל⁵¹, הִנֵּה פֶּאֶשֶׁר
8 הָעֲבוּדָה הִיא מִצֵּד ה' חֵלֶק
9 אֱלֹקָה, שָׁבוּ שְׁנִיכָר וְנִגְשׁ וּפּוֹעֵל
10 בּוֹ, שְׁזָהוּ עֲנִין "הָרִי" אֱלֹקִיךָ,
11 שִׁ"הוֹי" הַחֵלֶק אֱלֹקָה שֶׁנִּפְשׁוֹ
12 נִעֲשֶׂה "כִּתְּךָ וְחִיתוֹךָ" פּוֹעֵל בּוֹ
13 וּמִשְׁפִּיעַ בּוֹ בְּגוֹלִי, אֲזִי "וּמֶלֶךְ גּוֹ"
14 אֶת לִבְכָּךְ", שֶׁמִּתְבַּטֵּל גַּם
15 אִפְּלוֹ עֲנִין הַגְּשָׁמִיּוֹת (שֶׁבִּלְבָּ) שֶׁבְּעֶרְךָ לְדִרְגָּה
16 שֶׁבְּעֶרְךָ לְדִרְגָּה שֶׁצִּירְךָ לְהִגִּיעַ
17 אֵלֶיךָ עַל-יְדֵי הָעֲבוּדָה
18 ד' "בְּכָל מֵאֲדָךְ" וּלְגִשְׁמִיּוֹת אֵין
19 שׁוֹם הַשְׁפָּעָה עַל הָעֲבוּדָה שֶׁבִּלְבָּ.
20 וְהָעֲנִין בְּזָה כְּפִי שְׁהוּא בֹא לִידִי
21 בִּיטוֹי בְּכָלֹת עֲנִין הַהֲתַבּוֹנָנוֹת
22 בְּאֱלֹקוֹת (שְׁזוּהִי הַהֲתַבּוֹנָנוֹת
23 בְּעִינֵי אֱלֹקוֹת הַהֲתַבּוֹנָנָה לְכָל
24 אֹפִנִי הָעֲבוּדָה הֵן הָעֲבוּדָה בְּאֹפֶן
25 שֶׁל "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ" וְהֵן
26 הָעֲבוּדָה בְּאֹפֶן שֶׁל "בְּכָל מֵאֲדָךְ",
27 שֵׁישׁ בְּזָה בְּהֲתַבּוֹנָנוֹת בְּאֱלֹקוֹת
28 שְׁנֵי אֹפִנִים שׁוֹנִים, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ
29 וּמִפְרֵט.
30 דְּהִנֵּה, יֵשׁ הַתְּבוּנָנוֹת בַּהֲאֲדָם
31 מִתְּבוּנָן וּמִעֲמִיק לְחֹשֶׁב בְּעֲנִין
32 ד' "קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי טוֹב"⁵²,
33 שֶׁאֱלֹקוֹת וְלִהּיּוֹת קִרְבָּה לְאֱלֹקוֹת
34 הוּא טוֹב לֹא אֲדָם עֲצָמוֹ, וְעַל-
35 דֶּרֶךְ מֶה שֶׁתּוֹכֵחַ⁵³ בְּתוֹרָה עַל
36 אֲהַבַת ה' שִׁישְׁנוּ סוּג וּדְרָגָה שֶׁל אֲהַבָה
37 בְּאֹפֶן שֶׁל "לְאַהֲבָה אֶת ה'
38 אֱלֹקִיךָ גּוֹ" כִּי הוּא חִיֶּךָ" גּוֹ,
39 וְלִכְנֹ, הֵן אֲמַת שְׁהוּא לְמִרוֹת
40 שֶׁהָאֲדָם הָאֲהָבָה אֶת ה' בְּדִרְגָּה זוֹ
41 מוֹנֵחַ וְשׁוֹקֵעַ בְּאֱלֹקוֹת מִתּוֹךְ
42 חִיּוֹת וְהַתְּלַחֲבוֹת וְאֵם כֵּן זוֹ אֲהַבַת ה' בְּדִרְגָּה נְעִלִית יַחֲסִית הַמְּמַלֵּאת אֶת
43 כָּל יִשְׂרָאֵל, אֲבָל זֶהוּ מִפְּנֵי שֶׁמִּרְגִּישׁ בְּזָה טוֹב וְעֲלֹוִי לְעֲצָמוֹ,
- וּבְגִלְלָה שֵׁישׁ לוֹ עֲרֻבוֹת טַעַם וְרַעֲשָׁמָאק' בְּעֲנִין שֶׁל טוֹב וְעֲלֹוִי,
"לִי טוֹב" טוֹבָה וְתוֹעֵלָת וְעִינִין לְעֲצָמוֹ, לִכְנֹ רִצּוֹנוֹ ב' "קִרְבַּת
אֱלֹקִים". וּבְכָלֹת בְּאֹפֶן כָּלִי הָרִי זוֹ אֲהַבָה שֶׁל הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת
הַתְּלַחֲבוֹת בְּדִרְגָּה⁵⁴ נִסְפָה וְלֹא רִצּוֹן טְהוֹר לְגַמְרִי לְדִבּוּק בְּאֱלֹקוֹת מִצֵּד עֲצָם
הָעִינִין, אֲשֶׁר עִם הֵיוֹת שֶׁלֹּא
שִׁיךְ שֶׁתְּתַבַּטֵּל, וְאִף עַל פִּי
שֶׁלֹּמְעֵשָׂה לֹא יִיתְכֵן שֶׁאֲהַבָה זוֹ תִפְסִיק
לְהִתְקִיִּים (כְּמוֹ שֶׁאֲמָרוּ חֲכָמֵינוּ ז"ל
בְּפִרְקֵי אָבוֹת שֶׁאֲהַבָה בֵּין שְׁנֵי אָנָשִׁים
הַתְּלַחֲבוֹת בְּדִבּוּר לֹא עֲתִידָה לְהִתְקִיִּים כִּי
כֹאשֶׁר יִתְבַטֵּל הַדְּבָר שְׁבוּ תְלֻוּיָה
הָאֲהַבָה תִּתְבַטֵּל הָאֲהַבָה, אֲבָל כֹּאן אֵין
אֲהַבַת הָאֲדָם לֵה' עֲתִידָה לְהִתְבַטֵּל)
כִּינּוּ שֶׁלֹּא שִׁיךְ לִזְמַר שִׁיחָה
בְּטֵל דְּבָר' חֲסִי-וְשָׁלוֹם וְכִינּוּ
שֶׁלֹּא יִיתְכֵן שֶׁהַדְּבָר הַגּוֹרֵם אֶת הָאֲהַבָה,
הָעֲבוּדָה שֶׁבְּקִרְבַת הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת יֵשׁ
מִעֵלָה וְיִתְרוֹן, לֹא יִיתְכֵן שֶׁהָאֲהַבָה
תִּתְבַטֵּל, מִפְּלִי-מִקּוֹם הָרִי זוֹ
אֲהַבָה שֶׁל הָאֲדָם לְאֱלֹקוֹת
שֶׁבְּמִדִּידָה וְהַגְבֻלָּה, אֲהַבָה
מוֹגִבֶלֶת לְפִי עֶרְךָ לְפִי מִידָת
הַכִּנּוּת וְהַשְׁתָּהוּ בְּעֲנִין "לִי
טוֹב" וְלֹא מִעֵבֵר לְהִנְבִּיחַ וְהַשְׁתָּהוּ שֶׁל
הָאֲדָם שֶׁגַם הִיא בְּדִרְגָּה נְעִלִית הָרִי
כִּינּוּ שֶׁמִּדּוּבֵר בְּנִבְרָא מוֹגִבֶל, הָרִי הִיא
מוֹגִבֶלֶת, וְאֵין זֶה בְּאֹפֶן ד' "בְּכָל
מֵאֲדָךְ" שֶׁהִיא אֲהַבָה בְּלִי גְבוּל,
כְּמִשְׁמַעוֹת הַבִּיטוֹי "מֵאֲדָה".
אֲמָנָם, עֲבוּדָה הַנִּלְשָׁה שֶׁל אֲהַבַת
ה' מִשְׁוֹם ש' "קִרְבַת אֱלֹקִים לִי טוֹב",
כְּמִבְּאוּר לְעִיל, שֶׁהִיא עֲבוּדָה עַל
דֶּרֶךְ הַרְגִּיל בְּתוֹךְ הַגְּדִירִים
וְהַהֲגָבֹלוֹת שֶׁל מִצִּיאוֹת הָאֲדָם, עִם
הֵיוֹתָה עֲבוּדָה אֲמַתִּית, לְמִרוֹת
שֶׁגַם אֲהַבַת ה' בְּדִרְגָּה זוֹ הִיא עֲבוּדָה ה'
כֹּאמֶת וְיָמִי יִתֵּן הַלְוָאוֹ וְהִנֵּה לְבוֹ
שֶׁל הָאֲדָם תְּמִיד בְּכַחֲסִינָה אֲהַבָה
זוֹ⁵⁵ שֶׁהִיא כֹּאמֹר מִתּוֹךְ חִיּוֹת
וְהַתְּלַחֲבוֹת וּמִתּוֹךְ נֹעַם וְעִרְיֻבוֹת
בְּאֱלֹקוֹת, אֲבָל אֶף-עַל-פִּי-כֵן עִם
כָּל מַעֲלָתָה שֶׁל אֲהַבָה זוֹ שֶׁהִיא "בְּכָל לִבְכָּךְ וּבְכָל נִפְשֶׁךָ", צִרְיָכָה לְהֵיוֹת
גַּם עֲבוּדָה בְּאֹפֶן נִעְלָה יוֹתֵר, עַל-יְדֵי הַהֲתַבּוֹנָנוֹת בְּטוֹב

(51) תניא רפ"ב. (52) תהלים עג, כח. (53) נצבים ל, כ. (54) לשון חז"ל - אבות פ"ה מט"ז. (55) כ"ה לשון המאמר (המשך תער"ב שם ע' א'נז) - ע"פ לשון הכתוב ואתחנן ה, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

המאמר) שָׁאז הַעֲבֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן ד' בְּכָל לִכְבֵּד וּבְכָל
נִפְשָׁךְ" הֵינּוּ בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הַמְצִיאוֹת שֶׁל הָאֵדָם, לְעֲבֹדָה שְׂמִמֵּד
ה'רָאשׁ' הַחֶלֶק הָעֲלִיּוֹן וְהַנְּעִלָה שְׂבִנְשָׁמָה שֶׁנִּשְׁאָר לַמַּעֲלָה וְאִינוּ מִתְלַבֵּשׁ
בְּגוֹף, שְׂנִקְרָאת בְּשֵׁם 'יִשְׂרָאֵל' מִלְשׁוֹן 'לִי רֹאשׁ', שָׁאז כֹּאשֶׁר הָאֵדָם
בֹּא לִידֵי כֶךְ שֶׁגַם חֶלֶק הַנִּשְׁמָה
שִׁבְכִינִת "רֹאשׁ" מֵאִיר וּפּוֹעֵל כּו
בְּגִלּוֹי הַעֲבֹדָה הִיא בְּאוֹפֶן
ד'בְּכָל מֵאֲדָךְ" בִּיצִיָּא מִוֹחֲלֻט
מִגִּדְרֵי הַמְצִיאוֹת, כִּיּוֹן שְׂנִעֲשֶׂה
נִפְעַל לֹא רַק עֵינֵי הַסֵּרֶת עֲרֵלֶת הַלֵּב
אַלֹּא גַם הָעֵינָן ד'וֹמֵל הַיּוֹי'
אַלְקִיד אֶת לִכְבֵּד", כִּמְבֹאֵר
לַעֲלִיל בִּאֲרִיכוֹת הַהִבְדֵּל בֵּין שְׁנֵי
הָעֵינִינִים.
(ו) וְזֶהוּ גַם כְּלָלוֹת הַחֲלֻקִּים
הַהִבְדֵּל בְּאוֹפֶן כְּלָלִי בֵּין הַעֲבֹדָה
שֶׁהִיחֲדִי עֹבֵד אֶת ה' דִּימוֹת הַחֹל
לְעֲבֹדָה שֶׁהִיחֲדִי עֹבֵד אֶת ה'
דִּיּוֹם הַשַּׁבָּת (וּכְנֻזְפָּר לַעֲלִיל
(סְעִיף ב) שְׂבִימוֹת הַחֹל
נִקְרָאת הַנִּשְׁמָה בְּשֵׁם 'יַעֲקֹב',
מִלְשׁוֹן 'עֵקֵב' הַחֶלֶק הַנְּמוּךְ וְהַנְּחֹת
שִׁבְנוֹף, וּבִיּוֹם הַשַּׁבָּת נִקְרָאת
בְּשֵׁם 'יִשְׂרָאֵל' מִלְשׁוֹן רֹאשׁ, הַחֶלֶק
הָעֲלִיּוֹן וְהַנְּעִלָה שִׁבְנוֹף, כִּפִּי שִׁמְמִשִּׁךְ
וּמְבֹאֵר.
דִּהְיָה, בִּימוֹת הַחֹל יֵשׁ עֵינֵן
הַמְּלָאכָה בְּדִבְרֵי הַגִּשְׁמִיִּים וּבְעֵינֵי
הָעוֹלָם הַזֶּה וְהַבְּרוּר הַעֲבֹדָה שֶׁל
הַפְּרִדָּת הַטּוֹב (נִיצוּצוֹת הַקְּדוּשָׁה שִׁירָדוֹ
וְנִתְלַבְּשׁוּ בְּדִבְרֵי גִשְׁמִיִּים) מֵהָרַע
וְהָעֲלָתוֹ לְמִקְוֵה בְּקֻדְשָׁה, מֵהָ
שְׂאִינֶן בְּשַׁבָּת הָרִי "בּוֹרֵר
אֶסּוּר" 56 כִּמְבֹאֵר בְּמִשְׁנָה וּבִגְמָרָא
שֶׁאֵת הַמְּלָאכָה הָאֶסְרוּת שִׁבְכָת הִיא
מִלָּאכָת 'בּוֹרֵר' שִׁבְמִקּוֹר עֹסֶקֶת
בְּהוּצָא עֶפְר וְכֹד' מִגְּרִיזֵי הַתְּבוּאָה,
וְלַמַּעֲשֶׂה בְּהוּצָא כָּל דְּבַר לֹא רְצוּ
מִתּוֹךְ דְּבַר רְצוּ ('פְּסוּלֵת' מִתּוֹךְ
'אוֹכֵל'), וְלִפִּי הַמִּשְׁמְעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הַדְּבַר, הַכּוּוֹנָה שִׁבְימוֹת הַחֹל הָאֲכִילָה
(וּכְלָלוֹת הָעִיסוּק בְּעֵינֵי הָעוֹלָם) שִׁיכֶת ל'עֲבֹדוֹת הַבִּיּוּרִים' וְאִילוֹ שִׁבְכָת שְׁבָה
'בּוֹרֵר אֶסּוּר', יֵשׁ לֹאכִילָה כּוּוֹנָה אַחֲרֵת. וְיִדְוּעָה 57 הַקּוּשְׁיָא בְּזֶה 58, 84

1 ד'קִרְבַּת אֱלֹקִים" מִצֵּד עֲצָמוֹ (לֹא מִצֵּד "קִרְבַּת אֱלֹקִים לִי
2 לֹאדָם עֲצָמוֹ טוֹב"), שָׁאז כֹּאשֶׁר הַתְּחַבְּנוּת הִיא בְּכֶךְ שֶׁאֲלֻקוֹת הוּא טוֹב
3 בְּעֵצֶם עֲבֹדָתוֹ הִיא "בְּכָל מֵאֲדָךְ". וְעֵינֵן זֶה שֶׁל עֲבֹדָת ה' בֹּאֵהֶבָה
4 "בְּכָל מֵאֲדָךְ" נִעֲשֶׂה נִפְעַל וּמִתְעוֹרֵר עַל־יְדֵי־זֶה שְׂמִתְפַּטֵּל
5 מִהַמְצִיאוֹת הַמְּגֻדָּרֶת וְהַמְּגֻבֵּלֶת
6 וְה'צִיּוֹר' הַיְּמוֹת' וְה'תְּנִינִת'
7 הַמְּגֻדָּרֶת שְׁלֹו, שְׂהוּא עֵינֵן "לִי
8 טוֹב" כּוּוֹנָה וּמִחֲשָׁבָה שִׁישׁ לֹאדָם
9 כִּשְׂהוּא נִמְצָא בְּתוֹךְ הַגִּדְרִים שֶׁל
10 הַמְצִיאוֹת שְׁלֹו, הֵינּוּ, שְׂיִשְׁשָׁה
11 הַמְצִיאוֹת שְׁלֹו ("לִי") עִם
12 הַגִּדְרִים וְהַהֲגִבְלוֹת שֶׁלָּה, וּמִצִּיאוֹת
13 זֹו יֵשׁ לָהּ הִרְגֵּשׁ הַטּוֹב ("לִי")
14 "טוֹב") לָהּ, לַעֲצָמָה, וְכָל זְמַן
15 שְׂיִשְׁשׁ עֲדִין אֲחִיזָה תְּפִיסָה
16 מִטְּוִימָת לַעֲנֵן שֶׁל מְצִיאוֹת
17 ("לִי") אִישִׁית, אֵינּוּ יִכּוֹל לִבֵּא
18 לְעֲבֹדָה מִצֵּד אֱלֻקוֹת עֲצָמוֹ כִּי
19 הוּא 'שְׁבוּי' בְּתוֹךְ גִּדְרֵי הַמְצִיאוֹת
20 הָאִישִׁית שְׁלֹו.
21 וְעַל זֶה עַל הַיְּצִיָּא וְהַתְּעֻלוֹת
22 מִגִּדְרֵי הַמְצִיאוֹת שְׁלֹו נִנְאָמֵר "וּמֵל
23 הַיּוֹי' אֲלִקִּיד אֶת לִכְבֵּד", וְלֹא
24 נִזְכֵּר בְּעֵינֵי זֶה עֲרֵלֶת הַלֵּב בִּשְׁוֹנָה
25 מִהַפְּסוּק הַמְּדַבֵּר בְּמִדְרִיגָה יוֹתֵר נִמּוּכָה
26 כּוּ נִאֵמֵר "וּמִלְחָם אֶת עֲרֵלֶת לִבְכֶּם",
27 כִּמְבֹאֵר לַעֲלִיל בִּאֲרִיכוֹת, כִּיּוֹן שְׂלֹא
28 שְׂיִדְ אֲעֲלֹו אֲצֵל מִי שְׁעֹבֵד אֶת ה'
29 "בְּכָל מֵאֲדָךְ" עֲרֵלֶת הַלֵּב, שְׂכִכֵּר
30 הַסִּסְרָה מִקְּדָם לָכֵן, וְצִרִיךְ
31 לְהִסִּיר רַק אֶת הִרְגֵּשׁ
32 הַמְצִיאוֹת, "לִי טוֹב" וְלִצָּאָה
33 לְגִמְרֵי מִגִּדְרֵי הַמְצִיאוֹת הָאִישִׁית שְׁלֹו
34 ("לִי").
35 וּכְלָלוֹת הַחֲלֻקִּים הַהִבְדֵּל בְּאוֹפֶן
36 כְּלָלִי בֵּין שְׂנֵי אוֹפֵנֵי עֲבֹדָה
37 הַנִּנְ"ל הַבֹּאִים לִידֵי בִּטּוּי בֹּאֵהֶבֶת ה'
38 "בְּכָל לִכְבֵּד וּבְכָל נִפְשָׁךְ" וּבֹאֵהֶבֶת ה'
39 "בְּכָל מֵאֲדָךְ", הוּא הַחֲלֻקִּים הַהִבְדֵּל
40 שְׂבִינֵי הַעֲבֹדָה שֶׁהִיחֲדִי עֹבֵד אֶת ה' שְׂמִמֵּד חֶלֶק הַנִּשְׁמָה
41 הַמְּלֻבָּשֶׁת בְּגוֹף, 'רִגְלִי' הַחֶלֶק הַתְּחַתּוֹן שְׂבִנְשָׁמָה, שְׂנִקְרָאת
42 בְּכָלִלוֹת בְּשֵׁם 'יַעֲקֹב', מִלְשׁוֹן עֵקֵב שִׁבְנוֹף (כִּמְבֹאֵר לַעֲלִיל בְּתַחֲלִיל

(56) שבת עג, א. וראה המשך תער"ב שם ס"ע א"מ ואל"ך. ד"ה לא הביט תשכ"א (סה"מ תשכ"א ע' ריט ואל"ך). ד"ה מי מנה תשכ"ו פ"ד ואל"ך. (57) ראה מאמרי אדמו"ר הזקן תקס"ד ע' עז ואל"ך. ועם הגהות וכו' - אוה"ת ויקהל ע' ב'קלו ואל"ך. (58) ראה המשך תער"ב שם ע' א"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הפסולת (בשני האופנים האמורים) יִשְׁנוּ גַם הַבְּרֹר דְּיוֹם הַשַּׁבָּת, 43
אֵלָּא שְׁאֵז בַּשַּׁבַּת אֵין עֲנִין שֶׁל פְּסוּלַת חֶסֶד וְשָׁלוֹם, כִּי־אִם 44
אוֹכֵל בְּלֶבֶד, וְהוּא עֲנִין בְּרוּר אוֹכֵל מִתּוֹךְ אוֹכֵל, וְהִינוּ, 45
שְׂבֹאוֹכֵל גּוֹפָא עֲצָמוֹ נַעֲשֶׂה בְרוּר לְמַעַל מִבְּרוּר, וְהַכּוֹנֶה 46
לְתוֹסַפַּת עֵלְיוֹ בַּקְדוּשָׁה עֲצָמָה, כִּפִּי 47

שִׁמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר.

וּבִאֵיֹר הָעֲנִין⁶¹, דְּהִנֵּה, 48
לְעֵתִיד־לְבָא (שְׁדוּגְמָתוֹ) הַדּוּגְמָא 49
לְמַצֵּב הָעוֹלָם לְעֵתִיד לְבּוֹא, כֹּאשֶׁר לֹא 50
תְּהִיָּה מְצִיאוֹת שֶׁל 'פְּסוּלַת' הוּא יוֹם 51
הַשַּׁבָּת⁶², שְׁעֲנִינוּ שֶׁל יוֹם הַשַּׁבָּת 52
הוּא הַהֲכָנָה וְהַהֲלִיכָה לְיוֹם 53
שְׁכּוּלֵי שַׁבָּת וּמְנוּחָה לְחַיֵּי 54
הָעוֹלָמִים⁶³, הִינוּ הַתְּקוּפָה 55
שֶׁל עֵתִיד לְבּוֹא) כְּתִיב⁶⁴ עַל הַתְּקוּפָה 56
שֶׁל עֵתִיד לְבּוֹא, יְמוֹת הַמִּשִּׁיחַ 57
וְאֶכְלֶתֶם אֹכֹל וְשִׁבְעוּ, 58
שֶׁהִפְרִישׁ בְּזָה, שְׁדָּכָר שְׁכָּכָר 59
הִיא בְּכַחֲנִית מֵאֵכֶל, וְנֶאֱכַל 60
וְנִתְּבָרָר בְּבִירוֹ הַרְגִּיל שֶׁל הַפְּרִדָּה 61
הָאוֹכֵל מִהַפְּסוּלַת, הִנֵּה לְעֵתִיד־ 62
לְבָא יְהִיָּה "וְאֶכְלֶתֶם אֹכֹל", 63
שְׁיַחְזוֹר וְיִתְבָּרָר עוֹד פַּעַם 64
בְּבִירוֹ נוֹסֵף כְּדִי שְׁיִתְעַלֶּה 65
בְּעָלְיוֹ גְּדוּל יוֹתֵר. וְעַד כִּי כֵךְ 66
חֲשׁוֹב עֲנִין שְׁלִימוֹת הַבִּירוֹר וְהַמַּעֲלָה 67
בַּקְדוּשָׁה עֲצָמָה, כִּפִּי שִׁיחִיָּה לְעֵתִיד 68
לְבּוֹא, שְׁכָן הוּא גַם בְּעֲנִין 69
הַנְּשִׁמוֹת עֲצָמָה וְהַעֲלִיָּה שֶׁלָּהֶם 70
מִמְדְּרָגָה לְמִדְּרָגָה שֶׁהִיא בְּדוּגְמָת 71
'עֲבֹדַת הַבִּירוֹרִים' כִּפִּי שֶׁהִיא בַּקְדוּשָׁה 72
עֲצָמָה, דְּכָשֶׁם שְׁנִתְבָּאָר לְעֵיל 73
(סְעִיף ג') שְׁכָּאֲשֶׁר צְרִיכִים 74
לְעֵלֹת מִגֶּן־עֶדֶן הַתְּחַתּוֹן 75
לְגֶן־עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן, הִרִי כִּיּוֹן שֶׁהִיא 76
עֲלִיָּה גְּדוּלָּה בְּיוֹתֵר כִּי הַהֲבִדֵּל בֵּין 77
גִּילְיוֹ הָאוֹלֻקוֹת בִּגֶן עֶדֶן הַתְּחַתּוֹן 78
לְגִילְיוֹ הָאוֹלֻקוֹת בִּגֶן עֶדֶן הָעֲלִיּוֹן הוּא 79
בְּאֵין עוֹרֹךְ, לֹאִין שִׁיעוּר, צְרִיף 80
לְהִיּוֹת בְּטוֹל נוֹסֵף שֶׁל גָּרִי 81
הַמְצִיאוֹת הָאִישִׁית, וְלֹא דִי בְּבִיטוֹל 82
שֶׁהִיא לְפָנֶי הָעֲלִיָּה לִגֶן עֶדֶן הַתְּחַתּוֹן, 83
84

1 בתורת החסידות, דָּאִם כֵּן, אִם בַּשַּׁבָּת הָאִכִּילָה לֹא פוֹעֵלַת 'בִּירוֹר' שֶׁל
2 הַמֵּאֲכֵל, מִהוּ עֲנִין הָאִכִּילָה בַּשַּׁבָּת, הִרִי פְּעוּלַת הָאִכִּילָה הִיא
3 שֶׁהַמֵּאֲכֵל מִתְבָּרָר וְנִתְבָּרָר לְהִיּוֹת דָּם וּבִשָּׁר כְּבִשָּׁרוֹ חֶלֶק
4 מֵהָאֵדָם, וְכִשְׁהָאוֹכֵל הוּא יְהוּדִי הַעוֹבֵד אֶת ה', הַמֵּאֲכֵל מִתְבָּרָר וּמִתְעַלָּה.

5 וְעוֹד זֹאת, שְׂבִיזְמָן שְׁבִיתָ-
6 הַמִּקְדָּשׁ הָיָה קָדִים הָיָה בְּבִית־
7 הַמִּקְדָּשׁ גַּם קָרְבָּנוֹת שֶׁהִקְרִיבוּ
8 בְּיוֹם הַשַּׁבָּת דְּוָקָא, וְהִרִי גַם
9 עֲנִין הַקָּרְבָּן בְּדוּמָה לְעִנִּין הָאִכִּילָה
10 הוּא בְּרוּר שֶׁל הַקָּרְבָּן הַגִּשְׁמִי,
11 שְׁמִכְרִירִים אֶת הַהֲבָהָה וּמַעֲלִים
12 אוֹתָהּ לְקְדוּשָׁה (וְעַל־דֶּרֶךְ־זֶה
13 כִּשֶׁם שֶׁבִקְרָבָן מִן הַהֲבָהָה מְבָרִירִים אֶת
14 מִין הַחַיִּי מִה שְׁמִכְרִירִים מִמִּין
15 הַצְּמוּמָה כִּמוֹ סוּלַת וּשְׁמִין וְיִין
16 וְהַדּוּמָם כִּמוֹ מִלַּח) עַל־יְדֵי
17 הַעֲלָאָה שֶׁל הַדּוּמָם וְהַצְּמוּמָה וְהַחַיִּי
18 הַגִּשְׁמִי עַל גְּבִי הַמְּזֻבָּח, עַד
19 שְׁמִיָּה נַעֲשֶׂה "יִיחַ נַחֵם
20 לְהִי"־⁵⁹.

21 וְכָלֹלֹת הַבְּאֵר בְּזָה בְּעִנִּין
22 הָאִכִּילָה, וְעַל דֶּרֶךְ זֶה בְּעִנִּין הַקְּרִבָּנוֹת,
23 בְּיוֹם הַשַּׁבָּת (כְּמִבְּאֵר בְּאֵרֹכָה
24 בְּמִקּוֹם אַחֵר⁶⁰ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוּת),
25 שְׂבִיזְמָן הַבְּרוּר שֶׁל הַדְּבָרִים
26 הַגִּשְׁמִיִּים גּוֹפָא עֲצָמוֹ יֵשׁ בְּרוּרִים
27 שְׁקִשְׁוִירִים עִם פְּסוּלַת וְהַמִּלְאכָה
28 הִיא לְבִירוֹ וְלַהֲפָרִיד בֵּין הָאוֹכֵל (הַדְּבָר
29 הַרְצוּי) וְהַפְּסוּלַת (הַדְּבָר הַלֹּא רְצוּי),
30 יֵשׁ בְּזָה כַּהֲפָרָדָה בֵּין הָאוֹכֵל
31 וְהַפְּסוּלַת שְׁנֵי אוֹפְנִים, בְּרוּר שֶׁל
32 הוֹצָאת וְהַפְּרִדָּה אוֹכֵל מִתּוֹךְ
33 פְּסוּלַת, בְּפִעוּלָה מְלַמְעָלָה
34 לְמִטָּה (בְּלִשׁוֹן הַקְּבִלָה וְהַחֲסִידוּת,
35 בְּדֶרֶךְ 'אֹר יוֹשֶׁר'), אוֹ בְּרוּר הוֹצָאת
36 וְהַפְּרִדָּה פְּסוּלַת מִתּוֹךְ אוֹכֵל,
37 בְּפִעוּלָה מְלַמְעָלָה לְמַעַלָּה (בְּלִשׁוֹן
38 הַקְּבִלָה וְהַחֲסִידוּת, בְּדֶרֶךְ 'אֹר חֲחוּר'),
39 שְׁשִׁנֵּי אוֹפְנִים אֵלּוֹ הֵן הַבִּירוֹר
40 מִלְּמַעַל לְמִטָּה וְהֵן הַבִּירוֹר מִלְּמַטָּה
41 לְמַעַל הֵם בְּיְמוֹת הַחֹל,
42 וְלֹא־חֲרִי־זֶה לְאַחַר הַבִּירוֹר שֶׁל

(59) ויקרא א, ט. ועוד. (60) ראה תו"א חיי שרה טו, ב"ג. (61) ראה המשך תע"ב שם ע' א"נח ואילך. (62) ראה פירוש המלות לאדמו"ר האמצעי פכ, ד. ועוד. (63) תמיד בסופה. (64) יואל ב, כו.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 שְׁאֵהוּ הַבִּיטוּל הַנוֹסֵף עֲנִין שֶׁל בְּרוּר נֹסֵף, שֶׁמֵּבִיא לַעֲלִיָּה נֹסֶפֶת,
2 הֵנָּה כֵּן הוּא גַם בְּכָל־לֹת הָעֲלִיָּה וְהַמַּעֲבָר מִזְמַן הֵנָּה זְמַן הַגְּלוּת
3 לִזְמַן דְּלַעֲתִיד-לָבֹא יְמוֹת הַמְּשִׁיחַ, שֶׁהַנִּשְׁמוֹת דַּעְתָּהּ אֵף עַל פִּי
4 שֶׁכָּבֵד נִתְקַנּוּ וְנִתְבָּרְרוּ בְּתַכְלִית וְהִגִּיעוּ לַחֲכָלִית הָעֲלִיוִי שִׁכּוֹל לַחַיּוּת
5 כַּעֲתָ, בְּזִמְנָה הַגְּלוּת, יִצְטָרְכוּ לַחֲזוֹר
6 וְלַהֲתַבָּרַר בְּבִירוֹר נֹסֵף עַל-יָדֵי
7 הַנִּשְׁמוֹת הַחֲדָשׁוֹת שִׁתְּגַלּוּ
8 לַעֲתִיד-לָבֹא, כִּי הַמַּעֲבָר מִהַמְּצָב
9 עַתָּה לַמְּצָב בְּיְמוֹת הַמְּשִׁיחַ הוּא שִׁנּוּי
10 שֶׁבִּאֵין-עֲרוּךְ הַמַּצְרִיךְ בִּיטוּל נֹסֵף
11 וּבִירוֹר נֹסֵף כַּמְבָּאֵר בְּאַרְוֶכָה
12 בְּלִקוּטֵי תוֹרָה⁶⁵, וְכַפִּי
13 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְבַאֵר לַהֲלֹךְ.
14 אֵף צָרִיךְ לְהַבִּין, מִהוּ עֲנִין
15 בְּרוּר נִשְׁמָה אַחַת הַנִּשְׁמוֹת
16 שֶׁבְּזִמְנָה הַזֶּה עַל-יָדֵי נִשְׁמָה אַחֶרֶת
17 הַנִּשְׁמוֹת הַחֲדָשׁוֹת שִׁתְּגַלּוּ לַעֲתִיד
18 לָבֹא, דְּלִכְאוּרָהּ, עֲנִין הַבְּרוּר
19 בְּמוֹכֵן שֶׁל הַפִּרְדָּה הַטּוֹב מִהָרַע
20 וְהַעֲלָאתוֹ לַקְּדוּשָׁה הוּא כְּנוֹגֵעַ
21 לְבִהְמָה גִּשְׁמִית, כְּמוֹ כְּנוֹגֵעַ
22 הָאֲכִילָה כְּפִשּׁוּטוֹ כֹּאשֶׁר הָאָדָם
23 אוֹכֵל בֶּשֶׂר בַּהֲמָה (אִם הַבֶּשֶׂר מוֹתֵר
24 וְכוּנֹת הָאֲכִילָה הִיא רְאוּיָהּ, כַּמְבּוֹאֵר
25 לַעֲלִי), אוֹ עַל-יָדֵי אֲכִילָת
26 מִזְּבַח, שֶׁהוּא עֲנִין הַקְּרִיבָנוּת
27 הַנִּשְׁפָּךְ וְנִשְׁפָּךְ בְּאֵשׁ הַמִּזְבֵּחַ,
28 שֶׁעַל-יָדֵיהֶּנּוּ נַעֲשֶׂה הַבְּרוּר
29 וְהָעֲלִיָּה שֶׁל הַבְּהֵמוֹת הַגִּשְׁמִיּוֹת
30 לְשִׁרְשָׁם וּמִקּוֹרֵם בְּחַיּוֹת הַקְּדוּשָׁה
31 שֶׁל הַמְּרִקְבָּה הָעֲלִיוֹנָה, "פְּנִי
32 שׁוּר" וְגו'⁶⁶, וְעַד שְׁעוּלִים
33 וְנִכְלָלִים נִיצְרוֹת הַקְּדוּשָׁה, הַחַיּוֹת
34 הָאֱלֹקִיּוֹת שֶׁבְּהֵמוֹת עוֹלָם לְשׁוֹרֶשׁ
35 הָעֲלִין וְנִכְלָלִים בְּכַחֲשֵׁי "פְּנִי
36 אָדָם" שֶׁבְּמִרְקָבָה שׁוּר, כַּמְבּוֹרֵן,
37 דְּרָגָה גְּבוּהָה יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר הַחַיּוֹת
38 שֶׁבְּמִרְקָבָה, "פְּנִי שׁוּר".
39 וְיִתְרָה מִזֶּה, כַּמְבָּאֵר בְּמִקּוֹם
40 אַחֵר⁶⁷ בְּתוֹרַת הַחֲסִידוֹת שֶׁגַּם
41 בְּכַחֲשֵׁי "פְּנִי אָדָם"
42 שֶׁבְּמִרְקָבָה דְּרָגָה גְּבוּהָה בִּירוֹר, צָרִיךְ לְהִיטֵר עֲנִין שֶׁל בְּרוּר
- וְהַעֲלָה עַל-יָדֵי בַּחֲשֵׁי "אָדָם הָעֲלִין שֶׁעַל הַפֶּסֶא", שֶׁלְּגַבִּי
לְגַבִּי "אָדָם הָעֲלִין" נִחְשָׁבִים "פְּנִי אָדָם" שֶׁבְּמִרְקָבָה כְּמוֹ שֶׁאָר
חַיּוֹת הַמְּרִקְבָּה, "פְּנִי אָרְיָה וּפְנִי שׁוּר וּפְנִי נֶשֶׁר" וְכַשֵּׁם
שֶׁהַחַיּוֹת צָרִיכוֹת בִּירוֹר כֵּן "פְּנִי אָדָם" צָרִיךְ בִּירוֹר (וְכֵן זֶה הוּא עֲנִין הַבִּירוֹרִים
וְהַעֲלָה בְּקְדוּשָׁה גּוֹפֵר, שֶׁהוּא בִירוֹר
שׁוֹנֵה וְנִעֲלָה יוֹתֵר מֵעֲנִין הַבִּירוֹר
שֶׁקְּשׁוֹר עִם פְּסוּלָתוֹ, כֹּאמֹר, וְהוּא בִירוֹר
וְהַעֲלָה בְּקְדוּשָׁה עֲצֻמָּה).
אַבֵּל עֲדִין צָרִיךְ בִּירוֹר מִהוּ עֲנִין
בְּרוּר נִשְׁמָה אַחַת עַל-יָדֵי
נִשְׁמָה אַחֶרֶת?
אֵף הָעֲנִין הוּא, דְּהֵנָּה כְּתִיב⁶⁸
בְּנוֹבֹת יִרְמְיָה וְזֶרַע אֶת בֵּית
יִשְׂרָאֵל זֶרַע אָדָם וְזֶרַע
בְּהֵמָה, וּמְבָאֵר בְּאַרְוֶכָה
בְּתוֹרָה אֲוֵר' לְאֲדוֹמִיר הֶזְקֵן
פְּרִשְׁת מִשְׁפָּטִים⁶⁹, שֶׁיֵּשׁ
נִשְׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת בְּשֵׁם "זֶרַע
אָדָם", וְיֵשׁ נִשְׁמוֹת שֶׁנִּקְרְאוֹת
בְּשֵׁם "זֶרַע בְּהֵמָה", כִּפִּי
שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמְפָרֵט.
וְכָל־לֹת הָעֲנִין כְּנֵה, שֶׁנִּשְׁמוֹת
דְּבִרְיָאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה, נִשְׁמוֹת
שֶׁהוֹשֵׁר וְהַמְקוֹר שֶׁלָּהֶם הוּא מִשְׁלוּשֵׁת
הָעוֹלָמוֹת הָעֲלִיוֹנִים שֶׁלִּמְטָה מְעוּלָם
הָאֲצִילוֹת (וְאֲרֻבְעַת הָעוֹלָמוֹת הַלָּלוּ הֵם
הָעוֹלָמוֹת הָרוּחָנִיּוֹת הַכְּלָלִיִּים), שֶׁשָּׁם
בְּעוֹלָמוֹת בְּרִיאָה-יִצִּירָה-עֲשִׂיָּה
מִתְחִיל עֲנִין הַיִּשּׁוּת וּמִצִּיאוֹת
הַמְּגוֹדֵרֶת, בְּעוֹד שֶׁעַל עוֹלָם הָאֲצִילוֹת
נֶאֱמָר שֶׁהוּא 'אֱלֹקוֹת מִמֶּשׁ' וְכֵן מֵה
שֶׁיֵּשׁ בּוֹ בְּטָל לְאֱלֹקוֹת תַּכְלִית וְאֵינוֹ
'מִצִּיאוֹת' [וְעַל-דֶּרֶךְ הָאֲמֹר
לְעִיל (סְעִיף ה) כְּנוֹגֵעַ "קְרִיבָת
אֱלֹקִים לִי טוֹב", שֶׁהִיא דְּרָגָה כּוֹ
בִּהְבֵּאת ה' שֶׁגַּם בְּתַכְלִית הָעֲלִיָּה
כוֹ, הִרִי זֶה בְּאֹפֶן דְּ"לִי טוֹב",
טוֹב" וְעִדִּין מִצִּיאוֹת הָאִשִּׁית
נִרְגָּשׁוֹת], נִקְרָאִים בְּשֵׁם "זֶרַע
בְּהֵמָה", וְנִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת
שֶׁהוֹשֵׁר וּמְקוֹר שֶׁלָּהֶם נִעֲלָה בִּירוֹר,
וְהוּא בְּעוֹלָם הָאֲצִילוֹת, נִקְרָאִים בְּשֵׁם "זֶרַע אָדָם" [וְעַל שְׁנֵיהֶם

(65) ד"ה ואכלתם אכול (ר"פ צו - ז, א ואילך). (66) ראה טעמי המצות פ' ויקרא (ד"ה מצות קרבנות). (67) ראה מאמרי אדמו"ר האמצעי דרושי חתונה ח"ב ע' תרמ ואילך. (68) ירמ' לא, כו. וראה לקו"ת שם ח, ב. (69) עד, ג ואילך. עו, א. - הובא בלקו"ת שבערה הקודמת.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על שני סוגי הנשמות, "זרע אדם" ו"זרע בהמה" נאמר "וְזָרַעְתִּי",
2 דָקָאֵי והכוונה על "אדם העליון שעל הכפסא" שהוא שורש כל
3 הנשמות, הִינוּ, שָגַם נִשְׁמוֹת דְּבָרִיָּא-יְצִירָה-עֲשִׂיָּה נִמְשָׁכוֹת
4 מִבְּחִינַת "וְזָרַעְתִּי" ויש להם שורש ומקור נעלה באלוקות, והקדוש-
5 ברוך-הוא הוא ה'זרע' את הנשמות
6 הנקראות 'זרע בהמה', כְּמוֹ שהוא
7 זורע נִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת
8 שְׁנִקְרָאוֹת "זרע אדם"].
9 ובפִּרְטִיּוֹת יוֹתֵר, הִנֵּה גַם
10 בְּנִשְׁמוֹת דְּבָרִיָּא-יְצִירָה-
11 עֲשִׂיָּה גּוֹפָא עצמן שבאופן כללי
12 נקראות 'זרע בהמה' יִשְׁנוֹ הַחֲלוּק
13 הַהַבְדֵּל בֵּין "זרע אדם" ו"זרע
14 בְּהֵמָה", וְעַל-דִּרְךָ-זֶה
15 בְּנִשְׁמוֹת דְּאֲצִילוֹת גּוֹפָא עצמן
16 יֵשׁ חֲלוּק הָעֶרְךָ הַבְדִּיל דְּרוּגוֹת
17 מִחוּטִּים בֵּין נִשְׁמָה לְנִשְׁמָה,
18 וְעַד לַחֲלוּק הָעֶרְךָ הַבְדֵּל
19 מִשְׁמַעוּתֵי עַד כְּדִי כִךְ שֶׁהוּא
20 בְּדוּגְמַת הַחֲלוּק שְׁבִין "זרע
21 בְּהֵמָה" ל"זרע אדם" (בדומה
22 לאמור לעיל אודות הַבְדִּיל הַדְּרוּגוֹת
23 בִּמְרַכְבָּה הָעֲלִיוֹנָה שֶׁאֵמָנָם יֵשׁ הַבְדֵּל
24 מִחוּטֵי בֵין "חיות הקדוש" ו"פני אדם",
25 אַבֵּל לִגְבִי "אדם העליון" גַּם "פני
26 אדם" הוא כמו "חיות").
27 וְעַל-פִּי-זֶה מוֹכֵן עֲנִין
28 "וְאֶכְלֶתֶם אֹכֹל", כִּי לְפִי עֶרְךָ
29 בִּיחַס אֵל גּוֹדֵל הָעֲלִיָּה שֶׁל כֻּלּוֹת
30 הָעוֹלָמוֹת וְהַנִּבְרָאִים דְּלַעֲתִיד-לְבֹא,
31 הִנֵּה גַם נִשְׁמוֹת שְׁבִכְחִינַת
32 "זרע אדם" כֵּנֵה יִהְיֶה נִחְשָׁבוֹת
33 לְבְּחִינַת "זרע בְּהֵמָה" כִּי אֵל מוֹל
34 הָאוֹר הָאֱלֹקִי הַנֶּעֱלָה שִׁאִיר לַעֲתִיד
35 לְבֹא, גַם נִשְׁמוֹת אֵלֹ שְׁכִינִם נִקְרָאוֹת
36 'זרע אדם' יִהְיוּ נִחְשָׁבוֹת כְּמוֹ 'זרע
37 בְּהֵמָה', וְלָכֵן יִצְטָרְכוּ נִשְׁמוֹת אֵלֹ
38 שֶׁנִּשְׁמָכוּ מֵעוֹלָם הָאֲצִילוֹת וְכִיּוֹם נִקְרָאוֹת
39 'זרע אדם' לְחִזּוֹר וּלְהַתְּבַרֵּר כּו'.
40 וְלַעֲבוֹר בִּירוֹר נוֹסֶה, וְהִינוּ עַל-יְדֵי
41 עֲנִין הַבְּטוּל שֶׁצָּרִיךְ לִפְעוֹל
42 בְּנִשְׁמוֹת אֵלֹ גַּם בְּמַדְרֵגָה הַיּוֹתֵר
43 נְעֻלִית שְׁבָה יִהְיֶה בִימֹת הַמִּשְׁחָה,
44 וְעַל-דִּרְךָ מֵה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל
- בְּעִנֵּין הַמִּילָה (לֹא בְּאוֹפֵן ד'וּמְלֶתֶם אֶת
שְׁעִינָה הוּא הַבִּירוֹר וְהַבִּטּוּל הָרָשׁוֹן, כִּי-אִם) בְּאוֹפֵן ד'וּמְלֶתֶם הָיוּ
אֱלֹקִיךָ אֶת לְבָבְךָ" הַבִּירוֹר וְהַבִּטּוּל הַשֵּׁנִי, הַנוֹסֶף.
וְזֶהוּ גַם הַתּוֹכֵן הַפְּנִימִי שֶׁל מֵה שְׁכָתוֹב "וְאֶכְלֶתֶם אֹכֹל וְשָׁבוּעַ
וְהִלְלֶתֶם אֶת שֵׁם ה' אֱלֹקֵיכֶם
אֲשֶׁר עָשָׂה עִמָּכֶם לְהַפְּלִיא",
"לְהַפְּלִיא" דִּיקָא הַכְּתוּב מְדִיק
וְאוֹמֵר 'לְהַפְּלִיא' הִינוּ שְׁמִדוּבֵר בְּשִׁבְחָה
וְהִלּוּל לַקְדוֹשׁ-בְּרוּךְ-הוּא עַל דְּבָרִים
שֶׁעָשָׂה בְּדֶרֶךְ פֶּלֶא, כְּלוֹמֵר שֶׁהָעֲנִין
ד'אֶכְלֶתֶם אֹכֹל" הַבִּירוֹר
וְהַבִּטּוּל הַשֵּׁנִי שֶׁהוּא הַתּוֹכֵן שֶׁל
ה'אֲכִילָה' הַנוֹסֶפֶת (אֲכִילַת שֶׁבֶת,
וְלַמַּעֲלָה מִזֶּה לַעֲתִיד לְבֹא) הוּא
מִצַּד גּוֹדֵל הָעֲלִיָּה בְּאוֹפֵן
שֶׁלֹא בְּעֶרְךָ, שְׁלֹכֵן נִקְרָא
בְּשֵׁם "פְּלֵא" כִּי אֵינוּ בֹא בְּאוֹפֵן
טְבָעִי כְּתוּבָא מִהַעֲבוּרָה הַקּוֹדֶמֶת
שֶׁהִי מְדוּבֵר בְּעִלְיָה לְאֵין שִׁיעוֹר, לֵאל
כֹּל יִחַס וְהַשְׁוָאָה לְדִרְגָּה הַקּוֹדֶמֶת,
וְגַם מִסְפָּר הָעֲלִיּוֹת הוּא
בְּאוֹפֵן ד'לְהַפְּלִיא", בֵּינֵן
שֶׁהָעֲלִיּוֹת הֵם עַד אֵין קֶץ לֵאל
גְּבוּל, וְגַם כּוּזָה בֹא לְיָדֵי בִיטּוּי ה'פֶּלֶא'
שֶׁבְּעִלְיּוֹת אֵלֹ, וְעַל-דִּרְךָ הָאֵמֹר
לְעִיל בְּעִנֵּין גִּזְעָדוֹן, שֶׁאִף
שְׁנִזְכָּרוּ רַק שְׁנֵי סוּגִים כֻּלָּיִם,
גִּזְעָדוֹן הַתַּחֲתוֹן וְגִזְעָדוֹן
הָעֲלִיוֹן מְבַלִּי לְפִרְטָה אֶת הַדְּרוּגוֹת
הַרְבוֹת הַקִּיּוּמוֹת בְּכֹל אֶחָד מֵהֶם, הָרִי
שְׁנֵי סוּגִים כֻּלָּיִם אֵלֹ גִּזְעָדוֹן
הָעֲלִיוֹן רִגְנָה עַד הַתַּחֲתוֹן כּוּלָּיִם
רְבּוּי עֲלִיּוֹת עַד אֵין קֶץ, עֲלִיּוֹת
רְבוֹת לֵאל גְּבוּל, וְלָכֵן נֶאֱמַר
"וּקְדוּשִׁים הֵן הַנִּשְׁמָוֹת בְּכָל יוֹם
יְהִלְלוּךָ סֵלָה" תְּמִיד, לֵאל הַפֶּסֶק,
כִּי הָעֲלִיּוֹת הֵן לֵאל הַפֶּסֶק.
(ח) וְזֶהוּ גַם עֲנִין הָעֲלִיָּה שֶׁיֵּשׁ
בְּנִשְׁמַת הַצָּדִיק תְּמִיד, לֵאל הַפֶּסֶק,
וּבְפִרְטָה בְּיוֹם הַהוֹלָדָת שְׁלֹ
מְדִי שְׁנָה בְּשָׁנָה (פְּמִבְּאָר
בְּשִׁיחוֹת שֶׁל הַרְבֵּי הָרִי"צ בַּעַל
הַשְּׁמִיחָה וְהַגְּאוּלָּה⁷⁰ שֶׁנֶּאֱמַר
מִמָּאסֵר בְּיוֹם י"ב תְּמוּז, בִּשְׁנַת

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 תרפ"ז), שָׁאֵז ביום הולדתו עולה ומתעלה מהיכל להיכל, שְׁעָלִיָּה
2 זו היא באופן שְׁנַעֲשָׂה בְּצִיּוֹר במצב אחר לגמרי עם גרדי
3 מציאות שונים לחלוטין, וְעַד שֶׁהֲצִיּוֹר הַקּוֹדֵם אֵינוֹ בְּעָרֶף לְצִיּוֹר
4 שְׁנַעֲשָׂה אֲצִלוֹ בְּעָלִיתוֹ לְמַדְרָגָה הַיּוֹתֵר נְעָלִית כי העלייה היא
5 לאין שיעור, ללא כל יחס והשוואה
6 למצב הקודם, שְׁלָכְן נַעֲשֶׂת 1
7 הַעֲלִיָּה עַל-יְדֵי הָעַמּוּד 2
8 (הַמַּחְבֵּר ומשמש כ'ממוצע' שמחבר
9 שתי דרגות ורחוקות זו מזו באין-
10 ערוך), שְׁעַל-יְדֵי 71 מַתְבָּטְלִים
11 כָּל הָעֲנָנִים הַקּוֹדְמִים שְׁאִינֵם
12 בְּעָרֶף שֶׁאֵין להם יחס לגבי גוֹדֵל
13 הַעֲלִיָּה הַנוֹכְחִית, וְעַד שֶׁנִּקְרָא
14 הַמַּצֵּב הַחֲדָשׁ אֵלִיו הִגִּיעָה וְעָלְתָה
15 נִשְׁמַת הַצִּדִּיק כַּעַת בְּשֵׁם 'גֹּן-עֶדֶן'
16 הָעֲלִיּוֹן אֲפִילוֹ לְגַבִּי כָּל
17 הַהֲשָׁגוֹת בְּאֹפֶן הַכִּי נַעֲלָה
18 שֶׁהָיוּ אֲצִלוֹ בְּעַבְדוּתוֹ בְּיָמִים
19 וְשָׁנִים שְׁלֹפְנִי-זָה, בִּינּוֹן שְׁזוּהִי
20 עָלֶיהָ שְׁלֹא בְּעָרֶף, בְּאֹפֶן
21 ד'לְהַפְלִיא", ואפילו אם גם לפני
22 עלייה זו הגיע למדרגות גבוהות
23 ביותר, כַּעַת מְדוּבָר בְּעִלְיָה לֵאמֹר שִׁיעוֹר
24 שֶׁלְגַבִּי כָּל מְדִירָגָה, אֵיזו שְׁתִּיהִי, נִקְרָא
25 הַמַּצֵּב הַחֲדָשׁ 'עֲלִיּוֹן' כַּמְבֹאֵר לְעִיל
26 באריכות.
27 וְעוֹד זֹאת, שֶׁהָעֲנָנִים
28 ד'לְהַפְלִיא" הוּא גַם בְּנוֹגֵעַ
29 לְהַמְשָׁכָה לְמַטָּה שְׁפּוּעֶלֶת
30 הַנִּשְׁמָה בְּעִלְיָתָהּ לַמַּעֲלָה, וְהִינֵנוּ,
31 שֶׁהַעֲלִיָּה לְמַדְרָגָה הַיּוֹתֵר
32 נְעָלִית הִיא בְּאֹפֶן שְׁמֶשֶׁם
33 נִמְשָׁךְ וּמִתְגַּלָּה אֹרֶךְ וּשְׁפַע
34 לְמַטָּה. וְעַל-דֶּרֶךְ הַמְבָאֵר
35 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' בְּפָרְשַׁתנוֹ 72
36 פֹּרֶשֶׁת בֶּלֶק בְּעֲנֵנִי "בְּרָאֲתִיו
37 יִצְרָתִיו אֵף עֲשִׂיתִיו" 73,
38 ש'אֵף" מְרַבֵּה אֶת הַבְּחִינָה
39 הַרְבִּיעִית הַיּוֹתֵר נַעֲלָה, עוֹלָם
40 הָאֲצִילוֹת שֶׁלְמַעֲלָה מְעוֹלְמוֹת בְּרִיאָה-
41 יְצִירָה-עֲשִׂיהָ הַנֶּרְמָזִים ב'בראיתיו', יצירתיו ועשיתיו וְרַבִּי זֶה הַנֶּרְמָז ב'אֵף'
- נִסְמָךְ בכתוב זה ל"עשיתיו" דִּקְא, וְנִאֵמַר 'אֵף עֲשִׂיתִיו' להורות
שְׁנִמְשָׁךְ לְמַטָּה בְּבַחֲבִינַת עֲשִׂיהָ דִּקְא והמשכת אור עליון לעולם
תחתון למרות ריחוק הערך ביניהם היא ענין של 'פלא'. וְהָיוּ גַם כְּלָלוֹת
עֲנָנִי הַתְּגַלּוֹת אֱלֹקוֹת בְּעוֹלָם, לְמִרּוֹת שֶׁנִּבְרָא כְּעוֹלָם מוֹגְבֵּל הַמַּעֲלִים
וּמִסְתֵּיר עַל הָאֹרֶךְ הָאֱלֹקִי שָׁבוּ, עַל-
יְדֵי צִדִּיקִים וְאוֹתוֹת וּמוֹפְתִים
כו', כְּמִבְאֵר ב'שֶׁעַר הַיַּחֲוֹד
וְהָאֱמוּנָה' 74 שְׁבַסְפֵּר הַתִּנְיָא
לְאִדְמוּר' הַזֶּקֶן שְׁעַל זֶה עַל גִּילּוֹי
אֱלֹקוֹת הָלֹא מוֹגְבֵּל בְּעוֹלָם הַמוֹגְבֵּל,
אֲמָרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל 75
"בְּתַחֲלָה בְּתַחֲלִיל תַּהֲלִיךְ בְּרִיאַת
הָעוֹלָם הַמוֹגְבֵּל עַל-יְדֵי אֹרֶךְ אֵין-סוֹף
הַבְּלִי מוֹגְבֵּל עָלָה בְּמַחְשָׁבָה
הָעֲלִינָה לְבְרֹא אֶת הָעוֹלָם
בְּמִדַּת הַדִּין שֶׁתּוֹכְנָה הוּא גְבוּל
וְצִמְצוּם, רָאָה הַקְּדוּשָׁה-בְּרוּךְ-הוּא
שֶׁאֵין הָעוֹלָם מִתְקַבֵּל אִם יִיבָרָא
בְּמִדַּת הַדִּין - שְׁתֵּף עִמּוֹ מִדַּת
רַחֲמִים שֶׁעֲנִינָה לְרַחֵם וּלְהֵאֵיר
וּלְהַשְׁפִּיעַ", וּבְפָרֶט אוֹתוֹת
וּמוֹפְתִים הַמְבִּיאִים גִּילּוֹי אֱלֹקוֹת
בְּעוֹלָם שֶׁהֵם בְּאֹפֶן גָּלוֹי לְכָל
(עֲמִי) הָאֶרֶץ לְכָל אוֹמוֹת הָעוֹלָם
וְלֹא רַק לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל, בְּבַחֲבִינַת
"עֲשִׂיתִיו" שֶׁהִגִּילּוֹי יוֹרֵד וְנִמְשָׁךְ
וּמֵאִיר עַד לְעוֹלָם הָעֲשִׂיָּה (כְּמוֹ
הַגְּאוּלָּה שֶׁל הַרְבֵּי הַרִּי"צ דִּי"ב
תַּמּוּז מִמַּאֲסָרוֹ בְּרוֹסִיָּה שֶׁהֵיָּתָה אוֹת
וּמוֹפֵת גָּלוֹי לְעִנֵּי אוֹמוֹת הָעוֹלָם).
(ט) וַיֵּשׁ לְקֶשֶׁר כָּל הַנָּל עִם
מֶה שֶׁכְּתוּב בְּתַהֲלִים סִימָן
פ"ו 76, הַפֶּקֶד הַמַּתָּאִים לְמַסְפֵּר
שְׁנוֹתֵי שֶׁל הַרְבֵּי הַרִּי"צ בַּעַל הַגְּאוּלָּה
(שְׁנוֹלֵד בְּשַׁנַּת תר"מ) בְּשַׁנָּה זוֹ, תִּשְׁכַּח
"יַחַד לְכָבִי לִירָאָה שְׁמֶךְ",
כְּמִבְאֵר בְּאֶרְוֶכָה ב'לְקוּטֵי
תוֹרָה' בְּפָרְשַׁתנוֹ 77, אֹדוֹת
הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל בְּקֶשֶׁה זוֹ,
שְׁיֵשׁ שְׁתֵּי בְּחִינּוֹת בְּלֶב,
חִיצוֹנִיּוֹת הֶלֶב, וּפְנִימִיּוֹת הֶלֶב וְהַבְּקֶשָׁה הִיא שְׁתֵּי הַבְּחִינּוֹת, הֵן

71) ראה זח"ב ריא, א. תו"א מגילת אסתר ק, סע"ב. 72) בלק סז, ד. סט, סע"ג. 73) ישעי' מג, ז. 74) פ"ה. 75) פירש"י בראשית א, א (ד"ה ברא אלקים). 76) פסוק יא. - הקאפיטל המתאים למספר שנותיו של אדמו"ר מהור"י"צ בעל השמחה והגאולה, ש"ב תמוז השתא (תשכ"ה) הוא יום הולדתו הפ"ה, ובו מתחילים לומר קאפיטל פ"ו (ראה סה"מ י"א ניסן ח"א ע' 1 ואילך. וש"נ). - המו"ל. 77) בלק סז, סע"ג ואילך.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

הַעֲבֹדָה ד' וּמִלֶּתְם אֶת עֲרֶלְתְּכֶם לְבָכֶם" העבודה של הסרת ערלת
 הלב. וּמִצַּד פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב שהיא דרגה פנימית ועמוקה בנשמה
 נִמְשָׁכֶת הַעֲבֹדָה ד' בְּכָל מֵאֲדָר" מתוך ביטול של כל גדר מציאות
 האדם, כמבואר לעיל, שְׁזוּהִי הַעֲבֹדָה שְׁמִצָּד רְעוּתָא דְלִבָּא'
 (רצון הלב שְׁלִמְעָלָה מִטַּעַם וְדַעַת). וְהִינוּ עַל-יְדֵי הַעֲבֹדָה
 ד' וּמִלֶּתְם הַיּוֹ' אֱלֹקֶיךָ אֵת לְבָבְךָ". וְעַל זֶה נֶאֱמָר הַבִּקְשָׁה
 "יַחַד לְבָבִי", שְׁתַּהֲיָה נִכְלָלָת בַּחֲנִינֵת חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב להתעלות
 בַּבְּחִינָה פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, וְהִינוּ, שְׁגֵם הַעֲבֹדָה בְּמַחְשָׁבָה דְּבוּר
 וּמַעֲשֶׂה ("בְּרָאֲתִיו וְיִצְרָתִיו עֲשִׂיתִיו") שְׁמִצָּד חִיצוֹנִיּוֹת
 הַלֵּב, תַּהֲיָה חֲדוּתָה ב' רְעוּתָא דְלִבָּא' שְׁמִצָּד פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
 כְּתוּבָא מוֹזֵה שְׁפִימִיּוֹת הַלֵּב יוֹרֶדֶת וּנְמַשְׁכָּת לְמַטָּה אֲפִילוּ בְּעִינֵינִי שֶׁל
 מַעֲשֶׂה בְּפוּעַל, אֵף שְׁכּוֹחַ הַמַּעֲשֶׂה הוּא עֵינִי חִיצוֹנִי נִחוּת לִגְבִי רְעוּתָא דְלִבָּא'.
 וְעַל-דֶּרֶךְ "אֵף עֲשִׂיתִיו", שְׁ"אֵף" מְרַבֵּה עוֹד בַּחֲנִינָה
 אַחַת שֶׁלִּמְעַל מַעְלָה מ' בְּרָאֲתִיו", וְיִצְרָתִיו וְעֲשִׂיתִיו", וְהוּא
 בַּחֲנִינָה רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן שְׁלִמְעָלָה מַעְלָה מִבְּחִינַת מַחְשָׁבָה דְּבוּר
 וּמַעֲשֶׂה. וְרַבּוּי זֶה הַמַּתִּיחַס לְרְצוֹן הַעֲלִיּוֹן נִסְמָךְ ל"עֲשִׂיתִיו"
 דוֹקָא וְלֹא ל"בְּרָאֲתִיו" ו"יִצְרָתִיו", לְפִי שְׁעָקָר גְּלוּי רְצוֹן הַעֲלִיּוֹן
 הוּא בְּבַחֲנִינָה עֲשִׂיָּה גִשְׁמִית דְּוָקָא, דְּהִינוּ בְּמַעֲשֶׂה הַמַּצּוֹת, כְּמוֹ צִיצִית בְּצִמְרָם גִּשְׁמִי
 וּתְפִילִּין בְּקֶלֶף גִּשְׁמִי, וְעַל-דֶּרֶךְ זֶה בְּכָל עֲנִינֵי תוֹרָה וּמַצּוֹת שֶׁהֵם לְמִטָּה דְּוָקָא, וְכֵמוֹ שְׁכָתוּב
 "לֹא בְּשָׂמִים הִיא", וְשֵׁם דְּוָקָא נִמְשָׁכֶת וּמִתְגַּלֶּה בַּחֲנִינָה "אֵף", מְדַרְגָּה
 הַעֲשִׂיָּה, עוֹלָם הוּא הַגִּשְׁמִי, דְּוָקָא, וְכֵמוֹ שְׁכָתוּב 79 "לֹא בְּשָׂמִים
 הִיא", וְשֵׁם דְּוָקָא בְּעוֹלָם הַעֲשִׂיָּה שָׁבוּ הוּא קִיּוֹם הַמְצוּת בְּפוּעַל
 גְּשָׁמִים נִמְשָׁכֶת וּמִתְגַּלֶּה בַּחֲנִינָה "אֵף", מְדַרְגָּה הֶרְבִּיעִית, שֶׁהוּא עֲנִין
 דְּוָקָא דְלִבָּא'.

הַפְּנִימִיּוֹת וְהֵן חִיצוֹנִיּוֹת, יִתְאַחֲדוּ ל'רִאָה אֶת שִׁמְךָ' (וכמבואר שם, "... יֵשׁ
 בַּחֲנִינָה רְעוּתָא דְלִבָּא שֶׁהוּא רְצוֹן הַלֵּב וְיֵשׁ בּוֹה ב' בַּחֲנִינֹת פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת
 פְּנִימִיּוֹת נִקְרָא הַלֵּב הִיא בַּחֲנִינָה אַהֲבָה רַבָּה שֶׁלִּמְעַלָּה מִהַטַּעַם וְהַדַּעַת...
 וְחִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב הוּא הַנִּלְקָח מִן הַדַּעַת וְהַתְּכַנּוּת בְּגִדּוּלָת ה' כֹּל חֵד לְפָנֶיךָ
 שִׁיעוּרָא דִּילִיָּה. וְלִפִּי שְׁכּוֹל וְהַשְׁגָּתוֹ
 בְּאוֹר אֵין סוֹף בְּרוּךְ הוּא כִּךְ מַעוּרֵר אֶת
 הָאֲהָבָה בְּלִבּוֹ. וְהִנֵּה מוֹדַעַת זֹאת כִּי אֶת
 זֶה לְעוֹמֵת זֶה עֲשֶׂה אֱלֹקִים שְׁכֵמוֹ שִׁישׁ
 דַּעַת בְּקִדּוּשָׁה לְדַעַת אֶת ה' וְלֹאֲהָבָה
 אוֹתוֹ. כִּךְ יֵשׁ דַּעַת מִצַּד הַקְּלִיפָה וְסוּטְרָא
 אַחֲרָא וְהוּא דַּעַת הָרַע וְלֹאֲהוּב דְּבָרִים
 זָרִים וְלֹאֲהוּב יִבְשָׁה נִפְרֵד מִחֲמַת
 שְׁעָרֵי לַחֲכוֹ מַחֲקִיּוֹת עוֹלָם הוּא
 וְתַעֲנוּגִיו... אֵךְ הָאֲהָבָה שֶׁבְּפְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
 שֶׁלִּמְעַלָּה מִהַטַּעַם וְדַעַת... אֵין בַּחֲנִינָה
 זֶה לְעוֹמֵת זֶה כְּנִגְדָּה שֶׁבַּחֲנִינָה פְּנִימִיּוֹת
 נִקְרָא הַלֵּב הִיא בַּחֲנִינָה יְחִידָה שְׁאֵין לָהּ
 אֶלָּא רְצוֹן אֶחָד לֹאֲבִיָּה שֶׁבְּשָׂמִים וְהִיא
 הַמַּעֲלָה וְהַמְדַּרְגָּה שְׁאֵין דּוּגְמָתָהּ וְלֹא
 בְּעֶרְכָּה נִמְצָא בְּגִשְׁמִיּוֹת כֹּל רַק לָהּ
 לְבָדוֹ נִמְצָא בְּבִי יִשְׂרָאֵל עִם קְרִיבוֹ...
 וְכַתְּבוּרֹתֶיהָ אַהֲבָה רַבָּה זֶה בְּכָל הוּא
 יִכּוֹל לְנַצַּח וְלִהְיוֹת הַטּוֹב עַל הָרַע
 לְגַמְרֵי מַפְנֵי שְׁאֵין לְחִיצוֹנִים בַּה אַחִיוָה
 כֹּל וְהוּא יַחַד לְבָבִי וְכִי יוֹחַד לְבַבְּנוֹ
 כִּי. שִׁיחָה נִכְלָל בַּחֲנִינָה חִיצוֹנִיּוֹת
 הָרַצוֹן בְּבַחֲנִינָה פְּנִימִיּוֹת הָרַצוֹן...
 וּמִזֶּה מֵהַעֲבֹדָה הָאֲמִוְרָה שֶׁל "יַחַד
 לְבָבִי", הָאֲרֵת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב גַּם
 בְּחִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב, נִמְשָׁךְ גַּם
 בְּכָלִיל עֲבֹדַת הָאָדָם (שְׁהִירָה)
 כְּלִשׁוֹן הוֹזָרָה "לִבָּא פְּלִיג לְכָל
 שְׁפִינ' 78 הַלֵּב מַחֲלֵק וּמַשְׁפִּיעַ חַיּוֹת
 לְכָל אֲבִירֵי הַגּוֹף). שְׁמִצָּד
 חִיצוֹנִיּוֹת הַלֵּב נִמְשָׁכֶת וּבֹאֵה
 לְיָדֵי גִלּוּי הַעֲבֹדָה ד' בְּכָל
 לְבָבְךָ וּבְכָל נִפְשְׁךָ", שְׁפּוּעָלָת
 יֵשׁ לָהּ פַּעֲלָה וְהַשְׁפָּעָה עַל
 מַחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֶׂה שֶׁל הָאָדָם, שְׁכָנְגָד "בְּרָאֲתִיו עוֹלָם
 הַבְּרִיאָה, מַחֲשָׁבָה. יִצְרָתִיו עוֹלָם הַיִּצִּירָה, דְּבוּר עֲשִׂיתִיו עוֹלָם הַעֲשִׂיָּה,
 מַעֲשֶׂה", שְׁהִירָה דְּבָרֵי עַל פִּי הָרַצוֹן הַעֲלִיּוֹן, וְהִינוּ עַל-יְדֵי

(78) ראה זהר ח"ב קנ"ג, א. ח"ג קס"א, ב. רכ"א, ב (ברע"מ). רלב, א (ברע"מ). תניא אגה"ק סל"א. (79) נצבים ל, יב. וראה ב"מ נט, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 (י) וְזֶהוּ "מִי מָנָה עֶפְרַיִם יַעֲקֹב", דִּהְנֶה⁸⁰, בְּחִינַת "יַעֲקֹב"
  - 2 הוּא עֲנִין הָעֲבוּדָה דִּימִי הַחֹל בְּעוֹבְדֵין בְּמַעֲשֵׁים דְּחֹל,
  - 3 בְּבִרְרוֹ הַנִּיצוּצוֹת שֶׁל הָאֱלֹקוֹת מִן ה' לְעוֹמֶת-זֶה' הִיפך הַקְדוּשָׁה
  - 4 אוּ עַל-כָּל-פָּנִים מְקַלֶּפֶת נִגְהָ שֶׁאֵינָם מְעוּרָב בָּהּ גַּם טוֹב
  - 5 וְאוֹר אֲבָל גַּם הִיא קְלִיפָה הַמַּסְתִּירָה עַל
  - 6 הָאוֹר הָאֱלֹקִי וְיֵשׁ לְבַרֵּר אֶת הַנִּיצוּצוֹת
  - 7 הַטְּמוּנִים בָּהּ. וּבְבַחֲמִינָה זֹאת בְּחִינַת
  - 8 "יַעֲקֹב" יִשְׁנֹו עֲנִין הָעֶפְרַיִם,
  - 9 שֶׁהוּא יְסוֹד הַכִּי תַּחְתּוֹן
  - 10 מֵאֲרֻבַּע הַיְסוּדוֹת מֵהֶם מוֹרַכְבִּים
  - 11 הַדְּבָרִים הַגִּשְׁמִיִּים (אֵשׁ, רוּחַ, מַיִם,
  - 12 עֶפְרַיִם), שְׁמוֹרָה עַל עֶפְרַיִם,
  - 13 חֲמִירוֹת וְגִשְׁמִיּוֹת, וְהִנֵּנוּ,
  - 14 שְׁגָם כְּאֶשֶׁר הָעֲבוּדָה הִיא
  - 15 בְּמִדְרָגָה נְעִלִית שֶׁל אֲהַבַת ה'
  - 16 "בְּכָל לִבְכֹּךְ וּבְכָל נִפְשְׁךְ", שִׁיף בָּהּ
  - 17 עֲדִין עֲנִין הָעֶפְרַיִם, וְכִמּוֹ
  - 18 בְּאֹפֶן הָעֲבוּדָה דִּ"קֶרְבַּת
  - 19 אֱלֹקִים לִי טוֹב" (פֶּנ"ל סְעִיף
  - 20 ה'), שְׁפִינֵן שִׁישׁ בִּזְהָ הָרָגֶשׁ
  - 21 עֲצָמוֹ וְהַמְצִיאוֹת הָאִשִּׁית עֲדִין
  - 22 תּוֹפֶסֶת מְקוֹם וְחִשְׁבֹּת, "לִי טוֹב",
  - 23 הִרִי זֶה נֹתֵן מְקוֹם שְׁפִיכָל
  - 24 לְהִיּוֹת גַּם עֶרְלַת הַלֵּב, שֶׁאֵז
  - 25 יִצְטָרֵף לְהִיּוֹת הָעֲנִין
  - 26 דִּ"וּמְלֻתָּם אֶת עֶרְלַת
  - 27 לְבָבָם".
  - 28 וּמִכָּל-מְקוֹם, הִנֵּה לְמַעֲשֵׂה גַם
  - 29 כְּאֶשֶׁר נִמְצָאִים בְּמִדְרָגַת
  - 30 "עֶפְרַיִם יַעֲקֹב", נִעֲשֶׂה נִפְעַל
  - 31 בִּירֵרוֹ הַנִּיצוּצוֹת כִּי⁸¹ וְהִלָּאֵם
  - 32 מִחוּץ הַקְּלִיפָה, וְהִנֵּנוּ עַל-יְדֵי
  - 33 בְּחִינַת "מִי", "מִי מָנָה עֶפְרַיִם
  - 34 יַעֲקֹב", שֶׁזֶהוּ עַל-דֶּרֶךְ מַה
  - 35 שֶׁכְּתוּב⁸² מִי יִתֵּן וְהִנֵּה לְבָבָם
  - 36 זֶה לָהֶם לִירְאָה אוֹתִי, "מִי"
  - 37 דִּיקָא הַכְּתוּב מִדִּיק וְאוֹמֵר שֶׁהַכּוֹחַ
  - 38 לְהַתְעוֹרוֹת הַלֵּב לִירְאָה ה' בֹּא מִבְּחִינַת
  - 39 "מִי", דִּיקָא הַמְכוּן עַל אֵין-סוֹף
  - 40 בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין
  - 41 הָאוֹר הַבְּלִיגְבוֹל הַמֵּאִיר עַל הָעוֹלָמוֹת
- בְּדֶרֶךְ 'סוֹבֵב' וּמִקִּיף מְבַלִּי לְהַתְלַבֵּשׁ בָּהֶם בְּפִנְיּוֹת וְהוּא הָאוֹר הָאֱלֹקִי
- שְׁאִינוּ מוֹשֵׁג בְּעוֹלָמוֹת וְנִבְרָאִים מוֹגְבִּלִים, שְׁמִשְׁשׁ מֵאוֹר ה'סוֹבֵב'
- נִמְשָׁף לְהִיּוֹת "יַחַד לְבָבִי לִירְאָה שְׁמִיךְ", כְּמִבְּאֵר ב'לְקוּטִי
- תּוֹרָה⁸³ וְיֵשׁ לֹמֵר שֶׁזֶהוּ עַל-דֶּרֶךְ מַה שֶׁנִּתְבָּאֵר לְעִיל (סְעִיף ט) "יַחַד
- לְבָבִי", שֶׁהוּא עֲנִין יַחַד
- וְהַמְשַׁכֵּת בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב
- בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת הַלֵּב, שְׁגָם
- הָעֲבוּדָה בְּמִחְשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה, תַּהֲיָה חֲדוּרָה
- בְּבַחֲמִינַת 'רְעוּתָא דְּלִבָּא'. וְאַחֲרֵיכֵן בָּאִים
- לְמִדְרָגָה נְעִלִית יוֹתֵר, שֶׁזֶהוּ מַה שֶׁכְּתוּב "וּמִסְפָּר
- אֶת רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל", שֶׁבְּבַחֲמִינָה זֹאת שִׁיף עֲנִין שֶׁל עֶפְרַיִם כָּלָל, בִּינוֹן שֶׁכְּבָר נִעֲשֶׂה
- הַבִּרְרוֹת וְזוֹכְפֹךְ כִּי, וְזֶהוּ עֲנִין "מִסְפָּר", שֶׁהוּא מְלִשׁוֹן 'סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת'. וְעֲנִין
- הַמִּסְפָּר ('סְפִירוֹת וּבְהִירוֹת') הוּא ב'רַבֵּעַ יִשְׂרָאֵל', כְּמִבְּאֵר ב'לְקוּטִי תּוֹרָה⁸⁴
- שֶׁכְּתוּב "רַבֵּעַ" יֵשׁ שְׁנֵי פִירוּשִׁים. הָאֶחָד, חֲלָק רַבִּיעִי, שֶׁזֶהוּ בְּחִינַת הַרְבִּיעִית.
- וְהַשֵּׁנִי, מְלִשׁוֹן אַרְבָּעָה, וְהִנֵּנוּ, שֶׁעָקֵר הָעֲבוּדָה הִיא מִצַּד 'רְעוּתָא דְּלִבָּא',

(80) ראה סד"ה מי מנה הנ"ל (שם ע' א"ס). (81) ראה סד"ה מי מנה הנ"ל, שזהו גם ענין הגרים שניתוספו בישראל, המובא במד"ר בפירוש הכתוב מי מנה עפר יעקב (המור"ל). (82) ואתחנן ה, כו. (83) במדבר טו, א. וראה גם לקו"ת פרשתנו סח, סע"ב. (84) פרשתנו סז, א. ע, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

מכר לפי שווי הבהמה בעת הגניבה כי מאחר שאין הבודל בין הורג חצי להורג
הכול, למעשה הטביחה התחילה כבר משעת הגניבה, ולפי פנימיות הדברים
הכוונה היא ש'הריגה', היינו כפיה והכנעה, חלקית של הישות והמציאות של
האדם חשובה כמו כפיה והכנעה מלאה **שָׁזָהוּ עֵנָן שֶׁל מְסִירוֹת נֶפֶשׁ**
והדבר נחשב כמו מסירות נפש והקרבה
של כל המציאות האישית, **שָׁעַל־**
יָדָה נִמְשָׁכָה הַבְּחִינָה הַרְבִּיעִית, "אָף עֲשִׂיתִיו",
הבחינה שלמעלה ממחשבה, דיבור
ומעשה, כמבואר לעיל באריכות.
וכמו־כֵן נִמְשָׁךְ בַּבְּחִינָה
הַרְבִּיעִית "עֲשִׂיתִיו" היינו שנמשך ומתגלה
למטה בפועל כְּלָלוֹת הָעֵנָן
ד"מי מָנָה עֶפֶר יַעֲקֹב וּמִסְפָּר
אֶת רִבְעֵי יִשְׂרָאֵל", כְּפִשְׁטוֹת
הַקְּתוּב, שֶׁהֲרִי אֵין מִקְרָא
יּוֹצֵא מִיָּדִי פִּשְׁטוֹט⁸⁸, שִׁיקוּיִם
בפועל ובפשטות הַיַּעוֹד על מספרם
העצום של בני ישראל "וְהָיָה
מִסְפָּר בְּנֵי יִשְׂרָאֵל גּוֹ' אֲשֶׁר
לֹא יִמָּד וְלֹא יִסְפָּר"⁸⁹, וְ"לֹא
יִסְפָּר מְרֹב"⁹⁰.

1 **דְּלִפְא', בְּחִינָה הַרְבִּיעִית** שבאה לאחר שלוש הבחינות של מחשבה,
2 דיבור ומעשה, **אָכַל** עם היותה בחינה נעלית ביותר **בְּחִינָה זוּ נִמְשָׁכָה**
3 **וְחוֹדְרָת כָּכָל אֲרָבַע הַמַּדְרָגוֹת, עַד לְבְּחִינַת "עֲשִׂיתִיו", שְׁגָם**
4 **בָּה נִמְשָׁכָה וְחוֹדְרָת בְּחִינָה הַרְבִּיעִית שְׁמֵרוֹמָזֶת בְּרַבּוּי**
5 **ד' "אָף" ("אָף עֲשִׂיתִיו"). וְכֵן**
6 **לְאִידָךְ** מצד שני, כשם שהעבודה של
7 'רעותא דליבא' נמשכת עד העשייה, כך
8 העבודה של 'עשייה' עולה ומגיעת עד
9 בחינת 'רעותא דליבא', **שָׁעַל־יָדִי**
10 **"עֲשִׂיתִיו", שְׁשָׁם הָעֲבוּדָה**
11 **הִיא בְּאוֹפֵן שֶׁל עֲשִׂיָּה,**
12 **מִלְּשׁוֹן כְּפִיָּה, מִלְּשׁוֹן⁸⁵**
13 **מַעֲשִׂין עַל הַצִּדְקָה⁸⁶** כופים את
14 מי שלא רוצה לתת, הִינּוּ, **שְׁכּוּפָה**
15 **אֶת עֲצָמוֹ** ובעניינו, כאשר האדם
16 כופה ומכניע את עצמו, את המציאות
17 שלו אל הרצון העליון, הִנּוּ **"מָה**
18 **לִי קִטְלָא פּוֹלָה, מָה לִי קִטְלָא**
19 **פִּלְגָא"⁸⁷**, נאמר בגמרא שהגונב
20 בהמה כחושה ואחר־כך השמינה,
21 משלם תשלומי כפל כדין הגנב וכן
22 תשלומי ארבעה וחמישה אם טבח או

יִסְפָּר מְרֹב"⁹⁰.

16

(85) בית יוסף לטור יו"ד סרמ"ח (ד"ה כל אדם). (86) ראה סה"מ תרע"ח ע' קכא. ע' קכד ואילך. ע' קצב. תרצ"ט ע' 191.
ורבכ"מ. (87) ב"ק סה, א. וראה לקו"ת נציבים מו, ד. (88) שבת סג, א. ושי"נ. (89) הושע ב, א. וראה לקו"ת פרשתנו סז, סע"ד
ואילך. (90) וישלח לב, יג.

המשך ביאור למס' ערכין ליום ראשון עמ' ב

10 לקונו, וסכום זה יתנו הבעלים לכהן.
11 המשנה מביאה אופן נוסף לשומת החרם שלא בדמי הבהמה:
12 הַבְּכוּר - בכור בהמה, בֵּין אם הוא תָּם -שלם וראוי למזבח,
13 ובֵּין אם הוא בָּעַל מוֹם ואינו ראוי למזבח, מִתְּרִימִין אוֹתוֹ - ניתן
14 להחרימו, על אף שגופו קדוש וכבר היה מחויב ליתנו לכהן מדין
15 בכור. שואלת המשנה: וְכִיצַד פּוֹדִים אוֹתוֹ. משיבה המשנה:
16 אוֹמְדִין בְּמָה אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל הִיא רוֹצֶה לִיתֵּן לְבַעֲלֵים בְּבָכוֹר וְהָ
17 כְּדִי לִיתְּנוּ לָכֵן בְּתוֹ שְׁהוּא כָּהֵן אוֹ לָכֵן אֲחֻזָּתוֹ שְׁהוּא כָּהֵן, וסכום
18 זה יתן הישראל לכהן.

1 'הרי זו עולה/ באופן זה אינו חייב באחריות הבהמה, ונִזְתָּן לְכָהֵן
2 אֶת מוֹכְרָתָּ - מעות כנגד טובת ההנאה שיש לו מבהמה זו,
3 וכמבואר בסמוך, כיון שבשעה שהקדיש את הבהמה, היא יצאה
4 לרשות הקדש ואינו יכול להחרימה.
5 ומבארת המשנה: מִה שֶׁשָּׁנִינוּ 'נותן את טובתן', היינו, שאם אמר
6 'שור זה עולה', אוֹמְדִין -משערים), בְּמָה מעות אָדָם רוֹצֶה
7 לִיתֵּן בְּזוֹל עֲבוּר שׁוֹר זֶה, כדי שיוכל לְהַעֲלוֹת עוֹלָה כְּדוּרָן
8 לקונו, אָף עַל פִּי שְׁאִינוּ יִשְׂאִי - (חייב) להביא קרבן זה, כלומר,
9 אדם שאינו חייב עולה אם ימצא בול נוטל להקריב דורון

1 נאמר בתחילת פרשת השבוע, פרשת פינחס:

2 וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, פִּינֶחָס בֶּן אֱלֶעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן
3 הִכֵּהן הַשֵּׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת
4 קִנְאָתִי בְּכִךְ שִׁקְנָא לָהּ וְהָרַג אֶת זִמְרִי וְאֶת הָאִשָּׁה הַמִּדְיָנִית וְגו'.

5 וּמִכָּבָר אֲדַמּוּר מִהָרָשׁ רַבִּי

6 שמואל מליובאוויטש, הרביעי

7 בשושלת אדמו"רי חב"ד בְּמֶאֱמָרוֹ

8 דְּבוּר־הַמֶּתַחִיל בַּמֶּאֱמָר בַּמֶּאֱמָר חֲסִידוֹת

9 הַפּוֹתַח בַּפִּסְקוֹ הַזֶּה², דְּצָרִיף

10 לְהִבִּין מַה שֶּׁתּוֹכַח בְּסִפְרִים³

11 שֶׁל תּוֹרַת הַסּוּד (וְהָרַג וְכַתְּבֵי הָאִרְזִי ל')

12 שֶׁפִּנֶחָס הָיָה גִּלְגּוּל נִשְׁמָתוֹ שֶׁל

13 נָדָב וַאֲבִיהוּא, וְעַל־יָדֵי

14 שִׁקְנִיא קִנְאָת זִמְרִי - תִּקַּן

15 חֲטָא נָדָב וַאֲבִיהוּא בְּנֵי אֶהֱרֹן

16 שֶׁתִּקְרִי קְטוֹרֶת זֹרָה בַּמִּשְׁכָּן וְתוֹרָה.

17 דְּהִנֵּה, חֲטָא נָדָב וַאֲבִיהוּא לְפִי

18 הַמִּשְׁמַעוֹת הַפְּנִימִית שֶׁל הָרַבִּים הוּא

19 עֲנִין ד' בְּקִרְבָּתָם לְפָנֵי ה' וְ

20 וְיִמְתּוּ⁴, שֶׁהֵיוּ בְּכַחֲנִית

21 'רְצוּא' בְּלָבָד, לֹא 'שׁוּב',

22 בַּמִּרְכָּבָה הָעֲלִינָה שֶׁרָאָה יַחְזָקָאֵל נֶאֱמָר

23 לְגַבִּי עֲבוֹדַת הַמַּלְאָכִים הַנִּקְרָאִים 'חַיִּית'

24 הַקֹּדֶשׁ - 'וְהַחַיִּית רְצוּא וְשׁוּב',

25 כְּלוּמֹר, מִשְׁתַּחֲוִיָּה לְדַבּוּק בַּאֲלֻקוֹת

26 וְהַיִּכְלָל בְּקוֹדֶשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, 'רְצוּא', אֵךְ

27 לְמַעֲשֵׂה לֹא מִתְבַּטְּלִים וּמִמְשִׁיכִים

28 לְמַלֵּא אֶת שְׁלִיחוֹתָם - 'שׁוּב', וְעִנִּין זֶה

29 קִיָּם גַּם בַּעֲבוּרָה הַרְחִיקָתָהּ שֶׁל הָאָדָם

30 שֶׁצָּרִיךְ לְהִיטֵב בָּהּ שִׁילּוּב שֶׁל תְּשׁוּקָה

31 לְדַבּוּק בַּאֲלֻקוֹת וּפְאִילוֹ בַּמַּחֲזִיר אִיבוֹד

32 הַמַּצִּיאוֹת הָאִשִּׁית - 'רְצוּא', יָחַד עִם

33 מִלּוּי תִּפְקִידוֹ כְּנִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה

34 'שׁוּב' וְחֲטָאֵם שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא הִיא

35 שֶׁהֵיוּ בִּרְצוּא בְּלָבָד, לֹא 'שׁוּב' וְהֵיוּ

36 בְּכַחֲנִית כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ עַד

37 שֶׁנִּפְשָׁם יֵצְאוּ בְּפּוֹעַל. וְאֵינוּ מוֹכְנִין,

38 אֵיךְ תִּקַּן פִּינֶחָס חֲטָא זֶה

39 עַל־יָדֵי־זֶה שִׁקְנִיא קִנְאָת זִמְרִי,

40 וְהָרַג לְכַאֲרָה מַעֲשֵׂה הַקִּנְאָת שֶׁל

41 פִּנֶחָס דּוֹמָה לְמַעֲשֵׂה שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא

בס"ד. שבת פרשת פינחס, מברכים החודש מנחם־אב, ה'תשכ"ה

(הנחה בלתי מוגה)

1 וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר, פִּינֶחָס בֶּן אֱלֶעָזָר
2 בֶּן אֶהֱרֹן הִכֵּהן הַשֵּׁיב אֶת חֲמָתִי מֵעַל
3 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי וְגו'.

4 אֲדַמּוּר מִהָרָשׁ בְּמֶאֱמָרוֹ דְּבוּר־הַמֶּתַחִיל הַזֶּה²,
5 דְּצָרִיף לְהִבִּין מַה שֶּׁתּוֹכַח בְּסִפְרִים³ שֶׁפִּנֶחָס הָיָה
6 גִּלְגּוּל נָדָב וַאֲבִיהוּא, וְעַל־יָדֵי שִׁקְנִיא קִנְאָת זִמְרִי
7 - תִּקַּן חֲטָא נָדָב וַאֲבִיהוּא. דְּהִנֵּה, חֲטָא נָדָב
8 וַאֲבִיהוּא הוּא עֲנִין ד' בְּקִרְבָּתָם לְפָנֵי ה' וְ
9 וְיִמְתּוּ⁴, שֶׁהֵיוּ בְּכַחֲנִית 'רְצוּא' בְּלָבָד, לֹא
10 'שׁוּב', וְהֵיוּ בְּכַחֲנִית כְּלוֹת הַנֶּפֶשׁ מִמֶּשׁ. וְאֵינוּ
11 מוֹכְנִין, אֵיךְ תִּקַּן פִּינֶחָס חֲטָא זֶה עַל־יָדֵי־זֶה שִׁקְנִיא
12 קִנְאָת זִמְרִי, שֶׁזֶּה גַם־כֵּן עֲנִין שֶׁל מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ,
13 כְּמוֹ 'רְצוּא' לֹא 'שׁוּב'. וְכֵן צָרִיף לְהִבִּין כְּלוֹת
14 הָעֲנִין דְּחֲטָא נָדָב וַאֲבִיהוּא שֶׁהֵיךְ אֲצִלָּם עֲנִין
15 שֶׁל 'רְצוּא' וּמִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, דְּלִכְאוּרָה יִפְלֵא, מִפְּנֵי
16 מַה נִּחְשָׁב זֶה לְחֲטָא וְעוֹן, וְהָלֹא יָדוּעַ גּוֹדֵל עֲנִין
17 מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ, שֶׁצָּרִיף לְמַסּוֹר נֶפֶשׁוֹ ב' אֶחָד⁵,
18 שְׁזוּהִי עֲבוּדָה נְעֻלִית בְּיוֹתֵר, לְמַעְלָה מִכָּל
19 הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת, וּכְמֶאֱמָר רַז"ל⁶ לְמָה קָדְמָה
20 פְּרִשְׁתָּ שְׁמַע (שֶׁהוּא עֲנִין מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ ב' אֶחָד⁷)
21 ל' וְהִיא אִם שְׁמַע, כְּדִי שִׁיקְבֵּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת
22 שְׁמִים תַּחֲלָה וְאַחֲרֵי־כֵן יִקְבֵּל עָלָיו עוֹל מִצְוֹת.
23 וְגַם יָדוּעַ מַה שֶּׁתּוֹכַח ב' מִגִּיד מִיִּשְׂרָאֵל⁷
24 שֶׁ'מִּגִּיד' הַבְּטִיחַ לְה' בֵּית יוֹסֵף שִׁיזְכֶּה
25 לְאַתּוֹקְדָא עַל קְדוּשַׁת שְׁמִיָּה רַבָּא (אֲלֵא שְׁמִפְנֵי סִבָּה כו' לֹא זָכָה לָזֶה), וְהָרַי

(1) ריש פרשתנו (כה, י"א). (2) דשנת תרכ"ט (סה"מ תרכ"ט ע' עדר ואילך). (3) ראה זח"ג ר"ז, א ובמקדש מלך שם. שער הגלגולים שער לא. לב. (4) ר"פ אחרי (טז, א). (5) ראה זהר ח"ב ק"ט, א. ח"ג לג, א. (6) ברכות פ"ב מ"ב (יג, א). (7) ר"פ בראשית (סד"ה הלא לך למנדע). וראה לקו"ש חכ"א ע' 176. וש"נ.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 על קדושת שְׁמִיָּה רַבָּא הוּא בְּדוֹגְמַת מַה שְּׁכָתוּב בְּנֶדֶב
  - 2 וְאַבְיָהוּא "וַתֵּצֵא אֶשׁ מִלִּפְנֵי ה'", וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ אֶצֶל נֶדֶב
  - 3 וְאַבְיָהוּא הֶעֱנִין ד' בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה'" שְׂבָרָךְ כָּלֵל, וְגַם אֶצֶל
  - 4 ה' בֵּית יוֹסֵף, נִחְשָׁב לְדַבֵּר נֶעֱלָה מֵאֵד וּזְכוּת גְּדוּלָּה, נִחְשָׁב אֶצֶל נֶדֶב וְאַבְיָהוּא
  - 5 לְחֻטָּא וְעוֹן, שֶׁהוֹצֵרָךְ לְתַקּוּן
  - 6 עַל-יְדֵי פִנְחָס?
  - 7 (ב) אֵךְ הֶעֱנִין בִּיאור הַמִּשְׁמָעוֹת
  - 8 הַפְּנִימִית הָאֲמִיתִית שֶׁל הַמּוֹשְׁגִים
  - 9 'רִצּוּא' ו'שׁוּב' הוּא, כְּמִוְכָן
  - 10 מִדִּיּוּק לְשׁוֹן חֻכְמִינוּ ז"ל
  - 11 הַנּוֹכַח לַעֲיִל "לִמָּה קִדְמָה פִּרְשַׁת
  - 12 שְׁמַע ל'-וְהָיָה אִם שְׁמַע, כְּדִי
  - 13 שְׁיִקְבַּל עָלָיו הָאֵדָם עוֹל מַלְכוּת
  - 14 שְׁמִים תַּחֲלָה וְאַחֲרֵי-כֵן מְקַבֵּל
  - 15 עָלָיו עוֹל מִצּוֹת", שְׁאִין
  - 16 הַפְּנִיָּה שְׁיִקְבַּל עָלָיו עוֹל
  - 17 מַלְכוּת שְׁמִים בְּלִבָּד, וַיִּשְׁאַר
  - 18 כֵּךְ בְּבַחֲמִינֵת ה'רִצּוּא' וְהַתְּשׁוּקָה
  - 19 לְהַתְּקַרֵּב לְאִלּוּקוֹת עַד שִׁיגִיעַ לְכָלֹת
  - 20 הַנֶּפֶשׁ, אֲלֵא שֶׁהֶעֱנִין ד'קִבְּלַת
  - 21 עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים' יִהְיֶה
  - 22 בְּתוֹר הַקִּדְמָה לְקִבְּלַת עוֹל
  - 23 מִצּוֹת וְקִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת בְּפִעוּל בְּתוֹר
  - 24 נִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה, בְּחִינַת
  - 25 'שׁוּב', וְהִינוּ, שֶׁתְּכִלִּית הַפְּנִיָּה
  - 26 שֶׁל בְּרִיאַת הָאָדָם וִירִידַת נִשְׁמָתוֹ לַמָּטָה
  - 27 הוּא עֲנִין קִיּוֹם הַמִּצְוֹת,
  - 28 עֲבוּדָה שְׁמִיָּה וְבַמִּצְוֹת הַגּוֹף
  - 29 הַגִּשְׁמִי, אֲלֵא כְּדִי שֶׁהַעֲבוּדָה
  - 30 דְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת תִּהְיֶה עֲבוּדָה
  - 31 תְּמָה וְשִׁלְמָה וְעַם הַכּוֹנֵנָה הַנּוֹכַחַת
  - 32 וְהַרְאוּיָּה, יֵשׁ צוּרָךְ בְּהַקְדָּמַת
  - 33 קִבְּלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים,
  - 34 הִינוּ, שְׁקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹת
  - 35 יִהְיֶה חֲדוּר בְּעֲנִין ה'מִסִּירוֹת
  - 36 נֶפֶשׁ' עִם נִכּוֹנוֹת לַעֲבוֹד אֵת ה' אִפִּילוּ
  - 37 אִם לֹשֶׁם כֵּךְ עָלָיו לְהַקְרִיב אֶת חִיּוֹ,
  - 38 אֲבָל עֲנִין ה'רִצּוּא' וְהַמִּסִּירוֹת
  - 39 נֶפֶשׁ' בְּלִבָּד לֵאל קִיּוֹם הַמִּצְוּוֹת,
  - 40 הִינוּ 'רִצּוּא' בְּלִי 'שׁוּב', אִין זֹ
  - 41 עֲבוּדָה שְׁלִמָּה כָּלֵל, שֶׁהוּא
  - 42 כְּעֲנִין שְׁאִמְרוּ חֻכְמִינוּ ז"ל אֲדוּרֹת
  - 43 'אֲרִבְעָה שְׁנֵכְסוּ לְפִרְדָּס' עַל-מִנַּת
- הֶעֱנִין שִׁיתוּקֵד עַל קְדוּשַׁת שְׁמִיָּה רַבָּא הוּא
בְּדוֹגְמַת מַה שְּׁכָתוּב בְּנֶדֶב וְאַבְיָהוּא "וַתֵּצֵא אֶשׁ
מִלִּפְנֵי ה'", וְאִם כֵּן, מִדּוּעַ אֶצֶל נֶדֶב וְאַבְיָהוּא
הֶעֱנִין ד' בְּקִרְבָּתָם לִפְנֵי ה'" נִחְשָׁב לְחֻטָּא וְעוֹן,
שֶׁהוֹצֵרָךְ לְתַקּוּן עַל-יְדֵי פִנְחָס.
- (ב) אֵךְ הֶעֱנִין הוּא, כְּמִוְכָן מִדִּיּוּק לְשׁוֹן חֻכְמִינוּ
ז"ל "לִמָּה קִדְמָה פִּרְשַׁת שְׁמַע ל'-וְהָיָה
אִם שְׁמַע, כְּדִי שְׁיִקְבַּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים
תַּחֲלָה וְאַחֲרֵי-כֵן מְקַבֵּל עָלָיו עוֹל מִצּוֹת", שְׁאִין
הַפְּנִיָּה שְׁיִקְבַּל עָלָיו עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים בְּלִבָּד,
וַיִּשְׁאַר כֵּךְ בְּבַחֲמִינֵת ה'רִצּוּא', אֲלֵא שֶׁהֶעֱנִין
ד'קִבְּלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים' יִהְיֶה בְּתוֹר הַקִּדְמָה
לְקִבְּלַת עוֹל מִצּוֹת, בְּחִינַת 'שׁוּב', וְהִינוּ,
שֶׁתְּכִלִּית הַפְּנִיָּה הוּא עֲנִין קִיּוֹם הַמִּצְוֹת, עֲבוּדָה
שְׁמִיָּה וְגוֹף, אֲלֵא כְּדִי שֶׁהַעֲבוּדָה דְּקִיּוֹם הַמִּצְוֹת
תִּהְיֶה עֲבוּדָה תְּמָה וְשִׁלְמָה, יֵשׁ צוּרָךְ בְּהַקְדָּמַת
קִבְּלַת עוֹל מַלְכוּת שְׁמִים, הִינוּ, שְׁקִיּוֹם הַתּוֹרָה
וּמִצְוֹת יִהְיֶה חֲדוּר בְּעֲנִין ה'מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ', אֲבָל
עֲנִין ה'רִצּוּא' וְהַמִּסִּירוֹת נֶפֶשׁ' בְּלִבָּד, אִין זֹ
עֲבוּדָה שְׁלִמָּה כָּלֵל, שֶׁהוּא כְּעֲנִין "כֵּן עֲזָאִי הִצִּין
וְתָמָּה", שְׁאִין זֹ עֲבוּדָה שְׁלִמָּה, וְאֵלּוּ שְׁלֵמוֹת
הַעֲבוּדָה הִיא כְּמוֹ אֶצֶל רַבִּי עֲקִיבָא, ש"נִכְנָס
בְּשָׁלוֹם וַיֵּצֵא בְּשָׁלוֹם", וְהִינוּ, שֶׁה'רִצּוּא' לֹא
הָיָה בְּאוֹפֶן שֶׁל יֵצֵאת הָאוֹר מִהַפְּלִי, אֲלֵא
אֲדַרְבָּה, בְּאוֹפֶן שֶׁיָּבִיא לִידֵי 'שׁוּב', שֶׁהוּא כְּאִשְׁר
ה'רִצּוּא' אִינוֹ מִצַּד טָבָעוֹ, אֲלֵא מִצַּד הַבְּטוּל, כְּדִי
לְהַשְׁלִים אֵת הַפְּנִיָּה הָעֲלִיּוֹנָה, שְׁאֵז מְבִיא
ה'רִצּוּא' לִידֵי 'שׁוּב', שֶׁהוּא עֲנִין ד'נִכְנָס
בְּשָׁלוֹם", שְׁגַם הַכְּנִסָּה הִיְתָה "בְּשָׁלוֹם", וְלִכְּן
יֵצֵא בְּשָׁלוֹם".
- וּבְזָה יוֹכֵן חֻטָּא נֶדֶב וְאַבְיָהוּא, שֶׁהִיוּ בְּבַחֲמִינֵת
ה'רִצּוּא' בְּלִבָּד, לֹלֵא 'שׁוּב' כִּי
אִמְנֵם מִסִּירוֹת נֶפֶשׁ הִיא עֲנִין נֶעֱלָה
מֵאֵד, אֲבָל עֵיקַר הַכּוֹנֵנָה הָעֲלִיּוֹנָה הִיא
שֶׁה'רִצּוּא' יִגְרוֹם ל'שׁוּב' וְלֹא יִישָׁאֵר

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

44 לו את בְּרִיתִי שְׁלוֹם, שֶׁהוּא בְּחִינַת הַהִמְשָׁכָה של אור אלוקי
45 מלמעלה למטה שְׁיִוְמָשָׁף לפנחס שְׁלוֹם וְהַתְּחַבְּרוּת מִצַּד בְּחִינַת
46 גְּלוּי אֱלָקוֹת שְׁנִמְשָׁף עַל-יְדֵי ה'רִצּוּא' שְׁלוֹ שְׁהִי באופן
47 הַמִּתְאִים אל הַכוֹנֶה העליונה, וְגַם פִּנְחָס כִּפֹּר עַל הָעַם, שֶׁזֶּהוּ
48 גַּם-כֵּן עֲנִין ה'שׁוּב', שְׁיִשׁוּב
49 ה' לְהַשְׁרֹת וּלְגַלּוֹת שְׁכִינָתוֹ
50 על עם ישראל לאחר שקודם לכן היה
51 כַּעֲס של הקדוש-ברוך-הוא על בני
52 ישראל וּסְלִיחַ הַשְׁכִּינָה, כַּמְסוּפָּר בְּסִיּוֹם
53 פֶּרֶשֶׁת בַּלַּק כו'.

54 (ג) וַיֵּשׁ לְקִשְׁרֵי זֶה עִם עֲנִין
55 הַקְּרִבּוֹת שֶׁבְּקִרְבָּנֹת פִּנְחָס בַּה
56 מְפֹרָשִׁים קִרְבֵּן הַתְּמִיד, קִרְבָּנֹת שַׁבָּת,
57 ראש חודש וכל שאר המועדים,
58 פִּדְיוֹעַ שֶׁבְּקִרְבָּנֹת יִשְׁנָם שְׁנֵי
59 הַקִּיּוֹן ד'רִצּוּא וְשׁוּב' (דְּנוֹסָף
60 לְכָף שֶׁבְּכָל מִצְוָה יִשְׁנֵי הָעֲנִין
61 ד'רִצּוּא וְשׁוּב' ¹¹ כַּמְבֹאֵר
62 ב'לְקוּטֵי תוֹרָה' לַאֲדוֹמ"ר הַזֶּה, "...
63 עַל-יְדֵי הַהִתְבַּחֲבוּת בַּגְּדוּלַת ה'... יִמְשָׁךְ
64 הִרְצּוֹ וְהַתְּשׁוּקָה אֵלָיו יִתְבַּרַךְ מִמֶּשׁ
65 לְהִיכַלל וּלְהִיבְטֵל בּוֹ יִתְבַּרַךְ... וְרִצּוֹ
66 זֶה נִקְרָא 'רֵץ לִבְךָ' שֶׁהוּא בְּחִינַת יִסּוֹד
67 הָאֵשׁ שֶׁבִּלְבָב, וְאַחֵר כֵּךְ 'שׁוּב לְאַחֵד...
68 יִהְיֶה הַגִּילּוּי לְמִטָּה עַל-יְדֵי קִיּוֹם הַתּוֹרָה
69 וּמִצְוֹת בְּעִשְׂיָה, וְלִכֵּן נִמְשָׁךְ מִזֶּה בְּחִינַת
70 שׁוּב וְהוּא בְּחִינַת יִרְאָה וּבִיטוּל
71 שֶׁלְמַעֲלָה מִבְּחִינַת אַהֲבָה וְהוּא בְּחִינַת
72 יִסּוֹד הַמִּים שֶׁבְּמוֹחַת... אֵךְ אֵיךְ יֵבֵא
73 הָאֵדָם לְבַחֲנִינָה זֶה הוּא עַל-יְדֵי קִיּוֹם
74 הַמִּצְוֹת, דְּכַתִּיב מִיִּמִּינוֹ אֵשׁ דֵּת יִמִּינוֹ
75 הוּא בְּחִינַת מִים וְגַם אֵשׁ דֵּת שְׁכֻלִּים
76 מִב' בְּחִינַת אֵלוֹ וְעַל-יְדֵי זֶה יֵבֵא הָאֵדָם
77 לְבַחֲנִינַת רִצּוֹ וְשׁוּב שֶׁהֵן בְּחִינַת אֵשׁ
78 וּמִים כו' שֶׁהֵן כְּלֻלֹת הַתּוֹרָה שֶׁעַל דְּבַר
79 זֶה הוֹסֵדוּ כָּל הַמִּצְוֹת...", וּמִמְשִׁיךְ
80 ש'רִצּוּא' הוּא 'הַעֲלָאָה', 'אַתְעֲרוּתָא
81 דְּלִתְתָא' ו'שׁוּב' הוּא 'הַמְשָׁכָה',
82 'אַתְעֲרוּתָא דְּעֵלְיָא' הֵנָּה בְּקִרְבָּנֹת

83 הָעֲנִין ד'רִצּוּא וְשׁוּב' הוּא בְּגִלּוּי יוֹתֵר כַּמְבֹאֵר בְּחִסְדוֹת
84 שֶׁבְּקִרְבָּנֹת מוֹדָגֵשׁ בְּמִיּוּחַד עֲנִין הַהַעֲלָאָה מִלְמַטָּה לְמַעֲלָה וְהַהִמְשָׁכָה
85 מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה, שֶׁזֶּהוּ עֲנִין זֶה שֶׁהַקְּרִבּוֹת הֵם בְּדֶרֶךְ 'רִצּוֹא' ו'שׁוּב' מִזֶּה
86 שְׁנֵי אֲמָרָה בְּקִרְבָּנֹת "רִיחַ נִיחֻחִי" ¹², ש'רִיחַ" הוּא הַעֲלָאָה

1 כ'רִצּוּא' בְּלִבְדָּ. וְעוֹד זֹאת, שְׁגַם ה'רִצּוּא' עֲצָמוֹ לֹא הָיָה אֲצֵל
2 נָדָב וַאֲבִיהוּא כְּדֶרֶךְ ה'רִצּוּא' שְׁלִפְנֵי ה'שׁוּב' שֶׁהוּא שְׁאִיפָה לְבִיטוּל
3 הַמִּצְוֹת לְגַמְרִי, שְׁהִרִי אֲצֵלָם הָיָה רַק מְסִירַת הַנֶּפֶשׁ, וְלֹא
4 הַגּוֹף, שֶׁהַגּוֹף נִשְׁאַר שְׁלֵם, וְרַק נֶפֶשׁ פְּלִתָה וַיִּצָּאָה
5 מִגּוֹפָם, שֶׁזֶּהוּ כְּמוֹ הַסְּתַלְקוֹת
6 הָאוֹרוֹת מִהַבְּלִים בְּעוֹלָם
7 הַתְּהוֹ, כַּמְבֹאֵר בְּחִסְדוֹת שִׁישְׁנו
8 עוֹלָם רוּחָנִי עֲלִיין, בּוֹ הָאוֹרוֹת מְרֻבִּים
9 וְהַבְּלִים מוֹעֲטִים, וְכַתּוּבָה מִכֵּךְ
10 הָאוֹרוֹת לֹא נִקְלָטִים וְלֹא 'מִתִּישְׁבִּים'
11 ב'בְּלִים', וְעוֹלָם זֶה נִקְרָא עוֹלָם הַתְּהוֹ,
12 בְּשׁוֹנָה מִהַעֲלֻמוֹת שֶׁבָּהֶם הָאוֹרוֹת כֵּן
13 'מִתִּישְׁבִּים' כְּכִלִּים וְנִקְרָאִים בְּחִינַת
14 'תִּקּוּן' הֵינּוּ שֶׁהָאֲרָה וְהַתְּגַלּוּת הִיא
15 מִתּוֹקֶנֶת וּמְסוּדֶרֶת כְּרָאוֹ, וְהַסְּתַלְקוֹת
16 הָאוֹרוֹת מִהַבְּלִים הִיא הִיפֵךְ הַכוֹנֶה
17 הַעֲלִינָה, וְכַאֲפֹן כֹּזֶה יֵשׁ מְסִירוֹת
18 הַנֶּפֶשׁ בְּלִבְדָּ וְלֹא מְסִירוֹת הַגּוֹף וַאֲיִנו
19 דּוֹמָה לְמְסִירוֹת נֶפֶשׁ בְּאֹפֶן
20 שְׁעַל-יְדֵי מְסִירַת הַגּוֹף
21 מְסִתְּלָקָה וְעוֹלָה הַנֶּפֶשׁ, וְכַמּוֹ
22 מִזֶּה שֶׁהַבְּטִיחַ ה'מִגִּיד'
23 לְהַבִּית יוֹסֵף' שְׁיִבְיָאָנוּ
24 לְאַתּוּקְדָּא שֶׁהַגּוֹף יַעֲלֶה עַל הַמּוֹקֵד
25 עַל קְדוּשַׁת שְׁמוֹ יִתְבַּרַךְ, שֶׁזֶּהוּ
26 עֲנִין מְסִירַת הַגּוֹף, וְכַמִּילָא
27 מְסִתְּלָקָה הַנֶּפֶשׁ.
28 וְזֶהוּ גַם מִזֶּה שֶׁפִּנְחָס תִּקֵּן
29 הַחֲטָא שֶׁל נָדָב וַאֲבִיהוּא
30 שֶׁאֲצֵלָם (בְּנוֹסָף לְכָךְ שֶׁהִיא 'רִצּוּא' בְּלִי
31 'שׁוּב') הִיתָה מְסִירוֹת הַנֶּפֶשׁ וְלֹא
32 מְסִירוֹת הַגּוֹף, שֶׁהִרִי פִּנְחָס מְסִר
33 אֶת גּוֹפוֹ, שֶׁשֶׁבֶט שְׁמַעוֹן שִׁבְטוֹ
34 שֶׁל זִמְרִי רָצוּ לְהוֹרְגוֹ, וְהוּא
35 עָמַד בְּמְסִירַת גּוֹפוֹ וְקִנָּא
36 קִנְיָתָה ה' צְבָאוֹת, וּמִצַּד זֶה
37 פְּרִיחָה וְעִלְתָּה נִשְׁמַחְתוּ שֶׁל פִּנְחָס.
38 וְנִמְצָא, שֶׁאֲצֵלָם הָיָה עֲנִין
39 ה'רִצּוּא' בְּשִׁלְמוֹת, כַּמְבֹאֵר

40 לְעִיל בְּמַעֲלַת ה'רִצּוּא' שֶׁמִּצַּד הַבִּיטוּל לְגַבִּי ה'רִצּוּא' שֶׁמִּצַּד הַטֵּבָע. וְלִכֵּן
41 עַל-יְדֵי-זֶה בְּאִמְצָעוֹת ה'רִצּוּא' עֲצָמוֹ נִמְשָׁךְ אַחֲרֵי-כֵן ה'שׁוּב' קִיּוֹם
42 הַרְצוֹן הַעֲלִיין כְּנִשְׁמָה בְּגוֹף בְּעוֹלָם הַזֶּה, שֶׁזֶּהוּ מִזֶּה שְׁנֵי אֲמָרָה ¹⁰ לְפִינְחָס
43 בְּתוֹר שֶׁכָּר עַל שְׁקִינָא לֵה' בְּאֹפֶן הַרְצוֹ וּמִתְאִים לְכוֹנֶה הַעֲלִינָה הַנִּגְלִי נִתָּן

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 מְלִמְטָה לְמַעַלָּה (בְּחֵינַת 'רְצוּא'), התקרבות לאלוקות מצד האדם,
 2 וְ"נִיחָחִי", מְלִשׁוֹן 'נִחוּת דְּרָגָא', הוא עֲנִין הַהוֹרְדָּה
 3 (הַמְשָׁכָה) מְלִמְעַלָּה לְמִטָּה התקרבות האלוקות לאדם מצד למעלה
 4 (בְּחֵינַת 'שׁוּב')¹³.
 5 וּבִפְרָטִיּוֹת יוֹתֵר, יִשְׁנֶם שְׁנֵי
 6 עֲנִינִים שׁוֹנִים בְּהַמְשָׁכָה של האור
 7 האלוני מלמעלה למטה
 8 שְׁבָרָבְנוֹת, שְׁזָהוּ שְׁאֲמָרוּ
 9 רְבוּתֵינוּ ז"ל¹⁴ בְּפִירוּשׁ הַכְּתוּב
 10 האמור בקרבנות "רֵיחַ נִיחָח",
 11 "נֶחֱת רֵיחַ לְפָנֵי שְׁאֲמָרְתִּי",
 12 וְנַעֲשֶׂה הַתְּקִיִּים בְּפוּעַל 'רְצוּנִי',
 13 וְהֵינּוּ, שְׁתַּחֲלָה בְּשִׁלְבַּת הָרָאשׁוֹן של
 14 התקרבות האדם לאלוקות יִשְׁנֶה
 15 הָעֲנִין ד' "אֲמָרְתִּי" אמירה וגילוי
 16 מלמעלה למטה, שְׁזָהוּ
 17 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲלִילָה התעוררות
 18 מלמעלה, מצד האלוקות, שְׁקוּדָמַת
 19 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַתָּא התעוררות
 20 מלמטה, מצד האדם, וְאַחֲרֵיכֵן
 21 יִשְׁנֶה עֲנִין ה' נֶחֱת רֵיחַ' למעלה
 22 מִזֶּה ש' נַעֲשֶׂה רְצוּנִי, שְׁזָהוּ
 23 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַעֲלִילָה שְׁלֹאֲחֵרִי
 24 אֲתַעְרוּתָא-דְּלַתָּא.
 25 (ד) וְהָעֲנִין בְּזָה, דְּהֵנָּה
 26 ב' לְקוּטֵי תוֹרָה' רִישׁ ראש,
 27 הַתַּחֲלַת פְּרָשְׁתָנוּ¹⁵ (וּבְאֲרוּכָה)
 28 יוֹתֵר ב' פְּסוּדוֹר'¹⁶ 'סידור עם
 29 דא"ח, וכו מאמרי חסידות) מִתְּחִיל
 30 לְבָאָר מִזֶּה שְׁכָתוֹב¹⁷ בַּקֶּרֶן תְּמִיד
 31 צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֲמָרְתָּ
 32 אֲלֵיהֶם אֶת קִרְבָּנִי לְחֻמִּי
 33 לְאִשֵּׁי גו', וְאֲמָרְתָּ לָהֶם זֶה
- הָאִשָּׁה גו', דְּצָרִיף לְהֵבִין מִהוּ אוֹמְרוּ מֵהַמְּשָׁכָה דְּהוּבָר וּמַעֲשֶׂה, וְכֵן בְּקִרְבָּנֹת, מִחֲשָׁבָה
 אוֹמֵר "וְאֲמָרְתָּ גו' וְאֲמָרְתָּ" שְׁתֵּי פְעָמִים. וּמִבָּאָר, שְׁכָל
 הַמְּצוֹת צָרִיף הָאָדָם לְקִים בְּמִחֲשָׁבָה דְּהוּבָר וּמַעֲשֶׂה, וְכֵן
 בְּקִרְבָּנֹת יֵשׁ גַּם אֶת שְׁלוֹשֶׁת הַדְּבָרִים הַלֵּל, מִחֲשָׁבָה זֶה תְּפִלָּה,
 עֲבוּדָה שְׁכָל¹⁸ שֶׁהִיא עֲבוּדָה של
 מִחֲשָׁבָה וְכוּנָה, שְׁכָל
 הַקִּרְבָּנֹת¹⁹ כְּדִבְרֵי חֲכָמֵינוּ ז"ל
 שֶׁהַתְּפִלוֹת הֵן בְּמָקוֹם הַקִּרְבָּנֹת,
 וְדְּהוּבָר הוּא תְּלִמּוּד-תּוֹרָה
 לִימּוּד הַתּוֹרָה דְּקִרְבָּנֹת בְּדִינִי
 וְעֵינֵינוּ הַקִּרְבָּנֹת, כְּמֵאֵמֶר חֲכָמֵינוּ ז"ל
 עַל חֲשִׁיבוֹת הַלִּימּוּד בְּדִינֵי הַקִּרְבָּנֹת
 כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרַת עוֹלָה
 כו'²⁰ הֵרִי זֶה נִחְשָׁב כְּאִילוֹ הַקִּרְיָב
 עוֹלָה, וְעֲבוּדַת הַקִּרְבָּנֹת
 עֲצָמָן, הַקִּרְבָּנֹת כְּכִשִּׁים בְּנֵי שָׁנָה
 גו' בְּפוּעַל, הוּא הַמַּעֲשֶׂה.
 וְהֵנָּה, "וְאֲמָרְתָּ לָהֶם זֶה
 הָאִשָּׁה" גו', נֶאֱמַר עַל
 מַעֲשֶׂה הַקִּרְבָּן עֲצָמוֹ חֵלֶק
 הַמַּעֲשֶׂה שֶׁבְּהַקְרַבְתָּ הַקִּרְבָּנֹת, וּפְסוּק
 רִאשׁוֹן "צוֹ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 וְאֲמָרְתָּ אֲלֵיהֶם" קָאֵי מִכּוּוֹן עַל
 בְּחֵינַת מִחֲשָׁבָה וְדְּהוּבָר
 שֶׁבְּעוּבֹדַת הַקִּרְבָּנֹת²¹, וּמֵאֵחֶר
 שְׁמִדוּבֵר בְּשְׁנֵי עֲנִינִים שׁוֹנִים, הַכְּתוּב
 אוֹמֵר "וְאֲמָרְתָּ" פְּעָמִים [עַד כָּאן הִגִּיעַ
 לִידִינוֹ].
- קָאֵי עַל בְּחֵינַת מִחֲשָׁבָה וְדְּהוּבָר²¹.

(13) לקר"ת פרשתנו עו, א. (14) ספרי ופירש"י פרשתנו שם, ח. ועוד. (15) עה, סע"א. (16) עם דא"ח - לא, ג ואילך. ולהעיר, שכיון שזה-ענה נדפס הסידור מחדש, יש בזה החביבות היתירה שבדבר חדש, ובוודאי ילמדו את כל המאמרים שבסידור, ובכללם גם מאמר זה. (17) פרשתנו שם, ב-ג. (18) ספרי ופירש"י עקב יא, יג. תענית ב, א. (19) ראה אבות פ"א מ"ב ובמפרשים שם. (20) ראה מנחות קי, א. בחיי ס"פ ויקהל. צו ז, לו. שו"ע אדה"ז אר"ח מהד"ק סימן א ס"א. (21) ע"כ נמצא ברשימה שלפנינו (המור"ל).

בס"ד. שיחת ש"פ פינחס, מבה"ח מנחם-אב, ה'תשכ"ה.

בלתי מוגה

א. הביאור בפירוש רש"י ריש פרשתנו, "פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", "לפי שהיו השבטים מבזים אותו, הראיתם בן פוטי זה שפיטם אבי אמו עגלים לע"ז, והרג נשיא שבט מישראל, לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן" - דלכאורה קשה: הרי זה-עתה נאמר¹ "וירא פינחס בן אלעזר בן אהרן הכהן", ולמה חוזרת התורה על יחסו של פינחס? ומפרש רש"י, ש"היו השבטים (לא רק שבט שמעון, אלא כל השבטים) מבזים אותו", בגלל שרצו להגן על כבודם של כל שאר בני² וכבודו של משה רבינו³, שמכולם ה' פינחס היחידי שקינא כו', ולכן טענו, שהסיבה לכך שהרג את זמרי היא לא מצד הקדושה, אלא מצד טבע⁴ האכזריות שירש מאבי אמו (שהרי "איש מזריע תחילה יולדת נקבה", ו"אשה מזרעת תחילה יולדת זכר"⁵), "שפיטם עגלים לעבודה-זרה", שבזה מודגש ביותר טבע האכזריות, ולכן התאכזר במיוחד להרוג איש החסד⁶, "נשיא שבט מישראל". ו"לפיכך בא הכתוב ויחסו אחר אהרן", שהי' רודף שלום, וזוהי הסיבה שנתעורר לעשות שלום בין בני ישראל להקב"ה⁷.

וההוראה מזה, שגם כאשר חושבים שפלוני עושה דבר טוב בגלל פני', אסור לבטל אותו (ואדרבה: צריך לדעת שהסיבה לכך שמבטל אותו היא מצד הישות שלו, שאינו יכול לסבול את מעלתו, ומקנא בו כו'), כי אי-אפשר לדעת מה שבלבו של חברו, "ה' יראה ללבב"⁸, שכוונתו לשם שמים - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ח ע' 160 ואילך.

* * *

ב. מאמר (כעין שיחה) דיבור-המתחיל וידבר גו' פינחס בן אלעזר גו'.

* * *

ג. הביאור בפירוש רש"י סוף פרשתנו, "ויאמר משה אל בני ישראל", "להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל, לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת נדרים מתחלת בדבורו של משה, הוצרך להפסיק תחלה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל, שאם לא כן, יש במשמע, שלא אמר להם זו, אלא בפרשת

אחד כו'. והשיבו, זה לא יבורר כ"א אם בא מעשה לידך, פי' נסיון שהחילוק בו שאם הוא מצד טבע הגוף אף שיחשוק חשק נפלא עכ"פ לא יגיע למס"נ כו'. ואמר לו שמעות פורים כו', שהוא ענין פיזור ממון, שזה אות ומופת שאין במס"נ שלו אפילו שרש המרה .. [שחורה, גורמת מרת הקמצנות כו'], וזוהי ההוכחה שהמס"נ שלו היא לא מצד טבע הגוף, אלא בשביל הקב"ה לבדו.

(4) פרש"י ויגש מו, טו.

(5) וכמבואר בדרושי חסידות (ראה תו"א בשלח סה, ד. ובכ"מ) בענין "וימלוך גו' וימת" (וישלח לו, לב ואילך), שכל מדה אינה סובלת זולתה, ובעיקר - מדה הפכית.

(6) ולא רק בנוגע לכללות בני', שע"ז "ותעצר המגפה מעל בני ישראל" (בלק שם, ח), אלא גם בנוגע לזמרי עצמו - כיון שעונשי התורה (שהם חלק מהתורה שהיא תורת חסד) הם ענין של חסדים (כמבואר בלקו"ת (קרח נג, ד. מטות פו, ב), ומובן גם בפשטות (ראה לקו"ש חכ"ג ע' 98 ואילך)), והיינו, שע"ז שמענישים את החוטא בעוה"ז, מתכפר לו לעוה"ב, כדברי הגמרא (סנהדרין מג, ב) על הפסוק (יהושע ז, כה) "יעכרך ה' ביום הזה", "ביום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא".

(7) שמואל-א טז, ז.

(1) בלק כה, ז.

(2) ועפ"ז יתרוץ מה שהתורה מספרת "שהיו השבטים מבזין אותו", אף שלכאורה הרי זה ענין של גנות, ואפילו "בגנות בהמה טמאה לא דיבר הכתוב" (ב"ב כג, א), ומכ"ש בגנותם של ישראל - כיון שכוונתם היתה להגן על כבודם של ישראל וכבודו של משה רבינו.

(3) ולהעיר מהמבואר בתו"א (תולדות יט, סע"ב ואילך) במעשה דר' יוסי בן קיסמא עם ר' חנינא בן תרדיון, שאמר תמה אני אם לא ישרפו אותך כו', ואמר לו ר"ח, מה אני לחיי עוה"ב, ואמר לו כלום מעשה בא לידך, והשיבו מעות פורים נתחלפו לי במעות של צדקה וחלקתים לעניים (ע"ז יח, א) - ד"לכאורה, מאד תמוה שאלתו מה הוא לעוה"ב, אם הוא מוסר נפשו על קדוה"ש, שהי' מקהיל קהילות ברבים, לא הי' לו עדיין חלק לעוה"ב. וגם, מה שאל ר' יוסי כלום מעשה בא לידך, מהו התשובה על שאלתו כו'. אך הענין, שהי' ר' חנינא בן תרדיון מסופק בעצמו ענין מסירת נפשו בשביל עסק התורה, אם הוא באמיתות לש"ש בלבד .. (ו)הי' ירא שמה גם מצד טבעו גופני' גורם לו מסירת נפשו בעד החכמה (מצד התגברות המרה שחורה, שגורמת תנועה של כיווץ - "דדחקין למלה דחכמתא" (זח"א קל, ב)), אף שבדואי אינו אלא מעט מזעיר, מ"מ אין זה לה' לבדו כו'. ושאל מר' יוסי היאך הוא משיג בו, אם הוא מנוחלי העוה"ב שאין בלבו אלא

1 נדרים התחיל דבריו" - כי, בשלמא בפרשת המועדות שבפרשת אמור, יש מקום לקא-סלקא-דעתא שמשה
2 לא אמרה לבני ישראל מיד, כיון שבאותו זמן לא היו נוגעים למעשה, והי' עסוק להשיב ולהודיע להם
3 מה שנוגע בחיי היום-יום, ולכן צריך הכתוב לסיים "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל"⁸;
4 מה-שאינ-כן בפרשתנו, שאין סיבה לדחות, ובפרט שנמצאים כבר בסוף ארבעים שנה, הרי מובן מעצמו
5 שמשה אמרה לבני ישראל, ולמה נתפרש בכתוב "ויאמר משה אל בני ישראל"?

6 ומפרש רש"י, "להפסיק הענין, דברי רבי ישמעאל", שסבירא-ליה ש"כללות נאמרו בסיני ופרטות
7 באוהל מועד"⁹, ולכן יש מקום לומר שמשה המתין במסירת פרטי דיני המועדים (מה-שאינ-כן לשיטת
8 רבי עקיבא, שנמסרו מיד כל פרטי המצוות, אף שעדיין לא היו נוגעים למעשה), "שאם לא כן, יש
9 במשמע, שלא אמר להם זו כו'", היינו, שלכל בני ישראל נאמרו רק הדינים שבפרשת אמור, בנוגע
10 לאיסור מלאכה כו', ולא דיני הקרבנות שבפרשתנו, שנוגעים לכהנים (שנאמרו יחד עם הדינים שבפרשת
11 אמור, ונכתבו שלא במקומם). ולכן הוצרך הכתוב לפרש "ויאמר משה אל בני ישראל", שגם פרשה זו
12 נאמרה לכל בני ישראל (ונאמרה כאן, כפשטות הכתובים, שהפרשיות הם על הסדר).

13 והחילוק בין "וידבר" שבפרשת אמור ל"ויאמר" שבפרשתנו: דיני המועדים שבכל הזמנים בשוה, הם
14 בלשון דיבור ש"נמשך ולא נפסק", ובלשון קשה, שהקב"ה תובע קיומם בתוקף; מה-שאינ-כן דיני
15 הקרבנות שאי אפשר לקיימם בזמן הגלות, כ"אם על-ידי העסק בתורה, הם (לא בלשון קשה, ואדרבה:
16 בני ישראל תובעים מהקב"ה כו'¹⁰, אלא) בלשון אמירה, לשון רכה, שהקב"ה מבקש מבני ישראל שיעסקו
17 בסדר קרבנות - הוגה ע"י כ"ק אדמו"ר שליט"א, ונדפס בלקו"ש ח"ח ע' 334 ואילך.

ג, סע"א), שטוענים, שאם רצונו של הקב"ה בענין הקרבנות, הנה
במקום העסק בתורת הקרבנות כשאין ביהמ"ק וכהן טהור כו',
מוטב שהקב"ה יבנה את ביהמ"ק, ויעמיד כהנים, ומעמד ומצב
של טהרה כו', ואז יקריבו הקרבנות בפועל ממש.

(8) אמור כג, מד.
(9) חגיגה ו, סע"א ואילך. וש"נ.
(10) כ"ק אדמו"ר שליט"א בכה מאד בדבריו אודות מעמד
ומצב בני בזמן הגלות, "בנים שגלו מעל שולחן אביהם" (ברכות

אגרות קודש

ב"ה ו' תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

מחותי הרה"ג והרה"ח אי"א נוי"נ עוסק בצ"צ כו'
מוה"ר גרשון שי' וזוגתו הרבנית מרת גיסיא תחי'

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת מכתבו מכ"ז וכ"ח סיון, ות"ל על הבשו"ט אשר נולד בן לבן אחיו שי', ויה"ר
מהשי"ת שיגדלוהו לתורה ולחופה ולמעשים טובים, ואותם יזכה השי"ת לבשר טוב תכה"י.

מה שהעיר להמובא בתניא פרק ז' (י"א ע"ב) כמו שעשה רבא לתלמידיו, רבא באל"ף ולא
בה"א.

הוא ע"פ גירסת רבנו חננאל בפסחים קי"ז ע"א וכן הוא בילקוט שמעוני מלכים ב' רמז רכ"ז.

ולימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבע"ל הרי בודאי יסדרו התועדות באופן המתאים ובאופן שיבוא
לידי פועל בעניני יהדות בכלל ובעניני חסידות בפרט וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם.

בברכת הצלחה בכל הנ"ל מתוך בריאות הנכונה.

נ.ב. נבהלתי להשמועה אשר בכל עיר חיפה אין כי אם בית הכנסת אחת או שתיים בה מתפללים
נוסח אר"י, ות"ח אם יבשר טוב בזה.

בס"ד. משיחות ש"פ בלק, י"ד תמוז ה'תש"נ.

– תרגום מאידית –

הראשון כתוב "ויחי יוסף מאה ועשר שנים",²⁹
ובפסוק השני "וימת יוסף בן מאה ועשר שנים".³⁰

ויש לומר א' הביאורים בזה:³¹

בנוגע לחיי יוסף מאה ועשר שנים – מצינו³²
מדרשות חלוקות, האם נתקצרו ימי יוסף, או³³
שנתארכו ימיו:³⁴

מובא בגמרא⁹ "מפני מה מת יוסף קודם לאחיו
(מפני שהנהיג ברבנות)"¹⁰, ועד"ז במדרש¹¹ –
"נתקצרו מחייו (של יוסף) י" שנים"¹² (בגלל י"י'³⁷
פעמים אמרו בני יעקב ליוסף עבדך אבינו ושמע³⁸
יוסף את הדבר ושתק").³⁹

אמנם ממאחז"ל אחר נמצא ששני חיי יוסף⁴⁰
מאה ועשר שנה הי' ברכה דאריכות ימים: "בא"¹³
ולמד מיוסף הצדיק, שמתוך שעמד ונתחזק בכבוד
אביו במצרים זכה לעטרת שיבה (כמ"ש)¹⁴ "עטרת
תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא", שנאמר¹⁵ וירא
יוסף לאפרים בני שלשים גו', ז.א. שזה מורה על⁴⁵
אריכות ימים (שיבה)¹⁶ של יוסף [ועד שמדמין את⁴⁶

1 א. ביי"ב תמוז דשנה זו – יום הולדתו של כ"ק
2 מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו (נוסף על כך שיום זה
3 הוא גם חג גאולתו בשנת תרפ"ז) – מלאו מאה
4 ועשר שנים לשנת ההולדת¹ – יי"ב תמוז תר"מ-
5 תש"נ.

6 כל דבר ה"ה בהשגחה פרטית, ובפרט מאורע,
7 ומאורע כללי כיום הולדת של נשיא בישראל
8 (כאשר ירדה נשמתו כדי למלאות את שליחותה
9 למטה), אשר "הנשיא הוא הכל"², במילא מובן
10 שהחידוש ביום ההולדת דשנה זו (יום הולדת
11 המאה ועשר), פועל ענין חדש ועי"ז מתחיל שלב
12 ותקופה חדשה בן("מזלו גובר"³ של) העבודה
13 והשפעה דבעל יום ההולדת,

14 ו"בתר רישא גופא אזיל"⁴ – בהעבודה של
15 ("הכל" –) כל אנשי הדור, כולל גם ובמיוחד –
16 בענין הגאולה ביי"ב תמוז, שהיא גאולה כללית
17 לכל בניי, כמו שכותב בעל הגאולה במכתבו
18 הידוע⁵ "לא אותי בלבד גאל הקב"ה ביי"ב תמוז,
19 כי אם את כל מחבבי תורתנו הק', שומרי מצוה,
20 וגם את אשר בשם ישראל יכונה".

21 ב. המספר מאה ועשר מפורש בתורה שבכתב
22 (בסוף ספר בראשית) בנוגע לשני חיי יוסף (וזכור
23 פעמיים) – "ויחי יוסף מאה ועשר שנים"⁶, "וימת
24 יוסף בן מאה ועשר שנים"⁷.

25 וצריך להבין⁸:

26 א) מדוע נאמר בכתוב פעמיים מספר שנותיו
27 של יוסף (ובפרט שב' הפסוקים הם בסמיכות זל"ז,
28 בענין והמשך אחד?) ב) שינוי הלשון: שבפסוק

1 וידוע שגם לאחר הסתלקות הנשמה מן הגוף יש (הוספה
(ב)ענין זמן (בהמשך לזמן חיי הנשמה בגוף למטה) וישנם פרטי
העליות דיום הולדת – ראה לקר"ש ח"ה ע' 103 ואילך. ח"כ ע'
440. חכ"ב ע' 185. וש"נ.

(2) פרש"י חוקת כא, כא.

(3) ראה ירושלמי ר"ה פ"ג ה"ח ובקה"ע שם.

(4) עירובין מא, א. וראה סוטה מה, ב.

(5) לחגיגת חג הגאולה הראשונה בשנת תרפ"ח – נדפס
בסנה"מ תש"ח ע' 253. ועוד. ועתה בקונטרס בפ"ע.

(6) ויחי נ, כב.

(7) שם, כו.

(8) ראה גם לקוטי לוי"צ לזח"א ע' קלו.

(9) ברכות נה, א. סוטה יג, ב.

(10) וראה תורה שלימה שם (אות עח), שהפירוש בהא שנהא
עצמו ברבנות הוא (בברכות שם) – כפירוש הפדר"א (שבהערה
הבאה), ששתק יוסף כששמע "עבדך אבינו". אבל אין לפרש כן
בסוטה שם, כי שם הובא לעיל שמשום שתיקתו נענש במה
שנקרא עצמות בחייו (ראה רד"ל לפדר"א שם אות יג).

(11) פדר"א פל"ט.

(12) וראה פ"י הרד"ל שם בהטעם שיוסף הי' צריך לחיות מאה
ועשרים שנה.

(13) מדרש משלי פט"ז.

(14) משלי טז, לא.

(15) ויחי שם, כג.

(16) כן משמע מפשטות לשון המדרש (שדרש הכתוב "עטרת
תפארת שיבה", ומביא על זה השיבה וזקנה של אברהם ודוד),
שהברכה היא (בעיקר) שיוסף עצמו זכה לאריכות ימים (ולא רק
שזכה לראות בני שלשים)*.

(* בתורה שלימה שם מותווך מדרש זה עם מאחז"ל דלעיל שנתקצרו
שנותיו של יוסף ע"פ מ"ש "עטרת זקנים בני בניס", שהמדרש כאן לא
בא לדרוש אריכות ימים של יוסף אלא מה שזכה לראות בני שלשים
מה שלא זכו אחרים – אבל: הדרשה במדרש היא ענה"פ "עטרת
תפארת שיבה", ש"אם ראית אדם שמתעסק בתורה ובגמ"ח עתיד
הוא לזכות לעטרת שיבה", היינו שיבה של יוסף, ועד שמדמה זה
לשיבה וזקנה של אברהם ודוד (היינו אריכות ימים שלהם). ומה

לאחיו, שיוסף חי פחות שנים מהם, (ופחות מ"והיו 30
 ימיו מאה ועשרים שנה" (המספר הקבוע של חיי 31
 אדם)) – רואים שנתקצרו ימיו, ובמילא צריכים 32
 הסברה וטעם לזה. 33

ולהוסיף: ע"פ הידוע שחיי האדם בדרך הטבע 34
 הם סמוך לפרק חיי אבותיו¹⁹ (כמו שאמר יעקב 35
 "מעט גו' הי' ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני 36
 חיי אבותי"²⁰), ובפרט בנוגע ליוסף אשר בכמה 37
 ענינים הוא נזכר כהמשך להשלשה אבות²¹, ובפרט 38
 ליעקב אביו (כמ"ש אלה תולדות יעקב יוסף, כל 39
 מה שאירע ליעקב אירע ליוסף²²) – מתעוררת 40
 השאלה איך יתכן שיוסף חי (כ"כ הרבה) שנים 41
 פחות מיעקב אביו²³ (קמ"ז שנה²⁴) ועאכו"כ 42
 מאברהם (קע"ה שנה) ויצחק (ק"פ שנה)? 43

על כך באה הדרשה בגמרא ובמדרש שנתקצרו 44
 ימיו של יוסף (בגלל חסרון שהי' בו, כנ"ל). 45

ויש לומר, שזה (שנתקצרו ימיו) נלמד 46
 (ובהדגשה יתירה) מהפסוק השני "וימת יוסף בן 47
 מאה ועשר שנה": מזה שהפסוק מביא עוה"פ את 48
 מספר שני יוסף (הגם שזה כבר הובא לפני²⁵), ולא 49
 בלשון של חיי יוסף (כסך-הכל של חיי יוסף), כי 50
 אם "וימת יוסף בן מאה ועשר שנה", ובהמשך לזה 51
 "ויחנטו אותו ויישם בארון במצרים" (ענינים 52
 הקשורים עם היפך חיי יוסף) – נמצאנו למדים, 53
 שהפסוק בא ללמדנו שב"וימת יוסף בן מאה ועשר 54
 שנה" יש גם ענין של חסרון ימים²⁵. 55

1 זה ל"עטרת שיבה" של אברהם אבינו, "ואברהם
 2 זקן בא בימים", ושל דוד המלך, "והמלך דוד זקן
 3 בא בימים"¹⁷.

4 ויש לומר, שלא פליגי כלל – שני הענינים היו
 5 ביוסף: ביחס לרוב בני אדם הוא אכן האריך ימים,
 6 כמובן מפשטות הכתובים (כדלקמן); אך כאשר
 7 משווין אותו לאחיו כו', רואים שנתקצרו ימיו.

8 והמקור לב' הדרשות (בנוגע לשני חיי יוסף)
 9 הוא מב' הפסוקים דלעיל, אשר החילוק ביניהם
 10 בפשטות הכתובים בולט לעין ("ווארפט זיך אין די
 11 אויגן"):

12 בפסוק (הראשון) "ויחי יוסף מאה ועשר שנה"
 13 מודגשת דוקא המעלה דחיי יוסף, שהוא חיי (ויחי)
 14 מאה ועשר שנה, וזכה לראות הדורות שלאח"ו,
 15 כמ"ש בהמשך לזה¹⁵ – "וירא יוסף לאפרים בני
 16 שלשים גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי
 17 יוסף", שהאריך ימים (יותר מאשר רוב בני אדם
 18 בזמנו) וזכה לראות ניני ננים, "בנים רבעים"
 19 (מאפרים), ונינים, "בני שלשים" (ממנשה)¹⁸.
 20 ואדרבה – זוהי מעלה וחדודש ביוסף שלא מצינו
 21 (מפורש בתורה) בנוגע להאבות וכיו"ב.

22 ולכן כתוב בפסוק "ויחי יוסף גו'" – להדגיש
 23 את האריכות ימים ואת המעלה בחיי יוסף.

24 ומזה לומד המדרש – שיוסף "זכה לעטרת
 25 שיבה שנאמר וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'",
 26 שיוסף האריך ימים וזכה לראות "בני שלשים גו'".

27 והנה, כל האמור לעיל הוא ע"פ הפירוש
 28 (הפשוט) בפסוק הראשון "ויחי יוסף מאה ועשר
 29 שנה וירא יוסף גו'"; אבל כשמשווין את יוסף

17 ולהעיר מדברי המדרש (ב"ר ס"פ ויחי. ספרי ס"פ ברכה.
 ועור) "ששה זוגות שנותיהם שוות, רבקה וקת, לוי ועמרם, יוסף
 ויהושע וכו'". ומזה שמדמה כל השש זוגות (ששנותיהם שוות),
 שכולם צדיקים הם, משמע, שזהו לזמנאות. אף שבדוחק אפשר
 לומר, שהשוואת יוסף ליהושע (ששניהם חיו ק"י שנה) היא מפני
 החסרון שבשניהם נתקצרו ימיהם עשר שנים (בנוגע ליוסף –
 כבמדרשים דלעיל, ובנוגע ליהושע שהי' צריך לחיות ק"כ שנה
 כרבו משה – תנחומא תצוה ט. מטות ד).
 ולהעיר מזה"א קסח, א (דלקמן בפנים), שגם הענין שנתקצרו ימיו
 של יוסף הוא משום טעם נעלה, שנתן ל"ז שנה לדוד המלך.
 18 ראה ראב"ע ובחיי עה"פ ויחי שם.

שנחוב על זה הכתוב "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו'" (ולא "ויחי
 יוסף מאה ועשר שנים") – י"ל. כי בזה מודגשת שלימות אריכות ימים
 ושיבה של יוסף, כדלקמן בפנים.

19 ראה ב"ר פס"ה, יב. הובא בפרש"י תולדות כז, ב.

20 וצריך ביאור איך ידע יעקב שלא יחי' יותר שנים כשני
 חיי אבותיו? דאין לומר שראה זה בנבואה – כי נבואה יכולה
 להשתנות לטובה (ראה רמב"ם הל' יסודי התורה פ"י ה"ד),
 וכנראה אצל חזקי, שע"י תפלתו "הוספתי על ימיו חמש עשרה
 שנה" (מ"ב כ, א ואילך. וראה ברכות י, סע"א ואילך).

21 כנראה בענין האושפיזין דגה הסוכות, שרק יוסף (מכל
 בני יעקב) הוא א' מהאושפיזין. ובפרט לפי הנוסחא שיוסף בא
 לאחר אברהם יצחק ויעקב.

הביאור ע"פ חסידות, שיוסף הוא בחי' יסוד דאצילות, שענינו
 הוא להביא ולהמשיך אצילות (האבות) בב"ע – ראה ביאורי
 הזהר ויחי כט, ד ואילך. אוה"ת ויחי תתקצא, א ואילך. תתשכא,
 א ואילך. ועוד.

22 ר"פ וישב ובפרש"י.

23 אלא בזה י"ל, שיוסף חי הרבה שנים יותר מפרק אמו
 רחל, שחייתה לכל היותר מ"ה שנה (ולכמה דיעות – ל"ו שנה
 או כ"ח שנה – ראה סה"ד ב"א קצ"ב).

24 ראה זח"א קסח, א, שיוסף הי' לו לחיות קמ"ז שנה כמו
 יעקב אביו, אלא שנתן ל"ז שנה לדוד המלך. וראה לקמן בפנים.
 25 ולפי פירוש הזהר (שנתקצר מימי יוסף מפני שנתן ל"ז
 שנה לדוד) יש לומר, שכתוב השני מוסיף ההדגשה (רק) שנתקצר

למעלה מיהודה ויהודה מקבל מיוסף (ע"ד תלמוד 23
ומעשה, שעכשיו תלמוד גדול שמביא לידי 24
מעשה), כולל גם בענין המלכות. ועי"ז תתגלה 25
לע"ל מעלת יהודה (למעלה מיוסף), "ודוד עבדי 26
נשיא להם לעולם".³³ 27

עפ"ז יובן גם מדוע אצל יוסף הי' החידוש 28
שהוא זכה לאריכות ימים (מאה ועשר שנה) וזכה 29
לראות "בני שלשים גו'" – כיון שבענין המלכות 30
נוגע במיוחד אריכות ימים והמשך הדורות, 31
כמ"ש³⁴ "ימים על ימי מלך תוסיף שנותיו כמו דוד 32
ודוד", וכמבואר ברמב"ם³⁵, ש"מאחר שמושחין 33
המלך הרי זה זוכה לו ולבניו עד עולם שהמלכות 34
ירושה, שנאמר³⁶ למען יאריך ימים על ממלכתו 35
הוא ובניו בקרב ישראל". ועאכ"כ בנוגע למלכות 36
בית דוד (עיקר המלכות), "כיון שנמשח דוד זכה 37
בכתר מלכות, והרי המלכות לו ולבניו כו' עד עולם 38
כו' מלכי בית דוד הם העומדים לעולם כו'" 39
(משא"כ "אם יעמוד מלך משאר ישראל תפסק 40
המלכות מביתו"); 41

וכיון שיוסף הי' מלך וממנו ניתן הכח לענין 42
המלכות, כולל – מלכות בית דוד (כנ"ל), לכן 43
מדגישה התורה שהוא האריך ימים (ויחי יוסף מאה 44
ועשר שנים)³⁷ וזכה לראות (כיון שהאריך ימים) 45
המשך הדורות – "בני שלשים גו'", בני שלשים 46
ובני רבעים. וכמרומו גם בשמו – "יוסף" מלשון 47
הוספה (הוספה והמשך). 48

אך היות ש"עיקר המלכות" תהי' לאחמ"כ אצל 49
בית דוד (משבט יהודה), עד שלע"ל יהי' "ודוד 50
עבדי נשיא להם לעולם" (ומלך אחד יהי' 51
לכולם)³⁸, גם על בית יוסף (אלא שזה גופא בא 52
בגילוי עי"ז שעכשיו מלכות בית יהודה מקבלת 53
ממלכות בית יוסף)³⁹ – לכן בזה לא נוגע כ"כ 54

(33) יחזקאל לו, כה.

(34) תהלים סא, ז.

(35) הל' מלכים פ"א ה"ז ואילך.

(36) שופטים יז, כ.

(37) ועפ"ז יובן הטעם שמפורש בתורה מספר שנותיו של יוסף, לא כמו שאר השבטים שלא נתפרש בתורה מספר שנותיהם (ואין לומר שזהו כדי ללמד שיוסף מת קודם לאחיו (כבגמרא דלעיל בפנים), כי אי משום הא הו"ל לפרש מספר שני אחיו, כדי לדעת שיוסף מת קודם להם) – כי זה נוגע לשלימות ענין המלכות.

(38) יחזקאל שם, כב.

(39) ועפ"ז יש לבאר מ"ש הרמב"ם שם, שבכל מלך "הרי זה

ג. מדוע דוקא יוסף מחולק (בתורה) בכך 1
שהאריך ימים וזכה לראות "בני שלשים גו'" 2
(חידוש שלא מצינו (מפורש) אצל האבות)? 3
ויש לומר, שהדבר מובן מזה שמצינו חידוש 4
נוסף אצל יוסף לגבי האבות: יוסף הוא הראשון – 5
מבני אברהם יצחק ויעקב – שהי' מלך²⁶ בפועל²⁷, 6
כמסופר בחומש שפרעה מינה ונתן ליוסף הכח של 7
משנה למלך על מצרים, "על פיה ישיק כל עמי גו' 8
נתתי אותך על כל ארץ מצרים"²⁸, ועד באופן של 9
"ובלעדיך לא ירים איש את ידו ואת רגלו בכל ארץ 10
מצרים"²⁸, ו"רק הכסא אגדל ממך"²⁸, שמלשון זה 11
(לשון "רק") מובן שמלבד הכסא הי' ליוסף כל 12
עניני המלך²⁹, וי"ל דכולל – הכתר מלכות³⁰, שבזה 13
מתבטא עיקר המלך (כמו שמצינו שהסימן למלכות 14
(אמיתית –) בית דוד הי' ש"כתר הולמתו"). וכמו 15
שיהודה אמר ליוסף³¹ "כי כמוך כפרעה", "חשוב 16
אתה בעיני כמלך". 17

18 ויתירה מזו: יוסף הוא המקור לענין המלכות
19 דבנ"י (ויש לומר, שלכן הוא הי' המלך הראשון)
20 – מלכות בית יוסף, עד משיח בן יוסף, וי"ל –
21 שגם מלכות בית דוד (עיקר המלכות), עד משיח
22 בן דוד, וכמבואר בכ"מ³², שבזמן הזה יוסף הוא

ימיו של יוסף (והטעם – למעליותא), משא"כ בספור הראשון מודגש אריכות ימים שלו עד שזכה לראות בני שלשים.

(26) בני חת אמרו לאברהם "נשיא אלקים אתה בתוכנו", אבל לא התואר מלך.

(27) משא"כ יהודה (שהי' גדול מיוסף), שגם הוא נקרא מלך (ב"ר ר"פ ויגש. זח"א רז, א), לא הי' מלך בפועל (לבד על אחיו), אלא שממנו באה מלכות בית דוד ומלכי יהודה.

(28) מקץ מא, מ"ד.

(29) וי"ל הענין בזה: במלך יש ב' ענינים (א) רוממות והתנשאות על העם, "משכמו ומעלה גבוה מכל העם". וענין זה מודגש ע"י כתר המלך, שהוא למעלה אפילו מראש וגולגולת המלך, (ב) הנהגת המלוכה, שהמלך משפיל עצמו לדרגת העם שצרכי העם יתפסו מקום אצלו, עד שממשיך אליהם בפועל כל צרכיהם ע"פ שיקול הדעת במצבם כו'. וענין זה מודגש בכסא המלך, שהמלך משפיל את ראשו וחלק העליון דגופו כדי לישב על הכסא.

וביוסף לא הי' הענין דכסא המלך* (רק הכסא אגדל ממך). וי"ל הטעם – כי שלימות ענין המלכות הוא דוקא בבית דוד (ואולי י"ל דמרומו בזה שנתן יוסף ל"ז שנים לדוד, כדלקמן בפנים).

(30) אבל ראה אוה"ת מקץ (כרך ה) תתקעז, א; ויגש (שם) תתקפב, ב (מס' פנים יפות) באופן אחר.

(31) ר"פ ויגש ובפרש"י.

(32) אוה"ת ר"פ ויגש. ובכ"מ.

(* באוה"ת שבהערה הבאה מבואר שנסא קאי (רק) על כתר מלכות, ולא על ענין הב' שבמלכות.

ד. ע"פ הנ"ל יובן גם העילוי המיוחד שנפעל
 ב"ב תמוז שנה זו, יום הולדת המאה ועשר של
 "יוסף" שבדורנו, כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו:
 אז נתקיים "וירא יוסף לאפרים בני שלשים גו"
 – ניתוסף כח מיוחד בנצחיות העבודה של "יוסף"
 שבדורנו, כך שמתגלה בגלוי "וירא יוסף" (ראי'
 גלוי') איך שעבודתו נמשכת לדורות ודורי דורות,
 "בני שלשים" ו"בני רבעים", עד שזה מביא לביאת
 משיח צדקנו (משיח בן דוד), שמגיע ע"י העבודה
 ד"יפוצו מעיינותיך חוצה" 44 ע"י "יוסף" שבדורנו
 (ורבותינו נשיאנו שלפניו), ובאופן שהולך ונמשך
 לדורות שלאחרי זה, "בני שלשים" ו"בני רבעים".
 ויש לקשר זה גם עם הגאולה דבעל יום
 ההולדת ב"ב"ג תמוז:

הגאולה – שהיתה גאולה כללית לכל בני,
 כנ"ל במכתב בעל הגאולה – פעלה חיזוק מחודש
 בתורה ויהדות אצל כל בני, לא רק בדור ההוא,
 אלא באופן של פעולה נמשכת עד היום הזה, כמו
 שרואים בפועל שמאז הגאולה, באה הוספה רבה
 בעבודת בני בתורה ומצוות בכל מקום שהם, עד
 שכתוצאה מהגאולה הגיע בעל הגאולה לחצי כדור
 התחתון, ושם הוסיף והרבה עוד יותר בהעבודה
 דהפצת התורה והיהדות והפצת המעיינות חוצה,
 באופן דפעולה נמשכת גם בדור שלאחרי
 הסתלקותו, והולך ומוסיף ומתפשט, על-ידי
 תלמידיו ותלמידי תלמידיו, "בני שלשים" ו"בני
 רבעים", מדור לדור, ולא כטעות העולם שקיים
 הפסק ח"ו (וירידה) בין דור לדור, אלא אדרבה –
 הדורות קיימים בקשר אמיץ כהמשך אחד, "וירא
 יוסף לאפרים בני שלשים גו", באופן של ראי', עד
 ש"גם בני מכיר בן מנשה ילדו על ברכי יוסף",
 ג27] בין ברכיו" 45.

ועוד ועיקר – הגאולה דכ"ק מו"ח אדמו"ר
 (יוסף שבדורנו) קשורה ונותנת יותר כח למהר
 יותר את הגאולה האמיתית והשלימה ע"י מלכא
 משיח, משיח בן דוד, שהוא יגלה מלכותו ית' בכל
 העולם – ה' ימלוך לעולם ועד" 46, "והיתה לה'

1 האריכות ימים (בשלימות) של יוסף עצמו (ולכן
 2 ליוסף עצמו לא ה' אריכות ימים כמו בשאר
 3 השבטים והאבות), רק בעיקר – שחי וראה הדורות
 4 שלאחרי זה, "בני שלשים גו", אשר "בני שלשים"
 5 מרמז גם על "משיח הבא מיוסף" 40.

6 ויש לומר, ויומתק עוד יותר ע"פ הביאור
 7 בזהר⁴¹, שזה שיוסף לא חי קמ"ז שנה כיעקב אביו
 8 הוא, בגלל שנתן ל"ז שנה לדוד המלך נכמבואר
 9 שם, שדוד מצ"ע ה' בר נפלי, ו"חיים שאל ממך
 10 נתת לו" 42, הוא חי שבעים שנה שאותם קיבל
 11 מאדם הראשון והאבות (ה' שנים מאברהם, כ"ח
 12 שנים מיעקב ול"ז שנים מיוסף)]. ומבואר במפרשי
 13 הזהר⁴³, שהיות ו"משיח בן דוד יחי" את משיח בן
 14 יוסף לכך יוסף נתן לדוד כל כך שנים". ולהוסיף
 15 ע"פ הנ"ל, שהשרש ונתינת כח על מלכות בית דוד
 16 הוא מ(מלכות) יוסף, ולכן יוסף נתן משנותיו לדוד
 17 המלך, וזה פועל בו (ביוסף) גם הוספה – שיהי'
 18 "ימים על ימי מלך תוסיף", כמובא בתרגום: "יומין
 19 על יומי מלכא משיחא תוסיף, שנוי היך דרי עלמא
 20 הדין ודרי עלמא דאתי"; ובביאת משיח צדקנו
 21 (משיח בן דוד) בגאולה העתידה, שאז יהי'
 22 שלימות (החיות) גם ביוסף ובמשיח בן יוסף.

זוכה לו ולבניו עד עולם", וכפי שאמר אחי' השילוני לירבעם
 (מבית אפרים) "והי' אם שמוע תשמעו גו' ובנתי לך בית נאמן
 כאשר בנתי לדוד וגו'", ואח"כ מבאר שלאחרי שנמשח דוד "אם
 יעמוד מלך משאר ישראל תפסק המלכות מביתו שהי' נאמר
 לירבעם אך לא כל הימים" – כי ענין הנצחיות במלכות בית יוסף
 י"ל שהוא בעיקר בתור הכנה ונתינת-כח לנצחיות המלכות דבית
 דוד, שניתן לו עיקר המלכות, וכפי שיתגלה בשלימות לע"ל, שאז
 תהי' האחדות דמלכות בית יוסף ומלכות בית יהודה, "ועבדי דוד
 נשיא להם (לכולם) לעולם" (כמבואר בנבואת יחזקאל – הפטרה
 דש"פ ויגש).

וכמובן גם מדברי אחי' השילוני לירבעם שמה שניתנה לו
 מלכות ה' משום החטאים דבית דוד ולכן "הנני קורע את
 הממלכה מיד שלמה גו", אבל "לא אקח את כל הממלכה מידו
 גו' למען דוד עבדי אשר בחרתי אותו", "ואענה את זרע דוד למען
 זאת אך לא כל הימים" ועצ"ע.

40) ס' הליקוטים להאריז"ל ס"פ ויחי עה"פ "וירא יוסף
 לאפרים בני שלשים". ושם: מ"ם דשלשים היא סתומה וגדולה
 היא כמו מ"ם של לסרבה המשרה (ישעי' ט, ו) בסתימת הקץ,
 ורמז המשיח הבא מיוסף, וזו יוסף ברוח נבואה. וממשיך שם:
 וג"כ רומזת נ' רבתי של נוצר חסד לאלפים לאוהביו [שבהמשך
 לזה נאמר "על בנים ועל בני בנים על שלשים ועל רבעים"]
 לחמשים שנה של יובל הגדול (בסוף אלף הששי), כי אז ישובו
 איש אל אחוזתו ואז יהי' הכל שלמים כו'.

41) ח"א קפה, א.

42) תהלים כא, ה.

43) הרא"ג (באור החמה) בשם אחי.

44) כמ"ש הכעש"ט באגרת שלו הידועה – נדפסה בס' כתר
 שם טוב בתחלתו. ובכ"מ.

45) ויחי נ, כג ובפרש"י.

46) בשלח טו, יח.

הוא נור"ן עם י"ג (ובפרט ש"ג שנים אלו נחלקים
ל"ג שנה במאה הקודמת, ונ' שנה במאה הזו),
שנור"ן (שער הנור"ן) הוא כנגד כתר, וזה נמשך
למטה, כנרמז ב"ג, כנגד המשכת י"ג מדות
הרחמים, לכל בני"י (י"ב שבטים ושבת לוי, י"ג
שבטים).

ועוד ענין בזה: ס"ג קאי על שם ס"ג, שבו
מתבטאת עיקר העבודה בזמן הזה (הבירור ותיקון
דעולם התהו, שם ס"ג), עד באלף הששי קרוב
לסיומו, כהכנה להגילוי דשם ע"ב, עתיקא קדישא,
בחי' משכיל לאיתן האזרחי, בגאולה האמיתית
והשלמה⁵¹.

ז. ויש לקשר זה גם עם הפרק תהלים
שמתחילים לומר בי"ב תמוז זה (הולדת המאה
ועשר) – פרק קי"א:

עה"פ (בפרק זה) "זכר עשה לנפלאותיו", מביא
הצ"צ⁵² (ברשימותיו על תהלים) את המדרש⁵³:
"כל מה שעושה הקב"ה לצדיקים בעוה"ז אינו
כלום אלא זכר עושה להם כשיעשה לעוה"ב
וצדקתו עומדת לעד", ומבאר ש"כל מה שעושה
הקב"ה לצדיקים בעוה"ז הוא רק זכר ממה שיעשה
לעוה"ב, ואפ"ל שכולל בזה אפילו נסים דיצ"מ הם
רק זכר לבד מנסים דלע"ל, וכמ"ש⁵⁴ כימי צאתך
מארץ מצרים אראנו נפלאות . . . שלע"ל יהי' גילוי
פנימיות עתיק משא"כ אפילו בימי משה לא הי'
ההמשכה אלא מחיצוניות עת"י . . . וזהו זכר עשה
לנפלאותיו היינו לבחי' אראנו נפלאות דלע"ל".
וממשיך לבאר ש"המצוות כולן הם זכר וסימן למה
שיהי' לע"ל דלמ"ד מצות אינן בטלות לע"ל יהי'
באופן נעלה מאד עד שקיום המצוה עכשיו רק זכר
וסימן לזה . . . ועיין רבות תחלת קהלת בענין הבל
הבלים שכל מה שנברא בששת ימי בראשית הבל
הוא לגבי לע"ל וכמ"ש ברבות שאפילו תורה
דעכשיו הבל הוא לגבי גלוי התורה דלע"ל כו".

ויש לומר שבוה מודגש החידוש הנ"ל שבשנת
המאה ועשר של יוסף – שאז מתגלה איך ש"יוסף"

1 המלוכה⁴⁷, "והי' ה' למלך על כל הארץ ביום
2 ההוא יהי' ה' אחד ושמו אחד"⁴⁸.

3 ה. ענין הנ"ל מודגש יותר בסוף זמן הגלות,
4 ובוה גופא – במספר הדורות של דור כ"ק מו"ח
5 אדמו"ר ודורנו זה:

6 כ"ק מו"ח אדמו"ר הוא דור ששי' לאדה"ז,
7 מייסד תורת חסידות חב"ד (שמבטא את יפוצו
8 מעינותיך חוצה בחב"ד שבשכל, באופן
9 ד"יתפרנסון מיני", עד לחוצה שבעולם, עד לחוצה
10 שאין חוצה ממנה). שבספירות הוא כנגד ספירת
11 היסוד (יוסף), מדה הששית.

12 שזה מתאים בכללות עם אלף הששי, האלף
13 האחרון דשיתא אלפי שנין דהוה עלמא, אלפיים
14 שנה תהו, אלפיים שנה תורה, אלפיים שנה ימות
15 המשיח⁴⁹, ובאלף הששי סוף דהאלפיים שנה ימות
16 המשיח.

17 והדור הששי באלף הששי⁵⁰ מהווה הכנה תיכף
18 לדור שלאחרי זה (דור האחרון בגלות ודור
19 הראשון דגאולה), כל הדור – אנשים נשים וטף
20 לפרטיו – השביעי (כנגד ספירת המלכות), עד
21 לאלף השביעי – יום שכולו שבת ומנוחה לחיי
22 העולמים, שנוסף לכך שיש את ה"אלפיים שנה
23 ימות המשיח" (באלף החמישי וששי), ישנה
24 הגאולה בפועל, עד להשלימות שבזה דאלף
25 השביעי, שלא בערך להששה שלפני זה (נוסף על
26 היותו הסך-הכל), עד שזה כולל ונמשך ב"בני
27 שלשים", והשלימות דעשירי יהי' קודש (שבעה
28 ביחד עם שלשה) – השלימות בכתר מלכות דדוד
29 מלכא משיחא, וכל יתר המעלות דעשרה שיהי'
30 לעתיד לבוא.

31 ו. ובוה גופא באה הוספה בי"ב תמוז שנה זו
32 – יום הולדת המאה ועשר של יוסף נשיא שבדורנו,
33 שאז מתחיל שלב חדש בהנצחיות דעבודת יוסף
34 אשר נמשכת לדורות, "וירא יוסף לאפרים בני
35 שלשים גו".

36 כולל גם המספר ס"ג שנים מהגאולה (תרפ"ז-
37 תש"נ), שגם מרמז על המשכת כתר מלכות: ס"ג

(51) ראה בכ"ז תורת אדה"ז עה"פ משכיל לאיתן האזרחי –
קונטרס לימוד החסידות ע' 5 ואילך. וש"נ. וראה קובץ י"א ניסן
שנת הפ"ט אות ד' ואילך.

(52) ולהעיר שהשנה היא מאתיים שנה להולדת הצמח צדק,
שכ"ק מו"ח אדמו"ר הוא "בני שלשים" מהצ"צ.

(53) תהלים עה"פ.

(54) מיכה ז, טו.

(47) עובדי' א, כא.

(48) זכרי' יד, ט.

(49) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.

(50) ולהעיר שבשבת זה מסיימים פרק ששי דפרקי אבות
(בפעם השני), שסיומו – ה' ימלוך לעולם ועד".

בתיבות "מדור דור": "לתלתא דריא [ע"ד "בני
שלשים]" מדרא דעלמא דין ומדרא דמשיחא
ומדרא דעלמא דאתי". ז.א. מסוף אלף הששי (דרא
דמשיחא) באים לאלף השביעי (דרא דעלמא
דאתי).

ובזה גופא – י"ד תמוז, ובפרט שממנו באים
תיכף לט"ו תמוז, "קיימא סיהרא באשלמותא"
(מעין הגילוי של "והי" אור הלבנה כאור החמה
גוי" לע"ל), שבשנה זו מתחילה אז (יום א' – ט"ו
תמוז) תקופת תמוז, כשהשמש עומדת בגבורתה
ובתקפה, שזה מורה על הגילוי ד"שמש ומגן ה'
אלקים"⁵⁹, ומעין הגילוי של "הקב"ה מוציא חמה
מנרתקה לעתיד לבוא"⁶⁰.

ט. מכל האמור לעיל ישנו לימוד לכל יהודי:
בנ"י בכלל נקראים "בני מלכים", עד
"מלכים"⁶¹. ונקראים גם על שם יוסף⁶². ובפרט
בנ"י שבדורנו זה שיש להם שייכות מיוחדת עם
נשיא דורנו ששמו יוסף, ש"הנשיא הוא הכל".

כל יהודי, כפי שהוא בעולם הזה הגשמי, מקבל
מהקב"ה את כתר המלך, בדוגמת התקופה של
מרדכי היהודי (שכל בנ"י וכאור"א מהם ה"ה עם
מרדכי, שלא יכרע ולא ישתחוה), שמלך אחרשוש,
המלך שראשית ואחרית שלו, ציוה להלביש בראשו
של מרדכי את כתר המלך, וירכיבו ברחוב
העיר⁶³, ברשות הרבים דעלמא דפרודא.

וזה נותן כח ליהודי – לכל יהודי – שבמעמד
ומצב ד"רחוב העיר", יעמיד את עצמו במצב של
גאולה – למעלה מכל המניעות ועיכובים של גלות,
ויקיים תומ"צ ובהוספה (יוסף) ללא כל הפרעות,
ביודעו שהוא "מלך", ומלך הוא בעל-הבית על כל
מדינתו – סביבתו, הוא יכול לעבוד ועובד את
הקב"ה בלי בלבולים, ולגלות בכל העולם כולו את
מלכותו ית' – ה' ימלוך לעולם ועד".

ונוסף לעבודת היהודי בזה, הוא מקבל ע"כ גם
כחות וברכות מהקב"ה⁶⁴, שאצלו – אצל כל יהודי,

1 בא לידי ביטוי בהמשך הדורות, מתחיל מדור
2 הגאולה האמיתית והשלמה, שהוא שלא בערך
3 לכל הענינים שישנם בעוה"ז (בשית אלפי שנים
4 דהוה עלמא), לא מיבעי בזמן הגלות, אלא אפילו
5 בזמן הגאולה, גאולת מצרים, ולא מיבעי בנוגע
6 לעניני העולם, אלא אפילו בנוגע לתורה ומצוות
7 בזמן הזה – הרי כל זה רק זכר וסימן
8 "לנפלאותיו", להגילוי ד"אראנו נפלאות",
9 הנפלאות גדולות לבדו⁵⁵ (שכעת רק הקב"ה מכיר
10 בהם⁵⁶, נפלאותיו), ול"תורה חדשה מאתי תצא"
11 וקיום המצוות "כמצות רצונך", שכ"ז יתגלה לע"ל.

12 וכל זה הוא בגילוי יותר בשנה זו, שנת
13 ה'תש"נ, שבאלף הששי עצמו, ה"ז לאחר שלושת
14 רבעי האלף (ע"ד חצות דיום הששי), ור"ת הי'
15 תהא שנת נסים, המהווה הכנה לשנת ה'תשא"נ
16 ר"ת הי' תהא שנת אראנו נפלאות – נפלאות
17 גדולות לבדו אפילו בערך להנסיים בשנת תש"נ.

18 ח. בכל האמור לעיל ניתוסף עוד בעמדנו
19 בשבת שלאחרי י"ב תמוז, כשנפעלת העלי'
20 (ויכולו) דכל ימי השבוע, כולל ובמיוחד – מ"ב
21 תמוז (וי"ג תמוז), ועלי' שבתית ("שבת'דיקע
22 עלי'"), אשר כל שבת הוא מעין יום שכולו שבת
23 ומנוחה לחיי העולמים.

24 ובפרט שהשבת בקביעות שנה זו:

25 (א) שבת פ' בלק, שבה מדובר בגילוי אודות
26 מלכות בית דוד, עד משיח בן דוד – כפס"ד
27 הרמב"ם⁵⁷: "אף בפרשת בלעם נאמר ושם נבא
28 בשני המשיחים, במשיח הראשון שהוא דוד כו',
29 ובמשיח האחרון שעומד מבניו כו', ושם הוא אומר
30 אראנו ולא עתה זה דוד אשורנו ולא קרוב זה מלך
31 המשיח, דרך כוכב מיעקב זה דוד וקם שבט
32 מישראל זה מלך המשיח כו'".

33 (ב) י"ד תמוז – שבא בהמשך ובסמיכות ממש
34 לחג הגאולה י"ב-י"ג תמוז. וע"ד הרמז יש לומר
35 שי"ד בחודש מרמז על י"ד על כס י"ה מלחמה לה'
36 בעמלק מדור דור⁵⁸, המלחמה וניצחון על עמלק,
37 לבטל כל דבר שיכול לכסות על שם י"ה, כפי
38 שיהי' בשלימות בביאת המשיח, כפירוש התרגום

(59) תהלים פד, יב.

(60) ע"ז ג, סע"ב. זח"ג יז, א.

(61) שבת סז, א. הקדמת התקו"ז בתחלתה.

(62) תהלים פ, ב ובפרש"י.

(63) אסתר ו, ח-ט.

(64) ראה רמב"ם הל' תשובה פ"ט בביאור ענין יעודים

גשמיים שבתורה.

(55) תהלים קלז, ד.

(56) ראה נדה לא, א.

(57) הל' מלכים פ"א ה"א.

(58) ס"פ בשלח.

42 (ה) לומר וללמוד את פרק קי"א בתהלים, ביחד
43 עם מפרשי התהלים, ובפרט רשימות הצמח צדק
44 על הפרק (כנ"ל).

45 ונוסף לזה – תן לחכם ויחכם עוד, כפי שכאו"א
46 יכול להוסיף בעבודתו בלימוד התורה וקיום
47 המצוות בהידור, כל א' לפום שיעורא דילי.
48 יא. ולהוסיף:

49 מה שכל יהודי מקבל כתר מלכות מהקב"ה
50 (כנ"ל) ה"ז כולל גם – את הכתר שישנה בתורה,
51 מתחיל מתר"ך (כתר) אותיות של עשרת הדברות⁶⁵,
52 כנגד תרי"ג מצוות התורה וז' מצוות דרבנן⁶⁶,

53 שזה מעורר לחיזוק בכל התומ"צ, כולל
54 ובמיוחד – ב"אשר לרעך" (שבע האותיות
55 האחרונות של עשרת הדברות) – הענין ד"ואהבת
56 לרעך כמוך".

57 ועוד וגם זה עיקר: בלימוד התורה עצמה –
58 לשים הדגשה מיוחדת בלימוד "כתרה של תורה"
59 – הלכות שבתורה, וכמבואר בכ"מ המעלה של
60 לאסוקי שמעתתא אליבא דהלכתא, איך שע"י זה
61 מתוסף בעיון ועומק הלימוד וכו'⁶⁷.

62 [מובן וגם פשוט, שהכוונה בזה היא להמעלה
63 בעיון ותענוג שישנו בלימוד הלכות שבתורה, אבל
64 לא בנוגע לפסיקת דינים בפועל ח"ו; זה ניתן
65 דווקא לרב מוסמך הפוסק דינים בפועל].

66 ויהי רצון, שכיון שרבנים פוסקים מכו"כ
67 מקומות בעולם (בארץ הקודש ובחו"ל) פסקו
68 בנוגע לה"שאלה" הידועה "עד מתי" – שמישה
69 צריך כבר להגיע, ובפרט שמלכתחילה אי"ז שאלה,
70 כיון שהגמרא אומרת ש"כלו כל הקיצין"⁶⁸ –
71 שיקויים כבר בפועל, ובכל העולם כולו, "ופרצת
72 ימה וקדמה וצפונה ונגבה"⁶⁹,

73 ועלה הפורץ לפניהם⁷⁰, דוד מלכא משיחא,
74 בגאולה האמיתית והשלימה, תיכף ומיד ממש.

1 הן בחוץ לארץ ועאכו"כ בארץ הקודש – יהי'
2 שלום ושלחה בחייו הפרטיים וחייו הכלליים, בכדי
3 שיוכל ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך מנוחת
4 הנפש ומנוחת הגוף, ולגלות מלכותו ית' בכל
5 העולם.

6 ובי"ב תמוז שנה זו, יום הולדת המאה ועשר
7 של יוסף שבדורנו, מקבל כל יהודי כחות חדשים
8 בהעבודה הנ"ל, שהעבודה תעשה באופן של
9 פעולה נמשכת, "וירא לאפרים – ע"ש הפרני
10 אלקים בארץ עניי – בני שלשים גו'", להעמיד
11 תלמידים ותלמידי תלמידים, והעמידו תלמידים
12 הרבה, דורות ודורי דורות של יהודים עוסקים
13 בתורה ומצוותי' – בני שלשים, בני רבעים.

14 ועוד והוא העיקר – שעל-ידי העבודה באופן
15 הנ"ל (מלכות יוסף), שמעמיד עצמו במצב של
16 גאולה – הוא מגלה איך שהדור האחרון בגלות
17 נעשה מיד דור הראשון של גאולה, החל מכך
18 שהוא מגלה בעצמו את הניצוץ של משיח (דרך
19 כוכב מיעקב אצל כל יהודי), יחידה שבנפש, עד –
20 הגילוי דיחידה הכללית, משיח בן דוד, בגאולה
21 האמיתית והשלימה תיכף ומיד ממש.

22 י. כדאי תמיד לקשר החלטה כללית עם הוראה
23 פרטית, שאז בטוחים כי זה יצא אל הפועל:

24 בקשר עם שנת הס"ג מחג הגאולה י"ב-י"ג
25 תמוז, ומיום הולדת המאה ועשר דכ"ק מו"ח
26 אדמו"ר נשיא דורנו – כדאי ונכון ביותר:

27 (א) להוסיף בנתינת הצדקה במספר של מאה
28 ועשר (ובמספר של ס"ג), פרוטות וכיו"ב.

29 (ב) להמשיך בכל מקום ומקום את ההתוועדויות
30 דחג הגאולה בי"ד, ט"ו וט"ז תמוז, ובתקוה חזקה
31 שי"ז תמוז יהפך בפשטות לששון ולשמחה
32 ולמועדים טובים.

33 (ג) לחזק את הפעולות דעשיית שיעורי תורה
34 ברבים, באופן של "עשרה שיושבים ועוסקים
35 בתורה" – בהתאם לכך שבעל הגאולה קישר את
36 חגיגת הגאולה שלו עם נתינת מאמר בדיבור
37 המתחיל זה.

38 (ד) ללמוד את מאמרו של בעל הגאולה, דיבור
39 המתחיל עשרה שיושבים ועוסקים בתורה תרפ"ח,
40 כפי שזה הודפס כבר כמה פעמים, ועכשיו – עוד
41 הפעם.

(65) ראה תו"ש יתרו במילואים ס"א. ויש"נ.

(66) ראה אגה"ק סכ"ט.

(67) ראה אגה"ק שם. המשך תרס"ו ע' שצ ואילך. ע' תכא.

(68) סנהדרין צז, ב.

(69) ויצא כח, יד.

(70) מיכה ב, יג. ב"ר פפ"ה, יד וברש"י שם. אגדת בראשית

פס"ג.

לקוטי שיחות פרשת פינחס כרך יח

מתורגם ללשון הקודש

לא נמסרה על ידי משה לישראל. אבל, בכל זאת, כיצד
תיתכן בכלל מחשבה כזאת, שמשה לא קיים את
הוראת ה' "צו את בני ישראל ואמרת אליהם"⁵?

ב.

השאלות על פירוש רש"י, ופירוש הרמב"ן

הרמב"ן מסביר את דברי רבי ישמעאל⁶ "להפסיק
הענין" כך: אילו לא נכתב הפסוק "ויאמר משה..." לא
היו יודעים לאיזו פרשה מוסב הפסוק⁷ "וידבר משה
אל ראשי המטות..."? אם לאחריו – לדינים שבפרשת
מטות, או שמא לפניו – לדינים שבפרשתנו. לכן נאמר
בסוף פרשתנו "ויאמר משה אל בני ישראל...", כדי
להפסיק הענין, כדי שידעו שבמילים "וידבר משה
אל ראשי המטות..." מתחיל ענין חדש – ענין הנדרים.
וכך היא המשמעות של "להפסיק הענין" –
"במקומות רבים בספרא ובספרי", כפי שאומר
הרמב"ן, וכפי שהוא אף מוסיף, שרש"י עצמו אומר⁸
על הפסוק (שבמהמשך פרשת מטות⁹) "ועתה הרגו...
וכל אשה... הרגו", שהפעם השניה של "הרגו" נאמרה
כדי "להפסיק הענין". כלומר, שאילו לא היתה נכתבת
בשנית, לאחר "וכל אשה...", המילה "הרגו", לא היו
יודעים אם המילים "וכל אשה..." משתייכות לקבוצה
הקודמת, של "הרגו כל זכר...", או לקבוצה
שבהמשך¹⁰ "וכל הטף... החיו לכם".

אבל את פירוש רש"י כאן אי אפשר להסביר כך.
כי רש"י משנה את סגנון ה"ספרי"¹¹ ("איני יודע במה
ענין מדבר"), וכותב בפירושו, שלולא הפסוק "ויאמר
משה..." ניתן היה לטעות, ולחשוב ש"לא אמר להם זו
(אלא בפרשת נדרים התחיל דבריו)", ולא כפירוש
הרמב"ן, שניתן היה לטעות ולחשוב שהפסוק שאחר-

א.

השאלה על "ויאמר משה..." ככל אשר ציוה
ה'..."

בסוף הפרשה, לאחר פירוט הקרבנות: תמיד,
מוספי השבת, ראש-חודש ומוספי כל מועד, נאמר:
"ויאמר משה אל בני ישראל ככל אשר ציוה ה' את
משה".
מדוע צריכה התורה לציין שמשה מסר לבני ישראל
כל זאת, וכי הכרחי להודיע שמשה קיים את ציווי ה'
אליו¹ "צו את בני ישראל ואמרת אליהם את
קרבני..."?
והרי במספר מקומות² אנו מוצאים, שכתוב רק
ציווי ה' אל משה, ולא מסירת הציווי על ידי משה
לישראל (והסיבה לזה פשוטה: מובן מאליו, שאם
הקדוש-ברוך-הוא אמר את הדברים למשה כדי
שיעבירם לישראל, בוודאי ביצע זאת משה, והדבר
פשוט כל-כך, עד אשר רש"י אינו מציין זאת
בפירושו³), ומדוע, אפוא, צריכה התורה כאן לספר
זאת?
רש"י מפרש על כך: להפסיק הענין, דברי רבי
ישמעאל⁴, לפי שעד כאן דבריו של מקום, ופרשת
נדרים מתחלת בדיבורו של משה, הוצרך להפסיק
תחילה ולומר שחזר משה ואמר פרשה זו לישראל,
שאם לא כן יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא
בפרשת נדרים התחיל דבריו.
אך צריך להבין: אמנם, אילו לא נכתב הפסוק
"ויאמר משה אל בני ישראל...", היה משתמע מן
הפסוקים (כיון שמיד אחר-כך כתובה פרשת נדרים
שהיא "מתחלת בדברו של משה"), שהפרשה הקודמת

דבריו" היא, שהקדים אמירת פ' נדרים לפ' קרבנות – אבל (נוסף שלא
משמע כן מהלשון "לא אמר להם זו" – הרי) גם בזה קשה כבפנים. כי
מכיון שמשה מסר כל ציווי לבני" תיכף לאחר ששמע אותו מהקב"ה
(כדלקמן ס"ד), אין מקום לטעות שלא עשה כן בנדוד, ובפרט שנאמר
"צו את בני" (כנ"ל הערה 1). וראה תולדות אדם לספרי כאן.

(6) אבל לא בפרש"י, וכדלקמן בפנים.

(7) ר"פ מטות.

(8) מספרי עה"פ.

(9) לא, יו.

(10) שבפסוק יח.

(11) שלפנינו. אבל ראה לעיל הערה 4.

(1) פרשתנו כת, ב. – ובלשון "צו" – "וידו מיד ולדורות" (פרש"י
ר"פ צו).

(2) ראה רמב"ן בא י, ב. שם יא, א. קרח טז, ח (יש אומרים): וראה
תו"א שמות (נב, ד) וס"פ בא (ס, ד).

(3) ראה גם לקו"ש ח"ג ע' 72 הערה 11.

(4) ספרי עה"פ, ומלשון רש"י נראה שגריס בספרי רק תיבות אלו
(להפסיק.. ר' ישמעאל) ותו לא, וכגירסת היל"ש פרשתנו (עה"פ ביום
השמיני עצרת גו'), כמ"ש בתולדות אדם לספרי כאן. וראה לקמן בפנים
ס"ב. ולהעיר מלשון הספרי מטות (דלקמן בפנים) וגירסת היל"ש שם.

(5) וצ"ע בגו"א כאן.

לכאורה אפ"ל (בדוחק עכ"פ) שכוונת רש"י ב"פרשת נדרים התחיל

ולא בפרשת אמור – אפשר להסביר באופן פשוט 19
ביותר: 20

פרשת המועדות שבפרשת אמור, נאמרה בסמוך 21
להקמת המשכן¹⁶ (אפילו לפני מנין בני ישראל – 22
"באחד לחודש השני" – שאודותיו מסופר בחומש 23
במדבר¹⁷). ובין המצוות וההלכות המפורטות שם, ישנן 24
כאלה המתבצעות רק בארץ ישראל, לדוגמא: עומר¹⁸, 25
חדש¹⁹, שתי הלחם²⁰. 26

לפיכך ניתן היה לחשוב: אמנם, משה בודאי העביר 27
את כל ציוויי ה' לישראל – ויותר מכך: בדרך כלל הוא 28
עשה זאת מיד לאחר שמיעת הציווי מהקדוש-ברוך- 29
הוא, כפי שמובן מפירושו רש"י, במתן תורה²¹, "שלא 30
היה משה פונה לעסקיו אלא מן ההר אל העם" – אבל 31
במקרה זה הוא לא העביר את כל הפרטים מיד, כי אין 32
הם חשובים למעשה מיד²² באותו זמן²³, כאשר משה 33
היה עסוק²⁴ בטיפול בכל "הדבר הקשה" אשר "יביאון 34
אל משה"²⁵, וב"הודעת להם את הדרך ילכו בה ואת 35
המעשה אשר יעשון"²⁶ בחיי היום יום. 36

וזאת, במיוחד לפי הדעה של הברייתא, המובאת 37
בפירוש רש"י בפרשת אמור²⁷, שפרשת המועדות שם 38
נאמרה לאחר פרשת הדגלים, ואם-כן היו פרשיות 39
רבות²⁸ אחרות, שהיו חשובות באותו זמן למעשה. 40
לדוגמא: מנין בני ישראל, דגלים, מסעות, פסח שני 41
ועוד. 42

1 כך "וידבר משה אל ראשי המטות..." משתייך
2 לפסוקים שלפניו¹².

ג.

השינוי בפרשת אמור

3 בנוסף לכך, צריך להבין, כשאלת הרמב"ן: גם
4 בפרשת אמור, בסוף פרשת המועדות, אומרת התורה¹³
5 "וידבר משה את מועדי ה' אל בני ישראל". ואכן,
6 מוצאים במדרשי חז"ל¹⁴ מספר הסברים לנחיצות
7 שבכתיבת פסוק זה, ואילו רש"י אינו מסביר זאת.
8 ואינו מובן: אם לפי פשוטו של מקרא יש צורך
9 להסביר מדוע מספרת התורה שמשה העביר את ציווי
10 ה' אודות המועדים לישראל, צריך היה רש"י להסביר
11 זאת במקום שנתקלים בכך בתורה בפעם הראשונה¹⁵
12 (בפרשת אמור), ולא להמתין עד לפסוקנו?

13 יותר מכך: את הסברו של רש"י – "עד כאן דבריו
14 של מקום..." – אי אפשר לומר בפרשת אמור, כי שם
15 מתחילה הפרשה שאחרי-כן ב"דבריו של מקום" –
16 "וידבר ה' אל משה לאמר".

ד.

ההסבר להדגשת התורה לגבי מסירת הפרטים לישראל בפרשת אמור

17 הטעם שדווקא כאן מתעוררת השאלה – מדוע
18 צריך לכתוב שמשה העביר את הציווי לבני ישראל,

(12) ומה שלא פירש כהרמב"ן (וכפירושו בפ' מטות) – יש לומר, כי ע"ד הפשט דוחק לומר שהפסוק הראשון (לחוד) דר"פ מטות יהי' המשך לסדרה שלפניו ולא התחלה לפ' מטות גופא. ועוד ועיקר – עפ"ז פ' נדרים מתחלת "איש כי ידור נדר גוי" מבלי לפרש בתחלתו דיבור ה' למשה או של משה לישראל! ולהעיר מפ' הרשב"ם ר"פ מטות.

(13) כג, מד.
ברמב"ן פרשתנו שם הקשה ג"כ ממש"נ "וידבר משה אל אהרן ואל בניו ואל כל בני" בסוף פרשת המומין (אמור כא, כד) – אבל כבר פרש"י שם שהוא (לא סיפור ע"ד מסירת הציווי לבני, כ"א) "להזהיר ב"ד על הכהנים", ואינו שייך לענינו. וראה לקמן הערה 15.
(14) תר"כ עה"פ. נדרים עה, א. ב"ב קכ, סע"ב ואילך. מגילה בסופה (וברש"י שם).

(15) ופשט שאין לתרץ: באמור שם סמך רש"י על מה שפירש לפנ"ו (כא, כד) "להזהיר ב"ד כו" (כנ"ל הערה 13), ובפרשתנו אא"פ לפרש כן כי האזהרה לב"ד נאמרה כבר לפנ"ו (פרש"י פרשתנו כח, ג) – כי ההכרח להפירוש "להזהיר ב"ד כו" הוא כי מה ענין בני" לדיני מומי כהן (כמ"ש במפרשי רש"י שם), ובפרט שבדיבור ה' אל משה לא נאמר (אמור כא, יז) "ואל בני": משא"כ בפ' המועדות, אשר: (א) הציוויים שייכים לכל בני" (ב) מפורש שמשה נצטווה "דבר אל בני ואמרת אליהם", אין מקום לפרש שהוא אזהרה לב"ד.

(16) ראה פרש"י בהעלותך (ט, ד) שפרשת המועדים נאמרה למשה קודם ל"שנה השנית.. בחודש הראשון" (בסמיכות להקמת המשכן),

עיי"ש.

(17) בתחילתו.

(18) כג, יוד.

(19) שם, יד וברש"י שם ("וי"א").

(20) שם, יז.

(21) יתרו יט, יד. ולהעיר מפרש"י שמות ד, כד. בשלח טז, כב.

(22) ואף שפ' אמור נאמרה קודם שילוח המרגלים (ובמילא) קודם הגזירה שהיו במדבר ארבעים שנה, וחשבו שיכנסו לארץ בהקדם – מ"מ, הרי היו אז בחורב ולא ידעו כמה יתעכבו שם. והוא מהלך י"א יום לקדש ברנע (דברים א, ב) ומשם מהלך כמה ימים לא". ובפרש"י בהעלותך (י, כט) "מיד עד שלשה ימים אנו נכנסין לארץ" – והי' זה בעשרים באייר – כמפורש שם – והוצרכו קודם לזה לנ" פרשיות הנ"ל (דגלים, מסעות, פ"ש, מנין בני" וכו').

(23) ובפרט לפרש"י בהעלותך (שם) שבין כך "חזר והזהירם בשעת מעשה".

(24) להעיר מתוספתא סנהדרין ספ"ז. רמב"ם הל' ת"ת פ"ד ה"ח. טרשו"ע י"ד סרמ"ז ס"ד.

(25) יתרו יח, כו.

(26) שם יח, כ.

(27) כד, י"ד. – ופרש"י בהעלותך (הנ"ל) הוא לשני פי' הראשונים שם.

(28) ראה פרש"י נשא (ה, ב) דשמונה פרשיות נאמרו בו ביום.

27 אבל לפי הדעה החולקת עליו – רבי עקיבא –
 28 הסוברת ש"כללות ופרטות נאמרו בסיני ונשנו באוהל
 29 מועד ונשתלשו בערבות מואב"³¹, יוצא, שנאמרו כל
 30 פרטי המצוות גם כאשר לא היו חשובים למעשה. ואם
 31 כך, מדוע נחשוב שמשה דחה את מסירת הדינים
 32 למועד מאוחר יותר?

33 לפי זה יש לומר, שבהתאם לשיטת רבי עקיבא אין
 34 זה כלל קושי מלכתחילה – כי הוא סובר שזוהי דרך
 35 התורה³³, שלפעמים נכתב דיבור ה' אל משה, לפעמים
 36 – דיבור משה לבני ישראל, ולפעמים – שניהם. ולכן,
 37 אין כלל קושי גם על הפסוק שבפרשתנו.

38 ואין לשאול: מדוע אי אפשר לומר תירוץ זה –
 39 שהפסוק לא נכתב כדי למנוע טעות בהבנת הפרשה,
 40 אלא מפני דרך הכתוב בלבד – גם לפי רבי ישמעאל?
 41 כי יש לומר, שבזה תלויה המחלוקת הנ"ל בין רבי
 42 עקיבא לרבי ישמעאל:

43 לפי רבי עקיבא, ש"כללות ופרטות נאמרו בסיני
 44 ונשנו באוהל מועד ונשתלשו בערבות מואב", צריך
 45 לומר, שלמרות שכל המצוות נאמרו, בכלליהן
 46 ובפרטיהן, שלוש פעמים: בסיני, באוהל מועד,
 47 ובערבות מואב, בכל זאת, אין התורה מפרטת את
 48 שלוש הפעמים בכל המצוות, ורק חלק מהן מפורטות
 49 פעמיים,

50 וכך בעניננו: פעם אחת מפרטת התורה גם את דברי
 51 משה לבני ישראל, ופעם אחרת – לא³⁴.

52 אך ההסבר לדברי רבי ישמעאל ש"כללות נאמרו
 53 בסיני ופרטות באוהל מועד" אפשר לומר³⁵: לדעתו –
 54 באופן כללי כל פרט נכתב בתורה כפי שהיה במציאות,
 55 אלא-אם-כן יש הכרח לשנות. לכן הוא סובר, שפרטי

1 לכן מוסיפה שם התורה בסוף "וידבר משה את
 2 מועדי ה' אל בני ישראל", כדי להדגיש, שמשה העביר
 3 לבני ישראל מיד את כל פרטי הדינים שבפרשה זו, וזה
 4 עצמו מלמדנו, שכונת ההוראה למשה "דבר אל בני
 5 ישראל ואמרת אליהם מועדי ה'..." היא, שהוא יעביר
 6 לבני ישראל את כל הפרטים מיד.

7 לעומת זאת בפרשתנו, אין סיבה לדחות את מסירת
 8 הדברים, ומובן מאליו, שמיד לאחר הוראת ה' "צו את
 9 בני ישראל ואמרת אליהם..." העביר משה לבני ישראל
 10 את כל הדינים. ובמיוחד, כאשר מדובר בסיום ארבעים
 11 השנים, ואם לא עכשיו – אימת²⁹?

12 ותמוה: מדוע נכתב הפסוק "ויאמר משה אל בני
 13 ישראל..."?

14 על כך עונה רש"י "להפסיק הענין... שאם לא כן
 15 יש במשמע שלא אמר להם זו, אלא בפרשת נדרים
 16 התחיל דבריו", כפי שיוסבר להלן סעי' ז.

ה.

ההסבר לציון שמו של רבי ישמעאל

17 לפי זה מובן מדוע מציין רש"י את שמו של בעל
 18 המאמר – "דברי רבי ישמעאל"³⁰:

19 ההסבר דלעיל על הצורך בכתיבת הפסוק "וידבר
 20 משה... אל בני ישראל" בפרשת אמור – שאילולא כן
 21 ניתן היה לחשוב שהוא דחה זאת למועד מאוחר יותר
 22 (שלפי הסבר זה צריך לחפש הסבר לפסוק שבפרשתנו)
 23 – מתאים רק לפי דעת רבי ישמעאל³¹, ש"כללות
 24 נאמרו בסיני ופרטות באוהל מועד"³², שלפי זה אפשר
 25 לומר, כדלעיל, שמשה דחה את מסירת פרטי הדינים
 26 של פרשת המועדות.

(29) ובפרט ע"פ פרש"י פרשתנו כח, ב.

(30) גם י"ל (ויתרוץ ג"כ זה שהעתיק רש"י "דברי רבי ישמעאל" גם בפירושו בפ' מטות – נעתק לעיל ס"ב) – שהוא כדי לתרץ: למה הוצרך לכתוב פסוק שלם "להפסיק הענין" – הו"ל לכתוב בפירוש בתחילת הפרשה "ויאמר משה אל בני ישראל" (במקום "וידבר ה' גו'", כבכמה מקומות – ראה בהנסמן לעיל הערה 2)?

[ועד"ז בפ' מטות שם: למה נאמר בתחילת הפסוק "הרגו" שמשום זה צריך להפסיק "הרגו" בסוף הפסוק כדי "להפסיק הענין" – הו"ל לכתוב "הרגו" רק פעם א' בסוף הפסוק (ובקושיית מפרשי רש"י שם)]

אלא ששיטת ר"י היא, שרגיל בתורה סגנון כזה (ונכלל בשיטתו שדיברה תורה כלשון בני אדם) (סנה' סד, סע"ב. ועוד. וראה אנציקלופדי תלמודית בערכו, ושו"ז), ואין מקום לקושיא – שלאחרי שנאמר הסיפא רישא ל"ל (או – דהו"ל לכתוב הרישא באו"א), ולכן מפרש "להפסיק

הענין" בכ"מ.

(31) להעיר מדעת רבי ישמעאל* (מכילתא בא יב, א) "לאמר, צא ואמור אליהם מיד" – אבל י"ל דשאני בנדו"ד, שנדחה מפני ענינים שהזמן גרמא.

(32) חגיגה ו, סע"א ואילך. סוטה לו, ב. ובחים קטו, סע"ב. וראה בארוכה לקו"ש [המתורגם] חיי"ז ע' 301 ואילך, דשיטת ר"י מתאימה יותר לפשוטו של מקרא (וראה הערה 33 שם).

(33) ראה לעיל הערה 2.

(34) להעיר מפלוגתת רע"ק ור"י – הנ"ל – אם דיברה תורה כלשון בני אדם (ראה אנציקלופדיא תלמודית שם). – וראה ג"כ סיום למס' פסחים (נרפס בסוף הגש"פ עם לקוטי טעמים מנהגים וביאורים – בהוצאת תשמ"ד ע' תסד). ואכ"מ.

(35) ראה לקו"ש חיי"ז שם.

(*) ולהעיר, שלכאורה פרש"י יתרו שרובא לעיל בפנים ט"ד (מכילתא עה"פ) הוא כשיטה זו. אבל ראה פרש"י ר"פ יקרא. ואכ"מ.

המועדות שב"אמור", ואשר-על-כן כתוב בפרשת
 המועדות⁴⁰ "והקרבנם אשה..." סתם, ללא פירוט
 הקרבן, כי פרטי הקרבנות כבר נאמרו למשה לפני כן.
 אך למרות זאת קבעה התורה את פרשת הקרבנות
 כאן בפרשתנו, בסוף ארבעים שנה, לפי הכלל, שמביא
 רש"י במספר מקומות בפירושו⁴¹, "אין מוקדם ומאוחר
 בתורה".
 ולפי הסבר זה – ששתי הפרשיות נאמרו למשה
 ביחד – סביר לומר, שכוונת ההוראה בתחילת פרשת
 המועדות שב"אמור"⁴² "דבר אל בני ישראל ואמרת
 אליהם מועדי ה'..." היא, להפריד את הפרטים
 המאוחרים יותר של כל דיני המועד, שבפרשתנו, מן
 הפרטים שבפרשת אמור, שדווקא אותם צריך משה
 למסור לכל ישראל, ולא את הדינים הכתובים בפרשתנו
 (כי הם אינם קשורים לכל ישראל⁴³, כדלעיל).
 בכך ניתן היה להסביר גם את השינוי בלשון התורה
 בין פרשת המועדות שב"אמור" לבין פרשת הקרבנות
 שבפרשתנו – שם מתחיל כל מועד⁴⁴ בדיבור וַתִּזְכֹּר
 ("וידבר ה' אל משה לאמר דבר אל בני ישראל..."⁴⁵),
 ואילו בפרשתנו כתוב ציווי כללי רק בתחילת הפרשה
 – "צו את בני ישראל ואמרת אליהם":
 ההקדמה "צו את בני ישראל" שבפרשתנו היא
 הקדמה כללית לכל פרשת המועדות והקרבנות
 (שבפרשתנו ובפרשת אמור). ולאחר מכן נאמרה
 הוראה אחרת "דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם" –
 ההוראה המציינת אלו פרטי דינים עליו למסור לכל
 ישראל (הפרטים הכתובים בפרשת אמור). ולכן, כדי
 להדגיש זאת יותר, פירט הקדוש-ברוך-הוא לגבי כל
 מועד⁴⁶ בנפרד "דבר אל בני ישראל".

1 המצוות נאמרו במקום ששם הם מפורשים בתורה, ולא
 2 שלוש פעמים³⁶.
 3 וכך בענייננו: כיון שהתורה מפרטת דוקא כאן
 4 "וידבר משה... אל בני ישראל", צריך לומר, שיש כאן
 5 חידוש, השייך דוקא לפרשה זו.

ו.

עניני המועדות - בשתי פרשיות, וההסבר לכך

6 עניני המועדות מחולקים לשתי פרשיות:
 7 (א) בפרשת אמור, ששם מודגש בעיקר איסור
 8 מלאכה והמצוות של כל מועד, אך גם מוזכרים שם
 9 הקרבנות של כל יום-טוב. (ב) בפרשתנו, שבה הדגש
 10 העיקרי הוא על פרטי הקרבנות שהביאו בכל יום, שבת,
 11 ראש חודש, יום-טוב, אך נזכר גם איסור המלאכה.
 12 את הסיבה לכך ניתן להסביר בשתי דרכים:
 13 (א) ענינים אלו נאמרו למשה כשתי פרשיות נפרדות
 14 בזמנים שונים: פרשת אמור – בסמוך להקמת המשכן,
 15 ופרשתנו – בסיום ארבעים השנים.
 16 [פרשת הקרבנות שבפרשתנו לא נאמרה מיד לאחר
 17 הקמת המשכן, למרות שבפשוט נראה שהקריבו את
 18 כל הקרבנות גם במדבר³⁷ – חוץ מאלה שמצויין בהם
 19 "כי תבואו אל הארץ" – וזאת מפני ההסבר שלהלן:
 20 תכלית פרשתנו היא: "צו את בני ישראל ואמרת
 21 אליהם..." – הזיכור וההוראה לכל ישראל³⁸, שקרבנות
 22 הציבור יקריבו בזמנם. ואילו פרטי הקרבנות עצמם
 23 כבר נאמרו למשה לפני כן, והוא העבירם ליחידים
 24 שעסקו בהקרבנות – אהרן ובניו הכהנים].
 25 (ב) שתי הפרשיות נאמרו למשה ביחד³⁹. ואדרבה:
 26 פרשת הקרבנות שבפרשתנו נאמרה לפני פרשת

(39) ראה רמב"ן פרשתנו כח, ח: ביום ההוא נאמרו שתי הפרשיות. ועוד.

(40) נסמן לעיל הערה 36. ועיין פרש"י אמור שנעתק שם בסוף ההערה.

(41) לדוגמא: בראשית ו, ג. וישלח לה, כט. ובכ"מ.

(42) כג, ב.

(43) ומסרם לאהרן ובניו הכהנים, כ"ל בפנים.

(44) לבר פסח (כג, ד) ושבעות (שם, טו) וביוב"כ"פ (שם, כו-כז) לא נאמר "דבר אל בני...". וראה רמב"ן שם (פסוק ב' ויו"ד). אברבנאל שם.

(45) ראה גם רמב"ן שם, יו"ד. מלבי"ם שם, מד.

(36) ומתורצת עפ"י קושיית התוס' (ד"ה ונשתלשו – סוטה שם) –

ראה לקו"ש שם.

(37) ברמב"ן (אמור כג, ב. פרשתנו כח, ב) שלא הקריבו המוספים כו' במדבר (ולכן נפרט רק בפרשתנו) – אבל אא"פ לפרש כן ברש"י. כי מכיון שמפורש ב' אמור (כג, ח. שם, כה. כז. לו) "והקרבנתם אשה לה", את"ל שלא קיימו ציווי זה במדבר הו"ל לרש"י לפרש חידוש זה. ובפרש"י שמיני (י, טז. הובא ברמב"ן שם) מפורש שהקריבו שעיר מוסף ר"ח (שנזכר בפרשתנו)**. ולהעיר מפרש"י אמור (שם, ח. ועוד) "הם המוספין האמורים בפרשת פנחס כו'". וראה לקמן בפנים.

(38) ראה לקו"ש ח"ג ע' 101 – בביאור פרש"י עה"פ. ולהעיר גם מרמב"ן סוף פרשתנו.

(*) וגם ע"ד ההלכה כבר הקשו עליו (פנים יפות אמור שם. ועוד) ממשנה מנחות מה, ב. והאריך בכלי חמדה אמור שם. ועוד.
 (**) ולהעיר מפרש"י פרשתנו כח, ד (בנוגע לתמיד) וראה חזקוני שם. ועוד. ואכ"מ.

ז.

גם פרשת הקרבנות נמסרה לכל ישראל

1 כיון שהכלל "אין מוקדם ומאוחר בתורה" נאמר,
2 לפי פשוטו של מקרא, רק במקרה שמוכרחים לקבוע
3 שהפרשיות אינן כתובות לפי סדר הזמנים⁴⁶, כפי שכבר
4 הוסבר פעמים רבות⁴⁷, מובן, שלפי פשוטו של מקרא
5 נאמרה פרשת הקרבנות שבפרשתנו בסוף ארבעים
6 השנים,

7 וכך מדייק רש"י בלשונו בפירושו על הפסוק⁴⁸ "צו
8 את בני ישראל (ואמרת אליהם את קרבני לחמי...)...",
9 ואומר: "מה אמור למעלה..." – ולא "למה נסמכה
10 פרשת יפקוד ה' לפרשת הקרבנות..."⁴⁹ – כי בפשטות
11 צריך לקבוע שפרשת הקרבנות לא רק "נסמכה" –
12 נכתבה בסמוך אך נאמרה לפני כן – אלא היא גם
13 נאמרה כאן.

14 אך אילו לא היה כתוב בסיום פרשת הקרבנות
15 "ויאמר משה אל בני ישראל..."⁵⁰, הרי שאז "יש
16 במשמע" ש"בפרשת נדרים התחיל דבריו" ו"לא אמר
17 להם זו", ואם כך הכרחי היה לומר, שהפרשה אינה
18 כתובה במקומה: היא נאמרה למשה ביחד עם, ואף
19 לפני, פרשת המועדות שב"אמור", ורק התורה הסמיכה
20 את הפרשיות כך מסיבה מסוימת⁵¹, ומזה יוצא, ש"לא
21 אמר להם זו", שמשה לא אמר לכל ישראל את כל
22 פרטי הדינים שבפרשתנו, אלא רק את הדברים
23 שבפרשת אמור, כדלעיל.

24 לפיכך צריך לכתוב בסוף פרשתנו "ויאמר משה אל
25 בני ישראל..."⁵², כדי להבהיר, שמשה מסר גם פרשה זו
26 לכל ישראל. ומזה מובן, שהפרשה נאמרה, כפי שנראה
27 מפשטות הפסוקים, שהפרשיות כתובות כסדר
28 התרחשותן.

ח.

פרשת המועדות - "וידבר"; פרשת הקרבנות -
"ויאמר"

29 יש הבדל נוסף בין פרשת המועדות שב"אמור"
30 לבין פרשת הקרבנות שבפרשתנו: שם נאמר בסוף
31 הפרשה "וידבר משה..."⁵³, וכאן – "ויאמר משה..."⁵⁴.
32 ההסבר לכך בדרך ההלכה⁵⁵ הוא:

33 בפרשת אמור מדובר בעיקר על דינים השייכים לכל
34 הזמנים בשווה – איסור מלאכה ביום-טוב, המצוות
35 המיוחדות של כל מועד, וכדומה – ולכן נכתב הביטוי
36 "וידבר", המורה על דבר ש"נמשך ולא נפסק"⁵⁷;
37 ואילו בפרשתנו מדובר בעיקר על הקרבנות, שאינם
38 קרבים, כפשוטם, בתקופת הגלות, ורק כל העוסק
39 בתורת עולה... כאילו הקריב...⁵⁸, ולכן נכתבה לשון
40 של אמירה⁵⁹.

41 ועוד:
42 בדיני המועדים השייכים לכל התקופות נכתב
43 הביטוי "וידבר", שהוא לשון קשה⁵⁴. הקדוש-ברוך-
44 הוא דורש בתוקף⁵⁵ מישאל לקיים מצוות אלו ללא
45 הבדל בין תקופת בית המקדש לבין תקופת הגלות.
46 ואילו חובתו של היהודי לעסוק בתורת עולה
47 וכדומה בזמן הגלות⁵⁶ אינה חובה ומצווה גמורה – אין
48 דורשים זאת בלשון קשה. ואדרבה, ישראל דורשים⁵⁷:
49 "יהי רצון מלפניך... שתשוב... ותבנהו (את בית
50 המקדש) מהרה... ושם נעשה לפניך את קרבנות
51 חובותינו... כמצות רצונך כמו שכתבת עלינו בתורתך
52 (בפרשתנו) – ואין מסתפקים בכך שהעוסק בתורת...
53 כאילו הקריב.

54 לכן נכתב בפרשתנו הביטוי "ויאמר" – לשון
55 רכה⁵⁸: הקדוש-ברוך-הוא מבקש מישאל לעסוק

מח ס"א.ב.

(53) להעיר גם מצפצ"ע עה"ת שם (החילוק בין דין (חיוב) ומנהג).

(54) מכות שם. ספרי ופרש"י בהעלותך יב, א.

(55) אף שגם בזה יש מקום – לאחר הדבור – אפילו לתחנונים
וכמרו"ל (ע"ז ה, סע"א) אם בחוקתי תלכו, אין אם אלא לשון תחנונים.

(56) להעיר מלקו"ד (ח"א ח, א) (=דער פסוק (דפרשתנו) ויאמר משה
וגר, "ל אז דאס איז שמחת תורה" (=הפסוק דפרשתנו ויאמר משה וגר,

"ל שזה שמחת תורה) – והרי שמחת" הוא יו"ט שני של גלויות.

(57) נוסח תפלת מוסף דיו"ט.

(58) מכילתא ורש"י יתרו יט, ג. ספרי ורש"י בהעלותך שם.

(46) ראה גם רמב"ן ר"פ אחרי ור"פ קרח. צו ח, ב (ובגו"א ועוד שם).

(47) ראה לקו"ש [המתורגם] ח"י"ז ע' 298. לעיל ע' 101.

(48) כהלשון במדרש לקח טוב עה"פ.

(49) או – הלימוד שכתב רש"י "עד שאתה מצוני כו", כבמדרש לקח
טוב שם (אף ששם איתא "למה נסמכה", ולא "מה אמור למעלה"
כבפרש"י).

(50) ראה עוד ביאורים – צפע"נ (להרגצובי) עה"ת פרשתנו כאן.
מלבי"ם אמור שם.

(51) צפע"נ למכות יא, רע"א.

(52) מנחות בסופה (אבל שם – רק בחטאת ואשם). שו"ע אדה"ז

או"ח (מהד"ת) סוס"א (ובמהד"ק – שם סעיף יא ואילך). וראה שם סי'

5 – המלך המשיח... בונה המקדש... וחוזרין...
 6 מקריבין קרבנות... ככל מצותה האמורה בתורה⁶⁰,
 7 במהרה בימינו ממש, וכו"ל – ושם נעשה לפניך
 8 את קרבנות חובותינו... כמצות רצונך.
 (משיחת ש"פ פינחס תשכ"ה)

1 ב"סדר הקרבנות" (כולל פרשתנו⁵⁹), לומר את
 2 הפסוקים בתפילות היום,
 3 ובכלל, לעסוק בתורת עולה וכדומה, וזה יביא לידי
 4 הקרבת עולה כפשוטה,

אדה"ו סתקצ"א ס"ה).

(60 רמב"ם הל' מלכים רפ"א.

(59 ראה מגילה לא, ב (ובמשנה שם מביא מקרא דפ' אמור, כי מדבר בעניי מועדות (שבת"כ) לאו דוקא קרבנות – משא"כ בפסוקי מוספין דקורין קרבנות דפ' פנחס. – ראה טושו"ע או"ח סתפ"ח וסתקצ"א. שו"ע

המשך ביאור למס' ערכין ליום חמישי עמ' ב

38 – מאותה שעה שירשו האבות את הארץ וקדשוה, נמשכת
 39 הקדושה עד עתה.
 40 בברייתא לעיל שנינו ששוב בני ישראל מגלות בבל מנו שמיטין
 41 ויובלות. שואלת הגמרא: ומי מנו שמיטין ויובלות – וכי בזמן
 42 ההוא עדיין מנו חמשים שנה וקדשו את שנת החמשים בקדושת
 43 יובל, השתא – ומה אם משגלו שבט ראובן ושבת ג' וחצי
 44 שבט מנשה בימי סנחריב, במלו היובלות, משום שכבר לא היו
 45 כל ישראל במקומם, וקדושת היובל תלויה בישיבת בני ישראל
 46 בארץ ישראל כמבואר בסמוך, אם כן בימי עזרא שלא עלו
 47 אפילו עשירית מבני ישראל, דכתיב ביה במנץ העולים לארץ
 48 ישראל (עזרא ב סד) 'כל הקהל באחד ארבע רבוא אלפים
 49 ויש מאות ושישים', הוה מני – וכי יתכן שהיו מונים אז לשנת
 50 היובל. מביאה הגמרא היכן מצאנו שמשגלו שבט ראובן, ושבת
 51 ג' וחצי שבט מנשה, פסקו מלמנות ליובל: דתניא בברייתא,
 52 משגלו שבט ראובן ושבת ג' וחצי שבט מנשה, במלו
 53 יובלות, ושוב לא קדשו את שנת החמשים בקדושת יובל,
 54 שנאמר בענין שנת היובל (ויקרא כה י) וקדשתם את שנת
 55 החמשים שנה וקראתם דור פארץ לכל יושביה, ומשמע
 56 מהנאמר 'לכל יושביה' שרק בזמן שכל יושביה עליה נהגת
 57 מצות היובל, ולא בזמן שגלו מקצתן. יבול – הייתי סבור לומר
 58 שאם היו בני ישראל יושבים עליה והן מעורבין שבט בנימין
 59 ביהודה ושבט יהודה בבנימין, ולא כל שבט בנחלתו, והא יבול
 60 נהג, תלמוד לומר 'לכל יושביה', בזמן שיושביה פתיון –
 61 בזמן שישאל שוכנים איש איש בנחלתו נהגת מצות היובל,
 62 ולא בזמן שהן מעורבין שבט זה בשבט זה, ואם כן קשה שבודאי
 63 בזמן עזרא שלא עלו לארץ ישראל אלא מעט מבני ישראל, לא
 64 נהגה מצות היובל.
 65 מתרצת הגמרא: אמר רב נחמן בר יצחק, אכן מצות היובל
 66 שהעבדים יוצאים בה לחירות והשדות חוזרות לבעליהן, לא
 67 נהגה בימי עזרא, אולם מכל מקום מנו יובלות לקדש שמיטין
 68 – היו מונים חמשים שנה לשנת היובל בכדי לדעת מנין שנות
 69 השמיטה, לפי ששנת היובל אינה נמנית במנין שש שנים לקדש
 70 אחריהם את השנה השביעית לשנת שמיטה, ששנת היובל שנה
 71 בפני עצמה היא, והשנה שלאחריה היא שנה הראשונה למנין
 72 השמיטה הבאה, ואף שבימי עזרא לא נהגה קדושה בשנת
 73 היובל, מכל מקום לא היתה נמנית במנין השנים לשנת השמיטה,
 74 ולכן היו מונים חמשים שנה לדעת מתי היא שנת היובל.

1 אלהיך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, שאין כוונת
 2 הכתוב לביאתם לארץ בימי יהושע אלא לביאתם אליה לאחר
 3 שובם מן הגלות, וכפי שנאמר מקודם (דברים שם ג) וְשָׁבָה ה'
 4 אֱלֹהֶיךָ אֶת שְׁבוּתְךָ וְרַחֲמֶיךָ, והרי שדבר הכתוב בשובם מן
 5 הגלות, ומקיש ירושתך לירשת אבותיך, מה ירושת אבותיך
 6 בחידוש כל דברים הללו – למנות שמיטין ויובלות ולקדש ערי
 7 חומה! אף ירושתך בחידוש כל דברים הללו.
 8 מבאר הגמרא: ואיך – והתנא האחר הסובר שהקדושה
 9 הראשונה נמשכת אף לאחר חורבן הארץ, ואם כן אינו יכול
 10 לפרש שעשו בביאתם השניה לארץ כמו שעשו בימי יהושע,
 11 שהרי לא היו צריכים לקדש פעם נוספת, אלא הוא מפרש את
 12 הפסוק כמשמעו, שהכוונה על עשיית הסוכות, אמנם אין כוונת
 13 הפסוק לסוכות ממש, שזה בודאי עשו גם קודם שנה זו, אלא
 14 דבעי רחמי על יצר העבודה זרה ובטליה – שעזרא ביקש
 15 רחמים שיבטל היצר המסית לעבוד עבודה זרה והוא אכן נמסר
 16 בידו, ואנין זכותא עליהו כי סוכה – והגנה זכותו של עזרא
 17 על ישראל להינצל מיצר העבודה זרה כסוכה המגנת מן השרב,
 18 וזה הוא כוונת הכתוב ויעשו כל הקהל השבים מן השבי סוכות
 19 וישבו בסוכות, והיינו דקא קפיד קרא עליהו דיהושע – וזה
 20 הוא שהקפיד הכתוב כאן על יהושע, דבכל דיקתא כתיב
 21 יהושע והקא כתיב ישוע – כפי שמוכח ממה שבשונה מכל
 22 מקום שנקרא יהושע, נחסרה כאן אות ה"א משמו ונקרא ישוע
 23 בלשון גנאי, וסיבת ההקפדה דווקא עליו היתה, משום שבשלמא
 24 משה לא פגע רחמי – על משה אין טענה על כך שלא ביקש
 25 רחמים על ביטול היצר של עבודה זרה, ולא הוה זכותא דארץ
 26 ישראל – מפני שעדיין לא היתה בידו זכות ישיבת ארץ ישראל
 27 שעל ידה יוכל לפעול זאת, אלא יהושע הוה ליה זכותא
 28 דארץ ישראל, עליו יש הקפדה אמאי לא ליבעי רחמי – מדוע
 29 לא ביקש רחמים על הדבר, ולכן נאמר כאן בכתוב 'כי לא עשו
 30 מימי ישוע בן נון', היינו שממיו שכבר היתה היכולת לפעול
 31 לביטול היצר של עבודה זרה עדיין לא נעשה הדבר.
 32 הגמרא ממשיכה להקשות לשיטת הסובר שהקדושה הראשונה
 33 נמשכת אף לאחר חורבן הארץ: והא כתיב אשר ירשו אבותיך
 34 וירשתה, ומה דרשו לעיל שבא להקיש את ירושת הארץ
 35 בשובם מן הגלות לירושתם אותה בימי יהושע, ללמד שאף
 36 בשובם מן הגלות הוצרכו לקדשה. מתרצת הגמרא לשיטתו:
 37 הָיָה קָאָמֵר – כך כוונת הכתוב, בין דירשו אבותיך וירשתה אתה

בראשית מא, א - ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם והנה עמד על היאר

ביאור הגמ' (כתובות נז, ב) "ימים שנה דכתיב (ויקרא כה, כט) ימים תהי גאולתו", ומעם למה לא יליף מפסוק "מקץ שנתים ימים" דהוא ב' שנה (כמו ההו"א בנזיר ה, א) וכו' "

מתני'. נותנין לבתולה שנים עשר חודש משתבעה הבעל לפרנס את עצמה.

גמרא. מנא הני מילי אמר רב חסדא דאמר קרא (בראשית כד, נה) ויאמר אחי ואמה תשב הנערה אתנו ימים או עשור, מאי ימים, אילימא תרי יומא, משתעי איניש הכי, אמרו לי תרי יומי, אמר להו לא, אמרו לי עשרה יומי, אלא מאי ימים שנה דכתיב (ויקרא כה, כט) ימים תהי גאולתו, ואימא חדש דכתיב (במדבר יא, כ) עד חדש ימים, אמרי דנין ימים סתם מימים סתם, ואין דנין ימים סתם מימים שנאמר בהן חדש.

כתובות נז, ב

נותנין לבתולה, זמן לכניסתה לחופה מיום שתבעה הבעל לאחר שקידשה להזהירה על עסקי חופה להכין תכשיטין.

לפרנס עצמה, בתכשיטין.

ואימא, מאי ימים חודש, ועשור עשרה ימים.

רש"י

ולא הוי בכאן אפילו סלקא דעתך למימר שהוא שנתים ימים למילף מן ימים דויהי מקץ שנתים ימים¹. כמו שהוי סלקא דעתך בגמרא נזיר ה' ע"א² בגילוח

(1) בראשית מא, א. "ויהי מקץ שנתים ימים ופרעה חלם וגו'".

(2) מתני'. נזיר עולם, הכביד שערו מיקל בתער ומביא שלש בהמות... גמרא. ונזיר עולם היכא כתיב, דתניא רבי אומר אבשלום נזיר עולם ה' שנאמר (שמואל ב טו, ז) ויהי מקץ ארבעים שנה ויאמר אבשלום אל המלך אלכה נא ואשלם את נדרי אשר נדרתי לה' בחברון, ומגלח אחד לשנים עשר חדש שנא' (שם יד, כ) ויהי מקץ ימים לימים, ויליף ימים ימים (ויקרא כה, כט) מבתי ערי חומה מה התם י"ב חדש אף כאן י"ב חדש, ר' נהוראי אומר מגלח אחת לל' יום, רבי יוסי אומר מגלח מערב שבת לערב שבת שכן מצינו בבני מלכים שמגלחים מערב שבת לערב שבת.

מאי טעמא דרבי, יליף מבתי ערי חומה, והא רבי הוא דאמר אין ימים פחותין משנים, האי גזירה שוה משום כובד גמיר ובשני ימים ליכא כובד, ואימא ב' שנים דכתיב (בראשית מא, א) ויהי מקץ שנתים ימים, דנין ימים שאין עמהן שנים מימים שאין עמהן שנים, ואל יוכיח זה שיש עמו שנים.

פירוש רש"י:

ונזיר עולם היכא כתיב, שמיקל בתער ומביא שלש בהמות.

דאבשלום³ הכתוב בו ויהי מקץ ימים, למילף מהם. הנה על פי פשוט⁴ יש לומר:

(א) מפני, כי בגילוח דאבשלום כתיב ויהי מקץ ושם כתיב ויהי מקץ שנתים ימים, משא"כ ברבקה אין כתיב מקץ.

(ב) גם באבשלום כתיב בשמואל ב' סימן י"ג⁵ ויהי לשנתים ימים ויהיו גוזזים לאבשלום, הרי שמצינו שאצלו כתיב גם כן שנתים ימים (ויתפרש גוזזים על גזזת שער ראשו).

(ג) גם בויהי מקץ שנתים ימים כו' נאמר גם כן מענין גילוח, והוא מה שכתוב בסוף הפרשה⁶ ויגלח ויחלף שמלותיו כו', ואם כן הוי סלקא דעתך למילף גילוח דאבשלום מן גילוח דהתם שהי' מקץ שנתים.

(ד) גם אבשלום הי' נזיר והי' יפה מאד כמו שכתוב בשמואל ב' סי' י"ד⁷, וכן יוסף הי' יפה תואר ויפה מראה, והי' נזיר כמו שכתוב⁸ ולקדקד נזיר אחיו.

לקוטי לוי יצחק, לקוטים על פסוקי תנ"ך ומאחז"ל עמוד לח

ה"ג דתניא רבי אומר אבשלום נזיר עולם היה שנאמר ויהי מקץ ארבעים שנה ומגלח היה אבשלום לשנים עשר חדש, דבכך הוה לי' כובד ובבציר מהכי לא ה"ל כובד דכאיש גבורתו (שופטים ח), אבל שאר נזירי עולם מגלח א' לל' יום דהוי לי' בהכי כובד. ויליף מבתי ערי חומה, דכתיב בהו ימים תהי גאולתו מה להלן י"ב חדש כדמפרש ב' קרא (ויקרא כה, ל) ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמימה.

רבי נהוראי אומר, אבשלום הי' מגלח אחת לל' יום.

שכן מצינו בבני מלכים, שכן נוהגים.

והא רבי הוא דאמר, במס' ערכין (דף לא). ימים תהי גאולתו אין ימים פחותים משנים. שאם בא לגלח באותו יום שמשכנה לו אינו יכול לגלח עד שיעברו עליו ב' ימים לפי שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, והכא נמי מאי חזא רבי מההוא גזירה שוה מה להלן י"ב חדש כו' נגמר מהאי טעמא ונימא נמי דאבשלום מגלח הי' לשני ימים.

האי גזירה שוה, דגמיר מבתי ערי חומה.

משום כובד הוא דקא גמיר, דכתיב ב' באבשלום (שמואל ב יד, כו) כי כבד עליו וגילחו.

ובשני ימים ליכא כובד, ומשום הכי לא גמיר מיני'.

וליימא דשתי שנים, משמע האי מקץ ימים לימים אשר יגלח, דשתי שנים נמי איקרו ימים דכתיב ויהי מקץ שנתים ימים. רש"י

(3) שמואל ב' יב, כ "ובגלחו את ראשו והיה מקץ ימים לימים אשר יגלח כי כבד עליו ויגלחו וישקל את שער ראשו מאתים שקלים באבן המלך".

(4) מבאר כאן חמשה דברים בדמיון בין אבשלום ויוסף, והם: א) בשניהם כתוב "מקץ". ב) בשניהם כתוב "שנתים ימים". ג) בשניהם ענין "גילוח". ד) בשניהם "יפה תואר". ה) בשניהם "נזיר".

(5) פסוק כג.

(6) בראשית מא, יד.

(7) פסוק כה "וכאבשלום לא הי' איש יפה בכל ישראל להלל מאד מכף רגלו ועד קדקדו לא הי' בו מום".

(8) בראשית לט, ו. "ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה".

(9) שם מט, כו.

וזהו שאמרו רז"ל¹⁰ על הפסוק¹¹ "ורוח אלקים מרחפת על פני המים", "זה רוחו של מלך המשיח" – שהענין דרוחו של משיח ישנו כבר מתחילת הבריאה, כיון שזוהי תכלית כוונת הבריאה.

ולכן, כללות ענין העבודה, ובפרט בכל זמן משך הגלות, צריכה להיות מתוך מסירת נפש, היינו, להניח את עצמו הצדה, ולעבוד את ה' באופן של אתכפיה וקבלת עול – כי לגילוי המשיח באים על ידי מסירת נפש דוקא.

וזהו גם הביאור בהמדובר ב"ט כסלו¹², שהאל"ף ב"ת של חסידות הוא ענין הנחת עצמותו, אתכפיה וקבלת עול. – דלכאורה, ה' צריך להיות סדר העבודה באופן שתחילה תהי' עבודתו על פי שכלו ורצונו, ליתן גם לו תפיסת מקום ("מ'זאל אים אויך געבן אַן אָרט"), ואחר כך ידרשו עבודה נעלית יותר, באופן של הנחת עצמותו, ואף על פי כן, מיד בתחלת העבודה תובעים לכל לראש ("נאך איידער וואָס ווען") אתכפיה וקבלת עול, "ברעכן זיך און ניט טאָן וואָס עס ווילט זיך", ואדרבה "טאָן וואָס עס ווילט זיך ניט" –

כי המכוון בכל עניני העבודה הוא ענין המסירת נפש, שדוקא על ידי זה זוכים לגילוי אורו של משיח צדקנו, במהרה בימינו.

תורת מנחם התוועדויות ה'תשי"ד חלק א עמוד 280

ב. פינחס... [והשיב את חמתי]. אמר רבי שמעון בן לקיש פינחס הוא אליהו¹³, א"ל הקב"ה אתה נתת שלום בין ישראל וביני בעולם הזה, אף לעתיד לבא אתה הוא שעתידי ליתן שלום ביני לבין בני, שנאמר (מלאכי ג, כג-כד) הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא לפני בא יום הגדול והנורא, והשיב לב אבות על בנים ולב בנים על אבותם.

ילקוט שמעוני רמז תשעא

ג. פינחס ס' בגימטריא נחמ"ו נחמ"ו¹⁴ לומר שיבא לנחם ולבשר לישראל כדכתיב (ישעי' נב, ז) מה נאוו על ההרים וגו' וכת'ב (מלאכי ג, כג) הנה אנכי שולח וגו'.

פנענ רזא (מבעלי התוספות)

כה, יא – פנחס* בן אלעזר בן אהרן הכהן השיב את חמתי מעל בני ישראל בקנאו את קנאתי בתוכם ולא כליתי את בני ישראל בקנאתי

א. א. בשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא.

מצינו אצל פינחס – פינחס זה אליהו¹⁵, מבשר הגאולה: פינחס שהרגו לזמרי – הניח עצמו הצדה, ומסר נפשו לקנא קנאת ה' ("בקנאו את קנאתי גו"¹⁶), ולכן, גם בשעה שנתעלמה הלכה ממשוה רבינו¹⁷, זכה פינחס לכיון אל ההלכה לאמיתתה, שהרי אף ש"הבא לימלך אין מורין לו", הרי כן היא ה"הלכה"¹⁸.

והענין בזה – שמצד הנשמה רצונו של כל אחד ואחד מישראל לקיים את רצון הבורא¹⁹, ומצד הנשמה אין מקום לענין של טעות כו', אלא שכאשר ישנן פניות אישיות, הרי זה מעלים על הנשמה. אבל כאשר יהודי נמצא במעמד ומצב שאינו חושב על עצמו כלל, ומתמסר לגמרי לקיים ולמלא רצון הבורא – כפי שצריך להיות מצד הנשמה – אזי בודאי יכוין אל האמת²⁰.

ומצד מסירת נפשו – "הנני נותן לו את בריתי שלום²¹, ונעשה הענין ד"פינחס זה אליהו", שייבא ויבשר לבני ישראל בשורת הגאולה על ידי משיח – כי, כאמור, בשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא.

ב. וכיון שבשביל גילוי המשיח יש צורך בענין של מסירת נפש דוקא, הרי מובן, שכללות ענין העבודה – שתכליתה הוא ביאת המשיח – צריכה להיות מתוך מסירת נפש.

והענין בזה – שתכלית הכוונה בבריאת העולם הוא שנתאוה הקב"ה להיות לו דירה בתחתונים²², והרי ענין זה יושלם בביאת המשיח.

¹⁰ פסוק כה, יא פנחס... – בענין "פנחס זה אליהו" עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת פנחס סימן ח' ובהנסמן שם, ובילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת שמות סימן ר"ט. רלה. רלט הערה 1. רנ. פרשת וארא סימן קלד. צו. קלב. קלט. קמ. פרשת ויקרא סימן קטו. פרשת אחרי סימן ב. ו. יב. יד. מא. פרשת בחוקות סימן לה בפירוש נזר הקודש השלם. רכט. רמג. פרשת חוקת סימן קלח. קזו. פרשת בלק סימן קב. תקח. תכח. תקלט. תקמ. תקמג. ועיין גם כן פרשת ויגש סימן עב. פרשת וישב סימן מה. פרשת שלח סימן קנא.

(1) נסמן באגרות קודש כ"ק אדמו"ר חלק ג עמוד קס.

(2) פירוש רש"י בחוקותי כו, מב. ועוד.

(3) פינחס כה, יא.

(4) סנהדרין פב, א. פירוש רש"י בלק כה, ו.

(5) סנהדרין שם.

(6) ראה רמב"ם הלכות גירושין סוף פרק ב.

(7) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חלק ט עמוד 63.

(8) פינחס כה, יב.

(9) ראה נחומא בחוקותי ג. נשא טז. בראשית רבה ספ"ג. במדבר רבה פ"ג, ו. תניא ריש פרק לו. ובכמה מקומות.

(10) בראשית רבה פ"ב, ד. רפ"ח.

(11) בראשית א, ב.

(12) סעיף מ (תורת מנחם התוועדויות ה'תשי"ד חלק א עמוד 254).

(13) מובא בערוך ערך זרוע, וילקוט שמעוני כאן, וראה לקוטים חלק ז עד, מדרש אגדה ומדרש הגדול כאן. וראה ב"מ ק"ג: אשכחיה רבה בר אבון לאלהי דקאי בבית הקברות של עכו"ם וכו', אמר ל' לאו כהן הוא מר (דאיכא למאן דאמר דאלהי הוא פנחס, דכתיב ב' קנא קנאתי, וכן בפנחס בקנאו את קנאתי) כו'. וראה תרגום יונתן בן עוזיאל שמות ו, יח, בבא בתרא קנא: ובתוס' שם ד"ה שבעה.

(14) שפנחס הוא אליהו ויבא לבשר לישראל. ועיין מוש"כ הפענח רזא בפרשת בחוקותי.

במדרש (ילקוט שמעוני רמז תשעא): עיין ילקוט משיח וגאולה על התורה פרשת פנחס סימן ח, ובהנסמן שם.

♦ יום ראשון י"א תמוז ♦

כה (י) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר:

י ומליל יי עם משה למימר:

(יא) פִּינְחָס בֶּן-אֶלְעָזָר בֶּן-אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הָשִׁיב אֶת־חַמְתִּי מֵעַל בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאוֹ אֶת-קִנְאָתִי בְּתוֹכָם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת-בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:

יא פִּינְחָס בֶּן אֶלְעָזָר בֶּן אֶהֱרֹן כֹּהֵן אֲהָב יְהוָה חִמְתִּי מֵעַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדַקְנִי יְהוָה קִנְאָתִי בִּפְנִיהוֹן וְלֹא שִׁעִית יְהוָה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּקִנְאָתִי:

אחר אהרן. בְּקִנְאוֹ אֶת־קִנְאָתִי. בְּנִקְמוֹ אֶת נִקְמָתִי, בְּקִצְפוֹ אֶת הַקֶּצֶף שֶׁהָיָה לִי לִקְצָף. כָּל לְשׁוֹן "קִנְאָה" הוּא הַמִּתְחַרָּה לְנֶקֶם נִקְמַת דָּבָר, אֲנִפְרַטְמִנִּיט בְּלַע"ז.

כ"י פִּינְחָס בֶּן־אֶלְעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן • (סנהדרין פב. סוטה מב) לְפִי שֶׁהָיוּ הַשִּׁבְטִים מְבֹדִים אוֹתוֹ: הָרֵאִיתֶם בֶּן פּוּטִי זֶה שֶׁפִּטְס אָבִי אִמּוֹ עֲגָלִים לַעֲבֹדֶת אֱלִילִים וְהִרְג נָשִׂיא שֶׁבֶט מִיִּשְׂרָאֵל, לְפִיכָף בָּא הַפְּתוּב וַיְחַסּוּ

~ נקודות משיחות קודש ~ שיחת שבת פרשת פינחס, כ"א תמוז, ה'תשכ"ו

וכיון שבהשגחה פְּרִטִית הָיְתָה אֲמִירַת בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ פְּרִשַׁת פִּנְחָס, הָרִי מִיבֹן, שֶׁבְּכָל שָׁנָה וְשָׁנָה בָּבוֹא פְּרִשַׁת פִּנְחָס (לֹא נִפְקָא־מִינָה בְּאֹפֶן הַקְּבִיעוּת בִּימֵי הַחוּדָשׁ), "נִזְכָּרִים וְנַעֲשִׂים" הַעֲנִינִים הַקְּשׁוּרִים עִם בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל.

בְּיוֹם הַשַּׁבָּת־קוֹדֶשׁ פְּרִשַׁת פִּנְחָס שֶׁלֹּא־חָרִי הַמֶּאֱסָר וְהַגְּאוּלָּה (בְּשַׁנַּת תרפ"ז), בָּרַךְ בַּעַל הַמֶּאֱסָר וְהַגְּאוּלָּה "בְּרַכַּת הַגּוֹמֵל" בַּעַת שֶׁעָלָה לַתּוֹרָה - בְּהַתָּאֵם לְפִסְק־דִּין רַבֵּנוּ הַזֶּקֶן בְּנוֹגַע לַחֻלָּה שֶׁנִּתְרַפָּא, שֶׁמִּבְרָךְ הַגּוֹמֵל כְּשׁוֹחֵזֶר לְבוּרִיו לְגַמְרִי, וּמִזָּה מִזֶּבֶן גַּם בְּנוֹגַע לְהִיוֹצֵא מִבֵּית הָאֱסוּרִים, שֶׁכָּל זְמַן שֶׁלֹּא חָזַר לְבֵיתוֹ, לֹא נִקְרָא שֶׁ"יֵצֵא מִהַסְכָּנָה לְגַמְרִי".

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת שבת פרשת פינחס, ה'תשכ"ה

ערוך, אֲסוּר לְפֻסְלוֹ, כִּי הוּא עָלול עֵקֶב זֹאת לְהַפְסִיק לְלַמֵּד תּוֹרָה וְכו'. צָרִיךְ רַק לְעוֹרְרוֹ שֶׁיִּתְחַלֵּל לְלַמֵּד לְשִׁמָּה, שִׁיגִיעַ מִהֵר כָּל הָאֲפָשָׁר לִידֵי "בָּא לְשִׁמָּה".
(ג) וְהַעֲיָקָר: לְעוֹלָם אֵין לְדַעַת אֶת הַנַּעֲשָׂה בְּלִבּוֹ שֶׁל הַזֹּלֶת, כְּפִי שְׂרׁוּאִים בְּרוּר בַּעֲנִינָנוּ, שֶׁאֲפִילוֹ הַשִּׁבְטִים, לְמִרוֹת שֶׁהָיוּ בְּיָדָם הוֹכְחוֹת בְּרוּרוֹת, לְכַאוֹרָה, שֶׁפִּינְחָס עָשָׂה זֹאת שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה, הָרִי הַקְּדוּשָׁה־בְּרוּרָה־הוּא - אֲשֶׁר "ה' יִרְאֶה לְלִבָּב" - הַעֲיֵד עָלָיו שֶׁעָשָׂה זֹאת רַק מִפְּנֵי קִנְאָת ה'.

הַהוֹרָאָה שֶׁאֲפָשָׁר וְשֶׁצָּרִיךְ לְלַמֵּד מִפִּירוּשׁ רַש"י ז"ל, מִזִּבְנֵת בְּפִשְׁטוּת:
כְּאֲשֶׁר רׁוֹאִים אָדָם הַעוֹשָׂה מַעֲשֶׂה טוֹב, הָרִי אֵף שֶׁיֵּשׁ הוֹכְחוֹת רְבוּת לְכָף שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת, לְכַאוֹרָה, מִפְּנֵי מְנִיעִים אִישִׁים - אֲסוּר בְּכָל זֹאת לְשַׁלֵּל אֶת מַעֲשָׂהוּ הַטוֹב, כִּי:

(א) אֵף אִם נִינֵחַ שֶׁהוּא עוֹשֶׂה זֹאת מִתּוֹךְ מְנִיעִים אִישִׁים, הָרִי הַהִלָּכָה קוֹבַעַת "לְעוֹלָם יֵצֵא" אָדָם בְּתוֹרָה וּמִצְוֹת אֶף־עַל־פִּי שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה, שֶׁמִּתּוֹךְ שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה בָּא לְשִׁמָּה־וּבְמִיּוֹחַד לְפִי הַמַּשְׁמָעוּת הַפְּנִימִית שֶׁל "מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה בָּא לְשִׁמָּה", שֶׁהָאָדָם מִגִּיעַ אַחֲרֶיךָ לִידֵי "לְשִׁמָּה", מִפְּנֵי שֶׁעָשָׂה הוּא עוֹשֶׂה זֹאת "שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה" רַק בְּחִיצוֹנִיּוּת, אֵף בְּפְנִימִיּוּת וּבִ"תּוֹךְ" כְּנִתּוֹ הִיא לְשִׁמָּה. וְלָכֵן "מִתּוֹךְ שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה" - מִה־תּוֹךְ וְהַפְּנִימִיּוּת שֶׁלּוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת "שֶׁלֹּא לְשִׁמָּה" הוּא "בָּא לְשִׁמָּה" - שֶׁהַפְּנִימִיּוּת הַנִּסְתָּרֶת בָּאָה לִידֵי גִילוי.

מִי שֶׁמִּבְטֵל אֶת הַזֹּלֶת הַעוֹשָׂה מַעֲשֶׂה טוֹב, בְּטַעֲנָה שֶׁהִלָּה עוֹשֶׂה זֹאת מְנִיעִים אִישִׁים, עָלול לְטַעֵן שֶׁהוּא מִבְטֵלוֹ מִצַּד הַקְּדוּשָׁה: כִּיֹּן שֶׁאֵין עָנִי בְּטַבְעִי (כָּף הוּא חוֹשֵׁב לְעִצְמוֹ), אֵינִי מְסַגֵּל לְסַבֵּל גְּאוּלָּה, וְלָכֵן, בְּרִאוּתִי יְהוָה הַלּוֹמֵד תּוֹרָה בְּהִתְלַהֲבוּת אוֹ מְקוֹם מִצְוֹת בְּהִדּוּר, בְּאֹפֶן הִיכּוֹל לְהִרְאוֹת כִּיֹּהֲרָא - אֵינִי יָכוֹל לְסַבֵּל זֹאת וְלִשְׁתַּק.

(ב) כִּיֹּן שֶׁהוּא מִצָּנָה לְלַמֵּד וּלְקַיֵּם מִצְוֹת עַל־פִּי 'שְׁלַחַן

בעל הטורים

(פסוק א) וַיִּשְׁתַּחֲוֶהוּ (פסוק ב) וַיִּצְמָד (פסוק ג) תורה יב

בְּקִנְאוֹ אֶת קִנְאָתִי. תִּגִּין עַל הַקוּף, לֹא־מִר שֶׁעָשָׂה עַל שֶׁקִּינָא לַה'. ג' פְּעָמִים קִנְאָה, כְּנִגֵּד ג' עֲבִירוֹת שֶׁעָשָׂה, לְזִנּוֹת

כה (יא) הָשִׁיב אֶת חַמְתִּי מֵעַל. בְּגִמְטְרִיא: זָהוּ הַמִּלְאָךְ שֶׁל אֵף וְשֶׁל חֶמֶה.

להגן על כבודו של משה, והקדוש-ברוך-הוא "יחסו אחר אהרן" והעיד שהוא קנא את קנאת ה', ולא הם. הדבר מלמדנו לקח לגבי בטול הזולת הלומד בהתלהבות, או מתנהג בהדור וכו', כאלו יש כאן בטיי של יוהרא, מתוך מחשבה שלעג זה הוא מפני ענוה (הגנה על כבודו של משה שהיה "ענו מאד מכל האדם") - שלאמתו של דבר הלומד בהתלהבות והמתנהג בהדור וכו' הוא הצודק ולא המבטל.

יותר מכך, יתכן שלהיפך, המבטל עושה זאת דוקא מפני גאותו שלו:

אין הוא מסגל לסבל שהזולת נעלה ממנו, ולפיכך הוא מקנא בו. ואלו היה מתנהג פראוי, היתה קנאה זו מעוררת

בו רצון ללמד מחברו - קנאת סופרים תרבה חכמה, אף פיון שיחד עם מדת הגאון יש בו גם מדה של עצלות, הרי הוא מבטל את לומד התורה ומעשיו הטובים של הזולת. מקדשה לא תתכן מסקנה הנוגדת לאמת, וכיון שהן העבדה שהוא עצמו אינו לומד בהתלהבות, כמאמר חז"ל "מה להלן באימה ובריאה וברתת ובזיע, אף כאן..." (למרות שנדמה לו שאין הוא עדין בדרך של לנהג כך "לשמה" באמת), בנגוד לפסק התורה "לעולם יצטק אדם בתורה ומצות שלא לשמה...", והן התנהגותו בבטול הזולת, להפך מההוראה ב"תורת אמת" "והגוי דן את כל האדם לכף זכות" - הרי זאת הוכחה ברורה, שהגורם לכך אינו רגש של קדשה, אלא להפך.

(יב) לכן אמר הנני נתן לו את-בריתי שלום:

יב ככן אמר הא אגא גזר לה ית קימי שלם:

טובה, אף כאן פירש לו הקדוש-ברוך-הוא שלומותיו.

כ"י א- את-בריתי שלום • (סנהדרין פב) דתהא לו לברית שלום, כאדם המחזיק טובה וחננות למי שעושה עמו

(יג) והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם תחת אשר קנא לאלהיו ויכפר על-בני ישראל:

יג והיה לה ולבנהי בתרתי קים כהנת עולם חלף די קני קדם אלהיה וכפר על בני ישראל:

כ"י א- והיתה לו • בריתי זאת. ברית כהנת עולם • שאף-על-פי שכבר נתנה כהנה לזרעו של אהרן, לא נתנה אלא לאהרן ולבניו שנמשחו עמו ולתולדותיהם שיגידו אחר המשחתו, אבל פינחס שנולד קדם לכן

ולא נמשח, לא בא לכלל כהנה עד כאן. וכן שנינו ב'זבחים': לא נתפחה פינחס עד שהרגו לזמרי. לאלהיו • בשביל אלהיו, כמו (במדבר יא): "המקנא אתה לי", (זכריה א): "וקנאתי לציון" - בשביל ציון.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח, עמ' 320)

החכמים בקשו לנדוטו, ובלבד שתוסר חמתו של הקב"ה מעל ישראל ותפסק המגפה. פיוצא בזה, אנו מוצאים אצל הבעל-שם-טוב ותלמידיו, שלא אחת הפקירו את העולם-הבא שלהם למען טובתו של יהודי שני.

והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם (כה, יג) פינחס שלא ברצון חכמים... בקשו לנדוטו, אלולי שקפצה עליו רוח הקדש, ואמרה: והיתה לו ולזרעו אחריו ברית כהנת עולם (ירושלמי סנהדרין ס"ט). פינחס העמיד בסכנה לא רק את גופו (שכן בני שבט שמעון היו עלולים להרגו) אלא אף את נשמתו (שהרי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך יח, עמ' 153)

מבאר בחסידות, שכח ההולדה הוא בעצם כח אלקי (בהיותו פעין כח הבריאה יש מאין, שהוא בחיק הבורא בלבד), אלא שיקלת אלקית זו נתנה אף לבשר-ודם.

תחת אשר קנא לאלוהיו (כה, יג) פינחס קנא לכח האלקי שבגוי-ישראל נצלו לרעה כאשר נהו אחרי גנות מואב.

בעל הטורים

את בניו. וזהו "יגל יעקב וישמח ישראל" (תהלים יד, א), וישמח אותיות משיח, שישמח לימות המשיח ויחזיר הניי ויהא אליהו שלם. שלום בגימטריא: זהו משיח. תורה יג (יג) ויכפר. לכפר לא נאמר, אלא ויכפר, שעומד ומכפר על ישראל עד סוף כל הדורות. תורה יד

קטיעא, בפרק ג' דקידושין (סו, ב) כשהוא שלם. דבר אחר: מתנה שלימה אני נותן לו, עשרה מתנות במקדש, עשרה במדינה. דבר אחר: ו' קטיעא, כי פנחס הוא אליהו. וכן אליהו כתיב חסר ו' ויעקוב' מלא ו', שנטל ו' מאליהו למשכון עד שיבא עם המשיח ויגאל

(יב) לבן. שני פסוקים מתחילין "לבן". הבא, ואידך: "לבן אמר לבני ישראל" (שמות ה, א). וזהו שאמר הקדוש ברוך הוא, במצרים "גן נעול אחתי כלה" (שיר השירים ה, יב), ועתה אתם קרובים לארץ ואתם פרוצים בעריות. לבן. בגימטריא: מדה במדה. את בריתי שלום. שלים כתיב, והיא וייו

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ד, עמ' 1327)

ויכפר על בני ישראל (כה, יג)

שעדי עתה לא זו, אלא עומד ומכפר עד שיהיו המתים (ספרי).
מה נשתנה חטא פֿעור משאר חטאי בני ישראל, שהוא

זקוק לכפרה תמידית?

אלא המשמעות הפנימית של חטא פֿעור היא: החשבת תענוגי העולם ועשייתם עקר, ומדה זו מצויה בקרבנו תמיד.

(יד) וישם איש ישראל המכה אשר הפה את המדינית זמרי בן סלוא נשיא בית אב לשמעני:

יד ושום גברא בר ישראל קטילא די אתקטל עם מדינתא זמרי בר סלוא רב בית אבא לבית שמעון:

שמעון. דבר אחר: להודיע שבחו של פינחס, שאף על-פי שזה היה נשיא, לא מנע את עצמו מלקנא לחלול השם, לכך הודיעה הכתוב מי הוא המכה.

כ"י וישם איש ישראל וגו'. במקום שיחס את הצדיק לשבח, יחס את הרשע לגנאי. נשיא בית אב לשמעני. לאחד מחמשת בתי אבות שהיו לשבט

~ נקודות משיחות קודש ~ משיחת שבת פרשת פינחס, ה'תשכ"ה

"במקום שיחס את הצדיק לשבח, יחס את הרשע לגנאי" (רש"י).

לכאורה, מהו הגנאי לזמרי בהיותו "נשיא בית אב לשמעוני"? ההסבר לכך הוא: השבטים סברו שזמרי פעל מתוך חסד, ופינחס - מתוך אכזריות, כדלעיל, והתורה שוללת שתי הנחות אלו: "במקום שיחס את הצדיק לשבח", שפינחס הוא "בן אהרן", ויש בו תכונותיו של אהרן "רודף שלום ומטיל אהבה", באותו מקום ובאותה דרך "יחס את הרשע לגנאי", שהמעשה של "ויקרב... את המדינית" לא נבע ממדת החסד, אלא להפך, מהיותו "נשיא בית אב לשמעוני", אשר על שמעון אומרת התורה "כלי חמס מכרותיהם". כלומר, במעשהו של זמרי התבטא ההפך ממדת החסד - מדת האכזריות:

כי אם בתקופה שבה "ויחל העם לזנות..." וכאשר החטא הוביל לידי "ויחר אף ה' בישראל, שלח בהם מגפה" - אז מכריו זמרי "לעיני כל עדת בני ישראל" שארמית **מתת** לישראל, ובמקום לעוררם לתשובה - הוא, להפך, **מונע** את התשובה, גנותנו להם "התר" לך מ"נשיא שבט בישראל" - הרי זו אכזריות קשה ביותר.

כלומר, ההבדל בין זמרי לבין פינחס, הוא קוטבי: זמרי פעל למעשה באכזריות הקשה ביותר, וכסה זאת ב"אצטלא" של חסד, ולעומת זאת, פינחס עשה מעשה הנראה כאכזרי, אף זהו החסד העצום ביותר. ההוראה הנלמדת מכך לגבי כל דור ודור, ולגבינו, מובנת בפשטות:

בתקופה של מגפה רוחנית ר"ל, כאשר רואים מקנא קנאת ה' - אסור לבטלו וכו', למרות שאין הוא משה שבדורו, ואפילו אינו כהן, כדלעיל. והתורה מספרת ואומרת, שלא זו בלבד שקנאת ה' תביא לידי "ותעצר המגפה מעל בני ישראל", אלא אף תגרם לשלום **אמתי** - "הנני נותן לו את בריתי שלום",

ועל-ידי שלום אמתי, להפך מפרוד ומשנאת חנם, תתבטל הגלות הנגרמת משום כף.

וזהו הקשר של פנחס לאליהו מבשר הגאולה, כמאמר חז"ל "פנחס הוא אליהו", כי על-ידי התנהגותו של פנחס נפכה לגאולה האמתית והשלמה, שתקרו על-ידי אליהו הנביא (זה פינחס) - אשר תגרם לקרוב הלבבות "והשיב לב אבות על בנים, ולב בנים על אבותם", בקרוב ממש.

(טו) וישם האשה המכה המדינית פוזי בת צור ראש אמות בית אב במדין הוא:

טו ושום אתתא דאתקטילת מדינתא פוזי בת צור רישא אמי בית אבא במדין הוא:

את ישראל. ראש אמות אחד מחמשת מלכי מדין (במדבר לא): "את-אוי ואת-רגם ואת-צור וגו'", והוא

כ"י וישם האשה המכה וגו'. להודיע שנתן של מדינים, שהפקירו בת מלך לזנות, כדי להחטיא

בעל הטורים

פונדקאות שהיו מוכרין להם מיני מאכל ומשקה. וכן "הכה אפרים" על ידי פעור, כדאיתא בתחלת הפרשה (והערה ט, ט) "הכה באו בעל פעור וינזרו לבשת" וגו'. תורה טו

וגו', שהיתה בהם המגפה. וסיפיה דקרא (בתהלים שם) "כי שכחתי מאכל לחמי", שעל ידי אכילת לחמי טעיתי ונצמדתי לבעל פעור, כדאיתא במדרש (במדבר רבה כ, כג) שהושיבו להם

(יד) **שלומיאל**. בגימטריא: זה זמרי בן סלוא. הכה. ג' במסורה. "אשר הכה את המדינית", הופכה כעשב ויבש לבין" (תהלים קב, ה), "הכה אפרים (והשע ט, טז). על ידי המדינית "הופכה כעשב"

הָיָה חָשׁוּב מִכָּלֶם, שֶׁנֶּאֱמַר "רֹאשׁ אַמּוֹת"; וּלְפִי שְׁנֵהֶג
בְּזִיזוֹן בְּעַצְמוֹ לְהַפְקִיר בָּתוֹ, מִנְּאוֹ שְׁלִישִׁי. בֵּית-אֵב •

(טז) וַיֹּדְבֵר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

(י) צָרֹר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם: יוֹאֲכֵק יְתִמָּיִם וְתִקְטֹל יִתְרוֹן:

רס"א צָרֹר • כְּמוֹ: "זָכוֹר", "שְׁמוֹר", לְשׁוֹן הָהָה, עֲלֵיכֶם לְאִיב אוֹתָם.

(יח) כִּי צִרְרִים הֵם לָכֶם בְּנִכְלִיתֶם אֲשֶׁר־נָפְלוּ לָכֶם
עַל־דָּבָר פְּעֹר וְעַל־דָּבָר בְּזָבִי בַת־נִשְׂאִי מִדֶּן אַחֲתָם
הַמִּכָּה בְּיוֹם־הַמִּגֵּפָה עַל־דָּבָר פְּעֹר:

פָּעוֹר. וְאֵת מוֹאֵב לֹא צִוָּה לְהַשְׁמִיד, מִפְּנֵי רוּת שְׁהִיְתָה
 עֵתִידָה לְצֵאת מֵהֶם, כְּדֹאמְרִין ב'פָּא קמא' (נב).

~ נקודות משיחות קודש ~ (ע"פ רשימות חוברת נ עמ' 12-13 – מתוך 'לקראת שבת')

אֲכִילָה לִשְׁם תַּאֲוָה – ע"ז שֶׁל פְּעוּר

בְּנִכְלֵיהֶם אֲשֶׁר יִנְכְּלוּ לָכֶם עַל-דֶּבֶר-פְּעוֹר (כה, יח)
 עֲבֹדֹת פְּעוֹר הֵייתָה כְּלִשׁוֹן וְשׁ"י (כה, ג ד"ה פֵּעוֹר) "עַל-שֵׁם
 שְׁפוֹעֲרִין לִפְנֵי פִי הַטִּבְעַת וּמוֹצִיאִין רָעִי, וְזוֹהִי עֲבֹדַתוֹ".
 וְקֹשֶׁה, כִּיצַד יִכְלוּ יִשְׂרָאֵל לִטְעוֹת אַחֵר עֲבֹדָה-זָרָה שֶׁפִּלְהָ
 וּנְחוּתָהּ כִּזֹּז?
 וְשׁ לִזְמֹר הַבְּאוֹר בְּזֶה עַל דֶּרֶךְ הַחֲסִידוּת:

אֵינָא בְּלִקְוִי תוֹרָה' (שִׁלַּח מו, ד. וְשָׁם נִסְמְנוּ הַמִּקְוֹרוֹת) שָׁפַל
הַתַּעֲנִיגִים הַגִּשְׁמִיִּים הֵם בְּאֶמֶת "פְּסָלֹת" הַמְּלֹאכִים
הַעֲלִיּוֹנִים.

כו (א) וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּצְפָּה פ וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
וְאֵל אֱלֹעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַכֹּהֵן לֵאמֹר:

כְּשִׁיבָאֵם מִמַּצָּרִים וְנִמְסְרוּ לַמֶּשֶׁה, נִמְסְרוּ לוֹ בְּמִנְיָן, עֲכָשׁוּ כְּשִׁקְרָב לָמוּת וּלְהַחְזִיר צֹאנָם, מִחַיִּיָּם בְּמִנְיָן.

~ נקודות משיחות קודש ~ (על-פי לקוטי שיחות כרך יח עמ' 326 ואילך – מתוך 'לקראת שבת')

מִשַּׁל לְרוּעָה שְׂמוּנָה הַצֶּאֱזָן שִׁבְעָדָרוֹ

וַיְהִי אַחֲרֵי הַמּוֹפֵת... שָׁאוּ אֶת-רֹאשׁ | כָּל-עַדָּת בְּנֵי-
יִשְׂרָאֵל
מֶשֶׁל לְרוּעָה שֶׁנִּכְנְסוּ וְאֲבִים לְתוֹךְ עֲדָרוֹ וְהָרְגוּ בָהֶן,
וְהוּא מוֹנֶה אוֹתָן לִידֵעַ מִנֵּן הַנּוֹתָרוֹת (כו, א"ב. ובפרש"י)

בעל הטורים

(יז) **צִרּוֹר אֶת הַמִּדְּרִיגִים.** לְשׁוֹן יְחִיד; **וְהַפְּתִיתִם,** לְשׁוֹן רְבִים. **צִרּוֹר,** כִּי עַל יָדָךְ הָיָה, שֶׁאָמַר לָהּ אַבְיָה 'אֶל תִּבְעָעֲלִי אֶלָּא לְגִדּוֹל שְׁבָהִם, וְזֶהוּ מִשָּׁה. **וְהַפְּתִיתִם**

הרגו זאבים מן הצאן, הוא מונה את הנותרות כדי להבטיח שמעתה יזהר יותר בשמירתם. ביום, הדבר שיש רק בהזקתו, בשומר, שהרי לגבי הזק שאינו באשמתו לא תועיל זהירות יתרה בשמירה.

ובגדון דידן: הריגת החוטאים היתה פדיון, ולא היה משה אשם בהריגתם, ואין טעם למנות הנותרים להזהר בשמירתם. מה שאין-כן המגפה ארעה כתוצאה מכך שנתעלמה ממשה ההלכה ד"הבועל ארמית קנאין פוגעין בו", ואחר הריגת זמרי על ידי פנחס נעצרה המגפה, ולכן הצרך למנות את הנותרים אחר המגפה, בדגמת רועה שנקנסו זאבים בצאנו.

ובסיום פרשת בלק, כתוב "ויאמר משה אל שופטי ישראל הרגו איש אנשיו וגו'". וברש"י שם: "כל אחד ואחד מדיני ישראל היה הורג שנים, ודיני ישראל שמונה רבוא ושמונת אלפים".

וצריך באור: משמעות הכתוב בפירשתינו (לפי המובן ממשלו של רש"י) היא שהמנון היה לידע מנין הנותרים בעקבות המגפה בה נפלו כ"ד אלף מישאל, ולפי השבון ההרואים על ידי שופטי ישראל, נמצא שהרגו למעלה מ"ז רבוא (כמוכא ברמב"ן), רבוי מכלל לגבי הנפלים במגפה, ושם לא מצינו מנין?!

הבאור בזה: תפקידו של רועה הוא לשמור על הצאן. כפאשר

ב קבילו ית חשבון כל כנשתא דבני ישראל
מפר עשרין שניין ולעלא לבית אבהתהון
כל נפק חילא בישראל:

(ב) שֶׁאוֹתֵיךָ יִשְׂרָאֵל בְּלִי עֲשָׂרִים
שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כְּלִי צֶבֶא בְּיִשְׂרָאֵל:

כ"י • לְבֵית אֲבֹתָם • עַל שֶׁכֵּט הָאֵב יִתְיַחֲסוּ, וְלֹא אַחֵר הָאֵם.

ג ומליל משה ואלעזר כהנא אמרו לממני
יתהון במישראל דמאב על ירדנא דירחו
לממיר:

(ג) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲתֶם בְּעֶרְבַת מוֹאָב
עַל־יְרֵדֵן יִרְחוּ לֵאמֹר:

כ"י • וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲתֶם • דְּבָרוּ עִמָּם עַל זֹאת, שְׁצִנָּה הַמָּקוֹם לְמִנּוּתָם. לֵאמֹר • אָמְרוּ לָהֶם:
צִרִיכִים אַתֶּם לְהַמְנוֹת מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה.

ד מפר עשרין שניין ולעלא כמא די פקיד יי
ית משה ובני ישראל די נפקו מארעא
דמצרים:

(ד) מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כְּאִשֵּׁר צִוָּה יְהוָה
אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיֹּצֵאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

כ"י • כְּאִשֵּׁר צִוָּה וְגו' • שִׁיחָא מְנִינָם מִכֵּן עֲשָׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה, שְׁנַאמֵר (שמות ל): "כָּל הָעֶבֶר עַל־הַפְּקָדִים
וְגו'".

♦ יום שני י"ב תמוז ♦

ה ראובן בכור ישראל בני ראובן חנוף משפחת
הנחבי לפלוא משפחת הפלאי:

(ה) רְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּף מִשְׁפַּחַת
הַחֲנֹכִי לְפִלּוּא מִשְׁפַּחַת הַפְּלָאִי:

בני אבותיהם. וזה הוא שמפרש על-ידי דוד (תהילים קכב): "שְׁבִט־יִזְהַר יְעֻדוֹת לְיִשְׂרָאֵל". - השם הזה מעיד עליהם לשבטיותם, לפיכך בכלם כתיב: "הַחֲנֹכִי", "הַפְּלָאִי", אָבֵל בִּימָנָה לֹא הֲצִרָף לִזְמֹר "מִשְׁפַּחַת הַיִּמָּנִי" - לְפִי שֶׁהָשֵׁם קְבוּעַ בּוֹ: יו"ד בְּרֹאשׁ וְה"א בְּסוֹף.

כ"י • מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי • לְפִי שֶׁהָיוּ הָאֲמוֹת מְבוּזִין אוֹתָם וְאוֹמְרִים: מָה אֵלֹה מְתִיחִסִּין עַל שְׁבִטֵיהֶם, סְבוּרִין הֵם שְׁלֹא שְׁלֹטוֹ הַמְצָרִים בְּאֲמוֹתֵיהֶם? אִם בְּגוֹפָם הָיוּ מוֹשָׁלִים - קֵל־זַחְמָר בְּנִשְׁוִתֵיהֶם! לְפִיכָךְ הִטִּיל הַקָּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׁמוֹ עֲלֵיהֶם: ה"א מִצַּד זֶה וְיו"ד מִצַּד זֶה, לִזְמֹר: מַעֲיֵד אֲנִי עֲלֵיהֶם שֶׁהֵם

וּלְהַצְרוֹן זֶרַעִית חֲצָרוֹן לְכַרְמֵי זֶרַעִית
בְּרָמִי:

וְאֵלֶּיךָ יִרְעֶינָה רְאוּבֵן וְיִהוֹוָה מִגְּנִיחֶיהוֹן אֲרַבְעִין
וּתְלָתָא אֲלָפִין וּשְׁבַע מֵאָה וּתְלָתִין :

ח וּבְנֵי פִלּוּא אֶלְיָאב :

ט וּבְנֵי אֱלִיָּאֵב נִמְוָאֹל וְדָתָן וְאַבְיָרִים הוּא דָתָן
וְאַבְיָרִים מְזַרְעֵי כְנֶשֶׁתָא דַּתְכֻּנְשׁוּ עַל מִשָּׁה
וְעַל אֶהְרֹן בְּכֻנְשָׁתָא דְקִרְחַת בְּאַתְכַּנּוּשִׁיהוֹן
עַל יי:

ו'. הַצֵּדִי • הַשִּׂיאוּ אֶת יִשְׂרָאֵל לָרִיב עַל

וּפִתַּחְתָּ אֶרְעָא יְת פּוּמָה וּבִלְעַת יְתַהוּן וּיְתַ
קְרַח בְּמוֹתָא דְכִנְשָׁמָא כַּד אָכַלְתָּ אֲשָׁמָא יְת
מֵאֲתָן וְחִמְשִׁין גְּבֵרָא וְהוּוּ לְאֵת :

זָר, לַחֲלֹק עוֹד עַל הַכֹּהֵנָה.

יֵא וּבְנֵי קִנְחָה לֹא מִיתוּ :

ק) נִתְבַּצֵּר לָהֶם מָקוֹם גָּבוֹה בַּגִּיחַנָם וַיֵּשְׁבוּ
שָׁם.

(לקוטי שיחות כרך לג עמ' 173)

רש"י, ש'לכן מן ההקב"ח ש'יאבדו מתוך קהל
 פ'ן קהל אחר, ש'לא היו עדים ב'דבר, אין סיבה
 1. לכן מסופר על ג' קנר רב ב'פ'שתנו, כי
 לא היה הקהל ש'היה בזמן המחלוקת (כפי
 ב'פ'רשת חוקת, כ. כב) ש'פבר פלו מתי מ'דבר,
 ו' מן המקום ש'נתבצר להם (ראה רש"י, ו'א
 ש'ראל ש'לא מתו.

וּבְנֵי קִרְחָא לֹא מָתוּ (כו, יא)

יש לשאול, סיפור הצלת בני קרח שיר לכאורה לפרשת קרח, ומה ענינו לכאן?

וַיֵּשׁ לְיוֹמָר, דְּהִנֵּה לִגְבֵי קִרְחָ וַעֲדָתוֹ כְּתִיב (קִרְחָ טז, לג) וַיֹּאבֶדּוּ
מִתּוֹף הַקֶּהֶל. וַיֵּשׁ לְיוֹמָר, שְׂבִגֵי קִרְחָ וַעֲשֹׂשׁוֹ בְּכָף שְׂנֵאָבֶדּוֹ
מִתּוֹף הַקֶּהֶל הַהוּא, אוֹתוֹ קֶהֶל שְׂרָאָה אוֹתָם מִשְׁתַּתְּפִים
בְּמַחְלוֹקָתָהּ, וַאֲיִלּוּ אֶת תְּשׁוּבָתָם לֹא רָאָה (כִּי הִרְהִירוּ תְּשׁוּבָהּ

בעל הטורים

בְּאִמְצָעָה, כְּמוֹ הַנֶּסֶם שֶׁהוּא בְּרֹאשׁ הַתֵּיכָן
כִּי נִשְׁאָר מְקוֹם כְּמוֹ תֵּיכָן. וּמִכַּאן רָמַז
לְמָאן דְּאָמַר (שם טו, ב) שֶׁהוּא אֲבִידָה
הַמִּתְבַּקֶּשֶׁת, שֶׁיִּעֲמֶדוּ לְתַחֲתֵי הַמִּיתִים
לְיָמוֹת הַמְּשֻׁחִים, וְהֵיכָן "שֶׁרֶשׁ יֵשִׁי אֲשֶׁר
עֹמֵד לָנֶס עִמָּיִם". תוֹרָה יֵא

וּלְזָכְרוֹן.
לָנֶם. ג' בַּמִּסְכָּה. "וַיְהִי לָנֶם", "שָׁרֵשׁ
 יֵשׁי אֲשֶׁר עֲמַד לָנֶם עֲצִימִים" (ישיעיה יא ט),
 "שֵׁשׁ בְּרֻקְמָה מִמִּצְרִים הָיָה מִפְּרֹשֶׁת
 לְהִיּוֹת לָהּ לָנֶם" (יחזקאל כו ז). וְזֶה שֶׁאִמְרוּ
 (סנהדרין קי א) 'מָקוֹם נִתְבָּצֵר לָהֶם';
 בְּשִׁנְפֻתָּחָה הָאֶרֶץ נִשְׁאָר מָקוֹם

(ו) **לְכַרְמִי**. ב' במסורה. "לְכַרְמִי" משפחת הכרמי, ואידך: "מה לעשות עוד לְכַרְמִי" (שעיה ה. ד). מי הוא כרמי? זה שְׁנָאֵמַר בו "לְכַרְמִי" משפחת הכרמי, בְּדִכְתִּיב (שם שם ז) כִּי כָרַם ה' צִבְאוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל. תורה ו

(י) **וַיְהִי לָנֶם**. שמוחתום היו לאות

(יב) בְּנֵי שְׁמֵעוֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְנִמְוָאֵל מִשְׁפַּחַת הַנִּמְוָאֵלִי לַיָּמִין מִשְׁפַּחַת הַיְּמִינִי לְיָכִין מִשְׁפַּחַת הַיְּכִינִי:

(יג) לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזְּרָחִי לְשֹׁאֵל מִשְׁפַּחַת הַשְּׁאוּלִי: יג לְזֶרַח זְרַח זְרַח לְשֹׁאֵל זְרַח לְשֹׁאֵל זְרַח לְשֹׁאֵל:

כ"י • לְזֶרַח • הוא (שמות ו) צֶהַר, לְשׁוֹן צֶהַר, אָבֵל מִשְׁפַּחַת אֶהָד בְּטֹלָה וְכֵן חֶמֶשׁ מִשְׁבֵּט בְּנֵי־מִן, שְׁהָרִי בַעֲשָׂרָה בָּנִים יָרַד לְמִצְרַיִם וְכֵן לֹא מָנָה אֶלָּא חֶמֶשׁ, וְכֵן אֶצְבֵּן לְגֹד, הָרִי שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת. וּמִצְאָתִי בַּגִּמְרָא יְרוּשְׁלָמִית, (סוּטָה פ"א. יוֹמָא פ"א) שְׁכָשְׁמַת אֶהָרֵן נִסְתַּלְקוּ עֲנָנֵי כְבוֹד, וּבָאוּ הַנִּנְעָנִים לְהִלָּחֵם בִּישְׂרָאֵל, וְנִתְּנָה לָב לַחֲזֹר לְמִצְרַיִם, וְחֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם שְׁמוֹנֶה מִסְעוֹת מֵהַר הָהָר לְמוֹסְרָה, שְׁנַאֲמַר (דברים ט): "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל נִסְעוּ מִבְּאֵרוֹת בְּנֵי־יַעֲקֹב מוֹסְרָה, שֶׁם מֵת אֶהָרֵן". וְהִלָּא בְּהַר הָהָר מֵת? וּמִמוֹסְרָה עַד הַר הָהָר, שְׁמוֹנֶה

מִסְעוֹת יֵשׁ לְמִפְרָע? אֶלָּא שְׁחֲזָרוּ לְאַחֲרֵיהֶם, וְרָדְפוּ בְּנֵי לֹוי אַחֲרֵיהֶם לְהַחֲזִירָם, וְהָרְגוּ מֵהֶם שֶׁבַע מִשְׁפָּחוֹת, וּמִבְּנֵי לֹוי נָפְלוּ אַרְבַּע מִשְׁפָּחוֹת: מִשְׁפַּחַת שְׁמַעִי וְעִזִּיאֵלִי, וּמִבְּנֵי יִצְחָר לֹא נִמְנוּ כָּאֵן אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הַקְּרָחִי; וְהַרְבִּיעִית לֹא יִדְעָתִי מָה הִיא. וְרַבִּי תַנְחוּמָא דְרַשׁ, שְׁמָתוֹ בְּמַגְפָּה בְּדָבָר בְּלָעָם, אָבֵל לְפִי הַחֲסִרוֹן שְׁחָסַר מִשְׁבֵּט שְׁמֵעוֹן בְּמִנְיָן זֶה מִמִּנְיָן הָרִאשׁוֹן שְׁבַמְדָּבָר סִינִי, נִרְאֶה שְׁכָל כ"ד אֶלֶף נָפְלוּ מִשְׁבֵּטוֹ שֶׁל שְׁמֵעוֹן.

(יד) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵעֹנִי שְׁנִים וְעֶשְׂרִים אֵלֶּף וּמֵאוֹתִים: יד אֵלֶּיךָ זְרַחִית שְׁמֵעוֹן עֶשְׂרִין וְתֵרֵין אֵלֶּיךָ וּמֵאוֹתִים:

(טו) בְּנֵי גֹד לְמִשְׁפַּחְתָּם לְצִפּוֹן מִשְׁפַּחַת הַצִּפּוֹנִי לְחֻגֵי מִשְׁפַּחַת הַחֻגִי לְשׁוֹנֵי מִשְׁפַּחַת הַשׁוֹנִי:

(טז) לְאֹזְנֵי מִשְׁפַּחַת הָאֹזְנִי לְעָרֵי מִשְׁפַּחַת הָעָרִי: טז לְאֹזְנֵי זְרַחִית אֹזְנֵי לְעָרֵי זְרַחִית עָרִי: כ"י • לְאֹזְנֵי • אוֹמֵר אֲנִי שְׁוֹז מִשְׁפַּחַת אֶצְבוֹן, וְאִינִי יוֹדֵעַ לָמָּה לֹא נִקְרְאוּ מִשְׁפָּחוֹתָיו עַל שְׁמוֹ.

(יז) לְאֶרֶד מִשְׁפַּחַת הָאֶרֶדִי לְאֶרֶאֱלִי מִשְׁפַּחַת הָאֶרֶאֱלִי: יז לְאֶרֶד זְרַחִית אֶרֶדִי לְאֶרֶאֱלִי זְרַחִית אֶרֶאֱלִי:

(יח) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גֹד לְפָקְדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֵלֶּף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת: יח אֵלֶיךָ זְרַחִית בְּנֵי גֹד לְמִנְיָנֵיהֶם אַרְבָּעִין אֵלֶיךָ וְחֲמִשׁ מֵאוֹת:

(יט) בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ בְּנֵעוֹן: יט בְּנֵי יְהוּדָה עַר וְאוֹנָן וַיָּמָת עַר וְאוֹנָן עַר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ בְּנֵעוֹן:

בעל הטורים

(טו) הַצִּפּוֹנִי. ב' בְּמִסְרָה. "לְצִפּוֹן מִשְׁפַּחַת הַצִּפּוֹנִי", וְאִידֶּךָ: "וְאֵת הַצִּפּוֹנִי אֶרְחִיק מֵעֲלֵיכֶם" (ויאל ב. ט). וְהוּא מִבְּנֵי גֹד, וְכֵן בְּשִׁיבָא אֵלֶיהוּ מִבְּנֵי גֹד שְׁבַדְבְּרִי הַיָּמִים מִיָּחַס אוֹתוֹ עִם בְּנֵי גֹד, אִזְּ אֶרְחִיק [וְאֵת הַצִּפּוֹנִי] מֵעֲלֵיכֶם, שְׁיִתְבַּשֵּׁל יִצְרָהֶרֶץ.

לְצִפּוֹן. הוּא צִפּוֹן (בְּרַשִׁית מו. טז). וְכֵתִיב שֶׁם "צִפּוֹן", עַל שֶׁם שְׁמוֹשָׁה שְׁקִיבָל יְהוֹדָה צִפּוֹן בְּחִלְקוֹ. תוֹרָה טז

(כ) וַיְהִיּוּ בְנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשִׁלָּה מִשְׁפַּחַת הַשְּׁלֵלִי לַפָּרִץ מִשְׁפַּחַת הַפָּרָצִי לְזֶרַח מִשְׁפַּחַת הַזְּרַחִי:

(כא) וַיְהִיּוּ בְנֵי־פָרִץ לַחֲצֹרֶן מִשְׁפַּחַת הַחֲצֹרִי לְחַמוֹל מִשְׁפַּחַת הַחַמוּלִי:

(כב) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה לַפְּקֻדֵיהֶם שֵׁשָׁה וְשִׁבְעִים אֶלֶף וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת: ם

(כג) בְּנֵי יִשָּׁשְׁכָר לְמִשְׁפַּחְתָּם תּוֹלַע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לַפָּהָה מִשְׁפַּחַת הַפּוּנִי:

(כד) לִישׁוֹב מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁבִּי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשְּׁמֵרִנִי:

כ"י • לִישׁוֹב • הוא יוב האמור בירידי מצרים, כי כל המשפחות נקראו על שם יורדי מצרים. והנולדין משם והלאה לא נקראו המשפחות על שמם, חוץ ממשפחות אפרים ומנשה שנוודו כלם במצרים, וארד ונעמן בני בלע בן בנימין. ומצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן, שינדה אמן למצרים כשהיתה מעברת מהם, לכו נחלקו למשפחות כחצרון וחמול, שהיו בני בנים ליהודה, וחבר ומלכיאל, שהיו בני בנים של אשר. ואם אגדה היא, הרי טוב, ואם לאו, אומר אני שהיו לבלע בני בנים הרבה, ומשנים הללו

ארד ונעמן יצאה מכל אחד משפחה רבה, ונקראו תולדות שאר הבנים על שם בלע, ותולדות השנים הללו נקראו על שמם. וכן אני אומר בבני מכיר שנחלקו לשתי משפחות: אחת נקראת על שמו, ואחת נקראת על שם גלעד בנו. חמש משפחות חסרו מבניו של בנימין. כאן נתקמה מקצת נבואת אמו, שקראתו "בן אוני" - בן אנינותי, ובפילגש בגבעה נתקמה בלה. זו מצאתי ביסודו של רבי משה הדרשן.

(כה) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יִשָּׁשְׁכָר לַפְּקֻדֵיהֶם אַרְבָּעָה וְשִׁשִּׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת: ם

(כו) בְּנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְסַרְד מִשְׁפַּחַת הַסַּרְדִּי לְאֵלֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֹנִי לַיַּחֲלָאֵל מִשְׁפַּחַת הַיַּחֲלָאֵלִי:

(כו) אֱלֹהִים מְשַׁפְּחַת הַזִּבּוּלָנִי לְפָקְדֵיהֶם שְׂשִׁים אֶלֶף וְחֲמִשׁ מֵאוֹת: ם
כו אליו ורעית זבולן למגניהון שתין אלפין וחמש מאה:

(כז) בְּנֵי יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם:
כז בני יוסף לזרעיתהון מנשה ואפרים:

(כח) בְּנֵי מְנַשֶּׁה לְמַכִּיר מִשְׁפַּחַת הַמַּכִּירִי וּמַכִּיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי:
כח בני מנשה למכיר משפחת המכירי ומכיר הוליד את-גלעד לגלעד משפחת הגלעדי:

(ל) אֱלֹהִים בְּנֵי גִלְעָד אִיעָזָר מִשְׁפַּחַת הָאִיעָזָרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת הַחֲלָקִי:
ל אליו בני גלעד איעזר ורעית איעזר לחלק ורעית חלק:

(לא) וְאַשְׁרֵי־אֵל מִשְׁפַּחַת הָאִשְׁרָאֵלִי וְשִׁכְם מִשְׁפַּחַת הַשִּׁכְמִי:
לא ואשריאֵל משפחת האשריאֵלִי ושכם משפחת השכמי:

(לב) וְשִׁמְיֵדַע מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְיֵדָעִי וְחֶפְר מִשְׁפַּחַת הַחֶפְרִי:
לב ושמידע משפחת השמידעי וחפר משפחת החפרי:

(לג) וְצִלְפָּחַד בֶּן־חֶפְר לֹא־הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בָּנוֹת צִלְפָּחַד מַחֲלָה וְנַעֲמָה חַגְלָה מְלָכָה וְתַרְצָה:
לג וצלפחד בן-חפר לא היו לו בנים כי אם-בנות ושם בנות צלפחד מחלה ונעמה חגלה מלכה ותרצה:

(לד) אֱלֹהִים מְשַׁפְּחַת מְנַשֶּׁה וּפְקֻדֵיהֶם שְׁנַיִם וְחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְשִׁבְעַת מֵאוֹת: ם
לד אליו ורעית מנשה ומגניהון חמשים ותריין אלפין ושבע מאה:

(לה) אֱלֹהִים בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשׁוֹתֵלַח מִשְׁפַּחַת הַשְּׁתִּלְחִי לְבֶכֶר מִשְׁפַּחַת הַבְּכָרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחְנִי:
לה אליו בני אפרים לזרעיתהון לשותלח משפחת ורעית שותלח לבכר ורעית בכר לתחן משפחת ורעית תחן:

(לו) וְאַלֹהִים בְּנֵי שׁוֹתֵלַח לְעֶרְן מִשְׁפַּחַת הָעֶרְנִי:
לו ואליו בני שותלח לערן משפחת הערני:

זש"י ואלה בני שותלח וגו'. שאר בני שותלח נקראו תולדותיהם על שם שותלח, ומערן יצאה משפחה רבה ונקראת על שמו, ונחשבו בני שותלח לשתי משפחות. צא וחשב, ותמצא בפרשה זו חמשים ושבע משפחות, ומבני לוי שמונה הרי ששים וחמש, וזהו שנאמר (דברים ז): "כי אתם המעט

בעל הטורים

(לד) מְנַשֶּׁה. נתרבה בזה המניין עשרים אלף וחמש מאות. וזהו שאמרו בני יוסף **עַד כָּה** ברכני ה' (יחזקאל יח. יד). תורה לה

(לה) אֱלֹהִים בְּנֵי אֶפְרַיִם. בבני אפרים כתיב **אֵלֶּה** על שם "אלהיה ישראל" (שמות לב, ד). שניצא ממונו ירבעם שעשה שני עגלים (מלכים א' יב, כח). ולכן כתיב

גם בן 'אלה' בבני דן (פסוק מב), על שם "ויסון את האסח" [ואת האסח ונתן] בידן" (שם שם, כט). תורה לו

וגו' "ה"א מעט, חמשה אתם חסרים ממשפחות | רבי משה הירשן, אף הצרכתי לפחות ולהוסיף
כל העמים שהן שבעים. אף זה הבנתי מיסודו של | בדבריו.

לז אלה משפחת בני-אפרים לפקדיהם שנים | לו אליו זרעית בני אפרים למגניהון תלתין
ושלשים אלף וחמש מאות אלה בני-יוסף | ותרין אלפין וחמש מאה אליו בני יוסף
למשפחתם: | לזרעיהון:

לח בני בנימן למשפחתם לזלע משפחת הבלעי | לח בני בנימן לזרעיהון לזלע זרעית בלע
לאשבל משפחת האשכלי לאחיהם משפחת | לאשבל זרעית אשבל לאחיהם זרעית
האחירמי: | אחיהם:

כ"י לזאחיהם • הוא אחי שירד למצרים, ולפי שנקרא על שם יוסף שהיה אחיו ורם ממנו, נקרא אחיהם.

לט לשפופם משפחת השופמי לחופם משפחת | לט לשפופם זרעית שפופם לחופם זרעית
החופמי: | חופם:

כ"י לשפופם • הוא מפים, על שם שהיה יוסף שפופ בין האמות.

מ ויהיו בני-בלע ארד ונעמן משפחת הארדי | מ ויהיו בני בלע ארד ונעמן זרעית הארדי
לנעמן משפחת הנעמי: | לנעמן זרעית נעמי:

מא אלה בני-בנימן למשפחתם ופקדיהם חמשה | מא אליו בני בנימן לזרעיהון ומגניהון
וארבעים אלף ויש מאות: | ארבעין וחמש אלפין ושית מאה:

מב אלה בני-דן למשפחתם לשוחם משפחת | מב אליו בני דן לזרעיהון לשוחם זרעית
השוחמי אלה משפחת דן למשפחתם: | שוחם אליו זרעית דן לזרעיהון:

כ"י לשוחם • הוא חשים.

מג כל זרעית שוחם למגניהון שתין וארבע | מג כל זרעית שוחם למגניהון שתין וארבע
אלפין וארבע מאה: | אלפין וארבע מאה:

מד בני אשר למשפחתם לימנה משפחת הימנה | מד בני אשר לזרעיהון לימנה זרעית ימנה
לישוי משפחת הישוי לבריעה משפחת הבריעי: | לישוי זרעית ישוי לבריעה זרעית בריעה:

מה לבני בריעה לחבר משפחת החברי למלכיאל | מה לבני בריעה לחבר זרעית חבר למלכיאל
משפחת המלכיאלי: | זרעית מלכיאל:

בעל הטורים

לז לשפופם משפחת השופמי היה | בעטיו של נחש, שנאמר בו (בראשית ג, טו)
לז לומר "השפופמי". רמז שמת בבנימן | "הוא ישופך ראשי". ויש פ"א בכל
תיבה ותיבה, לומר שהיה לו פה ולא | גלה על אחיו במכירת יוסף. תורה מ

(מו) וַיֵּשֶׁם בֶּת-אֲשֶׁר שָׂרַח:

מו וַיֵּשֶׁם בֶּת אֲשֶׁר שָׂרַח:

כז"י וַיֵּשֶׁם בֶּת-אֲשֶׁר שָׂרַח • לְפִי שְׁהִיתָה קִנְיַת בְּחַיִּים, מִנְּאֻהָ כָּאֵן.

(מו) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי-אֲשֶׁר לְפָקְדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְחֲמִשִּׁים אָלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת: ׀

מו אֵלֶּיךָ זֶרַעַת בְּנֵי אֲשֶׁר לְמִנְיָהוֹן חֲמִשִּׁין וְתִלְתָּא אֶלְפִין וָאַרְבַּע מָאָה:

(מוח) בְּנֵי נִפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחַתָּם לְיַחְצֵאל מִשְׁפַּחַת הַיַּחְצֵאֲלִי לְגִוְנֵי מִשְׁפַּחַת הַגִּוְנִי:

מוח בְּנֵי נִפְתָּלִי לְזֶרַעַתָּהוֹן לְיַחְצֵאל זֶרַעִית יַחְצֵאל לְגִוְנֵי זֶרַעִית גִּוְנִי:

(מט) לְיֹצֵר מִשְׁפַּחַת הַיֹּצֵרִי לְשֵׁלֹם מִשְׁפַּחַת הַשֵּׁלֹמִי:

מט לְיֹצֵר זֶרַעִית יֹצֵר לְשֵׁלֹם זֶרַעִית שֵׁלֹם:

(ג) אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת נִפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחַתָּם וּפְקֻדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וָאַרְבָּעִים אָלֶף וָאַרְבַּע מֵאוֹת:

ג אֵלֶּיךָ זֶרַעַת נִפְתָּלִי לְזֶרַעַתָּהוֹן וּמִנְיָהוֹן אַרְבָּעִין וְחֲמִשָּׁא אֶלְפִין וָאַרְבַּע מָאָה:

(נא) אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁש־מֵאוֹת אָלֶף וָאָלֶף שֶׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים:

נא אֵלֶּיךָ מִנְיָנִי בְנֵי יִשְׂרָאֵל שֵׁשׁ מָאָה וְחָד אֶלְפִין שֶׁבַע מָאָה וְתִלְתִּין:

♦ יום שלישי י"ג תמוז ♦

(נב) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵּאמֹר:

נב וַיְדַבֵּר יְיָ עִם מֹשֶׁה לְמִימָר:

(נג) לְאֵלֶּה תַּחֲלַק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת:

נג לְאֵלֶיךָ תַּחֲפֹלֵג אֶרֶעָ בְּאַחְסָנָא בְּמִנְיָן שְׁמֵיהֶן:

נז"י לְאֵלֶּה תַּחֲלַק הָאָרֶץ • וְלֹא לְפָחוּתִים מִן עֲשָׂרִים, אֶף-עַל-פִּי שְׂבָאוֹ לְכָל עֲשָׂרִים בְּטָרִם חֲלוּקֵי הָאָרֶץ - שְׁהָרִי שֶׁבַע שָׁנִים כְּבָשׁוֹ וְשֶׁבַע חֲלָקוֹ, לֹא נִטְלוּ אֶלָּא חֶלֶק אֲבִיהֶם לְבָדוֹ.

(נד) לָרֹב תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלַמְעַט תִּמְעַט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי פְקֻדָּיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ:

נד לְסִגְיָאִי תִּסְגֹּון אַחְסָנָתָהוֹן וְלִזְעִירֵי תִּזְעִירֵן אַחְסָנָתָהוֹן גְּבֵר לְפִים מִנְיָנֵיהֵי תַּחֲיָבֵב אַחְסָנָתָה:

נז"י לָרֹב תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ • לְשֶׁבֶט שְׁהִיָּה מִרְבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין נִתְּנוּ חֶלֶק רַב, וְאַף-עַל-פִּי שְׁלֹא הָיוּ הַחֲלָקִים שְׁוִים - שְׁהָרִי הַכֹּל לְפִי רַבּוּי הַשֶּׁבֶט חֲלָקוֹ הַחֲלָקִים - לֹא עָשׂוֹ אֶלָּא עַל-יְדֵי גֹרֵל. וְהַגֹּרֵל הָיָה עַל-פִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרֵשׁ ב'בְּכָא בְּתָרָא' (דף קיח): אֲלַעְזֹר הִכְהֵן הָיָה מְלַבֵּשׁ בְּאוּרִים וְתָמִים, וְאוֹמֵר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: אִם שֶׁבֶט פְּלוֹנִי עוֹלָה, תַּחֲוִים פְּלוֹנִי עוֹלָה עִמּוֹ. וְהַשֶּׁבֶטִּים הָיוּ כְּתוּבִים בִּי"ב פְּתָקִין, וִי"ב הַדָּמִים.

נז"י לָרֹב תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ • לְשֶׁבֶט שְׁהִיָּה מִרְבֶּה בְּאוֹכְלוֹסִין נִתְּנוּ חֶלֶק רַב, וְאַף-עַל-פִּי שְׁלֹא הָיוּ הַחֲלָקִים שְׁוִים - שְׁהָרִי הַכֹּל לְפִי רַבּוּי הַשֶּׁבֶט חֲלָקוֹ הַחֲלָקִים - לֹא עָשׂוֹ אֶלָּא עַל-יְדֵי גֹרֵל. וְהַגֹּרֵל הָיָה עַל-פִּי רוּחַ הַקֹּדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁמֶפְרֵשׁ ב'בְּכָא בְּתָרָא' (דף קיח): אֲלַעְזֹר הִכְהֵן הָיָה מְלַבֵּשׁ בְּאוּרִים וְתָמִים, וְאוֹמֵר בְּרוּחַ הַקֹּדֶשׁ: אִם שֶׁבֶט פְּלוֹנִי עוֹלָה, תַּחֲוִים פְּלוֹנִי עוֹלָה עִמּוֹ. וְהַשֶּׁבֶטִּים הָיוּ כְּתוּבִים בִּי"ב פְּתָקִין, וִי"ב הַדָּמִים.

(נה) אַדְּ-בְּגוּרָל יַחֲלֵק אֶת־הָאָרֶץ לְשִׁמּוֹת מְטוֹת־ שְׁבִטֵי אֲבֹהֵיהֶן יַחֲסִנּוּן: אֲבֹתָם יִנְחִלוּ:

מטות-אבותם ינחלו", שאחר שנטלו הבנים, חלקיה לפי האבות שיצאו ממצרים. ואלו מתחלה חלקיה למנן יוצאי מצרים, לא היו נוטלין אלו הארבעה אלא שני חלקים, עכשו נטלו ארבעה חלקים. אף בגורל • יצאו יהושע וכלב, וכן הוא אומר (שופטים א): "ויתנו לכלב את-חברון פאשר דבר משה", ואומר (יהושע יט): "על-פי ה' נתנו לו את-העיר אשר שאל". מטות-אבותם • יצאו גרים ועבדים.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 347)

ודעת, וגם 'חלוקה' זו היא למעלה מטעם ודעת. ובלשון אדמו"ר הזקן בתנ"א (אגרת הקודש סוף סימן ז): 'תרון האור הזה הפךטי לנשימות פכטיות - אינו בחינת טעם ודעת מושג, אלא למעלה מבחינת הדעת, שפך עלה במחשבה . . . ודוגמתו למטה הוא בחינת הגורל ממש.

כ"י • לשמות מטות-אבותם • אלו יוצאי מצרים. שנה הכתוב נחלה זו מפל הנחלות שבתורה, שפל הנחלות, החיים יורשים את המתים, וכאן מתים יורשים את החיים. כיצד? שני אחים מיוצאי מצרים שהיו להם בנים בבאי הארץ, לזה אחד ולזה שלשה. האחד נטל חלק אחד, והשלשה נטלו שלשה, שנאמר: "לאלה תחלק הארץ". חזרה נחלתן אצל אבי אביהן וחלקו הכל בשוה. וזהו שנאמר: "לשמות

אף בגורל יחלק את הארץ (כו, נה) לכל יהודי ישנה מצוה אחת השיכת לו במיוחד, שבה הוא 'זהיר טפי' (שבת קיח). זוהי המשמעות הפנימית של 'חלוקת הארץ' - לכל יהודי ניתן 'חלקו' המיוחד לו בעבודתו לקונו. לכן נחלקה הארץ בגורל דוקא, פי גורל הוא למעלה מטעם

(נו) עַל־פִּי הַגּוּרָל תִּחַלֵּק נַחֲלָתוֹ בֵּין רַב לְמַעֵט: ׀ סגיא לזעירי:

כ"י • על-פי הגורל • הגורל היה מדבר, כמו שפירשתי; מגיד שנתחלקה ברוח הקדש, לכך נאמר: "על-פי ה'".

(נז) וְאַלֶּה פְּקוּדֵי הַלֹּוי לְמִשְׁפַּחַתָּם לַגִּרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת הַגִּרְשִׁי לְקָהָת מִשְׁפַּחַת הַקֹּהָתִי לְמִרְי מִשְׁפַּחַת הַמִּרְי:

(נח) אֵלֶּה ׀ מִשְׁפַּחַת לְוִי מִשְׁפַּחַת הַלֵּבִי מִשְׁפַּחַת הַחֲבֹרֹנִי מִשְׁפַּחַת הַמַּחֲלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוֹשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקֹּהָתִי וְקָהָת הוֹלֵד אֶת־עֲמֶרָם:

כ"י • אלה משפחות לוי • חסר כאן משפחת השמעני והעזיאל, וקצת מן היצחקי.

(נח) וְשֵׁם ׀ אִשֶּׁת עֲמֶרָם יוֹכָבֵד בַּת־לְוִי אִשֶּׁר יָלְדָה אֹתָהּ לְלֹוי בְּמִצְרַיִם וַתֵּלֶד לְעֲמֶרָם אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֵת מְרִים אֲחֹתָם:

כ"י • אשר ילדה אתה ללוי במצרים • (סוטה יב) אשתו ילדתה במצרים, [לדתה במצרים] ואין הורתה במצרים. כשנכנסו לתוך החומה ילדתה. והיא השלימה מנן שבעים, שהרי בפרטן אי אתה מוצא אלא ששים ותשע.

(ט) וַיִּלְדָּ לְאַהֲרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אַבְיָהוּא אֶת־אֶלְעָזָר
וְאֶת־אִיתָמָר:

ס וַאֲתִילֵיד לְאַהֲרֹן יֵת נָדָב וְיֵת אַבְיָהוּא יֵת
אַלְעָזָר וְיֵת אִיתָמָר:

(סא) וַיָּמָת נָדָב וַאֲבִיָּהוּא בְּהַקְרִיבָם אֲשֶׁר־זָרָה לְפָנָי
יְהוָה:

סא וּמִית נָדָב וַאֲבִיָּהוּא בְּקִרְבֵּיהוֹן אֲשָׁמָא
נוֹכְרָתָא קָדָם יי:

(סב) וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף כָּל־זָכָר
מִבְּנֵי־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה בִּי, לֹא הִתְּפַקְדּוּ בַתּוֹךְ בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נָתַן לָהֶם נַחֲלָה בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

סב וְהָיוּ מִנְּגִיָּהוֹן עֶשְׂרִין וְתֵלֶתָא אֶלְפִין כָּל
דְּכוּרָא מִבְּר יִרְחָא וְלַעֲלָא אַרִי לֹא אַתְּמַנִּיו
בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אַרִי לֹא אַתְּיָהִיבַת לְהוֹן
אַחְסָנָא בְּגוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

כז"א כִּי לֹא הִתְּפַקְדּוּ בַתּוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • לַהֲיוֹת
נִמְנִין בְּנֵי עֶשְׂרִים שָׁנָה. וּמָה טַעַם? כִּי לֹא־נָתַן לָהֶם

נַחֲלָה, וְהַנִּמְנִין מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה הָיוּ בְּנֵי נַחֲלָה,
שֶׁנֶּאֱמָר: "אִישׁ לְפִי פְקֻדֵי יָתֵן נַחֲלָתוֹ".

(סג) אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדּוּ
אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְכַּת מוֹאָב עַל יַרְדֵּן יְרֵחוֹ:

סג אֵלִין מִנְּגִי מֹשֶׁה וְאַלְעָזָר כְּהֵנָּא דִּי מִנּוּ
יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּמִישְׁרֵיָא דְּמוֹאָב עַל יַרְדֵּנָא
דִּירְחוֹ:

(סד) וּבֹאֲלָה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדּוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר סִינִי:

סד וּבֹאֲלִין לֹא הָיָה גְבַר מִמְּנִי מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן
כְּהֵנָּא דִּי מִנּוּ יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּרָא
דְּסִינִי:

כז"ב וּבֹאֲלָה לֹא־הָיָה אִישׁ וְגו' • אָבֵל עַל
הַנָּשִׁים לֹא נִגְזְרָה גְזֵרַת הַמִּרְגָּלִים, לְפִי שֶׁהֵן הָיוּ
מַחֲבֹבֹת אֶת הָאָרֶץ; הַנָּשִׁים אוֹמְרִים (במדבר יד):

"נִתְּנָה רֹאשׁ וְנִשׁוּבָה מִצְרִימָה", וְהַנָּשִׁים אוֹמְרוֹת:
"תִּנְהַלְנוּ אַחֲדָה", לְכָךְ נִסְמְכָה פֶּרֶשֶׁת בְּנוֹת צִלְפָּחָד
לְכָאן.

(סה) כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוּ בַּמִּדְבָּר וְלֹא־
נֹתַר מֵהֶם אִישׁ כִּי אִם־כָּלֵב בֶּן־יִפְנָה וַיְהוֹשֻׁעַ
בֶּן־נוּן: ׀

סה אַרִי אָמַר יי לְהוֹן מָמַת יְמִיתוּן בַּמִּדְבָּרָא
וְלֹא אֲשָׁתָר מִנְהוֹן אֲנָשׁ אֵלֶּהָ כָּלֵב בֶּר
יִפְנָה וַיְהוֹשֻׁעַ בֶּר נוּן:

(א) כֹּז וְתִקְרַבְנָה בְּנוֹת צִלְפָּחָד בֶּן־חֲפֹר בֶּן־גִּלְעָד
בֶּן־מְכִיר בֶּן־מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה
שְׁמוֹת בְּנֵיהֶם נָעָה וְחִגְלָה וּמִלְכָּה וְתַרְצֵה:

א וְקִרְיָא בְּנַת צִלְפָּחָד בֶּר חֲפֹר בֶּר גִּלְעָד בֶּר
מְכִיר בֶּר מְנַשֶּׁה לְזַרְעֵיַת מְנַשֶּׁה בֶּר יוֹסֵף
וְאֵלִין שְׁמֵהַת בְּנֵיהֶם מִחֵלָה נָעָה וְחִגְלָה
וּמִלְכָּה וְתַרְצֵה:

כז"ג לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף • לָמָּה נֶאֱמָר? וְהֵלֵא
כָּךְ נֶאֱמַר "בֶּן־מְנַשֶּׁה"? אֵלֹא לֹא־מָר לָךְ: יוֹסֵף חִבָּב
אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר (בראשית י): "וְהֵעֲלֵתָם אֶת־עַצְמֹתַי
וְגו'", וּבְנֵיהֶם חִבְּבוּ אֶת הָאָרֶץ, שֶׁנֶּאֱמַר: "תִּנְהַלְנוּ
אַחֲדָה". וְלִלְמַדָּךְ, שֶׁהָיוּ כָּלֶם צַדִּיקִים, שֶׁכָּל מִי
שֶׁמַּעֲשִׂיו וּמַעֲשֵׂה אַבֹּתָיו סְתוּמִים, וּפָרַט לָךְ הַכְּתוּב

בְּאֶחָד מֵהֶם לִיחְסוֹ לְשִׁבְחָה, הָרִי זֶה צַדִּיק בֶּן צַדִּיק.
וְאִם יִחְסוֹ לְגִנְאִי, כְּגוֹן (מ"ב כה) "כֹּא יִשְׁמַעֲלָל בֶּן־נִתְנִיָּה
בֶּן אֱלִישָׁמַע" בִּידוּעַ שֶׁכָּל הַנּוֹכְרִים עֲמוֹ - רְשָׁעִים
הָיוּ. מִחֵלָה נָעָה וְגו' • וְלִהְיוֹן הוּא אוֹמֵר (במדבר לו):
"וְתַהֲיִינָה מִחֵלָה תַרְצָה", מַגִּיד שֶׁכָּלֶן שְׁקוּלוֹת זֹו
כְּזוֹ, לְפִיכָךְ שָׁנָה אֶת סִדְרָן.

(ב) וַתַּעֲמִדְנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֶי אֱלֹעֶזֶר הַכֹּהֵן וּלְפָנֶי הַנְּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֱהִל־מוֹעֵד לֵאמֹר:

בִּזְמַנְךָ מֹשֶׁה וְקָדַם מֹשֶׁה וְקָדַם אֱלֹעֶזֶר כֹּהֵנָּה וְקָדַם וּבְרַבֵּינָא וְכָל כְּנִשְׁתָּא בְּתִרְעָה מִשְׁכַּן זְמַנָּה לְמִימָר:

ידע, אֱלֹעֶזֶר יודע? אֵלָּא סָרַס הַמִּקְרָא וְדִרְשָׁהוּ, דְּכָרִי רַבִּי יֵאשִׁיָּה. אָבָא חֲנַן מִשּׁוּם רַבִּי אֱלֹעֶזֶר אוֹמֵר: בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ הָיוּ יוֹשְׁבִים, וְעָמְדוּ לִפְנֵי כָּלָם (ב"ב קיט, ספרי).

כ"י: לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֶי אֱלֹעֶזֶר • מגיד, שֶׁלֹּא עָמְדוּ לִפְנֵיהֶם אֵלָּא בִּשְׁנַת הָאָרְבָּעִים אַחֵר שְׁמַת אֶהֱרֹן. לִפְנֵי מֹשֶׁה • וְאַחֲרֵיכֶן לִפְנֵי אֱלֹעֶזֶר? אָפְשָׁר, אִם מֹשֶׁה לֹא

(ג) אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה הַנּוֹעָדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קֶרַח כִּי־בִחְטָאוֹ מֵת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ:

ג אָבִינוּ מֵת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא הָיָה בְּתוֹךְ הָעֵדָה כִּנְשְׁתָּא דְאַדְמִינוּ עַל יְיָ כְּנִשְׁתָּא דְקֶרַח אָרִי בְּחֻבָּה מֵת וּבָנִין לֹא הָיוּ לֵה:

הוא, אֵלָּא בְּחֻטָּאוֹ לְבַדּוֹ מֵת וְלֹא הִחְטִיא אֶת אַחֲרִים עִמּוֹ. (שבת צו) רַבִּי עֲקִיבָא אוֹמֵר: מְקוֹשֵׁשׁ עֲצִים הָיָה. וְרַבִּי שְׁמַעוֹן אוֹמֵר: מִן הַמַּעֲפִילִים הָיָה.

כ"י: וְהוּא לֹא־הָיָה וְגו' • (שם קיח, ספרי) לִפְנֵי שֶׁהָיוּ בָּאוֹת לֹמֵר: "בְּחֻטָּאוֹ מֵת", נִזְקְקוּ לֹמֵר לֹא בְּחֻטָּא מִתְּלוּנָגִים וְלֹא בַּעֲדַת קֶרַח שֶׁהָצוּ עַל הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־

(ד) לָמָּה יִגְרַע שֵׁם־אָבִינוּ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן תִּנְחַל־לָנוּ אַחֲזָה בְּתוֹךְ אַחֵי אָבִינוּ:

ד לָמָּה יִתְמַנַּע שְׁמָא דְאַבִּינָא מִגִּוּ וְרַעֲיִיתָהּ אָרִי לֵית לֵה בֶּר הַב לָנָא אַחְסָנָא בְּגוּ אַחֵי אָבִינָא:

(כ"ב קיט) • כִּי אֵין לוֹ בֶּן • הָא אִם הָיָה לוֹ בֶּן, לֹא הָיָה תּוֹכְעוֹת כָּלוּם; מַגִּיד, שֶׁחֲכַמְנִיּוֹת הָיוּ.

כ"י: לָמָּה יִגְרַע שֵׁם־אָבִינוּ • אָנוּ בְּמִקּוֹם בֶּן עוֹמְדוֹת, וְאִם אֵין הַנִּקְבּוֹת חֲשׂוֹבוֹת וְנֹרֶ, תִּתְיַבֵּם אִמְנוּ לִיבָם

(ה) וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: פ

ה וַיִּקְרַב מֹשֶׁה יֵת דִּינְהֶן קָדַם יְיָ:

(סנהדרין שם) • דְּבַר אַחֵר: רְאוּיָה הָיְתָה פִּרְשָׁה זֹו לְהַפְתֵּב עַל־יְדֵי מֹשֶׁה, אֵלָּא שְׂזָכוּ בְּנוֹת צִלְפָּחֵד וְנִכְתְּבָה עַל־יָדָן.

כ"י: וַיִּקְרַב מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן • (סנהדרין ח) נִתְעַלְמָה הַלְכָה מִמֶּנּוּ, וְכָאן נִפְרַע עַל שְׁנֵטל 'עֶטְרָה', לֹמֵר (דברים א) • "וַיַּדְבֵּר אֲשֶׁר יִקְשֶׁה מִכֶּם תִּקְרְבוּן אֵלַי"

• יום רביעי י"ד תמוז •

(ו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה לְמִימָר:

(ז) בְּנֹת צִלְפָּחֵד דִּבְרַתְּ נָתַן תִּתֵּן לָהֶם אַחֲזַת נַחֲלָה בְּתוֹךְ אַחֵי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:

ז יֵאוֹת בְּנֹת צִלְפָּחֵד מְמַלְלִין מִתֵּן תִּתֵּן לָהֶן אַחֲזַת אַחְסָנָא בְּגוּ אַחֵי אָבִיהֶן וְתַעֲבֵר יֵת אַחְסָנָת אָבִיהֶן לָהֶן:

בְּרוּךְ־הוּא מוֹדֶה לְדַכְרִיו. נָתַן תִּתֵּן • (כ"ב קיח) שְׁנֵי חֲלָקִים: חֲלָק אַבִּיהֶן שֶׁהָיָה מִיּוֹצְאֵי מִצְרַיִם, וְחֲלָקוֹ עִם אַחֵיו בְּנִכְסֵי חֶפֶר. וְהַעֲבַרְתָּ • לְשׁוֹן הַעֲבָרָה (ס"א עֲבָרָה) (כ"ב קטו) הוּא בְּמִי שְׁאִינוּ מְנִיחַ בֶּן

כ"י: בְּן בְּנוֹת צִלְפָּחֵד דִּבְרַת • כְּתִיבִּינָמוּ: "יֵאוֹת". כֶּךָ כְּתוּבָה פִּרְשָׁה זֹו לִפְנֵי בְּמִרוֹם; מַגִּיד, שֶׁרְאֲתָה עֵינֶיךָ מָה שֶׁלֹּא רְאִיתָ עֵינֶיךָ שֶׁל מֹשֶׁה. בְּן בְּנוֹת צִלְפָּחֵד דִּבְרַת • יִפָּה תִּבְעוּ; אֲשֶׁרִי אָדָם שֶׁהִקְדוֹשׁ־

בעל הטורים

כז (ז) דִּבְרַת. ב' בְּמִסְוֶרָה. "בֶּן בְּנוֹת צִלְפָּחֵד דִּבְרַת", וְאֵינִי אֲשִׁימָם דִּבְרַת בִּינָם" (מלכים א' ה, כג). שֶׁהָיוּ מְלֹאוֹת רוּחַ אֱלֹהִים וְחֻכְמוֹת בִּינָם שֶׁהוּא מְלֹא, כְּמוֹ שֶׁדָּרְשְׁנוּ חו"ל (בְּכָא בְּתָרָא קיט, א): חֲכַמְנִיּוֹת הָיוּ, דִּרְשָׁנִיּוֹת הָיוּ. תוֹרָה ח

לְיֹרְשׁוּ. דָּבָר אַחֵר: עַל שֵׁם שֶׁהָבִית מַעֲבֵרֶת נִחְלָה מִשְׁכָּט לְשִׁכָּט, שֶׁבָּנָה וּבִעֲלָה יֹרְשִׁין אוֹתָהּ; שֶׁלֹּא תִסָּב נִחְלָה, לֹא נִצְטָוָה אֶלָּא לְאוֹתוֹ הַדּוֹר (ב"ב קב)

בְּכָלֶן | בְּלִבְדּוֹ. וְכֵן "וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נִחְלָתוֹ לְבָתוֹ", בְּכָלֶן הוּא אוֹמֵר "וְנִתְּתֶם", וּבִבְתּוֹ הוּא אוֹמֵר: "וְהַעֲבַרְתֶּם".

ח וְעַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּמְלֹל לְמִימְרֵי גִבּוֹר אַרְבֵּי יָמוֹת וְכֵן לִית לֵה וְנִמְעָרְבוּן יֵת אַחֲסָנְתָהּ לְבִרְתָּהּ:

(ח) וְאַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבָּר לְאֹמֵר אִישׁ כִּי־יָמוֹת וְכֵן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נִחְלָתוֹ לְבָתוֹ:

ט וְאֵם לִית לֵה בְּרִיתָא וְתַתְּנִין יֵת אַחֲסָנְתָהּ לְאַחֻהּ:

(ט) וְאִם־אֵין לוֹ בֵּת וְנִתְּתֶם אֶת־נִחְלָתוֹ לְאַחֻי:

י וְאֵם לִית לֵה אַחִין וְתַתְּנִין יֵת אַחֲסָנְתָהּ לְאַחֵי אֲבוּהִי:

(י) וְאִם־אֵין לוֹ אֲחִים וְנִתְּתֶם אֶת־נִחְלָתוֹ לְאַחֵי אָבוֹי:

יא וְאֵם לִית אַחִין לְאַבְוֵיהּ וְתַתְּנִין יֵת אַחֲסָנְתָהּ לְקָרִיבָהּ דְּקָרִיב לֵה מִזְרַעֲיָתָהּ וְיֵת יֵתָהּ וְתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְגִזְרֵת דִּין כְּמָא דִּי פְקִיד יֵי יֵת מֹשֶׁה:

(יא) וְאִם־אֵין אֲחִים לְאַבְוֵי וְנִתְּתֶם אֶת־נִחְלָתוֹ לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרִיב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וְיֵרֶשׁ אֹתָהּ וְהִיתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֻקַּת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פ

כ"י" לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרִיב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ • (ספרי. ב"ב קט) וְאֵין מִשְׁפָּחָה קְרוּיָה אֶלָּא מִשְׁפַּחַת הָאֵב.

יב וְיֹאמֵר יֵי לְמֹשֶׁה סֵק לְטוֹרָא דְּעִבְרָאֵי הַדִּין וְחֻזִּי יֵת אֲרֻעָא דִּי יְהִיבִית לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יב) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲלֶה אֶל־הָר הָעִבְרִים הַזֶּה וְרֵאֵה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

יג וְיֹאמֵר יֵי לְמֹשֶׁה סֵק לְטוֹרָא דְּעִבְרָאֵי הַדִּין וְחֻזִּי יֵת אֲרֻעָא דִּי יְהִיבִית לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ג" עֲלֶה אֶל־הָר הָעִבְרִים • (במדבר רבה) לְמַה נִּסְמָכָה לְכָאֵן? כִּיִּן שְׁאֵמֵר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא: "נָתַן תַּתֵּן לָהֶם", אָמַר: אוֹתִי צִוָּה הַמָּקוֹם לְהַנְחִיל, שְׁמָא הַתֵּרָה הַגְזֵרָה וְאִכְנָס לְאָרֶץ? אָמַר לוֹ הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא: גְּזַרְתִּי בַּמָּקוֹמָה עוֹמֶדֶת (ספרי). דָּבָר אַחֵר: כִּיִּן שֶׁנִּכְנָס

יד וְיֹאמֵר יֵי לְמֹשֶׁה סֵק לְטוֹרָא דְּעִבְרָאֵי הַדִּין וְחֻזִּי יֵת אֲרֻעָא דִּי יְהִיבִית לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה וְנִתְּנָה אֶת־הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְאֶחָד מֵאֲחֵיהֶם:

טו וְיֹאמֵר יֵי לְמֹשֶׁה סֵק לְטוֹרָא דְּעִבְרָאֵי הַדִּין וְחֻזִּי יֵת אֲרֻעָא דִּי יְהִיבִית לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל:

כ"ה" כַּאֲשֶׁר נִאָּסַף אֶהְרֵן אֶחָיד • מִכָּאֵן, שְׁנִיתָאֵהּ מֹשֶׁה לְמִיתָתוֹ שֶׁל אֶהְרֵן. דָּבָר אַחֵר: אֵין אֶתָּה טוֹב מִמֶּנּוּ. (דברים לב): "עַל אֲשֶׁר לֹא־קִדְשְׁתָּם". הָא אִם קִדְשְׁתָּם אוֹתִי, עָדִין לֹא הִגִּיעַ זְמַנָּם לְהַפְטֹר. בְּכָל מָקוֹם שֶׁכָּתַב מִיתָתָם, כָּתַב סְרַחוֹנָם, לְפִי שֶׁנִּגְזְרָה גְזֵרָה עַל דּוֹר הַמִּדְבָּר לְמוֹת בַּמִּדְבָּר בְּעוֹן שֶׁלֹּא

בעל הטורים

(יג) וְיֹאמֵר יֵי לְמֹשֶׁה סֵק לְטוֹב בְּה"א. מִלְּמַד שֶׁהָרָאֵהוּ כָּל הָאָרֶץ, הַמַּעֲרֹת וְהַמְחִילוֹת וְאֻצְרוֹת כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁבָּהּ. נִאָּסַף אֶהְרֵן אֶחָיד. בְּגִימְטְרִיקָא: זָהָב בְּנִשְׁקָה. תוֹרָה יד

עַל הַלִּמ"ד שֶׁל 'לְשֹׂאֲרוֹ' הָרִי נִשְׁאָר 'לוֹ', הָרִי נִחְלָת שֹׂאֲרוֹ לוֹ. וְדוֹרְשִׁין 'נִחְלָת שֹׂאֲרוֹ', שֶׁהִיא אֶשְׁתּוֹ, 'לוֹ'. וְהִינֵנוּ מִה שֶׁאֲמָרוּ חז"ל שֶׁהַבַּעַל יוֹרֵשׁ אֶת אֶשְׁתּוֹ. תוֹרָה יב

(יא) נִחְלָתוֹ לְשֹׂאֲרוֹ. אוֹתִיּוֹת נִחְלָת שֹׂאֲרוֹ לוֹ, וְאֵין שֹׂאֲרוֹ אֶלָּא אֶשְׁתּוֹ. וְהִינֵנוּ מִה שֶׁאֲמָרוּ חז"ל (בבא בתרא קא. ב) גּוֹרְעִין וּמוֹסִיפִין וְדוֹרְשִׁין. פִּירוּשׁ, גּוֹרְעִין הֵי"ו מִנִּחְלָתוֹ וּמוֹסִיפִין אוֹתָהּ

(יד) כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם פִּי בַּמִּדְבָּר־צֵן בְּמִרְיַת הָעֵדָה לְהַקְדִּישְׁנִי בַּמִּים לְעִינֵיהֶם הֵם מִי־מִרְיַת קֹדֶשׁ מִדְבָּר־צֵן: ס

יד כָּמָא דִּי סְרִיבְתוּן עַל מִימְרֵי בַּמִּדְבָּרָא דְצֵן בְּמִצּוֹת כְּנִשְׁתָּא לְקֹדְשׁוֹתֵי כְּמִיָּא לְעִינֵיהוֹן אֲנִיּוֹן מִי מִצּוֹת רַקִּים מִדְבָּרָא דְצֵן:

נשי"א הם מי־מריבת קודש. הם לבדם, אין בהם צון אחר. דבר אחר: הם שהמרו בכמה, הם היו שהמרו בים־סוף, הם עצמם שהמרו במדבר צין.

(טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר:

טו וּמְלִיל מֹשֶׁה עִם יְיָ לְמִימְרֵי:

נשי"א וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל־ה' וַגּו'. להודיע שבחן של צדיקים, שפשוטפטרין מן העולם מניחין צרכן ועוסקין בצרכי צבור. לאמר. אִמְר לו: הַשִּׁיבֵנִי אִם אַתָּה מְמַנֶּה לָהֶם פְּרָנס, אִם לֹאו.

(טז) יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחֹת לְכָל־בָּשָׂר אִישׁ עַל־הָעֵדָה:

טז יִמְנִי יְיָ אֱלֹהֵי רִחְיָא לְכָל בְּסָרָא גִבֹּר עַל כְּנִשְׁתָּא:

נשי"א יִפְקֹד ה'. פִּיּוֹן שֶׁשֶׁמַע מֹשֶׁה שָׁאֵמַר לוֹ הַמָּקוֹם: "תֵּן נַחֲלַת צִלְפָּחֵד לְבִנּוֹתָיו", (במ"ד) אִמְר: הַגִּיעַ שְׁעָה שְׁאֲתַבַּע צָרָפִי, שִׁירְשׁוּ בְנֵי אֶת גְּדֻלָּתִי. אִמְר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: לֹא כָף עָלְתָה בְּמַחְשָׁבָה לְפָנֵי, כְּדָא הוּא יְהוֹשֻׁעַ לִטַּל שָׂכָר שְׁמוּשׁוֹ, שְׁלֹא מִשׁ מִתּוֹךְ

הָאֵהָל. וְזֶהוּ שָׁאֵמַר שְׁלֹמֹה (משלי כו): "נָצַר תִּאֲנָה יֹאכָל פְּרִיָּה". אֱלֹהֵי הָרוּחֹת. לָמָּה נֶאֱמַר? אִמְר לְפָנֵינוּ: רַבּוּנוֹ שֶׁל עוֹלָם! גְּלוּי וַיְדוּעַ לְפָנֶיךָ דַּעְתּוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד, וְאֵינָן דּוֹמִין זֶה לָזֶה; מִנָּה עָלִיהֶם מְנַהִיג שִׁיָּהָא סוֹבֵל כָּל אֶחָד וְאֶחָד לְפִי דַּעְתּוֹ.

(יז) אֲשֶׁר־יֵצֵא לְפָנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא לְפָנֵיהֶם וַיֵּצִיאוּם וְאֲשֶׁר יָבִיאוּם וְלֹא תִהְיֶה עֵדוּת יְהוָה בְּצֵאתָם וּבְיָבוֹאָם וְאֵין־לָהֶם רָעָה:

יז די יפוק קדמיהון ודי יעול קדמיהון ודי יפוקנון ודי יעלנון ולא תהי כְּנִשְׁתָּא דִּי כְּעֵנָא דִּי לִית לְהוֹן רַעִי:

נשי"א אֲשֶׁר־יֵצֵא לְפָנֵיהֶם. לֹא בְּדֶרֶךְ מַלְכֵי הָאֻמּוֹת, שִׁישְׁבִּים בְּבִתְיֵיהֶם וּמִשְׁלַחִין אֶת חִילוֹתֵיהֶם לְמַלְחָמָה, אֲלֹא כְּמוֹ שֶׁעֲשִׂיתִי אֲנִי, שְׁנִלְחַמְתִּי בְּסִיחּוֹן וְעוֹג, שְׁנֶאֱמַר (במדבר כא): "אֶל־תִּירָא אֹתוֹ". וּכְדֶרֶךְ שֶׁעֲשָׂה יְהוֹשֻׁעַ, שְׁנֶאֱמַר (יהושע ה): "וַיִּלָּךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו

וַיֹּאמֶר לוֹ הִלְנּוּ אֶתָּה וַגּו'". וְכֵן בְּדוֹד הוּא אוֹמֵר (ש"א יח): "כִּי־הוּא יוֹצֵא וְיָבֵא לְפָנֵיהֶם" - יוֹצֵא בְּרָאשׁ וְנִכְנָס בְּרָאשׁ. וְאֲשֶׁר יוֹצִיאוּם. בְּזִכְיוֹתָיו. וְאֲשֶׁר יָבִיאוּם. בְּזִכְיוֹתָיו. דְּבָר אַחֵר: "וְאֲשֶׁר יָבִיאוּם" שְׁלֹא תַעֲשֶׂה לוֹ בְּדֶרֶךְ שְׁאֲתָה עוֹשֶׂה לִי, שְׁאִינִי מְכַנְּסֵן לְאַרְצִי.

(יח) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לָךְ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוֹן אִישׁ אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו:

יח וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה דְּבַר לָךְ יְהוֹשֻׁעַ בֶּר נֹון גִּבֹּר דִּי רוּחַ נְבוּאָה בֵּה וְתַסְמוּךְ יְת יָדְךָ עָלָיו:

נשי"א קַח־לָךְ. קָחְנוּ בְּדָבָרִים: אֲשִׁירָךְ, שְׁזִכִּיתָ לְהַנְהִיג בְּנֵינוּ שֶׁל מָקוֹם. לָךְ. אֶת שְׂבִדּוּךְ לָךְ, אֶת זֶה אֲתָה מְפִיר. אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ. כַּאֲשֶׁר שְׁאֲלָתָ, שְׁיִכַּל לְהִלָּךְ

כְּנֶגֶד רוּחוֹ שֶׁל כָּל אֶחָד וְאֶחָד. וְסָמַכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו. תֵּן לוֹ מִתְּרַגְּמָן שִׁירְשׁוֹ בְּחִיָּךְ, שְׁלֹא יֵאמְרוּ עָלָיו: לֹא הָיָה לוֹ לְהָרִים רֹאשׁ בִּימֵי מֹשֶׁה.

בעל הטורים

(טו) וַיְדַבֵּר מֹשֶׁה אֶל ה' לֵאמֹר. אֵין פְּסוּק אַחֵר כְּזֶה בְּתוֹרָה. אִמְר לו: לֹא תִזְכּוּר בְּמָה 'וַיְדַבֵּר' שְׂדִבְרַת אֵלֵינוּ! תוֹרָה טו אֵלֵינוּ! בְּאֵלּוּ ב' הַפְּסוּקִים וְשׁ כ"ח

תִּיבּוֹת. וּלְכָךְ פְּרָנס יְהוֹשֻׁעַ אֶת יִשְׂרָאֵל כ"ח שָׁנִים. וְזֶה שָׁאֵמַר "וְנִזְכַּרְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ כִּי הוּא הִנִּחֲךָ לָךְ בַּח לַעֲשׂוֹת חֵל" (דברים ח יח).

יבֹא לְפָנֵיהֶם", וַאֲיָדָךְ: "וְאֲשֶׁר יָבֹא אֶת רַעְיוֹ בִּיעֵר לְחֹטֵט עֲצִים" (דברים יט ח). לֹאִמְר לָךְ: בֵּין בִּישׁוּב וּבֵין בִּיעֵר, כְּכֹל פַּעַם צָרִיךְ לְבֹא לְפָנֵיהֶם. תוֹרָה יח

וְאֲשֶׁר יָבֹא. ב' בְּמִסְמָרָה. הִכָּא: "וְאֲשֶׁר

(יט) וְהַעֲמַדְתָּ אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ הַכֹּהֵן וְלִפְנֵי כָל־
הָעֵדָה וְצִוִּיתָהּ אֹתוֹ לַעֲנִיָּהֶם:

כ"י - וְצִוִּיתָהּ אֹתוֹ • על ישראל: דע, שטרַחֲנִין הם, סרְכָנִים הם; על-מַנֶּת שְׁתִּקְבֵּל עֲלֶיךָ.

(כ) וְנִתְּתָהּ מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל־עַדְת בְּנֵי־
יִשְׂרָאֵל:

בני ישראל • שִׁיחִיו נוֹהֲגִין בו כְּבוֹד וְיִרְאָה כְּדֹרְךָ
שְׁנוֹהֲגִין בָּךְ.

כ"י - וְנִתְּתָהּ מִהוֹדֶךָ עָלָיו • זה קרון עזר פנים.
מִהוֹדֶךָ • ולא כל הודך, נמצאנו למדין: פני משה
בַּחֲמָה, פני יהושע בַּלְבָּנָה. לְמַעַן יִשְׁמְעוּ כָל־עַדְת

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחת שבת פרשת וילך, שבת שובה, וא"ו תשרי, ה'תשכ"ו)

המגיד ז"ל, שיש מעלה בירח מהשאיין-כן בשמש, והינו
לפי שהירח מקבל אור חדש מה שלא היה לה מקדם, על
כן מלבש בזה תענוג יותר, מהשאיין-כן באור השמש שאין
בה שנויים כלל אלא כו' אין מאיר בה התענוג כל-כך, לפי
שתענוג תמידי אינו תענוג. ואמר משל על זה מעני ועשיר,
שאנו רואים שפשעני משתכר מאה זהובים, מתענג מזה
יותר ממלך שיש לו סגלת מלכים, והינו לפי שהוא אצלו
דבר חדש שלא היה לו מקדם, שהיה עני בתכלית העניות,
ואחר-כך פשיצא מהעני, הוא מתענג מאד בזה כו' יותר
מהעשיר, שאף שלעשיר יש הרבה יותר מזה, אף-על-פי-כן
אינו מתענג מזה כלל, לפי שתענוג תמידי אינו תענוג. וזהו
שאנו מבקשים ועינינו מאירות פשמש וכינר, והינו לפי
שינר לית לה מגרמה כלום, ואחר-כך כשמוקבלת אור
השמש, מלבש בזה תענוג גדול.. על-כן אנו מבקשים
שיהיו ב' המעלות, פשמש שיש בה אור רב בעצם ואין בה
שנויים כלל, וכינר שמוקבלת אור חדש שמלבש בזה
תענוג עליון כו'.

ומזה מובן גם לאידך גיסא, בנוגע לצער מחסרון ואבדת
איזה דבר. שהעני, פיו שרגיל בצער, הנה הצער שלו אינו
גדול כל-כך כמו צערו של העשיר כו'.

ואף-על-פי-כן, הנה לא רק אצל משה רבנו (שמש, עשיר),
אלא גם אצל כל אחד מישראל (גם מי שהוא בבחינת ירח,
עני), צריך להיות נוגע בעצם מהותו גם חסרון של דבר
אחד מדברי תורה.

ולקעיר, שגם לאחר שנטלה הרשות ממושה ונתנה
ליהושע, הנה עדין יהושע הוא התלמיד ומשה הוא הרב,
כך שכל עניניו מקבל יהושע ממושה דוקא, ועד שכל
מציאותו של יהושע (התלמיד) היא מציאותו של משה
(הרב), ובלשון רש"י בסיום פרשתנו: "כל זמן שיהושע חי,
היה נראה למשה כאילו הוא חי". וכמו בחמה ולבנה, שגם
לאחר שקיעת החמה, מקבלת הלבנה אור מהחמה,
וכמובאר ב'אגרת הקדש' (סוף סימן כז) המושל מ"שמש
המאיר לפוכבים מתחת לארץ, כדאיתא ב'תיקונים' (ראה
הנסמן בהערות ותיקונים לתניא שם) על משה רבנו עליו-השלום
שאחר פטירתו מתפשטת הארתו בכל דרא ודרא לששים
רבוא נשמות, כמו שמש המאיר מתחת לארץ לששים
רבוא פוכבים". ולכן, הנה גם מסירת הנהגת בני ישראל
ליהושע הצרכה להיות על-ידי משה רבנו דוקא (ולא
על-ידי הקב"ה בעצמו).

ויש להוסיף בזה - על-פי מה שנתבאר לעיל (שיחת יום ב'
דראש-השנה תשכ"ו סעיף ג (תורת מנחם - התוועדות חלק מה עמוד
51)) מדברי אדמו"ר מהר"ש (ד"ה תקעו תרכ"ח פ"ט - סה"מ
תרכ"ז ס"ע תלו ואילך) בענין מעלת תפלת העני ("תפלה לעני
כי יעטוף" (תהלים קב, א)), וזה לשונו:

"דהנה אנו אומרים ועינינו מאירות פשמש וכינר, והקשה
הרב המגיד ז"ל, שאם אנו אומרים פשמש, אם-כן מה שיש
לומר עוד וכינר, שהרי אין-ערוף השמש לינר כלל, ואור
הינר הוא טפל ובטל לגמרי לגבי אור השמש. ותרץ הרב

(כא) וְלִפְנֵי אֱלֹהֶיךָ הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְיִשְׁאַל לוֹ בְּמִשְׁפַּט
הָאוּרִים לִפְנֵי יְהוָה עַל־פִּי יֵצְאוּ וְעַל־פִּי יָבֹאוּ הָיָא
וְכָל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל־הָעֵדָה:

כא ולקדם אֱלֹהֶיךָ כֹּהֵן יָקִים וְיִשְׁאַל לָהּ
בְּדִין אוֹרְיָא בְּדָם יי על מימרה יהוה נפקין
ועל מימרה יהוה עלין הוא וכל בני ישראל
עמה וכל כְּנִשְׁתָּא:

בעל הטורים

(יט) וְצִוִּיתָהּ. כתוב בה"א. לומר לך שלמדו ה' חוקמי תורה. תורה כ (כ) מהודך. בגימטריא: הסוד. לומר לך שמסר לו סוד
המקרה ומעשה בראשית. תורה כא

כ"י • וּלְפָנַי אֲלַעְזֹר הַכֹּהֵן יַעֲמֹד • הָרִי שְׁאַלְתָּךְ שְׁשֹׁאֲלָתָהּ, שְׁאִין הַכְּבוֹד הַזֶּה זֶה (ס"א נוטל) מִבֵּית אֲבִיךָ, שָׁאף יְהוֹשֻׁעַ יְהֵא צָרִיךְ לְאֲלַעְזֹר. וְשָׁאֵל לוֹ •

(כב) וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי אֲלַעְזֹר הַכֹּהֵן וּלְפָנָיו כָּל־הָעֵדָה:

כ"י • וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ • (ספרי) לָקַחוּ בְּדָבָרִים, וְהוֹדִיעוּ מִתֵּן שָׂכָר פְּרָנְסִי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם הַבָּא.

(כג) וַיִּסְמְךָ אֶת־יָדָיו עָלָיו וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: פ

כ"י • וַיִּסְמְךָ אֶת־יָדָיו • בְּעֵינַי יָפָה, יוֹתֵר וְיוֹתֵר מִמֶּה שְׁנִצְטָנָה, שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ־הוּא אָמַר לוֹ: "וַיִּסְמְכָהּ אֶת־יָדָךְ"; וְהוּא עָשָׂה בְּשֵׁתֵי יָדָיו, וַעֲשָׂאוּ כְּכָלִי מְלֵא

♦ יום חמישי ט"ו תמוז ♦

כח (א) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר:

(ב) צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶת־קִרְבָּנִי לַחֲמִי לְאִשֵּׁי רֵיחַ נִיחָחִי תִשְׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֲדוֹ:

כ"י • צוֹ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • מֶה אָמַר לְמַעַלָּה? "וַיִּפְקֹד ה'", אָמַר לוֹ הַקְדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: עַד שֶׁאֵתָּה מְצוּנִי עַל בְּנֵי, צוּה אֶת בְּנֵי עַלִי. מָשַׁל לְבֵת מֶלֶךְ שֶׁהִיתָה נִפְטָרֶת מִן הָעוֹלָם, וְהִיתָה מִפְקֹדֶת לְבַעֲלָהּ עַל בְּנֵיהָ וְכו', בְּדֹאִתָּא ב'ספרי'. קִרְבָּנִי • (ספרי) זֶה הַדָּם.

(ג) וְאָמַרְתָּ לָהֶם זֶה הָאִשָּׁה אֲשֶׁר תִּקְרִיבוּ לַיהוָה כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִים שְׁנַיִם לְיוֹם עֹלָה תְּמִיד:

כ"י • וְאָמַרְתָּ לָהֶם • אֲזַהֲרָה לְבֵית־דִּין. שְׁנַיִם לְיוֹם • כְּפִשׁוּטוֹ. וַעֲקְרוּ בָּא לְלֶמֶד; שִׁיְהִי נִשְׁחָטִין כְּגֹדֶד

בעל הטורים

תְּמִימִים שְׁנַיִם לְיוֹם. רֵאשִׁי תִּיבוֹת: תש"ל, לוֹמַר לָךְ שֶׁחֲשׁוֹן תִּשְׁלִי תְּמִידִין קִרְבִּין לְשָׁנָה. לְיוֹם עֹלָה תְּמִיד. קְרִי בִּיה: לְיוֹם עֹלָה; שְׁשׁוּחָטִים אוֹתוֹ בְּמָקוֹם שֶׁהִיוּ עוֹלָה. תוֹרָה ד

כָּאֵלֹו הַקְרִיב קִרְבָּן. תוֹרָה ג

(ג) זֶה הָאִשָּׁה. ג' תַּגִּין עַל ה"א אֲחֶרֶוֹנָה שֶׁל יְהוֹאֲשָׁה: לוֹמַר לָךְ: ה' מִיְּנֵי קִרְבָּנוֹת נִתְחִי לָכֶם וְהָעוֹלָה חֲבִיבָה מְכּוּלָם. וַעֲסָקוּ בָּהּ חוֹמְשֵׁי תוֹרָה, וּמַעֲלָה אֲנִי עֲלִיכֶם כָּאֵלֹו הַקְרִבְתֶּם ה' מִיְּנֵי קִרְבָּנוֹת.

(כג) וַיִּצְוֵהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר ה' בְּיַד מֹשֶׁה. צוּהוּ שְׁלֵא לְבַטֵּל תוֹרָה וְתְּמִיד מִפְּנֵי הַמִּלְחָמָה. וְלָכֶךָ סִמְךָ בָּאן פֶּרֶשֶׁת תְּמִידִין. תוֹרָה א

כח (א-ב) מֹשֶׁה לֵאמֹר. צוֹ אֶת. סוּפִי תִּיבוֹת: תוֹרָה. לוֹמַר שֶׁהָעוֹסֵק בְּתוֹרָה

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ג עמ' 9)

קרבן עולה, שהיה "כליל לה", רומז לבטול מחלט להקב"ה; ו"עולה תמיד" מורה שבטול זה הוא תמידי, במשך כל היום. ובעבודת האדם: מיד בראשית היום, מבטאים בטול מחלט להקב"ה על-ידי אמירת "מודה אני", ובטול זה מטביע את חותמו על כל היום.

עולה תמיד (כח, ג)
קרבן התמיד, המסמל את כללות הקרבנות, היה עולה, שהוא "כליל לה".
לומר לך: אם רצונך להגיע לדבקות אמיתית ('קרבן' מלשון 'קריב'), עליך לעבד את עבודתך "כליל לה" - שלא על-מנת לקבל פרס.

(ד) את-הפכש אחד תעשה בבקר ואת הפכש השני תעשה בין הערבים:
ד ית אמרא חד תעבד בצפרא וית אמרא תנינא תעבד בין שמשא:

נ"י «את-הפכש אחד. אף-על-פי שבקר נאמר בפ' שש"ה» (שמות כט): "וזה אשר-תעשה וגו'" היא היתה אזהרה לימי המלוואים, וכאן צוה לדורות.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ג עמ' 941)

וחלבו על המזבח. הצעד הראשון של היום היא החלטה חזקה להפנות את החמימות וההתלהבות ('דם') רק ל'מזבח', לדברים שבקדושה, ורק בהם יהיה תענוג ('חלב').

את הפכש אחד תעשה בבקר (כח, ד)
יהודי חייב להתחיל את היום ב'קרבן', היינו בהתמסרות להקב"ה. ואז נהיה הקרבן 'תמיד' - יש לו השפעה תמידית על כל היום פולו. עם הבאת הקרבן היו מקריבים דמו

(ה) ועשירית האיפה סלת למנחה בלילה בשמן פתית רביעת ההין:
ה יחד מן עשרא בתלת סאין סולתא למנחתא דפילא במשח פתישא רבעות הינא:

נ"י «סלת למנחה. מנחת נסכים».

(ו) עלת תמיד העשירה בהר סיני לריח ניחח אשה ליהוה:
ו עלתא תדינא דאתעבידא בטורא דסיני לאתקבלא ברעוא קרבנא קדם יי:

נ"י «העשירה בהר סיני. כאותן שנעשו בימי המלוואים. דבר אחר: העשירה בהר סיני, הקיש עולת תמיד לעולת הר סיני, אותה שנתקרה לפני

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ו עמ' 234)

זו באה ממשה רבינו, שהוא הוא המעורר את כל הביטול שבנשמה. זהו הקשר בין עולת תמיד לימי המלוואים: בימי המלוואים שימש משה רבינו כהונה, ובכך שהוא התחיל בהקרבנות התמיד 'פתח את הצינור' לכל יהודי ויהודי.

עולת תמיד העשירה בהר סיני (כח, ו)
כאותן שנעשו בימי המלוואים (רש"י). קרבן התמיד, שהיה כליל לה, רומז לכך שכל יהודי מסוגל להיות בהתמסרות והתבטלות תמידית להקב"ה. והנתינת כל והסיוע לעבודה

(ז) ונסכו רביעת ההין לפכש האחד בקדש הסף נסך שכר ליהוה:
ו ונספה רבעות הינא לאמרא חד בקודשא יתנסף נסוף דחמר עתיק קדם יי:

נ"י «ונסכו • יין. בקדש הסף • נסך המזבח יתנסכו. נסך שכר • (ב"ב צ) יין המשכר, פרט ליין מגתו».

(ח) ואת הפכש השני תעשה בין הערבים כמנחת הבקר וכנסכו תעשה אשה ריח ניחח ליהוה:
ח וית אמרא תנינא תעבד בין שמשא כמנחת צפרא וכנספה תעבד קרבן דמתקבל ברעוא קדם יי:

נ"י «ריח ניחח • נחת רוח לפני, שאמרתי ונעשה רצוני».

(ט) וּבַיּוֹם הַשֵּׁשֶׁת שְ�נֵי־כִבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה תְּמִימִם וְשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן וְנִסְכּוֹ:

(י) עֹלֶת שֶׁבֶת בְּשִׁבְתּוֹ עַל־עֹלֶת הַתִּמְדִּי וְנִסְכָּהּ: יֵעֹלֶת שֶׁבֶתָּא דְתַתְּעֵבֵד בְּשִׁבְתָּא עַל עֹלֶתָּא תְדִירָא וְנִסְכָּהּ:

כ"י - עֹלֶת שֶׁבֶת בְּשִׁבְתּוֹ • וְלֹא עֹלֶת שֶׁבֶת זֹו בְּשִׁבְתִּי אַחֲרָת; הָרִי שְׁלֹא הִקְרִיב בְּשִׁבְתִּי זֹו, שׁוּמַע אֲנִי יִקְרִיב שְׁתִּים לְשֶׁבֶת הַבָּאָה? תִּלְמֹד לומר: "בְּשִׁבְתּוֹ", מְגִיד, שָׁאם עֵבֶר יוֹמוֹ - בְּטֵל קֶרְבְּנוֹ. עַל־עֹלֶת הַתִּמְדִּי.

(יא) וּבָרָאשֵׁי חֲדָשִׁיכֶם תִּקְרִיבוּ עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר שְׁנִים וְאֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם:

(יב) וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לֶפָר הָאֶחָד וְשְׁנֵי עֶשְׂרִים סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לְאֵיל הָאֶחָד:

כ"י - וּשְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים • כְּמִשְׁפֵּט נִסְכֵּי פָר, שֶׁכֵּן הֵן קְצוּבִין בְּפִרְשֵׁת נִסְכִּים.

(יג) וְעֹשְׂרֹן עֶשְׂרֹן סֵלֶת מִנְחָה בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן לִכְבֹּשֶׁת הָאֶחָד עֹלָה רֵיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה:

(יד) וְנִסְכֵּיהֶם חֲצִי הַחֵין יִהְיֶה לֶפָר וּשְׁלִישֵׁת הַחֵין לְאֵיל וּרְבִיעֶת הַחֵין לִכְבֹּשֶׁת יֵין זֹאת עֹלֶת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ לְחֲדָשֵׁי הַשָּׁנָה:

כ"י - זֹאת עֹלֶת חֲדָשׁ בְּחֲדָשׁוֹ • שָׁאם עֵבֶר יוֹמוֹ בְּטֵל קֶרְבְּנוֹ, וְשׁוּב אֵין לוֹ תִּשְׁלוּמִין.

(טו) וּשְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לַחֲטָאת לַיהוָה עַל־עֹלֶת הַתִּמְדִּי יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ: טו וְצִפִּיר פָּר עִזִּי חֵד לַחֲטָאתָא קָדָם יֵין עַל עֹלֶתָא תְדִירָא יִתְעֵבֵד וְנִסְכָּהּ:

כ"י - וּשְׁעִיר עִזִּים וְגו' • כָּל שְׁעִירֵי הַמוֹסְפִין בָּאֵין לִכְפֹּר עַל טְמֵאת מִקְדָּשׁ וְקִדְשִׁיו, הַכֹּל כְּמוֹ שְׁמִפְרָשׁ בְּמִסְכַּת שְׁבוּעוֹת (דף ט). וְנִשְׁתַּנָּה שְׁעִיר רֹאשׁ־חֲדָשׁ, שְׁנֵאָמַר בּוֹ "לֵה", תִּלְמֹדוּ לִלְמַדָּךְ שְׁמִכְפֹּר עַל שְׁאֵין בּוֹ יָדִיעָה לֹא בְּתַחֲלָה וְלֹא בְּסוֹף, שְׁאֵין מִכִּיר בְּחֵטָא

אֵלָא הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא בְּלִבְדּוֹ, וְשָׁאָר הַשְּׁעִירִין לְמִדִּין מִמֶּנּוּ. וּמִדְרָשׁוֹ בְּאַגְדָּה (חולין ט): אָמַר הַקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: הִבִּיאוּ כִפָּרָה עָלַי עַל שְׁמַעְטִיתִי אֶת הָיִרִחַ. עַל־עֹלֶת הַתִּמְדִּי יַעֲשֶׂה • כָּל הַקֶּרֶן הַזֶּה. וְנִסְכּוֹ • אֵין "וְנִסְכּוֹ" מוֹסֵב עַל הַשְּׁעִיר, שְׁאֵין נִסְכִּים לַחֲטָאת.

♦ יום שישי ט"ז תמוז ♦

(טז) וּבַחֹדֶשׁ הָרִאשׁוֹן בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
פֶּסַח לַיהוָה:
טז וּבַיּוֹמָא קַדְמָאָה בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹמָא
לַיּוֹמָא פֶּסַחָא קָדָם יי:

(יז) וּבַחֲמִשָּׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַזֶּה חֹג שִׁבְעַת יָמִים
מִצּוֹת יֵאָכֵל:
יז וּבַחֲמִשָּׁת עָשָׂר יוֹמָא לַיּוֹמָא לַיּוֹמָא הַדִּין חֹגָא
שִׁבְעָא יוֹמִין פֶּטִיר יִתְאַכִּיל:

(יח) בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרֵא־קֹדֶשׁ כָּל־מְלֶאכֶת עֲבָדָה
לֹא תַעֲשׂוּ:
יח בַּיּוֹמָא קַדְמָאָה מְעַרְע קֹדִישׁ כָּל עֲבִידַת
פֶּלְחָן לֹא תַעֲבִידוּן:

נ"י כָּל־מְלֶאכֶת עֲבָדָה • אִפְלוּ מְלֶאכָה הַצְרִיכָה לָכֶם, כְּגוֹן: דְּבַר הָאֶבֶד הַמִּתְּרַת בְּחֵלוֹ שֶׁל מוֹעֵד - אֲסוּרָה
בַּיּוֹם טוֹב'.

(יט) וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה עֹלָה לַיהוָה פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד וְשִׁבְעָה כִּבְשִׁים בְּנֵי שָׁנָה תְּמִימִם
יִהְיוּ לָכֶם:
יט וְהִקְרַבְתֶּם אִשָּׁה עֹלָה לַיּוֹמָא פָּרִים בְּנֵי־בָקָר
שְׁנַיִם וְאֵיל אֶחָד וְשִׁבְעָה אֲמִרִין בְּנֵי שָׁנָה
שְׁלֵמִין יִהְיוּ לָכֹון:

נ"י פָּרִים • כְּנֶגֶד אֲבִרָהֶם, שְׁנֵאֲמַר (בראשית יח): "וְאֵל־
הַבָּקָר רֶץ אֲבִרָהֶם". אֵילִים • כְּנֶגֶד אֵילוֹ שֶׁל יִצְחָק.
פָּבְשִׁים • כְּנֶגֶד יִצְחָק (שם ל): "וְהַפְּשָׁכִים הַפְּרִיד יִצְחָק".
בִּיסוּדוֹ שֶׁל רַבִּי מֹשֶׁה הַדַּרְשָׁן רֵאִיתִי זֹאת.

(כ) וּמִנְחָתָם סֹלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים
לָפָר וּשְׁנֵי עֶשְׂרִינִים לָאֵיל תַּעֲשׂוּ:
כ וּמִנְחָתָהוֹן סֹלֶתָ דְּבִילָא בְּמִשְׁחָ תִּלְתָּא
עֶשְׂרִינִין לְתוֹרָא וּתְרִין עֶשְׂרִינִין לְדָבָרָא
תַּעֲבִידוּן:

(כא) עֶשְׂרֹון עֶשְׂרֹון תַּעֲשֶׂה לַפָּבֶשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
הַכִּבְשִׁים:
כא עֶשְׂרֹונָא עֶשְׂרֹונָא תַּעֲבִיד לַאֲמִרָא חַד כֶּן
לְשִׁבְעָא אֲמִרִין:

(כב) וּשְׁעִיר חַטָּאת אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:
כב וְצִפְרִיא דְּחַטָּאתָא חַד לְכַפְּרָא עֲלֵיכֹון:

(כג) מִלֵּבֶד עֹלֹת הַבָּקָר אֲשֶׁר לְעֹלֹת הַתָּמִיד תַּעֲשׂוּ
אֶת־אֵלֶּה:
כג כֶּן מִעֲלַת צִפְרָא דְּהֵיא עֹלֹת תְּדִירָא
תַּעֲבִידוּן יַת אֵלֶּין:

(כד) כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם שִׁבְעַת יָמִים לֶחֶם אִשָּׁה
רִיח־נִיחֹחַ לַיהוָה עַל־עֹלֹת הַתָּמִיד יַעֲשֶׂה וְנִסְכּוֹ:
כד כָּאֵלֶּין תַּעֲבִידוּן לַיּוֹמָא שִׁבְעָא יוֹמִין לֶחֶם
רִיחֹן דְּמִתְקַבֵּל בְּרַעוּא קָדָם יי עַל עֲלִיתָא
תְּדִירָא יִתְעַבֵּד וְנִסְכָּה:

נ"י כָּאֵלֶּה תַּעֲשׂוּ לַיּוֹם • שְׁלֹא יִהְיוּ פוֹחֲחִין וְהוֹלְכִין כְּפָרֵי הַחֹג.

(כה) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־
מְלֶאכֶת עֲבָדָה לֹא תַעֲשׂוּ: ׀
כה וּבַיּוֹמָא שְׁבִיעִיָּה מְעַרְע קֹדִישׁ יִהְיֶה לָכֹון
כָּל עֲבִידַת פֶּלְחָן לֹא תַעֲבִידוּן:

(כו) וּבָיֹום הַבְּפוּרִים בְּהַקְרִיבְכֶם מִנְחָה חֲדָשָׁה לַיהוָה
בְּשִׁבְעַתֵּיכֶם מִקְרֵא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כַּל־מִלְאכָתָה
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

נ"י וּבָיֹום הַבְּפוּרִים • חג השבועות קרוי "בפורי קציר חטים", על שם שתי הלחם, שהם ראשונים למנחת חטים הבאה מן הקדש.

(כז) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים
בְּנִי־בָקָר שְׁנַיִם אֶיִל אֶחָד שְׁבַעַה כְּבָשִׂים בְּנֵי שָׁנָה:

(כח) וּמִנְחָתָם סֵלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִינִים
לֶפֶר הָאֶחָד שְׁנֵי עֶשְׂרִינִים לְאֵיל הָאֶחָד:

(כט) עֲשׂוּן עֲשׂוּן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכֹּבָשִׁים:

(ל) שְׁעִיר עִזִּים אֶחָד לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

(לא) מִלֵּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתוֹ תַעֲשׂוּ תְּמִידָם
יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְפִּיהֶם: פ

נ"י תְּמִידָם יִהְיוּ־לָכֶם וְנִסְפִּיהֶם • אף הנסכים יהיו תמידים; למדו רבותיננו (מנחות פז) מִכָּאן, שְׁהָיִן שֶׁהָעֹלָה קָמַחִין פָּסוּל לְנִסְכִּים.

כט (א) וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ מִקְרֵא־קֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם כַּל־מִלְאכָתָה עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ יוֹם תְּרוּעָה
יִהְיֶה לָכֶם:

(ב) וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה לְרִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בֶּן־בָּקָר
אֶחָד אֶיִל אֶחָד כְּבָשִׂים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִידָם:

בעל הטורים

(כו) כל עולת התובות במועדות כולם חסרים חוץ מעולת עצרת שהוא מלא, כמו שבששה בסיון נתנה בו תורה.
בכל המועדות נאמר 'חג' חוץ משובעות, כי פעמים נדחה, אם הוא בשבת לבית שמאי יום טבוח למחר,
אבל בפסח וסכות יביא בחלו של מועד, אבל שבועות תשלומין שלו אינו בזה.
בכלם נאמר 'לחטאת' חוץ מעצרת, בשביל שנתנה בו תורה שמכפרת על לומדיה, תורה כח
כט (ב) וַעֲשִׂיתֶם עֹלָה. בראש השנה כתיב "ועשיתם עולה לריח ניחוח לה" וגו', לומר: תעשו תשובה, ואני מעלה עליכם כאלו הקרבנות כל הקרבנות. ובפסיקתא (פרשה מ) דורש כאלו נעשה בריה חדשה. תורה ג

(ג) וּמִנְחָתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
לֶפָר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל:

(ד) וְעֶשְׂרֹן אֶחָד לַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכֹּבָשִׁים:

(ה) וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת לְכַפֵּר עֲלֵיכֶם:

(ו) מִלֶּבֶד עֹלֹת הַחֹדֶשׁ וּמִנְחָתָהּ וְעֹלֹת הַתָּמִיד
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶם כַּמִּשְׁפָּט לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה
לִיהוָה: ׀

כ"י - מִלֶּבֶד עֹלֹת הַחֹדֶשׁ • מוֹסְפֵי רֹאשׁ חֹדֶשׁ, שֶׁהוּא בְיוֹם רֹאשׁ הַשָּׁנָה.

(ז) וּבַעֲשׂוֹר לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הִזָּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה
לָכֶם וְעֲנִיתֶם אֶת־נַפְשֵׁיכֶם כָּל־מִלְאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:

(ח) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לִיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ פֶּר בֶּן־בֶּקָר
אֶחָד אֵיל אֶחָד כֹּבָשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׁבַעַה תְּמִימִם
יִהְיוּ לָכֶם:

(ט) וּמִנְחָתָם סֶלֶת בְּלוּלָה בַשֶּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
לֶפָר שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל הָאֶחָד:

(י) עֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לַכֹּבֵשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת הַכֹּבָשִׁים:

(יא) שְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכֹּפָרִים
וְעֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶם: ׀

כ"י - מִלֶּבֶד חֲטָאת הַכֹּפָרִים • שְׁעִיר הַנִּצְעֶשֶׁה בַּפָּנִים
הָאֲמֹר בִּ"אַחֲרֵי מוֹת", שְׁגֵם הוּא חֲטָאת. וְעֹלֹת
הַתָּמִיד • וּמִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד, תַּעֲשׂוּ עֹלֹת הַלֵּלוּ.
וְנִסְפֵיהֶם • מוֹסֵב עַל הַמוֹסְפִין הַכְּתוּבִים וְעַל "תַּעֲשׂוּ"
וְהוּא לְשׁוֹן צְוִי. מִלֶּבֶד עֹלֹת הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ, תַּעֲשׂוּ

אֶת אֵלֶּה וְנִסְפֵיהֶם. וְכֵן כָּל "וְנִסְפֵיהֶם" הָאֲמֹרִים בְּכָל
הַמוֹעֲדוֹת, חוּץ מִשָּׁל קִרְבָּנוֹת הַחֹג, שֶׁכָּל "וְנִסְפֵיהֶם",
"וְנִסְפֵיהֶם", "וְנִסְפֵיהֶם" שֶׁבָּהֶם, מוֹסְבִים עַל הַתָּמִיד
וְאֵינָן לְשׁוֹן צְוִי, שֶׁהֵרִי נִסְפֵיהֶם שֶׁל מוֹסְפִין כְּתוּבִין
לְעֶצְמָן בְּכָל יוֹם וְיוֹם.

♦ שבת קודש י"ז תמוז ♦

יבֹכַחְמָשָׁה עֶשְׂרָא יוֹמָא לִירְחָא שְׁבִיעָאָה
מְעֻרַע קֳדִישׁ יְהִי לְכוּן כּל עֲבִידַת פְּלַחְנָא
לֹא תַעֲבִידוּן וְתַחֲגִינוּ חֲגָא קֳדָם יְיָ שְׁבַעָא
יוֹמִין :

יגִיתְקַרְבִּינוּ עֲלֵתָא קֳרָבָן דְּמַתְקַבֵּל בְּרַעְוָא
קֳדָם יְיָ תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תֵּלַת עֶשְׂרָא דְּכָרִין
תְּרִין אַמְרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבַּעָא עֶשְׂרָא שְׁלָמִין
יְהוֹן :

יד וּמִנְחָתָהוֹן סוּלְתָא דְּפִילָא בְּמִשַׁח תֵּלַתָּא
עֶשְׂרֹנִין לְתוֹרָא חַד לְתֵלַתָּא עֶשְׂרָא תּוֹרִין
תְּרִין עֶשְׂרֹנִין לְדַכְרָא חַד לְתִרִין דְּכָרִין :

טו וְעֶשְׂרֹנָא עֶשְׂרֹנָא לְאַמְרָא חַד לְאַרְבַּעַת
עֶשְׂרָא אַמְרִין :

טז וְצִפּוּר בְּרַעְוָא חַד חֲטָאָתָא בְּרַעְוָא
תְּדִירָא מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ :

יז וּבִיּוֹמָא תְּנִינָא תּוֹרִין בְּנֵי תּוֹרֵי תְּרִי עֶשְׂרָא
דְּכָרִין תְּרִין אַמְרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבַּעָא עֶשְׂרָא
שְׁלָמִין :

יח וּמִנְחָתָהוֹן וְנִסְכֵּיהוֹן לְתוֹרִין לְדַכְרִין
וְלְאַמְרִין בְּמִנְחָתָהוֹן בְּדַחְזִי :

תשעים ושמונה קללות שבמִשְׁנֵה תוֹרָה. בְּשָׁנֵי נְאֻמָּה:
"וְנִסְפִיָּהֶם" עַל שְׁנֵי תַּמִּידֵי הַיּוֹם, וְלֹא שְׁנֵה הַלְשׁוֹן
אֶלָּא לְדַרְשׁ, כְּמוֹ שֶׁאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנוֹם לְבִרְכָּה
(שבת ק"ג ע"ב) : בְּשָׁנֵי - וְנִסְפִיָּהֶם, בְּשָׁנֵי - וְנִסְפִיָּהֶם, בְּשָׁבִיעֵי
- כְּמִשְׁפָּטִים - מ"ם יו"ד מ"ם, הָרִי פֶּאן "מִים", רָמַז
לְנִסּוּךְ הַמִּים מִן הַתּוֹרָה בְּחָג.

יט וְצִפּוּר בְּרַעְוָא חַד חֲטָאָתָא בְּרַעְוָא
תְּדִירָא וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכֵּיהוֹן :

כ וּבִיּוֹמָא תְּלִיתָאָה תּוֹרִין חַד עֶשְׂרָא דְּכָרִין
תְּרִין אַמְרִין בְּנֵי שְׁנָא אַרְבַּעָא עֶשְׂרָא שְׁלָמִין :

(יב) וּבִחְמִשָּׁה עֶשְׂרָא יוֹם לַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי מִקְרָא-קֳדֶשׁ
יְהִיָּה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם
חַג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:

(יג) וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֵה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחָח לַיהוָה פָּרִים
בְּנִי-בָקָר שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרָא אֵילִם שָׁנִים כְּבָשִׂים בְּנִי-שֹׁנָה
אַרְבַּעָה עֶשְׂרָא תְּמִימִם יִהְיוּ:

(יד) וּמִנְחָתָם סֵלֶת בָּלוּלָה בְּשֶׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרֹנִים
לִפְנֵי הָאֹהֶל לְשֹׁלֶשֶׁה עֶשְׂרָא פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרֹנִים לְאֵיל
הָאֹהֶל לְשְׁנֵי הָאֵילִם:

(טו) וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לִפְבֵּשׁ הָאֹהֶל לְאַרְבַּעָה עֶשְׂרָא
כְּבָשִׂים:

(טז) וְשִׁעִיר-עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֵּבֶד עֲלֵת הַתָּמִיד
מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ׀

(יז) וּבַיּוֹם הַשְּׁנִי פָּרִים בְּנִי-בָקָר שָׁנִים עֶשְׂרָא אֵילִם
שָׁנִים כְּבָשִׂים בְּנִי-שֹׁנָה אַרְבַּעָה עֶשְׂרָא תְּמִימִם:

(יח) וּמִנְחָתָם וְנִסְפִיָּהֶם לִפְרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׂים
בְּמִסְפָּרָם כְּמִשְׁפָּט:

כ"י וּמִנְחָתָם וְנִסְפִיָּהֶם לִפְרִים • (סוכה דז) פָּרִי הַחֹג
שְׁבָעִים הֵם, כְּנֶגֶד שְׁבָעִים אַמּוֹת עוֹבְדֵי גִילּוּלִים
שְׁמַתְמַעְטִים וְהוֹלְכִים, סִימָן כְּלִיָּהּ הִיא לָהֶם, וּבִימֵי
הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מְגִנִּין עֲלֵיהֶם מִן הַסּוּרִין. וְלִכְבָּשִׂים •
כְּנֶגֶד יִשְׂרָאֵל שְׁנִקְרָאוּ (יְרֵמִיָּה א) : "שֶׁה פְּזוּרָה", וְהֵם
קְבוּעִים. וּמִגִּנֵּם תְּשָׁעִים וּשְׁמוֹנֶה, לְכָלֹת מִקֵּם

(יט) וְשִׁעִיר-עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלֵּבֶד עֲלֵת הַתָּמִיד
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפִיָּהֶם: ׀

(כ) וּבַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי פָּרִים עֶשְׂתֵּי-עֶשְׂרָא אֵילִם שָׁנִים
כְּבָשִׂים בְּנִי-שֹׁנָה אַרְבַּעָה עֶשְׂרָא תְּמִימִם:

- (כא) וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לַפָּרִים לְאִילָם וּלְכֹבָשִׁים
בְּמִסְפָּרם כַּמִּשְׁפָּט:
- כא ומנחתהון ונספיהון לתורין לדכרין
ולאמרין במנגניהון כדחזי:
- (כב) וישעיר חטאת אחד מלִבֹד עלֹת התמיד
ומנחתה ונספה: ם
- כב וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא
ומנחתה ונספה:
- (כג) וּבַיּוֹם הָרִבִּיעִי פָּרִים עֲשֶׂה אִילָם שְׁנַיִם כֹּבָשִׁים
בְּנִי־שָׁנָה אֶרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם:
- כג וביומא רביעאה תורין עשרא דכרין תרין
אמרין בגי שְנָא אַרְבַּעַא עֶשֶׂר שְלָמִין:
- (כד) מִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לַפָּרִים לְאִילָם וּלְכֹבָשִׁים
בְּמִסְפָּרם כַּמִּשְׁפָּט:
- כד ומנחתהון ונספיהון לתורין לדכרין
ולאמרין במנגניהון כדחזי:
- (כה) וישעיר־עִזִּים אֶחָד חטאת מלִבֹד עלֹת התמיד
מנחתה ונספה: ם
- כה וצפיר בר עזין חד חטאתא בר מעלת
תדירא מנחתה ונספה:
- (כו) וּבַיּוֹם הַחֲמִישִׁי פָּרִים תִּשְׁעָה אִילָם שְׁנַיִם כֹּבָשִׁים
בְּנִי־שָׁנָה אֶרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם:
- כו וביומא חמישאה תורין תשע אילם שְנַיִם כֹּבָשִׁים
אמרין בגי שְנָא אַרְבַּעַא עֶשֶׂר שְלָמִין:
- (כז) וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לַפָּרִים לְאִילָם וּלְכֹבָשִׁים
בְּמִסְפָּרם כַּמִּשְׁפָּט:
- כז ומנחתהון ונספיהון לתורין לדכרין
ולאמרין במנגניהון כדחזי:
- (כח) וישעיר חטאת אחד מלִבֹד עלֹת התמיד
ומנחתה ונספה: ם
- כח וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא
ומנחתה ונספה:
- (כט) וּבַיּוֹם הַשִּׁשִּׁי פָּרִים שְׁמֹנֶה אִילָם שְׁנַיִם כֹּבָשִׁים
בְּנִי־שָׁנָה אֶרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם:
- כט וביומא שתיאתאה תורין תמנא דכרין
תרין אמרין בגי שְנָא אַרְבַּעַא עֶשֶׂר שְלָמִין:
- (ל) וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לַפָּרִים לְאִילָם וּלְכֹבָשִׁים
בְּמִסְפָּרם כַּמִּשְׁפָּט:
- ל ומנחתהון ונספיהון לתורין לדכרין
ולאמרין במנגניהון כדחזי:
- (לא) וישעיר חטאת אחד מלִבֹד עלֹת התמיד מנחתה
ונספיה: ם
- לא וצפירא דחטאתא חד בר מעלת תדירא
מנחתה ונספיהא:
- (לב) וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי פָּרִים שִׁבְעָה אִילָם שְׁנַיִם כֹּבָשִׁים
בְּנִי־שָׁנָה אֶרְבַּעַה עֶשֶׂר תְּמִימִם:
- לב וביומא שביעאה תורין שבועא דכרין
תרין אמרין בגי שְנָא אַרְבַּעַא עֶשֶׂר שְלָמִין:

(לג) וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לַפָּרִים לַאֲיִלִּים וְלִכְבָּשִׁים
בַּמִּסְפָּרם כַּמִּשְׁפָּטם:

(לד) וישַׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלְּבָד עֹלֹת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ
וְנִסְפָּהּ: ׀

(לה) בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכָתְךָ
עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ:

כ"י - עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם • עֲצוּרִים בַּעֲשִׂית מְלָאכָה.
(ספרי) דָּבָר אַחֵר: עֲצֶרֶת, עֲצֹרו מִלְּעֲשֹׂת. מְלָמֵד, שֶׁשֶּׁעוֹן
לִינֶה. וּמִדְּרָשׁוֹ בְּאַגְדָּה (סוכה נה): לִפִּי שֶׁכָּל יְמוֹת הָרָגֶל

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות ט עמ' 229)

עֲצֶרֶת תִּהְיֶה לָכֶם (כט, לה)
עֲצֶרֶת - לְשׁוֹן עֲצִירָה וּקְלִיטָה. כָּל הַהִמְשָׁכוֹת שֶׁנִּמְשְׁכוּ בְּחַג
הַסִּכּוֹת בְּדֶרֶךְ מַקִּיף, נִקְלָטוֹת בְּנִפְשׁ בַּפְּנִימִיּוֹת ("לָכֶם")
בַּשְּׁמִינִי עֲצֶרֶת (לקוטי תורה). לִפִּי זֶה יֵשׁ לְבָאֵר מֶה שֶׁתִּרְגֹּם

(לו) וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשֶּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּרֶךְ
אַחַד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנִי־שָׁנָה שְׁבַעַה תִּמְיָמָם:

כ"י - פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד • (אלו) כִּנְגֵד יִשְׂרָאֵל,
הַתְּעַבְּבוּ לִי מַעַט עוֹד, וְלִשְׁוֹן חֶבֶה הוּא זֶה כִּבְשִׁים
הַנִּפְטָרִים מֵאַבִּיָּהֶם וְהוּא אוֹמֵר לָהֶם: קָשָׁה עָלַי
פְּרִדְתֶּכֶם, עֲכָבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד. מִשָּׁל לְמַלְךְ שֶׁעָשָׂה
סֻעָדָה וְכו', כִּדְאִיתָא בְּמַסְכַּת סֻכָּה (דף נה). וּבִמְדֻרָּשׁ רַבִּי

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כרך ב עמ' 433)

פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד (כט, לו)
קָשָׁה עָלַי פְּרִדְתֶּכֶם, עֲכָבוּ עוֹד יוֹם אֶחָד (רש"י). לְכַאוּרָה
הִיָּה לוֹ לוֹמַר קָשָׁה עָלַי פְּרִדְתִּנִּי, וְהוּא הִלְשׁוֹן פְּרִדְתֶּכֶם?
אַלֹּא רָמַז רָמַז לָנוּ, שֶׁהַפִּירוּד בֵּין הַקָּב"ה וּבִנְיִי־יִשְׂרָאֵל בָּא

(לז) מִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לַפָּר לַאֲיִל וְלִכְבָּשִׁים בַּמִּסְפָּרם
כַּמִּשְׁפָּטם:

(לח) וישַׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלְּבָד עֹלֹת הַתְּמִיד
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ:

לֹא וַיִּפְּרָא דְחֲטָאָתָא חַד בַּר מַעְלַת תְּדִירָא
וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ:

(לט) אֱלֹהִים תַּעֲשׂוּ לַיהוָה בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְּדָרֵיכֶם
וְנִדְבַתִּיכֶם לְעֹלְתֵיכֶם וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְפֵיכֶם
וּלְשִׁלְמֵיכֶם:

כ"י אֱלֹהִים תַּעֲשׂוּ לַה' בְּמוֹעֲדֵיכֶם • דָּבָר הַקָּצוּב
לְחֻבָּה. לְבַד מִנְּדָרֵיכֶם • אִם בָּאתֶם לְדֹר קָרְבָנוֹת
בְּרִגְלָה, מִצֹּה הִיא בִידְכֶם, או נְדָרִים או נְדָבוֹת שֶׁנִּדְרַתֶּם

ל (א) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּכָל אֲשֶׁר־צִוָּה
יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פפפ

כ"י וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל • לְהַפְסִיק הָעֵינָן,
דְּבָרֵי רַבִּי יִשְׁמָעֵאל. לְפִי שֶׁעַד כָּאן דְּבָרָיו שֶׁל מָקוֹם,
וּפְרָשַׁת נְדָרִים מִתְחַלֵּת בְּדַבּוּרוֹ שֶׁל מֹשֶׁה, הַצֵּרֶף

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן. חסלת פרשת פינחס

הפטרות לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רלג - רלה

המשך ביאור למס' ערכין ליום שלישי עמ' א

מִכְרָה לוֹ בְּמִנְחָה, וְהִשְׁבִּיחָהּ הַשְּׁדָה וְעִמְדָה עַל מַאֲתִים, וְכֹא
בעל הַשְּׁדָה לְגֹאֲלָהּ, מִנֵּין שְׂאִינוֹ מִחֶשֶׁב אֶת שְׁוֵי הַשָּׁנִים אֱלֹא
בְּמִנְחָה, כִּי שְׁקִיבֵל בְּמִכִּירַת הַשְּׁדָה, שְׁנָאֲמַר (שם) 'וְהָשִׁיב אֶת
הָעִוְדָה, וְיֵשׁ לְדִרוֹשׁ, הָעִוְדָה שְׁבִירָו - שֶׁהַמּוֹכֵר מְשִׁיב לְלוֹקַח אֶת
הָעוֹדֶף וְשֶׁנֶּשְׂאָר לְאַחַר נִיכּוּי שְׁוֵי הַשָּׁנִים שֶׁאֵבֵל הַלוֹקַח
מִהַמְנָה שְׁקִיבֵל בְּמִכִּירָה. אֲבָל אִם מִכְרָה לוֹ בְּמַאֲתִים, וְהִכְסִיפָה
וְנִתְקַלְקְלָה הַשְּׁדָה וְעִמְדָה עַל מִנְחָה, מִנֵּין שְׂאִין מִחֶשֶׁבִין אֱלֹא
בְּמִנְחָה כִּי שְׁוֵי הַשְּׁדָה עֵתָה, שְׁנָאֲמַר (שם) 'וְהָשִׁיב אֶת הָעִוְדָה',
וְיֵשׁ לְדִרוֹשׁ, הָעִוְדָה שְׁבִירָקָע - שֶׁהַמּוֹכֵר נוֹתֵן לְלוֹקַח אֶת הָעוֹדֶף
שֶׁל דְּמֵי הַקֶּרֶקֶע, וְעֵתָה הַקֶּרֶקֶע שׁוּה מִנָּה.
מִבְרַרַת הַגְּמָרָה: מֵאִי בִינְיָהוּ - מִהוּ הַחִילּוֹק שֶׁבֵין רַבִּי לְרַבִּי
דוֹסְתָאִי, שֶׁהָרִי לְדַעַת שְׁנִידֵם לְעוֹלָם מַחֲשָׁבִים בְּאוֹפֵן הַמִּקְלָה עַל
הַגּוֹאֵל. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָה: דְּאִיִּיקָר וְלֹא דְאִיִּיקָר - הַחִילּוֹק הוּא
בְּאוֹפֵן שֶׁהַשְּׁדָה הִיתָה יִקְרָה, וְלֹאחֵר מִכֵּן הוֹחֵל, וְשׁוֹב נִתְיִיקָרָה.
כְּנוֹן, שֶׁמִּכֵּר אֶת הַשְּׁדָה בְּמַאֲתִים, וְהוֹל שְׁוִיָּה לְמֵאָה, וּמִכֵּרָה
הַקֹּנֵה הָרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי בְּמֵאָה, וְחֹזֶרֶה הַשְּׁדָה וְנִתְיִיקָרָה וְעֵתָה שׁוּה
מַאֲתִים. לְדַעַת רַבִּי שְׁמִקְלִים לְחֹשֶׁב עִם הָאִישׁ שְׁבִתוֹכָה, מַחֲשָׁב
עִם הַלוֹקַח הַשְּׁנִי בְּמֵאָה דִּינָרִים (כִּי שְׁשִׁילָם הַשְּׁנִי לְרֵאשׁוֹן),
וְלְדַעַת רַבִּי דוֹסְתָאִי שֶׁמַּחֲשָׁבִים לְפִי הָעוֹדֶף שְׁבִיד הַמּוֹכֵר אוֹ לְפִי
הָעוֹדֶף שְׁבִקְרָקֶע, בֵּין כֵּן וּבֵין כֵּן, עֲלִיו לְחֹשֶׁב אֶת שְׁוֵי הַשָּׁנִים לְפִי
מַאֲתִים.
הַגְּמָרָה מְבָאֵרַת מְדוּעַ דּוֹרְשִׁים הַתְּנָאִים אֶת הַפְּסוּקִים לְהַקֵּל עַל
הַגּוֹאֵל. שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָה: וּמֵמַאי דְּלִקְוֹלָא - מִנֵּין שֶׁיֵּשׁ לְדִרוֹשׁ אֶת
הַפְּסוּקִים בְּאוֹפֵן הַמִּקְלָה עַל הַגּוֹאֵל, שֶׁמַּחֲשָׁב תְּמִיד בְּמַחֲזִיר הַנִּמְנוֹךְ,
דְּלִמָּא לְחֻמְרָא - שְׁמָא יֵשׁ לְדִרוֹשׁ אֶת הַפְּסוּקִים לְהַחֲמִיר עַל
הַגּוֹאֵל.
מְשִׁיבָה הַגְּמָרָה: לֹא סָלְקָא דְּעִתָּךְ - אֵל תַּעֲלֶה בְּדַעְתָּךְ לְדִרוֹשׁ
לְהַחֲמִיר, אֲלֹא יֵשׁ לְדִרוֹשׁ לְהַקֵּל מִשּׁוּם דְּנִמְכָּר 'נִאֲוִלָּה' 'נִאֲוִלָּה',

מִעֲבַד עֲבָרִי - לְמִדִּים גְּזִירָה שׁוּה מַעֲבַד עֲבָרִי לְגֹאֲלוֹת שְׁדָה,
נֹאמַר בְּגֹאֲלוֹת שְׁדָה 'וּמִצָּא כִּדִּי גִּאֲלָתוֹ' (וִיקְרָא כֹה כו) וְנֹאמַר
בְּפִדְיוֹן עֲבַד עֲבָרִי 'גִּאֲלָה תִּהְיֶה לוֹ' (שֵׁם פְּסוּק מו), וְכֵשֶׁם שְׁבִפְדִּין
עֲבַד עֲבָרִי מַחֲשָׁבִים בְּמַחֲזִיר הַנִּמְנוֹךְ, כֵּךְ בְּשִׁדָּה אַחֲוָה יֵשׁ לְחֹשֶׁב
בְּמַחֲזִיר הַנִּמְנוֹךְ.
שׁוֹאֲלַת הַגְּמָרָה: וְהָתָם - בְּעַבְד עֲבָרִי, מִנֵּין - מִנֵּין שְׁדוֹרְשִׁים
לְהַקֵּל. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָה: דְּתִנְיָא, נִמְכָּר הָעֲבַד עֲבָרִי לְגוֹי בְּמִנְחָה,
וְהִשְׁבִּיחָהּ וְעִמְדָה שְׁוִיָּה עַל מַאֲתִים, וְכֹא הָעֲבַד לְפִדְיוֹת אֶת עַצְמוֹ
מִיַּד הָאֲדוֹן בְּכֶסֶף, שֶׁהָדִין הוּא שֶׁמַּחֲשָׁב אֶת שְׁוִי שְׁנוֹת הָעֲבָדוֹת
הַנּוֹתֵרוֹת וְנוֹתֵן לְאֲדוֹן, מִנֵּין שְׂאִין מִחֶשֶׁבִין אֶת הַשָּׁנִים אֱלֹא
בְּמִנְחָה - לְפִי הַשְּׁוִי שֶׁל מִנְחָה, שֶׁכֵּךְ נִמְכָּר, שְׁנָאֲמַר (שֵׁם פְּסוּק נא)
מִכְּסָף מִקְנָתוֹ - כִּי הַכֶּסֶף שָׁבוּ נִקְנָה לְעַבְד. וְאִם נִמְכָּר הָעֲבַד
עֲבָרִי בְּמַאֲתִים, וְהִכְסִיף - נִתְקַלְקַל טִיבוֹ שֶׁל הָעֲבַד וְעִמְדָה שְׁוִיָּה
עַל מִנְחָה, מִנֵּין שְׂאִין מִחֶשֶׁבִין אֱלֹא מִנְחָה - לְפִי מִנְחָה, שֶׁכֵּךְ שׁוּה
הָעֲבַד עֵתָה, שְׁנָאֲמַר (שֵׁם פְּסוּק נב) כִּי מִצְוָה שֶׁל
הָעֲבַד בְּשָׁנִים שְׁעוּמִד בָּהֵן, כְּלוֹמַר כִּי שְׁוִיָּה עֲבָרִי, מְבָרַרַת
הַבְּרִייתָא: וְאִין לִי לְלִמּוּד מִפְּסוּקִים אֵלּוּ, אֱלֹא לְעֵינֵי עֲבָרִי
הַנִּמְכָּר לְעוֹבֵד בּוֹכְבִּים, שְׁבֹאוֹפֵן זֶה עוֹסֶקֶת הַפְּרָשָׁה שֶׁם, שְׁנָאֲמַר
וְיִדֹּעַ עַל הָעֵלְיוֹנָה - כְּלוֹמַר שֶׁנִּגָּל בְּמַחֲזִיר הַנִּמְנוֹךְ, נִמְכָּר
לְיִשְׂרָאֵל מִנֵּין שְׂאִין שֶׁאֵף הוּא נִגָּל בְּמַחֲזִיר הַנִּמְנוֹךְ. מְשִׁיבָה הַבְּרִייתָא:
תְּלִמּוּד לִמְדָה 'שְׁבִירָו' 'שְׁבִירָו' לְגִזְרָה שְׁוִיָּה. שְׁנָאֲמַר בְּעַבְד עֲבָרִי
הַנִּמְכָּר לְגוֹי (שֵׁם כֹה ג) 'כִּימִי שְׁבִירָו יִהְיֶה עִמּוֹ', וְנֹאמַר בְּעַבְד עֲבָרִי
הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל (דְּבָרִים טו יז) 'כִּי מִשְׁנֶה שְׁבִירָו שְׁבִירָו עֲבָדָךְ',
וְלִמְדִים בְּגִזְרָה שׁוּה, שֶׁכֵּשֶׁם שֶׁהַנִּמְכָּר לְגוֹי נִגָּל בְּמַחֲזִיר הַנִּמְנוֹךְ,
כֵּךְ הַנִּמְכָּר לְיִשְׂרָאֵל נִגָּל בְּמַחֲזִיר הַנִּמְנוֹךְ.
הַגְּמָרָה מְבָאֵרַת מֵהַ טַעַם שְׁדוֹרְשִׁים אֶת הַפְּסוּקִים בְּגֹאֲלוֹת עֲבַד
עֲבָרִי לְהַקֵּל, וְלֹא לְהַחֲמִיר: אֲמַר אַבְרָהָם,

בִּי נִדְבְּרוּ עֲבָדֶיךָ יֵשִׁיחַ בַּחֲקִיךָ: ^כ גַּם־עֲדִיתִיךָ שְׁעִשְׁעִי
 אֲנִשִּׁי עֲצִיתִי: ^ד ^ה דְּבָקָה לַעֲפָר נִפְשִׁי חֲיִנִּי בְּדַבְּרֶךָ:
^ו דְּרָכֵי סִפְרִתִּי וְתַעֲנִנִי לְמַדְנִי חֲקִיךָ: ^ז דְּרֹד־פִּקּוּדֶיךָ
 הִבִּינִי וְאִשְׁיָחָה בְּנִפְלְאוֹתֶיךָ: ^ח דָּלַפָּה נִפְשִׁי מִתּוֹנָה
 קִימֵנִי בְּדַבְּרֶךָ: ^ט דְּרֹד־שֹׁקֶר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִי:
^י דְּרֹד־אֲמוּנָה בַּחֲרָתִי מִשְׁפָּטֶיךָ שְׁוִיתִי: ^{יא} דְּבַקְתִּי
 בְּעֲדוֹתֶיךָ יְהוָה אֶל־תִּבְשִׁישִׁנִּי: ^{יב} דְּרֹד־מִצּוֹתֶיךָ אֲרוּץ כִּי
 תִּרְחִיב לִבִּי: ^{יג} הֲ הוֹרֵנִי יְהוָה דְּרֹד חֲקִיךָ וְאַצְרֶנָּה
 עֲקֵב: ^{יד} הִבִּינִי וְאַצְרָה תוֹרַתְךָ וְאַשְׁמְרָנָה בְּכָל־לֵב:
^{טו} הִדְרִיכֵנִי בְּנֹתִיב מִצּוֹתֶיךָ כִּי־כֹחַ חֲפָצָתִי: ^{טז} הִטְלִי
 אֶל־עֲדוֹתֶיךָ וְאַל אֶל־בָּצַע: ^{יז} הֵעֵבֶר עֵינֵי מַרְאוֹת שְׁוֹא
 בְּדַבְּכָה חֲיִנִּי: ^{יח} הִקֵּם לַעֲבָדְךָ אֲמִרְתְּךָ אֲשֶׁר לִירְאָתְךָ:
^{יט} הֵעֵבֶר חֲרַפְתִּי אֲשֶׁר יִגְרֵתִי כִּי מִשְׁפָּטֶיךָ טוֹבִים:
^כ הִנֵּה תֹאבָתִי לִפְקֻדֶיךָ בְּצִדְקָתְךָ חֲיִנִּי: ^{כא} וַיִּבְאֵנִי
 חֲסִידֶיךָ יְהוָה תִּשְׁוַעְתְּךָ כְּאֲמִרְתְּךָ: ^{כב} וְאַעֲנֶה חֲרָפִי
 דָּבָר כִּי־כֹטְחָתִי בְּדַבְּרֶךָ: ^{כג} וְאַל־תִּצֹּל מִפִּי דְבַר־אֱמֶת
 עַד־מָאֵד כִּי לְמִשְׁפָּטֶיךָ יִחְלָתִי: ^{כד} וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ
 תָּמִיד לְעוֹלָם וָעֶד: ^{כה} וְאַתְחַלְכֶּה בִּרְחֹבָה כִּי פִקּוּדֶיךָ
 דִּרְשָׁתִּי: ^{כו} וְאִדְבַּרְהָ בְּעֲדִיתֶיךָ נֶגֶד מַלְאָכִים וְלֹא אֲבוֹשׁ:
^{כז} וְאַשְׁתַּעֲשַׁע בְּמִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי: ^{כח} וְאַשְׁאֵל־כָּפִי
 אֶל־מִצּוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אֶהְבֵּתִי וְאַשְׁיָחָה בַּחֲקִיךָ: ^{כט} זָכַר
 דְּבָר לַעֲבָדְךָ עַל אֲשֶׁר יִחְלָתִנִּי: ^ל זֹאת נַחֲמָתִי בַעֲנִי
 כִּי אֲמִרְתְּךָ חֲתִנִּי: ^{לא} זִדִּים הִלְצִנִּי עַד־מָאֵד מִתּוֹרַתְךָ
 לֹא נָטִיתִי: ^{לב} זָכַרְתִּי מִשְׁפָּטֶיךָ מֵעוֹלָם: ^{לג} יְהוָה
 וְאַתְנַחֵם: ^{לד} זִלְעָפָה אֲחוֹתִנִּי מִרְשָׁעִים עֲזָבִי תוֹרַתְךָ:
^{לה} זִמְרוֹת הַיּוֹלִל חֲקִיךָ בְּבֵית מִגְוָרִי: ^{לו} זָכַרְתִּי בְלִילָה
 שְׁמֹךְ יְהוָה וְאַשְׁמְרָה תוֹרַתְךָ: ^{לז} זֹאת הִתְהַלֵּלִי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי: ^{לח} חָלְקִי יְהוָה אֲמִרְתִּי לְשֹׁמֵר
 דְּבָרֶיךָ: ^{לח} חֲלִיתִי פָנֶיךָ בְּכָל־לֵב חֲנִנִּי כְּאֲמִרְתְּךָ:
^{לח} חֲשַׁבְתִּי דְרָכֵי וְאַשְׁיָכֶה רִגְלִי אֶל־עֲדוֹתֶיךָ: ^ל חֲשַׁתִּי
 וְלֹא הִתְמַהֲמַחְתִּי לְשֹׁמֵר מִצּוֹתֶיךָ: ^{לא} חֲבָלִי רִשְׁעִים
 עֲוֹנֵי תוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ^{לב} חֲצוֹת־לַיְלָה אֶקוֹם
 לַהֲוֹדוֹת לָךְ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָה: ^{לג} חֶבֶר אֲנִי לְכָל־אֲשֶׁר
 יִרְאוּךָ וְלִשְׁמִירִי פִקּוּדֶיךָ: ^{לד} חֲסִידֶיךָ יְהוָה מְלֵאכֶה הָאָרֶץ
 חֲקִיךָ לְמֹדֵנִי: ^{לה} טוֹב עֲשִׂיתָ עִם־עַבְדְּךָ יְהוָה
 בְּדַבְּרֶךָ: ^{לו} טוֹב טַעַם וְדַעַת לְמַדְנִי כִּי בְּמִצּוֹתֶיךָ
 הֵאֱמַנְתִּי: ^{לז} טָרַם אֵעֲנֶה אֲנִי שֹׁגֵג וְעֵתָה אֲמִרְתְּךָ
 שְׁמִרְתִּי: ^{לח} טוֹב־אֶתָּה וּמְטִיב לְמַדְנִי חֲקִיךָ: ^ל טָפְלוֹ

עַל־י שֹׁקֶר זִדִּים אֲנִי בְּכָל־לֵב: ^א אֲצַד פִּקּוּדֶיךָ: ^ב טָפַשׁ
 בְּחֵלֶב לִבִּי אֲנִי תוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעִיתִי: ^ג טוֹב־לִי
 כִּי־עֲנִיתִי לְמַעַן אֲלַמֵּד חֲקִיךָ: ^ד טוֹב־לִי תוֹרַת־פִּקּוּדֶיךָ
 מֵאֲלָפִי זָהָב וְכֶסֶף: ^ה יֵדֶיךָ עֲשׂוּנִי וַיְכַנְּנוּנִי הִבִּינִי
 וְאַלְמִדָּה מִצּוֹתֶיךָ: ^ו יִרְאוּךָ יִרְאוּנִי וַיִּשְׁמְחוּ כִּי לְדַבְּרֶךָ
 יִחְלָתִי: ^ז יִדְעָתִי יְהוָה כִּי־צִדֵּק מִשְׁפָּטֶיךָ וְאֲמוּנָה
 עֲנִיתִנִּי: ^ח יִהְיֶנָּה חֲסִידֶיךָ לְנַחֲמֵנִי כְּאֲמִרְתְּךָ לַעֲבָדְךָ:
^ט יִבְאֵנִי רַחֲמֶיךָ וְאַחִיָּה בִּיתּוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעִי: ^י יִבְשׁוּ
 זִדִּים כִּי־שֹׁקֶר עֲוֹתוֹנִי אֲנִי אִשְׁיָח בַּפִּקּוּדֶיךָ: ^{יא} יִשְׁוּבוּ
 לִי יִרְאוּךָ וְיִדְעִי עֲדִיתֶיךָ: ^{יב} יְהִי־לִבִּי תָמִים בַּחֲקִיךָ
 לְמַעַן לֹא אֲבוֹשׁ: ^{יג} כָּל־תָּלָה לְחִשּׁוּעֶתְךָ נִפְשִׁי
 לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{יד} כָּל־יְעִנִּי לְאֲמִרְתְּךָ לֵאמֹר מָתִי
 תִּנְחַמְנִי: ^{טו} כִּי־יִהְיִיתִי כְּנָאֵד בְּקִיטוֹר חֲקִיךָ לֹא
 שָׁכַחְתִּי: ^{טז} כִּמְהָ יִמִּי־עַבְדְּךָ מָתִי תַעֲשֶׂה בְרֹדְפִי
 מִשְׁפָּט: ^{יז} כְּרוּלִי זִדִּים שִׁיחֹת אֲשֶׁר לֹא כִתּוּרַתְךָ:
^{יח} כָּל־מִצּוֹתֶיךָ אֲמוּנָה שֹׁקֶר וְדַפּוּנֵי עֲוֹנֵי: ^{יט} כַּמְעַט
 כְּלוּנִי בָאָרֶץ וְאֲנִי לֹא־עֲוֹבְתִי פִקּוּדֶיךָ: ^כ כַּחֲסִידֶיךָ חֲיִנִּי
 וְאַשְׁמְרָה עֲדוֹת פִּיךָ: ^{כא} לְעוֹלָם יְהוָה דְּבָרְךָ נֶצֶב
 בַּשָּׁמַיִם: ^{כב} לָדוֹד וְדוֹר אֲמוּנָתְךָ כּוֹנֵנָת אֶרֶץ וְתַעֲמֹד:
^{כג} לְמִשְׁפָּטֶיךָ עֲמִידוֹ הַיּוֹם כִּי הִכַּל עַבְדְּךָ: ^{כד} לִילִי
 תוֹרַתְךָ שְׁעִשְׁעִי אֲזִי אֲבַדְתִּי בַעֲנִי: ^{כה} לְעוֹלָם לֹא־
 אֲשַׁכַּח פִּקּוּדֶיךָ כִּי כָם חֲתִיתִנִּי: ^{כו} לִדְ־אֲנִי הוֹשִׁיעֵנִי כִּי
 פִקּוּדֶיךָ דִּרְשָׁתִּי: ^{כז} לִי קִוּוּ רִשְׁעִים לְאֲבִדְנִי עֲדוֹתֶיךָ
 אֲתַבּוֹנֵן: ^{כח} לְכָל־תַּכְלָה רְאִיתִי קֶץ רַחֲבָה מִצּוֹתְךָ
 מָאֵד: ^{כט} מִה־אֶהְבֵּתִי תוֹרַתְךָ כָּל־הַיּוֹם הִיא
 שִׁיחָתִי: ^ל מֵאִיבִי תִחַפְּמֵנִי מִצּוֹתְךָ כִּי לְעוֹלָם הִיא־לִי:
^{לא} מִכָּל־מַלְמְדִי הִשְׁפַּלְתִּי כִּי עֲדוֹתֶיךָ שִׁיחָה לִּי:
^{לב} מִזִּקְנִים אֲתַבּוֹנֵן כִּי פִקּוּדֶיךָ נִצְרָתִי: ^{לג} מִכָּל־אֶרֶח
 רָע כָּל־אֲתִי רִגְלִי לְמַעַן אֲשַׁמֵּר דְּבָרְךָ: ^{לד} מִמִּשְׁפָּטֶיךָ
 לֹא־סִרְתִּי כִּי־אֶתָּה הַזֹּרֶתִנִּי: ^{לה} מִה־נִּמְלָצוֹ לַחֲבִי
 אֲמִרְתְּךָ מִדְּבַשׁ לִפִּי: ^{לו} מִפִּקּוּדֶיךָ אֲתַבּוֹנֵן עַל־פֶּן
 שִׁנְאָתִי: ^{לז} כָּל־אֶרֶח שֹׁקֶר: ^{לח} יִרְ־לִרְגְלִי דְבָרְךָ וְאוֹר
 לְנִתְיָבְתִּי: ^ל נִשְׁבַּעְתִּי וְאַקִּימָה לְשֹׁמֵר מִשְׁפָּטִי צִדְקָה:
^{לא} נַעֲנִיתִי עַד־מָאֵד יְהוָה חֲנִנִּי בְּדַבְּרֶךָ: ^{לב} נִדְבּוֹת כִּי
 רָצָה־נָא יְהוָה וּמִשְׁפָּטֶיךָ לְמֹדֵנִי: ^{לג} נִפְשִׁי בִכְפִי תָמִיד
 וְתוֹרַתְךָ לֹא שָׁכַחְתִּי: ^{לד} נִתְּנוּ רִשְׁעִים פֶּח לִי
 וּמִפִּקּוּדֶיךָ לֹא תַעֲתִי: ^{לה} נִחְלָתִי עֲדוֹתֶיךָ לְעוֹלָם
 כִּי־שִׁשּׁוֹן לִבִּי הִמָּוֶה: ^{לו} נָטִיתִי לִבִּי לַעֲשׂוֹת חֲקִיךָ

לְעוֹלָם עֲקֹב: ^ס קִי. סַעֲפִים שְׁנֵאתִי וְתוֹרַתְךָ אֶהְבֵּתִי: ^{קד}
 סִתְרִי וּמִנֵּי אֶתָּה לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכו} סוֹרוּ מִמֶּנִּי
 מִרְעִים וְאַצְרֵה מִצּוֹת אֱלֹהִי: ^{קכז} סִמְכֵנִי בְּאִמְרַתְךָ
 וְאַחִיָּה וְאַל־תִּבְשִׁינִי מִשֹּׁכְרִי: ^{קח} סַעֲדֵנִי וְאוֹשָׁעָה
 וְאַשְׁעָה בַחֲקִיד תְּמִיד: ^{קט} סִלֵּית פְּלִשְׁוֹנִים מִחֲקִיד
 פִּי־שֶׁקֶר תִּרְמִיתָם: ^{קע} סִגִּים הַשֶּׁפֶת כְּלִרְשָׁעֵי־אֶרֶץ
 לָכֵן אֶהְבֵּתִי עֲדִיתְךָ: ^{קכ} סָמַר מִפִּחְדֶּךָ בְּשָׂרִי
 וּמִמִּשְׁפָּטֶיךָ יִרְאֵתִי: ^ע סָא עֲשִׂיתִי מִשְׁפָּט וְצִדֵּק
 פִּלְתִּינִיחִנִּי לְעֵשְׂקִי: ^{קכב} עָרַב עֲבָדְךָ לְטוֹב אֶל־עֲשֻׁקֵי
 יוֹדִים: ^{קכג} עֵינֵי כָּלֹו לִישׁוּעָתְךָ וּלְאַמְרַת צִדְקָךָ:
 קַבֵּד עֲשֵׂה עִם־עֲבָדְךָ כְּחֶסֶדְךָ וְחַסְדְּךָ לְמַדְנִי: ^{קכד} עֲבָדְךָ
 אֲנִי הִבֵּנִי וְאַדְעָה עֲדִיתְךָ: ^{קכו} עַת לַעֲשׂוֹת לִיהוָה
 הִפְרוּ תוֹרַתְךָ: ^{קכז} עֲלִיבֵן אֶתְּכֵתִי מִצּוֹתֶיךָ מִזֶּהָב וּמִפֶּזֶז:
 קַבֵּד עֲלִיבֵן | פִּלְ־פִקּוּדֵי כָּל יִשְׁרָתִי כִּלְ־אֶרֶץ שֶׁקֶר
 שְׁנֵאתִי: ^פ קַבֵּד פְּלָאוֹת עֲדוּתֶיךָ עֲלִיבֵן נִצַּרְתָּם נִפְשֵׁי:
 קֵל פֶּתַח דְּבָרֶיךָ יֵאִיר מִבֵּין פִּתְיִים: ^{קלא} פִּירְפַּעְרֵתִי
 וְאַשְׁאֵפָה כִּי לְמִצּוֹתֶיךָ יֶאֱהָבִי: ^{קלב} פִּנְה־אֱלִי וְחִנֵּנִי
 כְּמִשְׁפָּט לְאֶהְבֵּי שְׁמֶךָ: ^{קלג} קֵלָה פֶּעַמִּי הֵכֵן בְּאִמְרַתְךָ
 וְאַל־תִּשְׁלַט־בִּי כִלְ־אֹנוּ: ^{קלד} קֵלָה פִּדְנִי מִעֲשָׂק אָדָם
 וְאַשְׁמְדָה פִּקּוּדֶיךָ: ^{קלה} קֵלָה פִּנִּיךָ הָאֵר בְּעֲבָדְךָ וְלִמְדִנִּי
 אֶת־חֲקִידְךָ: ^{קלו} קֵלָה פִּלְגִי־מִים יִרְדּוּ עֵינֵי עַל־לֹא־שִׁמְרוּ
 תוֹרַתְךָ: ^{קלז} קֵלָה צִדִּיק אֶתָּה יְהוָה וְיִשָּׁר מִשְׁפָּטֶיךָ:
 קֵלָה צוֹיֶת צִדֵּק עֲדִיתְךָ וְאַמוּנָה מֵאֵד: ^{קלח} קֵלָה צִמְתָּתִי
 קִנְאָתִי פִי־שִׁכְחוּ דְּבָרֶיךָ צָרִי: ^{קכ} קִרְוֶפָה אִמְרַתְךָ מֵאֵד
 וְעֲבָדְךָ אֶהְבָּה: ^{קכא} קָצֵיר אֲנִי וְנִבְוָה פִּקְדֶיךָ לֹא
 שִׁכַּחְתִּי: ^{קכב} צִדְקַתְךָ צִדֵּק לְעוֹלָם וְתוֹרַתְךָ אֱמֶת:
 קַבֵּד צִרְוּמִצּוֹק מִצְאוֹנִי מִצּוֹתֶיךָ שְׁעֲשָׂעִי: ^{קכד} צִדֵּק
 עֲדוּתֶיךָ לְעוֹלָם הִבֵּנִי וְאַחִיָּה: ^{קכ} קֵרָאֵתִי

בְּכִלְ־לֵב עֲנֵנִי יְהוָה חֲקִיד אֶצְרֵה: ^{קכו} קִרְאֵתֶיךָ
 הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁמְדָה עֲדִיתְךָ: ^{קכז} קִדְמָתִי בְּנִשְׁף וְאוֹשָׁעָה
 לְדַבְּרֶךָ יִחְלָתִי: ^{קכח} קִדְמוּ עֵינֵי אֲשִׁמְרוֹת לִשְׁחִ
 בְּאִמְרַתְךָ: ^{קכט} קוֹלִי שְׁמָעָה כְּחֶסֶדְךָ יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ
 חִינֵי: ^ק קָרְבוּ רִדְפִי וְזֶמֶר מִתּוֹרַתְךָ רַחֲקוּ: ^{קא} קָרֹב
 אֶתָּה יְהוָה וְכִלְ־מִצּוֹתֶיךָ אֱמֶת: ^{קב} קָדָם יָדַעְתִּי
 מִעֲדִיתְךָ כִּי לְעוֹלָם יִסְדָּתָם: ^{קג} קַנֵּן רֹאֵה־עֵינֵי וְחִלְצֵנִי
 פִּירְתוֹרַתְךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי: ^{קד} קִבֵּה רִיבִי וּגְאֹלִנִי
 לְאַמְרַתְךָ חִינֵי: ^{קה} רַחֲוֹק מִרְשָׁעִים יִשְׁעָה פִירְחֶיךָ
 לֹא דִרְשׁוּ: ^{קע} רַחֲמֶיךָ רַבִּים | יְהוָה כְּמִשְׁפָּטֶיךָ חִינֵי:
 קֵט רַבִּים רִדְפִי וְצָרִי מִעֲדוּתֶיךָ לֹא נִטִּיתִי: ^{קט} רֵאִיתִי
 בְּגִדִים וְאַתְקוּמְטָה אֲשֶׁר אִמְרַתְךָ לֹא שָׁמְרוּ: ^{קכ} רֵאֵה
 פִירְפִקּוּדֶיךָ אֶהְבֵּתִי יְהוָה כְּחֶסֶדְךָ חִינֵי: ^{קכא} רֵאֵשֶׁד־בְּרֶכְךָ
 אֱמֶת וְלְעוֹלָם כְּמִשְׁפָּט צִדְקָךָ: ^{קכב} שֵׁשׁ שָׁרִים רִדְפוּנִי
 חֲנָם וּמִדְּבָרְךָ פָּחַד לִבִּי: ^{קכג} שֵׁשׁ אֲנִכִּי עַל־אִמְרַתְךָ
 כְּמוֹצֵא שֶׁלֶל רֹב: ^{קכד} שֶׁקֶר שְׁנֵאתִי וְאַתְעַבָה תוֹרַתְךָ
 אֶהְבֵּתִי: ^{קכד} שָׁבַע בְּיוֹם הַלֵּלֶיךָ עַל מִשְׁפָּטִי צִדְקָךָ:
 קַכֵּה שְׁלוֹם רֹב לְאֶהְבֵּי תוֹרַתְךָ וְאִין־לִמּוֹ מִכְשׁוֹל:
 קַכֵּה שִׁבְרֵתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וּמִצּוֹתֶיךָ עֲשִׂיתִי:
 קַכֵּה שְׁמִרָה נִפְשִׁי עֲדִיתְךָ וְאַהֲבָם מֵאֵד: ^{קכז} שְׁמִרְתִּי
 פִקּוּדֶיךָ וְעֲדִיתְךָ כִּי כִלְ־דְרָכִי נִגְדָּד: ^{קכח} תֵּת תִּקְרַב
 רִנָּתִי לְפָנֶיךָ יְהוָה פִּדְבָּרְךָ הִבֵּנִי: ^{קכ} תִּבְּאוּ תַחְנִיתִי
 לְפָנֶיךָ כְּאִמְרַתְךָ הִצִּילֵנִי: ^{קכא} תִּפְעֲנָה שִׁפְתֵי תַחֲלָה כִּי
 תִלְמִדְנִי חֲקִיד: ^{קכב} תַּעֲזֵן לְשׁוֹנִי אִמְרַתְךָ כִּי כִלְ־
 מִצּוֹתֶיךָ צִדֵּק: ^{קכג} תִּהְיֶיךָ לְעוֹרֵנִי כִּי פִקּוּדֶיךָ בְּחִרְתִּי:
 קַכֵּה תִאֲכֵתִי לִישׁוּעָתְךָ יְהוָה וְתוֹרַתְךָ שְׁעֲשָׂעִי: ^{קכד} תַּחֲרִי
 נִפְשִׁי וְתַחֲלָלְךָ וּמִשְׁפָּטֶיךָ יַעֲזוּרֵנִי: ^{קכ} תַּעֲלִיתִי כִשָּׁה אֲבִד
 בְּקֶשׁ עֲבָדְךָ כִּי מִצּוֹתֶיךָ לֹא שִׁכַּחְתִּי:

אגרות קודש

ב"ה, ג' תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

... מצטער הנני **ביותר** על העדר שימת לב... בהנוגע לחנוך הבנות ובדרך ממילא גם לאגודת נשי ובנות חב"ד, כי בדורנו זה ובימינו אלה אין זה ענין של הידור ועבודה בשביל אחרים אלא שאלה **חיוניות** בהנוגע להבנות והנשים ובמילא גם לאנשים... ומצער על שהי צריכים לשהות שש שנים באה"ק ת"ו, עד שרואים כבר תוצאות אי שימת לב להנ"ל, והלואי ש"יצאו" בהתוצאות דעד עתה ותומ"י יעבדו במרץ הכי גדול ובדרכי נועם שהם דרכי תורתנו תורת חיים לשפר המצב ולתקנו ככל האפשר. והשי"ת יצליחו לבשר טובות בהקדם.

ברב־רכה.

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

בי"ה א' ט"ו סיון, תרפ"ח, ריגא

... בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה לכללות אני"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו שנחלק לימי החדש), ולאמר אחר זה קדיש כנהוג. ובקשתי זאת **בתקפה עומדת**, לזכות הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת, כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר ...

יום ראשון - י"א תמוז מפרק ס עד סוף פרק סה	יום רביעי - י"ד תמוז מפרק עב עד סוף פרק עו
יום שני - י"ב תמוז פרק כ, מפרק סו עד סוף פרק סח	יום חמישי - ט"ו תמוז מפרק עז עד סוף פרק עח
יום שלישי - י"ג תמוז פרק כ, מפרק סט עד סוף פרק עא	יום שישי - ט"ז תמוז מפרק עט עד סוף פרק פב
שבת קודש - י"ז תמוז פרק כ מפרק פג עד סוף פרק פז	

קטע ממכתב כ"ק אדמו"ר מהוריי"צ

[תמוז תרס"ו]

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם היה המנהג שכל אחד היה אומר בכל יום את הקאפיטל תהילים לפי שנות חייו. למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס לשנת הכ"א היה אומר פרק כ"א בתהילים וכן היו אומרים גם את התהילים לפי שנות בניו ובנותיו באמרם שזוהי סגולה שלא ייצאו לתרבות רעה...

יום ראשון י"א תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 180, אגרת התשובה... עד עמ' צא, עכ"ל הברייתא:

אגרת התשובה

פרק א תניא בסוף יומא שלשה חלוקי כפרה
הם ותשובה עם כל אחד. עבר
על מ"ע ושב אינו זו משם עד שמוחלין לו עבר על
מל"ת ושב תשובה תולה ויוה"כ מכפר. (פי' דאע"ג
דלענין קיום מ"ע גדולה שדוחה את ל"ת. היינו משום

1 לקומי אַמרים חלק שלישי הנקרא בשם אגרת התשובה
2 בתור הקדמה קצרה לחלק השלישי, של ספר ה"תניא", הוא "אגרת
3 התשובה", ראו לציין: רבנו הזקן נקרא "בעל התניא והשולחן-ערוך",
4 והרבי שליט"א מפרש: "בעל התניא" – פוסק בפנימיות התורה, ו"בעל
5 השולחן-ערוך" – פוסק בנגלה
6 דתורה.
7 ישנה אימרה בשיחותיו
8 הקדושות של הרבי הקודם
9 נשמתו-עדן (ספר השיחות)
10 ה"תשי"א עמוד 142 ואילך).
11 שארבעה חלקי ה"תניא" הם
12 כנגד ארבעה חלקי ה"שולחן
13 ערוך".
14 את שייכותו של החלק השלישי, "אגרת התשובה", לחלק השלישי
15 שב"שולחן ערוך" ("אבן העזר"), מסביר הרבי שליט"א גם על פי חסידות
16 וגם על פי נגלה:
17 על-פי חסידות, הרי זה לפי מה שאנו רואים להלן בפרק ד' שב"אגרת
18 התשובה", ששני האופנים בתשובה, תשובה תתאה ותשובה עלאה
19 (תשובה תחתונה ותשובה עליונה), הכוללות בתוכן כל ענין התשובה, הן
20 שתי האותיות "ה" שבשם הוי', ה' תתאה, ה' האחרונה, וה' עלאה, ה'
21 הראשונה, ואם כן – הרי זה הסדר "נשים", "מלכות" ו"בינה".
22 וכשם שהסדר בש"ס הוא, שבתחילה בא מסכת גיטין, ולאחריה – מסכת
23 קידושין, שזהו (כפי שהרמב"ם אומר בהקדמתו לפירוש המשניות) מפני
24 שבפסוק נאמר "ויצאה והיתה" ("ויצאה מביתו והיתה לאיש אחר").
25 בתחילה "ויצאה" – גירושין, גיטין, ואחר כך "והיתה", קידושין; ועל-דרך
26 זה בסדר דברי הימים, שבתחילה היה "ויגרש את האדם", ובמדרש רבה
27 בראשית פרשה כ"א פסקא ח' כתוב ש"ויגרש" מלשון גירושין "כבת ישראל
28 שנתגרשה", שיכולה עדיין להתחתן, ולאחר מכן, בשעת מתן תורה, היה
29 "קדשנו במצוותי", מלשון "קידושין", כפי שכתוב ב"תניא" חלק ראשון,
30 פרק מ"ו, שזה כמו קידושין שהמקדש אומר "הרי את מקודשת לי" (וכפי
31 שהוא אומר להלן בפרק י') – כך הרי גם הסדר בנוגע ל"נשים" ברוחניות –
32 שענין ה"קידושין" בא אחרי "גיטין", וממילא מובנת השייכות ל"תשובה".
33 שכן, כיצד יכול היה להיות קידושין אחרי גירושין – אלא שמן ההכרח
34 שיהיה בינתים ענין התשובה, כפי שאומר בפרק י"ז ב"תניא", שאי אפשר
35 שיהיה ענין עבודת הוי' מבלי שיהיה לפניו ענין התשובה.
36 זאת ועוד: על-ידי חטא – "שולחה אמכם" (ככתוב: "ובפשעכם שולחה
37 אמכם"), "שולחה" – ענין הגירושין, ו"שולחה מביתו", ועל-ידי תשובה,
38 הרי "כה אמר ה' איזה ספר כריתות אמכם", שספר הכריתות, ענין
39 הגירושין, שהיה לפני זה – מתבטל. ובנגלה ממש: גם מהגמרא ראה
40 מפורשת על שייכות ענין התשובה לקידושין שאחרי גירושין, כפי
41 שהגמרא (יומא פו, ב) אומרת שרבי יוחנן אומר, שתשובה דוחה לא-
42 תעשה שבתורה, ומביא מהפסוק (ירמיה ג, א) "לאמר הן ישלח איש את
43 אשתו והלכה מאתו לאיש אחר הישוב אליה עוד, ואת זנית רעים רבים
44 ושובי אלי" – אומר הקדוש-ברוך-הוא. כלומר, שענין התשובה דוחה

45 הענין של "לא יוכל בעלה הראשון לשוב לקחתה". הרי ברור מהגמרא,
46 שענין התשובה הוא ענין הקידושין שאחרי גירושין. ברורה, אפוא,
47 מכאן שייכות החלק השלישי של ספר ה"תניא", – "אגרת התשובה",
48 לחלק השלישי של ה"שולחן ערוך" – "אבן העזר" – הענינים של
49 "נשים".
50 **פרק א. תניא** – למדנו
51 בברייתא, בסוף – מסכת
52 יומא: **שלישה חלוקי**
53 **כפרה הם**, – באופן
54 הכפרה הניתנת לאדם על
55 חטא שחטא, ישנן שלש
56 דרכים שונות: אם עבר
57 עבירה מסוג מסויים, קיים
58 אופן מסויים של כפרה, ואם העבירה היא מסוג אחר, גם אופן
59 הכפרה הוא אחר, **ותשובה עם כל אחד**: – בשלשת אופני
60 הכפרה. יחד עם כל אופן של כפרה, נדרש ענין התשובה: **עבר**
61 **על מצות-עשה** – לא קיים מצות-עשה שהיה מחוייב לקיימה,
62 **ושב** – וחזר בתשובה **אינו זו משם עד שמוחלין לו**; – כלומר,
63 מוחלים לו מיד, **עבר על מצות לא-תעשה** – עשה דבר
64 שהתורה מצווה שלא לעשותו, **ושב** – **תשובה תולה, ויום**
65 **הכפורים מכפר** – התשובה עצמה אינה מספיקה ביחס למדה
66 המרובה של כפרה הנדרשת לגבי אותה עבירה, התשובה
67 משפיעה שלא יענישו אותו – עד לזמנה של הכפרה, והוא יום
68 הכיפורים, בו הוא מתכפר על העבירה שעבר. (**פרוש, דאף**
69 **על-גב דלענין** – למרות שלגבי קיום, **מצות-עשה גדולה,**
70 **שדוחה את לא-תעשה**: – כשמודמן ענין שיש בו הניגודים
71 של עשה ולא-תעשה, כלומר, על-ידי שיעבור על לא-תעשה
72 יקיים מצות-עשה – דוחה או ה"עשה" את ה"לא-תעשה",
73 ומותר לו לקיים את הדבר כדי לקיים את ה"עשה". לדוגמה:
74 כלאים בציצית; הרי שקיום מצות-עשה הוא למעלה מקיום
75 לא-תעשה, ואילו כאן אנו אומרים, שעל עבירת מצות-עשה
76 מספיקה תשובה בלבד כדי לכפר על כך. ועל עבירת לא-תעשה
77 אין תשובה בלבד מספיקה, אלא מן ההכרח להזדקק ליום כיפור
78 לשם כפרה? – שאלה זו עומד רבנו הזקן לפתור. ומהפתרון נבין
79 גם את פנימיות הענינים המתעוררים על-ידי קיום מצות-עשה
80 והפגם המתחולל על-ידי עבירה חסיושלום על לא-תעשה,
81 ובהתאם לפנימיות הענינים בא פסק ההלכה בנוגע לקיום
82 מצות-עשה כיצד עליה לדחות לא-תעשה, ואופן הכפרה
83 הנדרשת על עבירת לא-תעשה. תוכן התירוץ בקצרה הוא:
84 בקיום מצות-עשה, הרי נוסף על כך שהוא מקיים ציווי הקב"ה
85 לעשות את הדבר, גם נמשך על-ידי-זה אור ושפע בעולמות
86 העליונים ובנפשו, כי כל מצוה היא כמו אבר (**הערת כ"ק**
87 **אדמו"ר שליט"א**: "וכל רז"ל³ רמ"א איברין כנגד רמ"ח מ"ע"),
88 כלומר, כשם שאבר הוא כלי וממשיך חיות מהנפש, כך כל

תעשה, והיא דוחה את הלא-תעשה, משום שעלידי קיום
מצות-עשה ממשיך אור ושפע בעולמות עליונים מהארת
אור אינסוף ברוך-הוא (כמו שקתוב בזהר, דרמ"ח
פקודין – 248 מצוות ה'עשה, אנון רמ"ח אברין דמלכא – הן
248 אברי "מלכא") – 51
מדות של עולם האצילות
הנקראות "מלכא",
כלומר, כשם שאבר הוא
כלי לכוח הנפש וממשיך
בתוכו הכוח מהנפש אליו
הוא משמש כלי, כך כל
מצוה היא אבר וכלי
להמשכה מיוחדת
מהמדות שלמעלה,
הנמשכת על-ידי קיום
אותה מצוה. הרי, שעל-
ידי קיום מצוה, ממשיכים
אור ושפע בעולמות
העליונים, ונם על נפשו האלקית, – הוא ממשיך אור ושפע
מהארת אינסוף ברוך-הוא – על-ידי קיום המצוה, כמו
שאומרים: – כמו שאנו אומרים בברכה שאנו מברכים על קיום
מצוה: "אשר קדשנו במצותיו"; – שעל-ידי מצוות, נמשכת
קדושה על הנפש. ומפני טעם זה, שעל-ידי מצוות-עשה נמשך
אור ושפע, – ישנה העליונות של מצוות-עשה לגבי לא-תעשה,
ו"עשה" דוחה "לא תעשה", אבל לענין תשובה, – לגבי ענין
התשובה, כדי לתקן כשעבר על מצוות-עשה, אף – למרות
שהתשובה עצמה מספיקה על כך שמוחלין לו העניש על
שמרד במלכותו ותברך ולא עשה מאמר המלך, – הקב"ה.
את זאת מתקנת תשובה בלבד, אך, בכל זאת, אין היא מתקנת
כליל את העבירה על מצוות-עשה, שהרי מכלל-מקום האור –
שהיה ממשיך על-ידי קיום מצוות-העשה, נעדר – גם אחרי
שחזר בתשובה, וכו', וכמאמר רבותינו זכרונם-לברכה על
פסוק: "מעט לא יוכל לתקן" – "זה שבטל קריאת-שמע
של ערבית או וכו'", – לא ניתן לתקן זאת, גם כשעושים
תשובה, דאף שנוהר מעתה לקרות קריאת-שמע של ערבית
ושחרית לעולם – היינו, שהוא חוזר בתשובה על מה שהחסיר
מקודם לקרוא קריאת שמע, אין תשובתו מועלת לתקן מה
שבטל פעם אחת; – קריאת-שמע, שכן, המשכת האור
והשפע שהיה ממשיך על-ידי אותה קריאת-שמע – חסרה.
על-כפנים, הרי מה שאפשר לו לתקן – הוא מתקן בתשובה
בלבד, ולכן מספיקה תשובה בלבד לשם כפרתו, ואין דבר נוסף
כדי לסיים את הכפרה. והעובר על מצות לא-תעשה, על-ידי
שנדבק הרע בנפשו – כשעושה פעולה של רע על-ידי מעשה
או על-ידי דיבור או על-ידי מחשבה, הנה על-ידי זה, עושה
פגם למעלה בשרשה ומקור הצקה – של הנשמה, (בלבושים
דעשר ספירות דעשיה, – בלבוש עשר ספירות שבעולם

1 מצוות-עשה היא כלי וממשיכה שפע חיות מאור אינסוף ברוך-
2 הוא, וכמו שבאבר מתלבשת החיות מהנפש – כך מתלבשת
3 (כלומר, נמשכת בפנימיות) החיות הנמשכת על-ידי קיום מצוות
4 עשה – בעולמות; ואילו בלא-תעשה הרי למרות שבשעה
5 שהוא מקיים לא-תעשה –
6 על-ידי שאינו עובר עליה
7 – שבענין קיום ציווי
8 הקב"ה הוא גם כאן מקיים
9 הציווי שלא לעשות,
10 כמאמר חכמינו ז"ל: "ישב
11 ולא עבר עבירה נותנים לו
12 שכר (הערת ב"ק אדמו"ר
13 שליט"א: אבל רק) כאילו
14 עשה מצוה", חיות שאין
15 זה דרך פעולה ועשיה,
16 כמו שהדבר במצות-
17 עשה, אלא על-ידי
18 שלילה – על-ידי אי-
19 עשה – הוא מקיים ציווי ה', ותורה ומצוות הן הרי כדי להמשיך
20 אור על-ידי רמ"ח מצוות-עשה, ולהעביר את "רוח הטומאה"
21 על-ידי שס"ה מצוות לא-תעשה (כפי שאמר בחלק הראשון
22 פרק ל"ז, דף מה, א), וכאן בענינו, כשנפגשים יחד 'עשה'
23 ולא-תעשה, ומתעוררת שאלה איזו מהן לדחות, הרי שלא שייך
24 כאן לומר שעל-ידי שיעשה את הדבר תישאר "רוח הטומאה",
25 שכן, הוא הרי עושה בהתאם לציווי התורה, שהתורה מצוה
26 עליו לדחות את מצות הלא-תעשה. ואילו גם אם התורה תצוה
27 עליו לדחות מצות-עשה – הרי סוף סוף אין כאן מעשה שימשיך
28 את האור, והאור הרי יחסר אז. לכן דוחה ה'עשה' את הלא-
29 תעשה: החסרון שישנו באופן רגיל כשמקיימים לא-תעשה – אין
30 כאן, והריווח של עשיית מצוות-עשה – המשכת האור – ישנו.
31 בהתאם לכך, הרי לכאורה, שגם בנוגע לעבירה על מצות-
32 עשה, שאז חסרה המשכת האור והשפע בעולמות ובנפשו –
33 תהיה הכפרה הנדרשת גדולה יותר, כפי שהדבר בעבירה על
34 לא-תעשה, ולפי דברי הגמרא ב"ומא", כאמור, הרי להיפך –
35 שעל עבירה על לא-תעשה, נדרשת כפרה גדולה יותר? – אלא,
36 ההסבר הוא שהעליונות שישנה בקיום מצוות-עשה, בהמשכת
37 אור בנפש האלקית – לא ניתנת לתיקון על-ידי הכפרה, כי
38 האור שהחסיר להמשיך, אין הכפרה משלימה. הכפרה באה רק
39 כדי לכפר על שעבר על ציווי ה' ולא קיים את המצוה – ועל
40 כך מספיקה תשובה בלבד. ואילו, בעבירה על לא-תעשה, באה
41 הכפרה כדי לתקן את כל מה שהעבירה קלקלה, וכיוון שעל-ידי
42 העבירה – בפעולה – על הלא-תעשה, נגרם פגם בנפשו וגם
43 למעלה, לכן אין די בתשובה בלבד לתקן את הדבר, אלא מן
44 ההכרח להודוק לכפרה של יום כיפור, שדוקא הוא בכוחו לתקן
45 ולהסיר את הפגם שנגרם בנפשו ולמעלה. וזאת אומר רבנו
46 דוקן: הינו – לכן בענין של קיום – גדולה מצוות-עשה מלא-

בלא־תעשה באה הכפרה רק ביום כיפור – אי אפשר ללמוד
שום קלָא חס־ושלום בְּמַצוֹת־עֲשֶׂה, ובְּפָרָט – שאסור ללמוד
שום קולא בְּתַלְמוּד תּוֹרָה, – במצות ה'עשה' של לימוד תורה,
וּבְדֶרֶכָה אֲמַרְוּ רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָתָהּ: וְתֵר הַקְדוּשָׁה
בְּרוּךְ־הוּא – בנסיבות

מסוימות, עַל – עבירות
חמורות כמו עֲבוּד־הַזֶּה־וְהַזֶּה
וְכוּ, אַף שֶׁהֵן – אף
שעונשן בְּרִיתוֹת וּמִיתוֹת
בִּית־דִּין, וְלֹא וְתֵר עַל
כְּפֹל תַּלְמוּד תּוֹרָה. –
להלן אומר בבִּרְיָתָא:
עָבַר עַל בְּרִיתוֹת
וּמִיתוֹת בִּית־דִּין – על
עבירות שעונשן כרת או
מיתה על־ידי בית־דין –
תְּשׁוּבָה וַיּוֹם הַכְּפָרִים
תּוֹלִין, – שלא להיענש
למעלה על עבירות אלו,
וַיִּסְוֹרִין מִמָּרְקִין (פְּרוּשׁ,
– "ממרקין" הוא, גִּזְמָרִין
הַכְּפָרָה, וְהוּא מִלְשׁוֹן מְרִיקָה וְשִׁטְפָה לְצַחֲצַח הַנֶּפֶשׁ, כִּי
כְּפָרָה הִיא לְשׁוֹן קְנוּיָה, שֶׁמִּקְנָה לְכַלּוֹף הַחַטָּא), – הרי
שבעבירות של כריתות ומיתות בית־דין, לא מספיק הניקוי
שנעשה על־ידי ענינים של תשובה ויום כיפור, אלא נדרש גם
הניקוי והמירוק על־ידי יסורים רחמנא־ליצלן, שְׁנֵאמַר¹²:
"וּפְקָדֹתַי בְּשִׁבְטִי שֶׁשָּׁעִם וּבִנְיָעִים עֲוֹנֵם". – הרי שישנן עבירות
כאלו שעליהן נדרש הניקוי על־ידי יסורין ר"ל – והן, העבירות
שעונשן כריתות ומיתות בית־דין. עַד כָּאן לְשׁוֹן הַכְּפָרָתָא –
שבסוף מסכת יומא.

העשיה, כְּמוֹ שְׂכָתוּב ב'תְּקוּנֵי זִהְר'⁸: "לְבוּשֵׁין תְּקִינָת לֹן,
דְּמַנְיָהוּ פְּרָחִין נִשְׁמָתִין לְבָנִי נִשְׂא וְכוּ" – לבושים התקנת
להן, ל"ספירות", שמהם פורחות נשמות לבני אדם). רואים אנו
מ"תיקוני זהר" זה, שישנו ענין של לבושים ל"ספירות" שמהם
באות הנפשות, וכשעל־
ידי עבירה נעשה פגם
בנפש – נעשה על־ידי־זה
פגם גם בשורש הנפש,
לְכָךְ – לכן, אֵין כְּפָרָה
לְנִפְשׁוֹ וְלֹא לְמַעְלָה –
כפי שיאמר להלן,
משמעותה של "כפרה"
היא הסרת וניקוי הפגם,
הנה תשובה בלבד אין
בכוחה לנקות את הפגם
בנפש ולמעלה, עַד יוֹם
הַכְּפָרִים, – שהיום עצמו
מכפר. כְּמוֹ שְׂכָתוּב: –
בנוגע ליום כיפור: "וְכָפַר"
עַל הַקָּדָשׁ מִטְמְאוֹת בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל וּמִפְשָׁעֵיהֶם
וְגו', "לְפָנֵי ה' תִּסְתַּחֲרוּ"¹⁰ – "לְפָנֵי ה' דִּיקָא. – לפני ה' דוקא.
לפני" היינו למעלה, למעלה משם הוי', משם תבוא טהרתכם.
הרי שהטהרה של יום כיפור, באה ממקום והמדריגה שלמעלה
משם הוי', אשר לכן הוא למעלה מהמקום והמדריגה בהם פוגע
הפגם המתהווה על־ידי שעוברים על לא־תעשה – ולכן ישנה
אז הכפרה על עבירה זו. על־כִּלְפָּנֵים יוצא, שבעבירה על
מצוֹת־עֲשֶׂה ישנו דבר חמור יותר מאשר בעבירה על לא־
תעשה. וְלָכֵן אֵין לְלַמֵּד מִכָּאן – מהבִּרְיָתָא האומרת
שבמצוֹת־עֲשֶׂה – כשעושים תשובה מוחלין לו במקום, ואילו

אגרת התשובה

בשרשה ומקור חוצבה (בלבושי' די"ם דעשי' כמ"ש
בת"ז לבושי' תקינת לון דמנייהו פרחין נשמתין לב"ג
וכו') לכך אין כפרה לנפשו ולא למעלה עד יוה"כ
כמ"ש וכפר על הקדש מטומאות בני"י ומפשעיהם וכו'
לפני ה' תטהרו לפני ה' דייקא ולכן אין ללמוד מכאן
שום קולא ח"ו במ"ע ובפרט בת"ת. ואדרבה ארז"ל
ויתר הקב"ה על ע"ז וכו' אף שהן כריתות ומיתות
ב"ד ולא ויתר על ביטול ת"ת. עבר על כריתות
ומיתות ב"ד תשובה ויוה"כ תולין ויסורין ממרקין (פי'
גומרין הכפרה והוא מלשון מריקה ושיטיפה לצחצח
הנפש. כי כפרה היא לשון קינוח שמקנה לכלוך
החטא) שנאמר ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם.

עכ"ל הבריייתא:

יום שני י"ב תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צא, והנה מצות... עד עמ' 182, כ"א מיראה:

אגרת התשובה

והנה מצות התשובה מן התורה

היא עזיבת החטא בלבד (כדאי' בגמ' פ"ג דסנהדרין
ובח"מ סס"י ל"ד לענין עדות) דהיינו שיגמור לבלו

וְהֵנָּה, מַצוֹת הַתְּשׁוּבָה¹³
מִן הַתּוֹרָה הִיא עֲזִיבָת¹⁴
הַחַטָּא בְּלִבְךָ – עזיבת
החטא בלבד, היא ענין
הַתְּשׁוּבָה מִן הַתּוֹרָה,¹⁶

(בְּדִאֲרֵיתָא – כפי שכתוב
בְּנִמְרָא פֶּרֶק ג'
דְּסִנְהֶדְרִין¹⁴ וּב'חֲשֵׁן
מִשְׁפָּט' סוּף סִימָן ל'¹⁵
לְעֲנִין עֲדוּת¹⁶), – שאם

8. בהקדמה. 9. אחרי מות טז, טז. 10. שם, טז, ל. 11. ירושלמי חגיגה פ"א ה"ז. 12. תהלים פט, כג. 13. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כותב 'מצוה' (ולא 'ענין') או 'והנה התשובה' וכיו"ב. וע"ד ל' הרמב"ם ה' תשובה פ"ב ה"ב) – דפשטות ה' מורה דס"ל דתשובה בתוכן דעזיבת החטא מצוה מה"ת וגם להרמב"ם והסמ"ג שהרי אליב"י קאי כאן (וראה סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה בתחלתה) – ולא רק להרמב"ן (נציבים ל, יא. הובא בלקו"ת עה"פ שם). ובס' היד לפני ה' תשובה, (שכנראה גם 'הקדמות' אלו להרמב"ם הם): מ"ע א' והוא שישוב החוטא מחטאו לפני ה' ויתודה. ואולי ג"ז מקור דברי הצ"צ שם. ובסהמ"צ להרמב"ם: 'מצוה ע"ג היא שצונו להתוודות כו' ולומר אותם עם התשובה". ראה במפורט להלן עמוד 1118 ואילך. 14. כה, ב. 15. סעיף כט ואילך. 16. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לא הביא מקדושין (מט, ב) ושר"ע אה"ע סל"ח סל"א לענין קדושין ובפרט דקדמו לסנה' וחוי"מ (וראה מניח מצוה שס"ד) – וי"ל דעדיפא ל' הוכחה מדיני ממונות דלא אולין בתר רובא, ז.א. שלא רק ע"ד הרוכ מספיקה עזיבת החטא".

1 הוא עוזב את החטא בלבד ואינו חוזר על אותו חטא שעשה
2 אותו פסול לעדות - הריהו בשר לעדות¹⁷, דהיינו שייגמר בלבד
3 בלב שלם, לכל ישוב עוד לכסלה, למרד במלכותו
4 ותברך¹⁸, ולא יעבור עוד - על מצות המלך - מלכו של עולם,
5 הקב"ה חסידו שלום, הן
6 במצות עשה¹⁹ הן
7 במצות לא תעשה²⁰ 1
8 וזהו עקר פירוש לשון 2
9 "תשובה", - כלומר, 3
10 לשוב אל ה' בכל לבו 4
11 ובכל נפשו, לעבדו 5
12 ולשמור כל מצותיו, כמו 6
13 שכתוב²¹: "עובד רשע 7
14 דרכו ואיש און 8
15 מחשבתיו, וישב אל ה' 9
16 וגו'", - הפסוק אומר: 10
17 במה מתבטא שובו אל 11
18 הקב"ה - במה שהרשע 12
19 עוזב את דרכו הקודמת, 13
20 והחוטא עוזב את 14
21 מחשבות החטא שלו.

אגרת התשובה
בלב שלם לכל ישוב עוד לכסלה למרוד במלכותו
ית' ולא יעבור עוד מצות המלך ח"ו הן במ"ע הן
במל"ת. וזהו עיקר פי' לשון תשובה לשוב אל ה'
בכל לבו ובכל נפשו לעבדו ולשמור כל מצותיו
כמ"ש יעוזב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו וישב
אל ה' וכו'. ובפ' נצבים כתיב ושבת עד ה' אלקיך
ושמעת בקולו וכו' בכל לבבך וכו' שובה ישראל עד
ה' אלקיך וכו' השיבנו ה' אליך וכו'. ולא כדעת
ההמון שהתשובה היא התענית. ואפי' מי שעבר על
כריתות ומיתות ב"ד שגמר כפרתו היא ע"י יסורים.
היינו שהקב"ה מביא עליו יסורים (וכמ"ש ופקדתי
בשבט וכו' ופקדתי דייקא) והיינו כשתשובתו רצויה
לפניו ית' בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה אזי
באתערותא דלתתא וכמים הפנים וכו' אתערותא
שהקב"ה מביא את היסורים, והיינו²² - מתי מביא הקב"ה
יסורים לגמר הכפרה, הרי זה כשתשובתו רצויה לפניו

17. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עיקר הכוונה כאן - דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא וידוי דברים - תשובה היא
(וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הוזכרו שם וידוי דברים), אלא שוידוי ובקשת מחילה - כשעושים - הם חלק התשובה
ומוסיפים בתשובה - ולכן הזכירו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב - "ולכן לא הזכירו
הרמב"ם והסמ"ג שום תעניות כלל". ועיין זח"ג קכב, א. סמה"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה שסד". 18. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "כל המשך הדברים - להקל עשיית התשובה, לבד ענין זה, דבכל תשובה צ"ל ענין כללי "דלא ישוב למרוד
במל' ית'". ולכאורה הוא חידוש גדול. וצ"ע המקור ע"ז בפוסקים [והוא בדוגמא שבקיום המצות ג"כ צ"ל הקדמת ענין הכללי בתחלה
יקבל עליו עומ"ש ואח"כ עול מצות - ברכות דפ"ב] - וכ"ה גם בהכתובים שמביא לראי' יעוזב רשע דרכו (ל' יחיד - דרכו בכלל,
שהוא רשע ואח"כ) מחשבותיו (ל' רבים, ענינים ועברות פרטיות); ושבת (בכלל, בקולו וגו' ("פרט") (ציוריו - פרטי המצות). וכן
שצ"ל ב' החלטות "הן במ"ע הן במל"ת". 19. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבוה צ"ל קום ועשה - ובכ"ז מקבל עליו". 20. הערת
כ"ק אדמו"ר שליט"א: "שבעבירה על מל"ת - ניכרת המרידה, משא"כ בהעדר עשיית מ"ע". 21. ישעיה נה, ז. 22. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "מפרש הסדרה ולא כדלקמן "בתורה" לשלול ואתחנן ד, ל - דשם הוא רק סיפור דברים, וכתחתלתה העידותי בכס גו'. ועוד
ועיקר (כי לכאורה גם מסיפור יש ללמוד מהו ענין התשובה) - כי שם אינו מפרט דצ"ל 'בכל לבבך'. 23. נצבים ל, ב. 24. הטעם
מדוע מביא רבנו הזקן בתחילה פסוק מנביא (ישעיה) ולאחר מכן פסוק מן התורה, כותב הרבי שליט"א, שיש לומר" שזה מפני
שבנביא מפורש שהתשובה היא עזיבת החטא. והרבי שליט"א מוסיף: "וראה הרמב"ם הל' תשובה פ"ב ה"ב". 25. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "ואף דכנ"ל כאן קאי (גם) להרמב"ם, ולדידי' פ' זה הבטחה היא (הל' תשובה פ"ז ה"ה) - עיין רמב"ן (שם) דתרווייהו
איתנהו ב'. ומר חפץ אלוף בסה"מ שלו מנה במנין העשין, עשה ושבת עד ה' אלקיך (הובא בפ' הרי"פ לסה"מ"צ להרס"ג פרשה
מ"ב) וכ"ה בסמ"ק במצוה נג' לשוב דכתיב ושבת עד ה"א ושמעת בקולו". 26. הושע יד, ב. 27. איכה ה, כב. 28. הערת כ"ק אדמו"ר
שליט"א: "הכרח כל ד' הפסוקים ודיק סדרם (הקדים נביא לתורה וכו'): לקמן רפ"ג דע"י החטא מוריד השפעת שם הוי' ב"ה (דחלק
הוי' עמו גו' חבל גו' - כמשל החבל כו') - שמוזה מובן שהתיקון (התשובה) צ"ל העלאת כהנ"ל. ובפ"ד מבוארים פרטי שם הוי' -
ה' (אחרונה) מעשה - ועז"נ יעוזב רשע דרכו גו' וישוב גו'. ו' - קול וששה מדות (שבלב) כו' - ועז"נ ושבת גו' בקולו גו' לבבך גו'.
ה' (ראשונה) התבוננות (רק בזה חסרונה) - ועז"נ שובה ישראל (שם המעלה). י' - שכל הנעלם שבכחו כו' שרש ועיקר חכ' שבה
מלוכש ה' (ח"א פ"ט ושם, אשר כשנוגע לשם - פונה בכל הכחות כו'). - ועז"נ השיבנו ה' גו'. וזהו ג"כ הענין והסדר, שנאמר: סור
מרע (יעוזב רשע - מל"ת) ועשה טוב (ושמעת גו' בכל לבבך - דפליג לרמ"ח איברין, רמ"ח מ"ע) בקש שלום (לאחרי סומ"ר וע"ט -
שלכן נק' ישראל - ויכול להיות שלום ושלמות כו' - מתחלה מלמטלמ"ע, ואח"כ מלמעלמ"ט - שובה ישראל, השיבנו ה') וכמובן
כ"ז מלקו"ת ס"פ בלק ד"ה מה טובו בבי' ד' תשובות - אלא ששם מבארם כאו"א בפ"ע - וכאן - כמו שכאו"א מהן (אפילו תשו"ת)
כלולה מכולן. וק"ל. ע"ד הקבלה - ראה ש' הגלגולים הקדמה כא' וולהעיר דשם מפרש ד' חלקי כפרה - וכפרה ה' חלול ה', וראה
דחא"ג יומא (פו, א). 29. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "מוסיף בזה ב' - דבכ"ז כל מצות התשובה גם על כריתות תלוי' באדם.

עבירה. אבל הרי צריכים לבטל גם את ה"גוף" של העבירה, 42
ובכך להימנע להבא מלעשות עבירה זו – והרי אין כאן מעשה 43
שיבטל את מעשה העבירה, שהוא "גוף" העבירה. הנה הוידוי 44
שהוא מוציא בפיו, ו"עקימת שפתיו הוי מעשה" – זה מבטל את 45
ה"גוף" העבירה. על כל 46
פנים, זהו ענין הוידוי 47
שהוא חלק מהתשובה. 48
ואילו תעניות אינן חלק 49
מהתשובה. ומה שכתוב 50
ביואל³³: "שובו עדי 51
בכל לבבכם בצום 52
ובכבי גו", – כתוב הרי 53
כאן ענין התענית כחלק 54
מ"שובו אלי", הנינו – הרי 55
זה כדי לבטל – הערת כ"ק 56
אדמו"ר שליט"א: ענין של 57
עתיד (ותשובה – עזיבת 58
העבר). הגזירה שנגזרה – 59
או, למרק עון הדור על 60
ידי יסורים בארבה. – 61
שכדי לבטל את הגזירה, 62

נדרש ענין התענית. אך אין התענית חלק מתשובה. וזהו הפעם 63
בכל תעניות שמתענין על כל צרה שלא תבא על הצבור, 64
– שהתענית באה כדי לבטל את צרת הגזירה. וכמו שכתוב 65
במגילת אסתר³⁴: – שאסתר ביקשה להטיל תענית כדי לבטל 66
גזירת המן. ומה שכתוב בספרי המוסר, ובראשם 'ספר 67
הרוקח' ו'ספר חסידים', הרבה תעניות וסגופים לעובר על 68
בריתות ומיתות בית דין³⁵, וכן – הם מביאים הרבה תעניות, 69
למוציא זרע לבטלה, שחייב מיתה בידי שמים, כמו שכתוב 70
בתורה³⁶ גבי ער ואונן, – בהם היה חטא זה, וזה אשר הביא 71
את העונש של מיתה בידי שמים, ודינו – של המוציא זרע 72
לבטלה, בחייב בריתות לענין זה – ולכן מביאים ספרי המוסר 73
האמורים הרבה תעניות למי שעבר על חטא זה. הרי לכאורה, 74
שהתעניות באות בתור יסורים לגמור הכפרה, שבחייב בריתות 75
נדרש ענין היסורים דוקא, ואילו לעיל, נאמר הרי שהיסורים 76
הגומרים כפרתם של חייבי בריתות, הם דוקא היסורים שמביאים 77
על האדם מלמעלה, ולא התעניות שהוא מקבל על עצמו בתור 78
יסורים? – מסביר רבנו הוקח: הנינו, כדי לנצל מענש יסורים של 79
מעלה חסידים³⁷; – (הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: ענין 80
דלעתיד (כנ"ל) – ולא תשובה – שהוא על העבר), שמא נגזר 81
עליו חסידים מלמעלה עונש של יסורים, יינצל מכך על-ידי 82

יתברר, בשובו אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה, ואין 1
באתעורותא דלתתא ו"כמים הפנים וכו'" – אתעורותא 2
דלעילא, לעורר האהבה וחסד ה' למרק עונו ביסורים 3
בעולם הזה, – על-ידי התעוררות מלמטה, ו"כמים הפנים", כפי 4
שהאדם מבטא את רצונו 5
העז לשוב אל ה' מצד 6
אהבתו אל ה' – דבר זה 7
פועל התעוררות מקבילה 8
למעלה, שגם אליו 9
ייתחסו באהבה וחסד, 10
למרק אותו כליל 11
מעונותיו על-ידי יסורים 12
בעולם הזה, וכמו 13
שכתוב³⁰: "כי את אשר 14
יאהב ה' יזכית וגו'". 15
כדי למרק אותו מעונותיו 16
– בעולם הזה. יסורים 17
אלה, שהקב"ה מביא, 18
מצד אהבתו, למי ששב 19
אל ה' מתוך אהבה – אלה 20
הם היסורים המסיימים 21

כפרת הנפש, בעבירות שגמר כפרתן הוא על-ידי יסורים. אך, אין 22
הכוונה לתעניות ויסורים שאדם מקבל על עצמו. ולכן לא 23
הזכירו הרמב"ם והסמ"ג – מ"ע טז, שום תענית כלל במצות 24
התשובה, אף – לא, בכריתות ומיתות בית דין, – גם 25
בתשובה על עבירות שעונשן הוא כרת או מיתת בית דין, שגמר 26
כפרת עבירות אלו הוא הרי ענין היסורים – כפי שהגמרא אומרת 27
– אף על פי כן, אין הרמב"ם והסמ"ג מזכירים גם בעבירות אלו 28
את ענין התענית – מפני שהיסורים האמורים אינם מכוונים 29
לתעניות, רק הדין – שמתוודים ומפרטים בדיבור את החטאים 30
שחטאו, ובקשת מחילה, – על העבירות, כמו שכתוב 31
בתורה³¹: "והתנדו את חטאתם וגו'".³² – את הוידוי ובקשת 32
מחילה כן מזכירים הרמב"ם והסמ"ג במצות התשובה, כי זהו 33
חלק מהתשובה. טעמו של דבר (כתוב), הוא, כי בעבירה ישנו 34
ה"גוף" ו"נשמה". מעשה העבירה הוא ה"גוף", והרצון והתאה 35
לעשות את העבירה, הוא ה"נשמה". בשעה שהוא עושה 36
תשובה, עליו הרי לבטל גם את ה"גוף" וגם את ה"נשמה" של 37
העבירה. הנה את ה"נשמה" – את הרצון והתאה – מבטלים 38
על-ידי החרטה על העבר, שחזרה לו והוא מצטער על שעשה 39
את העבירה. צער הוא הרי ההיפך מתענוג, והצער על העבירה 40
מבטל את התענוג שבסיבתו היו בו הרצון והתאה באותה 41

ויכול למלאותה ולגמרה כי כששב מאהבה כו' מעורר כו'". 30. משלי כז, יט. 31. נשא ה, ז. 32. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "לכאורה ה" צ"ל זה בתחילת הבי' – מהו תשובה מה"ת – אלא עיקר הכוונה כאן – דלא התענית וכמשל"ק. אבל מהל' מובן דגם בלא וידוי דברים – תשובה היא (וכדמוכח גם מהראיות משו"ע מחו"מ שלא הזכירו שם וידוי דברים), אלא שידוי ובקשת מחילה – כשעושים – הם חלק התשובה ומוסיפים בתשובה – ולכן הזכירו הרמב"ם כו' משא"כ התענית, הוא ענין בפ"ע, וכמשנ"ת בסוף הפרק ורפ"ב – "ולכן לא הזכירו הרמב"ם והסמ"ג שום תענית כלל". ועיין זח"ק קכב, א. סהמ"צ להצ"צ מצות וידוי ותשובה. מנחת חינוך מצוה "סד". – ראה לעיל הערה 17. 33. ב, יב. 34. ד, טז. 35. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וביותר תגדל הקושיא מ"סיגופים" דלכטל גזירה לא מצינו רק תענית, כנ"ל ביאל ואסתר כו'. ועכצ"ל שכאן הכוונה אחרת. 36. וישב לח, דרו.

- 1 התעניות, וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפירת נפשו; — שבח
2 יש בכח התעניות לעזור, וגם אולי אינו שב אל ה' בכול לבו
3 ונפשו מאהבה, כִּי־אם
4 מִירָאָה: — שאז אין
5 ה'כמים הפנים" שלמעלה,¹
6 עוזר לגמור כפרתו על־ידי²
7 יסורים, ולכן הוא מקבל
- על עצמו יסורים בענין התעניות³⁷. אך בעצם, ענין היסורים
הגומרים את הכפרה (בחיבי כריתות ומיתות בית־דין) אין
הכוונה ליסורי תעניות,
אלא ליסורים שמביאים
על האדם רחמנא־ליצלן
מלמעלה, כדי לגמור את
כפרתו.

אגרת התשובה

וגם כדי לזרז ולמהר גמר כפרת נפשו. וגם אולי אינו
שב אל ה' בכל לבו ונפשו מאהבה כ"א מיראה:

יום שלישי י"ג תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 182, פרק ב. אך כל... עד עמ' צב, יום רצון:

- 15 **פָּרָק ב.** בפרק הקודם, פרק א', הסביר רבנו הזקן, שתשובה אינה ענין
16 התענית, צום על עבירות שנעשו, אלא תשובה היא "עזיבת החטא",
17 לעזוב את החטא ולא לעשותו עוד. ואפילו בעבירות שגמר כפרתן הוא
18 על־ידי יסורים (והן העבירות שעונשן כרת או מיתת בית־דין) — אין
19 הכוונה ליסורי תעניות
20 שהאדם גוזר על עצמו, אלא
21 הכוונה היא, ליסורים
22 שמביאים עליו מלמעלה, כדי
23 לגמור כפרת נפשו.
24 **אך כל זה לענין כפירה**
25 **ומחילת העוון**, — פועלת
26 התשובה ולא נדרשות על
27 כך שום תעניות, שְׁנִמְחַל
28 לוֹ לְגַמְרֵי מַה שֶׁעָבַר עָלָיו
29 מִצְוֹת הַמִּלֶּכֶךְ — מלכו של
30 עולם, בִּשְׁעֵשֶׁה תְּשׁוּבָה
31 שְׁלֵמָה, וְאֵין מִזְכְּרִין לוֹ
32 דְּבָר וְחָצִי דְּבָר בְּיוֹם
33 הַדִּין לְעִנְשׁוֹ עַל זֶה — על
34 חטאו, חֲסִידֵי שְׁלוֹם בְּעוֹלָם
35 הָבָא, וְנִפְטָר לְגַמְרֵי מִן
36 הַדִּין בְּעוֹלָם הָבָא. אָמֵן
37 — כדי שִׁיתִּיהָ לְרִצּוֹן לְפָנָיו
38 ה' וּמִרְצָה וְחֶכֶב לְפָנָיו
39 יִתְבָּרַךְ בְּקִדְּם חֲתָמָא, לְהוֹיֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנֵנוּ מַעְבֻּדְתֵּנוּ —
40 לשם כך, הִנֵּה צָרִיד לְהַבִּיא קֶרֶבָן עוֹלָה אֲפִלּוּ עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה
41 קֶלֶה שְׂאֵין בָּהּ כֶּרֶת וּמִיתָת בֵּית־דִּין, — גם כשמישהו עבר על
42 מצות־עשה כזו, הִנֵּה עליו להביא קרבן עולה — כשהיו יכולים
43 להקריב קרבנות — בנוסף לתשובתו, בְּמֹו שֶׁדָּרְשׁוּ רַבּוֹתֵינוּ
44 וְזָכוּנוּ לְבִרְכָּה בְּתוֹרַת בְּהֵנִים עַל פְּסוּקֵי "וְנִרְצָה לוֹ"; —
45 שהעולה מרצה על מי שעבר על מצות־עשה, וְכִבְרָאִיתָא
- בְּנִמְרָא פִּרְקֵי־קָמָא דְּזִבְחִים, — וכמו שהגמרא אומרת בפרק
ראשון של מסכת זבחים: דְּעוֹלָה מִכְּפָרָת עַל מִצְוֹת־עֲשֵׂה,
וְהִיא דוֹרוֹן לְאַחַר שְׁעֵשֶׁה תְּשׁוּבָה וְנִמְחַל לוֹ הָעֵנֶשׁ, וְכִבְרָאִים
שֶׁסָּרַח בְּמִלְכָּה וּפִיִּסּוּ עַל־יְדֵי פִּרְקָלִיטִין — שתדלנים, וְנִמְחַל לוֹ,
— המלך, אֶת־עַל־פִּירְכָּן
שׁוֹלֵחַ — זה שסרח במלך,
דוֹרוֹן וּמִנְחָה לְפָנָיו —
לפני המלך, כדי שִׁיתִּירְצָה
לוֹ לְרִאיוֹת פְּנֵי הַמֶּלֶךְ —
כך גם ענינו של קרבן
עולה, שאחרי שעשה
תשובה ומחלו לו על
חטאו — מהווה הקרבן
מתנה כדי שיהיה מרוצה
וחביב לפני הקב"ה כמו
שהיה לפני שחטא. (וּלְשׁוֹן
— הגמרא שאומרת על
ה"עולה" שהיא
"מִכְּפָרָת", וְכֵן מָה
שֶׁבָּתוּב בְּתוֹרָה "וְנִרְצָה
לוֹ לְכַפֵּר עָלָיו" — אֵין זוֹ
כֶּפֶר נִפְשׁוֹ, — אין
הכוונה לכפרת נפשו
הבאה על־ידי התשובה,
אֶלָּא — הכוונה היא: לְכַפֵּר לְפָנָיו ה' לְהוֹיֹת נַחַת רוּחַ לְקוֹנֵנוּ,
— שתימחה לפני הקב"ה כל השפעה עקב החטא, והחוטא יהיה
שוב אהוב על הקב"ה כמו לפני שחטא, בְּרִאיוֹתָא שֶׁם בְּנִמְרָא,
— כפי שהגמרא אומרת שם, שאחרי שהיתה כבר הכפרה, באה
ה"עולה" בתור דורון, וְכִמְו שְׁפָתוֹב: "תָּמִים יִהְיֶה לְרִצּוֹן".
— כל ענינו של קרבן ה"עולה" הוא לרצות, שכן הכפרה כבר
היתה לפני זה. כל זה היה כשהיו יכולים להקריב קרבנות,

37. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "עפ"ז קשה למה לא הזכירו הרמב"ם (שהרי מדבר גם בעושה תשובה מיראה)!! ואולי כוונת ב"י אדה"ו — שתעניות וסיגופים הנ"ל (מיעוט חלב ודס) הם ענין (קרבן-) תפלה על העתיד: לינצל מעונש וגם — שתמהר כפרתו וגם אולי — להגיע לתשובה מעולה ויותר. אלא שעפ"ז ג"כ ק"ק — חילוקי מספר התעניות כו' לכאור"א בפ"ע. אבל ראה פ"ב כיו"ב. ועיי' ח"א פכ"ט ע"ד בטוש הגוף (אלא ששם נת' ענין הביטוש דסיבת חומריות הגוף — הקליפה וע"י התכוננות)". 1. ויקרא א, ד. 2. ב. 3. אמור כב, כא.

1 שאחרי שעשו תשובה, היו צריכים להביא קרבן כדי להיות
2 מרוצה וחביב כמו לפני החטא, וְעָבְשׁוּ שְׂאִין לָנוּ קֶרֶבֶן לְהַפִּיק
3 רָצוֹן מֵה' – הַתַּעֲנִית הוּא בְּמָקוֹם קֶרֶבֶן, כְּמוֹ שֶׁבִּתּוֹב
4 בְּגִמְרָא – שתפלת המתענה היא: "שִׁיחָא מְעוּט חֲלָבִי וְדָמִי
5 שְׁנִיתִמַּעַט – על-ידי הצום,
6 בְּאֵלֹו הַקֶּרְבָּתִי לְפָנֶיךָ
7 וְכוּ" – הרי, שענין
8 התענית הוא ענין של
9 קרבן, להיות מרוצה לפני
10 הקב"ה כמו לפני החטא.
11 וְלָכֵן מְצִינוּ בְּכַמְּהָ
12 תְּנָאִים וְאַמּוּרָאִים, שֶׁעַל
13 דְּבָר קָל – על חטא קל,
14 הָיוּ מְתַעֲנִים הַתַּעֲנִית
15 הַרְבֵּה מְאֹד, כְּמוֹ רַבִּי
16 אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה שֶׁהָיָה
17 מְתִיר שֶׁתֵּהָא פְּרָה
18 יוֹצֵאָה בְּרִצּוֹעָה שְׁבִין
19 קֶרְנֵיהָ בְּשִׁבְתָּהּ, וְחֻכְמִים
20 אוֹסְרִים, וּפְעַם אַחַת
21 יֹצֵאָה בֶּן פֶּרְתֹו שֶׁל
22 שְׁכָנָתוֹ וְלֹא מִחָה בָּהּ, –
23 שְׁתִּימְנַע מִכֶּךָ, וְהִשְׁחָרוּ
24 שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמֹת, –
25 שְׁצַם, עַל שֶׁלֹּא קָם דְּבָרִי
26 חֲבָרִי; – הַחֲכָמִים
27 שֶׁאִסְרוּ דָּבָר זֶה. וְכֵן רַבִּי
28 הוֹשֵׁעַ שְׂאֵמַר: "בּוֹשֵׁנִי
29 מְדַבְּרִיכֶם בֵּית שְׂמַאי",
30 וְהִשְׁחָרוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמֹת; – שְׁצַם עַל שֶׁהִתְבַּטָּא כִּךְ עַל
31 בֵּית-שְׂמַאי, וְרַב הוֹנָא פְּעַם אַחַת נִתְּהַפְּכָה לוֹ רִצּוֹעָה שֶׁל
32 תַּפְּלִין, וְהַתַּעֲנָה אֲרֻבָּעִים צוּמֹת; וְכִהְיָה רְבוּת – בְּתַנָּאִים
33 שׁוּנִים. – תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ לֹא הָיוּ עֲנִין שֶׁל תְּשׁוּבָה, וְגַם לֹא עֲנִין שֶׁל

אגרת התשובה

וְעָבְשׁוּ שְׂאִין לָנוּ קֶרֶבֶן לְהַפִּיק רָצוֹן מֵה' הַתַּעֲנִית הוּא
בְּמָקוֹם קֶרֶבֶן כְּמוֹ שֶׁבְּגִמְרָא שִׁיחָא מְעוּט חֲלָבִי וְדָמִי
שְׁנִיתִמַּעַט כְּאֵלּוּ הַקֶּרְבָּתִי לְפָנֶיךָ וְכוּ'. וְלָכֵן מְצִינוּ
בְּכַמְּהָ תְּנָאִים וְאַמּוּרָאִי שֶׁעַל דְּבָר קָל הָיוּ מְתַעֲנִים
תַּעֲנִיּוֹת הַרְבֵּה מְאֹד כְּמוֹ רַבִּי עֲשֵׂה שְׁחִי מִתִּיר שֶׁתֵּהָא
פְּרָה יוֹצֵאָה בְּרִצּוֹעָה שְׁבִין קֶרְנֵיהָ בְּשִׁבְתָּהּ וְחֻכְמִים
אוֹסְרִי וּפְ"א יֹצֵאָה כֵּן פֶּרְתֹו שֶׁל שְׁכָנָתוֹ וְלֹא מִיחָה
בָּהּ וְהוֹשְׁחָרוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמֹת עַל שֶׁלֹּא קָיִים דְּבָרִי
חֲבָרִי. וְכֵן ר' יְהוֹשֻׁעַ שֶׁאִמַּר בּוֹשֵׁנִי מְדַבְּרִיכֶם ב"ש
וְהוֹשְׁחָרוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמֹת. וְרַב הוֹנָא פְּעַם אַחַת
נִתְּהַפְּכָה לוֹ רִצּוֹעָה שֶׁל תַּפְּלִין וְהַתַּעֲנָה מ' צוּמֹת.
וְכִהְיָה רְבוּת. וְעַל יִסּוּד זֶה לִימּוּד הָאֲרִיז"ל לְתַלְמִידֵיו
עַפ"י חֲכֻמַּת הָאֵמֶת מִסְפֵּר הַצּוּמֹת לְכַמְּהָ עוֹנוֹת
וְחֻטָּאִים אִף שְׂאִין בָּהֶן כֶּרֶת וְלֹא מִיתָה בִּידֵי שָׁמַיִם
כְּמוֹ עַל הַכֶּסֶם קִנ"א תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'. וְאִפְּי' עַל אִיסּוּר
דְּרַבֵּנָן כְּמוֹ סֵתֶם יִנֵּם יִתְעַנֶּה ע"ג תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ' וְכֵן עַל
בִּיטוּל מ"ע דְּרַבֵּנָן כְּמוֹ תַּפְּלָה יִתְעַנֶּה ס"א תַּעֲנִיּוֹת וְכוּ'
וְדֶרֶךְ כָּלל סוּד הַתַּעֲנִית הִיא סְגוּלָה נִפְלְאוּהָ לְהַתְגַּלּוֹת
רָצוֹן הֶעֱלִיין ב"ה כְּמוֹ הַקֶּרֶבֶן שֶׁנֶּא' בּוֹ רִיחַ נִיחּוּחַ לָהּ.
וְכַמּוֹ"ש בִּישְׁעִי הִלּוּהָ תִּקְרָא צוּם וְיוֹם רָצוֹן לָהּ מְכַלל
שֶׁהַצּוּם הַנִּרְצָה הוּא יוֹם רָצוֹן:

וְהִשְׁחָרוּ שְׁנֵי מִפְּנֵי הַצּוּמֹת; – שְׁצַם עַל שֶׁהִתְבַּטָּא כִּךְ עַל
בֵּית-שְׂמַאי, וְרַב הוֹנָא פְּעַם אַחַת נִתְּהַפְּכָה לוֹ רִצּוֹעָה שֶׁל
תַּפְּלִין, וְהַתַּעֲנָה אֲרֻבָּעִים צוּמֹת; וְכִהְיָה רְבוּת – בְּתַנָּאִים
שׁוּנִים. – תַּעֲנִיּוֹת אֵלּוּ לֹא הָיוּ עֲנִין שֶׁל תְּשׁוּבָה, וְגַם לֹא עֲנִין שֶׁל

יום רביעי י"ד תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צב, פרק ג. והנה... עד עמ' 184, ג"פ וכו'.

67 פֶּרֶק ג. בפרק הקודם, פרק ב', הסביר רבנו הזקן, שלמרות שלעצם ענין
68 התשובה לא נדרשות שום תעניות, הרי כשם שבשעה שבית המקדש
69 היה קיים היו צריכים, אחרי החזרה בתשובה, להקריב קרבן עולה על
70 החטא, גם בעבירה על מצות-עשה קלה, וענינו של הקרבן היה כדי
71 שיהיה "נרצח לה", שיהיה החזר בתשובה רצוי וחביב לפני הקב"ה כמו

לפני החטא. הרי בעת, שאין לנו קרבנות להביא על-ידם את ה"נרצח
לו" – בא התענית במקום הקרבן. על יסוד זה לימד האריז"ל, בהתאם
לחכמת הקבלה, את מספר הצומות על מספר רב של עוונות וחטאים, גם
כאלה שאין עליהם עונש כרת ומיתה בידי שמים.
וְהֵנָּה, חֲכָמֵי הַמּוֹסָר הָאֲחֵרִיזִנִּים – שאחרי האריז"ל, נִחְלָקוּ –

4. ברכות יז, א. 5. ירושלמי ביצה פ"ב ה"ח. 6. חגיגה כב, ב. 7. מועד קטן כה, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אין להוכיח מכאן דאדה"ז ס"ל דתפלה מדרבנן [ראה שו"ע דאדה"ז סק"ו, תניא רפ"ח, לקו"ת בלק (ע, ג).] ובמכ' אדה"ז הידוע (בית רבי ח"א כ, א) בפשיטות דתפלה מה"ת וראה משנת יואל שק"ט וביאור], כי לכ"ע זמני התפלה הם דרבנן וכשביטל זה ציווה האריז"ל להתענות ס"א כו". 9. ויקרא א, ג. 10. נח, ה.

1 בדיעותיהם, בְּמִי שֶׁחָטָא חָטָא אֶחָד פְּעָמִים רַבּוֹת: דִּישׁ
2 אומרים, שְׁצִירָךְ לְהַתְעֵנוֹת מִסֵּפֶר הַצּוּמוֹת לְאוֹתוֹ חָטָא
3 פְּעָמִים רַבּוֹת כִּפִּי הַמִּסְפֵּר אֲשֶׁר חָטָא; כִּגוֹן הַמוֹצִיא זֶרַע
4 לְבִטְלָה, שֶׁמִּסְפֵּר הַצּוּמוֹת הַמְפָּרֵשׁ – עַל חָטָא זֶה, בְּתִקּוּנִי
5 תְּשׁוּבָה מִהֲאֲרִי וְ"ל הֵן
6 פ"ד – שמונים וארבע,

7 תַּעֲנִיּוֹת, וְאִם חָטָא בָּזֶה
8 עֶשֶׂר אוֹ עֶשְׂרִים פְּעָמִים
9 עַל-דִּדְךָ-מִשָּׁל, צִירָךְ
10 לְהַתְעֵנוֹת עֶשֶׂר אוֹ
11 עֶשְׂרִים פְּעָמִים פ"ד, וְכֵן
12 לְעוֹלָם, – שְׁתִּמֵּיד מִסֵּפֶר
13 הַתַּעֲנִיּוֹת לְכָל חָטָא, הוּא
14 לִפִּי מִסְפֵּר הַפְּעָמִים שֶׁעָבַר
15 עַל אוֹתוֹ חָטָא, דּוּמְיָא –
16 כְּמוֹ, דִּקְרָבֶן חָטָאת –
17 הָעֵרַת כ"ק אֲדַמּוּר
18 שְׁלִיט"א: כָּל הַחֲטָאוֹת,
19 שֶׁחַיֵּב לְהֵבִיא עַל כָּל
20 פְּעָם וּפְעָם; – שֶׁחָטָא.
21 וְיֵשׁ – בֵּין חֲכָמֵי הַמוֹסֵר,
22 מִדְּמִין – מִשּׁוּעִים, עֲנִין זֶה
23 לְקִרְבֶּן עוֹלָה תְּבָאָה עַל
24 מִצְוֹת-עֲשֵׂה, וְאֶפְלוּ
25 עָבַר עַל כְּמָה מִצְוֹת –
26 עֲשֵׂה – מִתְּכַפֵּר –

27 וּמִתְרַצָּה לִפְנֵי הַקֹּב"ה, בְּעוֹלָה אֶחָת, בְּדֹאִיתָא בְּגִמְרָא פִּרְק'
28 קָמָא דִּקְבָּחִים² – כְּמוֹ שֶׁהִגְמֵרָא אֹמֶרֶת בִּפְרָק רֵאשׁוֹן שֶׁל מִסְכַּת
29 זִבְחִים. וְהַכֶּרֶעַה הַמְקַבֵּלֶת בָּזֶה, – בֵּין שְׁתֵּי הַדִּיעוֹת שֶׁל חֲכָמֵי
30 הַמוֹסֵר, הִיא לְהַתְעֵנוֹת ג' פְּעָמִים כִּפִּי מִסְפֵּר הַצּוּמוֹת דִּחְטָא

זֶה, דִּהְיִינוּ – כִּגוֹן: רנ"ב – מֵאֵתִים חֲמִשִּׁים וּשְׁנַיִם, שֶׁל פְּעָמִים
שְׁמוֹנִים וָאַרְבַּע צוּמוֹת עַל הוֹצֵאת שְׂכֶכֶת זֶרַע לְבִטְלָה, וְכֵן
בְּשֵׁאר חָטָאִים וְעִנּוֹת – שֶׁעָבַר עֲלֵיהֶם הָרַבָּה פְּעָמִים, יְצוּם
שֶׁל פְּעָמִים כְּמִסְפֵּר הַצּוּמוֹת הַקְּבוע לְאוֹתוֹ חָטָא. וְהַפְּעָם –
מִדּוּע שֶׁל פְּעָמִים דּוּקָא,
הוּא עַל-פִּי מֶה שֶׁכָּתַב
בְּזִהַר הַקְּדוֹשׁ סוּף
פִּרְשֵׁת נח"י: "כִּיֵּן דִּחָב
כִּי נֵשׁ קָמִי קִדְשָׁא
כִּרְיִד-חֲוָא, – כִּשְׁאִדִּים
חֲטָא לִפְנֵי הַקֹּב"ה, זְמַנָּא
קִדָּא – בַּפְּעַם הָרִאשׁוֹנָה
שֶׁחֲטָא אוֹתוֹ חָטָא, עָבִיד
דְּשִׁימו כו', – זֶה עוֹשֶׂה
רוּשָׁם לְמַעֲלָה. אִם חָטָא
פַּעַם שְׁנִיָּה אוֹתוֹ חָטָא –
אוֹמֵר שֶׁם בּוֹזֵהר – מִתְחַזֵּק
הַרוּשָׁם, זְמַנָּא תְּלִיתָאָה –
אִם חָטָא פַּעַם שְׁלִישִׁית
אוֹתוֹ חָטָא, אֶתְפַּשֵּׁט
הֵהוּא בְּתֵמָא מִסְמָרָא
דָּא לְסִמָּרָא דָּא כו', –
מִתְפַּשֵּׁט הַכְּתָם וְהַפְּגָם
בַּעֲקֻבוֹת הַחֲטָא מִצַּד אֵל
צַד, כְּלוּמָר: אֵין זֶה רוּשָׁם
בְּלִבְךָ, אוֹ רוּשָׁם חֹזֵק
בְּלִבְךָ, אֵלֹא פֶּגַם הַחוּדֵר מִצַּד אֵל צַד, לְכָךְ צִירָךְ מִסְפֵּר
הַצּוּמוֹת נִסְיָנָא ג' פְּעָמִים וְכוּ'. – כִּיֵּן שַׁעֲלִידֵי חָטָאוּ בַּפְּעַם
הַשְּׁלִישִׁית אוֹתוֹ חָטָא, מִתְהוּוּה הַתְּפִשְׁטוֹת הַגְּדוּלָּה בִּיּוֹתֵר שֶׁל
הַפְּגָם לְמַעֲלָה.

יום חמישי ט"ו תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, אכן כל זה... עד עמ' 184, הלכות תענית:

61 אָבֵן – בָּרַם, כָּל זֶה⁴ בְּאֲדָם חֹזֵק וּבְרִיא, שְׁאִין רַבּוּי הַצּוּמוֹת שֶׁאֲפָשֶׁר שְׁיֻכַּל לֵבֵא לִידֵי חָלִי אוֹ מִיחּוּשׁ חֲסִידוּשְׁלוֹם, –
62 מוֹזֵק לוֹ כָּלֵל לְבִרְיאוֹת
63 גּוּפּוֹ, וְכִמּוֹ בְּדוּרוֹת
64 הָרִאשׁוֹנִים – כִּשְׁהַגּוֹפִים
65 הֵיוּ חֹזְקִים וּבְרִיאִים, וּרְיִבּוּי
66 תַּעֲנִיּוֹת לֹא הוֹזִיק, הֵם הֵיוּ
67 צָרִיכִים לְצוּם כָּל הַצּוּמוֹת
68 הָאֲמּוּרִים, אֲבָל מִי שֶׁרְבִיב
69 הַצּוּמוֹת מוֹזֵק לוֹ,
אֲכֵן כָּל זֶה בְּאֲדָם חֹזֵק וּבְרִיא שְׁאִין רִיבּוּי
הַצּוּמוֹת מוֹזֵק לוֹ כָּלֵל לְבִרְיאוֹת גּוּפּוֹ וְכִמּוֹ בְּדוּרוֹת
הָרִאשׁוֹנִים. אֲבָל מִי שֶׁרִיבּוּי הַצּוּמוֹת מוֹזֵק לוֹ שֶׁאֲפָשֶׁר
שְׁיֻכַּל לֵבֵא לִידֵי חוּלִי אוֹ מִיחּוּשׁ ח'וֹ כְּמוֹ בְּדוּרוֹתֵינוּ
אֵלֶּה. אֲסוּר לוֹ לְהִרְבּוֹת בְּתַעֲנִיּוֹת אִפִּי עַל כְּרִיתוֹת
וּמִיתוֹת ב"ד וּמכ"ש עַל מ"ע וּמל"ת שְׁאִין בָּהֵן כִּרְת.

אגרת התשובה

70 אָבֵן – בָּרַם, כָּל זֶה⁴ בְּאֲדָם חֹזֵק וּבְרִיא, שְׁאִין רַבּוּי הַצּוּמוֹת שֶׁאֲפָשֶׁר שְׁיֻכַּל לֵבֵא לִידֵי חָלִי אוֹ מִיחּוּשׁ חֲסִידוּשְׁלוֹם, –
71 מוֹזֵק לוֹ כָּלֵל לְבִרְיאוֹת
72 גּוּפּוֹ, וְכִמּוֹ בְּדוּרוֹת
73 הָרִאשׁוֹנִים – כִּשְׁהַגּוֹפִים
74 הֵיוּ חֹזְקִים וּבְרִיאִים, וּרְיִבּוּי
75 תַּעֲנִיּוֹת לֹא הוֹזִיק, הֵם הֵיוּ
76 צָרִיכִים לְצוּם כָּל הַצּוּמוֹת
77 הָאֲמּוּרִים, אֲבָל מִי שֶׁרְבִיב
78 הַצּוּמוֹת מוֹזֵק לוֹ,
אֲכֵן כָּל זֶה בְּאֲדָם חֹזֵק וּבְרִיא שְׁאִין רִיבּוּי
הַצּוּמוֹת מוֹזֵק לוֹ כָּלֵל לְבִרְיאוֹת גּוּפּוֹ וְכִמּוֹ בְּדוּרוֹת
הָרִאשׁוֹנִים. אֲבָל מִי שֶׁרִיבּוּי הַצּוּמוֹת מוֹזֵק לוֹ שֶׁאֲפָשֶׁר
שְׁיֻכַּל לֵבֵא לִידֵי חוּלִי אוֹ מִיחּוּשׁ ח'וֹ כְּמוֹ בְּדוּרוֹתֵינוּ
אֵלֶּה. אֲסוּר לוֹ לְהִרְבּוֹת בְּתַעֲנִיּוֹת אִפִּי עַל כְּרִיתוֹת
וּמִיתוֹת ב"ד וּמכ"ש עַל מ"ע וּמל"ת שְׁאִין בָּהֵן כִּרְת.

1. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "משא"כ עולות אחרות – ראה סוגי הקרבנות בהקדמת הרמב"ם לפיה"מ קדשים". 2. ה. ב. ו. א. ז.
ב. עג. ב. 4. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "בכל הדינים דלקמן – עיין שו"ע או"ח סתקע"א ובנ"כ שם. שו"ע אדה"ו הל' נזקי
גור"נ סי' ד."

- 1 שכן - שאסור לו להרבות בתעניות, על מצות-עשה ומצות
2 לא-תעשה שאין בהן כרת, אלא כפי אשר ישער בנפשו
3 שבודאי לא יזיק לו כלל. כי אפלו בדורות הראשונים,
4 בימי תנאים ואמוראים - לא היו מתעניין בכהאי גוונא, -
5 באופן כזה, על חטאים,
6 אלא הבריאם, דמצי
7 לצעורי נפשהו; -
8 שבכוחם לצער את
9 עצמם, ודלא מצי
10 לצעורי נפשהו - מי שאין
11 בכוחו לצער את נפשו,
12 ומתענה - נקרא
13 "חוטא" בנמרא פרק
14 קמא - ראשון. דתענית,
15 ואפלו מתענה על
16 עבירות שבידו בדרוש
17 רש"י שם, - שאפילו
18 באותו אופן שלפי ה"מאן
19 דאמר" השני הוא נקרא
20 קדוש, שזה כפי שרש"י אומר שם מפני שעל-ידיה עונותיו
21 מתמקרים, הרי גם באופן כזה אומר אותו "מאן דאמר" שנקרא
22 חוטא אם הוא מתענה בשעה שאין הוא יכול לצער את עצמו,
23 ובדאיתא - כפי שמוצאים בנמרא פרק קמא - ראשון,
24 דובחיים, שאין לך אדם מישראל שאינו מחויב עשה וכו'.
- הרי שתמיד ישנו ענין של עונות בתענית, ובכל זאת אומרים,
שאם אין בכוחו לצער את עצמו וצם - נקרא חוטא. ומכל-שכן
מי שהוא בעל תורה, - וצם למרות שאין בכוחו לצער את
עצמו, שחוטא - במה שהוא צם, ונענש בכפלים, כי מחמת
חלישות התענית לא
יוכל לעסוק בה - בתורה,
כדאוי - ויש לו עונש
כפול, (א) על הצום, (ב) על
ביטול תורה. אלא מאי
תקנתיה? - מהי תקנתו
של אותו אדם? - כיצד
יהיה לו ענין הכפרה כדי
להיות "נרצה" לפני
הקב"ה כמו לפני החטא? -
הרי זה, דרבתיבי: - כמו
שכתוב: "והמאך
בצדקה פרק"; - כלומר,
שיתן צדקה כתמורה על
התעניות שהיה עליו
לצום על חטאיו, וכמו שכתבו הפוסקים, לתן - לתת, בעד
כל יום תענית של תשובה ערך ח"י גדולים פוליש וכו',
והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו', - ויתן סכומים גדולים יותר
עבור כל יום של תענית-תשובה, כמו שכתב ה"מאן אברהם'
הלכות תענית:

יום שישי ט"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 184, ומ"מ כל... עד עמ' צג, וחפץ בהצדקה:

- 49 ומכל-מקום, - למרות שאמרנו שבדורותינו, שאין כוח לאדם
50 לצער את עצמו, יש להמיר את תעניות התשובה במתן צדקה,
51 בכל זאת כל בעל נפש החפץ קרבת ה', לתקן נפשו
52 להשיבה - את הנפש, אל ה' בתשובה מעלה מן המבקר -
53 יחמיר על עצמו
54 להשלים על-כל-פנים
55 פעם אחת כל ימי חייו
56 מספר הצומות לכל עון
57 ועון מצוות החמורים
58 שחייב עליהם מיתה
59 על-כל-פנים, - על-כל-
60 פנים, על העונות
61 שחייבים עליהם מיתה -
62 ישלים את מספר הצומות
63 הנדרשים על אותו עון,
64 ואפלו - אם חייב המיתה
65 על אותו עון, הוא בדי
66 שמים בלבד, - ולא מיתה בידי אדם - ישלים על אותם עונות
- הרי שתמיד ישנו ענין של עונות בתענית, ובכל זאת אומרים,
שאם אין בכוחו לצער את עצמו וצם - נקרא חוטא. ומכל-שכן
מי שהוא בעל תורה, - וצם למרות שאין בכוחו לצער את
עצמו, שחוטא - במה שהוא צם, ונענש בכפלים, כי מחמת
חלישות התענית לא
יוכל לעסוק בה - בתורה,
כדאוי - ויש לו עונש
כפול, (א) על הצום, (ב) על
ביטול תורה. אלא מאי
תקנתיה? - מהי תקנתו
של אותו אדם? - כיצד
יהיה לו ענין הכפרה כדי
להיות "נרצה" לפני
הקב"ה כמו לפני החטא? -
הרי זה, דרבתיבי: - כמו
שכתוב: "והמאך
בצדקה פרק"; - כלומר,
שיתן צדקה כתמורה על
התעניות שהיה עליו
לצום על חטאיו, וכמו שכתבו הפוסקים, לתן - לתת, בעד
כל יום תענית של תשובה ערך ח"י גדולים פוליש וכו',
והעשיר יוסיף לפי עשרו וכו', - ויתן סכומים גדולים יותר
עבור כל יום של תענית-תשובה, כמו שכתב ה"מאן אברהם'
הלכות תענית:

אגרת התשובה

- ומ"מ כל בעל נפש החפץ קרבת ה' לתקן נפשו
להשיבה אל ה' בתשובה מעולה מן המוכרח.
יחמיר על עצמו להשלים עכ"פ פעם א' כל ימי חייו
מספר הצומות לכל עון ועון מעונות החמורים שחייבין
עליהם מיתה עכ"פ ואפי' בידי שמים בלבד כגון
להוצאות ז"ל פ"ד צומות פ"א בימי חייו. ויכול לדחות
לימים הקצרים בחורף ויתענה כעשר תעניות עד"מ
בחורף א' או פחות ויגמור מספר הפ"ד צומות במ'
שנים או יותר כפי כחו (וגם יכול לאכול מעט כג'
שעות לפני נ"ה ואעפ"כ נחשב לתענית אם התנה
התנה בן). - למרות שאכל שלוש שעות לפני נ"ה החמה, נחשב

5. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "יא, סע"א. ועיין רמב"ם הל' דעות רפ"ג ובנ"כ שם". 6. ז, א. ראה רש"י שם. 7. דניאל ד, כד.
8. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1168 ואילך. 9. או"ח סתקס"ח סק"ב ובהנסמן שם. 10. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א:

- 1 לו אותו יום לתענית שלם, כפי שהתנה שכך יהיה הצום שלו.¹¹
 2 וְלִתְשֻׁלוֹם – וכדי להשלים, רנ"ב – מאתים חמשים ושנים
 3 צוֹמוֹת בְּנֶזְכֶּר לְעִיל – שהם שלש פעמים שמונים וארבע, כפי
 4 ההכרעה המקובלת בין אלה הסבורים שדי לצום פעם אחת
 5 מספר הצומות על כל
 6 חטא, גם אם חטא אותו
 7 חטא הרבה פעמים, לבין 1
 8 אלה הסבורים שעל כל 2
 9 פעם שחטא, יש לצום 3
 10 אותו מספר צומות – 4
 11 יִתְעַנֶּה עוֹד ד' פְּעָמִים 5
 12 פ"ד עַד אַחֵר חֲצוֹת
 13 הַיּוֹם בְּלִבְּךָ, דְּמִיחָשֶׁב גַּם־כֵּן תַּעֲנִית בִּירוּשָׁלַיִם¹², – בתלמוד
 14 ירושלמי נחשב צום של עד אחר חצות היום, לתענית, וּב' –
 15 ושני חֲצָאֵי יוֹם נֶחֱשָׁבִים לוֹ לַיּוֹם אֶחָד לְעֵנֶן זֶה. – של מספר
 16 הימים שעליו לצום לתיקון חטאו, וְכֵן לְשֹׂאֵר עֲוֹנוֹת בְּיֹצֵא
- אגרת התשובה**
- 17 בָּהֶן, – לעיל דיבר אודות עוונות שחייבים עליהם מיתה בידי
 18 שמים (על-כל-פנים), שיחמיר בהם על עצמו להשלים את
 19 מספר הצומות האמורים. וכעת אומר רבנו הזקן, שגם עוונות
 20 שאין עליהם חיוב מיתה, אלא שיש בהם ה"חומר" של עוונות
 21 שחייבים עליהם מיתה
 22 (בכך הם "כיוצא בהן",
 23 דומים לעוונות שיש
 24 עליהם חיוב מיתה), כפי
 25 שהוא מזכיר למשל להלן
 26 בפרק ז' הדברים שהם
 27 ממש כמו עבודה זרה,
 28 גילוי עריות ושפיכת
 29 דמים, והם העלמת עין מן הצדקה, לשון הרע, כעס וכדומה, גם
 30 עליהם יחמיר על עצמו לצום על-כל-פנים פעם אחת את מספר
 31 הצומות הנדרש על אותו חטא, אֲשֶׁר כָּל "לֵב יוֹדֵעַ מֵרַת
 32 נַפְשׁוֹ", וְחָפֵץ בְּהַצְדָּקָה: – שתתוקן ותהיה צודקת.

יום שבת קודש י"ז תמוז

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' צג, אכן מספר... עד עמ' 186, כי לא תמנו):

- 33 אָבֵן, מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת הָעוֹדְפִים עַל רנ"ב – לגבי החטא של
 34 היוצאת זרע לבטלה, וּבְהֵאֵי גִּנְאָה, – מספר הצומות שמעל
 35 לשלש פעמים של מספר הצומות לגבי חטאים אחרים, שֶׁהֵיָה
 36 צָרִיךְ לְהַתְעַנּוֹת, כְּדִי לְחוּשׁ לְדַעַת הַמַּחֲמִירִים לְהַתְעַנּוֹת
 37 מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת שֶׁעַל כָּל
 38 חֲטָא וְחֲטָא כְּפִי מִסְפַּר
 39 הַפְּעָמִים שֶׁחֲטָא בְּנֶזֶכֶר 6
 40 לְעִיל – הנה, יתרת צומות 7
 41 אלה, יִפְדֶּה בָּלֹן בְּצִדְקָה 8
 42 עֶרֶךְ ח"י – שמונה עשר, 9
 43 גְּדוּלִים פּוֹלֵשׁ בְּעַד כָּל 10
 44 יום. – שהיה עליו לצום, 11
 45 וְכֵן שֹׂאֵר כָּל תַּעֲנִיּוֹת 12
 46 שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְעַנּוֹת עַל 13
 47 עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן מִיתָה, 14
 48 וְאִפְּלוּ עַל בְּטוֹל מִצּוֹת 15
 49 עֲשֵׂה דְאוֹרֵיטָא וְדִרְבָּנָה, 16
 50 – מצות-עשה מן התורה
 51 או מצות-עשה שמדרבנן,
 52 וְתִלְמִיד תּוֹרָה בְּנֶגֶד 17
 53 בָּלֵם, – ועל ביטול מצות 18
 54 עשה של תלמוד תורה 19
 55 השקולה כנגד כל שאר המצוות, מספר הצומות שעליו לצום,
 56 הוא – כְּפִי הַמִּסְפַּר הַמְּפֹרָשׁ בַּתְּקוּנֵי הַתְּשׁוּבָה מֵהָאֵרִי וְל' 20
 57 (וְרַבֵּם נִזְכָּרִים בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים בְּמִסְכַּת הַתְּשׁוּבָה) – הַכֹּל
 58 בְּאֲשֶׁר לִבָּל יִפְדֶּה בְּצִדְקָה בְּנֶזֶכֶר לְעִיל, – בערך של שמונה
- אגרת התשובה**
- אָבֵן מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת הָעוֹדְפִי עַל רנ"ב וּכְהִ"ג שְׁהִיָּה
 צָרִיךְ לְהַתְעַנּוֹת לְחוּשׁ לְדַעַת הַמַּחֲמִיר לְהַתְעַנּוֹת
 מִסְפַּר הַצּוֹמוֹת שֶׁעַל כָּל חֲטָא וְחֲטָא כְּפִי מִסְפַּר הַפְּעָמִים
 שֶׁחֲטָא כְּנ"ל. יִפְדֶּה כּוֹלֵן בְּצִדְקָה עֶרֶךְ ח"י ג"פ בְּעַד
 כָּל יוֹם. וְכֵן שֹׂאֵר כָּל תַּעֲנִיּוֹת שֶׁצָּרִיךְ לְהַתְעַנּוֹת עַל
 עֲבֵרוֹת שֶׁאֵין בָּהֶן מִיתָה וְאִפִּי עַל בְּטוֹל מ"ע דְּאוֹרֵי
 וְדִרְבָּנָה וְת"ת כִּנְגַד כּוֹלֵם כְּפִי הַמִּסְפַּר הַמְּפֹרָשׁ בַּתְּקוּנֵי
 הַתְּשׁוּבָה מֵהָאֵרִי ז"ל (וְרַבֵּם נִזְכָּרִים בְּמִשְׁנַת חֲסִידִים
 בְּמִס' הַתְּשׁוּבָה) הַכֹּל כְּאִשֶּׁר לִכָּל יִפְדֶּה בְּצִדְקָה כְּנ"ל
 אִי לֹא מְצִי לְצַעֲרוֹ נַפְשִׁי כְּנ"ל. וְאִפִּי שִׁיעָלָה לִסָּךְ
 מְסוּיִים אֵין לְחוּשׁ מְשׁוּם אֵל יִכּוּזוּ יוֹתֵר מְחֻמוֹשׁ.
 דְּלֹא מְקִרִי בּוֹזּוּ בְּכַה־ג מֵאַחֵר שְׁעוֹשָׂה לְפָדוֹת נַפְשׁוֹ
 מִתַּעֲנִיּוֹת וְסִיגוּפִים. וְלֹא גִרְעָא מִרְפוּאָה הַגּוֹף וְשֹׂאֵר
 צָרִכֵּיו. וְלִפִּי שֶׁמִּסְפַּר הַצּוֹמוֹת הַמּוֹזְכָּרִי בַּתְּקוּנֵי תְּשׁוּבָה
 הַנִּזְכָּרִים רַבּוּ בְּמֵאֵד מֵאֵד לֵכֵן נִהְגוּ עֲכָשִׁיו כָּל הַחֲרָדִים
 מִרְפוּאָה הַגּוֹף וְשֹׂאֵר צָרִכֵּיו. – בהן מבזבז האדם יותר מחומש
 של רכושו. וְלִפִּי שֶׁמִּסְפַּר הַצּוֹמוֹת הַמּוֹזְכָּרִים בַּתְּקוּנֵי תְּשׁוּבָה
 – של האר"ז, הַנִּזְכָּרִים לְעִיל רַבּוּ בְּמֵאֵד מֵאֵד, לֵכֵן נִהְגוּ
 עֲכָשִׁיו כָּל הַחֲרָדִים לְדַבֵּר ה', לְהַרְבוֹת מֵאֵד מֵאֵד בְּצִדְקָה,

"בכ"מ בכיו"ב מובא השם "נפש" דוקא – וי"ל שהוא ע"פ זח"ג (כד, ב) עה"פ ובס' הגלגולים ובכ"מ "שדוקא הנפש היא החוטאת".

11. ראה ביאור כ"ק אדמו"ר שליט"א להלן עמוד 1174 ואילך. 12. נדרים פ"ח ה"א. 14. כתובות נ, א.

אגרת התשובה

לדבר ה' להרבות מאד מאד בצדקה. מחמת חלישות הדור דלא מצו לצעורי נפשם כולי האי (וכמ"ש במ"א ע"פ חסדי ה' כי לא תמנו):

הקב"ה שאינם מוגבלים.

במקום אחר על פסוק¹⁵: "חסדי ה' כי לא תמנו" — מפרש

15. איכה ג, כב.

המשך ביאור למס' ערכין ליום שני עמ' ב

לישראל הגר בחוץ לארץ, יצא לחירות — חכמים הטילו קנס שהעבד יוצא לחירות. מוסיף רב ענן, בה"א — באחד מן הדינים הללו אמר שמואל הדר' זכני — שהמעות חוזרות ללוקח, והמקח בטל, ונח"א — ובאחד מן הדינים אמר לא הדר' זכני — שאין המעות חוזרות ללוקח, אלא הפסיד מעותיו, ולא ידענא ה' מיניה — ואינני יודע באיזה דין משני הדינים הללו אמר שבטל המקח וחוזרות המעות ללוקח, ובאיזה דין אמר שהלוקח הפסיד מעותיו.
רב יוסף פושט את הספק של רב ענן מברייתא: אמר רב יוסף ניהו אנן — נראה לנו ונפשוט את הספק, מדינתא בברייתא — ממה ששנינו בברייתא, המוכר עבדו הכנעני בחוזה לארץ — לישראל הגר בחוץ לארץ, יצא לחירות — חכמים הטילו קנס שהעבד יוצא לחירות, וצריך העבד, גמ — שטרן שיחרור מרבו שני — מן הקונה, שמע מינה מדקדקי ליה לשני רבו — ויש ללמוד מכך שהתנא קורא ללוקח רבו, אלמא — מוכח, שבמוכר עבדו לחוזה לארץ נקנה העבד ללוקח ולא הדר' זכני — אין המעות חוזרות. ומכיון שפשטנו מהברייתא, שבעבד הנמכר לחוץ לארץ חל המקח והמעות אינן חוזרות, נפשט גם החלק השני של הספק בדברי שמואל, וכי קאמר שמואל הכא — ומה שאמר שמואל כאן, שהמוכר שדהו ביובל אינה מכוּנה, יש לפרש שאינה מכורה ונקעות חוזרין.

הלוקח שתי שנות תבואה, וניהדרה — ולאחר מכן יחזיר את השדה למוכר ללא דמים, מחמת הפקעת היובל שעבר. ומביאה הגמרא מקור שכך צריך להיות הדין, שכן, מי לא תניא — האם לא שנינו כך בברייתא, אכלה הלוקח שנה אחת לפני היובל, ולא הספיק לאכול את השנה השניה, משלימין לו שנה אחרת — שנה נוספת של אכילת תבואה אחר היובל. מוכח מכך, ששתי שנות התבואה אינם פוקעים ביובל אלא יש לקיימם לאחר היובל, אם כן קשה על רב, מדוע השדה יוצאת מיד ולא נשארת ברשות הלוקח עד שיאכל שתי שנות תבואה לאחר היובל.
מתרצת הגמרא: ה"ם — בברייתא המדברת באכלה שנה אחת קודם היובל, נחית (וירד) לאכילה — הלוקח התחיל כבר לאכול תבואה קודם היובל, ולכן יש לקיים בו את הפסוק שני תבואות בכתבו ולהשלים לו אחר היובל את שתי השנים, אבל ה"ם — במוכר שדהו בשנת היובל, לא נחית לאכילה — הלוקח לא התחיל לאכול את תבואת השדה, ולכן השדה יוצאת מיד ואינו אוכל שנות תבואה אחר היובל.
הגמרא דנה האם לדברי שמואל הלוקח צריך להחזיר את המעות: אמר רב ענן, שמעית מיניה דמר שמואל תרתי — שמעתי משמואל שני דינים, תנא ה"ם — אחד מהם הוא דין זה המוזכר לעיל, שהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה אינה מכורה, ואידך — והדין השני ששמעתי משמואל הוא, שהמוכר את עבדו הכנעני לעוֹבֵד פוֹקְבִים, או שמוכרו בחוזה לארץ —

המשך ביאור למס' ערכין ליום רביעי עמ' א

ורבי יהודה סבר, צד אחד בריבית מותר. וכן בבתי ערי חומה, אכילת הלוקח נחשבת 'צד אחד בריבית' משום שיתכן שהשדה לא תגאל, ובוזה נחלקו המשנה והברייתא, שמשנתנו שאמרה 'הרי זה כמין ריבית ואינו ריבית', היא כרבי יהודה, שסובר שצד אחד בריבית מותר, והברייתא שאמרה 'הרי זה ריבית גמורה', היא דברי רבנן, שסוברים שצד אחד בריבית אסור, ולכן זו ריבית גמורה, ובבתי ערי חומה התורה התירה זאת.

עד כאן לשון הברייתא, עתה מבאר רבי יוחנן את מחלוקתם: מאי בינייהו — במה נחלקו תנא קמא ורבי יהודה. צד אחד בריבית איכא בינייהו — מחלוקתם היא בדין 'צד אחד בריבית', כלומר, האם יש איסור באופן שבשעת אכילת הפירות יש צד שיתברר שאכילה זו היא ריבית וכגון שיפרע חובו ונמצא שהמלוה אבל את פירותיו של הלוח, ויש צד שיתברר שאין זה ריבית וכגון שלא יפרע חובו, והשדה תחלט למלוה ונמצא שאכל משל עצמו. תנא קמא סבר, צד אחד בריבית אסור,

יום ראשון

יום רביעי

יא תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, רביעי עם פירש"י.
תהלים: ס"סה.

תניא: פרק א. תניא בסוף . . . הברייתא.

בתניא דפוס זאלקווי שנת מבש"ר טו"ב [=תקנ"ט], נדפסה אגרת התשובה מהדורא קמא, ולא נחלקה לפרקים, גם יש כמה שנויים בתוך האגרת.

יום שני

יום חמישי

יב תמוז, חג הגאולה

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, חמישי עם פירש"י.
תהלים: ס"סח.

תניא: והנה מצות . . . 182- מיראה.

יום ה'לדת את כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [אדמו"ר מהוריי"צ נשמתו-עדן] בשנת תר"ם. יום בו נתבשר - בשנת תרפ"ז - שהוא חפשי מגלותו אשר הגלה - אחרי שהיה תפוס במאסר - על עבודתו בחזוק התורה והיהדות.

ממכתב כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [הריי"צ נשמתו-עדן]: בשני ימי הגאולה י"ב וי"ג תמוז הבאים עלינו לטובה יתועדו אנ"ש, לטובה ולברכה בגשמיות וברוחניות, כאשר הקבע מאת אבינו הראשון הוד כ"ק אדני אבי זקני מורי ורבי רבנו הזקן זצוקללה"ה נבג"ס זי"ע [=זכר צדיק וקדוש לברכה, לחיי העולם הבא, נשמתו בגנזי מרומים, זכותו יגן עלינו]. בהתועדות זו ידברו אנ"ש שיחיו איש את רעהו בשבת אחים בחזוק קביעות שעורי הלמוד, והנני שולח להם את ברכתי כי ישא ה' פניו אליהם בגשמיות ורוחניות.

יום שלישי

יום שישי

יג תמוז, חג הגאולה

ה'תש"ג

אין אומרים תחנון.

שיעורים. חומש: בלק, ששי עם פירש"י.
תהלים: סט"עא.

תניא: פרק ב. אך כל . . . יום רצון.

יום בו יצא כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [אדמו"ר מהוריי"צ נשמתו-עדן] לחרות. המאסר התחל רבע על שעה השלישית אור ליום רביעי חמשה עשר בסיון תרפ"ז. התעכב בגלות - בעיר קאסטראמא - עד חצי שעה אחר חצות היום, יום הרביעי שלשה עשר בתמוז תרפ"ז.

ממכתב כבוד קדשת אדמו"ר שליט"א [הריי"צ נשמתו-עדן] לחג הגאולה: הנני שולח מאמר... השתתפותי עם ידידנו אנ"ש שיחיו בכל מקום מושבותיכם להצלחה, ולהיות אתכם עמכם בהתועדותכם בדבר חזוק דרכי התסידות בקביעות ושמירת זמני למודי דא"ח [=תסידות, דברי אלוקים חיים] ולהתעורר בקיום עניני הלמוד... אלקינו ואלקי אבותינו יברך את כללות אנ"ש, הם ביתם וזרעם וזרעם בתוך כלל אחינו בני ישראל, ה' עליהם יחיו, בכל מלי דמיטב, מנפש ועד בשר.

יום
רביעי

שבת

יד תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בלק, שביעי עם פירש"י.
תהלים: עב-עו.

תניא: פרק ג'. והנה . . . 184 ג"פ כו'.

זה לשון ה"צמח צדק" באחד מדרושי: רבנו ז"ל [אדמו"ר הזקן] באמרו תיז לבני יום ג' פרשת בלק שנת תקס"ב אמר, וזה דבריו: להבין קשית התוכנים, מאחר שהארץ היא כדורית ועגלה כתפוח, למה אינם נופלים אותם בני אדם הדרים כנגדנו מלמטה באמריקא... ותרוצם אינו אמת... ורבנו ז"ל אמר, כי התרוץ הוא, דהנה מבאר ב'עץ חיים' שהתשעה גלגלים מקבלים מבחינת עגולים, ובהעגול אין בו מעלה ומטה, ומהאי טעמא [מסכה זו] הנה אותם בני אדם שהם כנגדנו למטה, הרי הרקיע שעליהם הוא למעלה בהשוואה אחת עם הרקיע שעלינו, והארץ דשם היא מטה לגבי הרקיע שעליה.

יום
חמישי

יום ראשון

טו תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, פרשה ראשונה עם פירש"י.
תהלים: עז-עח.

תניא: אכן כל . . . 184 תענית.

אדני אבי מורי ורבי [הרש"ב] כותב באחד ממאמריו: בתענוג נפשי על אלקות יכול להיות מזה שמנונית בגוף. אומרים על הרב נחום מטשרנאביל, שהיה שמן בגופו מענית "אמן יהא שמיה רבא".

יום
שישי

יום שני

טז תמוז

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: פנחס, שני עם פירש"י.
תהלים: עט-פב.

תניא: ומ"מ . . . צג בהצדקה.

אהבת ישראל של הבעל-שם-טוב - אין לשער.

הרב המגיד אמר: הלואי היו נושקים הספר-תורה באותה האהבה שהיה מורי מנשק את הילדים בהוליכו אותם אל ה"חדר" כשהיה "באהעלפער" [= "עוזר (למלמד)"].

שבת
קודש

יום שלישי

יז תמוז

ה'תש"ג

תענית. סליחות. אבינו מלכנו.

שיעורים. חומש: פנחס, שלישי עם פירש"י.
תהלים: פג-פז.

תניא: אכן מספר . . . לא תמנו.

חלוק [=ההבדל שבין] לוחות הראשונות ולוחות האחרונות:

בלחות עצמן - הראשונות מעשה אלקים, השניות פסל לך. המכתב - חרות על הלחות, שכדרשת רז"ל עירובין (נד, א) הוא רק בלחות הראשונות. במצלת בני ישראל - בלחות הראשונות צדיקים, כשעמדו על הר סיני פסקה זהמתן, בשניות בעלי תשובה. במצלת משה - במתן תורה נתן למשה אלה אורות במתנה, ובחטא העגל נטלו ממנו ולא חזרו בלוחות שניות (רק בשבת נותנים לו, כדאיתא [כמו שכתוב] ב'פרי עץ חיים'). מעלת לוחות השניות שנתן גם כן הלכות מדרש אגדות כו', כפלים לתושיה כדאיתא [כמו שנמצא] בשמ"ר מ"ו [במדרש שמות רבה תחלת פרשה מו], וקירון עור פני משה.

ממתי חל איסור הלנת המת?

יום ראשון י"א תמוז ה'תשע"ט

בית דין, כי אין כל סברא לחלק בין המתים. אך לענין הלאו (לא תלין) היה מקום לומר שהוא רק בהרואי בית דין, כלשון הפסוק "לא תלין נבלתו על העץ" שאינו מתאים לשאר מתים, ולכן הוצרכה הגמרא (סנהדרין מו, ב) לחדש שכל מת עוברים על הלנתו בלאו.

ולכן גם הרמב"ם הדגיש - "לא הרואי בית דין בלבד, אלא כל המלין את מתו עובר עליו בלא-תעשה", כדי שלא נטעה שהאיסור הוא רק בהרואי בית דין, ולא הוצרך לפרט שעובר גם ב'עשה', כי הדבר פשוט.

ויש הבדל בין ה'עשה' ל'לא תעשה': על 'לא תלין' עובר רק אם הלין את המת כל הלילה, אבל על ה'עשה' עובר מיד בשקיעת החמה, שהרי נאמר 'קבור תקברנו ביום ההוא' - "והלילה הוא מיום שלאחריו" (שור"ע אדה"ז, א"ח סי' עב ס"ב. ק"א סי' תצה סק"ג וכן דעת הרדב"ז הנ"ל).

ולכן נפסק (שם) שסמוך לזמן קריאת שמע של ערבית מותר להוציא את המת ולקבור, אף שעל ידי זה יתעכבו לקרוא את שמע, כי אם ימתינו עד שקיעת החמה יעברו על ה'עשה' של 'קבור תקברנו ביום ההוא'.

הלכות סנהדרין פרק טו, הלכה ח: ומצות עשה לקבור את כל הרואי בית דין ביום ההוא... כל המלין את מתו - עובר עליו בלא-תעשה.

לדעת הרדב"ז (שו"ת סי' שיא) רק על הלנת הרואי בית דין עוברים הן ב'לא תעשה' (לא תלין...) והן ב'עשה' (קבור תקברנו ביום ההוא), אבל בשאר מתים עוברים על הלנתם רק ב'לאו'. וכתב ה'מנחת חינוך' (מצוה תקלו) שלדעת ה'חינוך' ה'עשה' קיים בכל מת, אך מהרמב"ם כאן משמע קצת שסובר כהרדב"ז, כי בהרואי בית דין כתב שמצוות-עשה לקברם ביום ההוא (בנוסף ללאו בהלנתם המובא בהלכה הקודמת) ואילו בשאר המתים כתב רק שעובר ב'לא תעשה'.

אמנם, בספר המצוות (מ"ע ולא) כתב הרמב"ם: "כי קבור תקברנו ביום ההוא. ולשון ספרי: כי קבור תקברנו, מצוות עשה - והוא הדין בשאר המתים, כלומר שייקבר כל מת בישראל ביום מותו". ולכאורה, הרי זו סתירה לדברי הרמב"ם כאן שה'עשה' לקבור את המת בו ביום הוא רק בהרואי בית דין!

וביאר ב'שאגת אריה החדשות' (שאלה ו):

ה'עשה' לקבור המת בו ביום, בוודאי לא נאמר רק בהרואי

מלקות על פי בקשה

יום שני י"ב תמוז ה'תשע"ט

העבירה באופן חמור יותר - במזיד ולאחר התראה, יפטר מכרת על ידי המלקות, ועל עבירה באופן פחות חמור - ללא עדים והתראה, הוא יתחייב כרת ללא אפשרות לתקן.

ועוד: לדעת מהרלב"ח לא תועיל הלקאה זו לפוטרו מכרת, כי רק לבית דין סמוכים איש מפי איש עד משה רבינו ניתנה הסמכות להלקות, ובימינו בטלה הסמיכה. אך המהר"י בירב טען שאף שאין לבית דין בימינו סמכות להעניש בכפייה, מלקות שיתנו על פי בקשת החוטא הן ברות-תוקף ויכפרו עליו מכרת.

ובדומה לכך נחלקו ה'בית יוסף' והרמ"א לגבי מנהג המלקות בערב יום הכיפורים: ה'טור' (או"ח סי' תרו) הביא מנהג זה וכתב שהוא כדי ש'מתוך כך יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו', וה'בית יוסף' (שם) תמה: הרי אפשר לפרש שהטעם הוא משום שעצם המלקות מכפרות, ואף שאינן ניתנות על ידי דיינים סמוכים וללא עדים והתראה, יש בכך כפרה במקצת, אך הרמ"א (דרכי משה שם) כתב שאין בזה כפרה כלל, והמלקות הן רק כדי לעורר לשוב בתשובה.

הלכות סנהדרין פרק יז, הלכה ז: אף כל מחייבי כרת שילקו, נפטר מיד כרתו.

הלכה זו עומדת במרכז מחלוקת לפני כ-450 שנה, כאשר עולי ספרד הגיעו לארץ ישראל וביקשו מחכמי הדור להלקות אותם על עבירות שיש עליהן כרת שעשו בהיותם אנוסים, על פי המבואר בהלכה זו שהמלקות פוטרות מהכרת.

ונחלקו בדבר רבי לוי בן חביב (הרלב"ח) והר"י בירב. לדעת הרלב"ח (שו"ת מהרלב"ח בסופו - קונטרס הסמיכה), מאחר ועונש מלקות חל רק כאשר העבירה נעשתה בפני עדים שאף התרו בו שיענש, הרי בהעדר תנאים אלו אין בית דין יכולים להלקות. ואף אם ילקו אין המלקות פוטרות מכרת, כי רק מלקות המחויבות מן הדין פוטרות מכרת ולא מלקות שאין בהן חיוב ובאו על פי 'הזמנת' הלוכה.

אך מהר"י בירב (קונטרס הסמיכה שם) כתב שאף שאין בית דין יכולים להלקות את החוטא בנפיוה ללא עדים והתראה, אם הוא עצמו מבקש ללקות אפשר להלקותו כדי שיפטר מכרת, שאם לא כן הרי יש כאן עיוות הדין שאם עשה את

זר שאכל תרומה טמאה

יום שלישי י"ג תמוז ה'תשע"ט

זר לא יאכל קודש", האמור לאחר הכתוב "ומתו בו כי יחללוהו" המדבר בכהן טמא שאכל תרומה טהורה. ומסמיכות הפסוקים משמע שחיוב המיתה מתייחס גם לאיסור אכילת תרומה על ידי זר (סנהדרין פג, ב).

הלכות סנהדרין פרק יט, הלכה ב: מחייבי מיתה בידי שמים שהן בלא תעשה... שמונה עשר; ואלו הם: (א) זר שאכל תרומה גדולה, בין טמאה בין טהורה.

האיסור לזר לאכול תרומה נלמד מהכתוב (ויקרא כב, ט) "וכל

והקשה ה'לחם משנה':

בכהן טמא אומרת הגמרא (שם) שאם אכל תרומה טמאה אינו חייב מיתה כי בפסוק (שמואל א' כ"ד) "והיה כהן שחיוב מיתה" נאמר "ומתו בו כי יחללוהו", וממעטים "פרט לזו [תרומה טמאה] שמחוללת ועומדת", היינו שחיוב מיתה נאמר בתרומה טהורה, המתחללת על ידי הכהן שאוכלה בטומאה ולא בתרומה טמאה שעוד לפני שאכל אותה הטמא, כבר היתה טמאה ומחוללת. ואם כן, איך יתכן שזר האוכל תרומה (שדינו נלמד מכהן) יהיה חייב מיתה אף על תרומה טמאה, הרי 'דיו לבא מן הדין להיות כנידון'?

והסמ"ג (ל"ח רנה, הביאו הישועות מלכו, תרומה פ"ו ה"ו) כתב שכדברי הרמב"ם משמע מלשון הברייתא (שם, שם, א) שלגבי כהן אמרה "כהן טמא שאכל תרומה טמאה", ואילו לגבי זר אמרה "זר שאכל את התרומה" ו"משמע שאינו מחלק לזר

בין טמאה לטהורה". ועוד כתבו אחרונים (כתר תורה כאן, אור שמח תרומות פ"ו מ"ו) שכדברי הרמב"ם נמצא בתוספתא ובירושלמי.

וה'דבר אברהם' (ח"א סי' כו סקט"ו) מבאר:

אמנם חיובי מיתה באכילת תרומה של כהן טמא ושל זר נלמדים מאותו פסוק - 'ומתו בו כי יחללוהו', אך ענין ה'חילול' אינו דומה בשניהם כי ה'חילול' שנעשה באכילת תרומה על ידי זר הוא שהתרומה נעשית חולין על ידי אכילה שלא כהלכתה, ואין 'נפקא מינה' אם היא טהורה או טמאה כי גם אם היא טמאה, הרי היא תרומה ובאכילתה נעשית חולין. ואילו באכילת כהן טמא, מהות החילול היא בהבאת הטומאה לקודש וזה שייך רק בתרומה טהורה כי בתרומה טמאה היא כבר מחוללת ועומדת.

הפקר בית-דין הפקר - הפקעה או הקנאה? יום רביעי י"ד תמוז ה'תשע"ט

(הפסוק), אבל לר' יצחק הלומד מהפסוק 'יחרם כל רכושו' יודעים רק שבית דין יכולים להפקיר את רכוש הבעלים ('יחרם כל רכוש') אבל אין אחר זוכה בו עד שיגיע לידו.

ונהגה גירסת הרמב"ם כאן לפי רוב כתבי היד (ראה ס' המפתח מהדורות פונקל) היא "יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים ומאבד זכותו", אך לכמה כתבי-יד הגירסא היא: "ומאבד זכותו".

ולפי זה תמה ה'שדי חמד' (כללים מע' ה אות נט): משמעות לשון הרמב"ם 'מאבד זכותו' היא שבכח בית דין גם להקנות לשני, ועם זאת הביא את הפסוק 'יחרם כל רכוש' שלפי הבנת המהרש"ל מלמד שבית דין יכולים להפקיע ממון מבעליו מבלי להקנות לאחר!

ומבאר:

גם לדעת ר' יצחק יכולים בית דין לא רק להפקיע ממון מבעליו אלא גם להקנותו לאחר, כי כיון שבכוחם להפקיע מדוע לא יהיה להם גם הכח להקנות. ורבי אליעזר אינו בא לחלוק עליו אלא לפרשו, ומעדיף ללמוד מהפסוק 'אלה הנחלות...' שבו מפורש יותר שבכח בית דין גם להנחיל ולהקנות לאחרים.

הלכות סנהדרין פרק כד, הלכה ו: וכן יש לדיין תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד זכותו... והרי הוא אומר בעצמו: "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים, בעצת השרים והזקנים - יחרם כל רכושו", מכאן שהפקר בית דין הפקר.

לדעת ר' יצחק הלכה זו ש'הפקר בית דין - הפקר' נלמדת מהפסוק "וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו" (עזרא י, ח). ורבי אליעזר למדה מהכתוב "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות" (יהושע יט, נא) - "לומר לך מה אבות מנחילין את בניהם כל מה שירצו - אף ראשים מנחילין העם כל מה שירצו" (גיטין לו, ב).

וכתב הרשב"א (גיטין שם): "כח בית דין יפה להפקיר ממון מזה ולזכותו לזה... וכן מוכח מקרא ד'אלה הנחלות אשר נחלו', דמה אבות מנחילין ואומרים שדה פלוני לפלוני וזכה לו מיד... אף ראשים מנחילין... ואומרים ממון ראובן יהא לשמעון וזוכה בו מעתה שמעון".

ומדברי המהרש"ל (ים של שלמה יבמות פ"י סי"ט) משמע שאמנם לרבי אליעזר הלומד הלכה זו מ'אלה הנחלות...' יש כח ל'ראשים' להקנות לאחרים את הממון שהפקירו (כמשמעות

האם רבנים ודיינים רשאים לעסוק במלאכה? יום חמישי ט"ו תמוז ה'תשע"ט

(שבת ק"ט, א) 'גדולי החכמים היו עושים בעצמם מלאכות שאינן לפי כבודם כדי להרבות בכבוד השבת' (הובא בש"ע אדה"ז א"ח סי' ר"ע ס"ד).

ובספר ה'מקנה' (קידושין שם) הביא רביה גם מהנאמר במשה רבינו 'ויבן משה מזבח' (שמות יז, טו), וכן 'וישכם בבוקר ויבן מזבח' (שם כד, ד), ובהקמת המשכן נאמר 'ויקם משה את המשכן' (שם מ, יח) הרי שמלאכת מצוה מותרת גם לנשיא. והאם מותר לרב או דיון לעסוק במלאכה לפרנסתו? הרמב"ם כאן אסר מלאכה, ומשמע לכאורה שאסור גם לצורך פרנסתו. אך בהלכות תלמוד תורה (פ"ג ה"ח) כתב "כל

הלכות סנהדרין פרק כה, הלכה ד: בין שנתמנה אדם פרנס על הצבור, אסור בעשיית מלאכה בפניו שלש, כדי שלא יתבזה בפניהם.

וכתב ה'באר יעקב' (ח"מ סי' ח ס"ד) שמותר לו לעשות מלאכה ברבים לצורך מצוה, כמסופר בגמרא (קידושין ע, א) אודות רב יהודה שראה את רב נחמן עסוק בבניה וכאשר העיר לו שפרנס הממונה על הציבור אסור בעשיית מלאכה בפני שלושה - השיב רב נחמן שהוא בונה מעקה לגגו ובמלאכת מצוה מותר לו להתעסק. ואדרבה: מלאכה לשם מצוה כבוד היא, כמובא בגמרא

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ פט

המשים על ליבו שיעסוק בתורה ולא יעשה מלאכה ויתפרנס מן הצדקה, הרי זה חילל את ה' וביזה את התורה", הרי שראוי להתפרנס ממלאכה ולא להזדקק לציבור. וביאר ה'מנחת יצחק' (ח"ד סי' עח): "לשיטת הרמב"ם שצריך להתפרנס רק ממלאכה, המתפרנס מהרבנות "הרי זה חילל את ה'" אבל העוסק במלאכה כדי להתפרנס מקדש את ה' בכך שאינו נהנה מדברי תורה, ונמצא שעוסק במלאכה לצורך מצוה ומותר.

אמנם יש סוברים שמותר להתפרנס מן הרבנות "ולכן נהגו בכל מקומות ישראל שהרב של העיר, יש לו הכנסה וסיפוק מאנשי העיר, כדי שלא יצטרך לעסוק במלאכה בפני הבריות ויתבזה התורה בפני ההמון" (רמ"א יו"ד סי' רמ"ו סכ"א). ולשיטה זו כתב התשב"ץ (סי' קמ"ב) "שהחכמים הממונים פרנסים על הציבור אפילו אפשר להם לעשות מלאכה, אין להם לעסוק במלאכה בדורות הללו שנתמעטו בני עליה".

מתי אין עדות בטילה אף שבטלה מקצתה? יום שישי ט"ז תמוז ה'תשע"ט

לפרש כדברי רש"י (סנהדרין שם, ד"ה ר' עקיבא) שהכוונה לדבריו (מכות ה, ב) בדין הזמה שכאשר אי אפשר להזים עד אחד מהכת (ולכן עדותו בטילה) - עדות כולם בטילה. ואמנם הרמב"ם פסק (לקמן פ"כ ה"ג) כן שאם אי אפשר להזים עד אחד, מתבטלת עדות כולם, אך אין זה סותר את דבריו כאן, כי שם מדובר כשכל אחד העיד ב'תוך כדי דיבור' של חברו, וכאן מדובר שהשלישי שאמר 'איני יודע' העיד אחר 'כדי דיבור' ולכן עדות השניים קיימת, כמו שכתב הרמב"ם (שם) שאם הוזמו מקצת העדים אין כולם נענשים, אך אם העד שלא הוזם העיד לאחר 'כדי דיבור' - "נחלקה העדות והשניים שהוזמו נענשין".

ויש שפירשו את דברי הרמב"ם כפירוש התוספות. ומה שפסק הרמב"ם (בפ"ה ה"ג) שאם עד אחד פסול בטלה העדות כולה, אינו סותר להלכה זו שאם העד השלישי אומר איני יודע תתקיים העדות בשנים, כי "עד שאומר איני יודע אין שם עד נל"ו" ואינו יכול לבטל עדות של שאר העדים (מרכבה המשנה, פני יהושע מכות שם ועוד).

הלכות עדות פרק ב, הלכה ג: ה'י העדים מרבי' - שנים מהם פנו עדותן בחקירות ובדרישות, והשלישי אומר: 'איני יודע' - תתקיים העדות בשנים.

הרמב"ם פסק כרבא (סנהדרין מא, ב) שאם עד אחד משלושה אומר בחקירות ובדרישות 'איני יודע', מתקיימת העדות על פי העדים האחרים. ואף שעדות העד השלישי בטילה, כיון שאי אפשר להזימו (שהרי לא בירר בעדותו את הזמן והמקום שמעיד עליהם ועדות שאי אתה יכול להזימה - פסולה). וזה לא כדעת רבי עקיבא הסובר שאם נמצא אחד העדים קרוב או פסול - עדות כל העדים בטילה, וכן גם אם אחד העדים לא ניתן להזימו - עדות כל הכת בטילה (ע"פ תוס' שם ד"ה כמאן). והקשה ה'לחם משנה':

לקמן (פ"ה ה"ב) פסק הרמב"ם שאם נמצא אחד העדים קרוב או פסול - בטלה עדות כולם (כדעת רבי עקיבא). והרי זו סתירה לדבריו כאן שאם עד אחד אומר 'איני יודע' - עדותו בטילה ו"תתקיים העדות בשנים"!

ומבאר:

את האמור שדינו של רבא אינו כשיטת רבי עקיבא, יש

איך מונעים מהקרובים לפסול את הקידושין? שבת קודש י"ז תמוז ה'תשע"ט

הקרוב או פסול פוסלים את שאר העדים! ומכך נובע המנהג שבעת סידור הקידושין 'מייחדים' את העדים, היינו שמסדר הקידושין אומר בפירוש לשני העדים שהם לבדם יהיו עדים על הקידושין ובכך הוא מוציא את כל שאר הנוכחים מכלל העדות, ואפילו אם יחליט מאן דהו שברצונו לשמש גם כן כעד, אין בכך כלום (ראה ריטב"א מכות ו, א. שו"ת הב"ח החדשות, צג).

אך הב"ח (שם) כתב שראה כמה מגדולי הרבנים שאינם מקפידים לייחד את העדים בשעת הקידושין, ואף מדברי הרמב"ם (הל' אישות פ"ג ה"ח) נראה שאין צורך בכך. ולכן ביאר באופן אחר: לדעת הרמב"ם העדות נפסלת על ידי קרוב או פסול גם כשלא העיד בפועל, רק אם הגיע לבית דין עם שאר העדים במטרה להעיד, ובכך נוצר צירוף ביניהם והפסול שלו משפיע על כולם, אך עצם הכוונה להעיד ללא כל מעשה, אין בכוחה לפסול.

הלכות עדות פרק ה, הלכה ג: נמצא אחד מהם קרוב או פסול - בטלה העדות, בין בדיני נפשות בין בדיני ממונות. הראשונים תמחו: הרי בקידושין נדרשים עדים לקיום הדבר, ומאחר ובדרך כלל נוכחים במעמד הקידושין גם קרובים של החתן והכלה הפסולים להעיד עליהם, נמצא שהעדות כולה בטלה, כמבואר בהלכה זו שאם "נמצא אחד מהם קרוב או פסול בטלה העדות", ואיך חלים הקידושין? ומכך הוכיחו התוספות (מכות ו, א), כי ביטול העדות על ידי צירוף קרוב או פסול אינו תלוי בשעת הראייה אלא בשעת ההגדה. כלומר, עצם העובדה שבשעת מעשה נוכחים גם עדים פסולים אינה פוסלת, ורק אם יעידו גם הם בבית דין אזי מתבטלת העדות כולה.

אך מדברי הרמב"ם לא נראה כך, שהרי כותב (בה"ה) שכאשר באים העדים לבית דין בודקים מי מהם התכוון בשעת הראייה להעיד, ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול מתבטלת כל העדות, הרי שאף בשלב שלפני אמירת העדות

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - י"א-י"ז תמוז תשע"ט

יום ראשון י"א תמוז ה'תשע"ט

הלכות סנהדרין

פרק שלשה עשר

(1) יצא להיהרג, ונזכר שיש לו ללמד זכות על עצמו. הווידוי של הנידון לפני המתתו. הוצאת גזר דין למיתה בימי חול המועד, אנינות ואבלות על הרוגי בית דין, כיצד? נגמר דינו בבית דין שבחוץ לארץ וברח לבית דין שבארץ-ישראל.

- 1 א. מי שנגמר דינו למיתה - מוציאין אותו מבית
- 2 דין, ואחד עומד על פתח בית דין והסודרין² בידו,
- 3 והסוס³ רחוק ממנו⁴. והפרוץ⁵ יוצא לפניו: פלוני
- 4 יוצא להרג במיתה פלונית, על שעבר עברה פלונית
- 5 במקום פלוני בזמן פלוני, ופלוני ופלוני עדין. מי
- 6 שידע לו זכות - יבוא וילמד עליו. אמר אחד⁷: יש
- 7 לי ללמד עליו זכות - זה⁸ מניח בסודרין, וזה הרוכב
- 8 על הסוס רץ ומחזיר את הנדון לבית דין. אם נמצא
- 9 לו זכות⁹ - פוטרין אותו; ואם לאו - יחזר ויצא
- 10 להריגה. אמר הוא בעצמו: יש לי ללמד על עצמי
- 11 זכות, אף על פי שאין ממך בדבריו - מחזירין אותו
- 12 פעם ראשונה ושניה; שמא מפני הפחד נסתתמו
- 13 טענותיו, וכשיחזר לבית דין - תתישב דעתו ויאמר
- 14 טעם. החזירוהו ולא נמצא ממך בדבריו - מוציאין
- 15 אותו פעם שלישית. אמר בשלישית: יש לי ללמד
- 16 על עצמי זכות, אם יש ממך בדבריו¹⁰ - מחזירין
- 17 אותו אפלו כמה פעמים. לפיכך¹¹ מוסרין לו שני
- 18 תלמידי חכמים¹² ששומעין דבריו בדרך. אם יש
- 19 ממך בדבריו - מחזירין אותו; ואם לאו - אין
- 20 מחזירין אותו. אם לא נמצא לו זכות - מוציאין
- 21 אותו. ועדיין הם ההורגין אותו בכל מיתה שיתחייב
- 22 בה¹³. ורוצח שלא הרגהו עדין - חייבין להמיתו
- 23 ביד כל אדם¹⁴. רחוק ממקום ההריגה פועש אמות¹⁵
- 24 אומרים לו: התודה¹⁶! שכן דרך כל המומתין
- 25 מתודין. וכל המתודה - יש לו חלק לעולם הבא¹⁷.
- 26 אם אינו יודע להתודות - אומרים לו: אמר. תהא
- 27 מיתתי בפירה על כל עונותי. אפלו ידע בעצמו
- 28 ששקר העידו עליו, כף הוא מתודה¹⁸.

(2) מטפחות להניף בהן, כמבואר בסמוך. (3) ואדם רוכב עליו, כלשון המשנה שבמשניות (סנהדרין פרק ו, משנה א) "ואדם אחד רוכב הסוס". (4) בתוך תחום ראייתו, כדי שיוכל לראותו מניח בסודרין. (5) אדם מכריז. כלשון הכתוב (דניאל ג, ד) "וכרוזא קרא בחיל". (6) ביום פלוני ובשעה פלונית, ופלוני ופלוני עדין, כדי שישמעו אחרים ויבואו להזים את העדים ויאמרו: והלא באותו יום ובאותה

שעה עימנו הייתם במקום פלוני (סנהדרין מג, א). (7) מבית הדין. (8) העומד על הפתח. (9) שיש ממש בדבריו. (10) קצת ראייה הדומה לזכות. (11) הואיל ובפעם השלישית אין מחזירים עד שיראו אם יש ממש בדבריו. (12) בפעם השלישית, אבל בפעם הראשונה אין צורך שיהיו מוליכיו תלמידי חכמים. כי מתוך שהוא מבוהל ונפחד לא יוכל להטעים את דבריו ולנמקם (שם). (13) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו". (14) בכתב יד תימן: חייבים בית דין להמיתו ביד וכו' (שם מה, ב), שנאמר "מות יומת המכה - מכל מקום". אבל בשאר מחזיבי מיתת בית דין אין רשות להרגו אלא עדין בלבד, ראה לקמן פרק י"ד, הלכה ח. (15) אבל קרוב לבית ההריגה יותר מזה, יש לחוש שמא תיטרף דעתו ולא יוכל להתודות (רע"ב שם פרק ו, משנה ב). (16) על כל עוונותיו, הודה עליהם. (17) שם, "שכן מצינו בעכ"ל שאמר לו יהושע (יהושע ז, יט) "בני שים נא כבוד לה' אלוקי ישראל ותן לו תודה"... ומניין שכיפר לו וידויו? שנאמר (שם כה) "ויאמר יהושע... יעכר ה' ביום הזה" - היום הזה אתה עכור ואי אתה עכור לעולם הבא". (18) לא כרבי יהודה האומר: אם היה יודע שהוא מזומם (=שעדין הם זוממים) אומר, תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי חוץ מזה, אלא כחכמים, שהשיבו לו: "אם כן יהא כל אדם אומר כן כדי לנקות עצמו" (סנהדרין מג, ב), ויוציא לעז על העדים והדיינים (רש"י). וראוי להעיר שבספר המצוות לרבינו, עשה עג, נאמר: "יכול אף הנהרגים על פי זוממין? לא אמרתי אלא 'ואשמה הנפש ההיא', כלומר, שאינו חייב להתודות אם ידע שלא חטא, אלא העידו עליו עדי שקר", וכנראה, ששם מדבר מדין תורה, וכאן הוא מדברי חכמים (פרי חדש).

- 29 ב. ואחר שמתודה משקין אותו קטר¹⁹ של לבונה²⁰
- 30 בכוס של יין, כדי שתטרף דעתו עליו²¹ וישתכר,
- 31 ואחר כך יהרג במיתה שהוא חייב בה²².

(19) גרגר קטן. (20) מין שרף חריף, ונזכר בתורה (שמות ל, לד). (21) ולא ידאג ויתמקמק בשרו (סנהדרין מג, א וברש"י). (22) שם, שנאמר (משלי לא, ו) "תנו שכר לאובד ויין למרי נפש". והשווה מדרש תנחומא פרשת פקודי אות ב "מביאים לו יין טוב וחזק ומשקים אותו, כדי שלא יצטער מן הסקילה".

- 32 ג. זה היין והלבונה, והאבן שישקל בה הנסקל²³,
- 33 והסוף שהיה בו הנהרג²⁴, והסודר שחונקין בו
- 34 הנחנק²⁵, והעץ שתולין עליו הנתלה, והסודרין
- 35 שמניפין בהן לפני הרוגי בית דין, והסוס שרץ
- 36 להצילו - הפל באין משל צבור²⁶. ומי שייצא
- 37 להתנדב - יבוא ויתנדב²⁷.

(23) ראה לקמן פרק ט"ו, הלכה א. (24) שם הלכה ד. (25) שם הלכה ה. (26) סנהדרין מג, א. (27) כמו שאמר

תהיה בו בראשונה להמיתו" (שם), וראה לקמן פרק י"ד הלכה ה בבאורנו. (44) כי אין דיני נפשות נחתכים אלא בבית דין של כ"ג, כמבואר לעיל פרק ה, הלכה ב. והואיל ובעדותם זו ייהרג הנאשם, אין מקבלים עדות זו אלא בית דין של כ"ג.

- ח. מי שנגמר דינו בבית דין שהיה בחוצה לארץ, וברח לבית דין שבארץ ישראל - סותרין את דינו על כל פנים⁴⁵. ואם היו אותן בית דין עצמן שנגמר דינו בפניהם - אין סותרין את דינו, אף על פי שגמרוהו בחוצה לארץ והם עתה בארץ ישראל⁴⁶.

(45) אפילו כשבאו עדי הראשונים (מכות ז, א) "משום זכותה של ארץ ישראל" - אלי תועיל למצוא לו פתח של זכות (רש"י). (46) שם. כיוון שגמרו דינו לחובה, שוב לא יראו לו זכות, אלא יושיבו בית דין אחר לדונו שנית.

פרק ארבעה עשר

(1) ארבע מיתות המסורות לבית דין. נגמר דינו למות ונתערב עם שאר העם ולא נודע מיהו. מקום הקבורה להרוגי בית-דין, הזהירות והמתנות בהוצאת גור-הדין למוות. הצמדת הדיון בדיני נפשות לזמן קיום בית המקדש. הקבלה, שבטבריה עתיד בית הדין הגדול לחזור תחילה.

- א. ארבע מיתות נמסרו לבית דין²: סקילה, ושרפה, והריגה בסיף³, וחנק⁴. סקילה ושרפה - מפרשין הן בתורה⁵; ומפי משה רבנו למדו, שכל מיתה האמורה בתורה סתם - היא חנק⁶, וההרג את חברו - מיתתו בסיף⁷. וכן אנשי עיר הנדחת - מיתתן בסיף⁸.

(2) משנה בסנהדרין מט, ב. (3) בחרב, ראה לקמן פט"ו, ה"ד. (4) שם. ה"ה. (5) סקילה - ויקרא כ, כז; שריפה - שם יד. (6) סנהדרין נב, ב. ושם נג, א אמרו: ארבע מיתות מקובלות הן למשה מסיני. (7) שם עו, ב. והוצרך רבינו לפרש שהרוצח הוא בסיף, שאל נטעה לומר הואיל וענשו אמור בתורה סתם (שמות כא, כ) "נקום ינקם", ודאי הכוונה למיתת חנק, כדין כל מיתה סתמית, משמיענו רבינו שנקימה זו תפרשה למשה שהיא בסיף, כמבואר בסנהדרין נב, ב ובבאורנו לקמן פט"ו, אות סה. וכן הדגיש רבינו בהל' רוצח פ"א, ה"א: "מפי השמועה למדו שזו מיתת סיף". ועיר הנדחת נשנית כאן אגב דין רוצח (לחם-משנה). (8) שנאמר בהם (דברים יג, טז) "הכה... את יושבי העיר ההיא לפי חרב". ולקמן פט"ו, ה"ייב, מונה רבינו את כל מחוייבי ארבע מיתות לסוגיהן ולמניינן המפורט.

- ב. כל מיתה מהם⁹ - מצות עשה¹⁰ היא לבית דין להרג בה מי שנתחייב בה. ואין רשות למלך להרג¹¹. באחת מהן, אלא בסיף בלבד¹².

(9) בכת"י תימן: מהן. (10) כמו שאמרו (יבמות ז, א): "אבל מיתת בית-דין דוחה שבת, שבאה עשה" ודוחה לא-תעשה". והשווה ספר המצוות לרבינו, עשין רכורכט. (11) שהוא הורג את המורדים בו, כמבואר בהל' מלכים פ"ב,

שם: "נשים יקרות שבירושלים היו מתנדבות ומביאות אותן".

- ד. אין בית דין יוצאין אחר הנהרג²⁸. וכל בית דין שהרגו נפש - אסורים לאכל כל אותו היום. הרי זה בכלל לא תאכלו על הדם²⁹. ואין מקריין הקורבים על הרוגי בית דין, משום לא תאכלו על הדם³¹. ודברים אלו אסורין³² ואין בהן מלקות³³.

(28) שם מב, ב, כדי שלא יראו בית דין רוצחים. (29) שם סג, א. (30) האבלים, שאסור להם לאכול סעודה ראשונה משל עצמם, אלא אחרים מברים ומאכילים להם, ראה הלכות אבל פרק י"ד הלכה ט. (31) על הנרצח, על מחוייבי בית דין שנהרגים על עונש, שלא ינהגו בהם כבוד, משום כפרה (רש"י לסנהדרין שם). (32) מן התורה. (33) שם, שאין לוקים על לאו שבכללות, לאו אחד שכולל עניינים הרבה, וכמבואר לקמן פרק י"ח, הלכה ג, והשווה ספר המצוות לרבינו הכלל התשיעי.

- ה. מי שנתחייב מיתה בחלו של מועד³⁴ - מעינין בדינו, ואוכלין בית דין ושותין, ואחר כך גומריין את דינו סמוך לשקיעת החמה, והורגין אותו³⁵.

(34) שאסור לצום בו משום מניעת שמחת יום טוב. (35) מועד קטן יד, ב.

- ו. הרוגי בית דין - אין מתאבלין עליהן³⁶. ובאין קרוביהן ושואלים את שלום העדים ואת שלום הדיינים, להודיע שאין בלבם עליהן כלום, שדין אמת דנו. ואף על פי שאין נוהגין אבלות - הרי הן אנונים³⁷ עליהם; שאין אנינות אלא בלב³⁸.

(36) כדי שיהא בזיונם כפרה להם (סנהדרין מו, ב וברש"י). ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: שאין ראוי להתאבל על הרוגי בית דין, לפי שאין עוונותיהם מכופרים עד שיתעכל הבשר, והאבילות אין חייבה אלא כשסותמים הקבר, והואיל ונדחתה תדיחה. והשווה לקמן הלכות אבל פרק א, הלכה ט. (37) מצטערים. (38) ואין זה כבוד להרוג, ואין כפרתו נמנעת בכך (רש"י שם).

- ז. מי שנגמר דינו וברח, ובא לבית דין אחר - אין סותרין את דינו³⁹. אלא כל מקום שיעמדו שנים ויאמרו: מעידין אנו את איש פלוני שנגמר דינו בבית דין פלוני, ופלוני ופלוני עדיו - הרי זה יהרג⁴⁰. במה דברים אמורים⁴¹? ברוצח⁴²; אבל שאר חייבי מיתות - עד שיבואו עדיו הראשונים ויעידו שנגמר דינו, ויהרגוהו בידם⁴³. והוא שיעידו בבית דין של עשרים ושלושה⁴⁴.

(39) לחזור ולישא וליתן אולי יזכה. (40) משנה במכות ז, א. (41) שאין צורך בביאת עדי הראשונים. (42) שנאמר בו (במדבר לה, כא) "מות יומת המכה רוצח הוא" - מות יומת מכל מקום, ואפילו שלא על ידי עדי הראשונים (סנהדרין מה, ב). (43) ככתוב (דברים יז, ז) "יד העדים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מכיר מי המחייב החמורה ומי - הקלה, אי אתה רשאי להחמיר עליו, למשכו למיתה החמורה שלא נתחייב בה, אלא ידונו בקלה שישנה בכלל החמורה.

ז. מי שנגמר דינו²³ שנתערב עם שאר העם ולא נודע מי הוא מאלו²⁴, או מי שלא נגמר דינו שנתערב עם מי שנגמר דינו ולא נודע מי הוא - כלן פטורין. לפי שאין גומרין דינו של אדם אלא בפניו²⁵.

(23) למיתה. (24) והלא אי אפשר להמית את הכשרים בגללו, לפיכך נפטר אף הוא. (25) וכיון שאין מכירים אותו, אפילו כשיעמוד לפניו אין זה בפניו (שם, וברש"י). וטעם זה נצרך רק למי שנתערב עם מי שנגמר דינו, אבל נתערב עם שאר העם, אינו צריך לטעם זה, שהרי שאר העם אינו חייב מיתה, ואין נמית את כולם בגלל החייב שנתערב (כסף-משנה). ואם רוצה שלא נגמר דינו, נתערב ברוצחים אחרים, כולם פטורים מן המיתה, ואוסרים את כולם בבית הסוהר, כמבואר בהל' רוצח פ"ד, ה"ו.

ח. מי שעמד על נפשו ולא יכלו בית דין לאסרו עד שימיתוהו במיתה שהוא חייב בה - הורגין אותו עדיו בכל מיתה שיכולין להמיתו בה, מאחר שנגמר דינו²⁶. ואין רשות לשאר העם להמיתו תחלה²⁷. לפיכך, אם נקטעה יד העדים²⁸ - פטור²⁹. ואם היו העדים גדמין מתחלה - יהרג פיד אחרים³⁰. במה דברים אמורים³¹? בשאר מחייבי מיתות בית דין חוץ מן הרוצח; אבל הורג נפש שנגמר דינו - רודפין אחריו בכל דבר ובכד כל אדם עד שממיתין אותו³².

(26) כמו שאמרו (סנהדרין מה, ב) "מניין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו, שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו? תלמוד-לומר: מות יומת המכה, מכל-מקום". (27) שנאמר (דברים יז, ז) "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה" (שם). (28) אחרי העדתם. (29) שאי אפשר לקיים בו: "יד העדים תהיה בו". (30) שם, שלא מצינו שעדים גדמים יהיו פסולים לדיני נפשות, ועל-כרחך כוונת הכתוב לומר: יד העדים, שהיתה להם בשעת העדתם, תהיה להם בשעת המתתו (רש"י שם). (31) שאם נקטעה יד העדים אחר העדתם, הרי זה פטור. (32) שם, שהרי הוא מוזק, וחוששים שמא יהרוג עוד, ולפיכך מיתתו בכל אדם (רדב"ז), והשווה הל' רוצח פ"א, ה"ד: "ואין לך דבר שהקפידה תורה עליו כשפיכות דמים, שנאמר ולא תחניפו את הארץ כי הדם הוא יחניף את הארץ". ושם פ"ד, ה"ט: "שאע"פ שיש עוונות חמורים משפיכות דמים, אין בהן השחתת ישובו של עולם כשפיכות דמים".

ט. כל הרוגי בית דין - אין קוברין אותן בקברי אבותיהם בכלל ישראל³³, אלא שני קברות מתקנין להן בית דין: אחד לנסקלין ולנשרפין, ואחד לנהרגין ולנחנקין³⁴. ודבר זה הלכה מפני השמועה³⁵. נתאכל הבשר³⁶ - היו מלקטין את

ה"ח. וכן יש לו רשות "להרוג ולתקן העולם כפי מה שהשעה צריכה" (שם ה"י). (12) תוספתא סנהדרין פ"ט, ה"ג: "הרשות לא ניתן לה אלא סייף בלבד", וכן בירושלמי שם פ"ז, ה"א. רמז לכך, דברי הכתוב (מלכים-א ב, ה) "ואשבע לו... אם אמיתך בחרב". וראה לקמן פ"ח, ה"ו "או דין מלכות היה" ובביאורנו שם.

ג. כל מחייב מיתת בית דין שלא המיתו אותו בית דין - בטלו מצות עשה, ולא עברו על מצות לא תעשה¹³. חוץ מן המכשף, שאם לא המיתוהו - עברו על מצות לא תעשה, שנאמר: מכשפה לא תחיה¹⁴.

(13) שהרי לא נאמרה בהן כל אזהרה בלשון לא-תעשה. וכתב הרדב"ז, אם עמד הנידון על נפשו, והרגוהו עדיו במיתה אחרת שיכולים להמיתו (ראה לקמן ה"ח), הרי בית-דין זה קיים מצות-עשה, שזוהי מצוותו. (14) השווה ספר המצוות לרבינו, לא-תעשה שי.

ד. סקילה חמורה מן השרפה¹⁵, ושרפה חמורה מן הסיף¹⁶, והסיף חמורה מן החנק¹⁷. וכל מי שנתחייב בשתי מיתות - נדון בחמורה¹⁸. בין שעבר שתי עבירות זו אחר זו, בין שעבר עברה אחת שחייב עליה שתי מיתות¹⁹. אפילו נגמר דינו לקלה, ואחר כך עבר על החמורה ונגמר דינו - נדון בחמורה²⁰.

(15) סנהדרין מט, ב, שכן ניתנה למגדף את ה' (ויקרא כד, יד) ולעובר ע"ז, וזה חטא חמור ביותר, שכן פושט ידו בעיקר. (16) שם נ, א. שכן ניתנה לבת כהן שזינתה (ויקרא כא, ט) וחטאה חמור, שכן מחללת את כבוד אביה. (17) שכן ניתן לאנשי עיר הנדחת. וענשם חמור, שהרי גם ממונם אבד. (18) כגון נערה המאורסה בת כהן שזינתה, נידונה בסקילה החמורה ולא בשריפה הקלה ממנה (שם עמוד ב). (19) כגון שבא על חמותו, שהיא אשת איש, איסור חמותו - בשריפה, ואיסור אשת איש - בחנק. (20) ואין אומרים שמאחר שנגמר דינו לקלה - הרי הוא כמת, ולא יענש על החמורה שעבר אח"כ (שם פא, א), רמז לכך הנביא (יחזקאל יח, י"ב) "והוליד בן פריץ שופך דם (=זו סייף), ואת אשת רעהו טמא (=בחנק), ואל הגילולים נשא עיניו" (=זו ע"ז, שבסקילה), והכתוב מסיים (שם יג) "מות יומת דמיו בו יהיה" - בסקילה (גמרא שם).

ה. ואחד האיש ואחד האשה דגין אותן בארבע מיתות²¹.

(21) קידושין לה, א, "איש או אשה כי יעשו מכל חטאות האדם (במדרב ה, ו) - השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה". והשווה הל' איסורי ביאה פ"ה, ה"ה "שאין הפרש בין איש לאשה לעונשין, וזלתי בשפחה חרופה בלבד".

ו. כל חייבי מיתות שנתערבו זה בזה - נדון כל אחד מהן בקלה שבהן²².

(22) משנה בסנהדרין עט, ב. ומפרש רש"י: מאחר שאי אתה

ישראל⁵². והמקום שהיו יושבין בו - חל היה⁵³,
שאין ישיבה בעזרה אלא למלכי בית דוד⁵⁴.
וקשנתקלקלה השורה⁵⁵, גלו ממקום למקום.
ולעשרה מקומות גלו, וסופן לטבריא⁵⁶, ומשם לא
עמד בית דין גדול עד עתה. וקבלה היא, שבטבריא
עתידין לחזור תחלה, ומשם נעתקין למקדש⁵⁷.

שהיתה בנויה אבני גזית לכבוד הסנהדרין (תוספות יו"ט
למדות פ"ה, מ"ד). (52) חצר המקדש, סמוכה לעזרת
כהנים, ששם הכהנים עשו עבודת המקדש. (53) לא
נתקדש בקדושת העזרה. (54) שנאמר בו (שמואל ב', ז, יח)
"ויבוא המלך דוד וישב לפני ה'". אבל אחרים אסור להם
לשבת, ככתוב (דברים יח, ה) "לעמוד לשרת בשם ה'
(יומא כה, א וברש"י). ובסנהדרין (קא, ב) אמרו, שזוהי
הלכה למשה מסיני, כדברי רש"י שם. וראה בהל' בית
הבחירה פ"ה, הי"ז "לשכת הגזית... חציה היה קודש וחציה
היה חול... ובחצי של חול היו הסנהדרין יושבים".
(55) כשגברו העוונות, ונתרבו רוצחים בישראל.
(56) מלשכת הגזית לחנות, ומחנות לירושלים, ומירושלים
ליבנה, ומיבנה לאושא, ומאושא ליבנה, ומיבנה לאושא,
ומאושא לשפרעם, ומשפרעם לבית שערם, ומשם לציפורי,
ומשם לטבריא (ראש השנה לא, א), ובטבריא היו בימי
אנטונינוס קיסר (רש"י שם). (57) שם.

יג. ארבעים שנה קדם חרבן בית שני בטלו דיני
נפשות מישׂראל, אף על פי שהיה המקדש קיים⁵⁸;
מפני שגלו הסנהדרין, ולא היו שם במקומן
במקדש⁵⁹.

(58) והכהן היה מקריב על גבי המזבח. (59) מכיון שראו
שנתרבו הרוצחים, ולא יכלו לדונם, אמרו: מוטב שנגלה
ממקום למקום כדי שלא יתחייבו מיתה, שהמקום גורם,
כמבואר לעיל הי"א (עבודה זרה ח, ב).

יד. בזמן שדיני דיני נפשות בארץ ישׂראל - דיני
דיני נפשות בחוצה לארץ⁶⁰. והוא שהיו הסנהדרין
סמוכין בארץ, כמו שבארנו⁶¹. שהסנהדרין נוהגת
בארץ ובחוצה לארץ.

(60) מכות ז, א. (61) לעיל פ"ד, הי"ב. ולא הזכירה רבינו
כאן אלא לומר שכל אותן ארבעים שנה שבטלו דיני נפשות
בא"י, בטלו גם בחוץ לארץ. אע"פ שעדיין היה הכהן
מקריב על המזבח (כסף-משנה).

פרק חמשה עשר

(1) ביצוע מצוות סקילה, ואלה שחייבים תלייה אחרי
סקילתם. מצוות קבורת הרוגי בית דין ביום הריגתם. מספר
חייבי סקילה שבתורה, וכן חייבי שריפה, הרג וחנק, סכום
כולם שלושים ושישה.

א. פיצד מצות הנסקל? רחוק מבית הסקילה
ארבע אמות מפשיטין את המחיב סקילה בגדי²,
ומכסין ערותו מלפניו. ואין האשה נסקלת ערומה,

העצמות וקוברין אותן בקברות אבותיהן. ויש
לקרוביהן לעשות להן³⁷ ארון ותכריכין³⁸.

(33) משנה בסנהדרין מו, א. וכפירוש הגמרא שם מו, א:
"לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק". (34) שם, "אין
קוברים רשע חמור אצל רשע קל", ונהרגים ונחנקים - קלים
הם ביחס לנסקלים ונשרפים. (35) ששמעו מפי משה
שקיבל מסיני, ולפיכך לא תיקנו ארבעה קברות לכל מחוייב
מיתה לחוד, כי כך נתקבלה ההלכה (שם). (36) ולשון
המשנה שם: נתעכל. ומפרש רש"י: כבר נתכפר במיתתו
ובזיונו. (37) לעצמות, לאחר שנתעכל הבשר. (38) בגדים
לכרוך בהם העצמות (שם מו, א) וראה לעיל פי"ג, ה"ו.

י. צריכין בית דין להתישב בדיני נפשות ולהמתין,
ולא לאיצו³⁹. וכל בית דין שהרגו נפש בשבע שנים
- הרי אלו חבלנין⁴⁰. אף על פי כן, אם ארע להם
להרג בכל יום ויום - הורגין⁴¹. אבל אין דיני לעולם
שנים ביום אחד⁴², אלא דיני זה היום והשני למחר.
היו שניהם בעברה אחת ומיתה אחת, כגון נואף עם
נואפת - דיני שניהם ביום אחד⁴³. לפיכך, אם היה
הנואף בועל בת כהן, הואיל והוא בחנק⁴⁴ והיא
בשרפה⁴⁵ - אין הורגין שניהם ביום אחד⁴⁶.

(39) ימהרו. (40) משחיתים ומזיקים (מכות ז, א).
ובסנהדרין לה, א דרשו: "אשרו חמוץ (ישעיה א, יז) -
אשרו דיין שמחמץ (משה) את דינו". (41) שהרי אמרו
(שם מה, ב) "אין דנים שנים ביום אחד" - הרי שבשני ימים
דנים זה אחר זה (רדב"ז). (42) בבית-דין אחד, שלא יוכל
להפוך בזכותם, שכל אחד מהדיינים צריך לבקש ראיות
למיתה זו ולמיתה זו (רש"י שם). (43) שאפשר לעיין בדין
שניהם כאחד (שם מו, א), פרט למיתה אחת ושתי עבירות,
כגון חילול שבת ועבודה-זרה ששתיהן שתי עבירות
נפרדות, וענשן סקילה (שם). (44) כדין בועל אשת איש.
(45) שנאמר: היא מחללת - היא בשריפה, ואין בועלה
בשריפה (שם נא, א). (46) שם מו, א.

יא. אין דיני דיני נפשות אלא בפני הבית⁴⁷. והוא
שהיה בית דין הגדול שם בלשפה שבמקדש.
שנאמר בקצן ממרא: לבלתי שמע אל הפה
וגומר⁴⁸. ומפי השמועה למדו, שבזמן שיש כהן
מקריב על גבי המזבח - יש דיני נפשות⁴⁹. והוא
שהיה בית דין הגדול במקדש⁵⁰.

(47) בזמן שבית המקדש קיים, ואז דנים בכל המדינה ואפילו
בחוץ לארץ, כמבואר בסמוך הי"ד. (48) בכת"י תימן: אל
הכהן או אל השופט. (49) שם נב, ב: "בזמן שיש כהן -
יש משפט. בזמן שאין כהן - אין משפט". (50) שאם
בית-הדין גלה ממקומו שבמקדש, אין דנים דיני נפשות,
ככתוב (שם ח) "וקמת ועלית אל המקום" - מלמד שהמקום
גורם (שם פז, א), וכמבואר בסמוך הי"ג.

יב. בתחלה, פשנבה בית המקדש, היו בית דין
הגדול יושבין בלשפת הגזית⁵¹ שהיתה בעזרת

18 ג. מַצֵּת הַנֶּשֶׁרֶפִּין: הָיוּ מִשְׁקָעִין אוֹתוֹ בִּזְבֹּל עַד
19 אֲרֻכְבוֹתָיו¹⁹, וְנוֹתָנִים סוֹדֵר חָשָׂה לְתוֹךְ הָרֶקֶד²⁰
20 וּכְדֹרְכִין עַל צִנְאוֹ. וּשְׁנֵי עֵדָיו - זֶה מוֹשֶׁה אֶצְלוֹ,
21 וְזֶה מוֹשֶׁה אֶצְלוֹ, עַד שֶׁהוּא פּוֹתַח אֶת פִּיו.
22 וּמִתִּיכִים²¹ אֶת הַבְּדִיל וְאֶת הָעוֹפֶרֶת וּכְיוֹצֵא בָהֶן,
23 וְהוּא זֹרֵק לְתוֹךְ פִּיו, וְהִיא יוֹרֶדֶת וְשׁוֹרְפֶת אֶת בְּנֵי
24 מַעֲיִז²².

ד. מַצֹּת הַנֶּהֱרָגִין: מִתִּיזִין אֶת רֹאשׁוֹ בְּסִיף, כְּדֶרֶךְ
שֶׁהַמְּלָכִים עוֹשִׂים.²³

27 ה. מַצּוֹת הַנִּחְנָקִין: מִשְׁקָעִין אֶת הַמַּחֲבֵיב בְּזָבֵל עַד
28 אֲרַבְבּוֹתָיו, וְנוֹתְנִין סוּדֵר קָשָׁה לְתוֹךְ הַרֹךְ וְכוּרְכִין עַל
29 צִיּוּרָיו. זֶה מוֹשֵׁף אֲצִלוֹ, וְזֶה מוֹשֵׁף אֲצִלוֹ, עַד שְׁתַּצֵּא
30 נִפְשׁוֹ.²⁴

ו. מִצֹּת עֲשֵׂה לַתְּלוֹת אֶת הַמִּגְדָּף²⁵ וְעוֹבֵד עֲבוֹדַת³¹
פֹּכְבִּים. שֶׁנֶּאֱמַר: כִּי קָלַלְתָּ אֱלֹהִים תְּלוֹי²⁶ - הָרִי³²

2) שהוא ממנה למות כשהוא ערום (סנהדרין מד, ב
ובפירוש המשנה לרבינו שם). ובגמרא שם מה, א דרשו:
"ורגמו אותו" (ויקרא כד, יד) – "אותו" בלא כסותו.
3) שלא תתבזה, והתורה אמרה: "ואהבת לרעך כמוך – כבוד
לו מיתה יפה" ולא תבזהו. ואע"פ שהיא שווה למות ע"ז,
נוח לה לסבול צער גופני ולא להתבזות (שם מה, א).
4) וקומתו של הנידון הרי כאן שלש, ומפילו משם לארץ,
ומת מהר. אבל לא תיקנו שיהיה גבוה יותר, כדי "שלא
יתנולל", שאם יפול מבנין גבוה יותר, יתפזר גופו, ואבריו
מתפרקים, וכריסו נבקעת (שם וברש"י). 5) מדרש
תנחומא פרשת פקודי אות ב "ועוקרים לו ידיו ורגליו".
6) ובמשנה, שם מה, א כתוב: "נהפך על לבו – הופכו על
מתניו", ומפרש רש"י: כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה
יותר. ורבינו לא חשש לכתבו כי הוא סובר שכל הפיכתו
על מתניו, אינה אלא לראות אם כבר יצאה נשמתו, וכיון
שכתב: "אם מת בה יצא", הרי ההפיכה על מתניו בכלל זה,
שע"י הפסקת דופק הלב בוחנים שהוא מת (לחם-משנה)
7) אע"פ שלא נרגם כלל באבן. 8) יושלך למטה לארץ
(רש"י לתורה שם). 9) בכת"י תימן: "הנסקל שנפל האבן
עליו". ותיבת: את, איננה. 10) ואע"פ שהסקילה הוזכרה
בפסוק תחילה, עושים אותה בסוף, שמצינו שסמך הכתוב
סקילה למיתה, שנאמר (דברים יז, ה) "וסקלתם באבנים
ומתו" (תוספות' שם מה, א ד"ה; "מניין שבדחיה). ומניין
שאנו למדים מיתת בית-דין לדורות מסיני? תלמוד-לומר:
סקול סקל, לשון עתיד, לומר שאף לדורות יהא דין סקילה
נוהג אף בדחיה (שם מה, א). 11) לצורך זה. 12) כדי
שחבירו ישליכנה בכל כוחו, ששנים אינם יכולים לכוון
כוחם להשליך כאחד, כשזה משליך זה מעכב (שם מה, ב
וברש"י). 13) חבירו הראשון. 14) שם עמ' א. וכתב
רבינו בפירושו למשנה שם פ"ז, מ"ג: "וכבר ידעת שהעדים
הם שממיתים בידים איזו מיתה שתהיה, לפי שאותו הדבר
אצלם אמת, שהשיגוהו בחושיהם, והוא אצלנו סיפור
דברים, שאין אנו יודעים אלא מה ששמענו מהם".

15 פֹּכְבִּים¹⁶ - סֹקְלִין אוֹתוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין¹⁷. וְדָבָר

20 שְׁחֹנְקִין בָּהֶן - הַכֹּל נִקְבְּרִים בְּתַפִּישַׁת הַנְּהָרִג, אֲבָל
21 לֹא בִקְבֹר עֲצָמוֹ.⁴¹

(37) והוא נעוץ בקרקע, כמבואר לעיל ה"ז. (38) והתורה אמרה: "כי קבור" - מי שאינו מחוסר אלא קבורה, יצא זה (המחובר) שמחוסר קציצה וקבורה" (שם מו, ב). ואף שגם עץ הנעוץ מחוסר תלישה, אין זה מחוסר מעשה, כקציצה מן המחובר (שם). (39) כמו שאמרו שם (נד, א) לגבי הבא על הבהמה, שגם היא נסקלת, משום "שלא תהא הבהמה עוברת בשוק, ויאמרו זו היא שנסקל פלוני על ידה". (40) בתוך ארבע אמותיו (רש"י שם מה, ב). וכן אמרו (סוטה מג, ב), "מת תופס ארבע אמות". (41) שם מה, ב וראה בירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור תקברנו - קבורה לו ולעצו ולאבננו".

22 י. כֹּל הַנִּסְקָלִין שֶׁבַתּוֹרָה שְׁמוֹנָה עָשָׂר, וְאֵלּוּ הֵן:
23 הַבָּא עַל הָאֵם,⁴² וְעַל אִשָּׁת אָב, וְעַל כְּלָתוֹ,⁴³ וְעַל
24 נַעֲרָה הַמְאֲרָסָה,⁴⁴ וְעַל הַזִּכּוּר.⁴⁵ וְהַשּׁוֹכֵב עִם
25 בְּהֵמָה.⁴⁶ וְהָאִשָּׁה הַמְבִיָּאָה אֶת הַבְּהֵמָה עָלֶיהָ.⁴⁷
26 וְהַמְגִדֵּף.⁴⁸ וְעוֹבֵד עֲבֹדֹת כּוֹכָבִים.⁴⁹ וְהַנּוֹתֵן מִזְרָעוֹ
27 לַמֶּלֶךְ.⁵⁰ וְכַעַל אוֹכַל. וְכַעַל יִדְעוֹנִי.⁵¹ וְהַמְסִית.⁵²
28 וְהַמְדִּית.⁵³ וְהַמְכַשֵּׁף.⁵⁴ וְהַמְחַלֵּל אֶת הַשִּׁבְת.⁵⁵ וְהַמְקַלֵּל
29 אָבִיו אוֹ אִמּוֹ.⁵⁶ וְכֵן סוֹרֵר וּמוֹרֵה.⁵⁷

(42) ויקרא יח, ז "אמך היא, לא תגלה ערותה". דרשו חכמינו (סנהדרין נד, א) לרבות אמו שאינה אשת אביו (כגון אנוסה ומפותה) כאמו שהיא אשת אביו, ובאשת אביו נאמר (שם כ, יא) "ואיש אשר ישכב את אשת אביו... מות יומתו... דמיהם בס", וכל מקום שנאמר: דמיהם בס, הרי זה בסקילה, כשם שנאמר באוב וידעוני (שם כז) "מות יומתו, באבן ירגמו אותם דמיהם בס" (שם נד, א). (43) ויקרא כ, יב. (44) דברים כב, כד. (45) ויקרא כ, יג. (46) שם, טו, "ואת הבהמה תהרגו", ונאמר במסית (דברים יג, י) "כי הרג תהרגנו", מה שם בסקילה, ככתוב (שם, יא) וסקלתו באבנים, אף כאן בסקילה (סנהדרין נד, ב). (47) ויקרא כ, טז, "דמיהם בס". וכבר הוכחנו באות מא, שכל מקום שנאמר: דמיהם בס, הרי זה בסקילה. (48) מברך את השם, וענשו מפורש בתורה (ויקרא כד, יד) "ורגמו אותו כל העדה". (49) דברים יז, ה. (50) לאליל ששמו מולך, שמעביר בנו על האש ברשות הכהנים, ולא שהוא שורפו, אלא מעבירו מצד זה לצד אחר בתוך השלהבת, וכמבואר בהל' ע"ז פ"ז, ה"ג. וסקילה מפורשת בו (ויקרא כ, ב) "עם הארץ ירגמוהו באבן". (51) שניהם מפורשים שם פ"ו, ה"א-ב, וענשם מפורש בתורה ויקרא כ, כז "באבן ירגמו אותם דמיהם בס". (52) את היחיד לע"ז, וענשו מפורש בדברים יג, יא "וסקלתו באבנים ומת". (53) עיר שלימה אחרי עבודה-זרה, ומדיחי עיר הנדחת למדים ממסית שהוא בסקילה, שגם בו נאמרה לשון הדחה (שם, שם) "כי בקש להדיחך", ודנים "גזירה-שוה": הדחה - הדחה (סנהדרין פט, ב). (54) שנאמר (שמות כב, יז) "מכשפה לא תחיה", וסמוך לה נאמר (שם, יח) "כל שוכב עם בהמה מות יומת" מה שם בסקילה (ראה לעיל אות מה), אף כאן בסקילה (שם

1 מְגִדֵּף אָמור. וְעוֹבֵד עֲבֹדֹת כּוֹכָבִים נֶאֱמַר: אֶת יִי
2 הוּא מְגִדֵּף.²⁷ וְהָאִישׁ נִתְּלָה, וְאִין הָאִשָּׁה נִתְּלִית.
3 שְׁנֶאֱמַר: כִּי יִהְיֶה כָאִישׁ חָטָא מִשְׁפֵּט מוֹת וְהוֹמַת
4 וְנִתְּלִית אֹתוֹ.²⁸

(25) המברך (=המקלל) את השם, כלשון הכתוב (במדבר טו, ל) "את ה' הוא מגדף", ודיניו נתפרשו בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז. (26) מפני שבידך את ה' - הוא נתלה. (27) סנהדרין מה, ב "מה מקלל זה שכפר בעיקר, אף כל שכפר בעיקר". (28) שם מו, א. "איש ולא אשה".

5 ז. בִּיצֵד מִצֹּת הַנִּתְּלִין? אַחֵר שְׁשׂוֹקְלִין אוֹתָן
6 מִשְׁקָעִין.²⁹ אֶת הַקּוֹרָה בְּאָרְץ, וְעַן יוֹצֵא מִמֶּנָּה.³⁰
7 וּמִקִּיפִין שְׁתֵּי יָדָיו זֶז לְזוֹ,³¹ וְתוֹלְהוּ.³² סָמוּךְ לְשִׁקְיעַת
8 הַחֲמָה, וּמִתִּירִין אוֹתוֹ מִיד. וְאִם לֹן - עוֹבְרִין עָלָיו
9 בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֶאֱמַר: לֹא תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל הָעֵץ.³³

(29) נועצים. (30) כמין יתד היה יוצא מן הקורה סמוך לראשה. (31) סומך זו אצל זו. (32) בידיו (רש"י שם). (33) משנה שם, והכתוב מסיים: "כי קללת אלקים תלוי", פירשו במשנה שם: "כלומר, מפני מה זה תלוי מפני שבידך את השם ונמצא שם שמים מתחלל" שמזכירין, שזה בירכו (רש"י). ובגמרא שם ע"ב ב שנינו: "משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה וגומרין את דינו, וממיתין אותו, ואח"כ תולים אותו, אחד קושר ואחד מתיר (=אין שהות בינתיים, רש"י), כדי לקיים מצות תליה". וביהושע ח, כט וכן שם י, כו משמע שדין זה נוהג אפילו בנתלים גויים, שנאמר שם: "ויהיו תלויים על העצים עד הערב". וכתב הרד"ק שם: "מפני טומאת הארץ, היו הנתלים נקברים, אע"פ שאינם מבני ישראל... כי המת שאינו נקבר הוא טומאת הארץ... וכן לעתיד בגוג ומגוג אמר (יחזקאל לט, יב) "וקברום בית ישראל למען טהר את הארץ". וראה ברד"ק שם ח, כט.

10 ח. וּמִצֹּת עֲשֶׂה לְקֹבֵר אֶת כָּל הָרוּגֵי בֵּית דִּין בְּיוֹם
11 הַהִירִיגָה. שְׁנֶאֱמַר: כִּי קֹבֵר תִּקְבְּרֶנּוּ בְּיוֹם הַהוּא.
12 וְלֹא הָרוּגֵי בֵּית דִּין בְּלֵבֶד, אֲלֵא כָל הַמִּלִּין אֶת מוֹתוֹ
13 - עוֹבֵר עָלָיו בְּלֹא תַעֲשֶׂה.³⁵ הֲלִינוּ לְכַבְּדוֹ לְהִבִּיא לּוֹ
14 אָרוֹן וְתַכְרִיכִין - אֵינוֹ עוֹבֵר עָלָיו.³⁶

(34) ירושלמי נזיר פ"ז, ה"א "כי קבור - זו מצוה-עשה" וכן ב"ספרי" לפסוק זה, ורבינו הביאו ב"ספר המצוות" מצוה רלא. והשווה הל' אבל פ"ב ה"א, שהקבורה בשאר מתים היא מצוה. (35) שנאמר "כי קבור תקברנו" לרבות שאר מתים (סנהדרין מו, ב). (36) שם ע"ב א. וכן אם הלינו כדי לאסוף עליו עיירות להספידו או להביא לו מקוננות - אינו עובר עליו (שם מו, א).

15 ט. אִין תוֹלִין עַל אֵילָן הַמִּחְבֵּר לְקַרְקַע, אֲלֵא עַל
16 הַתְּלוֹשׁ.³⁷ כְּדִי שְׁלֹא יִהְיֶה מִחְסַר קָצִיצָה.³⁸ שְׁהָעֵץ
17 שֶׁנִּתְּלָה עָלָיו נִקְבֵּר עִמּוֹ, שְׁלֹא יִהְיֶה לוֹ זָכְרוֹן רַע
18 וְיֵאֱמָרוּ: זֶה הָעֵץ שֶׁנִּתְּלָה עָלָיו פְּלוּנִי.³⁹ וְכֵן הָאֶבֶן
19 שֶׁנִּסְקָל בָּהּ, וְהַסִּיף שֶׁנֶּהָרַג בוֹ הַנְּהָרֵג, וְהַסּוֹדֵרִין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"איסורא בעלמא", סובר רבינו שזהו איסור כרת. ולגבי שריפה שהיא בידי אדם, קורא לכת: איסורא בעלמא, שאין בה מיתת בית-דין אלא עונש מן השמים בלבד. השווה הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ח ובמגיד-משנה שם. והמאירי לסנהדרין שם מביא ראייה מסגנון התלמוד (קידושין סב, א) שאמרו שם: "אם שכב איש אותך - לא הנקי ולא הנקי, אלא איסורא בעלמא" - הרי שבאשת איש, קראו לאיסור כרת שבה "איסורא בעלמא". וכל אלו הנשרפים - מנויים במשנה סנהדרין עה, א.

יב. הַנְּחָרְקִין⁶⁵ שְׁנֵים הָרוּצִים⁶⁶ וְהַנְּדָח⁶⁷.

(65) בסייף. (66) שנאמר בו "נקום ינקם" (שמות כא, כ) "נקימה זו איני יודע מה היא, כשהוא אומר (ויקרא כו, כה), 'והבאתי עליכם חרב נוקמת נקם בריח' - הוי אומר נקימה, זו סייף" (שם נב, ב). (67) ולשון המשנה שם עו, ב "הרוצח ואנשי עיר הנדחת", וסייף מפורש בהם בתורה (דברים יג, טז) "הכה תכה את יושבי העיר ההיא לפי חרב".

יג. הַנְּחָרְקִין שֶׁשָּׂה, וְאֵלוּ הֵן: הַפֶּא עַל אֶשֶׁת אִישׁ. הַחוּבֵל בְּאֵבִיו אוֹ בְּאֵמֻמוֹ⁶⁸. וְגוֹנֵב נֶפֶשׁ מִיִּשְׂרָאֵל. וְזֶקֶן מְבֵרָא⁶⁹. וְנִבְיֵא הַשֶּׁקֶר⁷⁰. וְהַמִּתְנַבֵּא בְּשֵׁם עֲבוּדָה זָרָה⁷¹. נִמְצְאוּ כָּל הָרוּצִים בֵּית דִּין שֶׁשָּׂה וְשִׁלְשִׁים⁷².

(68) שעשה בהם חבורה, ראה לקמן הל' ממרים פ"ה, ה"ה. (69) שמסרב על דברי בית-דין הגדול, ומורה לעשות כנגדם. (70) מתנבא על מה שלא שמע, וראה הל' ע"ז פ"ה, ה"ח. (71) שאומר: אמרה ע"ז. אפילו כיוון את ההלכה לטמא את הטמא ולטהר את הטהור (משנה בסנהדרין פט, א). וראה בהל' ע"ז פ"ה, ה"ו. ובכולם נאמר בתורה "יומת" או "ומת", וכלל הוא: "כל מיתה האמורה בתורה סתם אינה אלא חנק" (שם פד, ב). והשווה לעיל פי"ד, ה"א "ומפי משה רבינו למדו שכל מיתה... היא חנק" ובביאורנו שם. וכל אלו הנחנקים - מנויים במשנה, שם פד, ב. (72) רמז לדבר (תהלים ז, יח): "יוליו הכין כלי מות" (תפארת ישראל בסוף מס' סנהדרין, "סוגר העונשים", אות א). וב'קריית ספר' נותן בהם סימן: "חיוב". ח"י נסקלים; י' נשרפים; ו' נחנקים; ב' נהרגים.

יום שני י"ב תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק שֶׁשָּׂה עֶשְׂרִי

(1) ביאור מצוות הלקאת מי שמחוייב מלקות. דיני התראת ספק. המתחייב בדין גדול נפטר מדין קטן. שאין צורך בשני עדים להחזקת האיסור למלקות. סדר ההלקאה בפני בית דין.

א. כְּשֵׁם שֶׁמִּצְוָה לְהַמִּית אֶת הַמִּחְזֵיב מִיָּתָה, כִּף מִצְוֹת עֲשֵׂה לְהַלְקוֹת אֶת הַמִּחְזֵיב מִלְּקוֹת. שְׁנָאֵמַר: וְהִפִּילוּ הַשֹּׁפֵט וְהַכֹּהֵן לִפְנָיו. וְאֵף עַל פִּי שְׁמֵלְקוֹת בְּשִׁלְשָׁה² - בְּמָקוֹם מִיָּתָה הִיא עוֹמֶדֶת³.

(2) בניגוד לדיני נפשות, שהם בעשרים ושלשה, ראה לעיל פרק ה, הלכה ב, והלכה ד. (3) שהיא צריכה מומחים, עדים והתראה ודרישה וחקירה כדיני נפשות. וכן אמרו (סנהדרין

סז, ב). (55) במדבר טו, לה "מות יומת האיש, רגום אותו באבנים". (56) ויקרא כ, א "מות יומת... דמיו בו", וכבר נתבאר לעיל אות מא, שכל מקום שנאמר בו "דמיו בו" הרי זה בסקילה. (57) דברים כא, כא, "ורגמוהו כל אנשי עירו באבנים ומת". וכל אלו הנסקלים מנויים במשנה סנהדרין נג, א.

יא. כָּל הַנְּשָׂרְפִין עֲשֶׂרָה, וְאֵלוּ הֵן: בַּת כֹּהֵן שֶׁזָּנְתָה תַּחַת בַּעֲלָהּ⁵⁸, וְכֹא עַל בַּת⁵⁹, וְעַל בַּת בְּתוּלָה⁶⁰, וְעַל בַּת בְּנוֹ. וְעַל בַּת אִשְׁתּוֹ, וְעַל בַּת בָּתָה, וְעַל בַּת בְּנָה⁶¹. וְעַל חֲמוֹתוֹ⁶², וְעַל אִם חֲמוֹתוֹ, וְעַל אִם חֲמִיו⁶³. וְהוּא שָׂבָא עֲלֵיהֶן בְּחֵי אִשְׁתּוֹ; אֲבָל לְאַחֵר מִיָּתָה אִשְׁתּוֹ - הָרִי הֵן בְּכָרֶת בְּלִבָּד, בְּכָלֵל הָעִירִיּוֹת⁶⁴.

(58) כשהיא נשואה. אבל כשהיא ארוסה, הרי היא בסקילה, שסקילה חמורה משריפה, ונשואה יצאה לשריפה להחמיר עליה, ולא ארוסה, להקל עליה מסקילה לשריפה (סנה' ג, ב), וכן פסק רבינו בהל' איסורי ביאה פ"א, ה"ו; ופ"ג, ה"ג, ה. (59) מאנוסות, שאינה בת אשתו. ואע"פ שלא נאמרה בתורה: "ערות בתך לא תגלה", מאחר שאסרה בת הבת (ויקרא יח, י) שתקה מן הבת, שהרי בת בתו אינה קרובה לו אלא מכח בתו (סנהדרין עו, א ולשון רבינו בהל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ו). (60) מאנוסות, שאינה אשתו בקידושין. וראה בסמוך אות סא. (61) בשתייהן לא נאמרה שריפה בתורה, אלא אזהרה בלבד (ויקרא יח, י), וענשן נלמד ב"גזירה-שוה" מאשה ובתה, כמבואר באות הבאה. (62) ככתוב (שם כ, יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה זימה היא, באש ישרפו אותו ואתה", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, א) "אין לי אלא אשה ואמה, בת אשה ובת בתה ובת בנה מניין? נאמר כאן: זימה, ונאמר להלן (ויקרא יח, יז) ערות אשה ובתה לא תגלה את בת בנה ואת בת בתה... שארה הנה זימה היא", מה להלן בתה ובת בתה ובת בנה (בכלל האזהרה), אף כאן בתה ובת בתה ובת בנה (=לענין שריפה), ומכאן אתה למד גם לענין בת בתו ובת בנו מאנוסות שהן בשריפה, נאמר כאן (ויקרא יח, י) כי ערותך הנה, ונאמר בשאר אשתו: שארה הנה, אני למד "גזירה-שוה" "הנה-הנה", מה להלן (בשאר אשתו) "זימה" עמו, אף כאן "זימה", כאילו כתוב כאן "זימה". ושוב אני למד "גזירה-שוה" "זימה-זימה" מאשה ואמה שכתוב בה: "זימה היא, באש ישרפו" מה להלן שריפה, אף כאן שריפה (שם עה, א ועמ' ב). (63) ככתוב (ויקרא כ, יד) "ואיש אשר יקח את אשה ואת אמה... באש ישרפו אותו ואתה", אמרו חכמינו (סנהדרין עה, ב) "מנין לעשות שלשה דורות למעלה (=למעלה מאשתו, כגון אם חמיו שהיא דור שלישי לאשתו, וכן אם חמותו) כשלשה דורות למטה (כבת בתה ובת בנה המפורשים בתורה, ויקרא יח, יז), נאמר למטה: זימה, ונאמר למעלה: זימה, מה למטה שלשה דורות, אף למעלה שלשה דורות". (64) שם עו, ב נאמר: "באש ישרפו אותו ואתה" אתה - שתייהן משמע, והרי אשתו אינה נשרפת? אלא לומר לך, כששתייהן קיימות. כלומר, אם אשתו חיה - תישרף חמותו, ואם לאו - אין כאן עונש שריפה. וכדברי רבי עקיבא שם. ואע"פ שאמרו שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

העשה, שמא יקיימה, וכל שלא קיים העשה הרי זה לוקה על הלאו, שלגביו הוא מותר וודאי. והשווה הלכות שבועות פרק ה, הלכה ב ובביאורנו שם. וראה ב"נודע ביהודה" מה"ת לאבן העזר עז, שלא נתכווין רבינו לפסוק התראת ספק - שמה התראה, אלא כדיני מלקות, אבל כדיני נפשות - אינה התראה. תדע, שהרי לעיל פרק י"ב כשדן רבינו על התראה כדיני נפשות לא הזכיר כלום מדיני התראת ספק.

ה. עבר עברה שיש בה מלקות ומיתת בית דין
באחת, כגון ששחט אותו ואת בנו לעבודה זרה: 12
אם התרו בו למיתה - סוקלין אותו ואינו לוקה, 13
שהרי נתחייב בדין גדול מזה; 14 ואם התרו בו
למלקות בלבד - לוקה. 15
16

15) שחייב מיתה משום עובד עבודה זרה, ומלקות משום איסור אותו ואת בנו, ראה ויקרא כב, כח. 16) והתורה אמרה (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו משום שתי רשעיות (מכות ג, ב). 17) שהרי לא יומת, ולא יענש אלא על רשעה אחת (חולין פא, ב), והשווה הלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה ז.

ו. אינו צריך שני עדים למלקות אלא בשעת מעשה; 17
אבל האסור עצמו - בעד אחד יחזק. 18
פי' צד? אמר עד אחד: חלב פליות הוא זה, 19
הכרם? הם פרות אלו, גרושה או זונה אשה זו, 20
ואכל או בעל בעדים אחר שהתרו בו? 21 הרי זה לוקה, אף על פי שעקר האסור בעד אחד. 22
במה דברים אמורים? שלא הכחישו 24 העד בעת שקבע האסור; 23
אבל אם אמר: אינו חלב זה, 25 וזו אינה גרושה, ואכל או בעל אחר שהכחיש - אינו לוקה, 26
עד שיקבעו האסור שני עדים. 26

18) בשעת העבירה. 19) והרי זה חלב, שאסרתו תורה (ויקרא ג, יז) ולוקים עליו. 20) מין ממני התבואה שנזרע עם הגפן ושניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע", כלומר, פן תתרחק ותאסור שניהם (לשון רבינו בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ו), והאוכלם לוקה, כמבואר בביאורנו לקמן פרק י"ט, הלכה ד לאו צו. 21) ואסורות לכהן. 22) בכתב יד תימן: שהתורה בו. 23) שכן אמרו (גיטין ב, ב) "עד אחד נאמן באיסורין" (כסף משנה). ומפורש הוא בירושלמי סוטה פרק ו, הלכה ב "אמר לו אחד חלב הוא, והתרו בו שניים, לוקה, ועיקר עדותו לא בעד אחד הוא!" והשווה הלכות שגגות פרק ג, הלכה ב. 24) העובר. 25) בכתב יד תימן: זה אינו חלב. כלומר, אין זה חלב אלא שומן ומותר. 26) וכן אמרו (קידושין סו, ב): אם הוא מכחישו כלום הוא נאמן?

ז. שתק בעת שהעיד העד האחד בקביעות האסור, ואחר שעבר והתרו בו טען להכחיש העד - אין שומעין לו, אלא לוקה. 27
28
29

י, א) "מלקות במקום מיתה עומדת" ומפרש רש"י: "כיוון דעבר על אזהרת בוראו ראוי הוא למות, ומיתה זו קנס עליו הכתוב, והרי הוא כאחת מן המיתות".

ב. מלקין בזמן הזה בכל מקום מן התורה בפני שלשה סמוכין, אבל לא בפני הדייטות. 1
2

4) אף על פי שאין בית המקדש קיים, בניגוד לדיני נפשות, שאין דנים אותם אלא בפני הבית, ראה לעיל פרק י"ד, הלכה י"א, ומצינו במכות טז, ב שרב יהודה חייב מלקות בזמנו לאחד שעבר על איסור תורה. 5) שנסמכו בארץ מפי חכמים מוסמכים, כמבואר לעיל פרק ד, הלכה ו, וראה לעיל פרק ה הלכה ד ובביאורנו.

ג. וכל מלקיות שמשלקין דיני חוצה לארץ בכל מקום, אינה אלא מפת מרדות. 3
4

6) שאינם מוסמכים. 7) שאינה שלושים ותשע מלקות, אלא כפי ראות עיני הדיין וכפי צורך השעה (רע"ב לנזיר פרק ד, משנה ג). ובריי"ש תשובה צג כתב: מכת מרדות, היא ל"ט כשל תורה, אלא שאינן חזקות כמותן. וראה ב"מגן אברהם" לאורח חיים תצו סעיף קטן ב, שמרדות היא שלוש עשרה הכאות. מרדות - לשון מרד, שמייסרים אותו על שמרד בדברי חכמים. וראה רש"י חולין קמא, ב דיבור המתחיל: מכת מרדות.

ד. אין אדם לוקה אלא בעדים והתראה. 5
והעדים בדיישה ובחקירה, בדרך שעושים בדיני נפשות. 6
עבר על לאו שנתק לעשה, 7 והתרו בו ואמרו לו: אל תעשה דבר זה, שאם תעשנו ולא תקיים עשה שבו, 8 תלקה, ועבר ולא קיים העשה - 9 הרי זה לוקה. 10
אף על פי שהתראה בספק היא, 11
שאם יקיים - יפטר, התראת ספק התראה היא. 12

8) כמבואר לעיל פרק י"א, הלכה ד, שהמלקות שווה בזה לדיני נפשות, על פי דברי התלמוד בסנהדרין לג, ב. ובכתובות לב, ב, אמרו: "כאן שלא התרו בו", כלומר, ולפיכך אינו לוקה. 9) שנאמר (ויקרא כד, כב) "משפט אחד יהיה לכם" - מכאן שכל הדינים צריכים דרישה וחקירה (סנהדרין לב, א), והשווה הלכות עדות פרק ג, הלכה ב. 10) שאמרה תורה אם עברת על הלאו, קיים העשה והיפטר, כגון "לא תיקח האם על הבנים" (דברים כב, ו) ואם לקחת: "שלח תשלח את האם" (שם ז). 11) כגון, שתמות האם ולא תוכל לקיים בה: "שלח תשלח". וכל שכן, אם שחט בעצמו האם, שביטל העשה בידיו. 12) מכות תט, ב וכגירסת הר"ף שם: בדברי רבי יוחנן "קיימו (את העשה) פטור; לא קיימו חייב, כלומר, אף על פי שלא ביטל העשה, כיוון שלא קיימו, לוקה על הלא תעשה", ולפיכך, כל שמתה האם או ברחה מיד, לוקה. 13) בשעה שעבר על הלאו, והתרו בו, אין הדבר ידוע אם קיים העשה או לא יקיים. 14) מכות שם, וראה בר"ן לחולין קמא, את הפירוש שמביא בשם "אחרים" (כסף משנה). וכתב הרדב"ז, אף על פי שבכל מקום אין לוקים על התראת ספק, כאן שונה, שבשעה שעבר על הלאו, הרי זה וודאי עבר, והספק אינו אלא ביחס לתיקון

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שם, "אדם משכיל ממוצע בכוחו, לא יהיה איש מתעורר ולא משתגע שיכה מכת נקמה באיש ההוא". (43) שבשתי ידיו כאחת לא יוכל להכות בכל כוחו (שם כג, א). והשווה לעיל פרק ט"ו, הלכה א. (44) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן תיבות אלו אינן. (45) שפ כג, א, שנאמר (דברים כה, ב) "והיכהו לפניו כדי רשעתו במספר - רשעה אחת מלפניו; שתי רשעיות מאחוריו". ומפרש ב"תורה תמימה" כדי רשעתו - משמעה רשעה אחת, שהיא מכה אחת, ושוב כתוב: במספר, ואין מספר פחות משניים, מכאן, שלפניו - הכאה אחת; ולאחוריו - שתיים.

י. המכה אינו עומד ולא יושב, אלא מטה. שנאמר: 16 והפילו השפט 46 והכהו לפניו - שיהיו עיניו של שופט בו, לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו. 17 שופט בו, לא שיהיה מביט בדבר אחר ומכהו. 18 מכהו, שאין מפים שנים כפאחד. 19

(46) משנה מכות כב, ב, ואין לפרשו כפשוטו שיפילהו לארץ, שכבר נתבאר בהלכה הקודמת, שצריך להלקותו שליש מלפניו, וזה לא ייתכן אלא כשהוא מוטה וכפוף על העמוד (תורה תמימה). (47) ספרי פרשת תצא אות רפו. והטעם, כדי שלא יוסיף להכותו וימות (רבינו הלל שם). (48) שאז אין השופט יכול לרכו את כל ראייתו בכל אחד מהם. ובכתב יד התימנים הנוסח: "והיכהו - מכאן שאין מלקים" וכו'. ואמנם בספרי שם דורשו מ"כנו" - אין מלקים שניים כאחד.

יא. הגדול שבדינים קורא כל זמן שזה לוקה: אם 20 לא תשמור לעשות, והפלא יי את מכתך. ומתפון 21 שנגמר הפסוקים עם המלקיות. 49 ואם לא גמר - 22 חוזר לתחלת המקרא, וקורא וחוזר וקורא עד שתגמר כל ההפאה. והשני שבדינים מונה, 23 והשלישי אומר לחזן: הנה! כל זמן שמכה - על 24 פיו הוא מכה. 50

(49) מכות כג, א. ובכריתות יא, א שנינו: "בקורת תהיה" (ויקרא יט, כ) - תהא בקריאה. והכוונה לקריאת הפסוקים שלפניו. (50) מכות שם.

יב. מת תחת ידו - פטור. 51 ואם הוסיף רצועה אחת 27 על האמד 52 ומת - הרי החזן גולה. 53 ואם לא מת - 28 הרי החזן עבר על מצות לא תעשה, שנאמר: לא 29 יסיף. 54 והוא הדין לכל מכה את חברו, שהוא בלא תעשה. ומה אם זה, שנתנה תורה רשות להכותו, 30 צוה הכותב שלא להפכותו על רשעו; 55 קל וחמור לשאר כל האדם. 56 לפיכך, כל המכה את חברו, 31 אפלו הנה עבד, הפאה שאין בה שוה פרוטה - 32 לוקה. 57 אבל אם יש בה שוה פרוטה, 58 הואיל והוא חייב לשלם ממון - אין אדם משלם ולוקה. 59 כמו שבארנו בכמה מקומות. 60

(51) שם כב, ב. והטעם מבואר שם ח, א, שנאמר (דברים יט, ה): "ואשר יבוא את רעהו ביער לחטוב עצים" וגו' - מה חטיבת עצים רשות (=אם רצה בא וחוטב, ואם לא רצה אינו

27) שם סה, ב "אמר לו עד אחד נטמאו טהרותיך והלה שותק נאמן". וסובר רבינו, שאפילו הכחישו אחרי כן, נאמן העד, שאם לא הכחישו כלל אין בזה כל חידוש (כסף משנה). ומדברי רבינו יש לדייק, שאם הכחישו קודם שעבר אפילו שתק בתחילה, הכחשתו מועילה ואינו לוקה (שם).

ח. כיצד מלקין אותו? כופת 28 שתי ידיו על העמוד 29 אילך ואילך, וחזן 30 הנכנסת אוהו בכנדי. 31 אם נקדעו - נקדעו, ואם נפרמו 32 - נפרמו. עד שהוא מגלה את לבו. שאינו מפהו על פסותו, שנאמר: והכהו - ולא לסותו. 33 והאבן נתונה מאחוריו, 34 שהחזן המכה עומד עליה. 35 ורצועה של עגל בידו, כפולה לשנים ושנים 36 לארבעה. ושתי רצועות של חמור עולות ויורדות בה. 37 ורחב הרצועה טפח, וארפה כדי שתהא מגעת עד פי כרסו. 38 ויד 39 של רצועות שאוחז בה ארפה טפח. 40

(28) קושר. (29) עץ נעוץ בקרקע וגבוה כשתי אמות, והלוקה כפוף ומוטה עליו, כאדם הנסמך על בריח דלת (מכות כב, ב ובפירוש ריב"ן שם). (30) השמש, מלשון חוזה, שהוא רואה כל צרכי העיר. (31) בבית הצוואר. (32) נקדעו חוטי התפירה (שם). והרע"ב לסוטה פרק א, משנה ה מפרש: פרימה - מן הצדדים; קריעה - באורך. (33) ספרי שם אות רפו. (34) של הלוקה. (35) שתבוא ההכאה מלמעלה בכח. (36) כלומר, עוד רצועה אחת כפולה לשתיים והן שתי רצועות שהן ארבע (מכות כב, ב ובריב"ן שם). ובירושלמי (הובא בתוספות יום טוב שם) דרשו: והפילו השופט - אל תקרא והפילו, אלא והכפילו. וראה בגמרא שם כג, א. (37) כלומר, ברצועה. וכפירוש הריב"ן שם: כשמגביה ידו ומוריד, עולות הרצועות ויורדות. פירוש שני, כן דרך תפירת הרצועה, תוחב ראש רצועה בנקב (=של הידית) כנגד מטה, וחוזר ותוחב בנקב שני דרך מעלה, ונראה כמעלה ומוריד (שם). ובגמרא שם כג, א רמזו טעם לרצועה של עגל וחמור, משום שנאמר (ישעיה א, ג) "ידע שור קונוהו, וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע" וגו' - אמר הקדוש-ברוך-הוא יבוא מי שמכיר אבוס בעליו ויפרע ממי שאינו מכיר בעליו. ורבינו בפירושו למשנה שם אומר: "שתי הרצועות של החמור, לפי שעשה מעשה הבהמות ייענש בעוורוהו" וכו'. ותיקנו עגל במקום שור כי של עגל רך ונכפף יפה סביב גבו. (38) ומטעם זה אמרו בגמרא שם, צריך שיהיה בידית של הרצועה נקב והחזן המלקה יוכל להאריך ולקצר הרצועה כרצונו, שאין מכים אלא ברצועה שראשה מגעת על פי כרסו, שהוא טבורו (רע"ב שם). (39) הידית. (40) משנה שם כב, ב.

ט. האיש המכה צריך להיות יתר בדעה 41 וחסר בכח. 42 ומגביה את הרצועות בשתי ידיו, ומכה בידו אחת בכל פחו. 43 ומלקהו שליש מלפניו [על חזהו] 44 בין ידיו, ושני שלישים מאחוריו: שליש על כתף זה, ושליש על כתף זה. 45

(41) משכיל במדע. (42) שם כג, א וכפירוש המשנה לרבינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

הכח לשנות אינו רק בעניינים של "סור מרע", שם יש כח לחכמים להפחית את ייסוריו של יהודי, אלא גם בענייני "עשה טוב" יש לרבותינו כח להוריד השפעה מלמעלה בריבוי טוב מופלג המבטל את כל המדידות, ואפילו את מדידות הברכה שבתורה.

(לקו"ש חלק ה' עמוד 128 הערה 31)

(2) כפי שהוא יכול לקבל - בהתאם לבריאותו. (3) "שלא ילקה בלא שיעור, אלא במנין ידוע כפי מה שיוכל לסבול" (לשון רבינו בפירושו למשנה, מכות כב, א). וזה בהסתמך על לשון הפסוק: "רשעתו במספר", ולא נאמר: "ארבעים במספר" (שם). (4) למעלה מכוחו. (5) והתורה אמרה (שם, ג) "ונקלה אחיך לעניך", אחר שלקה - ישאר אחיך חי לעניך (סנהדרין י, ב). (6) הואיל ואסור להוסיף על הארבעים אפילו כשהוא בריא. (7) מכות כב, א. (8) ואמרו שם עמ' ב: כמה טפשים הם האנשים שקמים מפני ספר-תורה, ואינם עומדים מפני אדם גדול. שבספר-תורה כתוב: "ארבעים יכנו", ובאו החכמים וחסרו אחת. ובמדרש תנחומא פ' קרח, אות יב, אמרו: "ארבעים יכנו... כנגד ארבעים קללות שנתקללו נחש וחוה ואדם ואדמה. ופחתו חכמים אחת, משום לא יוסיף".

ב. כְּשֶׁאֱמָדִין אֶת הַחוּטָא פְּמָה הוּא יָכוֹל לְקַבֵּל, אֵין אוֹמְדִין אֶלָּא בַּמְכוֹת הָרְאוּיֹת לְהַשְׁתַּלֵּשׁ. אֲמָדוּהוּ שְׂיִכּוֹל לְקַבֵּל עֲשָׂרִים - אֵין אוֹמְרִין: יִלְקֶה עֲשָׂרִים וְאַחַת כְּדֵי שְׂיִהְיֶה יְכוּלִין לְהַשְׁתַּלֵּשׁ, אֶלָּא יִלְקֶה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרִים.⁹ אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל אַרְבָּעִים, וּמִשְׁהֶתְחִיל לְלָקוֹת רְאוּהוּ חָלָשׁ, וְאָמְרוּ: אֵינוּ יָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר עַל אֵלוֹ הַתִּשְׁעֵי אוֹ הַשְּׁתֵּים עֶשְׂרֵה שֶׁלִּקְהָה - הֲרִי זֶה פְּטוּר.¹⁰ אֲמָדוּהוּ לְקַבֵּל שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְאַחֲרֵי שֶׁלִּקְהָה רְאוּהוּ חָזָק וְיָכוֹל לְקַבֵּל יוֹתֵר - הֲרִי זֶה פְּטוּר, וְאֵינוּ לֹזְקֶה יוֹתֵר עַל הָאֲמָד.¹²

(9) לשלשה חלקים, שליש מלפניו, ושני שלישים מאחוריו, כמבואר לעיל פט"ז, ה"ט (מכות כב, א), וראה ברש"י לסנהדרין י, א. (10) סנהדרין שם, כי אין להלקותו יותר מכפי כוחו, שמה ימות בה. נמצא חסך המחוייב שתי מלקיות. (11) ואין אומרים ילקה לאחר זמן כשיתחזק, אלא מכיון שנתבזה בבית-דין ולקה קצת - די בזה (מכות כב, ב וברש"י). אבל אם עדיין לא לקה כלום, ימתין עד שיבריא וילקה כל הארבעים כפי שאמדהו מתחילה (כסף-משנה). וראה בסמוך ה"ג. (12) מכיון שלקה, כבר נתבזה בבית-דין ונתכפר לו ואין לחייבו לפי אומד חדש (מכות שם).

ג. אֲמָדוּהוּ הַיּוֹם שֶׁיִּלְקֶה שְׁתֵּים עֶשְׂרִים,¹³ וְלֹא הִלְקוּהוּ עַד לְמָחָר, וְהֲרִי הוּא לְמָחָר יָכוֹל לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - אֵינוּ לֹזְקֶה אֶלָּא שְׁתֵּים עֶשְׂרִים.¹⁴ אֲמָדוּהוּ שֶׁיִּלְקֶה לְמָחָר שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה, וְלֹא לִקְהָה עַד יוֹם שְׁלִישִׁי, וְהֲרִי הוּא חָזָק לְקַבֵּל שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה - לֹזְקֶה שְׁמוֹנֶה עֶשְׂרֵה; שֶׁהֲרִי בִּשְׁעַת הָאֲמָד לֹא

בא), יצא... הרב הרודה את תלמידו ושלח בית דין" המלקה ארבעים למחוייב מלקות. (52) שאמדהו הדיינים, ראה לקמן פרק י"ז, הלכה ב. (53) לערי מקלט כדין כל רוצח נפש בשגגה, שהרי טעה חזן זה במניינו ושגג (מכות שם). (54) ספרי, הובא במכות כג, א. (55) בכתב יד תימן: יתר על רשעו. (56) סנהדרין פה, א, וראה שם נח, ב "המגביה ירו על חבריו אף על פי שלא היכהו נקרא רשע", והשווה הלכות חובל ומזיק פרק ה, הלכה א-ב. (57) מכות ה, ב "ישראל גולה ולוקה על ידי עבד", והעמידה שם, כגון שהיכהו הכאה שאין בה שווה פורטה. ומפרש רש"י: לוקה, משום "לא יוסיף - פן יוסיף". (58) כגון, תשלומי דמי ריפוי או צער. (59) כלל הוא, שמשלם ממון ואינו לוקה (כתובות לב, ב) שנאמר (ויקרא כד, יט) "כאשר עשה כן יעשה לו... כן ייתן בו" - דבר שיש בו נתינה, וזה ממון. (60) הלכות חובל ומזיק פרק ד, הלכה ט; ובהלכות נערה פרק א, הלכה י"א. וראה לקמן הלכות עדות פרק י"ח, הלכה א. והטעם שאין לוקה ומשלם, משום שנאמר: כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו, משום שתי רשעיות (כתובות לז, א).

פֶּרֶק שְׂבָעָה עָשָׂר

(1) שאין מלקים את החוטא אלא לפי כוחו ובריאותו. המחוייב מלקיות הרבה כיצד אומדים אותו. הנפטרים ממלקות באמצע הלקאתם, מי אינו חוזר לשרתו אחרי הלקאתו.

א. בִּיצֵד מִלְקִין אֶת הַמַּחֲבִיב מִלְקוֹת? כְּפִי כַחוּ.²
שְׁנֵאֲמַר: כְּדֵי רִשְׁעוֹתוֹ בַּמִּסְפָּר.³ וְזֶה שְׁנֵאֲמַר: אַרְבָּעִים - שְׁאֵין מוֹסִיפִין עַל הָאַרְבָּעִים, אֶפְלוּ הִיָּה חֶזֶק וּבְרִיא כְּשֶׁמִּשּׁוֹן. אֲבָל פּוֹחֲתִין לְחָלָשׁ; שְׁאֵם יָפָה לְחָלָשׁ מִכָּה רַבָּה⁴ - בּוֹדָאִי הוּא מֵת.⁵ לְפִיכָּה⁶ אָמְרוּ חֲכָמִים:⁷ שְׁאֶפְלוּ הַבְּרִיא בְּיוֹתֵר מִפִּין אוֹתוֹ שְׁלֹשִׁים וְתִשְׁעִי; שְׁאֵם יוֹסִיף לוֹ אַחַת, נִמְצָא שְׁלֹא הִכְהוּ אֶלָּא אַרְבָּעִים הָרְאוּיֹת לוֹ.⁸

~ נקודות משיחות קודש ~

"לפיכך אמרו חכמים שאפילו הבריא ביותר מכין אותו תשעה ושלשים".

מהלכה זו רואים עד כמה יש לרבנן "בעלות" על התורה כביכול, ועד שיכולים לשנות ממה שכתוב, כי בתורה נאמר "ארבעים יכנו", וחכמים תיקנו שלושים ותשע. על כך אומרת הגמרא (מכות כב:) כמה טפשאי שאר אינשי דקיימי מקמי ספר-תורה ולא קיימי מקמי גברא רבה, דאילו בספר-תורה כתיב ארבעים יכנו, ואתו רבנן - בצרו (הפחיתו) חדא".

דוגמא נוספת לכך אנו מוצאים ב"ירושלמי" שאומר על הפסוק "לא-ל גומר עלי כו'" שעל-ידי פסק בית-דין בקידוש החודש ועיבור השנה, נשתנה הטבע והמציאות של העולם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. מי שֶׁאֶמְדוּהוּ, וְכִשְׁהִתְחִיל לִלְקוֹת נִתְקַלְקַל²³ מִפְּנֵי
הַהֶפְכָּה, בֵּין בְּרַעֲיָ²⁴ בֵּין בְּמִימֵי רָגֻלִים - אֵין מִפִּין
אוֹתוֹ יוֹתֵר. שְׁנֵאֲמַר: וְנִקְלָה אַחִיד לְעִינִיךָ - בֵּין
שְׁנִקְלָה²⁵ פְּטוּר²⁶. אָבָל אִם נִתְקַלְקַל מִן הַפֶּחַד מִקִּדְם
הַהֶפְכָּה, אֶפְלוּ נִתְקַלְקַל מִשִּׁיפָּא מִבֵּית דִּין לִלְקוֹת²⁷,
וְאֶפְלוּ מִבְּעָרָב²⁸ - הֲרִי זֶה לִוְקָה פֶּל הָאֹמֵד
שְׁאֶמְדוּהוּ. אֶמְדוּהוּ²⁹ לְשֵׁתִי מִלְּקוֹת³⁰, וְלִקְלָה³¹
וְנִתְקַלְקַל, בֵּין בְּרֵאשׁוֹנָה בֵּין בְּשֻׁנָּה - פְּטוּר³².
נִפְסָקָה הִרְצוּעָה³³ בְּשֻׁנָּה - פּוֹטְרִין אוֹתָהּ³⁴; נִפְסָקָה
בְּרֵאשׁוֹנָה - נִפְטָר מִמְּלָקוֹת רֵאשׁוֹנָה, וְלִוְקָה הָאֹמֵד
הַשְּׁנִי³⁵.

(23) לשון זלזול, כלשון הכתוב "ונקלה אחיך".
(24) שהוציא ריעי. (25) שנתבזה. (26) משנה, במכות כב,
ב. (27) אין אומרים הרי זה כאילו נתקלקל בשעת
ההלקאה ויפטר, שהתורה אמרה: "והכהו... ונקלה", ולא
שנקלה לפני ההכאה (שם כג, א). (28) אור ליום הלקאתו,
אין אומרים אדם חלש הוא זה ובוודאי לא יוכל לסבול את
האומד שבית-דין אמדוהו. (29) כי פחד לחוד, וחולשת
הגוף לחוד. יש אדם חזק ובריא ומחמת הפחד מתקלקל,
ויש שהוא חלש בגופו ואינו מפחד ולא יתקלקל (רדב"ז).
ולדעת הלחם-משנה, נתכוון רבינו לומר "אפילו מבערב"
שהוא לילה, ואין ראוי ללקותו אלא למחר, ובכל זאת נכנס
בו פחד גדול ונתקלקל, אין אומרים בוודאי יתקלקל בשעת
הכאה יותר ויותר, ונפטרו. וזהו מה שאמרו בגמרא שם:
"ולא עוד אלא אפילו קלה (=נתבזה) בתחילה". הכוונה
ליום אחד לפני ההכאה. (30) על שתי עבירות.
(31) באומד אחד, כלעיל ה"ד. (32) אפילו כשנתקלקל
בראשונה פטור אף מהשניה, כיון שהן באומד אחד, הרי
נתקיים בו: "ונקלה אחיך לעיניך" (מכות כג, א). (33) של
עגל, שמלקים בה. כלעיל פט"ז, ה"ח. (34) שכבר "נקלה
לעיניך" ונפטר. (35) (מכות שם) שעדיין לא התחיל בו,
ואין הפסקת הרצועה פוטרת אלא אחרי ההתחלה.

ו. כִּפְתוּהוּ עַל הַעֲמוּד לִלְקוֹת, וְכָרַת אֶת הַמֵּיתָרִים³⁶
וּבָרַח - פְּטוּר³⁷, וְאֵין מַחֲזִירִין אוֹתוֹ.³⁸

(36) החבלים. (37) שנתבזה בבריחתו, ואנו קוראים בו:
"ונקלה אחיך לעיניך" (שם), וכן בשבועת כח, א. וכתב
ב"הגהות מיימוניות": "מעשה באחד שישב לארץ ללקות
בבית הכנסת, ולא בא הממונה להלקותו ופטרו רבינו, כיון
שלא הורגלו בכפיתו", כלומר: הרי זה ככפתוהו וברח,
שהרי נתבזה, והממונה לא בא, ומה יש לו לעשות עוד.

ז. כָּל מִי שֶׁחָטָא וְלָקָה - חוֹזֵר לְכַשְׁרוֹתוֹ. שְׁנֵאֲמַר: ²⁶
וְנִקְלָה אַחִיד³⁸ לְעִינִיךָ - בֵּין שֶׁלָּקָה הֲרִי הוּא אַחִיד.
אֵף כָּל מַחֲזִיבֵי כָרַת שְׁלָקוֹ - נִפְטָר מִיָּדֵי בְּרִיתָתוֹ³⁹.²⁸

(38) 'ספרי' כִּי־חָצָא אוֹת רַפּוֹ: "כל היום קורא אותו הכתוב
רשע, שנאמר: והיה אם בן הכות הרשע, אבל כשלקה,
הכתוב קורא אחיך, שנאמר: ונקלה אחיך". והשווה הל'
עדות פ"ב, ה"ד: "כל מי שנתחייב מלקות - בין שעשה
תשובה, בין שלקה בבית-דין חוזר לכשרותו" וראה

1 אֶמְדוּהוּ לִלְקוֹת אֲלָא לְאַחַר זְמַן¹⁵. וְכֵן פֶּל בְּיוֹצֵא
2 בְּזָה¹⁶.

(13) היום. (14) אפילו כשעדיין לא לקה כלום, מכיון
שהאומד הראשון היה לאותו יום, הרי זה כאילו לקה כבר,
ואין לבטל את האומד הקודם (שם בברייתא). (15) והרי
הוא כמי שאינו. ואם עדיין לא לקה, הולכים בו אחרי
האומד השני בין להקל בין להחמיר. ולפי זה, מה שמצריך
רבינו בהלכה הקודמת "משנתחיל ללקות ראוהו חלש" -
הכוונה כשאמדוהו ללקות למחר, אבל אמדוהו שילקה
היום, אפילו עדיין לא לקה, הרי זה כאילו "התחיל ללקות",
ומכיון שהוא חלש, הרי זה פטור. והרי זה כאילו התחילו
להלקותו מאתמול, ואמרו אינו יכול לקבל עוד (כסף-
משנה). וכשאמדוהו ללקות למחר ולא לקה, וביום השני
הרי הוא חזק לקבל י"ח, ג"כ לוקה שמונה-עשרה, שהרי
הוברר שהאומד הראשון היה בטעות, ורבינו משמיענו
שאפילו לא התחזק אלא ביום השלישי, ויש להניח שהאומד
הראשון לא היה מוטעה, הרי הוא כמי שאינו, והולכים רק
אחרי האומד האחרון. (16) בכל המספרים שהם, הולכים
אחרי האומד האחרון אפילו להחמיר, וכל-שכן להקל.

3 ד. מִי שֶׁנִּתְחַיֵּב מִלְּקוֹת הֶרְבֵּה¹⁷, בֵּין עַל עֲבֻרוֹת
4 הֶרְבֵּה בֵּין עַל מַעֲשֵׂה אֶחָד שֶׁחֲזָבִין עָלָיו מִלְּקוֹת
5 הֶרְבֵּה: אִם אֶמְדוּהוּ אֹמֵד אֶחָד¹⁸ - לִוְקָה וּפְטוּר;
6 וְאִם לֹא - לִוְקָה וּמִתְרַפֵּא, וְחוֹזֵר וְלִוְקָה¹⁹. כִּיצַד?
7 נִתְחַיֵּב שְׁתֵּי מִלְּקוֹת, וְאֹמֵד שִׁיכּוֹל הוּא לְקַבֵּל
8 אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ - בֵּין שֶׁלָּקָה אַרְבָּעִים וְחָמֵשׁ
9 נִפְטָר²⁰. אָבָל אִם אֶמְדוּהוּ לְמִלְּקוֹת אַחַת, וְהִכָּהוּ
10 שְׁלֹשׁ אוֹ תִּשְׁעֵי אוֹ שְׁלֹשִׁים כְּמוֹ הָאֹמֵד²¹ - הֲרִי זֶה
11 מִתְרַפֵּא, וְחוֹזֵרִין וְאוֹמְדִין אוֹתוֹ לְמִלְּקוֹת שְׁנֵי²², עַד
12 שִׁילָקָה לְכָל מִלְּקוֹת שֶׁהוּא חֲזָב בָּהֶן.

(17) כגון שחרש בשור ובחמור, ובחרישתו מחפה חיטה
ושעורה וחרצן בעפר, נמצא עובר משום "לא תחרוש בשור
ובחמור", ומשום "לא תזרע כרמך כלאים". (18) לשני
הלאוים כאחד. (19) משנה, במכות כב, ב. (20) של"ט
מלקיות הן לעבירה אחת, והשש הנוספות הן לעבירה
השניה. ובגמרא שם, אמרו כן לגבי מספר מ"ב, ל"ט -
לעבירה אחת, והשלש הנוספות - לשניה, אולם רבינו נאמן
לשיטתו לעיל ה"א, שמן התורה עליו ללקות ארבעים,
והחכמים פיתוהו אחת משום "פנ יוסיף". וכל זה יוצדק
כשלא לקה אלא מלקות אחת, אבל כשנתחייב שתיים
וילקוהו מ"ב, אזי כל הארבעים ההכאות יתייחסו למלקות
הראשונה, ולא נשארו אלא שתיים, ואין זה אומד כלל,
שהרי אינו ראוי להשתלש, ועל כרחו ילקה ויתרפא, ויחזור
וילקה שנית. שכלל הוא, כל שאינו יכול ללקות שלש
הכאות, אינו בר מלקות עכשיו על העבירה השניה. וכן אם
אמדוהו לקבל מ"ג אינו לוקה שתיים, שהרי מספר זה אינו
ראוי להשתלש, ואין זה אומד, ולפיכך לא יתכן דין זה אלא
כשאמדוהו למ"ה, ל"ט - לראשונה, וש - לשניה, והכל
ניתן להשתלש (אור שמח). (21) כפי האומד. (22) כל
שלא לקה יותר מל"ט בבת אחת, נחשב הכל למלקות אחת.

(2) שימות קודם זמנו, ונפשו נכרתת מחיי העולם הבא, כמבואר בהל' תשובה פ"ח, ה"א. (3) מארבע מיתות שנמסרו לבית-דין, המנויות לעיל פי"ד, ה"א. (4) משנה במכות יג, א. ומדובר שהתרו בהם משום מלקות. ואין זה מחוייב "משום שתי רשעיות" - לפי שיכול לפטור עצמו מעונש כרת, שאם יעשה תשובה בית-דין של מעלה מוחל לו, וכבר נתבאר לעיל פי"ז, ה"ז: "כל מחוייבי כרת שלקו - נפטרו מידי כריתתם", אבל מחוייבי מיתת בית-דין אינם לוקים, שאי-אפשר להייעבם בשתי פורעניות. שאפילו ילקו, סופם להיהרג, ואפילו יעשו תשובה אין בית-דין של מטה מוחל להם, והתורה אמרה (דברים כה, ב) "כדי רשעתו" - משום רשעה אחת אתה מחייבו, ולא משום שתי רשעיות (שם עמ' ב). וראה לקמן פי"ט, ה"א, מנין כל לא-תעשה שיש בהן כרת. (5) שימות קודם זמנו, אבל אין נפשו נכרתת מחיי עולם-הבא (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פ"ט, מ"ו). (6) תבואה שלא הופרשו ממנה מתנותיה תרומות ומעשרות (מכות יג, א). (7) סנהדרין פג, א. וראה לקמן פי"ט, ה"ב אות ז ובביאורנו שם. ובתוספתא מכות פ"ד, מ"ח שנינו: "חייבי מיתה בידי שמים מלקים אותם". ומהטעם הנזכר לעיל אות ג, שהרי עונש מיתה בידי שמים קל מעונש כרת. ובוודאי אם עשה תשובה - בית-דין של מעלה מוחל לו (קריית ספר). (8) בגד מצמר ופשתים, ראה דברים כב, יא. ולוקה, כמפורש במשנה, מכות כא ב "אף הלושב כלאים". (9) שטוען דברים, והולך מזה לזה (הל' דעות פ"ז, ה"ב). (10) דין השומע אחד מבעלי-הדין שלא בפני בעל-דינו חבירו (ראה לקמן פכ"א, ה"ז). (11) מכות טז, א, והטעם מבואר שם יג, ב שעונש מלקות נסמך אל לא-תעשה של "חוסם שור בדישו" (ראה דברים כה, ד) - לומר לך: כל לאו שאין בו מעשה ואינו דומה ל"חוסם שור" - אינו לוקה. וראוי להעיר, שעל הלאו של "לא תשא שמע שוא" ממילא אינו לוקה, שהרי הוא כולל ענינים הרבה (ראה לקמן פכ"א, ה"ז), ואין לוקים על "לאו שבכללות", כמבואר בסמוך ה"ג, ולא נקטו רבינו כאן אלא לדוגמא בלבד (לחס"משה).

- ב. כל לאו שאין בו מעשה - אין לוקין עליו, חוץ מנשבע¹² וממר¹³ ומקלל את חברו בשם¹⁴. וכל לאו שנשבע לאזהרת מיתת בית דין, כגון לא תנאף¹⁵, לא תעשה מלאכה בשבת¹⁶ - אין לוקין עליו¹⁷. וכל לאו שנשבע לתשלומין, כגון לא תגזל ולא תגנב - אין לוקין עליו¹⁸. וכל לאו שנשבע לעשה, כגון לא תקח האם על הבנים¹⁹, לא תכלה פאת שדך²⁰ - אין לוקין עליו, אלא אם לא קיים עשה שבה²¹. ועל לאו שבכללות²² - אין לוקין עליו. ושאר כל הלאוין שבתורה²³ - לוקין עליהן.²⁴

~ נקודות משיחות קודש ~

"וכל לאו שניתן לתשלומין אין לוקין עליו"

"אבל אין לוקין על לאו זה, שהרי הכתוב ניתקו לעשה". כאן הפריד דין גניבה וגזילה משאר הלאוין הניתקין לעשה, וכתב שהם לאוין הניתנים לתשלומין. ודייק בזה הגאון

בביאורנו שם. ונראה שגם אם לקה יש לו לחזור בתשובה, שמלקות בלא תשובה אינה מכשירתו עדיין, שכן הם דברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ב, ה"י: "אם היו עליו עדים שלקה ועשה תשובה - יחזור לכשרותו בין לעדות בין לשבועה", וראה רדב"ז בהל' עדות שם. (39) משנה במכות כג, א. וכפירוש רבינו שם: "המלקות עם התשובה יכפרו הכרת". וראה לקמן פי"ח, ה"א ובביאורנו שם.

ח. כהן גדול ששחט - לוקה בשלשה⁴⁰, כשאר כל העם⁴¹, וחוזר לגדלתו⁴².

(40) דיינים, בניגוד לדיני נפשות שאין דנים אותו אלא בבית-דין הגדול, כלעיל פ"ה, ה"א. (41) כמבואר שם, ה"ד. וכן אמרו (סנהדרין יח, ב) "אם עבר על עשה ועל לא תעשה" הרי הוא כהדייט לכל דבריו" - ומפרש רש"י: לידון בשלשה. ובירושלמי סנהדרין פ"ב, ה"א אמרו: מלקים אותו בשלשה, אם תאמר בעשרים ושלשה, נמצאת עלייתו וירידתו. שמתבזה הוא בפני רבים, ואין זו עליה לו אלא ירידה. (42) ירושלמי שם. שנאמר (ויקרא כא, יב) "כי נזר שמן משחת אלקיו... אני ה' - מה אני בקדושתו, אף אהרן בקדושתו".

ט. אבל ראש הישיבה⁴³ ששחט - מלקין אותו⁴⁴, ואינו חוזר לשירותו⁴⁵. גם אינו חוזר להיות כהן אחד משאר הסנהדרין, שמעלין בקדש ולא מורידין⁴⁶.

(43) זהו נשיא הסנהדרין, כמבואר לעיל פ"א, ה"ג. (44) בבית-דין של שלשה (שם). (45) להיות ראש הסנהדרין (ירושלמי שם) שאם יחזירוהו יהרוג אותו, שיתנקם בהם. ובירושלמי הוריות פ"ג, ה"א הנוסח: מוטב שלא יחזירוהו, שהורגים אותו. ומפרש הכסף-משנה, כאילו הורגים אותו, מפני שזלזלו בכבודו, ונוח לו שלא יחזירוהו. וראה בהל' רוצח פ"ז, ה"ד. (46) משנה, במנחות צט, ב. וכיוצא בזה אמרו (יומא יב, ב) "אירע בו (בכהן גדול) פסול, ומינו אחר תחתיו, ראשון חזר לעבודתו, שני אינו ראוי לא לכהן גדול (=משום איבה), ולא לכהן הדיוט משום מעלין בקודש ולא מורידין", והשווה הל' כלי המקדש פ"ד הכ"א-כ"ב, וראה במוספנו "תשובות הרמב"ם".

פרק שמונה עשר

(1) הגדרות לסוגי לאוין שאין לוקים עליהם. עונש מיוחד למי שעבר שלוש פעמים על איסור לאו, שיש בו כרת. גזירת הכתוב לא לענוש עונש גופני על-פי הודאת העברייין.

- א. אלו הן הלוקין: כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו כרת² ואין בו מיתת בית דין³, כגון אוכל חלב ודם וחמץ בפסח⁴. וכן כל העובר על לא תעשה שחייבין עליו מיתה בידי שמים⁵, כגון אוכל טבל⁶ וכהן טמא שאכל תרומה טהורה⁷. וכן כל העובר על לאו שיש בו מעשה, כגון אוכל בשר בחלב או לובש שעטנז⁸. אבל לאו שאין בו מעשה, כגון הולך רכיל⁹ ונוקם ונוטר ונושא שמע שוא¹⁰ - אינו לוקה¹¹.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

נֹאמֶר: לֹא תַעֲשֶׂה דָבָר פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי, הוֹאִיל וְלֹא
יְחִיד²⁵ לוֹ לֹא לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶן - אֵין לֹקִין עַל
כָּל אֶחָד וְאֶחָד, אֲלֵא אִם בֶּן חֶלֶק אוֹתָהּ בְּלֹאיוֹן
אַחֲרִים, אוֹ נֹאמֶר מִפִּי הַשְּׁמוּעָה²⁶ שֶׁנִּחְלָקוּ²⁷. בִּיעָד?
כְּגוֹן זֶה שֶׁנֹּאמֶר: אֵל תֹּאכְלוּ מִמֶּנּוּ נָא וּבָשָׁל מִבָּשָׁל
- אֵינוּ לֹקֶה עַל הַנָּא וְהַמִּבָּשָׁל²⁸ שְׁתֵּים²⁹ אֲלֵא
אַחַת³⁰. וּבִכְדוּשׁ³¹ הוּא אוֹמֵר: וְלָחֶם וְקָלִי וּכְרָמֶל לֹא
תֹאכְלוּ, וְחֵיב עַל שְׁלִשְׁתֵּן שְׁלֹשׁ מַלְקוּתוֹ. מִפִּי
הַשְּׁמוּעָה לְמִדּוּ³² שֶׁזֶה לְחִלְקִי³³. הֲרִי נֹאמֶר: לֹא
יִמָּצֵא בְךָ מַעֲבִיר בְּנוֹ וּבִתּוֹ בָּאֵשׁ, קֶסֶם קְסָמִים. וְאִף
עַל פִּי³⁴ שֶׁכָּל כָּל הַעֲנִינִים בְּלֹא אֶחָד, הֲרִי חֶלֶק
אוֹתָם בְּלֹאיוֹן אַחֲרִים, וְאִם: לֹא תִנְחֲשׁוּ וְלֹא
תַעֲוִנוּ. מְלִמֵּד, שֶׁכָּל אֶחָד מֵהֶן בְּלֹא בִפְנֵי עַצְמוֹ³⁵.
וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזוּה³⁶.

24) שהוא כולל: לא לאכול מן הבהמה קודם שתצא נפשה;
לא לאכול בשר הקרבן ועדיין הדם במזרק; ואין מברים
הקרובים על הרוגי בית-דין (ראה לעיל פ"ג, ה"ד);
ובית-דין שהרג את הנפש אסור לאכול כל היום (שם),
ואזהרה לבן סורר ומורה (הכל בסנהדרין סג, א). שכל אלה
אינם דומים ללאו של "חוסם שור בדישו", שהוא לאו
מיוחד לעצמו, וכבר נתבאר לעיל אות' ש' שעונש מלקות
נסמך ללאו של חסימה, ללמוד ממנו עונש מלקות ללאוין
הדומים בדיוק כמותו (פסחים מא, ב). 25) הכתוב.
26) שקיבלנו ממש. 27) שיש להם דין של לאוין
שנחלקו כל אחד לעצמו. 28) שאכלם כאחד. 29) הואיל
ולא נאמר: "אל תאכלו ממנו נא, ולא בשל מבושל".
30) והוא-הדין כשיאכל ממנו "נא" בלבד ילקה (פסחים מא,
ב). וגירסת רבינו שם: "ורבא אמר, אין לוקין על לאו
שבכללות" (=ולא כגירסתנו: אביי אמר וכו'). כי כן העתיק
הגירסא ב'ספר המצוות' כלל ט. והשווה ה' קרבן פסח
פ"ח, ה"ד. וכאן הוא חייב מלקות אחת על-כל-פנים, בניגוד
ללאו של: "לא תאכלו על הדם" שאין לוקין כלום על כל
ענין שבו. כי כאן פירט הכתוב בעצמו את הענינים: נא
ומבושל, וכאילו אמר על כל אחד מהם ילקה, ואילו ב"לא
תאכלו על הדם" לא פירט הכתוב שום ענין מהם, ולפיכך
אין לוקין על שום ענין הנכלל בלאו כולל זה. 31) באיסור
אכילת התבואה החדשה לפני שהקריבו את העומר.
32) כריתות ה, א. 33) השווה ה' מאכלות אסורות פ"י,
ה"ג. 34) חסר כאן, ובכת"י תימן הנוסח: ...קוסם קסמים
מעונן ומנחש ומכשף אע"פ וכו'. 35) "וכאן מעונן ומנחש
לחלק - והזכירים באמצע - כך כל מה שלפניהם ואחריהם
הם כמו מעונן ומנחש" (לשון רבינו ב'ספר המצוות' שם).
ומקור הדברים בירושלמי סנהדרין פ"ז, ה"ה. 36) כגון:
אשה זונה וחללה לא יקחו, ואשה גרושה מאישה לא יקחו
(ויקרא כא, ז) "וכבר נתבאר (בקידושין עז, ב) שהוא חייב
על כל אחת ואחת, אפילו באשה אחת" (ספר המצוות'
שם), והשווה ה' איסורי ביאה פ"ז ה"י, וב'ספר המצוות'
ל"ת קסא.

ד. מי שֶׁלָקַהּ בְּבֵית דִּין עַל אִסּוּר פְּרִיט³⁷, וְלָקַהּ פַּעַם 17

ה'רוגוצו'בי שבכל לאו הניתק לעשה, מרגע שקיים ה'עשה'
התבטל ה'לאו', אבל גניבה וגזילה הם פעולה נמשכת כל
זמן שלא השיב את החפץ, ולכן אינו לאו הניתק לעשה
אלא לאו הניתן לתשלומין, כי התשלומין אינם מבטלים
את פעולתו הנמשכת של הלאו אלא רק שאינו עובר על
איסור גזל מכאן ולהבא. וצ"ע לשונו בהלכות גניבה (פ"א
ה"א) "... שהרי ניתקו הכתוב לעשה".

(ע"פ דק"ש חלק י"ז ע' 209 הע' 37)

12) שבועת שוא או שקר, שנאמר (שמות כ, ז) "כי לא ינקה
ה' את אשר ישא את שמו לשוא" - בית-דין של מעלה אין
מנקים אותו, אבל בית-דין של מטה מלקים אותו ומנקים
אותו (שבועות כא, א). 13) ובכת"י התימנים: וממר.
שמחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, והכתוב אומר (ויקרא
כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו", ולוקה עליה משום
שבדיבורו עשה מעשה, שעושה מחולין קדשים (תמורה ג,
ב). 14) בשמו של הקב"ה. שנאמר (דברים כח, נח), אם
לא תשמור לעשות... ליראה את השם... והפלא ה' את
מכותך - הפלאה - זוהי מלקות, ככתוב: והפילו השופט.
ואזהרה למקלל: לא תקלל חרש (תמורה שם) וראה לקמן
פכ"ו, ה"א, ג. וראוי להעיר, שגם עד זומם וכן מוציא
שם-רע לוקה, ראה לקמן פ"ט, ה"ד אות קל, וקס"א, אלא
מוציא שם-רע נקרא: יש בו מעשה, שאינו חייב עד שיבעל;
ועד זומם - התורה קוראתו מעשה, ככתוב "ועשיתם לו
כאשר זמם לעשות לאחיו" (בבא-קמא ה, א. וראה
בשבועות כא, א ב'תוספות' ד"ה: חוץ מנשבע).
15) שחייבים עליו חנק. 16) שחייבים עליו סקילה.
17) מכות יג, ב, כשהתור בו למלקות בלא מיתה, לפי שלא
ניתן לאו זה לאזהרת עונש מלקות כשאר לאוין, שהרי
הוצרך להזהירו, שאם לא כן - לא היה יכול לחייבו מיתה
(רש"י שם). 18) שם טז, א, שנפטר בתשלומין. וכבר
נתבאר לעיל פ"ז, ה"ב "שאין אדם משלם ולוקה". וכן
אמרו (משנה, במכות ד, א) "כל המשלם - אינו לוקה".
19) שכתוב אחריו: "שלח תשלח את האם" - לומר, זוהי
תקנתו וכפרתו על עבירת הלאו (רש"י שם, ד, ב). וראה
במשנה, שם יז, א. 20) וכתוב אחריו: "לעני ולגר תעזוב
אותם" - לומר לך: לא תכלה, ואם כילית - תעזוב אותם
לעניים (שם טז, ב וברש"י). 21) כגון שנשחטה האם
שלקה, או אכל העיסה שלא הפריש ממנה פאה, וראה לעיל
פ"ז, ה"ד. 22) מבואר בסמוך ה"ג. 23) שהם לאוין
מפורשים, לא שיבואו מכלל 'עשה', כגון איסור בעולה
לכהן גדול, שמכלל שנאמר (ויקרא כא, יג) "והוא אשה
בבתוליה יקח" אתה למד, שאינה בתולה - לא יקח, ולא
הבא מכלל 'עשה', הרי הוא כ'עשה' (ראה ה' אישות פ"א,
ה"ח), ואין לוקים עליו, כמבואר ביבמות עג, ב. נמצאו
ששה מיני לאוים שאין לוקים עליהם: אין בו מעשה; ניתן
לאזהרה מיתת בית-דין; ניתן לתשלומין; ניתן ל'עשה'; לאו
שבכללות; לאו הבא מכלל 'עשה' (פירוש המשנה לרבינו,
מכות פ"ג, מ"א).

ג. אִי זֶהוּ לֹא שֶׁכָּלְלוֹת? זֶה לֹא אֶחָד שֶׁכָּלְלוֹ 1
עֲנִינִים הֶרְבֵּה, כְּגוֹן לֹא תֹאכְלוּ עַל הַדָּם²⁴. וְכֵן אִם 2

והבועל ארמית⁵⁵ - אין בית דין נזקקין לה⁵⁶; אלא
הקנאין⁵⁷ פוגעין⁵⁸ בהן, וכל שהורגן - זכה. וכן כהן
ששמש⁵⁹ בטמאה⁶⁰ - לא היו אחיו הפהנים מביאין
אותו לבית דין⁶¹, אלא פרחי כהנה⁶² היו מוציאין
אותו חוץ לעזרה⁶³ ופוצעין את מחו בגזירין⁶⁴. גזרת
הכתוב היא, שאין ממיתין בית דין ולא מלקין את
האדם בהודאת פיו⁶⁵, אלא על פי שנים עדים⁶⁶. וזה
שהרג יהושע לעכן⁶⁷ ודוד לגר עמלקי⁶⁸ בהודאת
פיהם - הוראת שעה היתה⁶⁹, או דין מלכות היתה⁷⁰.
אבל הסנהדרין - אין ממיתין ולא מלקין המודה
בעברה. שמוא נטרפה⁷¹ דעתו בדבר זה. שמוא מן
העמלין מרי נפש הוא, המחפשים למוות, שתוקעין
התרכבות בבטנם ומשליכין עצמן מעל הגגות. שמוא
כך זה יבוא ויאמר דבר שלא עשה, כדי שיהרג⁷².
ויכללו של דבר: גזרת מלך היא⁷³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אלא הקנאין פוגעין בהם"

משמע מלשונו שאינו חייב אלא רשות, וכן בהלכות איסורי
ביאה (פ"ב ה"א) כתב "הבא לימלך אין מורין לו", וכן לדעת
כמה וכמה ראשונים אינו ציווי כלל אלא רשות. ויש לומר
שמטעם זה השמיטו השו"ע, ורק באה"ע כתבו ברמז "אם
לא פגעו בו קנאים כו" וגם הרמב"ם (שם) כתבו בדרך
סיפור דברים "אם פגעו בו קנאין והרגוהו כו.". וה"טור'
כתב "היו קנאין פוגעין בו כו" כי כאמור אינו חייב אלא
רשות.

(ע"פ לקו"ש חז"ח עמוד 319 הערה 14)

~ נקודות משיחות קודש ~

"גזירת הכתוב היא שאין ממיתין בית דין ואין מלקין את
האדם בהודאת פיו כו."

נפשו וחיייו של אדם נמסרו לו מהקב"ה רק בתור פיקדון
ולא לבעלות שלו, וכפסק רבינו הזקן "אין לאדם רשות על
גופו כלל להכותו" (ח"מ הל' נזקי גוף ונפש ס"ד) היינו שאינו
רק עניין של איסור אלא שגם מדיני הקניינים אין לו
בעלות על גופו. משא"כ ממונו של אדם נמסר לו באופן
שנעשה בעליו של ממון זה.

ויש להביא ראיה לחילוק זה, ממאמר חז"ל (ברכות לה.)
"אסור לו לאדם שיהנה מן העולם הזה בלא ברכה, וכל
הנהנה מן העולם הזה בלא ברכה... כאילו נהנה מקדשי
שמים, שנאמר לה' הארץ ומלואה". אבל אין חייבים
בברכת הנהנין אלא על דבר שגופו נהנה ממנו, ולא תיקנו
ברכה על קבלת ממון כי בנוגע לנפשו וגופו של האדם
שהם "קנין הקב"ה" באופן שאין לאדם בעלות עליהם, גם
ההנאות שלהם כמותם, ולכן הן "קדשי שמים" שאסור
להנות מהם בלא ברכה.

שניה על אותו פרת עצמו, כגון שאכל חלב ולקה
עליו, ואכל חלב פעם שניה ולקה עליו, אם אכל
פעם שלישית - אין מלקין אותו³⁸. אלא מכניסין
אותו לכפה³⁹, והוא מקום צר כפי קומתו ואינו יכול
לשכב בו, ונותנין לו לחם צר ומים לחץ, עד שיצרו
מעיו ויכלה⁴⁰. ואחר כך מאכילין אותו שעורים⁴¹,
עד שפרסו נבקעת⁴².

37) שהתרו בו משום מלקות, כמבואר לעיל ה"א.
38) כיון שהפקיר עצמו כל כך, מקרבים מיתתו ואין
ממתנינים לו עד שיכרתוהו בידי שמים, כי סוף-סוף בן מות
הוא (סנהדרין פא, ב). 39) חדר שגגו עגול ומקומר "ונתת
אותו אל המהפכת" (ירמיה כא, כו) מתרגם יונתן: ותתן
יתיה לכיפתא. 40) טעות דפוס, וצ"ל: ויחלה, וכן הוא
בדפוסים קדומים ובכת"י. 41) שנופחות בתוך מעיו.
42) מתוך שנתכווצו מעיו, הן נבקעים (שם). ודוקא כשעבר
על אותו איסור כרת עצמו שלש פעמים, אבל עבר על שתיים
ושלש כריתות נפרדות, טעם איסורים רצה לטעום, ועדיין
לא הפקיר כל-כך (שם).

ה. מי שעבר על אסור פרת או מיתת בית דין,
והתרו בו⁴³, והרפין בראשו או שתק ולא קבל עליו
התראה⁴⁴ - אין הורגין אותו⁴⁵, כמו שבארנו⁴⁶, ואין
מלקין אותו⁴⁷. חזר ועשה כך, והתרו בו, והרפין
בראשו או שתק - אין ממיתין אותו ואין מלקין
אותו. חזר פעם שלישית ועבר, והתרו בו, אף על
פי שהרפין בראשו או שתק⁴⁸ - כונסין אותו לכפה
עד שימות⁴⁹. וכל אלו שלא קבלו עליהן ההתראה
- מכין אותן מפת מרדות⁵⁰, הואיל וחקטאו מכל
מקום⁵¹. אפילו על אסור של דברי סופרים - מכין
אותו מפת מרדות⁵².

43) למיתה, או למלקות - באיסור כרת. 44) נענע בראשו
כמסכים. 45) שלא אמר: על-מנת-כן אני עושה.
46) לעיל פ"ב, ה"ב. 47) כמבואר לעיל פט"ז, ה"ד.
48) אין זו התראה להמיתו מיתת בית דין באופן ישיר.
49) שהרי הוחזק רשע בשלוש עבירות של התראת מלקות
(שם). וחכמינו שם מצאו רמז לכך "תמותת רשע רעה"
(תהלים לד, כב), ומפרש רש"י: מי שהוחזק רשע - תמיתנו
רעתו, הרי שמוחזק רשע - בר מיתה הוא. ועצם הדין של
"כניסה לכיפה" הלכה למשה מסיני הוא, שמפורש ברש"י
שם. והשווה הל' רוצח פ"ד, ה"ח. 50) מפורשת לעיל
פט"ז ה"ג בבאורנו שם. 51) והרי התרו בהם.
52) תוספתא מכות פ"ג, ה"י: כהן שנכנס לארץ העמים או
שיצא לחוץ לארץ (=שגזרו עליה טומאה) מכים אותו מכת
מרדות. ושם הוסיפו: "מכת תורה - ארבעים חסר אחת,
אומדים אותו - אם יש לו ללקות לוקה, ואם לאו אינו
לוקה; מכת מרדות - אינה כן, אלא מכים אותו עד שיקבל
עליו (=לפרוש מהעבירה), או עד שתצא נפשו".

19 ו. הגונב פלי שרת מן המקדש⁵³, והמקלל בקוסם⁵⁴,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מהשאינן נכסי האדם וממונו, מלכתחילה אינם בגדר נכסי שמים, כי נמסרו לבעלותו של האדם, ולכן אין צריך ברכה להתיר הנאת ממונו. אמנם מצד הקב"ה, אין הבדל בין נפשו וגופו של אדם ובין ממונו, כי כל העולם ומלואו הוא של הקב"ה בשווה אלא שההבדל הוא מצד האדם. בנפשו וגופו ניכרת בעלותו של הקב"ה, ובכל יום מחדש הוא אומר: "נשמה שנתת בי" ומחוייב בתורה ומצוות ונגרשת קדושתה של הנשמה. אבל בממונו לא ניכרת בעלותו של הקב"ה, ולכן בדיני התורה יש לאדם רשות ובעלות על ממונו ונכסיו.

(ענ' 9' לקו"ש חלק ל"ד עמוד 106)

53) ואיסורו רמוז בתורה (במדבר ד, כ) "ולא יבואו לראות כבלע את הקודש ומתו" - לשון גניבה, שמבליע ומחביא (סנהדרין פא, ב וברש"י), וכן הכתוב אומר (איוב כ, טו) "חיל בלע ויקיאנו" - הרי שבלע - לשון גניבה. 54) מברך את השם (=הקב"ה) בשם עבודה-זרה (שם, ובפירוש המשנה לרבינו שם). והרי זה נראה כמברך את השם, שעושה סקילה, כמבואר בהל' ע"ז פ"ב, ה"ז (שם פב, ב). 55) וענינו מפורש בנביאים (מלאכי ב, יא) "כי חילל יהודה קודש ה'... ובעל בת אל נכר" - זה הבא על הגויה, והכתוב מכריז: "יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה" (שם פב, א) והשווה הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ו. 56) להלקותם או לענשם עונש אחר. 57) בני אדם כשרים, המקנאים קנאתו של מקום (שם פא, ב וברש"י). 58) ממיתים, ככתוב (מלכים א, ב, כט) "לך פגע בו", ודבר זה הלכה למשה מסיני, כמבואר ברש"י שם. וכתב רבינו בפירושו שם: "ובועל ארמית - שיבעול בת עובדי ע"ז בפרהסיא בעשרה מישראל... ובשעת מעשה, כגון פינחס (ראה במדבר כה, ח), אבל אחר שבה עליה ופירש... או שאינה עובדת ע"ז, אסור להרגו, לפי שהוא מחוייב בכרת... ואם ישאל לנו הקנאי אם יפגע בו אם לא - ואפילו הוא בשעת מעשה - אין מורים לו". והשווה הל' איסורי ביאה פ"ב, ה"ד-ה. ע"פ סוגיית התלמוד בסנהדרין פב, א. 59) שעבד עבודת המקדש. 60) כשהוא טמא, ועושה מיתה בידי שמים, שנאמר (ויקרא כב, ב) "דבר אל אהרן ואל בניו וינורו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי", וזה החילול הוא כמו החילול האמור בתרומה (שם ט) "ומתו בו כי יחללוהו" (פירוש המשנה לרבינו בסנהדרין פ"ט מ"ו, ע"פ הגמרא שם פג, ב). 61) להלקות מלקות ארבעים, כמבואר לקמן פ"ט, ה"ב, אות יג. 62) בחורים שמתחיל שער זקנם לפרוח בהם. 63) שלא יטמא את העזרה במותו. עזרה - חצר המקדש. 64) בקעיות של עצים (משנה בסנהדרין פא, ב). ובהל' ביאת המקדש פ"ד ה"ב, מסיים רבינו: "ואין ממחים עליהם בכך". 65) שאדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע (יבמות כה, ב), ומפרש רש"י: וזה שאמרו (בבא-מציעא ג, ב) "הודאת פיו כמאה עדים" - אין זה אלא בממון, אבל לקנס ולעונש מלקות ולהפסל - לא. וב'ספרי' פרשת שופטים אות קפח: "ומה במקום שאין פיו מצטרף עם עד אחד למיתה" וכו'.

יום שלישי י"ג תמוז ה'תשע"ט

פרק תשעה עשר

1) מספר הלאווין שיש בהם כרת, ואין בהם מיתה בית דין, שלוקים עליהם. מניין הלאווין שיש בהם מיתה בידי שמים ולוקים עליהם. רשימת שאר הלאווין שבתורה, שאין בהם כרת, ולא מיתה בידי שמים, ולוקים עליהם.

- א. כָּל לֹא תַעֲשֶׂה שְׁנֵי בּו פֶּרֶת² וְאֵין בּו מִיתַת בֵּית דִּין³ שְׁלֹקִין עֲלֵיהֶן⁴ - אֶחָד וְשְׁנָיִם. וְאֵלוּ הֵן: (א) הֶבֶא עַל אֲחֻתָּה⁵. (ב) הֶבֶא עַל אֲחֻת אֲבִיו⁶. (ג) הֶבֶא עַל אֲחֻת אִמּוֹ⁷. (ד) הֶבֶא עַל אֲחֻת אִשְׁתּוֹ⁸. (ה) הֶבֶא עַל אִשְׁת אֲחִיו⁹. (ו) הֶבֶא עַל אִשְׁת אֲחִי אֲבִיו¹⁰. (ז) הֶבֶא עַל הַנְּדֵה¹¹. (ח) הֶאֱכֹל חֶלֶב¹². (ט) הֶאֱכֹל דָּם¹³. (י) הֶאֱכֹל חֶמֶץ בַּפֶּסַח¹⁴. (יא) הֶאֱכֹל בְּיוֹם הַפֶּסַח¹⁵. (יב) הַעֲוָשָׁה מִלֶּאכָה בְּיוֹם הַפֶּסַח¹⁶. (יג) הֶאֱכֹל הַנּוֹתֵר¹⁷. (יד) הֶאֱכֹל פְּגוּל¹⁸. (טו) הִטְמֵא שְׂאֵכָל בֶּשֶׂר קֹדֶשׁ¹⁹. (טז) הִטְמֵא שְׂנֶכֶס לְעִזָּה²⁰. (יז)

משה למשכן ולאחריו ובניו, ואזהרתו: "על בשר אדם לא ייסך" (שם, שם). (25) מחקה ועושה קטורת, כמעשה הקטורת של משה המפורשת שם, לה. ואזהרתו: "במתכונתה לא תעשו לכם (שם, לז). וכל אלה הכריתות מנויות בכריתות ב, א, ונשנו לעניין מלקות במשנה מכות יג, א.

ב. כל מחיבין מיתה בידי שמים²⁶, שהן בלא תעשה⁴ ויש בהן מעשה²⁷, שלוקין עליהן - שמונה עשר. ואילו הן: (א) זר שאכל תרומה גדולה²⁸, בין טהורה²⁹ בין טמאה³⁰. (ב) זר שאכל תרומת מעשר³¹. (ג) זר שאכל בפורים אחר שנגנשו לירושלים³². (ד) זר שאכל חלה³³. (ה) האוכל טבל שלא הורם ממנו תרומה גדולה ותרומת מעשר³⁴. (ו) האוכל עסה שלא הורמה חלתה³⁵. (ז) כהן טמא שאכל תרומה טהורה³⁶. (ח) כהן שנגנס לקדש הקדשים שלא לעבודה³⁷. (ט) כהן שניצא מן המקדש בשעת עבודה³⁸. (י) לוי שעבד בעבודת פהנים³⁹. (יא) זר ששמש במקדש⁴⁰. (יב) מחסר בגדים⁴¹ - הרי הוא כזר, ולוקה אם עבד⁴². (יג) כהן טמא ששמש⁴³. (יד) שתוי יין ששמש⁴⁴. (טו) טבול יום ששמש⁴⁵. (טז) מחסר בפורים ששמש⁴⁶. (יז) פרוץ ראש ששמש⁴⁷. (יח) קרוץ בגדים ששמש⁴⁸.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מחוסר כיפורים ששימש"

בנוגע למחוסר כיפורים, מביאה הגמרא (סנהדרין פג, ב) את הפסוק "וכפר עליה הכהן וטהרה", ודורשת: "וטהרה, מכלל שעד כאן היא טמאה". וזהו הקרוי מחוסר כיפורים ש"טבל ועלה" "והעריב שמשו" אלא שעדיין לא הביא קרבנו, שהוא א. אסור באכילת קדשים. ב. אם שימש בבית המקדש חייב מיתה. ג. פוסל את העבודה.

הרמב"ם מביא דרשה זו בשני מקומות, בהלכות ביאת מקדש (פ"ד ה"ה) לגבי מחוסר כיפורים שעבד שעבודתו פסולה, ובפ"ג ה"ז שם לגבי אסור כניסה למקדש, אלא שבו שינה לשון דרשת הגמרא, וכתב: "וטהרה, מכלל שעדיין לא נגמרה טהרתה".

מלשוננו משמע שהחוב על מי שטבל ועלה והעריב שמשו, הוא מצד שנשארה בו מהטומאה אלא שיש חסרון בטהרתו שאמורה להיות מושלמת בהבאת הקרבן.

וכן מדויק גם מדבריו (ריש הל' מחוסרי כפרה) "ולמה נקרא מחוסרי כפרה, שכל אחד מהן אע"פ שטהר מטומאתו וטבל והעריב שמשו, עדיין הוא חסר ולא גמרה טהרתו כדי לאכול בקדשים כו" היינו שאין זה מצד טומאה אלא חסרון בשלימות הטהרה.

ונפק"מ יש להלכה בפועל, ומשום כך פסק שמחוסר כיפורים שאכל קודש או שימש, אינו חייב מיתה או כרת.

1 השוחט קדשים בחוץ²¹. (יח) המעלה קדשים
2 בחוץ²². (יט) המפסם את השמן²³. (כ) הסף בשמן
3 המשהה²⁴. (כא) המפסם את הקטרת²⁵.

(2) עונש כרת, שנפשו נכרתת מחיי עולם הבא ואובדת כבהמה, כלשון רבינו בהלכות תשובה פרק ח, הלכה א. (3) של מטה. (4) אבל לא תעשה שיש בו מיתת בית דין אין לוקים עליו, שלא ניתן אלא לאזהרת מיתת בית דין, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב ובביאורנו שם. ולעיל פרק ט"ו, הלכה י"ג נמנו כל שישה ושלשים הרוגי בית-דין. (5) ויקרא יח, ט. (6) שם יב. (7) שם, יג. (8) שם, יח. (9) שם, טז. (10) שם, יד. (11) שם, יט. וכל עריות אלה עונש כרת, ככתוב (שם, כט) "כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות". (12) שם, ז, כג. (13) שם, כו. (14) שמות יג, ג. (15) ויקרא כג, כט. ואזהרה לאוכל לא נתבארה בלשון התורה, אבל כיוון שהזכיר את העונש וחייב כרת למי שיאכל, ידענו שמוזהרים על האכילה, והוא אמרו "כי כל הנפש אשר לא תעונה... ונכרתה" (לשון ספר המצוות לרבינו לא תעשה קצו). וביומא פא, א אמרו: נאמר עונש במלאכה (=ביום הכיפורים) ונאמר עונש בעינוי, מה מלאכה ענש והזהיר, אף עינוי ענש והזהיר. (16) שם, כח. (17) שנשאר מבשר הקדשים אחר זמן הקבוע לאכילתם, ועונשו כרת, ככתוב (שם, יט, ח) "ואוכליו עונו יישא... ונכרתה הנפש". ולא נתבאר בתורה לאו מפורש לאיסור אכילתו, אבל בפרשת ה"מלואים" אמר הכתוב (שמות כט, לג) "וזר לא יאכל כי קודש הם" אמרו חכמינו (פסחים כד, א) "כל שבקודש פסול, בא הכתוב ליתן לא תעשה על אכילתו" (ספר המצוות לא-תעשה קלא). וראוי להעיר, שבנוסח הגמרא שלפנינו בפסחים שם מובא הפסוק: "ושרפת את הנותר באש, לא יאכל כי קדש הוא" (שם, לד). וראה ב"ספר המצוות" הוצאת מוסד הרב קוק, בפירושו של הרב קאפח, שם, אות תלו. (18) הוא הקרבן, שחשב האיש בשעת שחיטתו או הקרבנו שיאכל ממנו אחר זמנו, או יקטיר ממנו אחר זמנו ועונשו מפורש בתורה, ויקרא ז, יח. ואזהרתו מהפסוק: "לא יאכל כי קדש הם", כמבואר לעיל באות הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה קלב). (19) ויקרא ז, כ, ואזהרתו: "בכל קודש לא תגע" (ויקרא יב, ד), כמבואר במכות יד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קכט). (20) לחצר המקדש ואזהרתו: "ולא יטמאו את מחניהם" (במדבר ה, ג). וראה מכות יד, ב. (21) חוץ לעזרה, ועונשו מפורש בויקרא יז, ג-ד. אבל אזהרתו לא נתפרשה בתורה, והיא נתבאר בסמוך. (22) מקריבם בחוץ, ואזהרתו: "השמר לך פן תעלה עולותיך בכל מקום אשר תראה" (דברים יב, יג). וכל מקום שנאמר בו "השמר" אינו אלא לא-תעשה (זבחים קו, א), ונאמר (שם, יד) "שם תעלה עולותיך ושם תעשה" - הקיש הכתוב עשייה לעלייה (=ההקטרה על האש) מה עלייה ענש והזהיר, אף עשייה ענש והזהיר, והשחיטה בכלל עשייה היא (זבחים קז, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה צ. (23) ממזג ורוקח בשמים שונים ועושה אותם כעין שמן המשחה שעשה משה למשכן, ואזהרתו: "ובמתכונתו לא תעשו כמזה" (שמות ל, לב). (24) את גופו, משמן שעשה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לא־תעשה קנג שזה מכוון לאסור אכילת מעשר ראשון בטבלו. ובתוספתא סוטה פרק י"ג, הלכה י' שנינו: "ותרומת מעשר טבל עוון מיתה". והשווה הלכות מאכלות אסורות פרק י', הלכה כ'. וטבל, שהורמו תרומותיו, ולא הופרשו ממנו מעשרותיו יתבאר דינו לקמן הלכה ד' לאו עת. (35) הרי היא טבל, שהרי לא ניטלה ממנה תרומתה, כמבואר לעיל, ובפירוש שנינו (שביעית פרק ט, משנה ט) "האוכל מעיסת שביעית עד שלא הורמה חלתה חייב מיתה. וראה חלה פרק ג, משנה א' "גלגלה - בחיטים, וטמטמה - בשעורים האוכל ממנה חייב מיתה", שנגמרה מלאכתה והרי היא טבל. (36) אזהרתו - "איש-איש מזרע אהרן... בקדשים לא יאכל עד אשר יטהר" (ויקרא כב, ד) איזהו דבר שהוא שווה בזרעו של אהרן (=בין זכרים בין נקבות) הוי אומר זו תרומה (מכות יד, ב); מיתה - שנאמר (שם, ט) "ושמרו את משמרתם... ומתו בו כי יחללוהו" (סנהדרין פג, א) וכן בספר המצוות לא־תעשה קלו. וכהן טמא שאכל תרומה טמאה, אינו במיתה, שהרי היא מחוללת ועומדת, ואף על פי שהוא בלאו אינו לוקה, כמבואר בהלכות תרומות פרק ז, הלכה א. (37) שנאמר (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש מבית לפרוכת... ולא ימות". וכשנכנס להיכל דינו יתבאר לקמן הלכה ד' לא־תעשה כז' (ספר המצוות לא־תעשה סח). (38) שנאמר (ויקרא י, ז) "ומפתח אוהל מועד לא תצאו פן תמותו" (ספר המצוות לא־תעשה קסה). (39) שנאמר (במדבר י, ג) "אך אל כלי הקודש ואל המזבח לא יקרב ולא ימותו" וכמבואר בספרי שם. ובנוגע לכהן שעבד עבודת הלויים, ראה להלן הלכה ד', לא־תעשה לב' (ספר המצוות לא־תעשה עב). (40) זר - שאינו מזרע אהרן; ששימש - שעבד עבודת הקודש. אזהרתו: "וזר לא יקרב אליכם" (במדבר יח, ד) ועונשו: "וזהו הקרב יומת" (שם ז). ובספרי שם אמרו: "וזהו הקרב יומת" - לעבודה, (ספר המצוות לא־תעשה עד). (41) בגדי כהונה, שמונה - לכהן גדול; ארבעה - לכהן הדיוט. (42) שנאמר (שמות כט, ט) "וחגרת אתם אבנט... והייתה להם כהונה" - בזמן שבגדיהם עליהם, כהונתם עליהם; אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם והרי הם זרים, וזר ששימש במיתה (סנהדרין פג, ב). וראה ספר המצוות עשה לג. (43) במקדש, שנאמר (ויקרא כב, ב) "ויניחו מקדשי בני ישראל ולא יחללו את שם קדשי" ולמדו חכמים (סנהדרין פג, ב) גזירה שווה חילול־חילול מתרומה שנאמר בה (שם, ט) "ומתו בו כי יחללוהו" מה שם במיתה אף כאן במיתה (ספר המצוות לא־תעשה עה). וכבר נתבאר לעיל פרק י"ח, הלכה ו', אף על פי שהדין כן, "פרחי כהונה היו מוציאים אותו חוץ לעזרה ופוצעים את מוחו בגזירים". והשווה הלכות ביאת מקדש פרק ד, הלכה ב. (44) במקדש, אזהרתו - שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד ולא תמותו". ובתורת כהנים שם אמרו: "מניין שאינו חייב אלא בשעת עבודה? תלמוד לומר: אתה ובניך... בבואכם אל אוהל מועד" (ספר המצוות לא־תעשה עג). וראה הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב. ושתוי שנכנס שם ולא עבד, יתבאר דינו להלן הלכה ד' לא־תעשה כט. (45) כוהן שטבל לטומאתו ועדיין לא העריב שמשו, ועליו הזהירה תורה (ויקרא כא, ו) "ולא יחללו שם אלוהים". ובסנהדרין

משא"כ הראב"ד משיג על הרמב"ם (הל' ביאת מקדש שם) ומביא את הדרשה לפסוק "וכיפר עליה הכהן וטהרה", מכלל שעד עכשיו היתה טמאה, ומוסיף שבתוספתא מס' זבחים, מונה את המחוסר כיפורים בכלל חייבי מיתה. כי לשיטת הראב"ד מחוסר כיפורים הוא לא בעל חסרון בטהרה אלא שעדיין יש עליו מהטומאה, כל עוד לא הביא קרבנו.

(ע"פ לקו"ש חזק"כ כ"ז ע' 80)

(26) מיתה בידי שמים קלה מכרת, שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה; ומחוייב מיתה, כשמת נתכפר לו (פירוש המשנה לרבינו סנהדרין פרק ט, משנה ו). ולדעת רש"י בשבת כה, א, כרת - ימיו נכרתים והולך עירי בלא בנים, ומיתה בידי שמים - ימיו נקצרים אבל אינו הולך עירי. (27) כי לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, כמבואר לעיל פרק י"ח, הלכה ב. (28) היא ראשית כל ההפרשות אחרי מריחת הכרי, שנותן לכהן אחד מן החמישים. (29) שחייב עליה מיתה. ככתוב (ויקרא כב, ט) "ומתו בו כי יחללוהו, ואזהרתו: "וכל זר לא יאכל קדש" (שם, י), כמבואר בסנהדרין פג, ב. (30) תוספתא תרומות פרק ו, הלכה ה: "באוכלי תרומה לזרים, טהור שאכל את הטהור וטהור שאכל את הטמא... כולם במיתה", וראה הלכות תרומות פרק ו, הלכה ו. (31) שהלוי מפריש מעשר, מן המעשר שקיבל מבעל הבית, ונותנו לכהן, ודינו כתרומה גדולה, להתחייב עליו מיתה בידי שמים, כמבואר בסוטה מח, א. ואזהרתו מ"וכל זר לא יאכל קודש" המכוון לתרומה, ותרומת מעשר וביכורים וכן חלה הכול נקראים תרומה. כמבואר בספר המצוות לא־תעשה קלג, ובהלכות תרומות פרק י, הלכה ד. (32) חייב מיתה בידי שמים, ואם התרו בו לוקה, שכבר נתבאר באות הקודמת, שגם ביכורים נקראים תרומה "לפי שכיוון שקראם יתעלה תרומת ידיך" (דברים יב, יז) חלו עליהם כל דיני התרומה" (ספר המצוות לא־תעשה קמח). וכך שנינו (ביכורים פרק ב, משנה א) "התרומה והביכורים חייבים עליהן מיתה". וראה הלכות ביכורים פרק ג, הלכה א. אמנם במכות יט, א הנוסח: "מאימתי חייבים עליהם משיראו פני הבית" אבל רבינו מפרשו: לפנים מחומת ירושלים, כדבריו בספר המצוות לא־תעשה קמא, שמשנכנס לפנים מהחומה רואים פני הבתים שבעיר (כסף משנה בהלכות ביכורים שם). (33) שגם היא נקראת תרומה, ככתוב (במדבר טו, כ) "ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" וכמבואר בהלכות ביכורים פרק ה, הלכה י"ד-ט"ו, ובפירוש שנינו (חלה פרק א משנה ט) "החלה והתרומה חייבים עליהן מיתה וחומש". (34) אזהרתו - "ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לה" (ויקרא כב, טו) - אשר ירימו: בעתידים להיתרם, הכתוב מדבר, שעדיין לא הורמו קדשיהם מהם וזהו טבל, עונש מיתה - נאמר כאן; ולא יחללו, ונאמר בתרומה; ומתו בו כי יחללוהו, מה שם במיתה אף כאן במיתה (סנהדרין פג, א). וכן האוכל מעשר ראשון, שלא הופרשה ממנו תרומת מעשר חייב מיתה, ככתוב "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו" (במדבר יח, לב) ראה ספר המצוות

עבודה זרה⁶³. (ח) הנשבע בשמה⁶⁴. (ט) הנזהנה בה⁶⁵.
 (י) הבונה עיר הנדחת⁶⁶. (יא) הנזהנה ממנה⁶⁷. (יב)
 העושה בקחות העובדי פוכבים⁶⁸. (יג) הקוסם⁶⁹. (יד)
 המעוץ⁷⁰. (טו) המנחש⁷¹. (טז) החובר⁷². (יז) הדורש
 אל המתים⁷³. (יח) המוחק שם⁷⁴ וכיוצא בו, כגון
 הורס⁷⁵ אבן מן המזבח או שורף עץ מן המקדש⁷⁶.
 (יט) המקבץ אש מן המזבח⁷⁷. (כ) העולה עליו
 במעלות⁷⁸. (כא) הנכנס לעזרה בבגדים טמאים⁷⁹.
 (כב) זב וכיוצא בו⁸⁰ שנקנס להר הבית⁸¹. (כג) המסיר
 בדי ארון⁸². (כד) המזיח⁸³ חשן מעל האפור⁸⁴. (כה)
 הקורע פי המעיל⁸⁵. (כו) המקריב על מזבח הזהב⁸⁶.
 (כז) כהן שנקנס להיכל שלא בשעת העבודה⁸⁷. (כח)
 בעל מום שנקנס לשם⁸⁸. (כט) שתוי⁸⁹ שנקנס לשם⁹⁰.
 (ל) בעל מום ששמש⁹¹. (לא) ערל ששמש⁹². (לב) כהן
 שעבד בעבודת הלויים⁹³. (לג) כהן שנקנס למקדש
 פרוע ראש⁹⁴. (לד) כהן שנקנס למקדש קרוע
 בגדים⁹⁵. (לה) המקדיש בעלי מומין⁹⁶. (לו)
 השוחטין⁹⁷. (לז) הזורק דמיהן⁹⁸. (לח) המקטיר
 אמריהן⁹⁹. (לט) המקריב קרבנות עובדי פוכבים
 בעלי מומין¹⁰⁰. (מ) המטיל מום בקדשים בזמן
 המקדש¹⁰¹. (מא) העובד בקדשים¹⁰². (מב) הגויז
 אותן¹⁰³. (מג) המקטיר שאור או דבש¹⁰⁴. (מד)
 העושה שני מנחות מחמץ¹⁰⁵. (מה) המקריב¹⁰⁶ בלא
 מלח¹⁰⁷. (מו) המקריב אתנן או מחיר פלב¹⁰⁸. (מז)
 הנותן שמן על מנחת חוטא¹⁰⁹. (מח) הנותן עליה¹¹⁰
 לבונה¹¹¹. (מט) הנותן שמן בקרבן סוטה¹¹². (נ)
 עליו¹¹³ לבונה. (נא) המבדיל בחטאת העוף¹¹⁴. (נב)
 הממר בקדשי מזבח¹¹⁵. (נג) האוכל בשר קדש
 שנטמא¹¹⁶. (נד) האוכל מפסולי המקדשין¹¹⁷. (נה)
 כהן שאכל בשר קדשי קדשים¹¹⁸ חוץ לעזרה¹¹⁹. (נו)
 זר שאכל בשר קדשי קדשים אחר מתן דמים¹²⁰. (נז)
 זר שאכל בשר בכור¹²¹. (נח) כהנת שנשאת לזר
 שאוכלת¹²² חזה ושוק¹²³, אפלו לאחר מיתת
 בעלה¹²⁴. (נט) חללה¹²⁵ שאכלה תרומה¹²⁶. (ס)
 האוכל קדשים קלים חוץ לירושלים¹²⁷. (סא) האוכל
 קדשים קלים קדם זריקת דמים¹²⁸. (סב) האוכל בכור
 חוץ לירושלים¹²⁹. (סג) האוכל מעשר שני¹³⁰ אחר
 שראה פגי הבית¹³¹ חוץ לירושלים¹³². (סד) כהן
 שאכל בפורים משנכנסו לירושלים קדם הנחה
 בעזרה¹³³. (סה) כהן שאכל בפורים חוץ לירושלים
 אחר שהניחם בעזרה¹³⁴. (סו) האוכל מעשר שני
 שנטמא בירושלים קדם שפיכה¹³⁵. (סז) טמא שאכל
 מעשר שני שהור בירושלים¹³⁶. (סח) האוכל מעשר
 שני באגינות¹³⁷, וכן כל הקדשים¹³⁸. (סט) ערל
 שאכל בשר קדש או תרומות¹³⁹. (ע) האוכל ממנחת
 כהן¹⁴⁰, וכן מכל דבר שהוא כליל לאשים¹⁴¹. (עא)

פג, ב אמרו: אם אינו עניין לטמא ששימש, שכבר נכתב
 שם, כב, ב, תנהו עניין לטבול יום ששימש, ולמד חילול -
 חילול מתרומה, כדלעיל (ספר המצוות לא-תעשה עו).
 (46) שכבר העריב שמשו, ועדיין לא הביא קרבנות טהרתו
 לכפר עליו, ראה ויקרא טו, יג-טו, ובסנהדרין פג, ב אמרו:
 "וכפר עליה הכהן וטהרה" (שם יב, ח) - טהרה, מכלל,
 שהיא טמאה. וטמא ששימש במיתה, אולם מפרשי רבינו
 העירו, שבפירוש כתב רבינו בהלכות ביאת מקדש פרק ד,
 הלכה ד, "מחוסר כיפורים שעבד, אף על פי שעבודתו
 פסולה וחילל הרי זה פטור" ולפיכך החליט הר"י יוסף
 קורקוס (הובא בכסף משנה, כאן) שיש כאן טעות סופר
 וצריך להיות: "יתר בגדים שימש", שכל כהן, שלבש בגד
 נוסף על בגדי כהונתו חייב מיתה, כמבואר בזבחים יח, א
 ובהלכות כלי המקדש פרק י, הלכה ה. (47) שעברו עליו
 יותר משלושים יום שלא גילח ראשו, ואזהרתו - "ראשיכם
 אל תפרעו" (ויקרא י, ו). וכן מיתתו - שנאמר שם: "ולא
 תמותו" וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע ראשם לא ישלחו...
 ויין לא ישתו כל כהן" הוקש פרוע ראש לשתוי יין, שהוא
 במיתה (סנהדרין פג, ב) והשווה ספר המצוות לא-תעשה
 קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ה. ודין כהן שנכנס
 למקדש פרוע ראש ולא עבד יתבאר להלן הלכה ד,
 לא-תעשה לג. (48) והתורה אמרה (ויקרא י, ו) "ובגדיכם
 לא תפרומו ולא תמותו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד).
 ודין כהן שנכנס למקדש קרוע בגדים ולא עבד, יתבאר להלן
 הלכה ד, לא-תעשה לר, וראה הלכות ביאת מקדש פרק א,
 הלכה י"ד.

1 ג. אכל המשמש בלא קדוש ידים ורגלים⁴⁹, אף על
 2 פי שהוא חייב מיתה⁵⁰ - אינו לוקה, מפני שהיא
 3 מצות עשה⁵¹. וכן נביא שפכש נבואתו⁵², או שעבר
 4 על דברי עצמו, והעובר על דברי נביא, אף על פי
 5 ששילשטן במיתה⁵³ - אינו לוקה. שהן באין מכלל
 6 עשה, שנאמר: אליו תשמעו; ולא יבא מכלל
 7 עשה - הרי הוא בעשה⁵⁴, ואין לוקין עליו.

(49) שלא רחץ ידיו ורגליו. (50) ככתוב (שמות ל, כא)
 "ורחצו ידיהם ורגליהם ולא ימותו". (51) לא הוזכר בה
 לאו, אלא לשון עשה בלבד ואין לוקים על ביטול מצוות
 עשה. (52) שלא אמרה, כגון יונה בן אמיתי, ראה יונה א,
 ג. (53) בידי שמים, ככתוב (דברים יח, יט) "והיה האיש
 אשר לא ישמע אל דברי אשר ידבר בשמי אנוכי אדרוש
 מעימו" - קרא בו: "לא ישמע, לא ישמע, לא ישמע"
 סנהדרין פט, א, וכמבואר בספר המצוות עשה קעב
 ובהלכות יסודי התורה פרק ט, הלכה ב"ג. (54) יבמות נד,
 ב. והשווה הלכות אישות פרק א, הלכה ח.

8 ד. כל לא תעשה שבתורה, שאין בהן לא כרת ולא
 9 מיתת בית דין⁵⁵, שולקין עליהן - מאה ששים
 10 ושמונה. ואלו הן: א) העושה אליל⁵⁶. (ב) העושה
 11 אליל לנוי⁵⁷. (ג) הפונה אל אלילים⁵⁸ באחד מן
 12 המעשים⁵⁹. (ד) המקים מצבה⁶⁰. (ה) הנוטע אילן
 13 במקדש⁶¹. (ו) הנותן אבן משקית⁶². (ז) הנודר בשם

הַפָּאָה שְׁאִין בָּהּ שָׁנָה פְּרוּטָה²¹⁶. (קלב) בֵּן סוֹרֵר
 וּמִזְרָה בְּעֵדוֹת רֵאשׁוֹנָה²¹⁷. (קלג) הַמוֹצִיא שֵׁם רַע²¹⁸
 שְׁנֵי מִצְוֹת דָּבָר שְׁקָר²¹⁹. (קלד) הַמְקַלֵּל אֶת חֲבֵרוֹ
 בָּהּ²²⁰. (קלה) הַנִּשְׁפָּע לְשָׁקֶר²²¹. (קלו) הַנִּשְׁפָּע
 לְשׂוֹא²²². (קלז) הַמְחַלֵּל נְדָר²²³. (קלח) הַיּוֹצֵא חוּץ
 לְתַחֲנוּם בְּשִׁבְתּוֹ²²⁴. (קלט) הַעוֹשֶׂה מְלָאכָה בְּיוֹם
 טוֹב²²⁵. (קמ) הַמְקִיף פֶּתַח הָרֶאשׁ²²⁶. (קמא) הַמְקִיף
 פֶּתַח זָקָן²²⁷. (קמב) הַשּׁוֹרֵט עַל מֵת²²⁸. (קמג) הַקּוֹרֵחַ
 רֹאשׁוֹ עַל הַמֵּת²²⁹. (קמד) הַפּוֹתֵב בְּתֵבַת קַעֲקָע²³⁰.
 (קמה) הַלּוֹבֵשׁ שַׁעֲטָנִי²³¹. (קמו) הַקּוֹצֵץ אֵילָנִי מֵאֵכָל
 דֶּרֶךְ הַשְּׁתַּחֲוֶה²³². (קמז) אִישׁ שֶׁלֹּבֵשׁ מְלָבוֹשׁ אֲשֶׁה²³³.
 (קמח) אֲשֶׁה שֶׁלֹּבֵשׁ מְלָבוֹשׁ אִישׁ²³⁴. (קמט) כֹּהֵן
 שֶׁנִּטְמָא לְמֵת²³⁵. (קנ) כֹּהֵן שֶׁקָּדַשׁ אֲשֶׁה זִנְיָה
 וּבִעֲלָהּ²³⁶. (קנא) כֹּהֵן שֶׁקָּדַשׁ גְּרוּשָׁה וּבִעֲלָהּ²³⁷. (קנב)
 כֹּהֵן שֶׁקָּדַשׁ חֲלָלָה וּבִעֲלָהּ²³⁸. (קנג) כֹּהֵן גָּדוֹל שֶׁבִּעַל
 אֶלְמָנָה אֶף עַל פִּי שְׂלֵא קִדְשָׁהּ²³⁹. (קנד) הַמְחַזִּיר
 גְּרוּשָׁתוֹ אַחֵר שֶׁנִּתְקַדְּשָׁה²⁴⁰. (קנה) הַנוֹשֵׂא זִקְוָקָה
 לְיָבֵם²⁴¹. (קנו) הַבּוֹא עַל הַקִּדְשָׁה²⁴². (קנז) מְמַזְרֵר²⁴³
 שְׁנֵי שָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבִעֲלָהּ²⁴⁴. (קנח) פְּצוּעַ דִּבְכָּא²⁴⁵
 שְׁנֵי שָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל וּבִעַל. (קנט) הַמְסַרֵּס אִישׁ²⁴⁶, וְכֵן
 שָׂא זִכְרִי בְּהִמָּה חַיָּה וְעוֹף²⁴⁷. (קס) אוֹנֵס שְׁגֵרֵשׁ
 אֲנוּסָתוֹ וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁸. (קסא) הַמוֹצִיא שֵׁם רַע
 שְׁגֵרֵשׁ אֲשֶׁתוֹ וְלֹא הִחְזִירָהּ²⁴⁹. (קסב) הַקָּרֵב אֶל
 הָעֲרִיּוֹת בְּדֶרֶךְ מִדְּבָרִי הַזֵּנוּת²⁵⁰, אֶף עַל פִּי שְׂלֵא גִלָּה
 עֲרוּהָ²⁵¹. וְזֶהוּ הַחֲשׂוֹד עַל הָעֲרִיּוֹת²⁵². (קסג) הַמְתַּחַתֵּן
 בְּעוֹבְדֵי כּוֹכָבִים²⁵³. (קסד) גֵּר עֲמוּנִי שְׁנֵי שָׂא בֵּת
 יִשְׂרָאֵל וּבִעֲלָהּ²⁵⁴. (קסה) גֵּר מוֹאֲבִי שְׁנֵי שָׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל
 וּבִעֲלָהּ²⁵⁵. (קסו) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֵּה נָשִׁים²⁵⁶. (קסז) מֶלֶךְ
 שֶׁהִרְבֵּה סוֹסִים²⁵⁷. (קסח) מֶלֶךְ שֶׁהִרְבֵּה כֶּסֶף וְזָהָב²⁵⁸.
 נִמְצָאוּ כָּל הַלּוֹקִים²⁵⁹ מֵאֲתָם וְשִׁבְעָה. וְסִימָן לָהֶם:
 יִלְקוּ זָרִים.

הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר חֲטָאוֹת הַנִּשְׁרָפוֹת¹⁴², וְכֵן מִכָּל הַטֵּעוֹן
 שְׂרָפָה¹⁴³. (עב) הַשּׁוֹחֵט פֶּסַח עַל הַחֲמִץ¹⁴⁴. (עג)
 הַשּׁוֹבֵר בּוֹ עֵצִים, בֵּין בְּרֵאשׁוֹן בֵּין בְּשֵׁנִי¹⁴⁵. (עד)
 הַמוֹצִיא מִבֶּשֶׂרוֹ חוּץ לַחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁶. (עה) הָאוֹכֵל
 מִבֶּשֶׂרוֹ חוּץ מִחֲבוּרָתוֹ¹⁴⁷. (עו) הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂרוֹ נֶאֱמָר
 אוֹ מִבֶּשֶׂל¹⁴⁹. (עז) הַנִּהְיָה מִן הַהִקְדֵּשׁ בְּמִזְדָּר¹⁵⁰. (עח)
 הָאוֹכֵל טָבֵל שְׁעֵדִין לֹא הִפְרֵשׁ מִמֶּנּוּ מַעֲשֹׂר, אֶפְלוּ
 מַעֲשֹׂר עֲנִי¹⁵¹, אֶף עַל פִּי שֶׁהִרְמִי תְרוּמוֹתָיו¹⁵². (עט)
 הָאוֹכֵל מִבֶּשֶׂר נֶפֶשׁ חַיָּה שֶׁנִּגְמַר דִּינָה לְסִקְלָהּ¹⁵³, אֶף
 עַל פִּי שֶׁנִּשְׁחַטָּה¹⁵⁴. (פ) הָאוֹכֵל בְּהִמָּה טְמֵאָה¹⁵⁵. (פא)
 הָאוֹכֵל עוֹף טְמֵא¹⁵⁶. (פב) הָאוֹכֵל דָּג טְמֵא¹⁵⁷. (פג)
 הָאוֹכֵל שְׂרָץ הָעוֹף¹⁵⁸. (פד) הָאוֹכֵל שְׂרָץ הָאָרֶץ¹⁵⁹.
 (פה) הָאוֹכֵל שְׂרָץ הַמַּיִם¹⁶⁰. (פו) הָאוֹכֵל רֶמֶשׂ
 הָאֲדָמָה, אֶף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ רֵבֵה¹⁶¹. (פז) הָאוֹכֵל
 תּוֹלְעִים שֶׁבַּפְּרוֹת אַחֵר שֶׁפִּרְשׁוּ¹⁶². (פח) הָאוֹכֵל
 נִבְלָה¹⁶³. (פט) הָאוֹכֵל טְרֵפָה¹⁶⁴. (צ) הָאוֹכֵל אֶבֶר מִן
 הַחַי¹⁶⁵. (צא) הָאוֹכֵל גִּיד הַנִּשְׁפָּה¹⁶⁶. (צב) הָאוֹכֵל בֶּשֶׂר
 בְּחֵלֶב¹⁶⁷. (צג) הַמְבַשֵּׁל בֶּשֶׂר בְּחֵלֶב¹⁶⁸. (צד) הָאוֹכֵל
 מִתְּבוּאָה חֲדָשָׁה¹⁶⁹ קֹדֶם הַבָּאת הָעֹמֶר¹⁷⁰. (צה) הָאוֹכֵל
 עֲרֵלָה¹⁷¹. (צו) הָאוֹכֵל כֹּלָאֵי הַכֶּרֶם¹⁷². (צז) הָאוֹכֵל
 תַּעֲרִיבַת חֲמִץ בְּפֶסֶח¹⁷³. (צח) הָאוֹכֵל חֲמִץ אַחֵר
 חֲצוֹת¹⁷⁴. (צט) הַמְקַיֵּם¹⁷⁵ חֲמִץ בְּרִשְׁתּוֹ, וּכְגוֹן שֶׁחֲמִץ
 עָשָׂתוֹ¹⁷⁶. (ק) הַשּׁוֹתֶה יַיִן נִסְפָּה¹⁷⁷. (קא) נִזִּיר שֶׁאֵכָל
 מִגֶּפֶן הַיַּיִן¹⁷⁸. (קב) נִזִּיר שֶׁגִּלַּח¹⁷⁹. (קג) נִזִּיר שֶׁנִּטְמָא
 לְמֵת¹⁸⁰. (קד) הַמְגַלֵּחַ אֶת הַנֶּתֶק¹⁸¹. (קה) הַחוֹתֵף
 סִימָנֵי צִרְעָת¹⁸² אוֹ שְׁכוֹן בְּאֶשׁ¹⁸³. (קו) הַעוֹבֵד בְּנִחַל
 שֶׁנִּתְעַרְפָּה בּוֹ הַעֲגִלָּה¹⁸⁴. (קז) הַזּוֹרֵעַ אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
 בְּשִׁבְעִיעִית¹⁸⁵. (קח) הַזּוֹמֵר אֶת הָאֵילָן בְּשִׁבְעִיעִית¹⁸⁶.
 (קט) הַקּוֹצֵר סְפִיחִי¹⁸⁷ בְּלֹא שְׁנִי¹⁸⁸. (קי) הַבּוֹצֵר¹⁸⁹
 בְּלֹא שְׁנִי¹⁹⁰. (קיב) הַזּוֹרֵעַ בְּשִׁנַּת הַיּוֹבֵל. (קיג) הַקּוֹצֵר
 בְּלֹא שְׁנִי. (קיד) הַבּוֹצֵר בְּלֹא שְׁנִי¹⁹¹. (קיד)
 הַמְכַלֵּה¹⁹² פֶּתַח שְׂדֵה וְלֹא נִתְּנָה לְעֲנִי¹⁹³. (קטו)
 הַמְעוֹלֵל בְּרִמּוֹ וְלֹא נִתְּנָה¹⁹⁴ לְעֲנִי¹⁹⁵. (קטז) הַמְלַקֵּט
 לֶקֶט¹⁹⁶ וְלֹא נִתְּנוּ לְעֲנִי¹⁹⁷. (קיז) פֶּרֶט¹⁹⁸ בְּרִמּוֹ וְלֹא
 נִתְּנוּ לְעֲנִי¹⁹⁹. (קיח) הַלּוֹקֵחַ עֹמֶר הַשִּׁכְחָה²⁰⁰ וְלֹא נִתְּנוּ
 לְעֲנִי²⁰¹. (קיט) הַלּוֹקֵחַ אִם עַל בָּנִים²⁰² וְלֹא שְׂלַח
 הָאִם²⁰³. (קכ) הַזּוֹרֵעַ כֹּלָאִים²⁰⁴ בְּאֶרֶץ בּוֹרְעִים²⁰⁵.
 (קכא) הַזּוֹרֵעַ כֹּלָאֵי הַכֶּרֶם בְּאֶרֶץ²⁰⁶. (קכב) הַמְרַכִּיב
 אֵילָנוֹת כֹּלָאִים בְּכָל מְקוֹם²⁰⁷. (קכג) הַמְרַבֵּעַ בְּהִמָּה
 כֹּלָאִים²⁰⁸ בְּכָל מְקוֹם. (קכד) הַמְנַהִיג בְּכֹלָאִים בְּכָל
 מְקוֹם²⁰⁹. (קכה) הַחוֹסֵם בְּהִמָּה²¹⁰ בְּעֵת מְלָאכָה בְּכָל
 מְקוֹם. (קכו) הַשּׁוֹחֵט אוֹתוֹ וְאֵת בְּנוֹ בְּכָל מְקוֹם²¹¹.
 (קכז) הַמְמַשְׁקֵן חֲבֵרוֹ בְּיָדוֹ וְלֹא הִחְזִיר לוֹ הָעֶבֶט²¹².
 (קכח) הַחוֹבֵל אֶלְמָנָה וְלֹא הִחְזִיר הַמְשָׁכוֹן²¹³. (קכט)
 הַחוֹבֵל בְּלִים שְׁעוֹשִׂין בֵּהֶן אֵכָל נֶפֶשׁ²¹⁴. (קל) עֵד
 זִמָּם שְׁאִין בּוֹ תְּשִׁלוּמִין²¹⁵. (קלא) הַמְכָּה חֲבֵרוֹ

לדעת הרש"ש יש כאן טעות סופר וצריך להיות: "ולא מיתה בידי שמים" כי במיתה זו ידובר בפרק זה, כאמור בראש הלכה ב. (56) ובכתב יד התימנים: צלם. ואפילו לזולתנו - לעבדו. ואפילו המזמין הוא גוי, ואזהרתו: "ואלוהי מסכה לא תעשו לכם" (ויקרא יט, ד). ואם יעשנו לעצמו ילקה גם משום: "לא תעשה לך פסל" (שמות כ, ד), כמבואר בספר המצוות לא-תעשה ג וכן בהלכות עבודה זרה פרק ג, הלכה ט. (57) ובכתב יד התימנים: "צורה לנואי". והיא צורת אדם, ואף על פי שלא נעשית כדי לעבדה. ואזהרתה: "לא תעשון אתי אלהי כסף ואלהי זהב" (שמות כ, כג). כלומר, צורות כסף וזהב, שאינן אלא לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים, וידמו שהן לעבודה-זרה (ספר המצוות לא-תעשה ד ובהלכות עבודה-זרה פרק ג, הלכה ט). (58) להתעסק בענייניהם. (59) כגון, שהיה האליל מכוסה וגילהו כדי לראותו (מהרש"ל בפירושו לסמ"א). ואזהרתו: "אל תפנו אל האלילים" (ויקרא יט, ד) ולוקה, כמבואר

בעירובין יז, ב (ספר המצוות לא-תעשה י והלכות עבודה זרה פרק ב, הלכה ג). (60) בניין שהכל מתקבצים אצלו, ואפילו לעבוד את ה', שכן היה דרך הגויים. ואזהרתו: "ולא תקים לך מצבה" (דברים טז, כב). וראה ספר המצוות לא-תעשה יא והלכות עבודה-זרה פרק ו, הלכה ו. (61) אף על פי שעשאו לנו, כיוון שכך היו מכבדים גם לעבודה זרה, שהיו נוטעים לה עצים נאים בבתי עבודתם, ואזהרתו: "לא תיטע לך אשרה כל עץ אצל מזבח ה' אלוֹקֶיךָ" (דברים טז, כא) וכמבואר בספר המצוות לא-תעשה יג ובהלכות עבודה-זרה פרק ו, הלכה ט. (62) אבל מצויירת, שהכול סוכים (=מסתכלים) בה, שכך היו עושים אבנים מצויירות, משוכללות בעשייתן לפני הפסילים. ואזהרתו: "ואבן משכית לא תתנו בארצכם להשתחוות עליה" (ויקרא כו, א). וראה ספר המצוות לא-תעשה יב והלכות עבודה זרה פרק ו, הלכה ו. (63) שאמר: יאסרו עלי פירות אלו בשם עבודה זרה פלונית אם ארחץ (סנהדרין ס, ב וברש"י). ואזהרתו: "ושם אלוהים אחרים לא תזכירו" (שמות כג, יג). וראה בהערה הבאה. (64) בין לעצמו, בין לגוי, כגון, שיש לו שותף גוי ונשבע לו באילולו שלא מעל בו. ואזהרתו - כנ"ל בהערה הקודמת (ספר המצוות לא-תעשה יד ובהלכות עבודה זרה פרק ה, הלכה י). ואף על פי שכל לאו שאין בו מעשה אין לוקים עליו, אפשר שנשבע שיאכל ואכל, והרי זה מעשה, וכן אמרו בתמורה (ג, א) בנשבע בשם ה' לשקר, שלוקה, כגון שנשבע שלא לאכול ואכל, שעשה מעשה (לחם משנה). (65) ממנה. שנאמר (דברים ז, כו) "ולא תביא תועבה אל ביתך" (ספר המצוות לא-תעשה כה) ושם לא-תעשה כב מנה רבינו הנהנה מתכשיטים שקישטו בהם עבודה זרה, שהוא לוקה, ככתוב (דברים ז, כה) "לא תחמוד כסף וזהב עליהם". וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב ופרק ח, הלכה ז. (66) שהודחו תושביה אחרי עבודה זרה, והתורה אמרה (דברים יג, יז) "והייתה תל עולם לא תיבנה עוד" (ספר המצוות לא-תעשה כג). (67) עיר הנידחת, שנאמר (שם, יח) "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם לא-תעשה כד והלכות עבודה זרה פרק ד, הלכה ז-ח). (68) שמתנהג כמנהגם, במלבושם וכינסום במסיבותיהם, והתורה אמרה (ויקרא כ, כג) "ולא תלכו בחוקות הגוי" (ספר המצוות לא-תעשה ל והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה א). (69) מגיד עתידות על ידי מעשה שהוא עושה, כגון, האוחז במקלו ואומר: אם אלך, או לא אלך, והתורה אמרה (דברים יח, י) "לא ימצא בך... קוסם קסמים" (ספר המצוות לא-תעשה לא והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה רז). (70) שמכווין מעשיו לפי בחירת העיתים על ידי מערכות הכוכבים, לומר: יום זה ראוי לפעולה פלונית, ויום זה אינו ראוי לה, והתורה אמרה (שם) "לא ימצא בך... מעונן", מלשון עונה ועת (ספר המצוות לא-תעשה לב והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה ח-ט). (71) שעושה מעשיו על פי ניחוש, כגון, אלו שאומרים: נפלה פית מפי או נפל מקלי מידי, איני הולך למקום פלוני, שאם אלך אין חפצי נעשים, וכן המשים סימנים לעצמו: אם יארע לי כך, אעשה דבר פלוני, ואם לא יארע לי - לא אעשה, והתורה אמרה (ויקרא יט, כו) "לא תנחשו" (ספר המצוות לא-תעשה לג והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה

ד). (72) מדבר דברים שאין להם שום מובן, וחושב בסכלותו שהם מועילים אם יאמרום כך על הנחש או על העקרב - שלא יזיקו, או על האיש - שלא יזוק, והתורה אמרה (שם) "לא ימצא בך... וחובר חבר" (ספר המצוות לא-תעשה לה, והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י). (73) שעושה מעשים משונים, ומדמה שעל ידי כך יבוא אליו המת בחלום ויודיעו מה ששאל עליו, והתורה אמרה (שם) "לא ימצא בך... ודורש אל המתים" (ספר המצוות לא-תעשה לו והלכות עבודה זרה פרק י"א, הלכה י"ג). (74) מן השמות הקדושים, שנקרא בהם הקדוש-ברוך-הוא. (75) דרך השחתה. (76) מעצי הקדש, והתורה אמרה (דברים יב, ג-ד) "ונתצתם את מזבחותם... ואשריהם תשרפון באש... ואבדתם את שמם... לא תעשון כן לה' אלוֹקֶיכם" (ספר המצוות לא-תעשה סה והלכות יסודי התורה פרק ו, הלכה א והלכה ז). (77) אפילו גחלת אחת מגחלי המזבח, שנאמר (ויקרא ו, ו) "אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה" (ספר המצוות לא-תעשה פא, והלכות תמידים ומוספים פרק ב, הלכה ו). (78) במדריגות, כדי שלא יפסע פסיעות גסות בשעת עלייתו ותיגלה ערוותו עליו (ספר המצוות לא-תעשה פ והלכות בית הבחירה פרק א, הלכה י"ז). (79) אף על פי שהוא בעצמו טהור, אלא שבגדיו טמאים טומאת אב הטומאה. והתורה אמרה (במדבר ה, ג) "ולא יטמאו את מחניהם". וב"תורת כוהנים" (אחרי מות פרק י"ב, הלכה י"ג) אמרו: "ואם לא יכבש ובשרו לא ירחץ ונשא עונו" (ויקרא יז, טז) - על רחיצת גופו - ענוש כרת, ועל כיבוס בגדיו - בארבעים (ספר המצוות לא-תעשה עז והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ט"ז-י"ז). (80) כגון, נידה ויולדת, שטומאתן יוצאת מגופן. (81) הוא הנקרא מחנה לוייה, והתורה אמרה (דברים כג, יא) "לא יבוא אל תוך המחנה" ואמרו בפסחים סח, א - זה מחנה לוייה, וכן בספרי שם. וראוי להעיר, שטמא מת ואפילו המת עצמו מותר להיכנס להר הבית, שנאמר (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עימו" - עימו במחנה לוייה (ספר המצוות לא-תעשה עח והלכות ביאת מקדש פרק ג, הלכה ג-ד). ודע, שמצורע הנכנס לירושלים, שהיא מחנה ישראל, לוקה, כמבואר שם הלכה ח, וכבר תמה התוספות יום טוב בכלים פרק א, למה לא מנה רבינו לאו זה בין הלאווין שלוקים עליהם. (82) מתוך טבעותיו, והתורה אמרה (שמות כה, טו) "בטבעות הארון יהיו הבדים לא יסורו ממנו" (ספר המצוות לא-תעשה פו והלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"ג). (83) המסיר. (84) והתורה אמרה (שמות כח, כח) "ולא יזח החושן מעל האפוד", וכל המפרק חיבורם דרך השחתה לוקה (לשון רבינו בהלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה י), וראה ספר המצוות לא-תעשה פז. (85) מעיל כהן גדול, אלא יהיה ארוג כמו סוף וגבול, שנאמר (שמות כח, לב) "כפי תחרא יהיה לו לא יקרע" (ספר המצוות לא-תעשה פח). והוא הדין לכל בגדי כהונה, שהקורעם דרך השחתה לוקה (הלכות כלי המקדש פרק ט, הלכה ג). (86) שבהיכל, המיוחד להקטרת קטורת, והזאות דם פר ושעיר של יום הכיפורים, ודם פרים ושעירים הנשרפים. וכל המקריב עליו זולת זה, עובר על "לא תעלו עליו קטורת זרה ועולה ומנחה ונסך לא תסכו עליו" (שמות ל, ט) ולוקה,

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

(הלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ו). (101) שראוי לקרבן, שנאמר (שם, כא) "כל מום לא יהיה בו" - קרא בו: לא יִהְיֶה בו, כלומר, שלא יטיל בו (=מנחות נו, ב וברש"י שם), שלא יסמא את עינו או יקטע את ידו וכדומה (ספר המצוות לא-תעשה צו והלכות איסורי מזבח שם, הלכה ז-ח). (102) בקרבנות. שאסור לעבוד בהם כל מלאכה שהיא, ככתוב (דברים טו, יט) "לא תעבוד בבכור שורך" והוא הדין לשאר הקדשים (ספר המצוות לא-תעשה קיג, והלכות מעילה פרק א, הלכה ז). (103) את צמרם, ככתוב (שם, שם) "ולא תגזז בכור צאנך" (שם לא-תעשה קיד, והלכות מעילה שם). (104) על המזבח, שנאמר (ויקרא ב, יא) "כי כל שאור וכל דבש לא תקטירו ממנו אשה לה". ואם הקטיר שניהם כאחד, אינו לוקה אלא מלקות אחת, לפי ששניהם נאמרו בלאו אחד (הלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה צח). (105) בכתב יד התימנים: שיירי מנחות חמץ, שיירי מנחות - הם הנשאר לכהנים לאכילה, אחרי שהכהן קמץ ממנה מלוא קומצו ומקטירו על גבי המזבח, ואסור לאפות אותם חמץ, שנאמר (ויקרא ו, י) "לא תיאפה חמץ שיהיה חמץ לא ייאפה חמץ" (ספר המצוות לא-תעשה קכד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה י"ד). (106) קרבן או מנחה. (107) שנאמר (שם, ב, יג) ולא תשבית מלח ברית אלוקיך" (ספר המצוות לא-תעשה צט והלכות איסורי מזבח פרק ה, הלכה י"א). (108) אתנן - האומר לזונה: הא לך דבר זה בשכרך; מחיר כלב - האומר לחבירו הא לך טלה זה תחת כלב זה. ושניהם אסורים למזבח, שנאמר (דברים כג, יט) "לא תביא אתנן זונה ומחיר כלב בית ה' אלוקיך". ואם הקריב שניהם כאחד אינו לוקה אלא מלקות אחת, מפני שנאמרו בלאו אחד, כמבואר בהלכות איסורי מזבח פרק ג, הלכה ז (ספר המצוות לא-תעשה ק והלכות איסורי מזבח פרק ד, הלכה ח, טז). (109) המנחה שיקריב העני החוטא, כשיתחייב חטאת בהמה ואין ידו משגת להביאה - קרוייה: מנחת חוטא (הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ד), ואסור ליתן בה שמן, ככתוב (ויקרא ה, יא) "לא ישים עליה שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קב והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז). (110) על מנחת חוטא. (111) מין שרף מעצי בושם, ככתוב (שם, שם) "ולא ייתן עליה לבונה" (ספר המצוות לא-תעשה קג והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ח). (112) שבעלה מביא עליה מנחת קנאות - מזכרת עוון והיא קמח שעורים, והתורה אמרה (במדבר ה, טו) "לא יצוק עליו שמן" (ספר המצוות לא-תעשה קד והלכות מעשה הקרבנות פרק י"ב, הלכה ז-ח). (113) על הקרבן וכנ"ל, והתורה אמרה (שם, שם) "ולא ייתן עליו לבונה" (שם, לא-תעשה קה והלכות מעשה הקרבנות שם). (114) שהבדיל ראש העוף מהגוף במליקתו והתורה אמרה (ויקרא ה, ח) "ומלק את ראשו... ולא יבדיל" (ספר המצוות לא-תעשה קיב והלכות מעשה הקרבנות פרק ז, הלכה ו). (115) המחליף בהמת קדשים בבהמת חולין, ואומר: הרי זו תחת זו, והתורה אמרה (שם כז, י) "לא יחליפנו ולא ימיר אותו" ואינו לוקה אלא בקדשים שנועדו למזבח, ולא בבהמות שהוקדשו לצרכי בדק הבית (ספר המצוות לא-

כמבואר בהלכות כלי המקדש פרק ב, הלכה י"א וספר המצוות לא-תעשה פב. (87) והתורה אמרה (ויקרא טז, ב) "ואל יבוא בכל עת אל הקודש". ואם נכנס לקודש הקדשים, שהוא לפני ולפנים - חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב ובביאורו שם (ספר המצוות לא-תעשה סח והלכות ביאת מקדש פרק ב, הלכה ד). (88) להיכל. והוא הדין בין האולם ולמזבח, כמבואר בהלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א, שנאמר (ויקרא כא, כג) "אך אל הפרוכת לא יבוא ואל המזבח לא ייגש כי מום בו" (ספר המצוות לא-תעשה טט). (89) רביעית יין חי, או שיכור משאר המשקים המשכרים. (90) להיכל, או בין האולם ולמזבח, שנאמר (ויקרא י, ט) "יין ושכר אל תשת... בבואכם אל אוהל מועד". ואם עבד כשהוא שתוי חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יד (הלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה א-ב וספר המצוות לא-תעשה עג). (91) שעבד במקדש, שנאמר (ויקרא כא, יז) "אשר יהיה בו מום לא יקרב". ולוקה על עבודתו נוסף על המלקות שחייב על כניסתו למזבח (הלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה א וספר המצוות לא-תעשה ע). (92) ישראל, שמתו אחיו מחמת מילה, שאין מלים אותו מפני הסכנה, והרי הוא לעניין עבודה כבן-נכר, שנאמר בו (יחזקאל מד, ט) "כל בן נכר ערל-לב וערל-בשר לא יבוא אל מקדשי" ואם עבד לוקה, ואינו חייב מיתה (סנהדרין פג, א והלכות ביאת מקדש פרק ו, הלכה ח). (93) שנאמר (במדבר יח, ג) "ולא ימותו גם הם (=הלוויים) גם אתם" - גם אתם הכהנים, כולל אתכם לאו זה, אלא שאינכם במיתה אלא בלאו, וכמבואר בספרי זוטא לפסוק זה. וגירסת רבינו שם: "ואין הכהנים על הלוויים אלא בלא תעשה" (ספר המצוות לא-תעשה ע"ב והלכות כלי המקדש פרק ג, הלכה י"א), וראה לעיל הלכה ב לא-תעשה י. (94) מגודל שיער למעלה משלושים יום, שנאמר (ויקרא י, ו) "ראשיכם אל תפרעו", וביחזקאל מד, כ נאמר: "ופרע לא ישלחו" (ספר המצוות לא-תעשה קסג והלכות ביאת מקדש פרק א, הלכה ט"ו). ואם שימש במקדש חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יז. (95) שנאמר (ויקרא י, ו) "ובגדיכם אל תפרומו" (ספר המצוות לא-תעשה קסד והלכות ביאת מקדש שם). ואם שימש ובגדיו קרועים חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב לא-תעשה יח. (96) למזבח. שנאמר (ויקרא כב, כ) "כל אשר בו מום לא תקריבו" (ספר המצוות לא-תעשה צא והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ב). (97) לשם קרבן, שנאמר (שם, כב) "עוורת או שבור... לא תקריבו אלה לה" (ספר המצוות לא-תעשה צב והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). (98) על גבי המזבח, שנאמר (שם, כד) "ומעוך וכתות... לא תקריבו לה" (שם לא-תעשה צג, והלכות איסורי מזבח שם). (99) אלו החלבים (=שהם מורים ואדונים על כל האיברים ועולים על המזבח לחלק אדון העולם, הערוך, ערך מר) והתורה אמרה (שם, כב) "ואשה לא תיתנו מהם על המזבח לה". נמצא, המקדיש בעל מום ושחטו וזרק דמו והקטיר אימוריו לוקה ארבע מלקיות (ספר המצוות לא תעשה צד והלכות איסורי מזבח פרק א, הלכה ד). (100) שלא נאמר, כיוון שהם גוים יוקרב בעדם בעל מום (ספר המצוות לא-תעשה צו). שנאמר (שם, כה) "ומיד בן נכר לא תקריבו את לחם אלוהיכם מכל אלה"

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שלישי י"ג תמוז – ספר שופטים – הלכות סנהדרין קיא

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

תעשה קו והלכות תמורה פרק א, הלכה א, יב).
 (116) ככתוב (שם ז, יט) "והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל", ואם אכל קדשים בטומאת הגוף, חייב כרת, כמבואר לעיל הלכה א, לא-תעשה טו (ספר המצוות לא-תעשה קל והלכות פסולי המוקדשים פרק י"ח, הלכה י"ב).
 (117) כגון, שנפסלו במחשבה, שחשב הכהן לאכלם חוץ למקומם הראוי, או שהוטל בהם מום, או שנשפך הדם ולא נזרק, ואזהרתו: "לא תאכל כל תועבה" (דברים יד, ג). דרשו בספרי: "בפסולי המוקדשים הכתוב מדבר" (ספר המצוות לא-תעשה קצ והלכות פסולי המוקדשים שם, הלכה ג-ה).
 (118) כגון, חטאת ואשם. (119) ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... בקר וצאנך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל מחטאת ואשם אפילו לאחר זריקה חוץ לקלעים, כמבואר במכות יז, א (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). (120) הזריקה על המזבח, ואזהרתו: "יזר לא יאכל כי קודש הם" (שמות כט, לג). אבל אם אכלם קודם זריקת הדם, לוקה משום אוכל קודם זריקה (ראה בסמוך לא-תעשה סא) ולא משום זרות (ספר המצוות לא-תעשה קמט והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ח). (121) שנאמר (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" - "לא בא הכתוב ללמד אלא לזר, שאכל בכור בין לפני זריקה ובין לאחר הזריקה, שהוא עובר בלא תעשה" (מכות יז, א ובספרי). וראה בסמוך לא-תעשה סב (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (122) בכתב יד התימנים: שאכלה. (123) הניתן לכהנים מזבחי השלמים (ראה ויקרא ז, לד). (124) שחוזרת לבית אביה לאכול בתרומה - בקדשים אסורה, ככתוב (שם כב, יב) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר, היא בתרומת הקדשים לא תאכל" (ספר המצוות לא-תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז).
 (125) שנולדה מאיסורי כהונה, כגון, אלמנה לכהן גדול וגרושה לכהן הדיוט, הרי הוולד הנוול מהם חלל וכן אשה האסורה לכהן, שנבעלה לכהן נתחללה בביאתו. (126) שנאמר (שם) "ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל" - לאיש זר: כיוון שנבעלה לפסול לה, נפסלת לתרומה, כמבואר ביבמות סח, א (ספר המצוות לא-תעשה קלז והלכות תרומות פרק ו, הלכה ז).
 (127) שנאמר (דברים יב, יז) לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - זו תודה ושלמים, שהם קדשים קלים, שאין נאכלים אלא במקומם, והוא לפנים מחומת ירושלים, כמבואר במכות שם (ספר המצוות לא-תעשה קמה והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ה). (128) ואפילו כן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ונדבותיך" - לא בא הכתוב אלא לאוכל תודה ושלמים לפני זריקת דמים כאילו אמר: "לא תוכל לאכול בשעריך קודם שזורקים דמים בשערי המקום" (ספר המצוות לא-תעשה קמז והלכות מעשה הקרבנות שם, הלכה ד). (129) כשהוא תמים, ואפילו כהן, שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ובכורות בקרך" (ספר המצוות לא-תעשה קמד והלכות בכורות פרק א, הלכה ט"ז). (130) שלא נפדה. (131) כלומר, שנכנס לפנים מחומת ירושלים, ובמכות יט, ב הנוסח: "משראה פני החומה". (132) שנאמר (שם) "לא

תוכל לאכול בשעריך דגגך... ואכלת לפני ה' אלוקיך" - כיוון שנכנס למקום אכילתו ואכלו בחוץ לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קמא והלכות מעשר שני פרק ב, הלכה ה-ו 133) לפני המזבח, ככתוב (שם כו, י) "והנחתו לפני ה' אלוקיך" והרי זה כאילו אכלם בחוץ, ואזהרתו: "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" (שם יב, יז) - תרומת ידך - אלו הביכורים (מכות יז, א) אבל קריאת פרשת מקרא ביכורים אינה מעכבת בהם (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים פרק ג, הלכה ג-ד). (134) שנאמר (שם) "לא תוכל לאכול בשעריך... ותרומת ידך" וכבר נתבאר עיל בהערה הקודמת שתרומה זו כוונתה לביכורים, אבל קודם שהונחו בעזרה, הואיל ולא נראו עדיין לאכילה בפנים אין לוקים על אכילתם בחוץ, השווה לעיל. (ספר המצוות לא-תעשה קמח והלכות ביכורים שם, הלכה ג).
 (135) שאם נטמא עליו לפדותו אפילו בירושלים, כמבואר במכות יט, ב. ואזהרה לאוכלו בטומאה: "ולא ביערתי ממנו בטמא" (שם כו, יד) - בין שהוא טמא והמעשר טהור, בין שהוא טהור והמעשר טמא (ספר המצוות לא-תעשה קנ והלכות מעשר שני פרק ג, הלכה א). (136) שהיא מקום אכילתו, כשהוא טהור, ואזהרתו כנ"ל, "בין שהמעשר טמא והוא טהור בין שהמעשר טהור והאוכל טמא" (שם, שם).
 (137) ביום שמת לו אחד מקרוביו שחייב להתאבל ולאונן עליו, והתורה אמרה (שם, שם) "לא אכלתי באוני ממנו".
 (138) אסור לאכלם באינינות מאותו הפסוק, וכן אמר אהרן למשה (ויקרא י, יט) "ואכלתי חטאת היום הייטב בעיני ה'" (ספר המצוות לא-תעשה קנא והלכות מעשר שני שם הלכה ה-ז). (139) נאמר: 'תושב ושכיר' בפסח (שמות יב, מה) ונאמר 'תושב ושכיר' בתרומה (ויקרא כב, י) מה תושב ושכיר האמור בפסח ערל אסור בו (=שבפירוש אמרה תורה (שם, מח) "וכל ערל לא יאכל בו") אף תושב ושכיר האמור בתרומה ערל אסור בו" (יבמות ע, א), והוא הדין לקדשים, שהרי פסח מקדשים קלים הוא, כל שכן לקדשי קדשים שערל אסור בהם (ספר המצוות לא-תעשה קלה, והלכות תרומות פרק ז, הלכה י והלכות מעשה הקרבנות פרק י, הלכה ט), וראה הלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה ח. (140) שהיא כולה כליל על המזבח. (141) כגון, האימורים, שהם כליל למזבח ככל קרבן עולה, ואזהרתם: "וכל מנחת כהן כליל תהיה לא תאכל" (ויקרא ו, טז) - כל שבכליל תהיה, ליתן לא תעשה על אכילתו, כמבואר במנחות עד, ב (ספר המצוות לא-תעשה קלח והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ג). (142) כגון, פר ושעיר של יום הכיפורים וכן של פר כהן משיח, הנשרפים בבית הדשן שמחוץ לירושלים. (143) כגון, חטאת חיצונה שהובא מדמה להיכל. ואזהרתם: "וכל חטאת אשר יובא מדמה אל אוהל מועד... לא תאכל, באש תשרף" (שם, כג) - כל שהוא טעון שריפה, ליתן עליו לא תעשה על אכילתו (ספר המצוות לא-תעשה קלט והלכות מעשה הקרבנות שם). (144) שיש ברשותו חמץ בשעת שחיטתו, שנאמר (שמות כג, יח) "לא תזבח על חמץ דם זבחי" (ספר המצוות לא-תעשה קטו והלכות קרבן פסח פרק א, הלכה ה). (145) בפסח שני שחל ב"ד באייר, והתורה אמרה בשניהם: "ועצם לא תשברו בו" (שם יב, מו), ובפסח שני: "ועצם לא ישברו בו" (במדבר ט, יב). וכל זה בפסח

מאכלות אסורות פרק א, הלכה ט"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעד והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ד). (157) שאין לו סנפיר וקשקשת, ואזהרתו: "ושקץ יהיו לכם מבשרם לא תאכלו" (שם, יא), וראה הלכות מאכלות אסורות פרק א, הלכה כ"ד (ספר המצוות לא-תעשה קעג והלכות מאכלות אסורות שם). (158) כגון, הזבובים והדבורים והיתושים, ככתוב (דברים יד, יט) "וכל שרץ העוף טמא הוא לכם לא יאכלו" (ספר המצוות לא-תעשה קעה והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ה"ו). (159) כגון, התולעים והחיפושיות, נחשים ועקרבים, וכן שמונה שרצים האמורים בתורה (ויקרא יא, כט) "החולד והעכבר והצב" וגו'. ואזהרתם: "וכל השרץ השורץ על הארץ... לא יאכל" (שם, מא), אלא שעל שמונה שרצים הוא לוקה על אכילתם בכעדרה, כשיעור טומאתם, ועל שאר שרצים אינו לוקה על אכילתם אלא בכזית, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה ו"ז (ספר המצוות לא-תעשה קעו והלכות מאכלות אסורות שם). (160) כגון, התולעים והעלוקה שבמים, וכן חיות הים, כללו של דבר, כל שאינו בצורת הדגים, כגון, כלב המים והדולפן וכיוצא בהם. ואזהרתם: "אל תשקצו את נפשותיכם בכל השרץ השורץ ולא תטמאו בהם" (ויקרא יא, מג) והוא כולל כל מיני שרצים שהם (ספר המצוות לא-תעשה קעט והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ב). (161) שלא נולד מזכר ונקבה אלא מן הגללים שהסריחו וכיוצא בהם, וזהו "השרץ הרומש" שהוא מתהווה מן העפושים, ואינו מוליד כמוהו בעוד ש"השרץ השורץ" הוא הנולד מזכר ונקבה, ומוליד כמוהו. ואזהרתו: "ולא תטמאו את נפשותיכם בכל השרץ הרומש על הארץ" (ויקרא יא, מד), כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה י"ג (ספר המצוות לא-תעשה קעז). (162) מן הפרי רומשים עליו, ואפילו חזרו לתוך הפרי הרי הם אסורים. ואזהרתם: "לכל השרץ השורץ על הארץ לא תאכלום" (שם, מב). אבל אם לא פירשו, מותר לאכול הפרי והתולעת שבתוכו (ספר המצוות לא-תעשה קעח והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה י"ד). (163) בהמה ועוף שמתו מאליהם או שלא נשחטו כהלכה, שנאמר (דברים יד, כא) "לא תאכלו כל נבלה" (ספר המצוות לא-תעשה קפ והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה א). (164) שטרפה אותה חיות היער, ואינה יכולה עוד לחיות מחמת אותה טריפה ודריסה, וזוהי טריפה האמורה בתורה, ויש עוד מיני מחלות, שאם פָּחַלָה בהן בהמה אינה יכולה עוד לחיות מהן, והואיל והיא נוטה למות, הרי זו אסורה אפילו קָדַם ושחטה. והאוכל מטרפה שנטרפה על ידי חיות השדה לוקה מן התורה, ומבהמה שחלתה ונוטה למות מחמת מחלתה - לוקה מדרבנן (ספר המצוות לא-תעשה קפא). ואזהרה לטריפה: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל) ושמונה מיני טריפה נאמרו למשה מסיני (הלכות שחיטה פרק ה, הלכה א"ג וספר המצוות שם). (165) שחותך אבר מן הבהמה כשהיא חיה. ואזהרתו: "ולא תאכל הנפש עם הבשר" (דברים יב, כג). והוא הדין כשאוכל כזית בשר מן החי לוקה משום אוכל טריפה. ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו", שהרי בשר זה מבהמה שלא נשחטה ולא מתה, - כיוון

טהור (ספר המצוות לא-תעשה קכא"ב והלכות קרבן פסח פרק ו, הלכה א). (146) הקבוצה שנתקבצה לאכול, שנאמר (שמות שם) "לא תוציא מן הבית מן הבשר חוצה" (ספר המצוות לא-תעשה קכג והלכות קרבן פסח פרק ט, הלכה א). (147) שיצא הבשר חוץ לחבורתו, ואפילו חזר לחבורתו אסור לאכול, הרי הוא כבשר קדשים קלים שיצא חוץ לחומת ירושלים שאסור באכילה, ואזהרתו: "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שם כב, ל) - כיוון שיצא בשר חוץ למחיצתו נעשה כטריפה (ספר המצוות שם והלכות מאכלות אסורות פרק ה, הלכה ט, והלכות מעשה הקרבנות פרק י"א, הלכה ו והלכות קרבן פסח פרק ט הלכה ב). (148) הבשר שנצלה מעט ואינו ראוי לאכילת אדם (הלכות קרבן פסח פרק ח, הלכה ו). (149) אלא צלי, שנאמר (שם יב, ט) "אל תאכלו ממנו נא ובשל מבושל". ואם אכל נא ומבושל כאחת, אינו לוקה אלא אחת, לפי ששניהם נכללים בלאו אחד (ספר המצוות לא-תעשה קכה והלכות קרבן פסח שם הלכה ד). (150) שנאמר, (דברים יב, יז) "לא תוכל לאכול בשעריך... וכל נדריך אשר תדור" כאילו אמר: לא תוכל לאכול נדריך אשר תידור. ולא זו היא אזהרה לכל מועל, וכן אמרו (סנהדרין פג, א): "הזיד במעילה רבי אומר במיתה וחכמים אומרים באזהרה" ואם מעל בשוגג מקריב קרבן מעילה (ספר המצוות לא-תעשה קמו והלכות מעילה פרק א, הלכה ג). (151) הניתן בשנה השלישית והשישית לשמיטה. (152) תרומה גדולה ותרומת מעשר, שנאמר (שם, שם) "לא תוכל לאכול בשעריך מעשר דגנך", ונאמר להלן (שם כו, יב) "ואכלו בשעריך ושבעו", מה להלן מעשר עני אף כאן מעשר עני, ואמרה תורה, לא תוכל לאכול טבל בעוד שהמעשר שכתוב בו: בשעריך - בתוכו (מכות טז, ב). אבל האוכל טבל שלא הורמו ממנו תרומותיו חייב מיתה, כמבואר לעיל הלכה ב, לא-תעשה ה (ספר המצוות לא-תעשה קנג והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה כ"א). (153) כגון, שהרגה אדם ונתחייבה סקילה. (154) שקדמו בעליה ושחטה, שנאמר (שמות כא, כח) "סקול ייסקל השור ולא יאכל את בשרו" ממשמע שנאמר סקול ייסקל, איני יודע שנבילה הוא, ונבילה אסורה באכילה, מה תלמוד לומר ולא יאכל את בשרו? מגיד הכתוב: שאם שחטו לאחר שנגמר דינו אסור באכילה" (בבא קמא מא, א) "שנעשה כבהמה טמאה" (ספר המצוות לא-תעשה קפח והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה כ"ב). (155) או חיה טמאה, שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה, שנאמר (דברים יד, ו) "וכל בהמה מפרסת פרסה... מעלת גרה... אותה תאכלו" - שומע אני שכל שאינה מעלת גרה ומפרסת פרסה אסורה, ולא הבא מכלל עשה - עשה הוא, ובגמל ובחזיר ובארנבת נאמר (שם ו"ח) "אך את זה לא תאכלו ממעלי הגרה וממפריסי הפרסה" וגו', והרי הדברים קל וחומר: מה אלו שיש בהם סימן טהרה אחד הרי הם בלא תעשה על אכילתם, שאר בהמה טמאה וחיה טמאה שאין בהן סימן טהרה כלל אינו דין שאיסור אכילתן הוא בלא-תעשה (ספר המצוות לא-תעשה קעב והלכות מאכלות אסורות פרק ב, הלכה א"ב). (156) ככתוב (ויקרא יא, יג) "ואת אלה תשקצו מן העוף לא יאכלו... את הנשר ואת הפרס" וגו'. וסימני עוף טמא מבוארים בהלכות

שנעשית הבהמה בשר בשדה הרי היא טריפה (ספר המצוות לא-תעשה קפב והלכות מאכלות אסורות פרק ד, הלכה י, ופרק ה, הלכה א-ג). (166) שנאמר (בראשית לב, לג) "על כן לא יאכלו בני ישראל את גיד הנשה (=שקפץ ממקומו ועלה) אשר על כף הירך". והאוכל את הגיד בשלימותו אף על פי שאין בו כזית, או כזית מגיד גדול - לוקה (ספר המצוות לא-תעשה קפ"ג והלכות מאכלות אסורות פרק ח, הלכה ב). (167) שנתבשל בחלב, ואף על פי שהוא בעצמו לא בישלו, שנאמר (שמות לד, כו) "לא תבשל גדי בחלב אמו" בפעם השנייה (נוסף על מה שנאמר שם כג, יט) לומר לך, שלוקה על אכילתו, כמבואר בחולין קטו, ב (ספר המצוות לא-תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות פרק ט, הלכה א-ב). (168) ואף על פי שלא אכלו, שנאמר (שם) "לא תבשל גדי בחלב אמו" (ספר המצוות לא-תעשה קפו והלכות מאכלות אסורות שם). (169) שנשרשה בארץ אחרי שיש עשר בניסן, שהוא יום הבאת מנחת העומר. (170) שנאמר (ויקרא כג, יד) "ולחם וקלי וכרמל לא תאכלו עד... הביאכם את קרבן אלוהים". ובזמן שאין בית המקדש, אסור לאכול תבואה חדשה עד גמר יום שיש עשר בניסן, כמבואר בהלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה קפט). (171) פירות האילן, שגדלו בשלוש השנים לנטיעתו, ככתוב (ויקרא יט, כג) "וערלתם ערלתו את פרי, שלוש שנים יהיה לכם ערלים, לא יאכל". ואיסור ערלה נוהג גם בחוץ לארץ, על פי הלכה למשה מסיני (ספר המצוות לא-תעשה קצב והלכות מאכלות אסורות פרק י, הלכה י"א). (172) מין ממיני תבואה או מיני ירקות שנזרעו בכרם, או שנטע הגפן בתוך הירק, שניהם אסורים באכילה, שנאמר (דברים כב, ט) "לא תזרע כרמך כלאיים, פן תקדש המלאה, הזרע אשר תזרע ותבואת הכרם" - דרשו חכמינו: פק' ת'ק'ד'ש - פן תוקד'ש (חולין קטו, א). וכל מקום שנאמר: "פן" אינו אלא מצוות לא תעשה, כמבואר במכות יג, ב (ספר המצוות לא-תעשה קצג והלכות מאכלות אסורות שם, הלכה ו). (173) דברים שהחמץ מעורב בהם, כגון, כותח הבבלי (חלב ופת מעופשת מעורבת בתוכו) וכדומה, שנאמר (שמות יב, כ) "כל מחצת לא תאכלו". ואינו לוקה אלא אם יש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים, אבל אם אין בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת שלוש ביצים אינו לוקה, אלא מכים אותו מכת מרדות (ספר המצוות לא-תעשה קצח והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ו). (174) חצות יום ארבעה עשר בניסן, שנאמר (דברים טז, ג) "לא תאכל עליו חמץ" כלומר, על קרבן פסח, שזמן שחיטתו הוא מחצות היום ומעלה, ומשעה שהוא ראוי להישחט אסור הוא באכילת חמץ. אבל האוכל חמץ בפסח עצמו חייב כרת (ספר המצוות לא-תעשה קצט והלכות חמץ ומצה פרק א, הלכה ח). (175) המניח (176) בפסח, שעשה בה מעשה, ואזהרתו: "שבעת ימים שאור לא ימצא בבתיכם" (שמות יב, יט). אבל המניח חמץ בביתו ולא עשה בו מעשה (=כגון, שהחמץ לפני הפסח) הרי זה עובר בלאו ואינו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רא, והלכות חמץ ומצה שם, הלכה ב-ג). (177) שנתנסך לעבודה זרה, והשוה ממנו כל שהוא לוקה, שנאמר (דברים לב, לח) "אשר חלב זבחימו יאכלו ישתו יין נסיכם" יין

שנתנסך לה, כזבח שקרב לה, ונאמר בעבודה זרה "ולא ידבק בידך מאומה מן החרם" (שם יג, יח) מאומה - אפילו כל שהוא (ספר המצוות לא-תעשה קצד והלכות מאכלות אסורות פרק י"א, הלכה א-ב) וראה הלכות עבודה זרה פרק ז, הלכה ב. (178) כגון, ענבים או צימוקים ואפילו חרצן וגו', ככתוב (במדבר ו, ג-ד) "וענבים לחים ויבשים לא יאכל... מכל אשר יעשה מגפן היין מחרצנים ועד זג לא יאכל" (ספר המצוות לא-תעשה רג-רו והלכות נזירות פרק ה, הלכה ב-ג). (179) בימי נדר נזיר, ככתוב (שם, ה) "כל ימי נדר נזיר תער לא יעבור על ראשו", ואחד המגלח ואחד המתגלח בכלל לאו זה (ספר המצוות לא-תעשה רט והלכות נזירות פרק ה, הלכה י"א). (180) טומאת שבעה ימים, כגון, שנגע בו או שנכנס לאהל, והתורה אמרה (שם, ז) "לאביו ולאמו... לא ייטמא להם במותם" (ספר המצוות לא-תעשה רו והלכות נזירות שם, הלכה ט"ו-יח). (181) השיער הסמוך לנגע הנתק שבראש או בזקן (=שיפול השיער שבהן מעיקרו ויישאר מקום השיער פנוי, וזהו הנקרא נתק), והתורה אמרה (ויקרא יג, לג) "ואת הנתק לא יגלח", שצריך להניח שתי שערות סמוך לו כדי שיהא ניכר אם פשה הנתק (ספר המצוות לא-תעשה שז והלכות טומאת צרעת פרק ח, הלכה ב ופרק י, הלכה א). (182) כגון, שיער לבן שבבהרת (שם, כ) או שקצץ הנגע כולו מבשרו. (183) כדי שישתנה מראה המחיה (שם, כד), והתורה אמרה (דברים כד, ח) "הישמר בנגע הצרעת" - בלא תעשה, תשמור שלא לתלוש ולא לקוץ (ספר המצוות לא-תעשה שח והלכות טומאת צרעת פרק י, שם). (184) באדמת הנחל, והוא נחל מים ששוטף בחזקה, ואסור בזריעה ובחרישה, ובכל עבודה בגופה של קרקע, ככתוב (שם כא, ד) "לא יעבד בו ולא יזרע" (ספר המצוות לא-תעשה שט והלכות רוצח פרק י, הלכה ט). (185) היא שנת השמיטה, שעליה נאמר (ויקרא כה, ד) "ובשנה השביעית שבת שבתון יהיה לארץ... שדך לא תזרע", ועבודת הארץ אסורה בה (ספר המצוות לא-תעשה רכ והלכות שמיטה ויובל פרק א, הלכה א-ב). (186) כורת ענפיו המיותרים להגדיל את פוריותו, והתורה אמרה (שם, שם) "וכרמך לא תזמור" (ספר המצוות לא-תעשה רכא והלכות שמיטה שם, הלכה ב-ג). (187) מה שהאדמה מצמיחה מעצמה מן הזרע שנפל בה לפני שביעית, או מן העיקרים שנקצרו מקודם וחזרו ועשו, שניהם נקראים ספיח (הלכות שמיטה פרק ד, הלכה א). (188) מן הרגיל, והתורה אמרה (שם, ה) "את ספיח קצירך לא תקצור" - לא תקצרו כדרך שקוצרים תבואת שאר השנים, שקוצרים כל השדה בבת אחת ומעמידים כרי, אלא קצור מעט-מעט וחבוט ואכול (ספר המצוות לא-תעשה רכב והלכות שמיטה פרק ה, הלכה א). (189) קוטף פרי האילן. (190) מן הרגיל. והתורה אמרה (שם, שם) "ואת ענבי נזירך לא תבצור" שלא תאספם כדרך שאתה אוספם בכל שנה, כגון ענבים - אין דורכים אותם בגת אלא בעריבה, וכן זיתים אין עושים אותם בתוך הבר, אלא כותשם ומכניסים לתוך בד קטן ביותר (ספר המצוות לא-תעשה רכג והלכות שמיטה פרק ד, הלכה כ-כג). (191) והתורה אמרה (שם, יא) "ויובל היא... לא תזרעו, ולא תקצרו... ולא תבצרו" (ספר המצוות לא-תעשה רכד-כו והלכות שמיטה פרק י, הלכה

העגלה או מנהיגם כאחד, שנאמר (דברים כב, י) "לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו", ומן התורה אינו אסור אלא במין אחד טמא ואחד טהור, אבל מדברי סופרים כל שני מינים שהם כלאיים בהרבעה אסורים במלאכה או בהנהגה כאחד (ספר המצוות לא-תעשה יח והלכות כלאיים פרק ט, הלכה ז-ח. 210) פי בהמה מלאכול מן הדבר שהיא עושה בו בשעת מלאכתה, כגון, שתדוש תבואה או תישא תבן על גבה, שנאמר (שם כה, ד) "לא תחסום שור בדישו" (ספר המצוות לא-תעשה ריט והלכות שכירות פרק י"ג, הלכה ב). 211) בהמה ובנה ביום אחד, בין בחולין בין בקדשים, שנאמר (ויקרא כב, כח) "אותו ואת בנו לא תשחטו ביום אחד" (ספר המצוות לא-תעשה קא והלכות שחיטה פרק י"ב, הלכה א). 212) והוא צריך לו, כגון: כר - בלילה, והמחרשה - ביום, והתורה אמרה (דברים כד, יב) "לא תשכב בעבוטו" - לא תשכב ועבוטו עימך (ספר המצוות לא-תעשה רמ והלכות מלווה ולווה פרק ג, הלכה ה). 213) שאסור בכלל למשכן את האלמנה, ככתוב (שם, יז) "ולא תחבול בגד אלמנה", ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזיר לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמא והלכות מלווה שם, הלכה א). 214) כגון, כלי טחינה או כלי בישול ואפייה, ככתוב (שם, ו) "לא יחבול ריחיים ורכב כי נפש הוא חובל" ואם אבד המשכון או נשרף קודם שיחזירו לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רמב והלכות מלווה שם, הלכה ב). 215) שהעיד עדות שקר שאין בה עדות ממון, כגון שהעיד על פלוני כוהן, שהוא בן גרושה או בן חלוצה, והוזם. או שהעיד על פלוני שהוא חייב מלקות והוזם, והתורה אמרה (שמות כ, טו) "לא תענה בריעך עד שקר". ואף על פי שאין בו מעשה, קיבלו חכמינו מפי השמועה, שהכתוב האומר (דברים כח, א-ב) "והרשיעו את הרשע - והיה אם בן הכות הרשע" רומז לעד זומם שילקה (ספר המצוות עשה קפ ולא-תעשה רפה והלכות עדות פרק כ, הלכה ח-ט). 216) כי אם יש בה שווה פרוטה (=דמי רפואתו וכדומה) חייב לשלם לו ממון ואין אדם משלם ולוקה. ואזהרה למכה חבריו: "ארבעים יכנו לא יוסיף" (שם, ג) "ומה אם זה שנתנה תורה רשות להכותו, ציווה הכותב שלא להכותו על רשעו, קל וחומר לשאר כל האדם" (ספר המצוות לא-תעשה ש והלכות סנהדרין פרק ט"ז, הלכה י"ב). 217) שהעידו עליו בפעם הראשונה שגנב משל אביו וקנה בשר ויין ואכל. ולוקה, ככתוב (שם, כא, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תאכלו על הדם" (ויקרא יט, כו) - לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים (ספר המצוות לא-תעשה קצה והלכות ממרים פרק ז, הלכה א, והלכה ז). 218) על אשתו, שלא מצא לה בתולים. 219) שהביא אבי האשה עדים והזימו את עדי הבעל, שאמרו שזנתה תחתיו אחרי האירוסין, הרי העדים נסקלים והבעל לוקה, ככתוב (דברים כב, יח) "ויסרו אותו". ואזהרתו: "לא תלך רכיל בעמך" (ויקרא שם, טז), כמבואר בכתובות מז, א (ספר המצוות לא-תעשה שא והלכות נערה בתולה פרק ג, הלכה א והלכה ו). 220) כגון, שאמר יכה ה', או: ארור פלוני לה', ואזהרתו: "לא תקלל חרש" (שם, יד), שאפילו חרש שאינו שומע ולא נצטער בקללה, לוקה עליו (ספר המצוות לא-תעשה שיו ולהלן פרק כ"ו, הלכה

ט"ז). 192) לקצור. 193) שצריך היה להשאיר קמה מחוברת לעניים, ככתוב (שם כב, כב) "לא תכלה פאת שדך בקצרך". ואם אכל את התבואה או נשרפה, שאינו יכול עוד ליתנה לעניים ולתקן את הלאו, הרי זה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה רי, כידי והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ג). 194) בכתב יד תימן: נתנו. 195) שבצר כל כרמו ולא השאיר בו עוללות, שהן אשכולות קטנים שאין ענביהם נוטפים זה על זה, אלא מפוזרים ודלילים ונקראים עוללות, שהם "לשאר האשכולות כעולל (=יונק) לאיש" והתורה אמרה (שם יט, י) "וכרמך לא תעולל" (ספר המצוות לא-תעשה ריב והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה י"ז-יח). 196) שיבילים הנופלות בשעת הקצירה. 197) והתורה אמרה (שם, ט) "ולקט קצירך לא תלקט". ואם אבדו או נשרפו אחר שליטתם, קודם שיתנם לעניים לוקה (ספר המצוות לא-תעשה ריא והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ד). 198) בדפוס רומי ר"מ וכן בכתב יד תימן: המלקט פרט וכו'. פרט - זה גרגר אחד או שניים הנפרטים (=נופלים) מן האשכול בשעת הבצירה. 199) והתורה אמרה (שם, י) "ופרט כרמך לא תלקט" ואם נבצר ממנו לקיים את העשה: לעני ולגר תעזוב אותם, הרי זה לוקה על לקיטתו לעצמו (ספר המצוות לא-תעשה ריג-ריד והלכות מתנות עניים פרק ד, הלכה ט"ו). 200) ששכחו בשדה בשעת עימור האלומות. 201) והתורה אמרה (דברים כד, יט) "ושכחת עומר בשדה לא תשוב לקחתו". והוא הדין שכחת האילנות (ספר המצוות לא-תעשה ריד והלכות מתנות עניים פרק א, הלכה ו ופרק ה שם). 202) הציפור ואפרוחיה. 203) והתורה אמרה (שם, כב, ו) "לא תיקח האם על הבנים שלח תשלח את האם", ואם לקחה ומתה קודם שישלחנה לוקה (ספר המצוות לא-תעשה שו והלכות שחיטה פרק י"ג, הלכה א). 204) שני מיני זרעים כאחד. 205) כגון, חיטה ושעורה, או פול ועדשה, וכן כל מיני זרעים הראויים למאכל אדם. ואזהרה לכלאי זרעים "שדך לא תזרע כלאיים" (ויקרא יט, יט). ואין איסורם אלא בארץ ישראל (ספר המצוות לא-תעשה רטו והלכות כלאיים פרק א, הלכה א-ג). 206) בארץ ישראל, שזרע שני מיני תבואה או שני מיני ירקות עם זרע הכרם ואז לוקה שתיים, אחת משום: שדך לא תזרע כלאיים, ואחת משום: לא תזרע כרמך כלאיים (דברים כב, ט). אבל אם זרע ירק אצל גפן או נטע גפן בצד ירק אינו לוקה, אלא שנאסרו שניהם בהנהגה (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק ה, הלכה א, ז). 207) אפילו בחוץ לארץ, כגון, שהרכיב יחור של עץ אתרוג בעץ תפוח, וכן המרכיב אילן בירק לוקה, ואזהרתם: שדך לא תזרע כלאיים (ויקרא שם) ותחילת הפסוק: "בהמתך לא תרביע כלאיים" - מה בהמתך בהרבעה אף שדך בהרכבה, מה בהמתך בין בארץ בין בחוץ לארץ (=שהרי חובת הגוף היא ונוהגת גם בחוץ) אף שדך (הרכבת אילן) בין בארץ בין בחוץ, כמבואר בסנהדרין ס, א (ספר המצוות לא-תעשה רטז והלכות כלאיים פרק א, הלכה ה). 208) מין על שאינו מינו בין בבהמה בין בחיה ובעופות, בין בארץ בין בחוץ, שנאמר (שם, שם) "בהמתך לא תרביע כלאיים" (ספר המצוות לא-תעשה ריז והלכות כלאיים פרק ט, הלכה א). 209) מושך בשני מינים את

(א. 221) כגון שנשבע שלא אכלתי ואכל, או שלא יאכל ואכל הרי זו שבועת שקר ולוקה. ואזהרתו: ולא תישבעו בשמי לשקר" (שם, יב), כמבואר בשבועות כ, ב (ספר המצוות לא-תעשה סא והלכות שבועות פרק א, הלכה ב"ג). (222) שנשבע על דבר ידוע, שהוא כן, כגון, שנשבע על שמיים, שהם שמיים, או שנשבע לבטל את המצוה, ועוד. ואזהרתו: "לא תישא את שם ה' אלוֹקֶיךָ לשווא" (שמות כ, ו). ואף על פי שאין בה מעשה לוקה, שנאמר שם: "כי לא ינקה ה' את אשר יישא את שמו לשווא" - בית דין של מעלה אינו מנקה אותו, אבל בית דין של מטה מלקה אותו ומנקה אותו, כמבואר בשבועות כא, א (ספר המצוות לא-תעשה סב והלכות שבועות פרק א, הלכה ד"ז). (223) שעובר על מה שנדר, ואפילו לא נשבע, והתורה אמרה (במדבר ל, ג) "לא יחל דברו" - לא יעשה דבריו חולין (ספר המצוות לא-תעשה קנז והלכות נדרים פרק א, הלכה ה). (224) חוץ לתחום העיר, והוא חוץ לשנים עשר מיל. והתורה אמרה (שמות טז, כט) "אל יצא איש ממקומו ביום השביעי". ומדברי סופרים שלא יצא אדם חוץ לעיר אלא עד אלפיים אמה (ספר המצוות לא-תעשה שכא והלכות שבת פרק כ"ז, הלכה א). (225) והתורה אמרה (שם, יב, יח) "כל מלאכה לא ייעשה בהם אך אשר יאכל לכל נפש הוא לבדו ייעשה לכם" (ספר המצוות לא-תעשה שכג והלכות יום טוב פרק א, הלכה א"ב). (226) שמגלח את שער הצדעים בתער, והתורה אמרה (ויקרא יט, כז) "לא תקיפו פאת ראשכם" וחייב מלקות על כל צדע מהם (ספר המצוות לא-תעשה מג והלכות עבודה זרה פרק י"ב, הלכה א, והלכה ו). (227) מגלחו. וחמש פאות הן: לחי העליון ולחי התחתון מימין וכן מצד שמאל, ושיבולת הזקן. ולוקה על כל פאה ופאה. ואזהרתו: "ולא תשחית את פאת זקנך" (שם) ואינו חייב עד שיגלחנו בתער (ספר המצוות לא-תעשה מד והלכות עבודה זרה שם, הלכה ז). (228) שורט בבשרו מרוב צער על מתו, כדרך שהיו הגויים עושים, והתורה אמרה (שם, כה) "ושרט לנפש לא תתנו בבשרכם" (ספר המצוות לא-תעשה מה והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"ב). (229) תולש שער ראשו מרוב צער על מתו, כדרך שעושים הסכלים, והתורה אמרה (דברים יד, א) "ולא תשימו קרחה בין עיניכם למת". וחייב על כל הראש כבין העיניים, שנאמר (ויקרא כא, ה) לא יקרחו קרחה בראשם (ספר המצוות לא-תעשה קעא והלכות עבודה זרה שם, הלכה ט"ו). (230) ששורט בבשרו וממלא מקום השיטה כוחל או דיו או שאר צבעונים, וזה היה מנהג הגויים שרושמים עצמם לעבודה זרה, שאלו עבדים מכורים הם לה ומורשמים לעבודתה. והתורה אמרה (שם, יט, כח) "וכתובת קעקע לא תתנו בכם" (ספר המצוות לא-תעשה מא והלכות עבודה זרה שם, הלכה י"א). (231) בגד ארוג מצמר ופשתים, כמו שלבשו כומרי עבודה זרה באותו הזמן. ואזהרתו: "לא תלבש שעטנז צמר ופשתים יחדיו" (דברים כב, יא). ואפילו חוט אחד של צמר בבגד גדול של פשתן אסור (ספר המצוות לא-תעשה מב והלכות עבודה זרה פרק י, הלכה א והלכה ה). (232) (שם, כ, יט) "לא תשחית את עצה... ואותו לא תכרות" וכל השחתה בכלל זה, כגון: שישורף בגד לבטלה או ישבור כלי לבטלה, אלא שאינו

לוקה עליהם אלא מכת מדרות מדבריהם, כמבואר בהלכות מלכים פרק ו, הלכה י (ספר המצוות לא-תעשה נז והלכות מלכים שם, הלכה ח). (233) כגון, שילבש בגדים צבעוניים וחלי זהב, במקום שאין לובשים אותם אלא נשים, והתורה אמרה (שם, כב, ה) "ולא ילבש גבר שמלת אשה" ובכלל זה אם צבע שער שחור (ספר המצוות לא-תעשה מ והלכות עבודה זרה פרק י"ב הלכה י). (234) כגון שתשים בראשה מצנפת, או שתלבש שריון או שתגלח ראשה כאיש, שנאמר (שם, שם) "לא יהיה כלי גבר על אשה" (ספר המצוות לא-תעשה לט והלכות עבודה זרה שם). (235) שנגע בו או נכנס לאהל, והוא אינו מקרובי המפורשים בכתוב (ויקרא כא, ב"ג). והתורה אמרה (שם, א) "לנפש לא ייטמא בעמיו" (ספר המצוות לא-תעשה קסו והלכות אבל פרק ג, הלכה א"ג). (236) כגון, שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאיש, שהיא אסורה להינשא לו, איסור השווה בכל ישראל, ואינו מיוחד בכהנים. והתורה אמרה (שם, ז) "אשה זונה וחללה לא ייקחו". אבל אם בא עליה דרך זנות ולא קידשה אינו לוקה, שנאמר: "לא יקחו" - עד שייקח (=בקידושין) ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קנח והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב ופרק י"ח, הלכה א). (237) בין מן הנישואין בין מן האירוסין, כמבואר ביבמות נט, א. והתורה אמרה (שם) "ואשה גרושה מאישה לא ייקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ב, והלכה י"י). (238) חללה - זו שנולדה מאיסורי כהונה, וכן אחת הנשים האסורות לכהונה נבעלה לכוהן - נתחללה (הלכות איסורי ביאה פרק י"ט, הלכה א). והתורה אמרה (שם): "אשה זונה וחללה לא יקחו" (ספר המצוות לא-תעשה קס והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה א"ב). (239) שנאמר (שם, טו) "ולא יחלל זרעו בעמיו" - כיוון שבעלה, חיללה, ופסלה לכהונה, והוא מזהר שלא יחלל כשרים, לא אשה ולא זרעו, בניגוד לזונה וחללה וגרושה, שהן מחוללות ועומדות קודם בעילתו, ולפיכך אינו לוקה עליהן עד שיקדש ויבעול (ספר המצוות לא-תעשה קסב והלכות איסורי ביאה פרק י"ז, הלכה ג). (240) לאיש אחר, והתורה אמרה (דברים כד, ד) "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה". ואפילו לא נישאה לאחר, אלא נתאסרה לו אסורה לחזור לראשון, שנאמר (שם, ב) "והייתה לאיש אחר" הווייה - זו קידושין, כמבואר ביבמות יא, ב (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות גירושין פרק י"א, הלכה י"ב). (241) שמת בעלה בלא בנים והיא זקוקה להתייבם לאחד האחים, או לחלוץ להם, וכל שלא נפטרה מהיבם אסורה להינשא לאיש אחר, ככתוב (שם, כה, ה) "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר" (ספר המצוות לא-תעשה שנו והלכות יבום פרק ב, הלכה י"ח). (242) שבוכל אשה לשם זנות בלא קידושין, והתורה אמרה (שם, כג, יח) "לא תהיה קדשה מבנות ישראל" (ספר המצוות לא-תעשה שנה והלכות אישות פרק א, הלכה ד). (243) ממזר - זה שנולד מן העריות שחייבים אליהן איסור כרת, חוץ מן הנידה, שהבן הנולד ממנה הוא פגום לכהונה ואינו ממזר. (244) והתורה אמרה (שם, ג) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". והראב"ד שואל: מה צורך בנישואין, והלא אם יבעל ולא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

להתגאות בו או להתנאות בו, והתורה אמרה (שם, יז) "וכסף וזהב לא ירבה לו מאד". אבל כסף וזהב שירבה לאוצר בית ה' להיות שם מוכן לצרכי ציבור ולמלחמותיו - מצווה להרבותו (ספר המצוות לא-תעשה ששה והלכות מלכים שם, הלכה ד). (259) כולל מצוות לא תעשה שיש בהן כרת, או מיתה בידי שמים, המנויות לעיל הלכה א-ב שלוקים עליהן, כמבואר שם.

פרק עשרים

(1) שאין בית-דין מעניש על-פי אומדן הדעת, אלא על-פי ראייה ברורה. דין עובר עבירה באונס. האיסור לחוס על העברין, או לרחם בדין על הנאשם בכל חיוב שהוא. אזהרת חכמינו למי שמגיס ליבו בהוראה, וכן לתלמיד שלא הגיע להוראה ומורה. זיקת הדיינים לדין פחות משווה פרוטה.

- א. אין בית דין עונשין באומדן הדעת², אלא על פי
- עדים בראיה ברורה. אפילו ראוהו העדים רודף אחר
- חברו, והתירו בו, והעלימו עיניהם, או שנכנס
- אחריו לתרפה ונכנסו³ אחריו, ומצאוהו הרוג
- ומפרפו⁴ והספיק⁵ מנשף דם ביד ההורג, הואיל ולא
- ראוהו בעת שהכהו - אין בית דין הורגין בעדות
- זו⁶. ועל זה וכיצא בו נאמר: ונקי וצדיק אל
- תהרג⁷. וכן אם העידו עליו שנים שעבד עבודה
- זרה, זה ראשו שעבד את החמה והתירה בו, וזה
- ראשו שעבד את הלבנה והתירה בו - אין מצטרפין⁸.
- שנאמר: ונקי וצדיק אל תהרג. הואיל ויש שם צד
- לנקותו ולהיותו צדיק - אל תהרגהו⁹.

(2) השערה ע"פ השכל וההגיון. (3) בכת"י תימן: שנכנס אחריו. והכוונה, שהרודף נכנס אחרי הנרדף. (4) מפרס ומדועזע. (5) החרב. (6) סנהדרין לו, ב "אם כך ראייתם - לא ראייתם כלום", שהרי התורה אמרה: על-פי שנים עדים (=עדי ראיה) יומת המת. (7) מכילתא פרשת משפטים לפסוק זה. מי שהוא נקי ע"פ דין תורה - אל תהרגנו. וכתב רבינו ב'ספר המצוות' ל"ת רצ: "לפי שהדברים האפשריים יש מהם שאפשרותם קרובה מאד, ומהם שאפשרותם רחוקה מאד... וה"אפשר" רחב מאד. ואילו הרשתה תורה לקיים ענשים כאפשר הקרוב מאד... כי אז היו מקיימים את הענשים במה שהוא יותר רחוק מזה... עד שיקיימו את הענשים וימיתו בני אדם באומדן קל, לפי דמיון השופט, לפיכך סתם (=הבורא) יתעלה את הפתח הזה, וציוה שלא יקויים שום עונש אלא עד שיהיו שם עדים המעידים, שברור להם אותו המעשה... ויותר טוב ויותר רצוי לפטר אלף חוטאים, מלהרוג נקי אחד ביום מן הימים". (8) שעל כל עבירה אין בה אלא עד אחד, ואינו נאמן. (9) מכילתא שם, והכתוב מסיים: "כי לא אצדיק רשע". כלומר, אם יצא מידך זכאי - יש לי הרבה שלוחים להמיתו במיתה שנתחייב בה (ירושלמי סנהדרין פ"ד, ה"ג. וכן ברש"י לתורה שם). ובסנהדרין שם אמרו: "מיום שחרב בית-המקדש אע"פ שבטלה סנהדרין, דין ארבע מיתות (=פורענות בידי שמים)

יקדש תחילה הרי זה לוקה, וכבר השיב רבינו לחכמי לונל והצדיק את שיטתו בזה. ראה במוספנו תשובות הרמב"ם להלכות איסורי ביאה, פרק ט"ו, הלכה ב (ספר המצוות לא-תעשה שגד והלכות איסורי ביאה שם, הלכה א-ב). וראה תשובות הרמב"ם סימן קנב. (245) כל שנפצעו ביציו. ובספר המצוות מגדיר רבינו: מי שנשחתו אברי התשמיש שלו עד שאי אפשר לו להוליד. והתורה אמרה (שם, ב) "לא יבוא פצוע דכה וכרות שפכה בקהל ה'" (ספר המצוות לא-תעשה שש והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה א-ג). (246) מפסיד איברי הזרע. (247) והתורה אמרה (ויקרא כב, כד) וכתות ונתוק וכרות - ובארצכם לא תעשו" - קיבלו חז"ל (ספרא, שם) "ובכם לא תעשו", כלומר "עניין הכתוב לא יעשה זאת בישראל, בין בגופם בין בגוף אחרים" (ספר המצוות לא-תעשה שסא והלכות איסורי ביאה פרק ט"ז, הלכה ט"י). (248) והתורה אמרה (דברים כב, כט) "ולו תהיה לאשה תחת אשר עינה לא יוכל שלחה כל ימיו". ואם גירשה ומתה, או שנישאה לאחר הרי זה לוקה, שאינו יכול לקיים עוד העשה: ולו תהיה לאשה (ספר המצוות לא-תעשה שגד והלכות נערה פרק א, הלכה ז). (249) והתורה אמרה (שם, יט) "ולו תהיה לאשה לא יוכל לשלחה כל ימיו", וגם זה לוקה, כדרך שלוקה האונס שגירש אנוסתו ולא החזירה, (ספר המצוות לא-תעשה שנט והלכות נערה פרק ג, הלכה ד). (250) כגון, החיבוק והנישוק וכיוצא בהם מפעולות שאדם נהנה בהן. (251) שלא בא עליה, והתורה אמרה (ויקרא יח, ו) "איש איש אל כל שאר בשרו לא תקרבו לגלות ערווה" - כלומר, לא תתקרבו אליהן קירבה המביאה לגלות ערווה (ספר המצוות לא-תעשה שגד והלכות איסורי ביאה פרק כ"א, הלכה א-ב). (252) שאמרו עליו שהוא פסול לעדות אשה (סנהדרין כו, ב). וכן מלקים אותו על "לא טובה השמועה" (קידושין פא, א) וכמבואר לקמן פרק כ"ד, הלכה ה. (253) והתורה אמרה (דברים ז, ג) "ולא תתחתן בם, בתך לא תיתן לבנו ובתו לא תיקח לבנך" אחד שבעה עממים ואחד כל האומות באיסור זה (ספר המצוות לא-תעשה נב והלכות איסור ביאה פרק י"ב, הלכה א), וראה שם הלכה ד-ז. (254) והתורה אמרה (שם כג, ד) "לא יבוא עמוני ומואבי בקהל ה'" אפילו אחר שנתגיירו אסורים הם לבוא בקהל (ספר המצוות לא-תעשה נג והלכות איסורי ביאה פרק י"ב, הלכה י"ז). (255) כנ"ל בהערה הקודמת. וכבר ביאר רבינו, שם הלכה כ"ה, שסנחריב מלך אשור בלבל את כל האומות ועירבן זה בזה, וכל הפורש מהן להתגייר, חזקתו שפירש מן הרוב, ולפיכך כל הגרים מותרים בזמן הזה לבוא בקהל ה' בכל מקום שהוא, אחד הזכרים ואחד הנקיבות. (256) נוסף על שמונה-עשרה הראויות לו, והתורה אמרה (שם יז, יז) "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו" - קיבלו חכמינו שיותר לו ליקח עד שמונה-עשרה (ספר המצוות לא-תעשה שסד והלכות מלכים פרק ג, הלכה ב). (257) נוסף על כדי מרכבתו, אפילו סוס אחד פנוי להיות רץ לפניו כדרך שעושים שאר המלכים, והתורה אמרה (שם, טז) "רק לא ירבה לו סוסים ולא ישיב את העם מצריימה למען הרבות סוס" (ספר המצוות לא-תעשה שסג והלכות מלכים שם, הלכה ג). (258) והניחו בגזיו לעצמו,

עָלָיו, וּבְעֶרְתָּ דָם הַנָּקִי¹⁹. וְכָן אָסוּר לְבֵית דִּין לְחוּס¹⁴
עַל מִי שֶׁנִּתְחַבֵּב קָנָס²⁰. שְׁלֹא יֹאמְרוּ: עֲנִי הוּא זֶה,
שְׁלֹא בְכוּנָה עָשָׂה. אֲלֹא מִגִּבּוֹן מִמֶּנּוּ כָל שֵׁשׁ לו'¹⁵
בְּלֹא חֲנִינָה. שְׁנֹאמְרוּ: וְלֹא תַחוּס עֵינֶיךָ²¹. וְכָן בְּדִינִי
מִמּוֹנוֹת אֵין מִרְחָמִין עַל הַדֵּל. שְׁלֹא תֹאמְרוּ: עֲנִי הוּא
זֶה, וּבַעַל דִּינוֹ עָשִׂיר; הוּאִיל וְהָעֲשִׂיר חֲכִיבִין¹⁶
לְפָרְנָסוֹ - אֲזַכְּנוּ בְּדִין, וְנִמְצֵא מִתְּפָרְנָס בְּכָבוֹד. עַל
זֶה הִזְהִירָה תוֹרָה: וְדֵל לֹא תִהְדֵּר בְּרִיבוֹ. וְנֹאמְרוּ: לֹא
תֵּשֵׂא פָנֶי דָל²². אָסוּר לְהִדֵּר פָּנֵי גְדוֹל. פִּיעֵד? הֲרִי
שָׁבָאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם לְדִין, אֶחָד חָכֵם גְּדוֹל וְאֶחָד
הַדִּיּוֹט - לֹא תִקְדִּים לְשֹׂאֵל בְּשִׁלוּמוֹ שֶׁל גְּדוֹל, וְלֹא
תִסְבֵּיר לוֹ פְּנִים, וְלֹא תִכְבְּדֶנּוּ, כְּדִי שְׁלֹא יִסְתַּתֵּמוּ
טַעֲנוֹתָיו שֶׁל אַחֵר; אֲלֹא אֵינוֹ נִפְנֶה לְאַחֵד מֵהֶן עַד
שִׁיגְמֹר הַדִּין. שְׁנֹאמְרוּ: לֹא תִהְדֵּר פָּנֵי גְדוֹל. אָמְרוּ
חֲכָמִים²³: אֵל תֹּאמְרוּ: עָשִׂיר הוּא זֶה, בֶּן גְּדוֹלִים הוּא
זֶה, הֵיאָף אֲבִישְׁנוּ וְאָרְאָה בְּבִשְׁתּוֹ? לִכְךָ נֹאמְרוּ: לֹא
תִהְדֵּר פָּנֵי גְדוֹל.

(19) 'ספרי' שופטים אות קפו. ונוסח הכתוב: "לא תחוס
עניך עליו, ובערת" וגו'. (20) תשלום על שקיטע יד חבירו
או סימא עינו. (21) "נפש בנפש, עין בעין, שן בשן, יד
ביד", השווה הל' חובל פ"א, ה"ד וביספר המצוות ל"ת
רעט. (22) 'תורת כהנים' פ' קדושים לפסוק זה, וכן בספרי
דברים אות יז. (23) 'תורת כהנים' שם, וראה שבועות ל,
ב לענין תלמיד-חכם ועם-הארץ שבאו לדון.

ה. בָּאוּ לְפָנֶיךָ שְׁנַיִם, אֶחָד פֶּשֶׁר וְאֶחָד רָשָׁע - אֵל
תֹּאמְרוּ: הוּאִיל וְרָשָׁע הוּא וְחֻזְקָתוֹ מִשְׁקֵר, וְחֻזְקָתָהּ זֶה
שֶׁאֵינוֹ מְשַׁנֶּה בְּדִבְרוֹ, אֵטָה הַדִּין עַל הָרָשָׁע²⁴. עַל זֶה
נֹאמְרוּ: לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט אֲבִלְנָךְ בְּרִיבוֹ - אָף עַל פִּי
שֶׁהוּא אֲבִיּוֹן בְּמַצּוֹת, לֹא תִטָּה דִּינוֹ²⁵.

(24) לחייבו, מבלי לחקור באמיתת הדבר. (25) מכילתא
לפרשת משפטים לפסוק זה.

ו. לֹא תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט - זֶה הַמַּעֲוֹת אֶת הַדִּין,
וּמִזְכָּה אֶת הַחֵיב וּמַחֲבִיב אֶת הַזָּכָאִי. וְכָן הַמַּעֲוָה²⁶
אֶת הַדִּין, וּמֵאֲרִיךְ בְּדִבְרֵים בְּרוּרִים כְּדִי לְצַעַר אֶחָד
מִבְּעָלֵי דִינָם - הֲרִי זֶה בְּכָלל עוֹל²⁷.

(26) המשהה את פסק הדין. (27) כמו שאמרו (אבות פ"ה,
מ"ט) "חרב באה לעולם על עיניו הדין ועל עיוות הדין",
ומפרש רבינו שם: "עיניו הדין" - הוא: איחור המשפט
ועיון בו ימים רבים בדרך המבואר. ו"עיוות הדין" - הוא,
שידון במה שאינו ראוי.

ז. הִגַּס לְבוֹ בַּהוֹרָאָה²⁸, וְקוֹפֵץ וְחוֹתֵךְ²⁹ אֶת הַדִּין
קֹדֶם שִׁיחְקֶהוּ בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ עַד שִׁיֵּהָא לוֹ בְּרוּר
בְּשִׁמְשׁ - הֲרִי זֶה שׁוֹטָה, רָשָׁע וְגַם רוּחַ³⁰. כֶּף צוּו
חֲכָמִים³¹: הֵיוּ מְתוּנִים בְּדִינָם³². וְכָן אֵיבָה הוּא אוֹמֵר:
וְרַב לֹא יִדְעָתִי אֲחֻקְהוּ.

לא בטל, מי שנתחייב סקילה: או נופל מן הגג, או חיה
דורסתו" וכו'.

ב. כָּל מִי שֶׁעָשָׂה דְּבַר שְׁחִיבִין עָלָיו מִיתַת בֵּית דִּין¹⁰
בְּאֵנֶס - אֵין בֵּית דִּין מְמִיתִין אוֹתוֹ. וְאָף עַל פִּי שְׁהִיָּה
מִצָּוָה שִׁיֵּהָרֵג וְאֵל יַעֲבֹר. אָף עַל פִּי שְׁחָלָל אֶת
הַשֵּׁם¹¹ וְהוּא אָנוּס - אֵינוֹ נִהְרָג. שְׁנֹאמְרוּ: וְלִנְעָרָה
לֹא תַעֲשֶׂה דְּבַר¹². זֶה אֲזַהֲרָה לְבֵית דִּין, שְׁלֹא יַעֲנִשׁוּ
אֶת הָאָנוּס¹³.

(10) כגון ע"ז, גילוי עריות ושפיכות דמים, ראה הל' יסודי
התורה פ"ה, ה"ב. (11) שכל מי שנצטוו להיהרג ולא
לעבור, ועבר ולא נהרג - הרי זה מחלל את השם, ועבר על
לא-תעשה (ויקרא כב, לב) "ולא תחללו את שם קדשי"
(שם, ה"ד). (12) וכדברי הכתוב, שם כח "צעקה הנערה
המאורשה ואין מושיע לה". (וכן אמרו (נדרים כז, א) "אנוס
- רחמנא פטריה". (13) ולדעת הרמב"ן בהשגותיו על "ספר
המצוות" לרבינו שורש ח, אין זו אזהרה אלא שלילת עונש
מיתה, ולא יותר. אולם רבינו סובר, הואיל והכתוב מדגיש:
"אין לנערה חטא מות" - איך יעלה על הדעת שבית-הדין
יענשה, כמו שאמרו (סנהדרין פב, ב) "היתכן, שהתורה
פטרתו - ואנו נעמוד ונהרגנו". ועל-כרחך, זה שאמרה
תורה: "ולנערה לא תעשה דבר", לאזהרה היא ולאיסור לאו
(מגילת אסתר, שם).

ג. אִישׁ שֶׁאָנוּסוֹהוּ עַד שֶׁבָּא עַל הָעֶרְוָה - חֵיב מִיתַת
בֵּית דִּין; שְׁאֵין קָשׁוּי¹⁴ אֲלֹא לְדַעַת¹⁵. אֲבָל הָאִשָּׁה
הַנּוֹבְעֶלֶת בְּאֵנֶס, אֲפָלוּ אִמְרָה אַחֵר שְׁנֹאנְסָה¹⁶: הַנִּיחוּ
לוֹ - הֲרִי הִיא פְּטוּרָה¹⁷, מִפְּנֵי שִׁיֵּצְרָה נִתְגַּבֵּר עָלֶיהָ¹⁸.

(14) התקשות האבר. (15) מרצון. והרי הוא כעושה מעשה
מעצמו. שכל שאינו מרוצה בדבר אי-אפשר לו להתקשות,
וכיון שנתקשה - ודאי מרוצה הוא (כסף-משנה). ועדיין
קשה, איך ממיתים אותו, והלא אין עונש מיתה בלא
התראה, וזה שאנסוהו לבעול - ודאי לא התרו בו? וע"כ,
לא נתכוון לומר שממיתים אותו, אלא יש עליו דין חיוב
מיתת בית-דין, כאדם שעשה במזיד בלא התראה, ומאחר
שלא הותרה כחוק, אין בית-דין ממיתים אותו. וזה שדייק
רבינו וכתב: חייב מיתת בית-דין, ולא כתב: בית-דין
ממיתים אותו, כדרך שכתב בהלכה הקודמת: אין בית-דין
ממיתים אותו (כסף-משנה). (16) בסוף הביאה.
(17) "שאלמלא נזקק לה - היא שוכרתו" (לשון התלמוד
כתובות נא, ב). (18) וגם זה אנוס, שבתחילת בעילה
שהיא באונס - הלבשה הבועל יצר" (רש"י שם). ושם
מדובר לענין היתר האשה לחזור לבעלה, וממנו למד רבינו
לענין פטור העונש. והשווה הל' איסורי ביאה פ"א, ה"ט:
"שמשחתחיל לבעול באונס - אין בידה שלא תרצה, שיצר
האדם וטבעו כופה אותה לרצות". וראה הל' אישות פכ"ד,
הי"ט.

ד. אָסוּר לְבֵית דִּין לְחוּס עַל הַהוֹרָג. שְׁלֹא יֹאמְרוּ:
כֶּבֶד נִהְרָג זֶה, וּמָה תוֹעֵלֶת יֵשׁ בְּהִרְיַגַת הָאֲחֵר?
וְנִמְצְאוּ מִתְּרַשְׁלִין בְּהִרְיַגָתוֹ. שְׁנֹאמְרוּ: לֹא תַחוּס עֵינֶיךָ

(28) מתגאה בלבו להורות בלי מורא ובלי מתניות. (29) ממחר ופוסק. (30) אבות פ"ד, מ"ז, שוטה - שמרבה עליו איבה; רשע - שאינו מקפיד אם יגזול ויוציא מידי הזכאי שלא כדין; גס רוח - שגאוותו הביאתו לקפוץ ולהורות בחפזון לקנות לו שם כאחד הגדולים (תוספות יו"ט שם). (31) אבות פ"א, מ"א. וכן אמרו (סנהדרין ז, ב) "צדק את הדין ואח"כ תחתכהו". (32) השווה סנהדרין לה, א "אשרו חמוץ - אשרי דיין שמחמץ את דינו, וברש"י שם.

ח. כל דין שפא לפניו דין, והתחיל לדמותו בדין פסוק שפכר ידע אותו, ויש במדינה גדול ממנו בקמחה³³ ואינו הולך ונמלך בו - הרי זה בכלל הרשעים שלפם גס בהוראה³⁴. ואמרו חכמים: רעה על רעה תבוא לו³⁵. שפל אלו הדברים וכיוצא בהן - מגסות הרוח הן, המביאות לידי עוות הדין. פי רבים חללים הפילה - זה תלמיד שלא הגיע להוראה ומורה³⁶; ונעצמים כל הרגיה - זה שהגיע להוראה ואינו מורה³⁷. והוא שיהיה הדור צריך לו; אבל אם ידע שיש לשם ראוי להוראה, ומנע עצמו מן ההוראה - הרי זה משבח³⁸. וכל המונע עצמו מן הדין - מונע ממנו איבה וגזל ושבוועת שוא³⁹; והגס לבו בהוראה - שוטה, רשע וגס רוח⁴⁰.

י. אל תאמר: שפל אלו הדברים בדין שיש בו הוצאת ממון הרבה מזה ונתינתו לזה. לעולם יהי דין אלה מנה ודין פרוטה אחת שוין בעיניך לכל דבר⁴⁴.

(44) סנהדרין ח, א "כקטן כגדול תשמעון" (דברים א, יז), שיהא חביב עליך דין של פרוטה כדין של מאה מנה - לענין הקדמה, ומפרש רש"י: בא לפניך דין של פרוטה, וחזר ובא דין אחר של מנה (=מאה זו), הקודם לפניך - הקדם לחתוך. וכתב הרדב"ז: מסתבר, אם הדיון של פרוטה מצריך עיון ומיתון, ואותו של מנה הוא פשוט מאד, חותכים תחילה הדין של מנה, שאין ראוי לענות אותו מפני מיתון של זה.

יא. אין הדינין יושבין לדון בדין פחות משנה פרוטה⁴⁵. ואם הזקקו לשנה פרוטה - גומרין את דינו אפלו לפחות משנה פרוטה⁴⁶.

(45) בבא-מציעא נה, א, שאין זה נקרא ממון לענין גזל. כדברי רבינו בהל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו: "וכל פחות מפרוטה אינו ממון ואין בית-דין נזקקים לו". ומדברי רבינו שם ה"ה, משמע שבכלים הראויים לעשות בהם מלאכה, אפילו אינם שוים פרוטה - נזקקים עליהם ונשבעים עליהם. וכן פסק השו"ע בחו"מ פח, סעיף ג. (46) בבא-מציעא שם ע"ב, ומפרש רש"י: אם חזר השני (הנתבע) ותבעו פחות משנה פרוטה - נזקקים לו. ומדברי רבינו, נראה כוונתו, דוקא אם התובע חזר ותבע "גומרים את דינו", שהרי זה כאילו תבע מתחילה פחות מפרוטה זו עם הפרוטה שתבע בראשונה, אבל אם הנתבע תובע, הרי זה כאיש אחר ואין נזקקים לו. ויתכן שגם רבינו יודה בזה, שהרי אם יזכה הנתבע יצטרך בית-דין לנכות לו ממה שחייבוהו לפרוע תחילה, והרי זה דין אחד (כסף-משנה).

יב. כל המטה משפט אחד מן ישראל - עובר בלאו אחד, שנאמר: לא תעשו עול במשפט. ואם היה גר - עובר בשני לאוין, שנאמר: לא תטה משפט גר⁴⁷. ואם היה יתום - עובר בשלושה לאוין, שנאמר: משפט גר יתום⁴⁸.

(47) 'ספרי' פ' כ"חצא לפסוק זה. (48) הגר. (49) מתוך פירוש רבינו הלל ל'ספרי' שם, נראה שכן היא הגירסא בדברי ה'ספרי'. וכתב הרדב"ז: הואיל ונאמר: "משפט גר יתום", ולא נאמר: גר ויתום, אנו למדים, שאם היטה משפט

(33) אע"פ שאינו רבו. ובמקום רבו - יתבאר דינו בסמוך ה"ט. (34) שיכול להיות, שדין זה אינו דומה לראשון (סמ"ע לחו"מ סימן י ס"ק ה). (35) יבמות קט, ב "רע ירוע כי ערב זו (משלי יא, טו) - רעה אחר רעה תבוא... לתוקע עצמו לדבר הלכה". ומפרש רש"י: סומך ונשען על ההלכה שהוא יודע. (36) הפילה - לשון נפל, שלא מלאו ימיו. עצומים - לשון מחרישים ומתאפקים מלהורות (ע"ז יט, ב וברש"י), והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ד. (38) כמו שאמרו (ברכות סג, א) "בשעת המכניסים - פזר (=שאין חכמי הדור מרביצים תורה לתלמידים, פזר אתה לשנות לתלמידים, רש"י), בשעת המפזרים - כנס", ומפרש רש"י: כנס אתה ולא תיטול שררה עליהם, שאף זו לכבוד שמים לאחזו במדת הענוה. ובמדרש תנחומא פ' משפטים אות ב, אמרו: "מעשה ברבי אסי כשנסתלק מן העולם מצאוהו בוכה, אמרו לו: רבי, מפני מה אתה בוכה?... יש גמילות חסדים שלא עשית? ועל כל מידות שהיו בך היית מתרחק מן הדינים... אמר להם: בני, עליה אני בוכה, שמא אתן דו"ח על שהייתי יכול לעשות דיניהם של ישראל". (39) שמא יחייב שבועה למי שאינו חייב בה, ונמצא מביא לידי שבועת שוא (אבות פ"ד, מ"ז וברע"ב שם). (40) שם. וכבר נתבאר לעיל ה"ז.

ט. תלמיד אל יורה הלכה לפני רבו⁴¹, אלא אם כן היה רחוק ממנו שלש פרסאות⁴² - כנגד מנהיג ישראל⁴³.

(41) במקום רבו, כי בפניו ממש חייב מיתה, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ה ה"ב, ע"פ סוגיית התלמוד ברכות לא, ב. (42) שהן שנים-עשר מיל, והמיל אלפים אמה.

12 עומדים⁵. ואם רצו בית דין להושיב את שניהם -
13 מושיבין⁶. ולא יושב אחד למעלה ואחד למטה, אלא
14 זה בצד זה. במה דברים אמורים? בשעת משא
15 ומתן⁷; אבל בשעת גמר דין - שניהם בעמידה.
16 שנואמר: ויעמוד העם על משה⁸. ואי זהו גמר דין?
17 איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. במה
18 דברים אמורים? בפעלי דיני; אבל העדים - לעולם
19 בעמידה. שנואמר: ויעמדו שני האנשים⁹.

(5) שנואמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה'". (6) שבועות ל, א "אינו אסור אלא שלא יהא אחד עומד ואחד יושב". (7) כשביטל הדין שומע דבריהם וטענותיהם וחוקרם. (8) ותחילת הפסוק: "וישב משה לשפוט את העם" - כלומר, משה ישב לגמור הדין, ואז עמד העם עליו. (9) ופסוק זה מדבר בעדים, וכן דרשו: "כשהוא אומר: אשר להם הריב, הרי בעלי דינין אמור, הא מה אני מקיים: ועמדו שני האנשים - בעדים" (שם). ושם עמ' ב אמרו: בשעת גמר דין - דיינים בישיבה, ובעלי דינים בעמידה, שהרי עדים כגמר-דין דומה (=קבלת עדות, היא כשעת גמר-דין, 'תוספות' לסנהדרין יט, ב), וכתוב בהם: ועמדו שני האנשים.

20 ד. תלמיד חכם ועם הארץ שפאו לדין - מושיבין
21 את החכם¹⁰, ואומרים לעם הארץ: שב! אם לא
22 יושב - אין מקפידין על כף¹¹. ולא נקדים התלמיד
23 פשיבוא לדין וישוב לפני רבו פרוצה¹² לדון לפניו.
24 ואם היה קבוע לו¹³ זמן לקרות¹⁴, ופא זמנו -
25 מתר¹⁵.

(10) שמצוה לכבדו ולהדרו, ככתוב (ויקרא יט, לב) "והדרת פני זקן", וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (11) שבועות ל, ב. (12) בכת"י תימן: שרצה לדון לפניו. כלומר, אל ישב לפני רבו קודם שיבוא בעל-דינו, ואפילו יושב ושחק, שלא יחשדהו בעל-דינו, שבא להטעים את דבריו לפני הדיין, וזה אסור כמבואר בסמוך ה"ז. (13) בכת"י תימן: היה קבוע לו. (14) שיעור קבוע לתלמיד עם רבו. (15) שהכל יודעים שבא לפניו ללמוד תורה כדרכו תמיד (שם). ובכת"י תימן: ובא בזמנו, וכבר העיר הכסף-משנה, שזוהי נוסחת רבינו האמיתית.

26 ה. כבר נהגו כל בתי דיני ישראל מאחר הגמרא¹⁶
27 בכל הישיבות¹⁷, שמושיבין בעלי דינין ומושיבין
28 העדים, כדי לסלק המחלוקת¹⁸. שאין בנו פח
29 להעמיד משפטי הדת על תלם¹⁹.

(16) בדפ' רומי ובכת"י: התלמוד. (17) בסורא ובפומבדיתא שבבבל. (18) שלא יקפידו עמי הארץ, ויריבו כשיצוהם לעמוד. הואיל ובדיעבד כשרה עדות אפילו בישיבה, כמבואר בירושלמי סנהדרין פ"ז ה"ח, שאפילו הדיינים שקיבלו עדות עומדים (=שהדיינים עמדו) - דינם דין, וכמו כן בישיבת העדים, ראה 'תוספות' זכחים טז, א ד"ה: מה ליושב. - לפיכך התיירו הגאונים הדבר "כדי לסלק

יתום ישראל - אינו עובר אלא בלאו אחד הכולל כל ישראל. והשווה 'ספר המצוות' ל"ת רפ.

פרק אחד ועשרים

(1) מתבארת בו 'מצוות עשה' לשפוט משפט צדק. השוויית זכויות הופעת בעלי הדין. יחס בית הדין לתלמיד חכם המופיע בדין. דין מי מקדימים בתור בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעלי הדין. אזהרה לדיין לא לשמוע דברי אחד מבעלי הדין שלא בפני בעל דין חבירו. שאסור לדיין להיות מליץ וסניגור לדברי בעל הדין. המקרים המיוחדים בהם מותר לדיין לסעוד מעט לאחד מבעלי הדין.

1 א. מצות עשה לשפוט השופט בצדק. שנואמר:
2 בצדק תשפט עמיתך. אי זהו צדק המשפט? זו
3 השוית שני בעלי דינין בכל דבר². לא יהא אחד
4 מדבר כל צרכו, ואחד אומר לו: קצר דברך! ולא
5 יסביר פנים לאחד וידבר לו רכות, וירע פניו לאחר
6 וידבר לו קשות³.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה לשפוט השופט בצדק בו".

ובהמשך לזה כתב "...היה אחד מהם מלוכב בגדים יקרים, והשני מלוכב בגדים בזויין, אומר למכובד או הלבשיהו כמותן עד שתדון עמו או לבוש כמותו עד שתהיו שווין כו".

והגם שעניין הלבוש לא ישנה מאומה במעמדו ומצבו של העני, ציוותה התורה "בצדק תשפוט עמיתך" שיש לעשות כל התלוי בו כדי להשוותו בדין.

ומכאן הוראה לכל אחד ואחד מישראל, לעשות כל התלוי בו לטובתו של יהודי אחר, גם אם מדובר בהטבת מצב רוחו לשעה אחת בלבד! ואין צריך לומר שלא לפגוע בו או לומר לו מילים קשות, כי גם רגע אחד בצער של יהודי - נוגע.

(ע"פ יין מלכות' ספר שופטים סימן יא)

(2) שבועות ל, א. (3) תוספתא סנהדרין פ"ו, ה"ב: "ולא יהא מאריך פניו כנגד אחד ולא מעיז כנגד אחד". ובכתובות מו, א דרשו: "לא תלך רכיל בעמך - אזהרה לבית-דין שלא יהא רך לזה (=לשון רך לי תהיה, רש"י) וקשה לזה".

7 ב. שני בעלי דינין, שהיה אחד מהם מלפוש בגדים
8 יקרים, והשני מלפוש בגדים בזויין - אומר למכבד:
9 או הלבשיהו פמותך עד שתדון עמו, או לבש
10 פמותו עד שתהיו שווין, אחר כך תעמדו בדין⁴.

(4) שבועות לא, א, ומפרש רש"י: שלא תגרום לנו לישא לך פנים, או יסתתמו דברי שכנגד מפני חשיבותך וכו', שנואמר: "מדבר שקר תרחק", ומפרש רש"י: כיון שאיש מריבו מסותם, מעמיד זה את שקרו.

11 ג. לא יהיה אחד יושב ואחד עומד, אלא שניהם

18 הַתְּרַגְּמָן לְהוֹדִיעַ אוֹתָם פֶּסֶק הַדִּין³¹, וּמֵאֵי זֶה טַעַם
19 חֵיב זֶה וְזוֹכָה זֶה³².

המחלוקת" (ע"פ כסף-משנה והגהות מיימוניות).
 (19) מכונם ומקומם הקבוע, מלשון הכתוב (יהושע יא, יג)
 "הערים העומדות על תלם". וכתב הב"ח, הובאו דבריו
 בש"ך לחו"מ סי' יז ס"ק ז, "מכל-מקום העדים ובעל-דין
 עצמם כל מי שנגעה ריאת ה' בלבבו, ועמדו רגלי אבותיו
 על הר סיני, יחושו לכבוד התורה... לקיים: ועמדו שני
 האנשים, וראוי להם להשיב לדיינים: ואנחנו נעמוד לפני ה'
 ולפניכם, כי המשפט לאלוקים הוא".

ט. צִרִיף הִדִּין לְשִׁמְעַ טַעֲנוֹת בְּעֲלֵי דִינָן וּלְשִׁנוֹת
טַעֲנוֹתֶיהָ³³. שְׁנֵאֵמַר: וְיֹאמַר הַמֶּלֶךְ, זֹאת אוֹמֶרֶת זֶה
בְּנֵי הַחַי וּבְנֵי הַמֵּת³⁴. וּמֵצֵדֵק אֶת הַדִּין בְּלִבּוֹ, וְאַחֵר
כֶּף חוֹתֵמָה³⁵.

ו. הָיָה לְקַנֵּי הַדְּנֵינִים בְּעָלֵי דִין הַרְבֵּה - מְקַדִּימִין אֶת
 דִּין הַתּוֹם לְדִין הָאֱלֹמֶנָה. שְׁנָאֹמֶר: שִׁפְטוּ תוֹם רִיבּוֹ
 אֱלֹמֶנָה. וְדִין אֱלֹמֶנָה קוֹדֵם לְדִין תַּלְמִיד חֶכֶם.²⁰ וְדִין
 תַּלְמִיד חֶכֶם קוֹדֵם לְדִין עַם הָאֶרֶץ.²¹ וְדִין הָאִשָּׁה
 קוֹדֵם לְדִין הָאִישׁ; שְׁבִשְׁת׃ הָאִשָּׁה מֵרֵבָה.²²

33) לחזור עליהן בפני בעלי הדין, שמא לא עמד היטב על דברי טענותיהם, וכששונה אותן בפניהם יגיבו על כך וייתקנום, וגם שתהא דעת הצדדים נוחה, שלא יערערו על הדיינים, לומר שפסקו ולא הבינו טענותיהם כראוי (סמ"ע לחו"מ סי' יז, ס"ק טו). 34) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, הרי שחזר על דבריהן. 35) סנהדרין ז, ב, שנאמר: "ושפטתם צדק" - מה שהוא צדק ואמת בלבך, אותו תשפוט לאחרים. אבל כל עוד לכו נוקפו, לא יחתור הדין.

(20) שדמעתה מצויה וצורה מרובה, וכן אמרו (שבת יא, א) "תחת תלמיד־חכם (=לשמשו), ולא תחת יתום ואלמנה", הרי שיש להזהר בכבודם ביותר (אור שמח). (21) כמבואר לעיל אות ט. וגם משום ביטול תורה, כמבואר בבבא־בטרא כב, א: כיון שחכמים הם, יש להעדיפם שלא יטרדו מגירסתם. וכן אמרו (כתובות קו, א) "עשה של כבוד התורה עדיף". ובשבועות ל, א מסופר: רב עולא היה לו דין לפני רב נחמן, שלח לו רב יוסף: עולא חברינו עמית בתורה ובמצוות, הבין רב נחמן, שהתכוון להקדימו לאחרים. והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, ה"י. (22) יבמות ק, א.

י. מִמֶּיֶן לְדִין שְׁלֵא יַעֲשֶׂה מִלִּיץ³⁶ לְדִכְרֵיו שֶׁל בַּעַל
 דִּין³⁷? שְׁנֵאמֹר: מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק. אֲלֵא יֹאמְר³⁸ מֶה
 שֶׁנֶּרְאָה לוֹ וְיִשְׁתַּק³⁹. וְלֹא יִלְמַד אֶחָד מִבְּעָלֵי דִינִין
 טַעֲנָה כָּלֵל. אֲפֹלוּ הִבִּיא⁴⁰ עַד אֶחָד - לֹא יֹאמַר לוֹ:
 אֵין מִקְבָּלִין עַד אֶחָד! אֲלֵא יֹאמַר לְנִטְעָן⁴¹: הֲרֵי זֶה
 הָעֵיד עֲלֶיךָ! הֲלֹאִי שְׂוִידָה וְיֹאמַר: אָמֶת הָעֵיד! עַד
 שְׂוִיטָען הוּא וְיֹאמַר: עַד אֶחָד הוּא, וְאֵינוֹ נִאֲמָן
 עֲלֵי⁴². וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בִּזְוָה⁴³.

6 ז. אָסור לדין לשמע דברי אחד מבעלי דינין קדם
7 שביבא חבירו או שלא בפני חבירו²³. ואפלו דבר אחד
8 - אָסור. שְׁנֵאמֶר: שְׁמַע בֵּין אַחֲיֵכֶם²⁴. וְכָל הַשּׁוֹמֵעַ
9 מֵאֶחָד - עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, שְׁנֵאמֶר: לֹא תִשָּׂא שְׁמַע
10 שְׂוֹא²⁵. וּבִכְלָל לֹא זֶה: אֲזַהֲרָה לְמַקְבֵּל לְשׁוֹן הָרַע,
11 וּמִסְפֵּר לְשׁוֹן הָרַע, וּמַעֲדֵר עֲדוֹת שִׁקְרָא²⁶. וְכֵן פֶּעַל דִּין
12 מְזַהֵר שְׂוֹא וְשִׁמְיעַ דְּבָרָיו לְדִין קֹדֶם שְׁבִיבָא פֶּעַל דִּין
13 חֲבֵירוֹ²⁷. וְגַם עַל זֶה וְכִיּוֹצֵא בּוֹ²⁸ נֵאמֶר: מְדַבֵּר שִׁקְרָא
14 תִּרְחֹק²⁹.

(36) סניגור. (37) לומר, יפה הוא טוען ועי"ז הוא מעודד ונועשה לו סניגור. (38) הבעל-דין. (39) הדיין, ולא יגיב (שבועות ל, ב), וראה בסמ"ע שם, יז. (40) התובע. (41) הנתבע. (42) ירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ח, רב הונא היה ממבזה את הדיין, שהיה אומר: אין מקבילים עד אחד. (43) וכן אמרו (אבות פ"א, מ"ח) "אל תעש עצמך כעורכי הדיינים" ומפרש רבינו שם: "אע"פ שידע בו שהוא העשוק, ושחברו טוען עליו שקר... עם כל זה אין מותר לו שילמדהו טענה, שתצילהו ותועילהו כלל".

(23) אפילו בא חבריו, ויצא לרגע, אסור להשמיע דבריו שלא בפניו. (24) כשיהיו שניהם יחד שמעו דבריהם, ולא תשמעו דברי זה שלא בפני זה, שמסדר דברי שקר כדברי אמת, לפי שאין מכחישישן, ומכיון שלב הדיין נוטה לו לזכות, שוב אין לבו מהפך בזכות השני (סנהדרין ז, ב וברש"י). (25) שם. (26) פסחים קיח, א, שכשמספר או מעיד, הרי נושא בפיו שמע שוא (רשב"ם), והשווה 'ספר המצוות' לרבינו ל"ת רפא. (27) סנהדרין שם קרא: לא תשיא, אל תגרום שהדיין ישמע דבריו שלא בפני חברו. (28) ראה בסמוך ה"י, ולקמן פכ"ב, ה"ב-ג. (29) שבועות לא, א, שהמטעים דבריו שלא בפני בעל-דינו אינו בוש מדברי שקר (רש"י).

32 יֵאָ. רָאָה הַדִּין זְכוּת לְאַחַד מֵהֶן, וּבִעַל דִּין מִבְּשָׁשׁ
33 לְאַמְרָהּ וְאִינוּ יוֹדֵעַ לְחַבְרִי⁴⁴ הַדְּבָרִים, אוֹ שְׂרָאָהּ
34 מִצִּטָּעַר לְהַצִּיל עַצְמוֹ בְּטַעֲנַת אָמֶת, וּמִפְּנֵי הַחֲמָה
35 וּבְהַפְסֵס נִסְתַּחֵק⁴⁵ מִמֶּנּוּ, אוֹ נִשְׁתַּבֵּשׁ מִפְּנֵי הַסְּכָלוֹת -
36 הָרִי זֶה מִתָּר לְסַעְדוֹ מֵעַט, לְהִבְיִנוּ⁴⁶ תַּחֲלוֹת הַדְּבָר, וְ
37 מִשּׁוּם פִּתַּח פִּיָּה לְאַלֵּם⁴⁷. וְצִרִּיהָ לְהִתְיַשֵּׁב בְּדָבָר זֶה
38 הַרְבֵּה, שְׁלֵא יִהְיֶה כְּעוֹרְכֵי הַדִּינִין⁴⁸.

15 ח. לֹא יִהְיֶה הַדִּין שׁוֹמֵעַ מִפִּי הַתְּרַגְּמָן³⁰, אֲלֵא אִם
16 בֶּן הָיָה מִפִּיר לְשׁוֹן בְּעָלֵי דִינָן וְשׁוֹמֵעַ טַעֲנוֹתֵיהֶם.
17 וְאִם אֵינוֹ מֵהִיר בְּלִשׁוֹנָם כְּדִי לְהַשִּׁיב לָהֶם - יַעֲמֹד

(44) לנסחם ולהסבירם. (45) בכת"י תימן: נסתלקה. (46) להסבירו. (47) ירושלמי סנהדרין שם. כאילו בעל-דין זה אלם הוא ולפיכך אינו טוען, ועלינו לפתוח לו פה שיוכל לטעון זכויותיו. וכן אמרו (כתובות לו, א ובגיטין לז, ב)

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום רביעי י"ד תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

נקט: אחד עני, להורות שאפילו הוא חושש משום כבוד רבו, ומשום כבוד העשיר, בכל זאת לא ישתוק. (12) שבועות לא, א, שגורם לפסוק דין שקר. (13) עם הארץ, וישיא וייתן עימו ויטעהו. (14) שם ל, ב, וברשי.

ג. ומניין לתלמיד שראה רבו שטועה בדין, שלא יאמר: אמתין לו עד שיגמר הדין ואסתננו ואבננו¹⁷, פדי שיקרא הדין על שמי? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק¹⁸.

(15) מלשון בניין, וכן הנוסח בתלמוד (שם לא, א). (16) ובחושן משפט סימן ט, ח מסיים: אלא יאמר לו דרך כבוד: רבי! כך וכך לימדתי. וראה הלכות תלמוד תורה פרק ה, הלכה ט.

ד. מצוה לומר לבעלי דינים בתחלה: בדין אתם רוצים או בפשרה¹⁷? אם רצו בפשרה - עושין¹⁸ ביניהם פשרה. וכל בית דין שעושין פשרה תמיד - הרי זה משפח. ועליו נאמר: משפט שלום שפטו בפעריכם. אי זהו משפט שיש עמו שלום¹⁹? הוי אומר: זה בצו²⁰. וכן בדרך הוא אומר: ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו. אי זהו משפט שיש עמו צדקה²¹? הוי אומר: זה בצו²² והיא הפשרה²³. במה דברים אמורים? קדם גמר דין. אף על פי ששמע דבריהם וידע להיכן הדין נוטה - מצוה לבצע. אבל אחרי שגמר הדין ואמר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב - אינו רשאי לעשות פשרה ביניהם²³, אלא יקב הדין את ההר²⁴.

(17) הסכם על ידי ויתור מסויים מכל צד. פשרה - לשון פושרים, לא חס ולא קר (פירוש המשנה לרבינו כתובות פרק י, משנה ה). והבדל יש בין דין לפשרה, שבראשון, אחד יוצא זכאי והשני חייב, ובפשרה אין הזכאי זוכה בכול, ואין החייב מפסיד הכול. (18) הדינים מפשרים. (19) "והלא במקום שיש משפט אין שלום"? שהחייב יוצא מקופח ובלתי מרוצה. (20) מיצוע הדין. (21) "והלא כל מקום שיש משפט אין צדקה"? שמשמעה: ויתור ועשייה לפנים משורת הדין. (22) סנהדרין ו, ב. שהפשרה כאילו מבצעת וחותרת התביעה בין שני הצדדים כנ"ל. (23) לומר לצדדים: יריאים אנו שמא טעינו בדין ודיינים אחרים יהפכו את פסק דיננו (תוספות שם דיבור המתחיל: נגמר הדין). (24) לנהוג לפי מידת הדין ללא משוא פנים ורחמים. וראה בתוספות שם, אם חייב בית הדין שבועה לאחד מהם, רשאי הבית דין לפשר ביניהם, כדי להיפטר מעונש שבועה. וכן בחושן משפט יב, ב.

ה. אף על פי שרצו בעלי הדין בפשרה בבית דין - יש להם²⁵ לחזור ולתבע את הדין, עד שיקנו מיד שניהם²⁶.

(25) רשאים הם. (26) קבלת קניין סודר (ראה לעיל פרק ז, הלכה ב ובביאורנו), המבטאת את הסכמתם והתחייבותם ההדדית (סנהדרין ו, א) "פשרה צריכה קניין".

"כגון זה, פתח פיך לאלם הוא". השווה הל' שמיטה ויובל פ"ט, הכ"ד: "כשיביא בעל-חוב את שטרו... אומרים לנתבע שלם לו, ואם טען הנתבע איה פרוזבול שלו? אומר (=הדיין) לתובע, היה לך פרוזבול ואבד? אם אמר הן - נאמן", וזה נקרא בגיטין שם "פתח פיך לאלם". (48) הרבה צריך לשקול ולהבחין בין סעד קל זה, לאיסור של "עושה עצמו כעורכי הדיינים", בזה שמלמדו טענות ודרכים איך לזכות על-ידו. ומצינו ברבי יוחנן (כתובות נב, ב) שהצטער מאד על שסייע במידת מה לאחד מבעלי הדין, ע"י הדרכה בטענות, ולבסוף הרגיש והתחטא: "עשינו עצמנו כעורכי הדיינים", ומפרש רש"י: עורך הדין לפני הדיינים לזכותו... שעורך את הדיינים להפוך לבם לטובתו של זה.

יום רביעי י"ד תמוז ה'תשע"ט

פרק שנים ועשרים

(1) בו מתבארת מצוות לא-תעשה, שלא יירא הדיין מפני איש בעל זרוע. שמצוה על הדיין לומר לבעלי הדין בתחילה: בדין אתם רוצים, או בפשרה. האיסור לדיין לומר: אני זיכתי וחבירי חייבו. מנהג דייני ירושלים בסדרי הדין. הליכות נקיי הדעת שבירושלים בדרכי חברתם.

א. שנים שבאו לפניו לדין, אחד רף² ואחד קשה³: עד שלא תשמע את דבריהם, או משתשמע את דבריהם ואי אתה יודע להיכן הדין נוטה⁴ - אתה רשאי לומר להם: איני נזקק להם⁵! שמה יתחייב הקשה, ונמצא רודף אחר הדין⁶. אבל משתשמע את דבריהם ותדע להיכן הדין נוטה - אי אתה רשאי לומר: איני נזקק להם! שנאמר: לא תגורו מפני איש⁷. שלא תאמר: איש פלוני רשע הוא, שמה יתרג את בני, שמה ידליק את גדישי, שמה יקצץ נטיעותי⁸. ואם היה ממנה לרבים - חייב להזקק להם⁹.

(2) נוח. (3) בעל מריבה ומטריח דיינים. (4) מי זכאי ומי חייב. (5) לעיין בדינכם ולפסוק לכם. (6) להפוך את הדין לזכותו. (7) סנהדרין ו, ב, וכתבו התוספות שם דיבור המתחיל ונמצא חזק: שאם היו שניהם חזקים, אין לו לחוש, שהשני יסייעו, וכך נפסק להלכה בחושן משפט יב, א. (8) ספרי דברים אות יז. (9) אפילו בתחילה, שאין לו לחוש לקשה, שהרבים יסייעוהו ויצילוהו (רדב"ז).

ב. וכן תלמיד שהיה יושב לפני רבו, וראה זכות לעני וחובה לעשיר¹⁰, אם שתק - הרי זה עובר משום לא תגורו מפני איש¹¹. ועל זה נאמר: מדבר שקר תרחק¹². ומניין לדין שלא יושב תלמיד בור¹³ לפניו? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק¹⁴.

(10) ורבו טועה בדין. (11) סנהדרין שם - לא תכניס דברך מפני איש, ומפרש: לא תגורו מלשון כנוס, ככתוב (דברים כח, לט): "ויין לא תשתה ולא תאגור". וכתב הסמ"ע לחושן משפט ט, יח: הוא הדין כששניהם עניים או עשירים, אלא

לחופין³⁶, והדיינים נושאים ונותנים ביניהם בדבר, וגומרין את הדבר. ואחר כך מכניסין בעלי דינים, וגדול שבדיינים³⁷ אומר: איש פלוני אתה זכאי, איש פלוני אתה חייב. כדי שלא ידע אחד מבעלי דינים אי זה דין הוא מי שזכה אותו, ולא אי זה דין הוא שחייבו³⁸.

(36) שלא ישמעו את הוויכוח של הדיינים מי המזכה ומי המחייב, וגם שלא ישאו פנים לאחד מבעלי הדין (פירוש המשנה לרבינו שם פרק ג, משנה ז). (37) לחלוק לו כבוד, שכן מידת החכמים, שאינם מדברים בפני מי שהוא גדול מהם, כדברי המשנה באבות פרק ה, משנה ז (תוספות יום טוב שם). (38) משנה בסנהדרין כט, ובגמרא שם ל, א כדברי רבי נחמיה שם. ורבינו בפירושו שם הוסיף: "כדי שיהיו הדיינים אהובים אצל בני אדם".

י. דין שהוא יודע בחברו שהוא גזלן או רשע³⁹ - אסור להצטרף עמו. שנאמר: מדבר שקר תרחק⁴⁰. וכך היו נקיי הדעת שפירושלים עושין: אין יושבים בדין עד שיידעו עם מי הם יושבים⁴¹, ולא חותמים את השטר עד שיידעו מי חותם עמהם⁴², ולא נכנסים לסעדה עד שיידעו מי מסב עמהם⁴³.

(39) עובר עבירות שבין אדם לשמים. (40) שבועות ל, ב, וזה עלול להטעות ולהטותו מדרך האמת. (41) שמא יצטרף עם אנשים שאינם הגונים ונמצא בכלל קשר בוגדים (לעיל פרק ב, הלכה י"ד). (42) שמא יחתמו עימם עד אחד פסול, ומבטל עדות כולם ונמצאו בושים בדבר (סנהדרין כג, א וברש"י). (43) שגנאי הוא לתלמיד חכם לישב אצל עם הארץ בסעודה (שם וברש"י), וראה ברכות מג, ב "שישה דברים גנאי לו לתלמיד חכם... ואל יסב בחבורה של עמי הארץ", וכן בהלכות דעות פרק ה, הלכה ב, ובהלכות יסודי התורה פרק ה, הלכה י"א.

פרק שלשה ועשרים

(1) איסור לקחת שוחד אפילו לזכות את הזכאי. מקרי שוחד דברים, שצריך הדיין להתרחק מהם. האיסור לזון לאהוב או לשנוא עליו. חרדת הדיין מאימת הדין.

א. לא תקח שוחד. אין צריך לומר לענות את הדין⁴², אלא אפילו לזכות את הזכאי⁴³ ולחייב את החייב - אסור, ועובר בלא תעשה, והרי הוא בכלל ארור לקח שוחד⁴⁴. וחייב להחזיר השוחד כשיתבענו הנותן⁴⁵.

(2) לזכות את החייב, שעל זה הוא מוזהר משום: לא תטה משפט. (3) שלא יחייבו אם זכאי הוא (כתובות קה, א וברש"י). (4) ושם עמ' ב אמרו: "מה שוחד? שהוא חד", כלומר, הנותן והמקבל נעשים לב אחד, כיון שלקח ממנו שוחד, נתקרבה דעתו אצלו ונעשה כגופו, "ואין אדם רואה חובה לעצמו" (שם). (5) כמו שאמרו (תמורה ד, ב) כל דבר שאמרה תורה אל תעשה ועשה, אינו עשוי ואינו מועיל, ושם ו, ב הסיקו, שרבית שלקח המלוה יוצאה ללווה ע"י תביעתו בבית-הדין, וממנה למד רבינו לענין שוחד (ביאור

1 ו. יפה פח פשרה מפח הדין. ששני הדיינות שדנו
2 - אין דיניהן דין²⁷, וגם לבעלי דינים לחזור בהן;
3 ואם עשו פשרה²⁸ וקנו מידן - אין יכולין לחזור
4 בהן²⁹.

(27) כמבואר לעיל פרק ב, הלכה י, שאין בית דין פחות משלושה, אבל אחד מומחה מותר לו לדון יחידי ודינו דין, שם הלכה י. (28) אפילו אחד עשה פשרה ביניהם. (29) כי קבלת הקניין מידם מחייבתם, ולפיכך, נקט רבינו שהמפשרים היו שניים, כדי שיהיו עדים שהסכימו וקנו מידם, אבל כל שהצדדים אינם מכחישים את הקניין אפילו אחד מפשר ביניהם מועיל (סנהדרין שם, וכן דעת הרדב"ז בהבנת דברי רבינו). ומוכח, שאם קנו מיד שניהם, שדיין אחד ידון להם - דינו דין, ואין יכולים לחזור בהם, כמבואר לעיל פרק ז, הלכה ב, אלא שסתם דין אינו על ידי קניין, וכל פשרה אינה מועילה אלא על ידי קניין (כסף משנה).

ז. אסור לאחד מן הדיינים, כשיצא מבית דין, לומר: אני הוא המזכה או המחייב, וחברי חולקין עלי; אבל מה אעשה שהם רבו עלי? ואם אמר כן - הרי הוא בכלל חולף רכיל מגלה סוד³⁰. ומעשה בתלמיד אחד, שהוציא דברים שנאמרו בבית המדרש לאחר שתים ועשרים שנה, והוציאוהו בית דין מבית המדרש, והכריזו עלי: זה מגלה סוד הוא!³¹

(30) משנה בסנהדרין כט, א. (31) שם לא, א ודבר לשון הרע היה (=רש"י שם). ובכלל זה, שלא יאמר אחד לנידון, הדיין עשה לך שלא כדן במה שחייב אותך, כמוכח מסוגיית התלמוד בבא קמא צט, ב בעובדה של שחיטה מוגרמת (ש"ך לחושן משפט ט, סעיף קטן ב).

ח. שאל אחד מבעלי דינים לכתב לו פסק דין³² - כותבין לו כך: בא פלוני לבית דין של פלוני עם פלוני בעל דינו שטענו בכך, ויצא זכאי או חייב³³. ונותנין לו. ואין מזכירין שם המזכיר ולא שם המזכיר³⁴, אלא: בית דין של פלוני, מדבריהם נזדקפה פלוני³⁵.

(32) שרוצה להראותו לבית דין גדול, אולי יוכל לסתור הדין, ראה לעיל פרק ו, הלכה ו ובביאורינו שם. (33) ואין צריכים לכתוב לו הטעמים והראיות, אלא הטענות והפסק דין (חושן משפט יד, ד). כי כל בית דין יפה, כשישמע הטענות יידע לפסוק לפיהן, שתורה אחת לכולנו (סמ"ע שם). (34) במקרה והדין נחתך על פי רוב דעות נגד דעת המיעוט. (35) מסגנון זה יבינו שלא נחתך על פי דיעה אחידה, ולא יזכירו את שם הדיין החולק, כדי שלא ילכו רכיל, וגם לא יסתמו לכתוב: פלוני יצא זכאי, שזה נראה כשקר, כאילו כל הדיינים זיכרוהו פה אחד (סנהדרין ל, א כדעת רבי אליעזר).

ט. כך היה מנהגם של אנשי ירושלים: מכניסין בעלי דינים ושומעים דבריהם וטענותיהם, ומכניסים העדים ושומעים דבריהם. ומוציאים כל אדם

23 לְדִין לְהַשְׁאִיל; אֲבָל הִזָּה לוֹ לְהַשְׁאִיל - פֶּשֶׁר, שֶׁהָרִי
24 גַּם זֶה שׂוֹאֵל מִמֶּנּוּ.

18 כלים, או חפץ שימושי איזה שהוא. (19 כתובות קה, ב ורש"י שם מפרש: שרגיל לשאול, משמע מזה, שאם אינו רגיל לשאול ממנו אלא במקרה בלבד, מותר לו לדונו, וכן בשו"ע חו"מ סי' ט, סע' א.

ה. פל דין שנוטל שְׂכָרוֹ לְדוֹן - דִּינָיו בְּטָלִים²⁰.
והוא שלא²¹ יִהְיֶה שֹׁכֵר הַנֶּכֶד; אֲבָל אִם הִיָּה עוֹסֵק
בְּמַלְאָכָתוֹ, וּבָאוּ לִפְנֵי שְׁנַיִם לְדִין, וְאָמַר לָהֶן: תִּנּוּ
לִי מִי שֶׁיַּעֲשֶׂה תַּחְתִּי עַד שֶׁאֲדוֹן לָכֶם, או תִּנּוּ לִי
שֹׁכֵר בְּטָלִי - הָרִי זֶה מִתֵּר. והוא שִׁיְהִיָּה הַדֶּכֶר נֶכֶד
שֶׁהוּא שֹׁכֵר הַבְּטָלָה בְּלִבָּד וְלֹא יוֹתֵר²², וְיִטַּל
מִשְׁגִּיהֶם בְּשׂוּה זֶה בְּפָנֵי זֶה²³ - כְּגוֹן זֶה מִתֵּר²⁴.

20 משנה, בבכורות כט, א. וכתב הר"ן בקידושין סוף פ"ב, שלא דין זה בלבד, שנטל עליו שכר, הוא בטל, אלא כל דיניו שדן קודם לכן בטלים אלא-אם-כן ידוע שלא נטל בהם שכר, זהו ששנינו: "דיניו בטלים". (21 כבר העיר ה"פרי חדש", שהנוסחה האמיתית היא: "והוא שיהיה שכר הניכר", וכן הנוסח בדפ' וינציאה, כלומר: שיהא ניכר ששכר זה הוא שכר הדיינות. (22 כתובות קה, א. ובירושלמי סנהדרין פ"א, ה"א אמרו: נותנים לדיין שכר בטלו, ולעד שכר בטלו. (23 שאם יטול מזה שלא בפני זה, יחשוב חבירו שנתן לו יותר, או הנותן עצמו יחשוב שלא נטל רק ממנו ויחשדהו שנוטל שוחד (כסף-משנה). (24 ואם הוא שכר בטלה, אלא שאינו ניכר לאחרים, על זה שנינו (כתובות קה, א) "מכוער הדיין שנוטל שכר לדון, אלא שדינו דין".

ו. אסור לדין לדון לְמִי שֶׁהוּא אוֹהֵבוֹ, אֵף עַל פִּי
שְׂאִינּוֹ שׁוֹשְׁבֵינּוֹ²⁵ וְלֹא רֵעוֹ אֲשֶׁר כִּנְפָשׁוֹ; וְלֹא לְמִי
שְׁשׂוֹנְאוֹ, אֵף עַל פִּי שְׂאִינּוֹ אוֹיֵב לוֹ וְלֹא מִבְּקָשׁ
רֵעוֹ²⁶; אֲלֵא צְרִיף שֶׁיְהִי שְׁנֵי בְּעָלֵי דִינֵים שְׁוִין
בְּעֵינֵי הַדִּינִים וּבְלִפְנֵי²⁷. וְאִם לֹא הִזָּה מִכִּיר אֶת אֶחָד
מֵהֶם וְלֹא מַעֲשִׂי - אֵין לָהּ דִּין צֶדֶק כְּמִוְהוֹ²⁸.

25 ידידו המלווה אותו בימי חופתו. "רעה דוד" (שמואל-ב, טו, לו) מתרגם יונתן: "שושבינא דדוד". (26 כתובות קה, ב, אוהבו - לא יראה לו חובה; שונאו - לא יראה לו זכות. ובשבת קיט, א אמר מר בר רב אשי: פסול אני לדון לתלמיד-חכם, מתוך שחביב עלי כגופי, ואין אדם רואה חובה לעצמו, וראה סנהדרין כט, א. ומדקדוק לשון רבינו: אסור לדיין לדון, נראה שאין זה אלא איסור, אבל אין הדין נפסל משום כך (רדב"ז, וכן בשו"ע חו"מ ז, ז). (27 סנהדרין ז, ב, "לא תכירו פנים במשפט - לא תכירוהו (=מחמת אהבה); לא תנכרהו" (=מחמת שנאה), וכן בבאורי הגר"א (חו"מ ז, ל). (28 "ספרי דברים, פט"ז: "ושפטתם צדק - צדיק בצדקו, תובע ומביא ראיות" (ביאור הגר"א שם, אות לא), כוונת ה'ספרי', שלא ידון הדיין ע"פ השערה, מתוך נאמנות של בעל-דין אחד נגד חבירו, אלא שיהיה "צדיק בצדקו", במה שנוגע לדין זה, ע"פ ראיות

הגר"א לחו"מ ט, ב). וכן אמר הנביא שמואל (שמואל-א, יב, ג) "ומיד מי לקחתי כופר ואעלים עיני בו ואשיב לכם".

ב. וְכִשְׁם שֶׁהַלֹּקֶחַ עוֹבֵר בְּלֹא תַעֲשֶׂה, בֶּף הַנּוֹתֵן.
שְׁנֹאֲמַר: וְלִפְנֵי עוֹר לֹא תִתֵּן מִכְשָׁל⁶.

6 כמו שאמרו לענין איסור ריבית (בבא-מציעא עה, ב) שהלווה הנותן עובר משום ולפני עור וגו'. הוא-הדין לענין שוחד (ביאור הגר"א שם ס"ג ג).

ג. פל דין שישב ומגדל מעלתו, כְּדִי לְהַרְבוֹת שֹׁכֵר
לְחֻנּוּיָו וְלִסְפָּרְיוֹ⁸ - הָרִי הוּא בְּכָלֵל הַנוֹטִים אַחֲרֵי
הַבְּצֵעַ. וְכֵן עָשׂוּ בְּנֵי שְׁמוּאֵל. וְלִכְף נֶאֱמַר לָהֶם:
וְיִטּוּ אַחֲרֵי הַבְּצֵעַ וְיִקְחוּ שְׁחָד¹⁰. וְלֹא שְׁחָד מִמּוֹן
בְּלִבָּד, אֲלֵא אִפְלוּ שְׁחָד דְּבָרִים. וּמַעֲשֶׂה בְּדִין אֶחָד,
שֶׁהִיָּה עוֹלָה בְּדוּגִית¹¹ קִטְנָה לְעֹבֵר בְּנֶהֱרָה, וּפְשֵׁט
אֶחָד יָדוֹ וְסִיעוֹ בְּעֻלָּתוֹ, וְהִזָּה לוֹ דִּין, וְאָמַר לוֹ
הַדִּין: הֲרִינִי פְסוּל לָךְ לְדִין¹². וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד,
שֶׁהַעֲבִיר אֶבְרָה¹³ - נוֹצָה שֶׁל עוֹף - מַעַל רִידִיד¹⁴
הַדִּין, וְאַחֲרֵי כֵּסֶה רִק¹⁵ מִלִּפְנֵי הַדִּין, וְאָמַר לוֹ: הֲרִינִי
פְסוּל לָךְ לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאֶחָד, שֶׁהִבִּיא מַתָּנָה אַחַת
מִמַּתָּנוֹת כְּהִנָּה לְדִין כְּהֵן, וְאָמַר לוֹ: פְסוּל אָנִי לָךְ
לְדִין. וּמַעֲשֶׂה בְּאַרְיִס¹⁶ אֶחָד שֶׁל דִּין, שֶׁהִיָּה מִבִּיא
לוֹ תָאֲנִים מִתּוֹךְ שְׂדֵהוּ מִעֵרֵב שֶׁבֶת לְעֵרֵב שֶׁבֶת. פֶּעַם
אַחַת הִקְדִּים וְהִבִּיא בְּחֻמִּישִׁי בִּשְׁבֶּת, מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה לוֹ
דִּין. וְאָמַר לוֹ הַדִּין: הֲרִינִי פְסוּל לָךְ לְדִין. אֵף עַל
פִּי שֶׁהַתָּאֲנִים מִשָּׁל דִּין, הוֹאִיל וְהִבִּיאָן שְׁלֹא בְּזִמְזָן
- נִפְסַל לוֹ לְדִין¹⁷.

7 שמשיו המזמינים את הנתבעים לדין. (8 הכתובים את פסקי הדין. (9 בכת"י תימן: בהן. (10 ואמרו (שבת נו, א) "כל האומר בני שמואל חטאו (במקח שוחד והטיית דין) אינו אלא טועה... ומה אני מקיים "ויטו אחריי הבצע"? שלא עשו כמעשה אביהם, שהיה שמואל הצדיק מחזור בכל מקומות ישראל ודן אותם בעריהם... והם לא עשו כן אלא ישבו בעריהם כדי להרבות שכר לחזניהם ולסופריהם". (11 סירה, מלשון הכתוב (עמוס ד, ב) "ואחרייתכן כסירות דוגה". (12 כתובות קה, ב. (13 כנף, הנוצות הגדולות בכנף, מלשון הכתוב (דברים לב, יא) "ישארו על אברתו". ובכת"י תימן, תיבה זו איננה. ויתכן, שסגנון זה נמשך אחר הכתוב (איוב לט, יג) "אם אברה חסידה ונוצה". (14 צעירף עליון, ככתוב (ישעיה ג, כג) "והעניפות והרדידים". (15 שעל הארץ. (16 פועל המעבד אדמת בעל השדה, בתנאי שיקח לעצמו חלק מן היבול, והשאר לבעל השדה. (17 כתובות שם, וכן סנהדרין ז, ב. וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ט, ס"ק ד שאפילו שוחד דברים ממש, כגון להקדים שלום לדיין, כשלא היה דרכו להקדים לו עד כה - אסור. כמו שאסרו זה לענין ריבית, ראה ה' מלוה ולוה פ"ה, ה"ב.

ד. פל דין ששאל שְׂאֵלָה¹⁸ - פְסוּל לְדִין לָזֶה
שֶׁהַשְׂאִיל¹⁹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשָׁלָא הִיָּה לוֹ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא ולא יטעון שקר, שאם אתה אומר כן, אין אתה רואה לו חובה (אבות פ"א מ"ח וברע"ב). (44) כדי שיחפש בטענותיהם וברמאות של כל אחד, ועי"ז ירד לאמיתת הדין (תוספות יו"ט שם). (45) שלא תחשוד בחייב לומר: גזלן היה זה, אלא תזכרו לומר: שמא טועה היה ולא נתכוון לגזול (שם וברע"ב).

פרק ארבעה ועשרים

(1) דיני ממונות שחוטכים בהם על פי אומדנות חזקות, למרות שאין בהם ראיות ברורות. אזהרה לדיין לא לחתוך הדין כשיועד בו שהוא מרומה. הסמכות לדיין לענוש ולהכות משום סייג וגדר בלבד. שלא יהיה כבוד הבריות קל בעיני הדיין.

א. יש לדין לדון בדיני ממונות על פי הדברים שדעתו נוטה להן שעה אמת, והדבר חזק בלבו שהוא כן, אף על פי שאין שם ראיה ברורה. ואין צריך לומר, אם היה יודע בודאי שהדבר כן הוא, שהוא דין כפי מה שיודע. כיצד? הרי שנתחייב אדם שבועה בבית דין², ואמר לדין אדם שהוא נאמן אצלו ושידעתו סומכת על דבריו, שעה האיש חשוד על השבועה - יש לדין להפך השבועה³ על שנגדו⁴, וישבע ויטל; הואיל וסמכה דעתו של דין על דבריו זה⁵. אפלו היתה אשה או עבד⁶ נאמנים אצלו, הואיל ומצא הדבר חזק ונכון בלבו - סומך עליו ודין⁷. ואין צריך לומר, אם ידע הוא עצמו שעה חשוד. וכן אם יצא שטר חוב לפניו, ואמר לו אדם שסמך עליו, אפלו אשה או קרוב⁹: זה פרוע הוא! אם סמכה דעתו על דבריו - יש לו לומר לזה: לא תפרע אלא בשבועה¹⁰. או אם היה עליו¹¹ שטר חוב לאחר¹² - יתן לזה שלא נפגם שטרו כלל¹³, ויניח זה שנפגם שטרו בדברי האחד¹⁴. או נשליף השטר בפניו¹⁵ ולא ידון בו. כפי מה שיראה. וכן מי שבא וטען שיש לו פקדון אצל פלוני שמת בלא צואה, ונתן סימניו מבהקין¹⁶, ולא היה זה הטוען רגיל להפגם בבית זה האיש שמת¹⁷, אם ידע הדין שעה המת אינו אמוד¹⁸ להיות לו חפץ זה¹⁹, וסמכה דעתו שאין זה החפץ של מת - מוציאו מן היורשין ונותנו לזה האמוד בו²⁰ ונתן סימנים²¹. וכן כל פיוצא בזה. שאין הדבר מסור אלא ללבו של דין, לפי מה שיראה לו שהוא דין האמת. אם כן, למה הצריכה תורה שני עדים? שבזמן שניבאו לפני הדין שני עדים - ידון על פי עדותן, אף על פי שאינו יודע אם באמת העידו או בשקר²².

(2) שהיה אדם תובעו ממון והוא כפר. (3) אע"פ שבדרך כלל אין עד אחד נאמן לפסול את חברו לשבועה. (4) התובע. (5) כתובות פה, א. (6) שהם פסולים לעדות לגמרי. (7) שם, רבא האמין את אשתו בעדות כוז, בהיותו משוכנע שהיא לא תשקר. (8) מידי המלוה הטוען את

והוכחות, ומכאן, שיותר טוב שלא יכיר הדיין את הבעל-דין ואת מעשיו, כדי שהכרעת המשפט תוחלט רק ע"פ צדקת המשפט הנידון (באר אליה, להרב ר' א"י הכהן קוק).

ז. כל שני תלמידי חכמים ששונאים זה את זה - אסורין לישב בדין זה עם זה²⁹. שדבר זה גורם ליציאת משפט מעקל³⁰, מפני השנאה שביניהן דעת כל אחד נוטה לסתור דברי חברו.

(29) סנהדרין כט, א. (30) מלשון הכתוב (חבקוק א, ד) "על כן יצא משפט מעוקל".

ח. לעולם יראה דין עצמו כאלו חרב מנחת לו על צוארו³¹, וגיהנם פתוחה לו מתחתיו³². וידע את מי הוא דן, ולפני מי הוא דן³³, ומי עתיד להפרע ממנו אם נוטה מקו האמת. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל³⁴. ואומר: ראו מה אתם עשים, כי לא לאדם תשפטו כי ליו³⁵.

(31) סנהדרין ז, א וכגירסת ה"ר"ף שם, ונוסח התלמוד: כאילו חרב מונחת לו בין ירכיני. שם. החרב - רומז לעונש בעולם הזה, והגיהנם - לעולם הבא (סמ"ע לחומ"מ ח, ח). (33) את הקב"ה (סנהדרין ו, ב). (34) מכאן, שהוא דן לפני הקב"ה, והכתוב מסיים: "בקרב אלהים ישפוט", כלומר: הקב"ה הנזכר בראש הפסוק, ישפוט בקרב אלהים - הם הדיינים להפרע מהם (סמ"ע שם, יא). (35) הרי שהוא כדן את הקב"ה.

ט. כל דין שאינו דן דין אמת לאמתו - גורם לשכינה שתסתלק מישראל³⁶. וכל דין שנוטל מזה ונותן לזה שלא בדין - הקדוש ברוך הוא גובה ממנו נפשות. שנאמר: וקבע את קבעיהם נפש³⁷. וכל דין שדן דין אמת לאמתו, אפלו שעה אחת - כאלו תקן את כל העולם בל³⁸, וגורם לשכינה שתשרה בישראל. שנאמר: אלהים נצב בעדת אל³⁹. ושם יאמר הדין: מה לי ולצרה הזאת? תלמוד לומר: ועמכם בדבר משפט⁴¹ - אין לדין אלא מה שעיניו ראות⁴².

(36) סנהדרין ז, א. (37) שם. (38) שבת י, א "כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". (39) סנהדרין שם. (40) שאם יטעה יענש. (41) לפי הטענות שעמכם במשפט, לפי אותם דברים תשפטו, ולא תיענשו (שם ו, ב וברש"י). (42) עליו להתכוון להוציאו לאמיתו, ושוב לא יענש (שם וברש"י).

י. ולעולם יהיו בעלי דינין לפניו כרשעים⁴³, ובחזקת שכל אחד מהן טוען שקר⁴⁴, ודין לפי מה שתראה מן הדברים. וכשישפטו מלפניו - יהיו בעיניו כצדיקים, כשקבלו עליהם את הדין, ודין כל אחד מהם לכף זכות⁴⁵.

(43) שלא יטה לבך לאחד מהם, לומר: איש פלוני חשוב

ג. ומצנין לדין שהוא יודע בדין שהוא מרמה²⁹, שלא
יאמר: אחתכנו³⁰, ויהיה הקולר³¹ תלוי בצוארי
העדים? תלמוד לומר: מדבר שקר תרחק³². כיצד
יעשה? ידרש בו ויחקר הרבה בדרישה ובחקירה
של דיני נפשות³³. אם נראה לו לפי דעתו [שאין בו
רמאות - חותף את הדין על פי העדות. אבל אם
היה לבו נוקף] שיש בו רמאות; או שאין דעתו
סומכת על דברי העדים, אף על פי שאינו יכול
לפסלן; או שדעתו נוטה שבעל דין זה רמאי ובעל
ערמה, והשיא³⁴ את העדים, אף על פי שהם נשנים
ולפי תמם העידו, וזה הטעם; או שנראה לו מפלל
הדברים, שיש שם דברים אחרים מסתרינן³⁵, ואינן
רוצים לגלותם - כל אלו הדברים וכיצא בהן אסור
לו להתחף אותו הדין, אלא יסלק עצמו מדין זה,
וידיננו מי שלבו שלם בדבר³⁶. והרי הדברים
מסורים ללב. והכתוב אומר: כי המשפט לאלהים
הוא³⁷.

29 שמבין מדברי העדים שאין עדותם אמת. 30 אפסקנו.
31 שלשלת העון. 32 שבועות ל, ב. 33 שהיא
מדוקדקת מאד, ומבוארת בהל' עדות פ"א, ה"ד-ה.
34 שידלם או הסיתם. 35 נעלמים. 36 ודוקא שלא
נחבר אצלו שהוא מרומה, אבל אם יודע הדיין בבירור
שעדי שקר הם, אינו רשאי להסתלק מן הדין אלא ידון כפי
ידיעתו את האמת (רדב"ז). וכשהיה הרא"ש רואה באומד
מוכח, שהדין מרומה, היה כותב ונותן ביד הנתבע, שאין
לשום דיין להשתדל בדין זה (שו"ע חו"מ טז, ג). וכתוב
בהגהות מיימוניות, כל זה כשהתובע רמאי, אבל אם הנתבע
טוען ברמאות - יש לחתכו, ואין הדיין יכול להסתלק, שלא
יהא חוטא נשכר. וכן בשו"ע שם סעיף ד. 37 שאל יתנצל
הדיין לומר, איני רואה בטענות שום צד של רמאות, כי
דברים אלה מסורים ללב, והקב"ה יודע מה שבלבו, ועל
כגון זה נאמר (ויקרא כה, יז) "ויראת מאלהיך" (סמ"ע
לחו"מ טו, יא). וראה בבא-מציעא נח, ב "כל דבר המסור
ללב, נאמר בו: ויראת מאלהיך".

ד. יש לבית דין להלקות מי שאינו מחזיב מלקות,
ולתקן מי שאינו מחזיב מיתה. ולא לעבר על דברי
תורה³⁸, אלא לעשות סניג³⁹ לתורה. וכיון שרואים
בית דין שפרצו העם בדבר⁴⁰, יש להן לגדר ולחזק
הדבר כפי מה שצריך להם. הכל הוראת שעה, לא
שיקבע הלכה לדורות. מעשה והלקו אדם שבעל
אשתו תחת אילן⁴¹. ומעשה באחד שרכב על סוס
בשבת בימי יונים⁴², והביאוהו לבית דין וסקלוהו⁴³.
ומעשה ותלה שמעון בן שטח שמונים נשים⁴⁴ ביום
אחד באשקלון. ולא היו שם כל דרכי הדרישה
והחקירה וההתראה, ולא בעדות ברורה, אלא הוראת
שעה כפי מה שצריך⁴⁵.

38 שיתכוון לבוד מלכו חיוב מיתה לשאינו חייב.

הלוה. 9 שהם פסולים לעדות, כי אילו עד אחד כשר,
נאמן לטעון שטר פרוע הוא זה, לחייב את המלוה להשבע,
אפילו כשאין דעת הדיין סומכת על דבריו, כמבואר בהל'
מלוה ולווה פ"ד, ה"א. 10 כתובות שם, וכפירוש
ה'תוספות' שם בשם רבינו חננאל. 11 על הלוה. 12
שלוה ממנו כסף, ואין לו לשלם אלא לאחד מהם.
13 שלא ערערו עליו לומר: פרוע הוא. 14 כדעת רב
אלפס שם: "בשודא דדיינא", וכפי שפירשו הרא"ש שם
פ"ט, אות ו. 15 וגם לא יקרענו, אלא שלא יגבה בו.
ויתכן, אם ילך לבית-דין אחר, שאינו סומך על עד פסול זה,
יגבה בו (רא"ש שם בשם רש"י). וכן סיכמו בכתובות פה,
א שלא קורעים השטר לגמרי. 16 מצויינים וברורים
ביותר. 17 שנוכל לחשוך בו, שהסתכל בסימנים והתחקה
עליהם. 18 אין אנשים אומדים אותו על כך (רש"י
לגיטין נב, ב). 19 כגון שהיה עני, והחפץ הוא דבר יקר
מאד. 20 שהוא מוחזק כעשיר, ואנשים אומדים אותו
בחפץ כזה. 21 אבל אילו היה הנפקד "אמוד בו" - אין
סימני המפקיד מועילים לו, כי שמא קנהו הנפקד ממנו
(כתובות פה, ב) והשווה הל' שאלה פ"ו, ה"ד. וכתבו
ה'תוספות' שם, אע"פ שאילו היה הנפקד חי וטוען שלי הוא
החפץ הוא נאמן, אע"פ שאינו אמוד, כי אולי מציאה מצא
או קיבלו במתנה, בכל זאת אין אנו טוענים כן לטובת
היתומים, כי זהו דבר נדיר מאד. 22 ומכאן, שאם יודע
הדיין שהעידו שקר, עליו לדון כפי מה שהוא יודע ולא
יחוש לעדים (רדב"ז, וראה בסמוך ה"ג).

ב. כל אלו הדברים הן עקר הדין. אבל משרבו פתי
דינין שאינן הגונים, ואפילו היו הגונים במעשיהם
- אינן חקמים בראי ובעלי בינה, הסכימו רב פתי
דיני ישראל: שלא יתפכו שבועה²³ אלא בראיה
ברורה. ולא יפגמו שטר ויפסידו חזקתו בעדות
אשה או פסול. וכן בשאר כל הדינין. ולא ידון הדין
בסמיכת דעתו ולא בדיעתו, כדי שלא יאמר כל
הדיוט: לפי מאמין לדברי זה, ודעתי סומכת על זה.
וכן אין מוציאין מן היתומים אלא בראיה ברורה,
לא בדיעת הדין ולא באמין המת²⁴ או הטוען²⁵. ואף
על פי כן, אם העיד אדם נאמן בדבר מפלל הדברים,
ונסתה דעת הדין שאמת הוא אומר - ממתינ בדין²⁶,
ואינו דוחה עדותו, ונושא ונותן עם בעלי דינין עד
שיודו לדברי העד, או יעשו פשרה²⁷, או יסתלק מן
הדין²⁸.

23 על התובע. 24 אם הוא אמוד או לא. 25 דעת
הגאונים, הובאה ברי"ף לכתובות פ"ט. 26 משהה הדין
ומחמיצו. 27 רי"ף שם. 28 וכתוב ב"הגהות
מיימוניות": צריכים הדיינים להתרחק בכל יכלתם, שלא
יקבלו עליהם דין תורה (אלא דרך פשרה), כי מאד נתמעטו
הלכבות. ובירושלמי סנהדרין פ"א ה"א, אמרו: בימי שמעון
בן שטח ניטלו דיני ממונות, אמר רבי שמעון בר יוחאי:
ברוך ה' שאיני חכם לדון. ופירש ה"פני משה": איני יכול
לדון, ואין עלי עונש המשפט, וחושך עצמו מן הדין היה.

עליו: פלוני מוחרם, כמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ז, ה"ב. והמנודה - אין כוללים אותו בעשרה לכל דבר שצריך עשרה, ולא יושבים בארבע אמותיו, אבל מלמד הוא לאחרים ומלמדים אותו, ונשכר לאחרים, ושוכר. יותר עליו המוחרם, שאינו שונה לאחרים ואין שונים לו, אינו נשכר ואין נשכרים לו, ואחרי שישב בנידוי שלשים יום ולא ביקש להתירו - מנדים אותו שנית, ישב שלשים יום אחרים ולא ביקש להתירו - מחרימים אותו (שם ד"ו). (58) בכתי"י תימן: או שהחרימוהו. (59) השליח אומר: שמנדהו על דעתו של גדול בית-הדין, כדי שהחוטא יחוש לנפשו, שאם לא ידגיש שליח בית-הדין, שזה על דעת גדול בית-הדין, אין להאשים את החוטא כשלא יחוש לדבריו (כסף-משנה). (60) הרי שמחרימו על דעת הגדול. (61) הרי שמפרסם חטאו ברבים (מועד קטן טז, א).

ח. וכן יש לדגן לעשות מריבה עם הראוי לריב עמו, ולקללו ולהכותו ולתלש שער, ולהשביעו באלהים בעל פרוחו שלא יעשה או שלא עשה. שגאמר: ואריב עם ואקללם⁶², ואפה מהם אנשים ואמרטם, ואשביעם באלהים⁶³.

(62) את אלה שהושיבו נשים נכריות. (63) שלא יתנו בנותיהם לבני הגויים (מועד קטן, שם).

ט. וכן יש לו לכפות ידים ורגלים, ולאסר בבית האסורים, ולדחף ולסחב על הארץ. שגאמר: הן למות⁶⁴ הן לשרש⁶⁵, הן לענש נכסין⁶⁷ ולאסורין⁶⁸.

(64) לקשור. (65) ארתחסתא מלך פרס נתן רשות לעזרא לענוש את העבריינים כל אחד כראוי לו וכראות עיניו. (66) לעקרו מן השורש אותו ואת זרעו (רש"י לעזרא שם), אבל בתלמוד מועד קטן שם, אמרו: לשרושי - זו הרדפה, ומפרש רבינו: לסחוב על הארץ (כסף-משנה). (67) עונש ממון. (68) מפרש רבינו: לאסרו בבית הסוהר, אבל רש"י שם מפרש: לקשרו על העמוד ולהלקותו, וכן בעזרא מפרש רש"י: "ולאסורין - לייסרו ביסורין", ועונש בית הסוהר לא הזכיר בדבריו.

י. פל אלו הדברים - לפי מה שיראה הדין שזה ראוי לכך ושהשעה צריכה. ובפל יהיו מעשיו לשם שמים⁶⁹. ואל יהיה כבוד הבריות קל בעיניו, שהרי הוא דוחה את לא תעשה של דבריהם⁷⁰. וכל שבן כבוד בני אברהם יצחק ויעקב⁷¹, המחזיקין בתורת האמת, שיהיה זהיר שלא יהרס כבודם; אלא להוסיף בכבוד המקום בלבד. שכל המבזה את התורה⁷² - גופו מחלל על הבריות; והמכבד את התורה - גופו מכבד על הבריות⁷³. ואין כבוד התורה אלא לעשות על פי חקיה ומשפטיה⁷⁴.

(69) לגדור פרוצות הדת, ולעשות סייג לתורה, וכן אמרו (אבות פ"ב, מ"ב) "וכל מעשין יהיו לשם שמים". (70) של החכמים, שעליהם אמרה תורה (דברים יז, יא) "לא תסור מן הדבר אשר יגידו לך" (ברכות יט, ב) וכדברי רבינו

(39) גדר. (40) הרסו את הגדר וזולזלו בו. (41) בפרהסיא, והרי זו פריצות גדר הערוה. וכלשון רבינו בהל' איסורי ביאה פכ"א ה"ד: "שלא יראה כזנות, וירגילו עצמם לידי זנות". (42) שהיוונים גזרו גזירות על ישראל, והיו המצוות בזויות בעיניהם. (43) אע"פ שאין זה אלא איסור מדרבנן בלבד, ואין עליו עונש מיתה, כמבואר בהל' שבת פכ"א ה"ט. (44) מכשפות. (45) שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים, ותלאן לפרסם חומר העוון, ודן את כולן ביום אחד, אע"פ שאין דנים שנים ביום אחד - מפני קרוביהן שלא יתקשרו להצילן (סנהדרין מה, ב וברש"י), ושאר כל ההוראות מנויות שם מו, א.

ה. וכן יש לבית דין בכל מקום ובכל זמן להלקות אדם ששמועתו רעה⁴⁶, והעם מרננים עליו⁴⁷ שהוא עובר על העריות. והוא שיהיה קול שאינו פוסק, כמו שבארנו⁴⁸, ולא יהיו אלו אויבים ידועים שמוציאין עליו שמועה רעה⁴⁹. וכן מבזין את זה ששמועתו רעה, ומחרפין את יולדתו⁵⁰ בפניו⁵¹.

(46) ששומעים עליו, שהוא עובר עבירות (קידושין פא, א), שנאמר (שמואל-א ב, כד) "אל בני, כי לא טובה השמועה אשר אנכי שומע". (47) מדברים בו. "ודבת עם" (יחזקאל לו, ג) מתרגם יונתן: ורנת עם. (48) בהל' סוטה פ"ב, ה"ד. (49) כי אם יש לו אויבים - הם הם שהוציאו הקול ואין חוששים לו (יבמות כה, א). (50) אמו. (51) מגילה כה, ב, ומפרש רש"י שם, ד"ה: בגימ' "ושי"ן בשם תשובות הגאונים: מותר לבזות גם את אמו שילדתו. וכתב הר"ן שם: כל זה באדם רגיל, אבל תלמיד-חכם - אסור לבזותו אלא פסחו כלילה, והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, ה"א.

ו. וכן יש לדגן תמיד להפקיר ממון שיש לו בעלים, ומאבד ונותן⁵² כפי מה שיראה לגדר פרוצות הדת ולחזק הבדק⁵³, או לקנס אדם⁵⁴. והרי הוא אומר בעזרא: וכל אשר לא יבוא לשלשת הימים בעצת השרים והזקנים יחרם כל רכושו. מפאן, שהפקיר בית דין - הפקיר⁵⁵.

(52) מזה לזה. ובכתי"י תימן: ומאבד זכותם כפי מה שיראה. (53) הסדק, שנראה בחומת הדת. (54) תקיף ואנס. (55) מועד קטן טז, א. ובגיטין לו, ב. ושם הוסיפו עוד מקור, שנאמר (יהושע יט, נא) "אלה הנחלות אשר נחלו אלעזר הכהן... וראשי האבות" וגו' - וכי מה ענין ראשים אצל אבות? לומר לך, מה אבות מנחילים את בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים העם כל מה שירצו.

ז. וכן יש לדגן לנדות⁵⁶ ולהחרים⁵⁷ מי שאינו בן נדוי, כדי לגדר פרץ, כפי מה שיראה לו והשעה צריכה לכך. ויאמר, שנדהו והחרמהו⁵⁸ על דעתו⁵⁹. ויפרסם חטאו ברבים. שגאמר: אורו מרוז אמר מלאך יי⁶⁰, אורו ארור ישביה, פי לא באו לעזרת יי⁶¹.

(56) להרחיקן, שאומר: פלוני יהא בשמתא. (57) לומר

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ו תמוז - ספר שופטים - הלכות סנהדרין קכו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יושבים לארץ, והמפסיע ביניהם לילך ולישב במקומו, נראה כמפסיע על ראשם (רש"י). (8) שם ח, א. (9) בכתב יד תימן: הקדוש-ברוך הוא להם במצרים נאמר וכו'. (10) ספרי פרשת בהעלותך אות צא.

- ג. פִּדְרָךְ שְׁנִצְטָה הִדִּין לְנֶהֱג בְּמִצְוֶה זו, כִּף נִצְטָו 19
- הַצִּבּוֹר לְנֶהֱג כְּבוֹד בְּדִין. שְׁנֵאמַר: וְאַצְוֶה אֶתְכֶם. זו 20
- אֲזַהֲרָה לַצִּבּוֹר שֶׁתִּהְיֶה אֵימַת הַדִּין עָלֵיהֶן. וְלֹא 21
- יִתְבַּיֵּשׁ בְּפָנֵיהֶם, וְלֹא יִנְהֵג קְלוֹת רֹאשׁ בְּעַצְמוֹ. 22

(11) סנהדרין שם. (12) כמבואר בסמוך הלכה ד.

- ד. בִּיּוֹן שְׁנֵתְמַנָּה אָדָם פְּרָנָס עַל הַצִּבּוֹר, אֲסוּר 23
- בַּעֲשִׂית מְלָאכָה בְּפָנֵי שְׁלֹשָׁה, כְּדֵי שְׁלֹא יִתְבַּיֵּשׁ 24
- בְּפָנֵיהֶם. 13. אִם הַמְּלָאכָה בְּרָפִים אֲסוּרָה עָלָיו, קָל 25
- וְחֹמֶר לְאָכַל וְלִשְׁתּוֹת. 14. וְלִהְשֹׁתָּהּ בְּפָנֵי רַבִּים 26
- וּבִכְנִיסַת עַמִּי הָאָרֶץ וּבִסְעֻדַת מִרְעוֹת. 15. אוֹי לָהֶם 27
- לְאוֹתֵן הַדִּינִים שֶׁנֶּהֱגוּ בָכֶם מֵעַלְבוֹן תּוֹרַת מֹשֶׁה! 28
- שִׁבּוֹז דִּינִיָּה, וְהַשְׁפִּילוּהָ עַד אָרֶץ, וְהִגִּיעוּהָ עַד 29
- עַפְרָה, 16. וְגִרְמוּ רָצָה לָהֶן וּלְבָנֵי כְנִיָּהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה 30
- וּלְעוֹלָם הַבָּא. 17. 31

(13) קידושין ע, א. שגנאי הוא ושללות לדור שכפופים לזה, שאין לו מי שיעשה מלאכתו (רש"י). ובירושלמי סנהדרין פרק ב, הלכה ו אמרו: כל דיין, שאין לו מי שישמשנו אסור לו לקבל מינוי דיין, וכן בשולחן ערוך חושן משפט ח, ד. (14) אפילו בסעודת מצוה. (15) שהיא סעודת הרשות, הרי זה קל וחומר בנו של קל וחומר (סמ"ע שם סעיף קטן כב). (16) על פי מליצת הכתוב בישעיה כה, יב. (17) פסחים מט, א "וגורם שם רע לו ולבניו עד סוף כל הדורות". והשווה הלכות דעות פרק ה, הלכה ב'ג, ובביאורנו שם אות יד בשם "הזוהר".

- ה. אֲסוּר לְנֶהֱג קְלוֹת רֹאשׁ בְּשָׁלִיחַ בֵּית דִּין. 18. וְהָיָה 32
- הַשְׁלִיחַ נֶאֱמָן בְּשָׁנִים לְעֶנְיֵן הַנְּדִי. שְׁאָם אָמַר: פְּלוֹנִי 33
- הַקְּלָנִי. 19. אוֹ הַקְּלָה הַדִּין, אוֹ לֹא רָצָה לְבוֹא לְדִין - 34
- מִשְׁמַתִּין. 20. אוֹתוֹ עַל פִּי. אֲבָל אֵין כּוֹתֵבִין פִּתְחָא. 21 35
- עָלָיו עַד שֶׁיִּבְאוּ שָׁנִים וְיַעֲיִדוּ עָלָיו שְׁנִמְנַע לְבוֹא 36
- לְבֵית דִּין. 22. 37

(18) ההולך להזמין איש לדין. (19) ביזה אותי. (20) מגדים, וכמבואר לעיל פרק כ"ד, הלכה ז ובביאורנו שם. (21) שטר-שמתא. המודיע שפלוני נתנה על שלא רצה לבוא לדין. ומוסרים אותו בידי התובע, ראה בהלכות מלווה פרק כ"ב, הלכה ג. ונקרא פיתחא - שזוהי הפתיחה וההתחלה לסדר הפעולות שבית דין נוקט לגביית החוב מידי הלווה למלווה (הערוך). ויש מפרשים: לשון חרב שלופה, ככתוב (תהילים נה, כב) "והמה פתיחות". ורש"י שם מפרש: לשון קללה הוא בארמית, כמו פתיחה שבש"ס, שהוא "שטר שמתא". (22) בבא קמא קיב, ב, כי הואיל ויצטרך לשלם דמי סופר הדיינים, כשיתירו לו את נידויו, כמבואר בסמוך הלכה ח, אין אנו מוציאים ממון פחות משני עדים (שם).

- ו. אֵין שְׁלִיחַ בֵּית דִּין חֵיב בְּאֲמִירַת דְּבָרִים. 23. מִשּׁוֹם 38

בהל' אבל פ"ג הי"ד: "מיטמא (הכהן) בטומאה מדבריהם לכבוד הבריות, כיצד? אָבֵל שהלך בבית הפרס, הכל הולכים אחריו שם לנחמו" וכו'. (71) כדברי רבי עקיבא, במשנה בבא-קמא צ, ב. (72) העוסקים וההוגים בה. (73) אבות פ"ד מ"ו, וכפירוש רבינו והרע"ב שם. (74) כמו שאמרו (מדרש 'שמות רבה' פרשה ל אות כג) "שלא נתן לכם הקב"ה את התורה, אלא על-מנת שתעשו את הדינים", וכשהוא משתדל לעשות סייג לתורה ולדון את הפורצים בה, הרי זה מכבד את התורה.

יום חמישי ט"ו תמוז ה'תשע"ט

פרק חמשה ועשרים

(1) האיסור לפרנס ומנהיג, לנהוג בשררה ובגסות על הציבור. הכיבוד ההדדי בין הדיין והציבור. שאסור לפרנס ולדיין להתבזות בפני הציבור. שלא לפגוע בכבודו של שליח בית דין, המוזמן לבוא לבית-דין ולא בא, מה עונשו. זמנים ידועים שאין קובעים בהם ימי דיון לבעלי דין.

- א. אֲסוּר לְאָדָם לְנֶהֱג בְּשָׂרָה עַל הַצִּבּוֹר וּבְגִסוֹת 1
- הַרוֹחַ, 2. אֲלֹא בַּעֲנָה וִירָאָה. וְכָל פְּרָנָס 3 הַמְטִיל אִימָה
- יְתֵרָה עַל הַצִּבּוֹר שְׁלֹא לְשֵׁם שְׁמִים - נִעְנֵשׁ, וְאִינוֹ 3
- וִירָאָה לוֹ בֶּן תַּלְמִיד חָכָם. שְׁנֵאמַר: לֵבֵן יִרְאוּהוּ 4
- אֲנָשִׁים, לֹא יִרָאָה כָּל חַכְמֵי לְבָב. 5

(2) יהירות. (3) מנהיג. "את שלושת הרוצים" (זכריה יא, ח) מתרגם יונתן: ית תלתא פרנסיא. (4) ראש השנה יז, א, אליהוא אמר לאיוב: לפי שהיית מטיל אימה יתירה על דורך חנינם, לפיכך, לא זכית להתקיים לך בנים חכמי לב (רש"י לאיוב שם), ובסנהדרין צב, א אמרו: "כל פרנס שמנהיג את הציבור בנחת, זוכה ומנהיגם לעולם הבא". והשווה הלכות תשובה פרק ג, הלכה י"ג.

- ב. וְכֵן אֲסוּר לוֹ לְנֶהֱג בְּהֵן קְלוֹת רֹאשׁ, אֵף עַל פִּי 6
- שֶׁהֵן עַמִּי הָאָרֶץ. 5. וְלֹא יִפְסִיעַ עַל רֹאשֵׁי עַם הַקֹּדֶשׁ. 7
- אֵף עַל פִּי שֶׁהֵן הַדִּיּוֹטוֹת וְשֹׁפְלִים - בְּנֵי אֲבִרָהֶם 8
- יִצְחָק וְיַעֲקֹב הֵם, וְצַבָּאוֹת הַשֵּׁם שֶׁהוֹצִיא מֵאָרֶץ 9
- מִצְרַיִם בְּכַח גְּדוֹל וּבְכֵד חֲזָקָה. וְסוֹבֵל טֶרֶח הַצִּבּוֹר 10
- וּמִשְׁאֵן. כְּמֹשֶׁה רַבִּנוּ, שְׁנֵאמַר בּוֹ: כַּאֲשֶׁר יֵשָׂא הָאִמָּן 11
- אֶת הַיִּגְלָה. 8. וְהָיָה הוּא אוֹמֵר: וְאַצְוֶה אֶת שְׁפָטֵיכֶם. זוֹ 12
- אֲזַהֲרָה לְדִין, שִׁסְפֹּל אֶת הַצִּבּוֹר כַּאֲשֶׁר יֵשָׂא הָאִמָּן 13
- אֶת הַיּוֹגָן. צֹא וּלְמַד מִמֹּשֶׁה, רִבֵּן שֶׁל כָּל הַנְּבִיאִים. 14
- בִּיּוֹן שֶׁשְׁלַחוּ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּמִצְרַיִם, וְנֵאמַר: 15
- וַיֵּצֵאוּ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. אָמְרוּ מִפִּי הַקְּבִלָה. 10. שְׁאָמַר 16
- לָהֶם לְמֹשֶׁה וְלֹאֲהֲרֹן: עַל מִנַּת שִׁיחֵיו מְקַלְלִים אֶתְכֶם 17
- וְסוֹקְלִין אֶתְכֶם בְּאֲבָנִים. 18

(5) שאינם בני תורה, וחכמינו אמרו (נדרים פא, א) "מפני מה אין מצויים תלמידי חכמים לצאת תלמידי חכמים מבניהם... משום שקורים לאנשים חמורים" (=מבזים אותם מפני תורה שבהם, רש"י). (6) בכתב יד תימן: ולא יפסע. (7) סנהדרין ז, ב. כשהיה המתורגמן דורש היו הציבור

1 לְשׁוֹן הָרָעָה²⁴. וְכָל הַמַּצְעֵר שְׁלִיחַ בֵּית דִּין - יֵשׁ לְבֵית
2 דִּין רְשׁוּת לְהַכּוֹתוֹ מִכַּת מִרְדּוֹת²⁵.

24 בְּעֶרְבַּיּוֹם טוֹב. אֲבָל קוֹבְעֵין בְּנִסָּן שְׂיָבֹא אַחֵר נִסָּן,
25 וּבִתְשָׁרִי שְׂיָבֹא אַחֵר תְּשָׁרִי. אֲבָל לֹא קוֹבְעֵין בְּעֶרְבַּי
26 שֶׁבֶת שְׂיָבֹא אַחֵר שֶׁבֶת, מִפְּנֵי שֶׁהַכֹּל טְרוּדִין בְּעֶרְבַּי
27 שֶׁבֶת³⁶.

(23) דברי הגנאי של הנתבע לדיין. (24) מועד קטן טז, א.
שנאמר: "העיני האנשים ההם תנקר" ומניין ידע משה
לכתוב את זה בספר, אם לא שהשליח סיפר לו (רש"י שם).
(25) קידושין יב, ב. מכת מרדות - מפורשת לעיל פרק י"ח,
הלכה ה.

(35) לבוא לדין. (36) ויכול להתנצל ולומר: מפני טרדות
שבת ויום-טוב שכחתי את דבר ההזמנה (בבא קמא שם).

28 י. מִי שֶׁהוּא בְּמִדְיָנָה, וְהֵלֵךְ שְׁלִיחַ בֵּית דִּין וְלֹא
29 מֵצָאוּ - אֵין קוֹבְעֵין לוֹ זְמַן עַד שְׂיִמָּצֵא אוֹתוֹ הַשְּׁלִיחַ
30 וְיֹאמַר לוֹ. הִיָּה בְּכֹפֶר חוּץ לְמִדְיָנָה, אִם דָּרָכּוֹ לְבֹא
31 בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם - אוֹמֵר הַשְּׁלִיחַ אֶפְלוֹ לְאַחֵד מִן
32 הַשְּׂכָנִים, אֶפְלוֹ לְאַשָּׁה: אִם יָבֹא פְּלוּנִי, הוֹדִיעֵוָהוּ
33 שֶׁבֵּית דִּין קָבְעוּ לוֹ זְמַן שְׂיָבֹא³⁷ לְבֵית דִּין. וְאִם לֹא
34 בָּא - מְנַדִּין אוֹתוֹ לְעֶרְבַּי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים?
35 כְּשֶׁאֵין הַדֶּרֶךְ שֶׁדָּרָכּוֹ לֵילֵךְ בֵּה³⁸ עַל מְקוֹם בֵּית דִּין;
36 אֲבָל אִם דָּרָכּוֹ עֲלֵיהֶן - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׂיִדְעֵו
37 הַשְּׁלִיחַ בְּעֶצְמוֹ; שְׁמָא לֹא אָמְרוּ לוֹ הַשְּׂכָנִים, שְׁהָרִי
38 הֵם אוֹמְרִין: דָּרָכּוֹ עַל פֶּתַח בֵּית דִּין, וּכְבֹּד הַלֵּךְ
39 אֲלֵיהֶם וּנְפֻטָר³⁹. וְכֵן אִם לֹא בָּא בְּמִדְיָנָה עַד לְמַחֵר
40 - אֵין סוֹמְכִין עַל הַשְּׂכָנִים, שְׁמָא שָׁכְחוּ וְלֹא אָמְרוּ
41 לוֹ.

3 ז. שְׁלִיחַ שְׁאֹמֵר: פְּלוּנִי שְׁלַחְנִי בְּשֵׁם אֶחָד מִן
4 הַדִּינִים, וְלֹא רָצָה בְּעַל דִּין לְבֹא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו
5 פֶּתַחַא שֶׁל שְׁמָתָא, עַד שְׂיֹאמַר מִשֵּׁם שְׁלִשְׁתָּן. בְּמָה
6 דְּבָרִים אֲמוּרִים? שְׁהֵלֵךְ הַשְּׁלִיחַ בְּיוֹם שְׂאִינוֹ יָדוּעַ
7 לִישִׁיבַת הַדִּינִים; אֲבָל בְּיוֹם הַיָּדוּעַ שֶׁהַדִּינִים יוֹשְׁבִים
8 בּוֹ לְדִין - הַכֹּל יוֹדְעִים שֶׁכָּל הַדִּינִים מְקַבְּצִין, וְאִף
9 עַל פִּי שְׂבָא הַשְּׁלִיחַ בְּשֵׁם אֶחָד - בְּאֵלּוֹ בָּא בְּשֵׁם
10 שְׁלִשְׁתָּן²⁶.

(26) סנהדרין ח, א. ודווקא, שיהא שווה לשני הדיינים
הנשארים, אבל לא שיהא הפחות שבכולם (ש"ך לחושן
משפט יא, ג).

11 ח. מִי שֶׁשָּׁלַחוּ לוֹ בֵּית דִּין לְבֹא, וְלֹא בָּא לְדִין -
12 מְנַדִּין אוֹתוֹ²⁷, וְכוֹתְבִין עָלָיו פֶּתַחַא, וְנוֹתֵן שָׂכָר
13 הַסּוֹפֵר²⁸. וּבָעֵת שְׂיָבֹא קוֹרְעִין הַפֶּתַחַא²⁹. כְּתָבוּ לוֹ
14 פֶּתַחַא מִפְּנֵי שֶׁלֹּא קָבַל הַדִּין, בִּינָן שְׁאֹמֵר: הָרִינִי
15 מִקָּבַל הַדִּין - קוֹרְעִין נְדוּיוֹ³⁰. קָבְעוּ לוֹ בֵּית דִּין זְמַן
16 שְׂיָבֹא הַיּוֹם, וְלֹא בָּא כָּל אוֹתוֹ הַיּוֹם - כּוֹתְבִין עָלָיו
17 פֶּתַחַא לְעֶרְבַּי. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? כְּשֶׁהָיָה
18 בְּמִדְיָנָה³¹, וּמִרְדּוֹ וְלֹא בָּא; אֲבָל אִם הִיָּה בְּכֹפְרִים³²
19 וְיוֹצֵא וְנוֹכֵס - קוֹבְעִים לוֹ זְמַן שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי וְשָׁנִי³³.
20 וְאִם שְׁלֵם יוֹם שְׁנֵי וְלֹא בָּא - אֵין כּוֹתְבִין עָלָיו פֶּתַחַא
21 עַד לְמַחֵר³⁴.

(37) ובכתב יד תימן: שיבוא היום. (38) חזרה לביתו.
(39) נמצא שלא קיבל בכלל את ההזמנה, וצריך השליח
להזמינו בעצמו (שם).

42 יא. מִי שְׂבָא לְבֵית דִּין וְקָבַל הַדִּין, וְאָמְרוּ לוֹ לְשֵׁלֵם,
43 וְהֵלֵךְ וְלֹא שֵׁלֵם - אֵין מְנַדִּין אוֹתוֹ⁴⁰ עַד שְׂיִתְרוּ בּוֹ
44 שְׁנֵי וְחֲמִישִׁי וְשָׁנִי, וְאַחֵר כֹּף מְנַדִּין אוֹתוֹ עַד שְׂיִתֵּן
45 מָה שֶׁהוּא חַיֵּב. וְאִם עֲמַד שְׁלִשִּׁים יוֹם וְלֹא תָבַע
46 לְהַתִּיר נְדוּיוֹ - מְחַרְימִין אוֹתוֹ⁴¹.

(27) מרחיקים אותו מן הציבור, אין כוללים אותו בעשרה
לכל דבר שצריך עשרה ואין יושבים עימו בארבע אמותיו,
כמבואר בהלכות תלמוד תורה פרק ז, הלכה ד.
(28) כשיבוא לבקש היתר נידויו, משלם שכר כתיבת
הפיתחא. (29) אבל לא כשיבטיח לבוא ועדיין לא בא.
(30) אף על פי שעדיין לא קיימו בפועל, כי שמא אין לו
כסף כעת, ומשתדל להשיג, אבל כשלא הופיע לפני בית
הדין, הרי זו חציפות ואין מתרצים לו עד שיבוא ממש (בבא
קמא קיג, א וברש"י). (31) בעיר. (32) שהם חוץ לעיר
והרי הוא טרוד ואנוס. (33) שהם ימי ישיבה קבועים של
הדיינים, ואם לא יבוא ביום שני, מזמנים אותו ליום חמישי,
ואם לא יבוא, מזמנים אותו שוב ליום שני הבא (רש"י שם).
והוא הדין אם הדיינים יושבים בקביעות בכל יום, שולחים
לו שלוש הזמנות זו אחר זו בכל יום שהוא, וכמבואר
בחושן משפט יא, א. (34) בבא קמא שם.

(40) לאלתר, שהרי לא התחצף, אלא משתמט מלשלם.
(41) והחרם חמור מהנידוי, שאינו שונה לאחרים ואין שונים
לו ואינו נשכר ואין נשכרים לו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ה. ולדעת הרשב"א הובאה ברדב"ז כאן:
החרם - הוא מן התורה; ונידוי אינו אלא מדברי חכמים.
וראה תשובות הרשב"א תקצא וב"נודע ביהודה" מהדורא
תניינא יורה דעה קמו. ודווקא כאן, שהסירוב הוא בענייני
ממון - אזי מתרים בו תחילה, אבל כשהתחצף כלפי
הדיינים, או שאמר איני מקבל עלי הדין, מנדים אותו
לאלתר, כמבואר במועד קטן טז, א. ואם עמד שלושים יום
ולא ביקש להתירו מנדים אותו שנית, וכשישב שלושים יום
אחרים בנידויו - מחרימים אותו, כמבואר בהלכות תלמוד
תורה פרק ז, הלכה ו. נמצאת ההתראה שמתרים במסרב
לשלם, משמשת כנידוי של שלושים יום הראשונים, ואם
ישב אחריה שלושים יום בנידוי ולא יתבע להתירו,
מחרימים אותו (כסף משנה).

פֶּרֶק שְׁעֵה וְעֵשְׂרִים

(1) דיני מקלל נשיא, דיין, אביו, או אחד משאר ישראל.

22 ט. אֵין קוֹבְעֵין זְמַן³⁵ לֹא בִימֵי נִסָּן וְלֹא בִימֵי תְּשָׁרִי,
23 מִפְּנֵי שֶׁהָעַם טְרוּדִין בְּמוֹעֲדוֹת. וְלֹא בְּעֶרְבַּי שֶׁבֶת וְלֹא

7) 'תורת כהנים' פ' קדושים: "לא תקלל חרש - אין לי אלא חרש, מניין לרבות כל אדם? תלמוד-לומר: ונשיא בעמך (=כל מי שבעמך) לא תאור, אם כן למה נאמר חרש? מה חרש מיוחד שהוא בחיים (=שאינו חסר לו, אלא חוש השמע בלבד), יצא המת שאינו בחיים". וכן אמרו (סנהדרין פה, א) "ונשיא בעמך - במקוויים שבעמך" ולא מי שנגמר דינו למיתה, שאין חייבים על קללתו, כמבואר בהל' ממרים פ"ה, ה"ב. וראה שם ה"א. 8) למעט גויים, כמו ששנינו במס' סופרים פ"ד, ה"ט: "גויים ומתים פטור", וכגירסת הגר"א שם. 9) כך הוא הנוסח בכת"י התימנים. ובדפוסים כתוב: וכן נשיא, וזוהי טעות גלויה וניכרת. 10) ובמכילתא (שמות כב, כז) אמרו: "מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד, וחייב עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דיין, ומשום נשיא, ומשום בעמך".

חומר עוון מחרף תלמיד חכם, או המבזה את בית הדין. האיסור להישפט בפני ערכאות של גויים.

1 א. כל המקלל דין מדיני ישראל - עובר בלא תעשה, שנאמר: אלהים לא תקלל. וכן אם קלל הנשיא, אחד ראש סנהדרין גדולה או המלך³ - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: ונשיא בעמך לא תאור. ולא דין ונשיא בלבד, אלא כל המקלל אחד מישראל - לוקה, שנאמר: לא תקלל חרש. ולמה נאמר חרש? שאפילו זה שהוא אינו שומע ולא נצטער בקללה זו - לוקה על קללתו⁵. ויראה לי, שהמקלל את הקטן הנכלם - לוקה. (הרי הוא פחורש⁶).

19 ג. המקלל עצמו - לוקה, כמו שקלל אחרים. 20 שנאמר: השמר לך ושמור נפשך¹¹. ואחד המקלל עצמו או חברו או נשיא או דין - אינו לוקה עד שיקלל בשם מן השמות, כגון יה ואלהים וישי ויפוצא בהן¹², או בכינוי מן הפנויים¹³, כגון חנון וקנא ויפוצא בהן¹⁴. הואיל והוא חייב אם קלל בכל הפנויים, כך אם קלל בכל לשון - חייב; שהשמות שקוראין בהן הגוים להקדוש ברוך הוא - הרי הן בכל הפנויים¹⁵. ואורר - בו שבועה, בו קללה, בו 28 נדפס¹⁶.

2) אלהים זה, חול הוא (סנהדרין סו, א), ומכוון אל הדיין המכונה בשם זה, ככתוב (שמות כב, ז) "ונקרב בעל הבית אל האלקים". 3) ובספר המצוות ל"ת שטז, כותב רבינו: "ושם זה כלומר: נשיא, מניחו הכתוב על המלך אשר בידו השלטון, והוא אמרו: "אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד. כב). והחכמים אומרים אותו בסתם על ראשי ישיבה של שבעים זקנים בלבד... לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש בידו שלטון, והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה שלטונית או מעלה תורנית, והיא הישיבה". וכן אמרו (בבא-בבא ד, א) "ולא יהא אלא נשיא, וכתוב ונשיא בעמך לא תאור". 4) שבועות לו, א. 5) כמו שאמרו במכילתא (שמות כא, יז) "לא תקלל חרש - דיבר הכתוב באומללים שבאדם". ובספר המצוות ל"ת שיו, כותב רבינו: "והיה עולה על דעתנו שכוונת התורה, שאסרה קללת אדם מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה והצער המגיעים לו, אבל קללת החרש כיון שאינו שומע... אין חטא בדבר - לפיכך השמיענו שאסור... לפי שאין התורה מביטה על מצב המתחרף בלבד, אלא הביטה גם על מצב המחרף, שהוזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה לכעוס". ומקור הדברים ב'פסיקתא' הובאה בכסף-משנה: "ולא תקלל חרש - מרבה אני אפילו בר ישראל שאינו שומעך, ק"ו לפניו". וצ"ל: ק"ו לפקח (באר אליהו להרב קוק לחו"מ ס" כז, ס"ק ה), וראה בסמוך בבאורנו אות ו. 6) כמו שאמרו (בבא-קמא פו, ב) קטן יש לו בושת - שכשמכלימים אותו הוא נכלם, ומכאן למד רבינו לענין חיוב קללתו (כסף-משנה). וראוי להעיר, שב'טור' חו"מ סימן כז מביא דברי רבינו בנוסח זה: שהמקלל את הישן חייב מפני שהוא כחרש, והכסף-משנה סובר שזוהי הגירסה הנכונה.

11) שבועות לו, א, "וכל מקום שנאמר: השמר, פן ואל - אינו אלא לא-תעשה" (שם). 12) והם מנויים בהל' יסודי התורה פ"ו, ה"ב. 13) תארי כבוד שמכנים בהם את שם ה'. 14) כגון רחום, אך אפים ורב חסד (שבועות לה, א) "בכולם עובר בלא-תעשה", והשווה הל' שבועות פ"ב, ה"ב. ולדעת הראב"ד אינו לוקה כשמקלל בכינוי מן הכינויים עד שיקלל בשם מן השמות שאינם נמחקים, והוא סובר שכן הוא בירושלמי, וכוונתו לירושלמי שבועות פ"ד, ה"י: "קללם בכינוי, רבי מאיר מחייב, וחכמים פוטרים" (פרי חדש). אבל יש לדחות שזה מדובר במקלל אביו ואמו ולענין מיתה, כמבואר במשנה, שם לה, א. אבל המקלל את חבריו, שהוא בלאו, לוקה גם בכינוי, כמפורש במשנה שם, וכמבואר שם בגמרא (לו, א) "אמר רבי ינאי ודברי הכל", שגם החכמים מודים לרבי מאיר בזה. 15) השווה הל' שבועות פ"ב, ה"ה ובבאורנו שם. והגר"א לחו"מ כז, ב מביא ראייה לזה מדברי הש"ס (סנהדרין ס, א) בקשר לפסוק (שופטים ג, כ) "ויאמר אהוד, דבר אלקים לי אליך ויקם מעל הכסא" - ומה עגלון מלך מואב שהוא גוי ולא ידע אלא בכינוי - עמד, ישראל ושם המפורש על-אחת-כמה וכמה (=שצריך לקום עם הזכרתו), הרי שהשמות שקוראים הגויים נקראים כינוי. 16) כל הלשונות הללו הוא משמש: אם חכם נידהו בלשון ארור צריכים לפרוש ממנו; אם השביעו חבריו ב"ארור" וקיבלו עליו - הרי זו שבועה, וכן המקלל את חבריו בלשון: ארור הוא לה', קללה היא וחייב המקלל (שבועות לו, א וברש"י). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג.

11 ב. המקלל את המת - פטור. הואיל ומקלל כל אדם מישראל⁸ - חייב, למה יחד לאו על דין ולאו על נשיא? לחיבו שמים. נמצאת למד: שהמקלל אחד מישראל, בין איש בין אשה, בין גדול בין קטן - לוקה אחת; ואם קלל דין - לוקה שמים; ואם קלל נשיא - לוקה שלש. וכן נשיא שקלל אביו - חייב משום ארבעה שמות: שלשה של כל אדם, ואחד משום האב¹⁰.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

המדיני - אין כבודו מחול (קידושין לב, ב). וראה הל' מלכים פ"ב, ה"ג. (28) כיון שהתורה חייבתו מלקות, חטא למקום, ואין מחילת זה מועילה לו (כסף-משנה). וב"אור שמח" מסביר, שאין זה עדיף ממקלל עצמו שלוקה כלעיל ה"ג. ובוודאי המקלל עצמו מחל על כבודו כלפי עצמו. ומה גם לפי המבואר לעיל אות ד שהחטא הוא מצד המחרף, שלא ירגיל את נפשו לנקמה וכעס, ובמובן זה אין מחילת המקולל מצילתו. (29) התחצף. (30) שאפילו נשיא שמחל על כבודו - כבודו מחול (קידושין לב, ב). ומצינו ברבי יהושע בן לוי ששלח לקרוא לאדם אחד שלש פעמים - ולא בא, שלח לו: אלמלא אני שלא החרמתי אדם מימי הייתי מחרימך, שעל עשרים וארבעה דברים מנדים - וזה אחד מהם (ירושלמי מו"ק פ"ג, ה"א). והשווה הל' תלמוד תורה פ"ז, הי"ג: "אע"פ שיש רשות לחכם לנדות לכבודו, אינו שבח לתלמיד להנהיג עצמו בדבר זה... וחכמים גדולים היו משתבחים... שמעולם לא נידו אדם... וזו היא דרכם של תלמידי חכמים שראוי לילך בה". (31) כפרו ופרקו העול. (32) וכן אם ביזו תלמיד-חכם או חרפוהו בפרהסיא "אסור לו למחול על כבודו, ואם מחל נענש, שזה בזיון תורה". וראה בבאורנו שם.

ז. כל הדין בדיני עובדי פוגעים בדיני פוגעים³³ ובפערקאות³⁴ שלחן, אף על פי שהיו דיניהם בדיני ישראל - הרי זה רשע, וכאלו חרף וגדף והרים יד בתורת משה רבנו. שנאמר: ואלה המושפטים אשר תשים לפניהם. לפניהם - ולא לפני עובדי פוגעים³⁵; לפניהם - ולא לפני הדיוטות³⁶. היתה יד העובדי פוגעים תקיפה, ובעל דינו אדם, ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל - יתבענו לדיני ישראל תחלה. אם לא רצה לבוא - נוטל רשות מבית דין, ומציל בדיני עובדי פוגעים מיד בעל דינו³⁷.

(33) בכתב-יד התימנים: בדיני גוים. (34) מקום מושב משפטיהם. (35) מדרש תנחומא פ' משפטים אות ג: "שכל מי שמניח דיני ישראל והולך לפני גוים, כפר בהקב"ה תחילה ואחרי-כן כפר בתורה, שנאמר: כי לא כצורנו צורם ואויבינו פלילים" - כשאווינו פלילים, זוהי עדות לעילוי יראתם (רש"י לשמות שם). (36) שאינם מומחים (גיטין פח, ב). ובשו"ע חו"מ סי' כו סע' א "ויש ביד בית-דין לנדותו ולהחרימו עד שיסלק יד עכו"ם מעל חבריו". (37) שלא לתת יד לבעלי זרוע שאינם מצייתים לדינו (רדב"ז). ומקור הדברים בתשובת רב פלטי גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות יז, בקשר למה שאמרו (שם צב, ב): קראת חברך ולא ענך, דחה קיר גדול והשלך עליו - "מכאן לראובן שיש לו תביעה על שמעון ומסרב לבוא עמו לדין, שרשאי להביאו לערכאות של נכרים, כדי להוציא את שלו מתחת ידו", וכן בהגהות מיימוניות.

ברוך רחמנא דסייען

הלכות עדות

יש בכללן שמונה מצות: שלש מצות עשה, וחמש

ד. אינו לוקה עד שיתרו בו בפני עדים, כשאר כל חיבי לאוין¹⁷. אבל אם לא היתה שם התראה¹⁸; או שקלל בלא שם ובלא פנוי, כגון שאמר: ארור פלוני; או שהיתה הקללה באה מקלל הדברים, כגון שאמר: אל יהי פלוני ברוך ליי, או אל יברכהו אלו¹⁹, וכיוצא בדברים אלו - אינו לוקה²⁰.

(17) ראה לעיל פט"ו, ה"ד. וכבר ביארנו לעיל פ"ח ה"ב, למה לוקה המקלל את חברו, למרות שהוא לאו שאין בו מעשה. (18) רבינו משמיענו, שלא נאמר הואיל ודרך המקלל לקלל מתוך ריתחא וכעס, לא יצטרך התראה (כסף-משנה). (19) שמשמעו: יהיה מקולל, שכשהקב"ה מסתיר פניו ממנו מלברכו, הרי הוא מקולל ממילא (סמ"ע לחו"מ כז, ז). (20) משנה בשבועות לה, א וכדעת החכמים, שאין אומרים בזה: "מכלל לאו אתה שומע הן", וכהסבר הרמב"ן הובא בר"ן שם, שהתורה כתבה (ויקרא ה, א) "ושמעה קול אלה" - אינו חייב (=בשבועת העדות) עד שישמע קול אלה עצמה, ולא ששמעה ברכה הנשמעת מתוכה קללה. וכן לענין מקלל חברו.

ה. אף על פי שאינו לוקה, אם חרף תלמיד חכם - מנדין אותו²¹. ואם רצו הדינים להפלותו מפת מרדות²² - מפין. ועונשין אותו כפי מה שיראו²³, שהרי בזה את הדין²⁴. ואם חרף עם הארץ - עונשין הדינים בדבר כפי מה שהשפעה צריכה לו²⁵ לפי המקרה ולפי זה שנתחרף²⁶.

(21) קידושין ע, ב. (22) נוסף על הנידוי, או שרואים שהנידוי קל בעיניו וההכאה קשה לו (סמ"ע שם כז, ט). (23) קידושין שם. (24) זה שקנה חכמה. וראה ברכות יט, א "בית-דין מנדים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ו, הי"ב. (25) דעת רב שרירא גאון, הובאה ברא"ש לב"ק פ"ח אות טו, בקשר למה שאמרו בגמרא שם צא, א "ביישו בדברים - פטור מכלום" - שמנדים אותו עד שייפסנו כראוי לפי כבודו, וכמו שאמרו בערכין טו, א "נמצא האומר בפיו, חמור מן העושה מעשה". וראה הל' חובל ומזיק פ"ג, ה"ה. (26) כמו שאמרו (ב"ק פג, ב) "הכל לפי המבייש והמתבייש" - שאינו דומה מתבייש מן הקטן, למתבייש מאדם גדול ומכובד, שזה שביישו זה הקל - בשתו מרובה (הל' חובל פ"ג, ה"א).

ו. אף על פי שיש לו לדין או לנשיא²⁷ למחול על כבודו - אינו יכול למחול על קללתו. וכן שאר העם, אף על פי שמחל המקלל - מלקין את המקלל; שפכר חטא ונתחייב²⁸. אבל מי שנתחייב נדוי מפני שהפקירו²⁹ מבית דין, ורצו בית דין למחול על כבודו ולא נדוהו - הרשות בידן³⁰. והוא שלא יהיה בדבר הפסד בכבוד הבורא. כגון שהיו העם מבעטין בדברי תורה ובדינים, הואיל ופקרו³¹ העם בדבר - צריכין לחזק ולענש כפי מה שיראה להם³².

(27) בנשיא תורה ידובר כאן, אבל נשיא שהוא מלך במובן

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום חמישי ט"ו תמוז - ספר שופטים - הלכות עדות קלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

החכמים, ככתוב: "והדרת פני זקן" וכמבואר בהל' תלמוד תורה פ"ו, ה"א. (9) שבועות ל, ב. (10) אינו חייב לילך, אבל בית-דין שולח אליו שלשה אנשים ומעיד בפניהם (חו"מ סי' כח סעיף ה, ובסמ"ע שם). (11) כגון אשה הבאה לפני חכם להתירה להנשא, ועד זה יודע שבעלה חי. (12) שיועד להעיד זכות על הנידון, ובעדותו יצילנו מעונש מות. וכן להיפך, אם בעדותו יכוררו את האמת ויחייבוהו מיתה, חייב להעיד, כדי לקיים: ובערת הרע מקרבך, ואם לא יעיד - הרי זה כאילו הרג את הנרצח, כיון שיועד לנקום את נקמתו ואינו נוקם (כסף-משנה). (13) אם דנים את הנידון על עבירה שיש בה עונש מלקות, אם יודע לו זכות לפטור, יעיד משום פגמו של לוקה, שהתורה קוראתו: רשע. וכן שמא תארע לו תקלה ע"י ההכאה והרי זו כדיני נפשות, ואם יודע לו חובה - מצוה להעיד, משום: ובערת הרע מקרבך (משנה-למלך). (14) לגדול (שבועות ל, ב). ובכתי"י התימנים: "אין משגיחים על כבוד הרב". והשווה הל' תלמוד תורה פ"ה, ה"ג. ועד אחד לא יעיד אלא כשרוצה להפריש מן האיסור שעדיין לא נעשה, אבל אם כבר נעשה האיסור, לא יעיד - שאינו אלא כמוציא שם רע על חברו, שהרי עדותו של אחד אינה מתקבלת בבית-דין, ואין זו אלא הוצאת שם רע (הגהות מיימוניות לקמן פ"ה, ה"א). וכן בחו"מ סי' כח, סעיף א.

- ג. פהן גדול - אינו חזב להעיד¹⁵. אלא עדות שהיא
למלך ישראל בלבד¹⁶ - הולך לבית דין הגדול
ומעיד בה. אבל בשאר העדיות - פטור¹⁷.

(15) שזלזול הוא לו לבוא להעיד לבעל-דין (סנהדרין יח, ב וברש"י). (16) שם, כרב יוסף. וכל זה מצד הדין, אבל ממעשה שאירע בימי שמעון בן שטח, שגזרו חכמים לא לדון את מלכי ישראל, שאינם נכנעים לדברי תורה, כמבואר לעיל בהל' סנהדרין פ"ב, ה"ה ובביאורנו שם - אינו מעיד אלא למלכי בית דוד בלבד, שכשרים הם ודנים אותם, כמבואר שם יט, א (כסף-משנה להל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). וראה לקמן הל' מלכים פ"ג, ה"ז. (17) שאין זה כבוד לילך ולהעיד (הל' כלי המקדש פ"ה, ה"ט). ומובן, שבעדות להפריש בה מן האיסור, גם כהן גדול מעיד, כמבואר לעיל ה"ב, ש"אין חולקים כבוד לרב" (לחם-משנה, וכן ב'תוספות' לסנהדרין יח, ב, דיבור-המתחיל: מעיד), וראה הל' שגגות פ"י, ה"ז: "המלך וכהן משיח מביאים קרבנם על שבעת העדות".

- ד. מצות עשה לדרש את העדים¹⁸ ולחקרן¹⁹
ולתקנות בשאלתן. ומדקדקין עליהן, ומסיעין²⁰
אותן מענין לענין בעת השאלה, כדי שישקטו²¹ או
יחזרו פהן²² אם יש בעדותן דפי²³. שנאמר: ודרשת
וחקרת ושאלת היטב. וצריכין הדינים להזהר בעת
חקירת העדים²⁴, שמא מתוכה ילמדו לשקר. ובשבע
חקירות בודקין אותם: באי זה שבוע? ²⁵ באי זה
שנה? באי זה חדש? בכמה בחדש? באי זה יום
מימי השבת? ובכמה שעות ביום? ובאי זה
מקום? ²⁶ אפלו אמר: היום הרגו, או אמש הרגו -

- 1 מצות לא תעשה, וזה הוא פרטן: (א) להעיד לבית
2 דין למי שיש לו עדות. (ב) לדרש ולחקר העדים.
3 (ג) שלא יורה העד בדין זה שהעיד עליו בדיני
4 נפשות. (ד) שלא יקום דבר בעד אחד. (ה) שלא
5 יעיד בעל עברה. (ו) שלא יעיד קרוב. (ז) שלא
6 להעיד בשקר. (ח) לעשות לעד זומם באשר זמם.
7 ובאור מצות אלו בפרקים אלו:

פרק ראשון

(1) מתבאר בו המצוה, על היודע עדות לחבירו שיבוא לפני בית-דין ויעיד. האישים הפטורים מלהעיד, משום כבודם. חקירת העדים ובדיקתם בשאלות שונות.

- א. העד מצוה להעיד בבית דין בכל עדות שיודע.
9 בין בעדות שיחייב בה את חברו²⁷, בין בעדות שיזכרו
10 בה³. והוא שיתבענו להעיד⁴ בדיני ממונות⁵.
11 שנאמר: והוא עד או ראה או ידע אם לא יגיד ונשא
12 עונו⁶.

(2) לשלם לתובע כפי תביעתו, נמצא שהוא מעיד לטובת התובע ולרעת הנתבע. (3) כגון שיועד ששטר זה הוא פרוע, ומעיד לטובת הלווה ומזכהו מלשלו. ודקדק רבינו לכתוב: "את חברו" למעט גוי, שאינו חייב להעיד לו (סמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק ב). (4) אבל אם לא תבעו הבעל-דין, אינו חייב להעיד מעצמו, שנאמר: אם הוא יגיד וגוי' לו - בוא'ו, קרא בו: לו לא יגיד, ונשא עונו, ואם לאחר לא יגיד - פטור (שבועות לה, א). (5) אבל בדיני נפשות אפילו לא תבעוהו חייב להעיד, כדי להנקם מהרוצח, וכדברי הרא"ש (מכות פ"א, אות יא), שכל הרואה דבר ערוה חייב להעיד, לקיים מה שנאמר: ובערת הרע מקרבך (כסף-משנה). (6) זה מוסב על תחילת ההלכה, לומר שמכאן אתה שומע שמצוה להעיד, שהרי אם לא יגיד ישא עוון. ושיעור הכתוב כך הוא: או ראה או ידע - יגיד, ואם לא יגיד - ונשא עונו (רדב"ז). ומדברי רבינו משמע, שאפילו עד אחד חייב להעיד, שאע"פ שאין עד אחד מחייבו ממון - מחייבו שבועה, ואולי לא ירצה הנתבע להשבע וישלם, נמצא מרויח התובע בעדותו, אבל אם אינו יכול לחייבו גם שבועה, פטור מלהעיד (חו"מ סי' כח סעיף א), וראה בסמוך ה"ב בביאורנו אות יג, והשווה לקמן פ"ז, ה"ז "עד אחד שכבש עדותו - פטור מדיני אדם, וחייב בדיני שמים" (ע"פ בבא-קמא נו, א).

- ב. היה העד חכם גדול, והיה בבית דין⁷ פחות ממנו
14 בחכמה, הואיל ואין כבודו שילך לפניהם - עשה
15 של כבוד תורה⁸ עדיף⁹, ויש לו להמנע¹⁰. במה
16 דברים אמורים? בעדות ממון; אבל בעדות
17 שפפריש בה מן האסור¹¹, וכן בעדות נפשות¹² או
18 מפות¹³ - הולך ומעיד. שנאמר: אין חקמה ואין
19 תבונה לגיד יי. כל מקום שיש חלול השם - אין
20 חולקין כבוד לרב¹⁴.

(7) בכתי"י התימנים: והיה בית-דין. (8) שנצטוונו לכבד את

דבריהם לומדים העדים לשקר (אבות פ"א, מ"ט): "הוי מרבה לחקור את העדים, והוי זהיר בדברין" וכו'. (25) שמיטה, של יובל. (26) סנהדרין מ, א, שכל שבע חקירות אלו, מביאות העדים לידי הזמה, שיבואו עדים אחרים ויאמרו: והלא עמנו הייתם באותו יום במקום פלוני. ולפיכך שואלים אותם באיזו שעה? כי שמא אין עדים להזימם לכל היום, ויש עדים להזימם לאותה שעה (רש"י שם). וכן אמרה תורה (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" - הרי שלש חקירות: "והוגד לך ושמעת ודרשת היטב" (שם יז, ד) - הרי שתיים אחרות: "ודרשו השופטים היטב" (שם יט, יח) - הרי שתיים נוספות, נמצאו שבע חקירות הן (גמרא שם). (27) שם עמ' ב, והכל כדי להטריחם ולהכביד עליהם, אולי ישתקו או יחזרו בהם, כלעיל אות כ (רש"י, שם). (28) בכל עדות שהיא. (29) לאליל פערור או מרקוליס (ובמשנה, שם: את מי עבד). (30) בזביחה או בהשתחוואה. שאלו החקירות שייכות לגוף המעשה, בעוד ששבע חקירות הקודמות הן חקירות חיצוניות ואינן בגוף המעשה. (31) ביחיד, או בשנים בשותפות, נתכוון לאותה מלאכה, או נתכוון לעשות מלאכה זו ונעשתה לו אחרת (ראה הל' שבת פ"א, ה"ח, טו). (32) כשיעור החיוב, או פחות ממנו (ראה הל' שביתת עשור פ"ב, ה"א-ה). (33) בסיף או ברומח. (34) כדין החקירות, אבל שמן הנכון הוא: "דרישות", כמבואר בסמוך ה"ה. והשווה לקמן פ"ג ה"ג: "שהרי הכחישו בדרישה".

ה. **הַחֲקִירֹת וְהַדְרִישׁוֹת הֵן הַדְּבָרִים שֶׁהֵן עֶקֶר הָעֲדוּת**,³⁵ וְכֵהֵן יִתְחַיֵּב³⁶ או יִפְטֹר. וְהֵן פְּנֵית הַמַּעֲשֶׂה שֶׁעָשָׂה³⁷, וְכֵהֵן הַזְמַן וְכֵהֵן הַמָּקוֹם³⁸, שֶׁכֵּהֵן יִזְמוּ³⁹ הָעֲדִים או לֹא יִזְמוּ; שְׁאִין אָנוּ יְכוּלִים לְהַזֵּם הָעֲדִים עַד שֶׁיִּכְוְנוּ הַזְמַן וְהַמָּקוֹם⁴⁰.

(35) בניגוד לבדיקות, שאינן בגוף העדות, וכפי שיתבאר בסמוך ה"ו. (36) הנידון. (37) מה עשה ואיך עשה. (38) מתי עשה, ואיפה מקום המעשה. (39) יוכחשו, ע"י שיבואו עדים אחרים להזימם. (40) ואז ישמעו אחרים ויבואו להזים, לומר: והלא באותו מקום ובאותו יום עמנו הייתם. וכלל הוא: "כל עדות שאי-אפשר יכול להזימה - לא שמה עדות" (סנהדרין מא, א), הואיל ואי-אפשר לקיים בה: ודרשת וחקרת ודרשו השופטים והנה עד שקר העד (רש"י שם). וראה ברש"י לפסחים יב, א ד"ה: דהויא ליה, שהתורה אמרה: ודרשו השופטים והנה עד שקר העד... ועשיתם לו כאשר זמם וגו' - עדות שאתה יכול לקיים בה תורת הזמה - היא עדות, ואם לא - לא. ובנוגע לדרישות, שהן כוונת המעשה, אע"פ שאין בהן משום הזמה - בכל זאת הואיל והן נוגעות בגוף המעשה שהוא עיקר העדות, ודאי שהן מעכבות, שבלעדן אין העדות ראויה להתקיים (לחם-משנה).

ו. **וְעוֹד מִרְבִּין לְבִדֵּק הָעֲדִים בַּדְּבָרִים שֶׁאֵינָן עֶקֶר בְּעֲדוּת וְאֵינָה תְּלוּיָה בָּהֶם. וְהֵם הַנִּקְרָאִים בְּדִיקוֹת**⁴¹. וְכָל הַמִּרְבָּה בַּבְּדִיקוֹת - הֲרִי זֶה מְשַׁבֵּחַ. פִּיּוּצֵה הֵן הַבְּדִיקוֹת? הֲרִי שֶׁהַעֲדִי עָלָיו שְׁהִירָה, וְנִחְקְרוּ בְּשִׁבְעַ

1 **שׁוֹאֲלִין לָהֶן: בְּאִי זֶה שָׁבֹעַ? בְּאִי זֶה שָׁנָה? בְּאִי זֶה**
2 **חֹדֶשׁ? בְּכִמָּה בַּחֹדֶשׁ? בְּאִי זֶה יוֹם? בְּאִי זֶה שָׁעָה?**²⁷
3 **וּמְקַלֵּל הַחֲקִירֹת, יִתֵּר עַל הַשָּׁבֹעַ הַשְּׁוֹת כָּלִל**²⁸:
4 **שָׁאֵם הַעֲדִי עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבֹדָה זָרָה - שׁוֹאֲלִין לָהֶן:**
5 **אֵת מָה עָבַד? וּבְאִי זֶה עֲבֹדָה עָבַד?**³⁰ הַעֲדִי
6 **שֶׁחָלַל אֶת הַשַּׁבָּת - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אִי זֶה מְלָאכָה**
7 **עָשָׂה? וְהִיאֵךְ עָשָׂה?**³¹ הַעֲדִי שֶׁאָכַל בַּיּוֹם הַכַּפּוּרִים
8 **- שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: אִי זֶה מְאָכַל אָכַל? וְכִמָּה אָכַל?**³²
9 **הַעֲדִי שֶׁהִרְגָּ אֶת הַנֶּפֶשׁ - שׁוֹאֲלִין אוֹתָן: בְּמָה**
10 **הִרְגוֹ?**³³ וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֶה - הֲרִי הוּא מְקַלֵּל
11 **הַחֲקִירֹת**³⁴.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מצות עשה לדרוש את העדים..... אם יש בעדותן דופי".

עניין זה הובא בסיום מסכת יבמות, כי יש בו תוכן זהה לכללות ויסוד המסכת.

בסיום המסכת נאמר: "דבר תורה, אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה, שנאמר: משפט אחד יהיה לכם. ומפני מה אמרו (חכמים) דיני ממונות אין צריכין דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוויין".

ואף "שנצטוינו לחתוך את הדין על-פי שני עדים כשרים", והגם שיתכן שהעידו שקר - הואיל וכשרים הם אצלנו מעמידין אותן על כשרותן, ואעפ"כ מצוה לחקור את העדים ולהרבות בשאלתן, כי אף שהתורה מצד עצמה כפי שהיא מצד 'גדרי הנותן' קובעת ש"על-פי שני עדים יקום דבר" יש בה גם מ'גדרי המקבל', שמצדם יתכן שיש דופי בעדותן, ולכן אמרה תורה ש"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה וחקירה".

באו חכמים והתחשבו עוד יותר בגדרי העולם והמקבל, ומצד החשש שלא תנעול דלת בפני לוויין, עקרו דין תורה שחייב חקירה ודרישה בדיני ממונות.

זהו גם תוכנה הכללי של מסכת יבמות, שמצד דין תורה "מצות יבום קודמת למצות חליצה", אבל חכמים שהתחשבו בגדרי העולם - באו ותיקנו ש"עכשיו שאין מתכווין לשם מצוה" ולדעת אבא שאול "הכונס את יבמתו לשם נוי ולשם אישות ולשום דבר אחר - כאילו פוגע בערוה, וקרוב אני בעיני להיות הולד ממזר" - "אמרו מצות חליצה קודמת למצות יבום".

(מתוך 'ההדרן' למסכתות ב"ר", סה"ש תנש"א ח"ב ע' 848).

(18) לבדקם, אם עדותם מכוונת. (19) שבע חקירות המנויות להלן. (20) מעבירים. (21) ימנעו עצמם מלהעיד מחמת ריבוי השאלות ועומק החקירה. סנהדרין לב, ב: "מסיעים את העדים ממקום למקום" - ומפרש רבינו: מענין לענין. (22) על מה שכבר הספיקו להעיד לפני גמר החקירה. (23) פגם וספק. (24) שלא יאמרו: שמא כך וכך היא מעשה, או אם הדבר היה כך היה פלוני זכאי, ומתוך

נכון הדבר" - שיהיו דבריהם מכוונים (שם מא, א) וראה בביאורנו לקמן סוף הלכה ב. (8) דרישה זו אינה מכלל שבע החקירות, אלא מתוך שהיא נוגעת בגוף המעשה הרי היא מעיקרי העדות, כמבואר לעיל פרק א, הלכה ד"ה. (9) שאם לא ידע לכוון את גוף המעשה אין כאן עדות כלל. (10) של הנהרג או ההורג. (11) משנה בסנהדרין מ, א וכפי שנתבאר בגמרא שם מא, ב, הואיל ואתה יכול לקיים בה תורת הזמה בשטח החקירות - עדותם קיימת.

ב. אָמַר אֶחָד: פְּלִים שְׁחָרִים הָיָה לְבוֹשׁ, וְהִשְׁנִי אָמַר: לֹא כֵן, אֲלֵא לְבָנִים הָיָה לְבוֹשׁ - הָרִי עֲדוּתָן בְּטֵלָה; וְכֵאלוֹ אָמַר אֶחָד בְּרִיבְעִי בְּשִׁבְתָּ, וְהִשְׁנִי בְּחִמִּישִׁי, שְׁאִין פָּאן עֲדוּת; אוֹ שְׁאֵמַר הָאֶחָד בְּסִיף הָרִגוֹ, וְהִשְׁנִי אָמַר בְּרִמָּח, שְׁאִין פָּאן עֲדוּת. שְׁנֵאמַר: נָכוֹן הַדָּבָר, וְכִיּוֹן שֶׁהִכְחִישׁוּ זֶה אֶת זֶה פָּאִי זֶה מְפָל הַדְּבָרִים - אִין זֶה נָכוֹן.¹²

(12) ברייתא שם מא, א, וכן דעת רבא שם ל, ב. ובנוגע להכחשת העדים בבדיקות - דיני ממונות, ראה לקמן פרק ג, הלכה ג.

ג. הִיוּ הָעֲדִים מְרֻבִּים, שְׁנַיִם מֵהֶן פִּגְנוּ עֲדוּתָן בְּחִקְרִיּוֹת וּבְדִרִישׁוֹת, וְהִשְׁלִישִׁי אוֹמֵר: אִינִי יוֹדֵעַ - תִּתְקַנֵּם הָעֲדוּת בְּשְׁנַיִם, וְיִהְיֶה¹³. אָבָל אִם הִכְחִישׁ אֶת שְׁנֵיהֶן, אָפְלוּ בְּבִדְיוֹתָן - עֲדוּתָן בְּטֵלָה.¹⁴

(13) שם מא, ב כדברי רבא, שהרי אפשר לקיים תורת הזמה בעדות השניים, ואף על פי שלקמן פרק כ, הלכה ג פסק רבינו, שאם היו שלושה והוזמו מקצתם אינם נענשים עד שיוזמו כולם - שם ידובר כשהעיד כל אחד בתוך כדי דיבור של חבריו, ואילו כאן ידובר שכל אחד העיד אחר שיעור כדי דיבור חבריו ואז נענשים השניים, אף על פי שלא הוּם השלישי, כמבואר בדברי רבינו שם (לחם משנה). ואין זה דומה למה שאמרו; נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות בטלה עדות כולם, ראה לקמן פרק ה, הלכה ג - שהואיל ואינו יודע לכוון עדותו אינו נחשב כעד כלל. (14) שם מ, א "אחד חקירות ואחד בדיקות - בזמן שמכחישים זה את זה עדותם בטילה" וסובר רבינו שזה מוסב על כל מה ששנינו במשנה שם, אפילו כשהם שלושה עדים (כסף משנה). כיוון שבאו כולם להעיד על דבר אחד, והוכחשו - בטלה עדותם, כמבואר לקמן פרק ה, הלכה ג ובביאורנו שם.

ד. עַד אֶחָד אוֹמֵר: בְּרִיבְעִי בְּשִׁבְתָּ, בְּשְׁנַיִם לַחֲדָשׁ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּרִיבְעִי בְּשִׁבְתָּ, בְּשִׁלְשָׁה לַחֲדָשׁ - עֲדוּתָן קִימָת; שְׁזֵה¹⁵ יוֹדֵעַ בְּעִבּוּרֵי שָׁל חֲדָשׁ¹⁶, וְזֵה אִינוֹ יוֹדֵעַ¹⁷. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? עַד חֲצוֹת הַחֲדָשׁ; אָבָל אַחֵר חֲצוֹת הַחֲדָשׁ, כְּגוֹן שְׁאֵמַר הָאֶחָד: בְּשִׁשָּׁה עָשָׂר בַּחֲדָשׁ, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: בְּשִׁבְעָה עָשָׂר בַּחֲדָשׁ, אָף עַל פִּי שְׁפִנּוּ שְׁנֵיהֶם יוֹם אֶחָד מִימֵי הַשִּׁבְתָּ - עֲדוּתָן בְּטֵלָה; שְׁאִין חֲצֵי הַחֲדָשׁ פָּא וּכְבָר יִדְעוּ הַפֶּלֶל¹⁸ אִימָתִי הָיָה רֹאשׁ הַחֲדָשׁ.¹⁹

חֲקִירֹת שְׁמַנִּינוּ, שֶׁהֵן בְּכֹנֶת הַזְּמַן וּבְכֹנֶת הַמָּקוֹם, וְנִדְרָשׁוּ בְּכֹנֶת הַמַּעֲשֶׂה, וְכֹנֶנוּ הַמַּעֲשֶׂה⁴² וְכֹנֶנוּ הַפְּלִי שֶׁהִרְגוֹ בּו⁴³, בּוֹדֵקִין אוֹתָן עוֹד וְאוֹמְרִים לָהֶן: מָה הָיָה לְבוֹשׁ הַנֶּהָרֵג אוֹ הַהוֹרֵג, בְּגָדִים לְבָנִים אוֹ שְׁחָרִים? עֶפֶר הָאָרֶץ שֶׁנֶּהָרֵג עָלֶיהָ - לָכֵן אוֹ אָדָם? אֵלֹו וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן הֵם הַבְּדִיקוֹת. מַעֲשֶׂה שְׁאֵמַר הָעֲדִים: הִרְגוֹ בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי תַּחַת הַתְּאֵנָה⁴⁴. וּבְדִקְוֹ הָעֲדִים וְאָמְרוּ לָהֶם: תֵּאֲנִים שָׁלָה שְׁחָרוֹת הָיוּ אוֹ לְבָנוֹת? עֶקְצִין⁴⁵ שָׁל אוֹתָם הַתְּאֵנִים אֲרָפוֹת הָיוּ אוֹ קִצְרוֹת? וְכֵל הַמְּרֻבָּה בְּבִדְיוֹתָן וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן - הָרִי זֶה מְשֻׁבָּח⁴⁶.

(41) סנהדרין מ, א. וחילוק בדין ישנו בין חקירות ודרישות לבדיקות, כמבואר בסמוך פ"ב, ה"א. (42) בכת"י התימנים, תיבות אלו אינן. (43) ראה לעיל ה"ד ובביאורנו אות לא. (44) עץ התאנה. (45) עוקץ - זנב הפרי במקום חיבורו לאילן. (46) סנהדרין שם.

יום שישי ט"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק שני

(1) הבדלים דיניים בין חקירות לבדיקות. סטיות והכחשות בעדים והעדות קיימת.

א. מָה בֵּין חֲקִירֹת וּדְרִישׁוֹת² לְבִדְיוֹתָן³? בְּחִקְרִיּוֹת וּדְרִישׁוֹת, אִם פִּגְנוּ הָאֶחָד אֶת עֲדוּתוֹ⁴, וְהִשְׁנִי אוֹמֵר: אִינִי יוֹדֵעַ - עֲדוּתָן בְּטֵלָה⁵; אָבָל בְּבִדְיוֹתָן, אָפְלוּ שְׁנֵיהֶן אוֹמְרִין: אִין אָנוּ יוֹדְעִין - עֲדוּתָן קִימָת⁶. וּבִזְמַן שֶׁהֵן מְכַחֲשִׁין זֶה אֶת זֶה, אָפְלוּ בְּבִדְיוֹתָן - עֲדוּתָן בְּטֵלָה⁷. פִּיּוֹד? הָעִידוּ שֶׁהִרְגַּז זֶה אֶת זֶה, וְאָמַר הָאֶחָד כְּשֶׁנִּחְקַר: בְּשָׁבוּעַ פְּלוֹנִי, בְּשִׁנָּה פְּלוֹנִית, בַּחֲדָשׁ פְּלוֹנִי, כְּכָךְ וְכָךְ בַּחֲדָשׁ, בְּרִיבְעִי בְּשִׁבְתָּ, בְּשִׁשָּׁה שָׁעוֹת בְּיוֹם, בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הִרְגוֹ. וְכֵן בְּשִׁדְרָשׁוֹ: בְּמָה הִרְגוֹ? אָמַר: הִרְגוֹ בְּסִיף⁸. וְכֵן הָעִיד הִשְׁנִי פִּגְנוּ עֲדוּתוֹ בְּכָל, חוּץ מִן הַשְּׁעוֹת, שְׁאֵמַר: אִינִי יוֹדֵעַ כְּכֵמָה שָׁעוֹת הָיָה בְּיוֹם; אוֹ שְׁפִין אֶת הַשְּׁעוֹת, וְאָמַר: אִינִי יוֹדֵעַ בְּמָה הִרְגוֹ, וְלֹא הִבְנֵתִי בְּפִלִי שֶׁהָיָה בִּידּוֹ - הָרִי עֲדוּתָן בְּטֵלָה⁹. אָבָל אִם פִּגְנוּ הַכֵּל, וְאָמְרוּ לָהֶן הַדְּנָנִים: פְּלוֹנוֹ¹⁰ הָיוּ שְׁחָרִים אוֹ לְבָנִים? וְאָמְרוּ: אִין אָנוּ יוֹדְעִים, וְלֹא שְׁמַנּוּ לִבְנוֹ לְדְבָרִים אֵלֹו שְׁאִין לָהֶן מְשֻׁבָּח - הָרִי עֲדוּתָן קִימָת¹¹.

(2) נתפרשו לעיל פרק א, הלכה ה. (3) נזכרו לעיל, שם, הלכה ו. (4) שהשיב תשובות מליאות על כל מה שנשאל. (5) סנהדרין מ, א. כיוון שאמר איני יודע אי אתה יכול להזימו באותה חקירה, וכל עדות שאין אתה יכול להזימה אינה עדות (רש"י שם), וראה בביאורנו לעיל פרק א. (6) שם, שאין ההזמה תלויה בהן, אלא בחקירות, לומר: עימנו הייתם באותה שעה במקום אחר. (7) שם, שאין זו עדות מכוונת, והתורה אמרה (דברים יג, טו) "והנה אמת

מתוך מהדורת גוגל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עדות מוכחשת היא זו ובטילה. (29) אחד אמר לפני השקיעה היה מעשה, והשני אומר בתוך השקיעה, שאף היא משמשת סימן מובהק ואין טועים בה, ודין זה נלמד מהדין הקודם של "הנץ החמה" המבואר בפסחים שם ובסנהדרין מב, א.

פרק שלישי

(1) החקירות בדיני ממונות ובדיני קנסות. קבלת עדות בכתב. דין חזרת העדים לאחר העדפתם. קבלת עדות שלא בפני בעל דין.

- א. אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות בדרישה
והקירה². שגאמר: משפט אחד יהיה לכם³. אכל
אמרו חכמים: כדי שלא תנעל דלת בפני לוין⁴, אין
עדי ממון צריכין דרישה וחקירה. כיצד? אמרו
העדים: בפנינו הלך זה את זה מנה⁵ בשנה פלונית,
אף על פי שלא פגנו את החדש, ולא את המקום
שהלך בו, ולא את המנה אם היה ממטבע פלוני
או ממטבע פלוני⁶ - עדותן קימת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחד דיני ממונות ואחד דיני נפשות, בדרישה וחקירה".
וצריך להבין, איך יתכן שהתורה תצווה על דרישה וחקירה,
הגם שעלולים לבוא עליהם ל"תנעול דלת בפני לוין" הרי
זה בגדר ש"לפני עיור לא תתן מכשול".
והביאור בהקדים: בחיובי האדם בהודאת פיו, יש חילוק
אם מודה בדיני נפשות ש"אין ממיתין בית-דין ולא מלקין
את האדם על-פי הודאת פיו אלא על-פי שני עדים", אבל
בממון "הודאת פיו כמאה עדים דמי". וידוע הביאור בזה,
שאין נפשו של אדם קנינו אלא קנין הקב"ה, שנאמר
"הנפשות לי הנה", אבל ממון הוא שלו. ואע"פ שגם
הממון הוא של הקב"ה, הרי שנתנו לבעלות האדם, ולכן
בנוגע לממון מורגשת בעלותו, משא"כ על גופו ובוודאי על
נפשו.

אמנם, כל זה הוא בחיצוניות, אבל בפנימיות ובאמת, גם
הנפשות וגם הממון הם של הקב"ה, ומכיון שציווי התורה
מתייחסים למצבו של יהודי כשהוא כדבעי - "אלוקים
עשה את האדם ישר" - אין חשש שאדם ינעול את דלתו
בפני הלווין אם יאבד ממון בהלוואה, כי יודע היטב
שממילא כל רכושו הוא של הקב"ה, אבל מצד ירידת
הדורות לא "מונח" אצל האדם שבאמת גם ממון הוא כולו
של הקב"ה, ולכן באו הגזירות והתקנות שנתחדשו בימי
בית שני, שאז הוצרכו להוסיף גזירות וסייגים על ציווי
התורה, ואמרו שא"צ דרישה וחקירה כדי שלא תנעול דלת
בפני לוין.

על-פי"ז יובן דין נוסף ברמב"ם "אין אדם נפסל (לעדות)
על-פי עצמו. כיצד, הרי שבא לבית-דין ואמר שגנב או גזל,
או הלווה בריבית, אע"פ שמשלם על-פי עצמו אינו נפסל",

(15) האומר בשניים לחודש. (16) שהחודש העבר היה
מלא, ויום ראשון של חודש, שהוא יום שלוש מחודש
העבר היה. (17) וסובר שחודש העבר חסר היה ומנה מיום
השלשים (סנהדרין מ, א). (18) ובדפוס וינציאה ש"א:
אלא כבר ידעו. (19) ולפיכך, אין לתלות, שהשני טעה,
אלא יש כאן הכחשה בחקירות ועדותם בטלה (שם מא, ב).
ומדברי רבינו נראה, שאם עד אחד אמר: בחמישה עשר
לחודש, והשני אמר: בשישה עשר לחודש - עדותם קיימת,
שאין עדותם בטלה אלא אם הייתה כולה ברובו של חודש
(רדב"ז).

- ה. אמר האחד: בשלשה²⁰, והשני אומר: בחדשה
- עדותן בטלה²¹. אמר עד אחד: בשתי שעות ביום,
והשני אומר: בשלש שעות - הרי עדותן קימת²²;
שדרוך העם לטעות בשעה אחת²³. אכל אם אמר
האחד: בשלש שעות, והשני אומר: בחדש - עדותן
בטלה²⁴. אמר עד אחד: קדם הנץ החמה, ואחד
אומר: בהנץ החמה²⁵ - עדותן בטלה²⁶, אף על פי
שהיא שעה אחת²⁷; שהדבר נפר לכל²⁸. וכן אם
נחלקו בשקיעתה²⁹.

(20) בחודש. (21) שבשני עיבורים וודאי לא טעה לחשבם
חסרים. ומה גם שנתבאר בהלכה הקודמת, שאחרי עיבור
רוב ימי החודש וודאי שמע אימתי היה ראש חודש, נמצא,
שירע על החודש שעבר, שהיה מעובר ולא היה לו לטעות,
ועל כורחך שהוכחו בחקירות ועדותם בטילה (סנהדרין
מא, ב). (22) שם מ, א. (23) לפי מסקנת הסוגייה
בפסחים יב, א "אדם טועה שתי שעות חסר משהו" -
ואפילו בדקנו את העד הראשון ואמר שנתכוון לתחילת
השעה השנייה, ובדקנו את השני ואמר שנתכוון לסוף
השעה השלישית אין זו עדות מוכחשת, שאחד מהם טעה
בשתי שעות חסר משהו, ולפי זה מה שכתב רבינו "בשעה
אחת" - כוונתו, שהוא מחליף שם השעה השנייה בשלישית
או להיפך, שכשעומד בשעה השלישית קורא אותה שנייה
וטועה מתחילת השעה השנייה עד סוף השלישית, ומפני
שאין הטעות אלא בשעה אחת, שהשלישית הוא קורא
שניה, מנסח רבינו: "בשעה אחת" כלומר, הוא טועה בשם
השעה, ולמעשה נמשכת טעותו מתחילת שעה אחת עד סוף
השעה שאחריה (כסף משנה). והשווה הלכות חמץ ומצה
פרק א, הלכה ט "שלא יטעה בין חמישית לשישית".
(24) סנהדרין שם. וכדעת החכמים, שאין אדם טועה שתי
שעות מליאות, ועדות מוכחשת היא ובטלה. וראה בתוספות
שם מא, ב דיבור המתחיל אחד אומר בשלושה.
(25) כשמתחיל הנץ. (26) שאין כאן טעות אלא כזב
(פסחים יב, ב וברש"י). (27) משעה שהתחילה לזרוח על
ראשי ההרים עד שתעלה השמש כולה על פני הארץ. אמנם
בהלכות קריאת שמע פרק א, הלכה י"א כותב רבינו:
"ושיעור זה כמו עישור שעה קודם שתעלה השמש" אולם
בדפוסים רומי ר"מ ושונצינו הנוסח: "כמו שיעור שעה קודם
שתעלה השמש", ובגירסה זו תומך גם הרמ"א ב"דרכי
משה" לטור אורח חיים סימן נח, האומר, שהיא ההתאם
לחכמת התכונה. (28) ואין מי שיטעה בו, ועל כורחך

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום – יום שישי ט"ז תמוז – ספר שופטים – הלכות עדות קלה

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

13) שמכיר בתובע שהוא רמאי או שמבין טענת רמאי בדבריו (רש"י שם לב, ב). (14) שם לב, ב. ואין צורך לומר אם יודע הדיין בוודאי שהדין מרומה, שמחוייב לחקור בו הרבה כבדיני נפשות, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פכ"ד, ה"ג (הגהות רבי עקיבא איגר). וראה לעיל בבאורינו שם.

- ג. אף על פי שאין עדי ממונות צריכין דרישה וחקירה, אם הכחישו העדים זה את זה בדרישות או בחקירות - עדותן בטלה¹⁵. ואם הכחישו העדים זה את זה בבדיקות - עדותן קצומת¹⁶. כיצד? אחד אומר: בניסן לנה מננו, והשני אומר: לא פי, אלא באיר; או שאמר האחד: פירושלים, והשני אומר: לא פי, אלא בלד היינו - עדותן בטלה¹⁷. וכן אם אמר האחד: חבית של יין הללו, והשני אומר: של שמן היתה - עדותן בטלה; שהרי הכחישו בדרישה¹⁸. אכל אם אמר האחד: מנה שחור¹⁹, והשני אומר: מנה לבן היה²⁰; זה אומר: בדיוטא²¹ העליונה היו כשהללו, והשני אומר: בדיוטא התחתונה²² היו - עדותן קצומת²³. אפלו אמר האחד: מנה הללו, והשני אומר: מאתים²⁴ - חייב לשלם מנה; שיש בכלל מאתים מנה²⁵. וכן אם אמר האחד: דמי חבית של יין יש לו בידו, וזה אומר: דמי חבית של שמן²⁶ - משלם בפחות שבדמים. וכן כל פיוצא בזה²⁷.

15) הואיל וההזמה תלויה בהן, דין הוא - אם הוכחשו בהן הרי הם כאילו הוכחשו בגוף העדות ובטלה (רדב"ז). וראה באות הבאה. (16) סנהדרין ל, ב, כדברי רב יהודה, והואיל והדגיש בדבריו: "הוכחשו בבדיקות - כשירה" - מכאן אתה למד שהוכחשו בחקירות פסולה. כי דווקא הבדיקות שאינן נוגעות לגוף העדות אין קפידא בהכחשתן, ואע"פ שהתורה אמרה: "והנה אמת נכון הדבר" - שיהיו דברים מכוונים אפילו בבדיקות (ראה לעיל פ"ב, ה"ג) - אין זה אלא בדיני נפשות בלבד (רדב"ז). (17) שהרי הוכחשו בחקירות, שהן: בזמן ובמקום, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (18) שהיא נוגעת בגוף העדות, ודינה כחקירות (שם, ה"ה). (19) שהכסף הושחר מחמת יושנו. (20) והמלוה תובעו שניהם, כי אם לא תבעו אלא מנה אחד, הרי בהכרח עד אחד מוכחש מפי התובע עצמו, ואיך יצטרף לעדות (ח"מ סי' ל, סעיף ב. ובסמ"ע שם ס"ק יא). (21) בכת"י תימן: בדייט, דיוטא - קומה. ורש"י בסנהדרין לא, א מפרש: "עליה הבולטת לרשות הרבים על פני רוחב הבית, ובני רה"ר עוברים תחתיה". (22) וכגון שכל אחד מהם יכול לראות שתי הדיוטות כאחת, שאם לא כן הרי הוכחשו בחקירת המקום ועדותם בטלה, כלעיל (כסף-משנה). (23) סנהדרין לא, א כחכמי נהרדעא, ורבי - שם. (24) וזה תובעו שניהם, כנ"ל באות יט. (25) כיון ששניהם מעידים על מנה, ובאותו מנה אין הם מכחישים זה את זה, והלך אחרי פחות שבהם (סנהדרין שם, וברש"י). (26) זה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית יין, וזה אומר: בפני הודה לו על דמי חבית שמן,

כי הדין הוא ש"פליגין דיבוריה" (מחלקים את דבריו), בנוגע לחיוב הממון מקבלים את דבריו, אבל את אותם הדברים עצמם אין מקבלים לשים את עצמו רשע. והלא כל חיוב הממון שאנו מחייבים אותו הוא מכיון שמאמינים לדבריו, וא"כ מדוע שלא יפסל על סמך דבריו.

והביאור הוא על-פי המבואר לעיל שגם ממונו של אדם הוא של הקב"ה, וזה שאנו מחייבים אותו ממון הוא לא בהכרח מפני שמאמינים לדבריו (כי אז היה גם נפסל לעדות), אלא שיתכן באמת שלא היו דברים מעולם, וכשבית-דין רואים אדם שטבעו להיות "בהול על ממונו" ואומר שחייב ממון לפלוני, הרי זו הוכחה שרצונו של הקב"ה (שהוא גם בעל הממון) שממון זה יגיע לפלוני. כלומר, אילו בפנימיות ובאמיתיות היה הממון של האדם, לא יתכן להאמין לדבריו ולא לפוסלו, אבל מכיון שהממון הוא של הקב"ה, יתכן באמת שלא היו דברים מעולם, ובכל זאת הקב"ה רצה שממון מסוים משלו יגיע לפלוני.

(ע"פ י"ן מלכות ספר שופטים סימן יג)

(2) שדורשים את העדים וחקרים אותם שבע חקירות, כמבואר לעיל פ"א, ה"ד. (3) דיני ממונות כדיני נפשות, וכיון שבדיני נפשות נאמר (דברים יג, טו) "ודרשת וחקרת" - הוא-הדין לדיני ממונות (סנהדרין לב, א). (4) שהמלווים ימנעו מלהלוות, שמא יכפור הלווה והעדים יטעו ולא יכוונו עדותם - ויפסיד (שם, ורש"י שם ג, א). (5) מאה זה. (6) מנה שחור או לבן, כמבואר בסמוך ה"ג.

- ב. במה דברים אומרים? בהודאות והלואות⁷,
- ממנות ומכירות⁸ וכיוצא בהן; אכל בדיני קנסות⁹ -
- צריכין דרישה וחקירה¹⁰. ואין צריך לומר במלקות¹¹
- ובגלות¹². וכן אם ראה הדין שהדין מרמה¹³ וחשש
- לו - צריך דרישה וחקירה¹⁴.

(7) הודאות - שמביא המלוה עדים, האומרים: בפנינו הודה לו הלווה, שחייב כך וכך; הלואות - שהעדים מעידים: בפנינו הלווה כך וכך, והלווה כופר בשתיקה. (8) כיון שהן מצויות ויש בהן חסרון כיס דינן כהלואות (סמ"ע לח"מ סי' ל, סעיף א, וראה ב'תוספות' לסנהדרין ג, א דיבור-המתחיל שלא תנעול). (9) כגון גזילות וחבלות ותשלומי כפל וכו' המנויים לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, וכן דעת ה'תוספות' בסנהדרין שם. (10) סנהדרין לב, ב שמתוך שאינם מצויים, ומקצתם אין בהם חסרון כיס, אין לחוש בהם לנעילת דלת, והעמידום על דין תורה, השווה הל' סנהדרין שם, ה"ט. (11) שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות, ש'מלקות - במקום מיתה היא עומדת', ודינה כדיני נפשות לענין דרישה וחקירה (הל' סנהדרין פט"ז, ה"א, ד). (12) שהרג נפש בשגגה ונתחייב לגלות ודינו כדיני נפשות, שהרי התורה קוראתו רוצח, ככתוב (במדבר לה, ו) "לנוס שמה הרוצח", וכבר כתב רבינו בהל' סנהדרין פ"א, ה"ד: "אחד דיני נפשות ואחד דיני מלקות ואחד דיני גלות - הדינים האלו שוים בהן", ומקורו בסנהדרין לג, ב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

13 אָפֿלוּ נָתַן טַעַם לְדַבְּרֵיהֶם³⁸. וְכֵן אֵינוּ יָכוֹל לְהוֹסִיף
14 בְּעֵדוּתוֹ תִּנְאִי³⁹. כָּלָלוּ שֶׁל דָּבָר: כָּל דְּבָרִים שֶׁאִמָּר
15 הָעֵד אַחֵר שֶׁנִּחְקְרָה עֲדוּתוֹ, שֶׁיָּבוֹא מִפְּלֶזֶן בְּטוֹל
16 הָעֲדוּת אוֹ הוֹסֶפֶת תִּנְאִי בָּהּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ⁴⁰.

(34 כתובות יח, ב שנאמר (ויקרא ה, א) "אם לוא יגיד ונשא עונו" - כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד, שהגדה אחת נכתבה בה (רש"י שם), וראה במשנה שבועות לא, ב "הואיל ואינם יכולים לחזור ולהעיד". ובתוספתא כתובות פ"ב, מ"א "עד שלא נחקרה עדותם בבית-דין, אמרו בדאים אנו - הרי אלו נאמנים; משנחקרה עדותם בבית-דין, אמרו: בדאים אנו - אינם נאמנים". (35 טעיתי במה שהגדתי מתחילה. בבא-בבא קטן, ב בעובדא של רב ירמיה. (36 שכוח הייתי. (37 הוכרחתי מחמת איומיו עלי להעיד שקר במזיד, ואנוס הייתי (כתובות יח, ב). (38 למה העיד מתחילה אחרת (סנהדרין מד, ב). (39 לומר על תנאי זה מכר פלוני שדהו, שיעשה לו הלוקח כך וכך, והמוכר טוען לא קיים לי תנאי ואינו מכר (כתובות יט, ב וברש"י). (40 ומסתבר, אם יש בלשון עדותו שתי משמעויות - נאמן לומר: כך נתכוונתי להגיד (רדב"ן). וכן אם טעה בעדותו טעות מוכחת מאליה, כגון שהצריכוהו בית-דין להביא עדים שאינו רמאי והביא עדים, ושאלם בית-הדין: יודעים אתם בו שהוא רמאי? ואמרו כן. העיר בעל הדין: וכי אני רמאי? אמרו, לא אמרנו אלא שאינך רמאי - שומעים להם, שבוודאי אין אדם מביא עדים להעיד חובה לעצמו, ומקורו בבבא-מציעא כח, ב וכן בחו"מ סי' כט, סעיף א. ורבינו רמז על כך לקמן פכ"א ה"ז, וכביאורנו שם.

17 ו. עֲדִים הַחֲתוּמִים עַל הַשְּׁטָר - הָרִי זֶה כָּמִי
18 שֶׁנִּחְקְרָה עֲדוּתָן בְּבֵית דִּין⁴¹, וְאֵין יָכוֹלִין לְחַזֵּר
19 בָּהֶן⁴². בָּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? כְּשֶׁאֲפָשֶׁר לָקִים
20 הַשְּׁטָר⁴³ שֶׁלֹּא מִפִּיהֶן, כְּגֹן שֶׁהָיוּ שֵׁם עֲדִים שֶׁזֶה
21 כְּתֹב יָדָן, אוֹ שֶׁהָיָה כְּתֹב יָדָן יוֹצֵא מִמָּקוֹם אַחֵר⁴⁴;
22 אָבֵל אִם אֵי אֲפָשֶׁר לָקִים אֶת הַשְּׁטָר אֲלֵא מִפִּיהֶן⁴⁵,
23 וְאָמְרוּ: כְּתֹב יָדָנוּ הוּא זֶה, אָבֵל אֲנוּסִים הָיִינוּ⁴⁶,
24 קִטְּנִים הָיִינוּ, קְרוֹבִים הָיִינוּ, מְטַעִים הָיִינוּ - הָרִי
25 אֵלוֹ נֶאֱמָנִים⁴⁷, וְיִבְטֹל הַשְּׁטָר.

(41 שאין אדם חצוף לזייף חתימתם (גיטין ג, א וברש"י). (42 כתובות יח, ב. (43 לאשר את חתימת ידם. (44 שהם חתומים על שטר אחר שהוחזק כבר בבית-דין ואושר, וכשהופיע שטר חתום זה, אנו מדמים חתימות זה לזה ואין אנו זקוקים לקיומם. (45 שאנו זקוקים לאישור חתימת ידם. (46 מחמת איום נפשות. (47 שם, כיון שאין כתב-ידם ניכר אלא על פיהם, הפה שאסר הוא הפה שהתיר, כשם שאתה מאמינם על זה, כך האמינם על זה, והכל הגדה אחת היא (רש"י שם).

26 ז. אָמְרוּ: פְּסוּלֵי עֲדוּת הָיִינוּ בְּעֵבְרָה⁴⁸, אוֹ שֶׁחָד
27 לָקַחְנוּ עַל עֲדוּת זֹאת⁴⁹ - אֵין נֶאֱמָנִים; שֶׁאֵין אָדָם
28 מִשִּׁים עֲצָמוֹ רְשָׁעוֹ⁵⁰, עַד שֶׁיַּעֲדִידוּ עָלָיו עֲדִים שֶׁהוּא

ששניהם מעידים על דמי חבית יין הפחתה שבשניהם (שם וברש"י). שדרך בני אדם לטעות בזה, וכן במנה שחור ולבן ואין זו עדות מוכחשת, וכן אמרו (בבא-בבא נז, ב) לענין חזקה, שבין חייטים לשעורים אין דרך העדים לדקדק בהן (נמוקי יוסף) (שם) והשווה ה"ל טוען ונטען פט"ו ה"ב: "שאלו העד מדקדק בזה". (27 כל מקום שנוכל ליישב דברי העדים שאינם מכחישים זה את זה - מיישבים דבריהם, כמבואר ברמ"א חו"מ סי' ל, סעיף ב.

1 ד. דִּין תוֹרָה: שֶׁאֵין מִקְבְּלִין עֲדוּת, לֹא בְּדִינִי
2 מְמוֹנוֹת וְלֹא בְּדִינִי נִפְשׁוֹת, אֲלֵא מִפִּי הָעֲדִים.
3 שֶׁנֶּאֱמָר: עַל פִּי שְׁנַיִם עֲדִים - מִפִּיהֶם וְלֹא מִכְתָּב
4 יָדָן²⁸. אָבֵל מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים: שֶׁחֹתְכִין²⁹ דִּינֵי מְמוֹנוֹת
5 בְּעֲדוּת שֶׁבְּשֹׁטֶר, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין הָעֲדִים קְיָמִים³⁰,
6 כְּדִי שֶׁלֹּא תִנְעַל דָּלֶת בְּפִנֵּי לִוְיָן³¹. וְאֵין דִּינֵין בְּעֲדוּת
7 שֶׁבְּשֹׁטֶר בְּדִינֵי קְנָסוֹת³², וְאֵין צָרִיךְ לִזְמַר מְכֻמוֹת
8 וּבְגָלוֹת; אֲלֵא מִפִּיהֶן, וְלֹא מִכְתָּב יָדָן³³.

(28 גיטין עא, א וכן בירושלמי יבמות פט"ז ה"ז: "על-פי עדים, לא על-פי כתבם ולא על-פי מתורגמן". ולפי זה, אין העדים יכולים לשלוח עדותם בכתב לבית-דין, וכן דעת רש"י בפירושו לתורה דברים יט, טו. אבל דעת רבינו-תם - הובאה ב'תוספות' ליבמות לא, ב - שנוהגים עכשיו לשלוח עדות בכתב לבית-דין, כל זמן שזוכרים עדותם. ודווקא אילם, שאינו ראוי להגיד בפה, אינו יכול להעיד בכתב. ובהתאם לכך - כתב הסמ"ע לחו"מ סי' כח, ס"ק מב, - נהגו מורי הוראה, שלא להטריח על תלמידי חכמים, ושולחים עדותם בכתב-ידם לבית-דין. וראה בסמוך אות לב, דעת רבינו בזה. (29 פוסקים ומחלטים. (30 שמתו. (31 שידאג המלוה שמא יכפור הלווה והעדים אינם, וימנע מלהלוות (גיטין לו, א) "תקינו רבנן עדי חתימה מפני תיקון העולם, דזימנין דמיייתי סהדי או דאזלי למדינת הים". וסובר רבינו, שזה מוסב על כל השטרות ולא על גט נשים בלבד (הגר"א לחו"מ סי' כח, ס"ק נו). רמז לכך דברי הנביא (ירמיה לב, מד) "שדות בכסף יקנו, וכתוב בספר וחתום, והעד עדים". (32 שאין לחוש בהם מפני נעילת דלת, וכמבואר לעיל אות ט. (33 ולדעת הלחם-משנה, יתכן שרבינו יודה לדעת רבינו-תם לשלוח העדות בכתב לבית-דין כל זמן שהעדים חיים וראויים להגיד, ולא נתכוון אלא למעט שטר המופיע חתום לפנינו, ועדיו אינם קיימים עוד, שמתו ואינם ראויים להגיד, ובשטר כזה סובר רבינו שאינו מועיל מדין תורה. ראייה לדבר דברי רבינו לקמן פ"ט, ה"א: "צריך להעיד בבית-דין בפיו, או שיהיה ראוי להעיד בפיו", פרט לחרש שאינו ראוי לזה, כמבואר שם. וראה ה"ל גירושין פ"ג הכ"ח שמתירים אשה להנשא ע"פ שטר שמצאו כתוב בו: מת איש פלוני בן פלוני, שהקילו בהתרת עגונה אפילו כשהעד אינו ראוי להגיד, כמבואר שם.

9 ה. כָּל עַד שֶׁנִּחְקְרָה עֲדוּתוֹ בְּבֵית דִּין, בֵּין בְּדִינִי
10 מְמוֹנוֹת בֵּין בְּדִינִי נִפְשׁוֹת - אֵין יָכוֹל לְחַזֵּר בִּי³⁴.
11 מִיָּצֵד? אָמַר: מְטַעֵה הָיִיתִי³⁵, שׁוֹגֵג הָיִיתִי³⁶, וְנִזְכַּרְתִּי
12 שֶׁאֵין הַדָּבָר כֵּן, לְפַחֲדוֹ עֲשִׂיתִי³⁷ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ,

שאפילו כתב־ידים יוצא ממקום אחר, נאמנים לומר תנאי היו דברינו, שאין זו הגדה שניה, שהרי השטר חל ויהיה כשר כשיתקיים התנאי, והרבה מן הראשונים סוברים כמותו, אולם הרמב"ם ז"ל הכריע כדעת רבינו, ונימוקיו הובאו בר"ן לכתובות שם. וראה בש"ך לחו"מ סימן סב, ס"ק לד.

י. אָמַר אֶחָד מִן הָעֵדִים: עַל תְּנַאי הָיוּ הַדְּבָרִים⁶⁴,
וְהַשְּׁנִי אוֹמֵר: לֹא הָיָה שָׁם תְּנַאי⁶⁵ - הֲרִי פָאן עֵד
אֶחָד⁶⁶.

(64) והואיל ואין כתב־ידו יוצא ממקום אחר הרי הוא נאמן, כאמור בהלכה הקודמת. (65) ולדבריו, הרי זה מכר גמור וחייב המוכר להעביר את ממכרו ללוקח. (66) נמצא שאין השטר חתום אלא בעד אחד (כתובות יט, ב) כדעת רב הונא בריה דרב יהושע, ולפי זה אם המכר הוא מטלטלין, יצטרך המוכר שהוא הנתבע ע"י הלוקח, להישבע שבועת התורה להכחיש את העד האומר שלא היה שם תנאי, כדין כל עד אחד המחייב שבועה את הנתבע (ראה הל' טוען ונטען פ"ג, ה"ו), ואפילו העד האומר תנאי היה שם - מסייע למוכר, אין הוא פוטרו מלהשבע, וזה שדקדק רבינו: הרי כאן עד אחד, כלומר וחייב שבועה. וכן היא דעת רבי מאיר הלוי ב'טור' חו"מ סימן מו (לחם-משנה).

י.א. גַּם בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת⁶⁷ אֵין מְקַבְּלִין עֲדוֹת אֶלָּא בְּפָנֵי
בַּעַל דִּין⁶⁸. אִם הָיָה בַּעַל דִּין⁶⁹ חוֹלָה, אוֹ שֶׁהָיָה
הָעֵדִים מְבַקְּשִׁים לִילֹךְ לַמְּדִינָה הֵם וְשִׁלְחוּ⁷⁰ לְבַעַל
דִּין וְלֹא בָּא - הֲרִי אֵלּוּ מְקַבְּלִים עֵדִים שְׁלֹא בְּפָנֵיו⁷¹.
בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּעֲדוֹת עַל פֶּה; אֲכַל בְּשֵׁטֶר
- מְקַבְּלִין בֵּית דִּין אֶת עֲדֵיו⁷² שְׁלֹא בְּפָנֵי בַּעַל דִּין⁷³.
וְאֶפְלוּ הָיָה עוֹמֵד⁷⁴ וְצוּרֹת וְאוֹמֵר: שֵׁטֶר מְזִיפָה
הוּא⁷⁵! עֲדֵי שֶׁקֶר הֵן⁷⁶! פְּסוּלֵי עֲדוֹת הֵן⁷⁷! - אֵין
מְשַׁגְּחִין בּוֹ; אֶלָּא מְקַבְּלִין אֶת הַשֵּׁטֶר, וְאִם יֵשׁ לוֹ
רְאָיָה לְפִסְלָה⁷⁸ - וְפִסְלָה⁷⁹.

(67) כבדיני נפשות, בניגוד לדרישה וחקירה שנוהגת רק בדיני נפשות ולא בדיני ממון, כמבואר לעיל ה"א. (68) הנתבע, שנאמר (שמות כא, כט) "והועד בבעליו" - אמרה תורה: יבוא בעל השור (=שהזיק) ויעמוד על שורו (בבא־קמא קיב, ב) וב'ספרי' שופטים אות קצ, דרשו: ועמדו שני האנשים אשר להם הריב - יבוא בעל השור ויעמוד על שורו. (69) ושם ימות טרם שיקבלו העדות. (70) הדיינים. (71) בבא־קמא שם. ובירושלמי סנהדרין פ"ג ה"ט, משמע שאם בעל הדין אינו מצוי בעיר, מקבלים עדים שלא בפניו, ואין אומרים נחכה עד שישלחו לו, כי בינתיים ילכו העדים למדינת הים (וכן בחו"מ סי' כח, סעיף טז). וכתב הרדב"ז: אם ראה בית־דין שהנתבע משתמט מלבוא, כדי שלא יקבלו העדות, מנדים אותו עד שיבוא, ואם לא בא - מקבלים העדים, אפילו שאין בדעתם ללכת למדינת הים, וכך נהג במצרים. וכתב הר"ן לכתובות פ"א בענין המוכרת שלא בבית־דין צריכה שבועה (שם צח, א), שכל נתבע הבא לפטור עצמו, מקבלים עדיו אפילו שלא בפני בעל דינו התובע, וכן בחו"מ סי' כח, סעיף יח. ומקורו בבבא־מציעא לב, א שאלמנה צריכה בית־דין של הדיוטות

1 רָשָׁע. וְכֵן אִם אָמְרוּ: אֲמָנָה הָיָה דְּבָרֵינוּ⁵¹ - אֵין
נֶאֱמָנִים; שֶׁהַמַּעֲיֵד עַל שֵׁטֶר אֲמָנָה - כְּמַעֲיֵד בְּשֶׁקֶר⁵².

(48) שעברנו עבירה שחייבים עליה מלקות, והרשעים פסולים לעדות, כמבואר לקמן ס"ו, ה"א־ב. (49) וחתמנו שקר. (50) לפסול עצמו מחזקתו, שקרוב הוא אצל עצמו, וקרוב פסול לעדות (כתובות שם, וברש"י) והשווה לקמן פ"ב, ה"ב. (51) חתימתנו. שהאמינו הלווה למלוה ולא לזה ממנו כלום, אלא כתב לו שטר ומסרו למלוה, שאם יצטרך ללוות ילווה, והאמינו שלא יתבענו אלא־אם־כן מלווה. (52) שאסור לו לאדם שישעה שטר אמנה בתוך ביתו, שנאמר (איוב יא, יד) "ואל תשכן באהלך עֲוֹלָה" - ואסור לעדים לחתום על "עֲוֹלָה", וכשאמרו: אמנה היו דברינו, אינם נאמנים להרשיע את עצמם (כתובות יט, א). ובכל זאת לא נפסלו בזה להעיד עדות אחרת כאילו העידו עדות שקר ממש, וזה שהדגיש רבינו: "כמעיד בשקר" שדומה למעיד שקר, אבל אין לו דין מעיד שקר ממש (רדב"ז).

3 ח. אָמְרוּ הָעֵדִים: שֵׁטֶר מְכַר זֶה מוֹדְעָה נִמְסְרָה לָנוּ
עָלֵינוּ⁵³, אָף עַל פִּי שֶׁכָּתַב יָדָן⁵⁴ יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר⁵⁵
5 - הֲרִי אֵלּוּ נֶאֱמָנִין⁵⁶.

(53) המוכר הודיע לנו לפני כתיבת השטר, שהוא מוכר מחמת אונס והכרנו באונסו, והרי המכר בטל, כמבואר בהל' מכירה פ"י, ה"א. (54) חתימתם. (55) ואין אנו זקוקים לקיים השטר על פיהם, נמצא שאין לומר כאן: הפה שאסר הוא הפה שהתיר. (56) והמכר בטל (כתובות יט, ב) כרב אשי האומר: זה ניתן להכתב. ומפרש הר"ן: שבידם לכתוב נוסח המודעה של המוכר, ולציין בו תאריך שלפני זמן שטר המכר, נמצא שאין אלו חוזרים ומגידים, שעדיין לא הגידו כלום, כיון שבידם לפסול הגדת המכר משעה ראשונה, ולפיכך אפילו כשכתב־ידם יוצא ממקום אחר - נאמנים. ולדעת רש"י ו'תוספות' שם, דיבור־המתחיל: אמר רב נחמן, אינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם ממקום אחר, שהם מפרשים: "זה נותן להכתב" שמותר היה להם לחתום על שטר המכר כדי להציל האנוס מאונסו, ולפ"ז אינם עדיפים מאנוסים היינו מחמת נפשות שאינם נאמנים אלא כשאין כתב־ידם יוצא ממקום אחר, כאמור לעיל ה"ו.

6 ט. אָמְרוּ: עַל תְּנַאי הָיָה שֵׁטֶר זֶה⁵⁷: אִם הָיָה כָּתַב
7 יָדָן יוֹצֵא מִמְּקוֹם אַחֵר - אֵין נֶאֱמָנִין⁵⁸; וְאִם אֵין
8 הַשֵּׁטֶר מְתָקִים אֶלָּא מִפִּיהֶם - נֶאֱמָנִים⁵⁹. וְאוֹמֵר⁶⁰
9 לְבַעַלֵּי הַדִּין⁶¹: קִנְיָמוֹ הִתְנַאי⁶² וּבּוֹאוּ לְדוֹן⁶³.

(57) שטר מכר זה, ועל תנאי מסויים מכר זה את מקחו, והואיל ולא קיים הלוקח את תנאו - רוצה המוכר לבטל את שטר המכר. (58) הואיל ולא נזכר בשטר שום תנאי, אין הם יכולים לבטלו בהגדתם השניה, שאין עדים מגידים וחוזרים ומגידים. (59) שהפה שאסר - הוא הפה שהתיר, והכל הגדה אחת היא. (60) הדיין. (61) הלקוחות. (62) לבעלים המוכרים. (63) אם עדיין יעכבו את המכירה (כתובות יט, ב). כדעת רבינו היא גם דעת רש"י שם. אבל רב האי גאון (הובאו דבריו ב'טור' חו"מ סימן מו) סובר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

17 שְׁעוֹשָׂה מְלָאכָה בְּשַׁבָּת וְאֶחָד מִתְּרֵהּ בּוֹ, וְהַכְּנִיס
18 רֹאשׁוֹ, וְחָזַר הָעֵד הַשֵּׁנִי וְהוֹצִיא רֹאשׁוֹ מֵאוֹתוֹ הַחֲלוֹן
19 וְרָאָהוּ¹⁰ - אֵין מְצַטְרֵפִין, עַד שֶׁיָּרְאוּ שְׁנֵיהֶם בְּאֶחָד¹¹.
20 הָיוּ שְׁנֵי עֵדִים רֹאִין אוֹתוֹ מִחֲלוֹן זֶה, וְשְׁנֵי עֵדִים
21 רֹאִין אוֹתוֹ מִחֲלוֹן אַחֵר, וְאֶחָד מִתְּרֵהּ בּוֹ בְּאֶמְצַע:
22 בְּזִמָּן שֶׁמִּקְצָתָן רֹאִין אֶלּוֹ אֶת אֶלּוֹ - הָרִי זֶה עֲדוֹת
23 אַחֶת¹²; וְאֵם לֹא הָיוּ רֹאִין אֶלּוֹ אֶת אֶלּוֹ וְלֹא צָרָף
24 אוֹתָן הַמִּתְּרֵה¹³ - הָרִי אֵלּוֹ שְׁתֵּי עֲדוֹת. לְפִיכָף, אִם
25 נִמְצְאָת פֶּת אַחַת מֵהֶן זֹמָמִין - הוּא וְהֵן נִהְרָגִין,
26 שְׁהָרִי הוּא נִהְרָג בְּעֲדוֹת הַפֶּת הַשְּׁנִיָּה¹⁴.

(2) המעידים על אדם שעבר עבירה שחייבים עליה עונש מיתת בית-דין. (3) פרט לראוהו זה אחר זה, וכמבואר בסמוך. (4) זה במעמד זה, בניגוד לעדי ממונות, ששומעים דבריו של זה היום, וכשיבוא חבירו למחר שומעים לו, כמבואר בסמוך ה"ד. (5) שכל אותם כ"ג דינים שקיבלו עדותם, הם-הם ידונו אותו, לא שיצטרפו קצת מבית-דין זה וקצת מבית-דין אחר (=כגון שהעידו עדותם גם לפני בית-דין שני) וידונו אותו, בניגוד לדיני ממונות, שבא אחד מכל בית-דין, ושלשם לדונו, כמבואר בסמוך ה"ו (כסף-משנה). (6) זה חזר אל דיני נפשות. (7) מכות ו, ב "מנין לעדות מיוחדת (=אחד רואהו מחלון זה, ואחד מחלון זה) שהיא פסולה, שנאמר (דברים יז, ו) "לא יומת על-פי עד אחד" - אחד - אחד. (8) בעברייך, שאין עונש בלא התראה, "ובין שהתרה בו אחד מן העדים, ובין שהתרה בו אחר בפני עדים... הרי זה נהרג" (הל' סנהדרין פ"ב, ה"ב). (9) מכות שם, אלא שגירסת התלמוד שם: "אם היו רואים את המתרה, או המתרה רואה אותם מצטרפים". וגירסת רבינו שם, כנראה "היו רואים את המתרה והמתרה רואה אותם" (כסף-משנה). וכן בדן, שאין אפשר להסתפק באמירת המתרה שראה אותם, ולהרוג העברייך על פיו, והלא עד אחד הוא? אבל לגירסת רבינו אינו נהרג עד שהעדים יראו את המתרה והם יעידו שראוהו. וראה ב'תוספות' שם ד"ה או מתרה. (10) אע"פ שכל אחד מהם ראהו עושה כדי חיוב מלאכה גמורה. (11) מכות, שם. (12) ואם נמצא אחד מהם קרוב או פסול לעדות - בטלה העדות כולה. וכן אם נמצאה כת אחת מהן זוממת - אינה נהרגת עד שיוזמו כולם. ואפילו אלה שלא ראו זה את זה מצטרפים לעדות אחת, כמבואר ב'תוספות' שם ד"ה שמקצתן. (13) צירוף הדדי, כאמור לעיל אות ח. (14) שלא הזומה (שם).

27 ב. אֶכָּל בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, אָף עַל פִּי שְׁלֹא רָאוּ אֶלּוֹ אֶת
28 אֶלּוֹ - עֲדוֹתָן מְצַטְרֵפִין¹⁵. בִּיצֵד? אִמָּר הָאֶחָד: בְּפָנֵי
29 הַלְוָהוּ בְּיוֹם פְּלוֹנִי, אוּ בְּפָנֵי הוֹדָה לֹו¹⁶, וְאִמָּר הָעֵד
30 הַשֵּׁנִי: וְכֵן אֲנִי מַעֲיֵד שֶׁהַלְוָהוּ בְּפָנֵי אוֹ הוֹדָה בְּיוֹם
31 אַחֵר - הָרִי אֵלּוֹ מְצַטְרֵפִין¹⁷.

(15) לעדות אחת, וכמבואר לעיל אות יא. ובכת"י תימן: אע"פ שראו זה אחר זה - עדותן מצטרפת. (16) שהוא חייב לו. (17) מכות שם, שנאמר: לא יומת על-פי עד אחד - בדיני נפשות הוא דאין כשירה (=עדות מיוחדת), אבל

להעיד עליה שלא מכרה בזול, ועדותם מועילה, אע"פ שהיתומים קטנים הם, וראה ביאור הגר"א שם. (72) מאשרים את חתימת ידיהם. (73) שמן התורה - עדים החתומים על השטר, הרי הם כנחקרה עדותם בבית-דין, ואינו צריך קיום אלא מדבריהם, ולפיכך מקיימים אפילו שלא בפניהם (בבא-קמא שם, וכפירוש ה'תוספות' דיבור-המתחיל: מקיימים). (74) הנתבע. (75) המלוה זייף את חתימת העדים וחיקה את חתימתם, כפי שחתמו בשטרות אחרים שמהם בית-הדין רוצה לקיימו. (76) וחתמו למלוה בשקר. (77) רשעים, כמבואר לקמן פ"י, ה"א. (78) את העדים או השטר. (79) וכל שלא הביא, הרי השטר בכשרותו וגוברים על פיו (בבא-קמא שם). והשווה הל' מלוה פכ"ב, ה"ב: "אם נראה לדיינים שיש ממש בדבריו, קובעים לו זמן להביא עדיו. ואם נראה להם שאינו בא אלא בעלילות דברים ובטענות של דופי - אומרים לו: שלם, ואח"כ אם יש לו ראייה יחזיר".

1 יב. כָּל מִי שֵׁשׁ לוֹ רֵאִיָּה בְּעֵדִים⁸⁰ - מְטַפֵּל בְּעֵדִים
2 עַד שֶׁיָּבִיאֵם לְבֵית דִּין⁸¹. וְאִם יָדְעוּ בֵּית דִּין שֶׁבָּעַל
3 דִּינוֹ אֶלֶם⁸², וְטָעַן הַתּוֹבֵעַ שֶׁהָעֵדִים מִתְּפַחְדִּים מִבָּעַל
4 דִּינוֹ שֶׁיּוֹבֵאוּ וְיַעֲדוּ לוֹ - הָרִי בֵּית דִּין כּוֹפִין אֶת בָּעַל
5 דִּינוֹ שֶׁיָּבִיא הוּא הָעֵדִים⁸³. וְכֵן כָּל פְּיוֹצֵא בְּדִבְרֵיהֶם
6 אֵלּוֹ דִּינֵי בִּהָן לְאֶלֶם.

(80) להוציא ממון מידי הנתבע. (81) בבא-קמא מו, ב שנאמר (שמות כד, יד) "מי בעל דברים (=תובע) יגש אליהם" - יגיש ראייה אליהם. (82) הנתבע הוא תקיף ואיש זרוע. (83) שיעידו כדבריו, שאינו חייב לתובע כלום, והם אינם חשודים לשקר מחמת יראה, כי די להם שישחקו מחמתו, אבל לא יעזבו בשום פנים להעיד שקר בגלל אלמותו (בבא-מציעא לט, ב). ושמתאמר, אם כן לא הנחת חיים לאלמים, שבעל-דינו יטעון שעדי מתפחדים ממנו, ונמצאו מפסידים כל אשר להם? - כיון שאלמים הם, לא איכפת לנו בהפסדם, וכך נידונם עד שיחזרו בתשובה והיו כשאר כל אדם, ויידונו כמותם (כסף-משנה). וראה ב'תוספות' שם ד"ה זיל את.

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) ראייה מאוחרת בעדות נפשות. עדות נפרדת בדיני ממונות. צירופים חלקיים בעדות ממון. הצורך בכל אחד מהעדים להעיד על כל הדבר.

7 א. עֲדֵי נְפֻשׁוֹת² צְרִיכִין שִׁיהִיו שְׁנֵיהֶם רֹאִים אֶת
8 הָעוֹשָׂה עֲבֵרָה בְּאֶחָד³. וְצְרִיכִין לְהַעֲדִי בְּאֶחָד⁴,
9 וּבִבְּתֵי דִין אֶחָד⁵. אֶכָּל דִּינֵי מְמוֹנוֹת אֵין צְרִיכִין לָכֶף.
10 בִּיצֵד⁶? הִיָּה אֶחָד רֹאֵהוּ מִחֲלוֹן זֶה פֶּשַׁעֲבֵר הָעֲבֵרָה,
11 וְהָעֵד הָאֶחָד רֹאֵהוּ מִחֲלוֹן אַחֵר: אִם הָיוּ שְׁנֵי
12 הָעֵדִים רֹאִין זֶה אֶת זֶה - מְצַטְרֵפִין, וְאִם לֹאוּ - אֵין
13 מְצַטְרֵפִין⁷. הִיָּה זֶה הַמִּתְּרֵה בּוֹ⁸ רֹאֵה הָעֵדִים,
14 וְהָעֵדִים רֹאִין אוֹתוֹ, אָף עַל פִּי שֶׁאֵין רֹאִין זֶה אֶת
15 זֶה - הַמִּתְּרֵה מְצַרְפִּין⁹. הָיוּ שְׁנֵי הָעֵדִים בְּבֵית אֶחָד,
16 וְהוֹצִיא אֶחָד מֵהֶן רֹאשׁוֹ מִן הַחֲלוֹן, וְרָאָהוּ זֶה

לשאלו אם מסכים הוא לכתובה, ש'כלל' הוא (בבא-בבא-מ, א) "סתם קנין לכתובה עומד". (26) לשון זה תמוה, שהרי כבר נתבאר לעיל את כג שאפילו אין למלוה אלא עד אחד בכתב, אין הלווה יכול לטעון פרעתו, שהמלוה יכול להשיבו: שטרך בירי מה עושה, למה לא לקחתיו ממני, ולפיכך נכונה היא גירסת ה'טור' בחו"מ סי' נא המצטט את דברי רבינו: "מצטרפים ונעשה מלוה בשטר גמורה" - כלומר, שהמלוה יכול לטרוף אפילו מן הלוקחות כשטר גמור, בניגוד לדין הקודם שאין שם קנין, אינו גובה אלא מנכסים בני חורין כדין כל מלוה על-פה (ב"ח שם). ולדעת ה'בית יוסף' שם אין צורך להגיה כאן בדברי רבינו, אלא נקט אחד מהענינים, שמלוה בשטר מועיל להם, והוא-הדין לכולם, כגביה מן המשועבדים וכדומה. וראה ב'דרישה' שם.

- 14 ו. העיד האחד בבית דין זה²⁷, והעיד השני בבית דין
- 15 אחר - יבוא בית דין אצל בית דין ויצטרפו עדותן²⁸.
- 16 וכן אם העידו שני העדים בבית דין זה²⁹, והעידו
- 17 והעידו בבית דין אחר³⁰ - יבוא אחד מקל בית דין³¹
- 18 ויצטרפו³². אבל העיד עם העידו שני העדים
- 19 בפניו³³ - אין מצטרפין³⁴.

(27) על הלוואה או הודאה, כנ"ל ה"ב. (28) ושני בתי-הדין ישפטו יחד לפי העדות המצטרפת, שהרי נתבאר לעיל ה"ד שבדיני ממון אין צורך ששניהם יעידו כאחד, וכאן החידוש שעדותם כשרה אפילו לפני שני בתי-דין נפרדים (בבא-בבא קסא, ב). וכתב הסמ"ע לחו"מ סי' ל, ס"ק לד: דוקא כל שני בתי הדין מצטרפים, אבל מקצת מבית-דין אחד ומקצת מבית-דין שני אינם מצטרפין להעשות בית-דין חדש, כיון שלא העיד אלא אחד מהעדים בכל בית-דין, הרי זה כעד מפי עד. (29) לקיים חתימת ידי עדי השטר. (30) והלכו להם שנים מבית-הדין למדינת הים, ולא נשאר אלא דיין אחד. (31) ובחו"מ סי' ל סי"ב, הנוסח: וחזרו והעידו בבית-דין אחר וחזרו והעידו בבית-דין שלישי, יבוא אחד מכל בית-דין וכו'. כלומר, שמכל שלשה בתי-הדין נשארו אחד-אחד. (32) לקיים השטר (בבא-בבא-מ, א) וכאן, אפילו דיין אחד מכל בית-דין מצטרף, הואיל ומתחילה העידו שני עדים לפניו ונתקבלה עדותם, אין זה כעד מפי עד, אלא דיין המאשר את הקיום שנתאשר לפניו (סמ"ע שם). (33) כשישב עם עוד שני דינים כאחד. (34) אחרי שהלכו שני הדינים, אין הדין הנשאר יכול להצטרף עם עד אחד להעיד לפני בית-דין אחר על קיום השטר, מפני שאין עדותם אחידה, העד מעיד שמכיר חתימת עדי השטר, והדין מעיד שנתקבלה העדות לפניו במושב שלשה חברי בית-דין (כתובות כא, א), וראה ברי"ף בבא-בבא קסא, ב.

- 20 ז. אף על פי שמצטרפין העדות³⁵ בדיני ממונות,
- 21 צריך שיעיד כל אחד משניהם בכל דבר³⁶, כמו
- 22 שבארנו³⁷. אבל אם העיד עד אחד במקצת דבר,
- 23 והעיד השני במקצתו - אין מקימין הדבר מעדות
- 24 שניהם. שנאמר: על פי שנים עדים יקום דבר³⁸.
- 25 פיצד? זה אומר: פלוני אכל שדה זו שנה פלונית,

בדיני ממונות כשירה. וכן בסנהדרין ל, א "רבי יהושע בן קרחה אומר: אפילו בזה אחר זה", שהרי מבין שניהם הוא חייב מנה מכל-מקום. וכן הכתוב אומר (ויקרא ה, א) "והוא עד או ראה או ידע" - מכל-מקום, אפילו כל אחד ראה לעצמו (שם).

- 1 ג. וכן אם אמר האחד: בפני הלווה, והשני אומר:
- 2 בפני הודה³⁹; או שאמר הראשון: בפני הודה,
- 3 והשני שהעיד אחר זמן אומר: בפני הלווה⁴⁰ - הרי
- 4 אלו מצטרפין⁴¹.

(18) ויתכן, ששניהם מעידים על מנה אחד, שהודאת העד השני מכוונת לאותה ההלוואה של העד הראשון. (19) נמצאת ההלוואה אחרי ההודאה, ושני מנים נפרדים הם, וכל אחד מהם מעיד על מנה אחר (לחם-משנה). ובכל זאת, הואיל ושניהם מעידים שחייב לו מנה - מצטרפים. ומדובר כאן, שהמלוה תובעו שני מנים, אחד מניסן ואחד מתשרי, אבל אם אינו תובעו אלא מנה אחד והם מעידים על שני מנים, על-כרחך אחד מהם שקרן לפי דברי התובע, שהוא נאמן על עצמו, ולפיכך נשבע הלווה שבועה מן התורה להכחיש את העד האמיתי ונפטר (כסף-משנה, וכן בחו"מ סי' ל, סעיף ז). (20) סנהדרין ל, ב כחכמי נהרדעא ע"פ רבי יהושע בן קרחה, וכדעת רב אלפס שם.

- 5 ד. וכן בעת שמעידין בבית דין - יבוא אחד
- 6 ושומעין דבריו היום, וכשיבוא העד השני לאחר
- 7 זמן - שומעין דבריו. ומצטרפין זה לזה, ומוציאין
- 8 בהן המקומין⁴².

(21) שם עמ' א וכדעת רבי נתן. וכן רבן שמעון בן גמליאל סובר כמותו כהכרעת הסוגיא בכתובות כו, ב. וכל זה בדיני ממונות, אבל בדיני נפשות הרי צריכים שיראו שניהם את העדות כאחת, ומשווים אנו את הגדת העדות בפני בית-דין לראיית העדות, שנאמר: "או ראה... אם לוא יגיד", מה הראיה כאחת, אף ההגדה כאחת (קריית ספר) ע"פ הסוגיא בסנהדרין שם עמ' ב.

- 9 ה. וכן אם היה עד אחד בכתב⁴³ ואחד על פה⁴⁴ -
- 10 מצטרפין⁴⁵. ואם אמר זה שלא כתב עדותו: אני
- 11 קניתי מידו⁴⁶ על דבר זה, ולא בא המלוה הזה ולא
- 12 שאל ממני לכתב - שניהם מצטרפין לעשות המלוה
- 13 בשטר, ואינו יכול לומר פרעתו⁴⁷.

(22) חתום בשטר. (23) המעיד שראה ההלוואה או שמע הודאת הלווה בפני המלוה. (24) ואפילו אם יכפור הלווה ויטעון לא לווייתו, אינו נאמן להכחיש השנים ואפילו בשבועה (בבא-בבא קסא, א). אבל אם טען הלווה: פרעתו, אינו נאמן אפילו אם אין למלוה אלא עד אחד בכתב בלבד, ואין עמו עד בעל-פה, כדברי רבינו בהל' מלוה פ"ה, ה"י: "הוציא עליו שטר-חוב בעד אחד, ולווה טען פרעתי - הרי זה מחוייב שבועה, ואינו יכול להשבע ומשלם" (פרישה לחו"מ סימן נא). (25) קיבלתי קנין סודר מידו של הלווה לכתוב שטר ולחתום עליו ולמסרו למלוה, ואילו רציתי לכתוב שטר הייתי זכאי לכך ולא הוצרכתי להמלך שנית

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

חתימתו מרובים ואחד מהם קרוב או פסול לעדות. לימוד זכות או חובה על ידי עד המעיד. המקרים בהם יכול עד להיעשות דיין.

- א. אין חותכין² דין מן הדינים על פי עד אחד, לא¹⁶ דיני ממונות ולא דיני נפשות. שנאמר: לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת³. ומפי השמועה⁴ למדנו שקם הוא לשבועה⁵, כמו שבארנו בהלכות טוען⁶.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אין חותכין דין מן הדינים על-פי עד אחד".

וממשיך: "בשני מקומות האמינה תורה עד אחד, בסוטה שלא תשתה מי מרים" (שנאמר: ועד אין בה, והרי כאן עד) ובעגלה ערופה שלא תיערף (שנאמר ולא נודע מי הכה, הא אם נודע לא היו עורפין, אפילו אם ראה ההורג עד אחד).

ויש לחקור בגדר הדין של עד אחד, מפני מה אין חותכין הדין על פיו:

א. עד אחד הוא סוג בירור אחר לגמרי (באיכות) משני עדים, ועל סוג בירור זה אמרה תורה שאין לסמוך עליו מפני שהוא "סוג" אחר של עדות. ולפי-זה יש להסביר שלסוג האחר של העדות האמינה תורה רק בשני מקרים; סוטה שלא תשתה, ועגלה ערופה שלא תיערף.

ב. הבירור שעושה עד אחד, הוא מאותו הסוג והגדר דשני עדים, אלא שיש כאן חסרון בכמות, ולכן מכיון שבדיני ממונות ודיני נפשות יש צורך בבירור גמור, לא מספיק הבירור דעד אחד, ובכל זאת בנוגע שלא להשקות סוטה ולא לערוף את עגלה ערופה, מספיק גם "קצת" בירור אף שאין זה בירור בשלימות לענין חיוב מיתה. ועל-פי-זה יש לפרש כך גם בשבועה, שגם על-ידי עד אחד נעשה חיוב השבועה, כיון שה"קצת" בירור שגורם העד אחד אינו מספיק לחייב ממון, אבל כן מספיק לחייבו שבועה.

אמנם, כל זה הוא בעדי בירור שמעידים על המציאות, אבל בעדי קיום מסתבר לומר (גם לאופן השני) שעד אחד הוא כלום, ולא נעשה על-ידו מאומה, כי גם אם החסרון הוא בכמות, הרי כל זמן שחסר בשיעור זה של שני עדים לא נפעל דבר! בדיוק כמו משא כבד שצריך שני אנשים להרימו, ואדם אחד לבד אינו יכול להרימו כלל.

(ע"פ יין מלכות ספר שופטים סימן יד)

- (2) פוסקים, מוציאים החלטה. (3) ספרי שופטים אות קפח: "אין לי אלא לדיני נפשות (=עון) - משמעו חטא שיש בעונשו מיתה ככתוב בעובד עבודה זרה "עוונה בה", במדבר טו, לא), לדיני ממונות מניין, תלמוד לומר לכל עון" כל - בא לרבות דיני ממונות (רבינו הלל). (4) שקיבלו רבותינו איש מפי איש עד למשה מסיני. (5) שאם כפר הנתבע ועד אחד מעיד, שהוא חייב לתובע הרי

- 1 וזה העיד שאכלה שנה שניה, וזה העיד שאכלה שנה שלישית³⁹ - אין מצטרפין עדות שלשתן ואומרים: הרי אכלה שלש שנים; שכל אחד ואחד העיד במקצת הדבר⁴⁰. וכן אם העיד זה: אני ראיתי שערה אחת בצד ימינו של זה, וזה אומר: אני ראיתי שערה אחת בצד שמאלו של זה באותו היום⁴¹ - אין מצטרפין⁴² דברי שניהם כדי שנאמר: הרי העידו שניהם שהיה זה גדול ביום פלוני; לפי שכל אחד מהם לא העיד אלא במקצת הסימנין⁴³. אפילו העידו שנים בשערה אחת, והעידו שנים בשערה אחרת⁴⁴; שהרי כל פת מהם העידה על חצי דבר, ואין זו עדות⁴⁵. אבל אם העידה האחת שראתה שתי שערות בצד ימין, והעידה השניה שראתה שתי שערות בצד שמאל⁴⁶ - מצטרפין⁴⁷.

(35) בכת"י תימן: העדים. (36) בכת"י הנ"ל: הדבר. (37) לעיל ה"ב, ששניהם מעידים על אותו הסכום. ככתוב שם: "וכן אני מעיד שהלווהו בפני". (38) "דבר - ולא חצי דבר" (בבא-קמא ע, ב). (39) והרי היא חזקה, להעמיד השדה בידו, ראה ה' טוען ונטען פ"א ה"ב, כי אין אדם נזהר בשטרו כל ימיו אלא עד שלש שנים, שם ה"ד. (40) בשליש החזקה, שכל אחד אינו מעיד אלא על שנה אחת. וראה לקמן פכ"א ה"ז, ובביאורנו שם. (41) שמבן שלש-עשרה שנה ומעלה, אם הביא שתי שערות למטה במקומות הידועים לשיער - נקרא גדול (הל' אישות פ"ב, ה"י). (42) בכת"י תימן: מצרפין. (43) ששערה אחת אינה אלא מקצת סימני הבגרות (סנהדרין ל, ב) "אחד אומר אחת בגבה, ואחד אומר אחת בכריסה - חצי דבר וחצי עדות היא", ומפרש רבינו: גבה וכריסה - צד ימין וצד שמאל (כסף-משנה). (44) אין מצרפין עדותם. (45) [בבא-בתרא נו, ב]. (46) נוסח זה משובש הוא, שהרי אם כת אחת מעידה על שתי שערות, למה לנו לצרף עדות הכת השניה, ובדפוס וינציאה ש"א, וכן בכת"י תימן, הנוסח: "אבל אם העיד האחד שראה שתי שערות... והעיד השני שראה שתי שערות". (47) שהרי כל אחד משניהם העיד על דבר שלם (סנהדרין שם). וכתב הכסף-משנה: דוקא לעניני ממונות מצרפים עדותם, שיחשב כגדול לענין מקח וממכר, או להעיד עדות שבממון, אבל לעניני נפשות כגון קידושין וגיטין וכדומה, אינו נעשה גדול עד ששני העדים יראו שתי השערות כאחד, כמבואר לעיל ה"א. וכן נראה מדקדוק לשון רבינו בתחילה הלכה זו: "אע"פ שמצטרפים העדות בידי ממונות" וכו' - הרי שכל הלכה זו עוסקת בידי ממונות בלבד. וכן ב'בית יוסף' לחו"מ סוף סימן ל.

יום ש"ק י"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק חמישי

- (1) המקומות שבהם האמינה התורה עד אחד. דין עדים רבים שבאו להעיד וביניהם אחד קרוב או פסול. שטר שעדי

שיעורי רמב"ם ג' פרקים ליום - יום ש"ק י"ז תמוז - ספר שופטים - הלכות עדות קמא

מתוך מהדורת גושל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(16) שהרי לא נשאר אלא עד אחד. (17) שנאמר: עדים, אפילו מאה במשמע. (18) משנה במכות ה, ב וכדעת רבי שם.

זה נשבע מן התורה (ספרי שם ושבעות מ, א). (6) פרק א הלכה א.

ד. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּזִמְן שְׁנֵתְפֹנְנוּ בְּלֶן לְהָעֵיד; אָבָל אִם לֹא נִתְפֹּנְנוּ בְּלֶם לְהָעֵיד - מָה יַעֲשֶׂה שְׁנֵי אֲחִים בְּכָלֵל הָעֵם, וְרָאוּ הָעֵם¹⁹ כְּשֶׁהֲרִג זֶה אֶת זֶה, או כְּשֶׁחָבֵל בּוֹ²⁰, או כְּשֶׁחֲטָף חֶפֶץ מִיָּדוֹ²¹.

ב. בַּשְּׁנֵי מְקוֹמוֹת הָאֵמִינָה תִּזְרָה עַד אֶחָד: בְּסוּטָה שְׁלֹא תִשָּׁתֶּה מִי מָרִים⁷, וּבִעֲגֻלָּה עֲרוּפָה שְׁלֹא תִעְרַף, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרַנּוּ⁸. וְכֵן מִדְּבָרֶיהֶן, בְּעֵדוֹת אִשָּׁה⁹ שְׂעִיעִיד לָהּ שְׁמֵת בְּעֻלָּה¹⁰.

(19) בדפוסים קדומים: וראו כשהרג. ותיבת: העם, אינה. (20) בגופו. (21) האם תיפסל עדות כולם, בגלל האחים שראו אף הם את המעשה, ועל כורחך, אינם פוסלים אם לא נתכוונו להעיד (משנה שם).

(7) שאם קינא לה בעלה ונסתרה אחר הקינוי בעדים והרי היא עומדת לשותות מי המרים לבדקה אם טמאה היא, ובא עד והעיד עליה שנטמאה בפניו, אינה שותה, שנאמר (במדבר ה, יג) "ועד אין בה" - והרי עד (הלכות סוטה פרק א, הלכה י"ד). (8) בהלכות רוצח פרק ט, הלכה י"ב, שאם בא עד אחד והעיד שראה את הרוצח אינה נערפת, שנאמר (דברים כא, א) "כי ימצא חלל באדמה... לא נודע מי היכהו" - והרי נודע. (9) להתייר להינשא. (10) הרי זה נאמן, "שהדבר עשוי להיגלות" (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה ט"ו), וגם הקלו חכמים בדבר זה, כדי שלא יישארו בנות ישראל עגונות (שם פרק י"ג, הלכה כ"ט, ובביאורנו שם).

ה. וְכִיצַד בּוֹדֵקִין אֶת הַדִּבְרִי? כְּשֶׁיִּבְאוּ לְבֵית דִּין עֲדִים מֵרַבִּין בֵּת אֶחָת, אוֹמְרִים²² לָהֶם: כְּשֶׁרָאִיתֶם זֶה שֶׁהֲרִג אוֹ חָבֵל, לְהָעֵיד בְּאִתָּם אוֹ לְרָאוֹת? כָּל מִי שְׂאוֹמֵר: לֹא לְהָעֵיד עָלָיו, אֲלֹא לְרָאוֹת מִה הַדִּבְרִי, וּבְכָלֵל הָעֵם בְּאִתִּי - מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. וְכָל מִי שְׂאוֹמֵר: לֹא הִיִּיתִי עוֹמֵד אֲלֵא לְהָעֵיד וּלְכַוֵּן הָעֵדוֹת - מִפְּרִישִׁין אוֹתוֹ. אִם נִמְצָא בָּאֵלּוּ שְׁנֵתְפֹנְנוּ לְהָעֵיד קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - עֲדוֹת כָּלֶם בְּטֻלָּה²⁴. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים²⁵? כְּשֶׁהָיָה בֵּהֶן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל; אָבָל אִם כָּלֶם כְּשֵׁרִים - אֶחָד שְׁנֵתְפֹנְנוּ לְהָעֵיד אוֹ שְׁלֹא נִתְפֹּנְנוּ לְהָעֵיד, הוֹאִיל וְרָאָה הַדִּבְרִי וְכֵן עֲדוֹתוֹ וְהָיָה שֵׁם הַתְּרָאָה²⁶, חוֹתְכִין הַדִּין עַל פִּיו. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת²⁷, בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת.

ג. וְכָל מְקוֹם שֶׁעַד אֶחָד מוֹעִיל, אִשָּׁה וּפְסוּל¹¹ כְּמוֹ כֵּן מְעִידִים¹². חוּץ מֵעַד אֶחָד שֶׁל שְׁבוּעָה, שְׁאִין מְחַיִּיבִין שְׁבוּעָה אֲלֵא בְּעֵדוֹת כְּשֶׁר, הָרָאוּ לְהַצְטַרֵּף עִם אֶחָד¹³ וְיִתְחַיֵּב זֶה הַנִּשְׁבָּע מִמּוֹן עַל פִּיו. עַל פִּי שְׁנֵים עֲדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים¹⁵ - לַעֲשׂוֹת שְׁלֹשָׁה כְּשָׁנִים: מָה שְׁנֵים, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - בְּטֻלָּה הָעֵדוֹת¹⁶; אָף שְׁלֹשָׁה, וְהוּא הַדִּין לְמֵאָה, נִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב אוֹ פְּסוּל - בְּטֻלָּה הָעֵדוֹת¹⁷. בֵּין בְּדִינֵי מְמוֹנוֹת, בֵּין בְּדִינֵי נַפְשׁוֹת¹⁸.

(22) אם מתחילה נתכוונו להעיד או לראות בלבד. (23) ובכתב יד תימן: אומרים. (24) שם, ו, א. ואפילו של אלה שלא באו אלא לראות בלבד, כיוון שבעדים העיקריים נמצא פסול (לחם משנה). (25) בכתב יד תימן: והייתה. (26) בדיני נפשות אין עונשים בלא התראה, ואפילו התרה בו אחר בפני העדים, נענש, כמבואר לעיל הלכות סנהדרין פרק י"ב, הלכה ב. (27) בבא בתרא ק"ג, ב "שלושה שנכנסו לבקר את החולה (=ולא להעיד) רצו כתבים" - מעידים על מה ששמעו מפי החולה המצווה, הרי שאפילו לא נתכוונו להעיד עדותם כשרה, וכפירוש הרשב"ם שם. אולם בכריתות יב, ב אמרו: "דאי בעי אמר לא נתכוונתי לעדות", הרי שצריך כוונה להעיד.

(11) לעדות מדבריהם, אבל גזלן גמור, וכן כל הפסול בעבירה מן התורה, אינו נאמן להתיר אשה להינשא (הלכות גירושין פרק י"ב, הלכה י"ז). (12) שכן שנינו (סוטה מז, א) שאפילו העידה אשה שראתה את הרוצח אין העגלה נערפת. וביבמות קכב, א שנינו: "הוחזקו להיות משיאין (=אשה) עד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה". וכן בסוטה לא, א לענין עדות סוטה שלא תשתה מי מרים. והשווה הלכות סוטה פרק א, הלכה ט"ו. (13) כדקדוק לשון הבריייתא (שבעות מ, א) "כל מקום ששניים מחייבים אותו ממון - עד אחד מחייבו שבועה". ובתורת כהנים פרשת ויקרא (דבורא דחטאות) פרק ז: "הודע אליו - ולא שאמרו לו אחרים (=והוא מכחישם)... מניין אפילו אמרה לו אשה, אוציא - אשה, שאין אשה כשרה לעדות, מניין אפילו אמרו לו קרובים (=שהם כשרים להעיד במקום אחר), אוציא... קרובים שאינם כשרים להעיד בו, מניין אפילו אמר לו עד אחד, אוציא... עד אחד שאין מחייבו אלא שבועה, מניין אפילו אמרו לו שניים" וכו', הרי שקרוב ואשה אינם מחייבים שבועה, אלא עד אחד כשר בלבד. וראה בתשובות רבי עקיבא איגר קעט ראייה לדברי רבינו. (14) בדפוסים קדומים וכן בכתב יד תימן כאן תחילת ההלכה. (15) "אם מתקיימת העדות בשניים למה פרט הכתוב בשלושה?"

ו. שֶׁטֶר שֶׁהָיוּ עֲדָיו מֵרַבִּין, וְנִמְצָא אֶחָד מֵהֶן קְרוֹב²⁸ אוֹ פְּסוּל, אוֹ שֶׁהָיוּ בֵּהֶם שְׁנֵים קְרוֹבִים זֶה לָזֶה, וְהָרִי אֵין הָעֲדִים קִיָּמִין בְּדִי לְשֹׂאֵל אוֹתָן²⁹: אִם יֵשׁ שֵׁם עֲדוֹת בְּרוּרָה שְׁכָלֶם יֵשְׁבוּ לְחֹתֶם³⁰, שֶׁהָרִי נִתְפֹּנְנוּ לְהָעֵיד³¹ - הָרִי זֶה בְּטָל; וְאִם לֹא - תִּתְקַנֵּם הָעֲדוֹת בְּשֹׂאֵר. וְלִמָּה מְקִיָּמִין הָעֲדוֹת בְּשֹׂאֵר³²? שֶׁהָרִי אֶפְשָׁר שִׁתְּתַמּוּ הַכְּשָׁרִים וְהִנִּיחוּ מְקוֹם לְגִדּוֹל לְחֹתֶם³³, וּכְאֵ זֶה הַקְּרוֹב אוֹ הַפְּסוּל וְחֹתֶם שְׁלֹא מְדַעְתָּם³⁴.

(28) ללווה או למלווה. (29) אם נתכוונו להעיד, או לשם מילוי המקום החלק שבשטר חתמו. (30) כאחד, זה בפני

והרשב"ם בבבא בתרא קיד, א מפרש: שגזירת הכתוב היא, שנאמר (דברים יט, יז) "ועמדו שני האנשים (=העדים)... לפני ה'" - אלו הדיינים, ראה שבועות ל, א, צריך שהעד יעיד לפני הדיין, אבל אין העד יכול להיעשות דיין בעדות עצמו. ודווקא עד שהעיד, כגון, אם העיד אחד מהדיינים בפני חבריו על מעשה שראה אינו יכול להצטרף עימם לדון על אותו מעשה. אבל אם לא העיד כלל אלא ראה את המעשה וראוי להעיד, אינו נפסל משום כך להיות דיין, כדברי רבי טרפון האומר (בבא קמא שם) "סנהדרין שראו אחד שהרג את הנפש מקצתם נעשו עדים ומקצתם נעשו דיינים" (כסף משנה וכן בחושן משפט ז, סעיף ה). והשווה הלכות סנהדרין פרק ג, הלכה ו והלכות קידוש החודש פרק ב, הלכה ט).

זה. (31) הרי זה כאילו אמרו; להעיד באנו. (32) והלא חתימתם מוכיחה, שנתכוונו להעיד. (33) שיחתום מלמעלה, משום כבודו. (34) ואין זו עדות אחת, אלא עדות אחרת לגמרי ואין בכוחם לבטל את הכשרים, שחתמו במעמד נפרד, ואין לומר בהם: "נמצא אחד מהם קרוב" וכו' שאין לפסולים שום שייכות לכשרים (רי"ף למכות ו, א בשם גאון). ומקורו בבבא בתרא קסב, ב "תתקיים עדות בשאר" ומפרשים, כשאין שם עדים כשישבו כולם לחתום (כסף משנה). והשווה הלכות גירושין פרק ט, הלכה כז. וכתב הרדב"ז אף על פי שהדבר ספק הוא אם חתמוהו כאחד או לא - בכל זאת מוציאים מן הלקוחות על פי שטר זה, כי כל הדין שקרוב או פסול מבטלים כל העדות בדיני ממונות - אינו אלא חומרא מדרבנן, ומכיוון שאין זה אלא ספק ב"דרבנן" הולכים להקל ומקיימים השטר.

1 ז. אף על פי³⁵ שהעד שחתמו מתחלה בפשטר הוא
2 הפסול - הרי הפשטר פשוט³⁶.

13 ט. במקום דברים אומרים⁴¹? בדבר שצריך עדים מן
14 התורה, וצריך דיינים לדון באותו הדבר מן
15 התורה⁴²; אבל בפל דבריהם - עד נעשה דין.
16 פיצד? אחד שהביא הגט⁴³, ואמר: בפני נכתב ובפני
17 נחתם⁴⁴ - הוא ושב⁴⁵ נותנין אותו לה⁴⁶, ונמצא
18 פאלו נטלוהו⁴⁷ מבית דין⁴⁸. וכן כל פיוצא פזה⁴⁹.

(35) בדפוסים קדומים, אין כאן תחילת הלכה ומשפט זה קשור עם ההלכה הקודמת. (36) ואין אומרים השניים הראשונים ישבו לחתום כאחד עם האחרים הכשרים. וכל שכן אם הפסולים חתמו בסוף וודאי שיש לתלות שחתמו שלא מדעת הראשונים והם כעדות אחרת, וכן דעת רבינו תם בתוספות, גיטין יח, ב דיבור המתחיל אמרי לה. וראה בחושן משפט מה, סעיף יב ברמ"א שם, שיש אומרים, שאין להכשיר שטר שחתומים בו פסולים, אלא אם כן שני האחרונים הם כשרים, שאז תולים לומר, שהרחיקו האחרונים את חתימתם, בכוונה להשאיר מקום חלק למי שגדול מהם, ומילא המלווה את הרווח בחתימת הקרובים, שלא מדעתם. והשווה גיטין י, ב "רווחא שביק למאן דקשיש מיניה".

3 ח. כל עד שהעיד בדיני נפשות - אינו מורה בדין
4 זה הנהרג, ולא ילמד עליו לא זכות ולא חובה. ואם
5 אומר: יש לי ללמד עליו זכות - משתקין אותו.
6 שנאמר: ועד אחד לא יענה בנפש למות - בין
7 לזכות בין לחובה. ומה זה שנאמר למות³⁷?
8 כלומר: עד שהעיד בנפש למות - לא יענה דבר,
9 אלא יעיד וישתק³⁸. אבל בדיני ממונות - יש לו
10 ללמד עליו זכות או חובה³⁹. אבל לא ימנה עם
11 הדיינים, ולא יעשה דין; שאין עד נעשה דין אפלו
12 בדיני ממונות⁴⁰.

(41) שאין עד נעשה דיין. (42) כגון, קידוש החודש, שאינו אלא על פי דיינים, וכן התוקע לחבירו נותן לו סלע (ראה בבבא קמא ז, ב), שהוא חייב לשלם לו מן התורה, ואינו אלא על פי דיינים, ראה הלכות חובל ומזיק פרק ג, הלכה ט. (43) מארץ ישראל לחוץ לארץ. (44) שהצריכוהו חכמים לומר כן, להעיד על זהות הגט וזוהו הוא מקויים, ראה הלכות גירושין פרק ז, הלכה ה. (45) מצטרפים עימו, להיות בית דין של שלושה כדי לקיים את הגט. (46) ואין הבעל יכול עוד לערער עליו לומר, גט שנמסר לה מזויף הוא. (47) בדפוס וינציאה ש"א ובכתב יד תימן: נטלתו. ומוסב אל האשה. (48) ואף על פי שהשליח המביא הוא עצמו עד - ומן התורה עדים החתומים על השטר כמו שנחקרה עדותם בבית דין - ובשל "דבריהם" עד נעשה דיין (גיטין ה, ב והלכות גירושין פרק ז, הלכה י"ט). (49) כגון, האמור לקמן פרק ז, הלכה ו, ומקורו בכתובות כא, ב "הנח לעדות החודש דאורייתא; וקיום שטרות דרבנן".

פרק נשיין

(1) חמישה דרכים בהם מאשרים את זהות השטר בבית דין. אין בית דין בודק אחר בית דין אחר, אבל בודק הוא אחר העדים. שלושה דיינים שישבו לאשר השטר ומת אחד מהם לפני חתימתם.

19 א. כבר בארנו², שקיים שטרות³ מדבריהם⁴, פרי
20 שלא תנצל דלת בפני לוי⁵. אף על פי כן, אין
21 מקימין שטרות אלא בשלשה⁶, אפלו שלשתן
22 הדיוטות⁷, מפני שהוא דין⁸. ולפיכך⁹ אין מקימין
23 שטרות בלילה, כמו שבארנו¹⁰.

(2) לעיל פ"ג, ה"ד. (3) אישור חתימת ידי העדים החתומים בשטר. (4) ומן התורה אין צורך בקיום, שעדים החתומים על השטר נעשו כמו שנחקרה עדותם בבית דין (גיטין ג,

(37) שמשמעו: לימוד חובה המביא לידי המתה?
(38) סנהדרין לד, א, שנראה כנוגע בעדותו. שמתחרט ודואג שמה ייגמר הדין לחובה ויביא הנידון עדים להזימו, והעד אינו יכול לחזור בו לאחר כדידיבור, מכיוון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד (רש"י שם). (39) שם לב, א "דיני ממונות הכול מלמדים עליו זכות וחובה", ופירשו שם (לג, ב): הכול - ואפילו עדים. (40) בבא קמא ז, ב בעובדה של רבי יהודה נשיאה העוסקת בדיני ממונות. והטעם, שעדות - אינה כשרה עד שאתה יכול להזימה וכיוון שהוא העד והוא הדיין, לא יקבל הזמה על עצמו (תוספות שם).

וְהוּא שֶׁיֵּצֵאוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת מִתַּחַת יָדֵי אֶחָד, לֹא
מִתַּחַת יָדֵי זֶה שְׂרוּצָה לָקִים שְׁטָרוֹ, שֶׁמָּא הוּא זֶפֶה
הַכֵּל²⁵. וְכֵן מְקַיֵּמִין הַשְּׁטָר מִשְׁטָר שֶׁקָּרָא עָלָיו
עֶרְעָר²⁶ וְהַחֲזֹק בְּבֵית דִּין²⁷. מְקַיֵּמִין מִמֶּנּוּ לְבִדּוֹ²⁸,
כְּמוֹ שֶׁמְקַיֵּמִין מִשְׁטְרֵי שְׁתֵּי שְׁדוֹת אוֹ מִשְׁתֵּי
כְּתוּבוֹת²⁹.

(19) שטרי מכר של שתי שדות. (20) הלקוחות. (21) לעיני כל. (22) שלא ערער עליה מערער, לומר שהשדה היא שלו, ודאי שטר מכר זה כשר הוא, ואינו מזויף ע"י הלוקה. (23) השווה הל' טוען ונטען פ"א ה"ב: "כדרך שנהנים כל אדם באותה קרקע". (24) של שתי נשים היושבות תחת בעליהן בכתובות אלו, והדבר ידוע שאסור לאדם לשהות עם אשתו שעה אחת בלא כתובה, כמבואר בהל' אישות פ"י ה"י. (25) שגם שני השטרות מזויפים הם על-ידו (כתובות כ, א). ורש"י שם, מפרש: שמא הסתכל בכתב אותם שטרות וחיקה לחתום דוגמת חתימתם. ולדבריו אפילו שני השטרות מקוימים הם ע"י בית-דין, יש לחוש שמא זיף החתימה בשטר השלישי שבידו. (26) שהלווה ערער עליו לומר מזויף הוא. ערער = ערר. התנגדות, טענה מנומקת נגד פסק-דין או החלטה מסוימת, מלשון הכתוב (שם טו, ה) "זעקת שבר יעצרו". (27) קויים בבית-דין ע"י זהות חתימת העדים. (28) אפילו אין עמו שטר אחר. (29) שלא הוחזקו בבית-דין. נמצא כל שטר שהוחזק בבית-דין, ואפילו יצא עליו ערער, וכל-שכן לא יצא עליו ערער כלל והוחזק בבית-דין, מקיימים ממנו לבדו (כתובות שם) וכגירסת הרי"ף שם: "אין מקיימים את השטר משטר שקראו עליו ערער אלא-אם-כן הוחזק בבית-דין". וכן דעת הרי"ן שם בכוונת דברי רבינו. ורש"י שם גורס: "אין מקיימים את השטר אלא משטר שקרא עליו ערער והוחזק בבית-דין". ולדבריו, כל שלא קראו עליו ערער אין מקיימים ממנו אפילו הוחזק בבית-דין, שחוששים שמא מזויף הוא כולו. אבל אם קראו עליו ערער, עמדו עליו ודקדקו בו, ולא קיימוהו אלא-אם-כן נתברר להם שזוהי חתימת העדים. וראה בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו.

ד. בֵּית דִּין שֶׁקָּבְעוּ: בְּמוֹשֵׁב שֶׁלֹּשָׁה חֵינִים וְנִתְקַנְסוּ
שְׁטָר זֶה בְּפָנֵינוּ - הֲרִי זֶה מְקָם, אָף עַל פִּי שְׁלֹא
פָּרְשׁוּ בְּאֵי זֶה דֶּרֶךְ מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים נִתְקַנְסוּ; שְׁאִין
חוֹשְׁשִׁין לְבֵית דִּין שֶׁמָּא יִטְעֶנּוּ³⁰. וְכָבֵד נִהְגוּ כָּל בִּתְּי
דִּינֵין שֶׁרָאִינוּ וְשִׁמְעֵנוּ, שֶׁיִּקְבְּעוּ הַדֶּרֶךְ שֶׁנִּתְקַנְסוּ בָּהּ
לְפָנֵיהֶם³¹.

(30) בבא-בבא קלח, ב. והשווה הל' יבום פ"ד, הכ"ט. (31) כתובות כא, א בסדר קיום השטר של בית-דינו של שמואל, שפורטו בו דרכי הקיום, וכביאור הגר"א חו"מ סי' מ"ו, ס"ק כח. והוה סדר הקיום המנוסח בחו"מ סי' מ"ו, סעיף ג, ותרומתיו ללשון-הקודש: "במושב שלשה כ אחד היינו, ובא פלוני ופלוני והעידו לפנינו על חתימת ידיהם, ומשנתברר לנו שזוהי חתימת ידם, אישרנוהו וקיימנוהו כראוי".

ה. וּלְעוֹלָם אֵין בֵּית דִּין בּוֹדֵקִין אַחֶר³² בֵּית דִּין אֶחָד, 30

(5) שאם לא היו מצריכים קיום, לא היה לשטר שום ערך, שמא יבוא כל מי שירצה ויזייף חתימת העדים, ומתוך שהקיום הוא לצורך השטר ולתועלתו, והשטר עצמו תוקן, שלא לנעול דלת בפני לוויים, נמצא שהקיום עצמו הוא: שלא לנעול דלת (לחם-משנה). (6) בבא-בבא קלח, מ, א. (7) שכבר נתבאר לעיל הל' סנהדרין פ"ה ה"ח, שדיני ממונות אינם צריכים דיינים מומחים. (8) ושנים שדנו - אין דיניהם דין (שם, פ"ב, ה"י). (9) הואיל וזה נקרא דין. (10) שם פ"ג, ה"ג "שהדינים כנגעים... מה ראיית נגעים ביום בלבד, אף הדינים ביום בלבד". וראה בחו"מ סי' מ"ו סעיף ד, שנהגו: שהרב התופס ישיבה מקיים ביחיד.

ב. בְּאֶחָד מִחֲמַשָּׁה דְּרָכִים מְתַקְּנִים הַשְּׁטָר בְּבֵית דִּין.
הַדֶּרֶךְ הָאֶחָד: שֶׁיִּהְיוּ דִּנְיָנִים מְפִירִין כְּתֹב יָדֵי הָעֵדִים,
שֶׁזֶוּ עֲדוֹת פְּלוֹנִי וְזֶוּ עֲדוֹת פְּלוֹנִי¹¹. הַדֶּרֶךְ הַשְּׁנִי:
שֶׁיִּחְתְּמוּ הָעֵדִים בְּפָנֵיהֶם¹². הַדֶּרֶךְ הַשְּׁלִישִׁי: שֶׁיִּבְאוּ
הָעֵדִים הַחֲתוּמִּים בְּפָנֵיהֶם, וְיֹאמְרוּ כָּל אֶחָד וְאֶחָד:
זֶה כְּתֹב יָדִי¹³, וְאֵנִי עֹד בְּדָבָר הַזֶּה¹⁴. הַדֶּרֶךְ הָרְבִיעִי:
שֶׁאִם מֵתוּ עַדֵי הַשְּׁטָר אוֹ שֶׁהָיוּ בְּמִדְיָנָה אַחֶרֶת -
יָבֹאוּ עֲדִים וְיַעֲדוּ עַל כְּתֹב יָדוֹ שֶׁהוּא זֶה¹⁵. הַדֶּרֶךְ
הַחֲמִישִׁי: שֶׁיִּהְיֶה כְּתֹב יָדוֹ יוֹצֵא מִשְׁטָרוֹת אַחֲרֵים,
וְעוֹרְכִין¹⁶ בֵּית דִּין זֶה הַכְּתֹב לְאוֹתוֹ הַכְּתֹב שֶׁבִּשְׁטָרוֹת
אַחֲרֵים, וְיִהְיֶה דוֹמָה זֶה לַזֶּה, וְיִרְאֶה לָהֶם בִּיחָד¹⁷
שֶׁקָּבְעוּ יָדֵי אֵלוֹ הוּא כְּתֹב יָדֵי אֵלוֹ¹⁸.

(11) כתובות כא, ב "דיינים המכירים חתימות ידי העדים, אינם צריכים להעיד בפניהם" וכן פסק הרי"ף שם. (12) שאם בהכרת כתב ידי העדים מקיימים, כל-שכן אם העדים חתמו בפניהם (כסף-משנה). (13) שם, כ, ב. וכדעת החכמים, שאין צריכים לצרף עמהם עד אחר להעיד על חתימות שניהם, כי כל אחד מהם מתכוון להעיד על הסכום שבשטר. כלומר, ראינו המלווה וחתמנו, נמצא שיש כאן שני עדים על המלווה, וראה לקמן פ"ז ה"ד, ובביאורנו. (14) כלומר, בהסתכלי בכתב-ידי אני נזכר במלווה עצמה, אבל אם לא יזכור העדות כלל אינו יכול להעיד על כתב-ידו, כמבואר לקמן פ"ח ה"א (לחם-משנה). ובכל זאת, אם לא הדגיש בפירוש שהוא עד בדבר, מקיימים השטר, שמן הסתם הוא זוכר עדותו (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק טו), וכן מנהג העולם, שאינו אומר, אלא: זה כתב-ידי ומקיימים השטר (רדב"ז). (15) כתובות כא, א. והוא-הדין אפילו הם במדינה יכולים אחרים לקיים חתימתם, וכמשמעות דברי רבינו לעיל פ"ג ה"ו: "כגון שהיו שם עדים שזה כתב ידם" (כסף-משנה). (16) מדמים, ככתוב (ישעיה מ, יח) "ומה דמות תערכו לו". (17) לכל שלושת הדיינים. (18) כתובות יח, ב "או שהיה כתב ידם יוצא ממקום אחר". וראה לקמן פ"ז, ה"ה.

ג. אֵין מְקַיֵּמִין אֶת הַשְּׁטָר מִשְׁטָרוֹת אַחֲרֵים, אֶלָּא
מִשְׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁל שְׁתֵּי שְׁדוֹת¹⁹ שֶׁאֶכְלוּם בְּעֲלִיהֶן²⁰
שֶׁלֹּשׁ שָׁנִים אַכִּילָה גְּלוּיָהּ²¹, נְכוּנָה, בְּלֹא שׁוּם יִרְאָה
וְלֹא פֶחַד מִתְכַּבֵּיעָה בְּעוֹלָם²², בְּדֶרֶךְ שְׁאוּכְלִין כָּל
בְּעָלֵי שְׁדוֹת שְׁדוֹתֵיהֶן²³. אוֹ מִשְׁנֵי שְׁטְרֵי כְּתוּבוֹת²⁴.

תמן: כגון. (48) משפחותה, וכנענית היתה. (49) שנשתחררה אמו ואח"כ ילדתו, או שנשתחרר העבד לפני שישב בדין. (50) הוברר הדבר שלא היה פסול בשעת החתימה, ולא נתבטלה ההתוועדות הראשונה, בניגוד לגזלן שחזר בתשובה, שלא נתכשר אלא מיום שהועד עליו בבית-דין והלאה ('תוספות' שם). ולדעת רש"י שם, הכוונה, שהדיינים שחתמו אינם מעידים על השלישי להכשירו, שהם כנוגעים בעדותם, שגנאי הוא להם לישב עם דין פסול בדין, ועד שלא חתמו אינם כנוגעים בדבר ומעידים עליו להכשירו.

ח. מִתֵּר לְכַתֵּב הַקִּיּוֹם⁵¹ בַּשָּׁטֶר קֶדֶם שְׂתִיקָם⁵² הַשָּׁטֶר⁵³; שְׂאִין הַכְּתִיבָה עָקֶר, אֲלֵא הַחֲתִימָה⁵⁴. וְאִין הַדִּינִים צְרִיכִין לְקִרְוֹת הַשָּׁטֶר שְׂמֻקְמִין אוֹתוֹ, אֲלֵא מְקִימִין אוֹתוֹ מַעֲדִיּוֹ⁵⁵, אָף עַל פִּי שְׁלֹא יִדְעוּ מֶה פְּתוּב בּוֹ⁵⁶.

(51) טופס הקיום ללא חתימת הדיינים. (52) ואין זה נראה כשקר, מה שכתוב בטופס שהעידו על החתימה - ועדיין לא זיהו את חתימתם (כתובות פה, א). (53) ובית-הדין לא יחתום עד שיקיימוהו עדיו. (54) מהעדת עדיו. ובדפוס ינציאה ש"א: "לקרות השטר, שמקיימים אותו מעדיו" וכו'. (55) כתובות קט, ב, שהרי אינם מעידים אלא ששטר זה בא לפניהם, והעדים הכירו חתימתו. וכתב הר"ן שם, שבכל זאת צריכים הדיינים לקרוא בשטר מי הם המלוה והלווה, כדי שלא יהיו קרובים לדיינים ולא לעדי הקיום. והשווה הל' טוען ונטען פט"ז, ה"ב.

פֶּרֶק שְׂבִיעִי

(1) עדות הקרוב על חתימת יד קרובו. מת אחד מעידי חתימת השטר, ואין אלא עד אחד המכיר את חתימתו. בקיום שטרות גם העד נעשה דיין.

א. מַעֲדִיד קְרוֹב עַל פְּתֻב² קְרוֹבוֹ. פִּיצֵד? שָׁטֶר שְׂעֵדִי²⁷ רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּמִתָּה אוֹ שְׁהִלְכוּ לְמִדִּינַת הַיָּם, וּבָא בְּנֵי שֶׁל רְאוּבֵן וְאָמֵר: זֶה פְּתֻב יְדוֹ שֶׁל אָבִי, וּבָא בְּנֵי שֶׁל שִׁמְעוֹן וְאָמֵר: זֶה פְּתֻב יְדוֹ שֶׁל אָבִי - הָרִי אֵלּוּ בְּשֵׁנֵי עֲדִים בְּשָׂרִים שְׂאִינָן קְרוֹבִים³; וְאִם יִצְטָרֵף עִמָּהֶם שְׁלִישִׁי וְהָעִיד עַל פְּתֻב יְדוֹ שֶׁל שְׁנֵיהֶם - הָרִי נִתְקַנָּם הַשָּׁטֶר⁴.

(2) חתימת-עד. (3) שאלו הן שתי עדויות נפרדות, שהאב חתם על הממון שבשטר, ובנו מעיד על זהות חתימתו, וכיוצא בזה שנינו (בבא-בבא נז, ב) "שלשה אחים ואחד (=מן השוק) מצטרף עמהם, הרי אלו שלש עדויות" לענין שלש שנות חזקה, וכל אח מעיד על אכילת שנה אחת, ועדותם כשירה, הואיל ואין כאן עדות קרובים בעדות אחת, אע"פ שעדותם מצטרפת להשלים את החזקה, ועל-ידיה אנו מוציאים את הקרקע מידי המערער (ר"ן לכתובות כח, א). (4) שצריך שני עדים על כל כתב-יד משניהם, כמבואר בסמוך ה"ג.

ב. וְאֵלּוּ⁵ מְדַבְּרִים שְׂנֵאֲמָנִים הַגְּדוֹלִים לְהָעִיד בְּגִדְלָם³⁴

1 אֲלֵא מִחֲזִיקִין אוֹתוֹ שֶׁהֵן בְּקִיָּאִין וְלֹא יִטְעוּ. אֲבָל
2 בּוֹדְקִין אַחֵר הָעֲדִים.

(32) שמא טעו, או לא דקדקו בעדותם כל הצורך (בבא-בבא שם).

3 ו. שְׁלֹשָׁה שְׂיִשְׁבּוּ לְקִנִּים אֶת הַשָּׁטֶר, וּמִתְּ אֶחָד מֵהֶם³³
4 - צְרִיכִין לְכַתֵּב: בְּמוֹשֵׁב שְׁלֹשָׁה הֵינּוּ וְהָאֶחָד
5 אֵינְנוּ³⁴. שְׂמָא יֹאמֵר הַרוֹאֶה: בֵּית דִּין³⁵ בְּשָׂנִים
6 קִיְּמוּהוּ³⁶. אֲפִלּוּ הִיָּה פְּתוּב בּוֹ 'בְּבֵית דִּין'³⁷, יֹאמֵר:
7 שְׂמָא דְּמוֹ³⁸ שְׂשָׁנִים בֵּית דִּין הֵם³⁹. וְאִם יֵשׁ בּוֹ
8 מְשָׁמַע שֶׁהָיוּ שְׁלֹשָׁה⁴⁰ - אֵינּוּ צְרִיף⁴¹.

(33) עד שלא חתמו. (34) שמת, עד שלא הספיק לחתום. (35) בכת"י תימן, תיבת בית-דין איננה. (36) וכבר נתבאר לעיל ה"א, שאין קיום שטרות אלא בפני שלשה. (37) ואין בית-דין פחות משלשה. (38) בטעות. (39) כדברי שמואל, האומר (סנהדרין ג, א) "שנים שדנו דיניהם דין, אלא שנקראו בית-דין חצוף", בעוד שהלכה היא: אין דיניהם דין, כמבואר לעיל הל' סנהדרין פ"ב, ה"י. (40) כגון שהיה כתוב בו: ואמר לנו פלוני, או: ואמרנו לו לפלוני, שמוכח הדבר שקיימוהו בשלשה, ראה 'טור' חו"מ סי' מ"ו, ומקורו ברש"י לכתובות כב, א דיבור-המתחיל: ואמר לנו, כלשון השני שם. (41) להדגיש: ואחד איננו, שהרי סגנונו מוכיח עליו שנתקיים בפני שלשה, למרות שלא חתמו בו אלא שנים (כתובות כב, א). והשווה הל' טוען ונטען פ"ז, ה"ד.

9 ז. שְׁלֹשָׁה שְׂיִשְׁבּוּ לְקִנִּים אֶת הַשָּׁטֶר, וּבָאוּ שְׁנֵי עֲדִים
10 וְעָרְעְרוּ עַל אֶחָד מֵהֶן שֶׁהוּא גִזְלָן וּכְיוּצָא בּוֹ⁴², וּבָאוּ
11 שְׁנֵים אֲחֵרִים וְהָעִידוּ שֶׁחֲזַר בְּתֻשְׁבָּה⁴³: אִם עַד שְׁלֹא
12 חֲתָמוּ הָעִידוּ שֶׁחֲזַר - הָרִי זֶה חוֹתֶם עִמָּהֶם, שְׁהָרִי
13 שְׁלֹשָׁה הָיוּ⁴⁴; וְאִם אַחֵר שֶׁחֲתָמוּ הַשָּׂנִים הָעִידוּ עָלָיו
14 שֶׁחֲזַר בְּתֻשְׁבָּה - אֵינּוּ חוֹתֶם עִמָּהֶן, שְׁהָרִי הוּא פְּמִי
15 שְׂאִינוּ בַּעֲת חֲתִימַת הַשָּׂנִים⁴⁵. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים?
16 בְּשִׁעְרָעְרוּ עָלָיו בְּעִבְרָה⁴⁶; אֲבָל עָרְעְרוּ עָלָיו בְּפֶגֶם
17 מְשֻׁפָּחָה, כְּמוֹ⁴⁷ שְׂאֵמְרוּ: אֲמֹר לֹא נִשְׁתַּחֲרַרְהָ⁴⁸ וְעָבַד
18 הוּא, אוֹ לֹא נִתְגַּיֶּרָה וְעָבַד פּוֹכְכִים הוּא, וְנוֹדַע אַחֵר
19 שֶׁחֲתָמוּ הַשָּׂנִים שְׂאִין בְּמִשְׁפָּחָתוֹ פֶּגֶם וְשֶׁהוּא בְּשָׂר⁴⁹
20 - הָרִי זֶה חוֹתֶם עִמָּהֶם, שֶׁהָיָה גִלּוּי דְּבָר שֶׁהָיָה מִקְדָּם
21 הוּא⁵⁰.

(42) נמצא שהוא פסול לדין, וקיום שטרות הוא דין, כמבואר לעיל ה"א. (43) לפני שישב לקיים השטר. (44) שלשתם היו כשרים בשעת החתימה, וקיומם קיום, והרי זה כאילו ישב בית-דין אחר שהכשירוהו. (45) שאותה שעה עדיין פסול היה, ונתבטלה ההתוועדות הראשונה, ואפילו יוכשר אח"כ, יצטרכו לחזור ולהתוועד ולחתום מחדש (כתובות כב, א) וכפירוש 'תוספות' שם, בשם רבינו חננאל. ויתכן, שיצטרכו לקבל העדות שנית ולחתום (סמ"ע לחו"מ סי' מ"ו, ס"ק סג). (46) שהוא גזלן או עבר שאר עבירה, שנפסל עליה לדרן, ראה לקמן פ"י, ה"א-ב. (47) בכת"י

- 17 **עַל כְּתָב יְדֵי הַשָּׁנִי - לֹא נִתְקַּים; שֶׁהָיָה שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי**
18 **הַמָּמוֹן תְּלוּי בְּעֵדוֹת הַקְּרוֹבִים¹⁸.**
- 14) והרי הוא נאמן לבדו על חתימתו, כמבואר לעיל אות יא. (15) כגון שהלך השני, ואינו לפנינו. (16) שבעדותו על חתימת השני, יוצא רבע הסכום על פיו, והוא כבר העיד על חצי הסכום עם קיום כתב־ידו, והתורה אמרה (דברים יט, טו) "על־פי שני עדים... יקום דבר" - חצי דבר על־פי זה, וחצי דבר על־פי זה (כתובות כא, א וברש"י). אבל בדין שבהלכה הקודמת, מתוך שכל אחד מהעדים זקוק לעדות חברו, ואחד משלים את השני, יוצא כל הסכום שבשטר על־פי כולם שוה בשוה. (17) שקיים את כתב־ידי עצמו. (18) שהראשון ואחיו קרובים הם זה לזה (בבא־בבא נז, א).
- 19 **ה. שְׁנֵים שֶׁחֲתוּמֵינָם עַל הַשָּׁטֶר, וְיָמָּה אֶחָד מֵהֶן¹⁹ -**
20 **צָרִיךְ שְׁנֵי עֲדִים לְהַעֲדִי עַל כְּתָב יְדוֹ שֶׁל מֵת. וְאִם**
21 **לֹא נִמְצָא אֶלָּא עַד אֶחָד עִם זֶה הָעֵד הַחַי - פּוֹתֵב**
22 **חֲתִימָת יְדוֹ בְּפָנֵי עֲדִים²⁰, אֶפְלוּ עַל הַחֶסֶד²¹,**
23 **וּמְשַׁלְּכֵוּ בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁתִּזְקַח²² כְּתָב יְדוֹ בְּבֵית**
24 **דִּין²³, וְלֹא יִהְיֶה צָרִיךְ לֹמַר שֶׁזֶה כְּתָב יְדוֹ, וְיַעֲדִי**
25 **הוּא וְאַחֵר עַל כְּתָב יְדֵי הַמֵּת, וְיִתְקַים כְּתָב יְדוֹ שֶׁלֹּא**
26 **בְּפָנֵיו²⁴.**
- 19) והרי נתבאר לעיל ה"ד, שאין הראשון יכול להצטרף עם אחר להעיד על כתב יד המת. (20) והם יעידו שזוהי חתימתו, כדי לקיים השטר ממנה. (21) אע"פ שאין כותבים עליו שטר חוב, שהוא ניתן להזדייף, שאדם יכול למחוק כתבו, ומניח חתימת העדים, וכותב למעלה ממון הרבה (גיטין יא, א וראה הל' מלוה פכ"ז, ה"א) - בכל זאת מותר לקיים ממנו כתב־ידו, וכל־שכן אם יחתום על מגילת קלף בראשה, שמקיימים ממנה, אבל באמצע המגילה אסור לו לכתוב כתב־ידו, שמא ימצאנה אדם רמאי ויכתוב מעליה כל מה שירצה, כגון: "אני פלוני הח"מ לויית מנה מפלוני" (כתובות כא, א וב'תוספות' שם) וראה בסמ"ע ל"חור"מ סי' מ"ו ס"ק לו. (22) ובכת"י תימן: שיוחזק. (23) ע"י השוואת כתב זה לכת"י שבשטר, ראה לעיל פ"ו, ה"ב. (24) ובכת"י תימן: שלא מפיו. והוא ואחד יצטרפו על כתב־יד השני, ורק חצי הסכום שבשטר יהיה תלוי בעדותם (כתובות שם). והוא־הדין אם יש שנים המכירים את חתימת יד החי, אינו מעיד על כתב־יד עצמו, אלא מצטרף עם השני להעיד על כתב המת (חור"מ סי' מ"ו, סעיף יג).
- 27 **ו. שְׁלֹשָׁה שֶׁנִּשְׁבְּוּ לָקִים אֶת הַשָּׁטֶר, שְׁנֵים מֵהֶן**
28 **מְפִירִין חֲתִימָת יְדֵי עֲדִים, וְאַחַד אֵינוֹ מְפִיר: עַד**
29 **שֶׁלֹּא חֲתָמוּ - מְעִידִין בְּפָנָיו²⁵ וְחוֹתֵם²⁶; שֶׁהָעֲדִים**
30 **נִצְטָעִים דִּינָם בְּדָבָר שֶׁהוּא מְדַבְּרֵיהֶם, כְּמוֹ**
31 **שֶׁבְּאַרְנָו²⁷. אֲבָל אַחֵר שֶׁחֲתָמוּ - אֵין מְעִידִין בְּפָנָיו**
32 **וְחוֹתֵם; [שֶׁהָיָה בָּעֵת שֶׁחֲתָמוּ לֹא הָיוּ מְפִירִין אֶלָּא**
33 **הַשְּׁנֵים²⁸, וְאֵין מְקִימֵין²⁹ אֶלָּא עַד שֶׁיְהִי שְׁלֹשֶׁת**
34 **מְפִירִין, או יַעֲדִי הָעֲדִים עַל הַכְּתָב בְּפָנֵי כָל אֶחָד**
35 **וְאַחֵר.**
- 25) שזוהי חתימת יד העדים. (26) עמהם, על אישור
- 1 **מֵה שָׂרָאוּ בְּקֻטְנָם⁶: נֶאֱמַן אָדָם לֹמַר כִּשְׁהוּא גְדוֹל:**
2 **זֶהוּ כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָבִי, זֶהוּ כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רִבִּי⁷, זֶהוּ**
3 **כְּתָב יְדוֹ שֶׁל אָחִי⁸, שֶׁהֵייתִי מְפִיר בְּכְתָב יָדָם**
4 **כִּשְׁהֵייתִי קָטָן⁹. וְהוּא שִׁינְצִטְרָף עִמּוֹ אַחֵר שֶׁמְפִיר**
5 **כְּתָב יְדוֹ כִּשְׁהוּא גְדוֹל¹⁰.**
- 5) עדי קיום אלה, ונמשך רבינו אחרי לשון המשנה בכתובות כח, א הפותחת בנוסח זה: "ואלו נאמנים להעיד בגדלם מה שראו בקוטנם". (6) אע"פ שתחילתו בפסלות, שהרי עדות קטן אינה כלום, ראה לקמן פ"ד, ה"ב. (7) אע"פ שאינו רגיל עמו, ולא הרבה לתת עיניו בכתב־יד בקטנותו. (8) אע"פ שאינו רגיל עמו הרבה, וגם אין אימתו עליו, בניגוד לרבו שאימתו עליו וירדקדק שלא לשקר בכתב־ידו. (9) כתובות שם, הואיל וקיום שטרות אינו אלא מדבריהם (ראה לעיל פ"ו ה"א, ובביאורנו) האמינוהו חכמים בשל דבריהם. והשווה לקמן פ"ד, ה"ג. אבל בדבר שצריך עדות מן התורה, נתבאר שם ה"ב "כל שתחילתו בפסלות, אע"פ שסופו בכשרות - פסול". (10) שהרי צריך שני עדים על כל כתב־יד משניהם (כתובות שם). ואפילו אותו אחר הוא קרוב לעדי השטר, הרי הם כשרים לקיימו, שכן אמרו שם: "והוא שיש גדול עמו" - ולא אמרו: "והוא שיש רחוק עמו" (ר"ן שם, וכן בביאור הגר"א חור"מ סי' מ"ו, ס"ק מב). אבל עדי הקיום עצמם לא יהיו קרובים זה לזה, כמבואר בחור"מ שם.
- 6 **ג. שָׁטֶר שֶׁעֲדֵיו רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן, וּבָאוּ שְׁנֵים וְהָעִידוּ**
7 **שֶׁזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל רְאוּבֵן וְזֶה כְּתָב יְדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן -**
8 **נִתְקַים הַשָּׁטֶר¹¹. אֲבָל אִם הָעֵד זֶה עַל כְּתָב יְדוֹ שֶׁל**
9 **רְאוּבֵן, וְהַשָּׁנִי הָעֵד עַל כְּתָב יְדוֹ שֶׁל שִׁמְעוֹן - לֹא**
10 **נִתְקַים הַשָּׁטֶר; לְפִי שֶׁצָּרִיךְ שְׁנֵי עֲדִים עַל כְּתָב כָּל**
11 **אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם¹². וְאִם יֵשׁ שְׁלִישִׁי מְעִיד עַל כְּתָב**
12 **רְאוּבֵן וְשִׁמְעוֹן כְּאַחַד - נִתְקַים¹³.**
- 11) כתובות יט, ב "אבל אנוסים היו... הרי אלו נאמנים" ומשמע, אילו לא היו אומרים: אנוסים היו, הרי הם נאמנים לקיימו (כסף־משנה). (12) ובכת"י תימן: על כל כתב־יד אחד משניהם. וכל זה, כשאחרים מאשרים כתיבת־יד עדי השטר, אבל אם עדי השטר עצמם מעידים על השטר לקיימו, אין צורך בשנים על כל חתימה, שהרי על הממון שבשטר הם מעידים, כלומר: ראינו המלוה וחתמנו, וממילא יש כאן שנים, כמבואר בכתובות כא, א. וזהו שהדגיש רבינו לעיל פ"ו, ה"ב: "שיבואו העדים החתומים בפניהם, ויאמר כל אחד ואחד: זה כתב ידי, ואני עד בדבר הזה". והשווה דברי רבינו לקמן פ"ח, ה"א: "שאין אדם מעיד על כתב־ידו שהוא זה, אלא על הממון שבשטר הוא מעיד שזה חייב לזה". (13) שהרי יש שני עדים על כל חתימה, וכן אמרו במשנה (שם כ, ב) "צריכים לצרף עמהם אחר".
- 13 **ד. אָמַר הָרֹאשׁוֹן: זֶה כְּתָב יְדִי¹⁴, וְהָעֵד הוּא וְאַחֵר**
14 **עַל כְּתָב יְדֵי הַשָּׁנִי¹⁵ - לֹא נִתְקַים; לְפִי שֶׁנִּמְצָא**
15 **שְׁלֹשֶׁת רִבְעֵי הַמָּמוֹן שֶׁבְּשָׁטֶר תְּלוּי בְּעֵדוֹת הָאֶחָד¹⁶.**
16 **וְכֵן אִם הָעֵד אֶחָד או בְּנוֹ שֶׁל רֹאשׁוֹן¹⁷ עִם אַחֵר**

(30) בעבירה, נמצאת עדותם בטלה, ראה לעיל פ"ג, ה"ו. (31) ואפשר אפוא לקיים השטר עלידם שלא מפי המערערים. (32) ראה לעיל פ"ו, ה"ג. (33) שהרי אלו השנים פוסלים אותו. (34) בכת"י תימן: מעמידים. (35) כי מעמידים הממון בחזקתו - בחזקת הלווה (כתובות יט, ב - כ, א), ואם תפס המלוה מידי הלווה, ובא הלווה לתבוע ממנו, אין מוציאים ממנו, הואיל ושנים כנגד שנים הם - העמד ממון על חזקתו (רש"י שם). וכל זה, כשמעידים פסולים היו באותה השעה ועתה כשרים הם, נמצא שלא באו לפסול אלא את השטר, אבל אם אמרו פסולים הם גם עכשיו, נמצא שבאו לפסול את העדים הראשונים - ודאי נאמנים הם לפסולם, והשטר בטל מאליו, ואפילו תפס המלוה מוציאים ממנו (רדב"ז, וכן בחו"מ סי' מ"ו, סעיף לו בשם הר"ן).

בית-הדין. (27) לעיל פ"ה, ה"ט. ואע"פ שבשעת קבלת העדים אין כאן אלא דיין אחד - בשל דבריהם, אפילו בשעה שמעידים נעשים דיינים (כסף-משנה). (28) נמצא שחתמו שקר, שהעידו ששלשתם מכירים, ולא הכירו אלא שנים (כתובות כא, ב). (29) בכת"י תימן: אלא שנים, ואין מקיימים בשנים, אלא.

1 ז. שנים שהיו חתומין על השטר ומתו, ובאו שנים
2 ואמרו: פתב ידן הוא זה, אבל אנוסים היו, קטנים
3 היו, פסולי עדות היו³⁰, אף על פי שיש שם עדים
4 אחרים שזה כתב ידן³¹, או שהיה פתב ידן יוצא
5 משטר אחר שקרא עליו ערער והחזק בבית דין³² -
6 הרי זה לא נחקים³³; אלא מעמידין³⁴ השנים
7 שבשטר כנגד השנים שהעידו עליהן שהן פסולין,
8 ואין גובין בו כלום³⁵.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – י"א-י"ז תמוז תשע"ט

מן התורה. ע' שם]. (4) צ"ל: טימאן (כת"י תימן).
(5) נדה ז, ב. (6) שם. (7) הנימוק יבואר בהלכה ב.

20 ב. אין לך⁸ ולד טמאה⁹ שמטמא פלים אלא
21 משקין טמאים בלבד. וטמאה זו מדבריהם¹⁰.
22 והוא¹¹ שיהיו אותן המשקין טמאין מחמת אב
23 מאבות הטמאות¹², בין של תורה בין של
24 דבריהם. ומפני מה גזרו על המשקין טמאין
25 שיטמאו פלים? גזרה משום משקה הזב¹³, שהוא
26 אב ומטמא פלים דין תורה, שנאמר: וכי זרק
27 הזב בטהור, כמו שבארנו¹⁴.

(8) פרה פ"ח מ"ה. (9) כל דבר שנגע באב הטומאה - בין כלים בין אוכלין ומשקין - נעשה ולד הטומאה. (10) נדה שם. (11) וזה נאמר. (12) פירוש, הטומאה למשקין אלה הגיעה מאב הטומאה שהיה הראשון לשלשלת הטומאות, ואפילו מאה חוליות באותה השלשלת, כגון שנגעו משקין באב הטומאה, ונגעו המשקין בכלים ואחר-כך נגעו משקין אחרים באותם הכלים וכן הלאה, הרי זה בגדר "מחמת אב הטומאה", למעט משקין שנגעו בידיים שחכמים גזרו עליהם טומאה, משקין אלה אינם מטמאים כלים. ובהקדמתו לפירוש המשנה סדר טהרות, כותב רבינו: "אבל בתנאי שיהיו אלו המשקין יתטמאו מחמת השרץ, ר"ל שיהיה נסמך בטומאתו אליו (אל השרץ) כמו שיטמאוהו האב או הראשון או השני, כמו שקדם, לא שיהיה נטמא בידיים טמאות, לפי שידיים טמאות מטמאין את המשקין גם כן כמו שהתבאר . . . וזה ענין אמרם בתלמוד (שבת יד, ב) "דאיטמו מחמת שרץ", כאשר (כאילו) אמרו ז"ל שאלו המשקין טמאים לא יתטמאו בידיים טמאות וכו'". ברור שהתכוון למה שכתבנו למעלה. ורבינו שם מודיע שמקור

יום א' י"א תמוז ה'תשע"ט

הלכות שאר אבות הטמאות

פרק שביעי

(1) יבאר שהאוכלין והמשקין מתטמאים, ואם מטמאים אוכלין או משקין, וכל דיניהם.

9 א. דבר מפרש בתורה, שהאכלין והמשקין
10 מתטמאין. שנאמר: מכל האכל אשר יאכל אשר
11 יבוא עליו מים יטמא, וכל משקה אשר ישתה בכל
12 פלי יטמא. ואין האכל שנטמא מטמא אכל אחר
13 מן התורה², ולא המשקין שנטמאו מטמאין דבר
14 אחר מן התורה³. אבל מדברי סופרים גזרו על
15 האכל הטמא, שאם נגע באכל אחר - טמאה; וכן
16 אם נגע אכל הטמא במשקין - טמאין⁴. ואין אכל
17 מטמא פלי שנגע בו לעולם ואפילו מדבריהם⁵. וכן
18 גזרו⁶ על המשקין הטמאים שיטמאו אכלין או
19 משקין או פלים שנגעו בהן⁷.

(2) והוא-הדין שאינו מטמא משקין. (3) לכאורה אפשר ללמוד משינוי הלשון - גבי אוכל כתב: "אינו מטמא אוכל", וכאן כתב: "דבר אחר" - שאוכל טמא מטמא משקין. אולם אין הדבר כן, שהרי ממשיך וכותב: "מדברי סופרים גזרו וכו', וכן אם נגע אוכל הטמא במשקין - טמאין", ברור אפוא, שמטמא משקין מדברי סופרים בלבד. ולקמן בפ"י ה"י כתב: "וכן אם נגעו המשקין בוולד הטומאה, "בין אדם ובין כלים" נטמאו מדברי תורה", מכאן שאם נגעו באוכל ראשון - לא נטמאו מן התורה (ע' ביאורנו שם בענין שלישי ורביעי). נודעת רש"י פסחים יט, א, שאוכל מטמא משקה

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ב' י"ב תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קמז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְטִמְאָה, וְכָאֵלוּ כָּל אֶחָד מֵהֶן נִטְמָא בְּאֵב תַּחְלָה, וְכָל מִטְמָאִין אֵת הַפְּלִים²⁸. וְכֵן כָּלִי שֶׁנִּטְמָאוּ אַחֲרָיו בְּמִשְׁקִין²⁹, וְנִגְעוּ מִשְׁקִין אַחֲרֵים בְּאַחֲרֵי הַפְּלִים הַטְּמָאִין, אֲפֹלוּ הָיוּ מִשְׁקִין חֲלִין³⁰ - נַעֲשׂוּ הַמִּשְׁקִין הָאֲחֵרִים תַּחְלָה לְטִמְאָה, וּמִטְמָאִין כָּלִים אַחֲרֵים וְעוֹשִׂין אוֹתָן שְׁנִיִּים, וְאִין צָרִיךְ לוֹמַר שֶׁהֵן³¹ מִטְמָאִין אֲכָלִין וּמִשְׁקִין אַחֲרֵים.

(25) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. (26) משנה פרה פ"ח, ז: "כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (ראשון)", ושני פוסל את התרומה. (27) תוספתא טבול-יום פ"א ה"ב. (28) בפרה פ"ח מ"ה, שנינו: "כל ולד הטומאות אינו מטמא כלים אלא משקה". כל ולד הטומאות - פירוש, ראשון ושני, ומסיימת המשנה: "נטמא משקה - טימאן", כלומר, אם נטמא משקה באלה - נטמא ומטמא כלים. (29) טהרות פ"ח מ"ז, מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע באוכלין שנגעו באחורי הכלים, ושניהם מטמאים את המשקין שנגעו באחורי כלים שנטמאו במשקין. (30) ומכל-שכן של תרומה או קודש. (31) המשקין.

ו. אַחֲרֵי הַכָּלִי שֶׁנִּטְמָאוּ בְּמִשְׁקִין, וְנִגְעוּ אֲכָלִין³² בְּאַחֲרֵי הַכָּלִי הַטְּמָא, אֲפֹלוּ אֲכָלִי תְּרוּמָה - הָרִי הֵן טְהוֹרִין. שֶׁהַכָּלִי שֶׁנִּטְמָאוּ אַחֲרָיו בְּלִבָּד אֵינוֹ מִטְמָא אֶת הָאֲכָלִין אֲלָא לְקֹדֶשׁ בְּלִבָּד; שֶׁהַכָּלִי שֶׁנִּטְמָאוּ אַחֲרָיו - הָרִי זֶה טָמֵא כָּלִי לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ³³, וּלְפִיכָף מִטְמָא אֶכָּל הַקֹּדֶשׁ.

(32) בזה נחלקו ר' אליעזר ור' יהושע, ופסק כר' אליעזר, מפני שבגדה ז, ב אמרו: הלכה כר' אליעזר, ופירשו שם, שר' אליעזר מטמא משקין אפילו של חולין, ומטהר אוכלין אפילו של תרומה. (33) למעלה ה"ג. ומשמע בגדה שם, שגם תוכו מטמא אכלי קודש, אף-על-פי שהכלי נטמא ממשקין שנגעו באחוריו. ראה רש"י שם.

יום ב' י"ב תמוז ה'תשע"ט

פרק שמיני

יבאר הנוגע בידיו בראשון לטומאה, ושהידיים שניות מדברי סופרים. ודין הפיגול והנותר וצריד של מנחות ובשר קודש שיצא חוץ למחיצתו. אם יש טומאת ידיים במקדש, ומי שנטמא ידו אחת ונגעה באחרת. ששלמה המלך ובית דינו גזרו על כל הידיים שיהיו שניות. לט אדם ידיו במפה ואוכל תרומה בלא נטילה. שגזרו על כל אדם שאכל או שתה אוכלין טמאים, שיהיו שני לטומאה. אם כל האוכלין מצטרפים לכחצי פרס וכל המשקין לרביעית.

א. כָּל הַנוֹגֵעַ בְּיָדָיו בְּרֵאשׁוֹן לְטִמְאָה³⁴, בֵּין שֶׁהָיָה אוֹתוֹ רֵאשׁוֹן אָדָם אוֹ כָּלִי אוֹ אֲכָל אוֹ מִשְׁקִין טְמָאִין - נִטְמָאוּ יָדָיו בְּלִבָּד עַד הַפָּרָק³⁵. וְכֵן הַמְּכַנִּים יָדָיו לְאֹוִיר כָּלִי חֶרֶס שֶׁנִּטְמָא בְּאֵב הַטְּמָאָה, אוֹ שֶׁהֲכִינִים יָדָיו לְבֵית מִנְעֵה³⁶ - נִטְמָאוּ יָדָיו. וְטִמְאָת הַיָּדִים מַדְבְּרִי סוֹפְרִים.

דין זה בירושלמי חגיגה פ"ג ה"א. ובכסף-משנה מוסר מקור זה בשם עצמו, וכנראה לא הגיעה לידו הקדמה זו בתרגומה העברי. (13) נזולים היוצאים מגופו של זב, כגון רוקו ומימי רגליו. (14) בהלכות טומאת משכב ומושב פ"א ה"ד וט"ו.

ג. כְּשֶׁנִּגְזְרוּ¹⁵ עַל הַמִּשְׁקִין שֶׁיִּטְמָאוּ אֶת הַכָּלִים, גִּזְרוּ שִׁיהִיו מִטְמָאִין אֶת הַכָּלִים מִתּוֹכָן¹⁶. כִּיצַד? אִם נָפְלוּ לְאֹוִיר כָּלִי חֶרֶס¹⁷ - נִטְמָא כָּלִי וְהָרִי הוּא שְׁנִי¹⁸; וְאִם נִגְעוּ¹⁹ בְּשֹׁאֵר כָּלִים²⁰ מִתּוֹכָן - מִטְמָא כָּלִין וְנַעֲשׂוּ שְׁנִיִּים. אֲבָל אִם נִגְעוּ מִשְׁקִין טְמָאִים בְּאַחֲרֵי הַכָּלִי שִׁישׁ לוֹ תוֹךְ, בֵּין כָּלִי חֶרֶס בֵּין כָּלִי שִׁטָּף וְכָלִי מִתְּכֹת - נִטְמָאוּ אַחֲרָיו בְּלִבָּד²¹, וְהָרִי אַחֲרָיו שְׁנִי, וְלֹא נִטְמָא תוֹכוֹ. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? לְתֵרוּמָה; אֲבָל לְקֹדֶשׁ²², כָּלִי שֶׁנִּטְמָאוּ אַחֲרָיו - נִטְמָא כָּלִי, וְהָרִי כָּלִי שְׁנִי לְטִמְאָה.

(15) כלים פכ"ה מ"א. ראה פירוש רבינו שם. (16) אם נגעו בצד הפנימי של הכלי - נטמא כולו. (17) אפילו לא נגעו בדופן. (18) גזרו שמשקין הם ראשון. (19) בדופן הכלי. (20) שאינם מטמאים מאוירים אלא בנגיעה ממש. (21) אף-על-פי שמשקה הזב אינו מטמא כלי חרס בנגיעה מגבו (מאחוריו), וכל עיקרה של טומאת משקין היא גזירה משום משקה הזב, החמירו חכמים גזירתם יותר משל תורה. רבינו למד דין זה, ממה שאמרו (בכורות לח, א): "מה כלי חרס נטמא גבו לא נטמא תוכו, אף כלי שטף נטמא גבו לא נטמא תוכו" (ראה רמב"ם וכוף-משנה). (22) כלים שם מ"ט.

ד. כְּכָר בִּאֲרָנוּ²³, שֶׁהָאֲכָלִין אֵין מִטְמָאִין כָּלִים, וְהַמִּשְׁקִין מִטְמָאִין. וְלָמָּה עָשׂוּ בְּטִמְאָת מִשְׁקִין הַכָּר זֶה וְאֶמְרוּ, שֶׁהַכָּלִי שֶׁנִּגְעוּ מִשְׁקִין טְמָאִין בְּאַחֲרָיו - לֹא נִטְמָא תוֹכוֹ לְתֵרוּמָה? לְהוֹדִיעַ שֶׁטִּמְאָת כָּלִים אֵלוֹ מַדְבְּרִיהֶם, שֶׁלֹּא יִשְׂרְפוּ עָלֶיהָ תְּרוּמָה וְקֹדֶשִׁים²⁴.

(23) בהלכה א. (24) התורה אסרה לשרוף תרומה וקדשים טהורים.

ה. כְּכָר בִּאֲרָנוּ²⁵, שֶׁהָאֲכָלִין וְהַמִּשְׁקִין שֶׁנִּגְעוּ בְּאֵב מִאֲבוֹת הַטְּמָאוֹת - הָרִי הֵן רֵאשׁוֹן לְטִמְאָה. וְכֵן אִם נִגְעוּ אֲכָל בְּאֶדָם אוֹ כָּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּאֵב - הָרִי אוֹתוֹ הָאֲכָל שְׁנִי לְטִמְאָה. וְאֲכָל שֶׁנִּגְעוּ בְּזֶה הַשְּׁנִי - נִקְרָא שְׁלִישִׁי לְטִמְאָה. וְאִם נִגְעוּ הַשְּׁלִישִׁי בְּאֲכָל רְבִיעִי - הָרִי זֶה נִקְרָא רְבִיעִי לְטִמְאָה. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּאֲכָלִין; אֲבָל הַמִּשְׁקִין, אֶחָד מִשְׁקָה שֶׁנִּגְעוּ בְּאֵב הַטְּמָאָה אוֹ שֶׁנִּגְעוּ בְּרֵאשׁוֹן אוֹ שֶׁנִּגְעוּ בְּשְׁנֵי - הָרִי אוֹתוֹ הַמִּשְׁקָה תַּחְלָה לְטִמְאָה²⁶, וּמִטְמָא אֶת חֲבֵרוֹ, וְחֲבֵרוֹ אֶת חֲבֵרוֹ, אֲפֹלוּ הֵן מֵאֶה²⁷, שְׁאִין מוֹנִין בְּמִשְׁקִין. כִּיצַד? יֵין שֶׁנִּגְעוּ בְּאֵב הַטְּמָאָה אוֹ בְּרֵאשׁוֹן אוֹ בְּשְׁנֵי - הָרִי יֵין זֶה בְּרֵאשׁוֹן לְטִמְאָה. וְכֵן אִם נִגְעוּ יֵין זֶה בְּשִׁמּוֹן, וְשִׁמּוֹן בְּחֵלֶב, וְחֵלֶב בְּדִבְשׁ, וְדִבְשׁ בְּמֵים, וּמֵים בֵּינָן אַחֵר, וְכֵן עַד לְעוֹלָם - כָּלִין רֵאשׁוֹן

קמח שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ב' י"ב תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

15 שְׁהַעֲצֻמוֹת שֶׁל קִדְשִׁים שֶׁשָּׁמְשׁוּ נֹתֵר אוֹ פְּגוּל²³
16 מִטְּמֵאִין אֶת הַיָּדִים, הוֹאִיל וְנַעֲשׂוּ בְּסִיס לְדַבֵּר²⁴
17 הָאָסוּר.

20 עצם הירך, ויש בה הרבה מוח. (21) ואמרנו למעלה
(פ"ב הי"א), שקולית הנבילה אינה מטמאה במגע כשל
ניקבה. (22) משנה, חולין קבה, א. שנינו שם: "וקולית
המוקדשים - הנוגע בהם, בין סתומים בין נקובים - טמא".
ומפרש רבינו שם, שמדובר בנותר (וכן פירש רש"י).
(23) שימש כבסיס למוח שהוא נותר או פיגול. (24) גמרא,
שם.

18 ה. בְּשֵׁר קִדְשׁ²⁵ שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְמַחֲצֵת²⁶ - הָרִי הוּא
19 סֶפֶק אִם מִטְּמֵא אֶת הַיָּדִים אוֹ לֹא²⁷. לְפִיכָּךְ אֵינוֹ
20 מִטְּמֵא, שֶׁסֶּפֶק טְמֵאת הַיָּדִים טְהוֹר, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר²⁸.
21 וְאִם בְּשֵׁר פֶּסַח שֶׁיֵּצֵא חוּץ לְבֵית הוּא - הָרִי הוּא
22 טְהוֹר. כְּגִי חֲבוּרָה²⁹ זְרִיזִין הֵן³⁰.

25 פסחים פה, ב. (26) התורה קבעה מחיצות לבשר
קודש, מחיצת עזרת ישראל לקדשי קדשים, ומחיצת חומת
ירושלים לקדשים קלים, והבשר שיצא מחוץ למחיצות אלו
- נפסל. בגמרא: "נפסל ביוצא". (27) בעיה שם שנשארה
בתיקו. (28) לקמן פ"ד ה"א. (29) פסח אינו נאכל ביחיד
אלא בחבורה של בני אדם שנמנו עליו, ונקראים "בני
חבורה" (הל' קרבן פסח פ"ב ה"א). (30) גמרא, שם:
"בפסח לא מיבעיא לן (אין אנו שואלים) דלא גזרו רבנן
טומאה, מאי טעמא (מה הוא הנימוק)? בני חבורה זריזין
הן". פירוש: הבעיה ביוצא, מנומקת שם בזה שגזרו טומאה
על נותר, כדי שיהיו הכהנים לאכול את הקודש בזמנו ולא
יבוא לידי נותר, שהכהנים היו מקפידים מאוד על טומאה.
ושאל השואל אם גם ביוצא גזרו. אפשר לומר שבנותר
חששו שיתעצלו ולא יאכלו את הבשר בזמן הקבוע, אבל
יוצא הוא מעשה בידים ולזה לא חששו. ומאידך אפשר
לומר, שלא חילקו חכמים וחששו גם להוצאה בידים, ולא
גזרו בפסח הנאכל בחבורה ומזרזים אחד את השני ואין
יוצא שכח, וחכמים לא גזרו בדבר שאינו שכח. ויוצא מזה
שנותר שכח גם בפסח, כגון בחבורה קטנה שקשה להם
לאכול הכול.

23 ו. אֵין טְמֵאת יָדִים בְּמִקְדָּשׁ³¹. שֶׁבִּשְׁעָה שֶׁגָּזְרוּ טְמֵאָה
24 עַל הַיָּדִים, לֹא גָזְרוּ בְּמִקְדָּשׁ. אֲלֵא הַנוֹגֵעַ בְּאֶכְלִין
25 טְמֵאִים³² וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, בֵּין שֶׁנֹּגַע בְּמִקְדָּשׁ בֵּין שֶׁנֹּגַע
26 חוּץ לְמִקְדָּשׁ, וְנֹגַע בְּקִדְשִׁים בְּמִקְדָּשׁ - לֹא טְמֵאֵן.
27 וְאִם נֹגַע חוּץ לְמִקְדָּשׁ - הָרִי זֶה מִטְּמֵא אֶת הַקִּדְשׁ
28 וּפֹסֵל אֶת הַתְּרוּמָה, כְּמוֹ שֶׁתִּבְאָר³³.

31 פסחים יט, א: אמר רבי עקיבא, זכינו שאין טומאת ידיים
במקדש. (32) משמע, שאם נגע במשקין טמאים, ידיו
מטמאות גם במקדש. (33) לקמן פ"א ה"ג-ד.

29 ז. מִי שֶׁנִּטְמָאת³⁴ יָדוֹ אַחַת וְנֹגַעַה בְּאַחֶת³⁵ -
30 אַחֶתֶת טְהוֹרָה, וְנוֹטֵל³⁶ אֶת הַטְּמֵאָה וְדִיּוּ³⁷. בְּמָה
31 דְּבָרִים אֲמֹרִים? לְתִרְוָמָה³⁸; אֲבָל לְקִדְשׁ, אִם

2 זבים פ"ה מ"ב: "אלו פוסלים את התרומה... והידיים".
פירוש, עושים את התרומה שלישי מפני שהידיים שניות.
ומדובר כשכל הגוף לא נטמא, כגון שנגעו בראשון לטומאה
שאינו מטמא אדם וכלים. וטומאה זו היא אחד משמונה-
עשר דבר שגזרו ביום שרבו בית שמאי על בית הלל (ראה
משנה, שבת יג, ב). (3) אבל אם נגעו בשני לטומאה, לא
נטמאו. כחכמים במשנה, ידיים פ"ג, א. (4) מקום חיבור כף
היד והזרוע. משנה, שם פ"ב, ג. (5) שם פ"ג מ"א.
(6) בית שיש בו נגע והוסגר או הוחלט לטומאה על-פי כהן,
הוא אב הטומאה ומטמא מן התורה את כל הבא לתוכו
להיות ראשון (ראה הל' טומאת צרעת פט"ז). במה דברים
אמורים, כשהכניס ראשו ורובו, אבל בפחות מזה לא נטמא
מן התורה, וגזרו חכמים טומאה על הידיים שהוכנסו.

1 ב. הַיָּדִים שְׁנִיּוֹת⁷ מְדַבְּרִי סוֹפְרִים לְעוֹלָם. שֶׁאֵין
2 טְמֵאֵתָן אֲלֵא מְדַבְּרֵיהֶם, וְכִשְׁגָּזְרוּ טְמֵאָה עֲלֵיהֶן גָּזְרוּ
3 שְׁיֵהִיו כְּשֵׁנִי לְטְמֵאָה. אֲפֹלוּ הַכִּנִּיס יָדָיו לְבֵית
4 הַמִּנְגַּע⁸, אוֹ שֶׁנֹּגַע בְּיָדָיו בְּאֶדָם שֶׁמִּטְמֵא בְּיָדָיו⁹ עַד
5 שֶׁלֹּא פָּרַשׁ מִמִּטְמֵאָיו - הָרִי יָדָיו שְׁנִיּוֹת¹⁰.

7 שם. (8) שהוא אב הטומאה, והנכנסים לתוכו נעשו
ראשון. (9) כגון הנושא את הנבילה וכדומה, והבגדים
נעשים ראשון. (10) אבל גופו לא נטמא, כמו שנתבאר
למעלה פ"ו ה"א.

6 ג. הַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר¹¹ וְצָרִיד שֶׁל מְנַחוֹת¹² - הָרִי הֵן
7 כְּרֵאשׁוֹן לְטְמֵאָה, וּמוֹנִין בָּהֶן רֵאשׁוֹן וְשֵׁנִי, לְפִיכָּךְ¹³
8 מִטְּמֵאִין אֶת הַיָּדִים בְּכִבְיָצָה¹⁴. וְאֵין הַפְּגוּל וְהַנּוֹתֵר
9 מְצַטְרְפִין¹⁵, אֶף עַל פִּי שֶׁשְׁעוֹרֵן שׁוֹה בְּכִבְיָצָה¹⁶,
10 הוֹאִיל וְטְמֵאת הַיָּדִים מְדַבְּרֵיהֶן¹⁷. אֲבָל שֶׁאֵר הָאֶכְלִין
11 מְצַטְרְפִין¹⁸. שֶׁאֵין¹⁹ אֲכָלִים טְמֵאִין מִטְּמֵאִין אֶת
12 הַיָּדִים עַד שְׁיֵהִיו כְּבִיָּצָה.

11 משנה, פסחים קכ, ב. (12) קרטים דקיקים של קמח
שנדבקו יחד לגושים עבים, שאינם סופגים את השמן
שבמנחה ולא הוכשרו לקבל טומאה, מפני שלא נרטבו
במשקה, אבל חיבת הקודש מכשירה אותם לקבל טומאה
כשיגעו בדבר המטמא. ובמנחות (קב, ב) אמרו, שמדרבנן
מונים בהם ראשון ושני (ראה השלמות פ"ב הי"ד).
(13) מפני שהם ראשון (ראה ה"א). (14) בפסחים שם,
נחלקו אמוראים בשיעורם של פיגול ונותר, אם הוא בכזית
כשיעור איסור אכילתם או כשיעור טומאת אוכלין בכל
מקום - בכביצה. והלכה בכביצה. [לא נתבאר למה כלל
רבינו צריר של מנחות עם פיגול ונותר, הלא שני ענינים
נפרדים הם, פיגול ונותר טמאים מחמת עצמם, ובצריר של
מנחות מדובר כשנגע בטומאה (ראה ראב"ד)]. (15) משנה,
מעילה יז, ב. (16) וכלל אמר רבי יהושע (שם עמוד א):
כל שטומאתו ושיעורו שווה, מצטרפים. (17) נימוק זה
נאמר בגמרא שם בשם שמואל. (18) שם במשנה.
(19) נימוק למה צריכים צירוף.

13 ד. קוֹלִית²⁰ הַפְּגוּל אוֹ הַנּוֹתֵר, אֶף עַל פִּי שֶׁהִיא
14 סְתוּמָה²¹ - הַנוֹגֵעַ בָּהּ בְּיָדָיו נְטֵמָאוּ יָדָיו²²;

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ב' י"ב תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קמט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

19 אותן תחלה; שהמשקין תחלה לעולם, כמו
20 שבארנו⁵³. אבל אין משקין אלו שנטמאו מחמת
21 הידים מטמאין כלים⁵⁴, שעקר טמאת הידים
22 מדבריהם. וכן גזרו חכמים⁵⁵ על כל אדם שיאכל
23 אכלין טמאין, בין שאכל אכל ראשון או אכל שני,
24 ועל כל השותה משקין טמאים⁵⁶, שהיה שני
25 לטמא עד שיטבל⁵⁷. ואם נגע באכלין - עשאן
26 שלישי⁵⁸; ואם נגע במשקין, אפילו משקה חלין -
27 עשאן תחלה לטמא אכלין ומשקין אחרים⁵⁹, אבל
28 לא לטמא כלים, הואיל ועקר טמאת אדם זה
29 מדבריהם⁶⁰. ומפני מה גזרו⁶¹ טמא על האוכל
30 אכלין טמאים? שמה יאכל אכל ראשון או שני
31 וישתה עלי משקה תרומה, ונמצא המשקה תרומה
32 טמא באכל שבפיו. וכן השותה משקין טמאין -
33 שמה יאכל עמהן אכל תרומה, ונמצא טמא במשקין
34 שבפיו. וכבר בארנו בתרומות⁶², שאסור לאכל
35 תרומה טמאה.

52 ונתבאר למעלה בפ"ז ה"ה, שמשקין הנוגעים בשני,
נעשו ראשון. 53 למעלה, שם. 54 דין זה נאמר כבר
למעלה (שם ה"ב) בקיצור, וכאן כפל הדבר בתוספת ביאור
(ראה הערות שם). 55 טהרות פ"ב מ"ב. 56 זבים
פ"ה, יב. 57 ואינו צריך הערב שמש (ראה פ"ט ה"א).
58 מכאן הוכחה שמדובר בתרומה, שהרי בחולין אין
שלישי. 59 אף-על-פי שעיקר טומאת גוף האדם הוא
מגזירות חכמים. 60 ואפילו אם אכל או שתה דברים שהם
טמאים מן התורה. 61 שבת יד, א. 62 פ"ז ה"ג.

36 יא. אינו מתטמא⁶³ עד שיאכל מאכלים טמאים
37 כחצי פרס⁶⁴, שהוא כביצה ומחצה שוחקת⁶⁵. וכן
38 השותה אינו מתטמא עד שישתה משקין טמאין
39 רביעית⁶⁶. וכל האכלין מצטרפין⁶⁷ לכחצי פרס
40 לפסל את הגזירה⁶⁸, וכל המשקין מצטרפין
41 לרביעית. ואם אכל או שתה פחות משעור זה -
42 טהור. אבל מעט ושתה ואכל מעט: אם יש
43 מתחלה ועד סוף פדי אכילת פרס⁶⁹ - מצטרפין,
44 ואם לאו - אין מצטרפין. וכן אם שתה מעט
45 ושתה ושתה מעט: אם יש מתחלה ועד סוף פדי
46 אכילת פרס - מצטרפין, ואם לאו - אין
47 מצטרפין⁷⁰. אבל פחות מבשעור וטבל⁷¹ ועלה,
48 ואכל מעט מיד, אם לא שתה ביניהן והרי בין
49 אכילה שלפני טבילה ושללאחר טבילה בכדי אכילת
50 פרס - הרי אלו מצטרפין⁷².

63 משנה, מעילה יז, ב. 64 דעת רבינו שפרס הוא שלוש
ביצים. [ודעת רש"י (כריתות יב, ב) שפרס הוא כארבע
ביצים]. 65 יותר קצת, בריווח. 66 רביעית הלוג. לוג
= שש ביצים. 67 משנה, שם. 68 לטמא את הגוף
ולעשותו שני. 69 זמן אכילה רגילה של שלוש ביצים.

1 נטמאת ידו אחת ונגע בשניה - טמאה³⁹, ושתיהן
2 צריכות טבילה⁴⁰ לקדש. אבל לתרומה - בנטילת
3 ידים בלבד⁴¹ יטהרו ידיהן⁴².

34 משנה, חגיגה כ, ב. 35 במשנה כתוב: "בתרומה, אם
נטמאת אחת מידיו - חברתה טהורה". ופירושה: אם נגע
היד הטמאה ביד השניה, אין השניה מטמאה תרומה.
36 שופך עליה רביעית הלוג מים. 37 לטהר אותה
לתרומה. 38 שם. 39 לקמן פ"ב ה"ב כותב רבינו,
שלקודש מטמאה גם ידו של אדם אחר. 40 טבילת שתי
הידיים במקוה שיש בו ארבעים סאה מים. וכשלא נגע
בשניה, מטביל את הטמאה בלבד. 41 אפילו אם נטמאו
שתיהן. 42 משנה, שם יח, ב: "נוטלים לידיים לחולין
ולמעשר ולתרומה, ולקודש מטבילים".

4 ח. שלמה המלך⁴³ ובית דינו גזרו על כל הידים
5 שיהיו שניות, ואף על פי שלא ידע בודאי שנטמאו,
6 מפני שהידיים עסקניות⁴⁴. ולא גזר שלמה על הידים
7 טמאה אלא לקדש⁴⁵, ואחר כך גזרו חכמים שאחריו
8 אף לתרומה. ולפיכך צריך נטילת ידים לתרומה.
9 ואם נגע בתרומה קדם שיטל ידיו - פסולה,
10 ונשרפת על טמאה⁴⁶.

43 שבת יד, ב. 44 רגילות לנגוע ולהתעסק בכל דבר,
וחוששים אנו שמה נגעו בדבר המטמא. [רש"י שם דחה
פירוש זה, ומפרש שדרכן לנגוע בגוף ובמקומות מלוכלכים,
וגנאי הוא לתרומה שתיגע בלכלוך, ומלשונו של רבינו
משמע שחששו לנגיעה בטמאה, ואף-על-פי-כן לא גזרו
אלא טומאת ידים ולא טומאת כל הגוף]. 45 שם טו, א.
46 נתבאר כבר, שאין שורפים תרומה וקדשים שנטמאו
טמאה דרבנן, אבל בטומאת ידים גזרו חכמים בפירוש
שריפה (מימרא של אילפא, שם).

11 ט. לט⁴⁷ אדם ידיו במפה ואוכל תרומה בלא נטילת
12 ידים⁴⁸, ואין חוששין שמה יגע⁴⁹. אבל לא יעשה פן
13 בחלין שיעשו על טהרת הקדש או על טהרת
14 תרומה⁵⁰, גזרה שמה יגע, לפי שאינו מקפיד
15 עליהן⁵¹.

47 כורך. 48 חולין קז, ב: "התירו מפה לאוכלי תרומה,
ולא התירו מפה לאוכלי טהרות". 49 בידיים עצמם, מפני
שכהנים וזרזים הם, ונזהרים מלנגוע בתרומה בידיים טמאות.
50 פרושים היו נוהגים להזהר בטהרת חולין כמו בטהרת
תרומה או קודש. 51 אינו מקפיד על טהרתם כמו על
טהרת קודש ממש או תרומה, ולפיכך יש לחשוש שיע
בידיים ממש מתוך חוסר זהירות. מלשונו משמע שחולין
שלא נעשו על טהרת הקודש או תרומה, מותר לאכול
במפה. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' ברכות פ"ו ה"ח (ראה
ראב"ד וכסף-משנה שם).

16 י. הואיל והידיים שניות⁵², אם נגעו במשקה -
17 עשאום תחלה. ואם נגעו משקין אלו באכלין -
18 עושין אותן שני, ואם נגעו במשקין אחרים - עושין

נְטֵמָא וְנַעֲשֶׂה כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה. אֶפְלוּ טְהוֹרִים¹⁴ שְׂאִינוּ
טְבוֹל יוֹם, אִם נָפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ שְׁלֹשֶׁת לִגִּין
מִיָּם שְׂאוֹבִין אוֹ שָׂבָא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוֹבִין -
הָרִי זֶה כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה עַד שְׁיֻטְבֵּל. טָבֵל - אֵינוֹ צָרִיף
הָעֵרֶב שָׁמֶשׁ, מִפְּנֵי שֶׁעָקַר טִמְאָה זֶה מִדְּבָרֶיהֶן. וְכֵן
הָאוֹכֵל אֶכְלִין טִמְאִים וְהַשּׁוֹתֶה מְשָׁקִין טִמְאִין וְטָבֵל
- אֵינוֹ צָרִיף הָעֵרֶב שָׁמֶשׁ. וְכֵן כָּלִים שְׂנֻטְמָאוֹ
בְּמִשְׁקִין - כִּיּוֹן שֶׁמְטְבִּילֵן טְהוֹרִים, וְאֵין צָרִיכִין הָעֵרֶב
שָׁמֶשׁ. מִפְּנֵי שֶׁטִּמְאֹת אֵלּוֹ עֲקָרִין מִדְּבָרֶיהֶן.

(2) רוב הגוף בלי הראש. (3) ממים שנשאבו בכלים. פרטי
דיניהם ראה בהלכות מקוואות. (4) לא נתברר אם גם בבא
ראשו צריך שלושה לוגין. ראה לקמן הלכה ד. (5) אבל
אינו צריך הערב שמש, כמו שיתבאר לקמן. (6) של
תרומה. (7) יש לתקן את התיבה "טמאים" ולגרוס
"טימאים". (8) צריך להיות "ועשאו" וכן הגירסא בדפוס
רומא (ר"מ). (9) נתבאר בפרק הקודם, שכל הפוסל את
התרומה מטמא משקין להיות תחילה (ראשון לטומאה).
(10) הטעם מבואר בסוף הלכה זו. (11) טמאים שטבלו בו
ביום וטרם שקעה השמש נקראים "טבולי יום".
(12) מזהמים. בקיץ קשה היה למצוא בארץ ישראל בור
שיש בו ארבעים סאה מים נקיים. (13) לא דקדקו לטבול
כדין. (14) במשנה זוהי שם נאמר: "הבא ראשו ורובו
במים שאובים וטהור שנפלו על ראשו שלושה לוגים מים
שאובים", משינוי סגנון זה בין רישא לסיפא, הרישא אומרת
"הבא" סתם והסיפא אומרת "טהור שנפלו וכו'" למדו
בתוספות שבת שם דיבור המתחיל וטהור, שטהור הבא
ראשו ורובו במים שאובים לא נטמא, ודעת רבינו אינה כן
ואינו מחלק בין טבול יום ובין טהור.

ב. מִי שֶׁנָּפְלוּ עָלָיו שְׁלֹשָׁה לִגִּין מִיָּם שְׂאוֹבִין מְשָׁנִי
כָּלִים אוֹ מְשַׁלְּשָׁה: אִם הִתְחִיל הַשֵּׁנִי עַד שְׁלֹא פָּסַק
הָרֹאשׁוֹן - מְצַטְרִפִּין, וְאִם לֹא - אֵין מְצַטְרִפִּין. נָפְלוּ
מֵאַרְבַּעַת כָּלִים - אֵין מְצַטְרִפִּים, וְאִם עַל פִּי
שֶׁהִתְחִיל זֶה עַד שְׁלֹא פָּסַק זֶה - הָרִי זֶה טְהוֹר. נָפְלוּ
עַל רֹאשׁוֹ אָבֵל לֹא עַל רַבּוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רַבּוֹ וְלֹא
עַל רֹאשׁוֹ, אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ בְּלֶבֶד מְלַמְעֵלָה וְעַל
רַבּוֹ נָפְלוּ מִן הַצֵּד אוֹ מִלְמָטָה - הָרִי זֶה טְהוֹר, עַד
שֶׁיִּפְּלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל רַבּוֹ הִסְמוּף לִרְאשׁוֹ כְּדִרְכּוֹ¹⁵.
וְכֵן אִם בָּא רֹאשׁוֹ בְּמִים שְׂאוֹבִין וְלֹא בָּא רַבּוֹ, אוֹ
בָּא רַבּוֹ וְלֹא בָּא רֹאשׁוֹ, אוֹ שָׂבָא רֹאשׁוֹ בְּלֶבֶד וּבָא
מִשָּׂאָר גּוֹפּוֹ וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוֹבִין מְלַמְעֵלָה אוֹ מִן הַצֵּד
- הָרִי זֶה טְהוֹר, עַד שֶׁיִּבְּאָר רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ הִסְמוּף
לִרְאשׁוֹ כְּדִרְכּוֹ.

(15) על השכיח בלבד גזרו, ולא גזרו על הבלתי שכיח, ואין
הדבר שכיח, שאדם יתרחץ באופן משונה כזה.

ג. הִבָּא מִרְאשׁוֹ וְרַבּוֹ הִתְצַיֵּן¹⁶ בְּמִים שְׂאוֹבִין וְנָפְלוּ
עַל הִתְצַיֵּן הָאֲחֵר מִיָּם שְׂאוֹבִין, הוֹאִיל וְחִצְיוֹ בְּנִפְלָה
וְחִצְיוֹ בְּכִיּאָה - טְהוֹר¹⁷.

(70) כריתות יג, א. (71) שם. (72) ואין אנו אומרים,
שהטבילה הועילה לבטל את פעולת חצי השיעור הראשון,
ונשאר רק החצי השני ואין בו שיעור לטמא. והטעם, מפני
שבחצי זית אינו מטמא כלל, לא עשתה הטבילה כל פעולה.
יב. אִשָּׁה⁷³ שֶׁהִיא רֹאשׁוֹן לְטִמְאָה וּמִנִּיקָה אֶת בְּנָהּ
- הָרִי הֵבֵן טְהוֹר⁷⁴, וְלֹא גָזְרוּ עָלֶיהָ טִמְאָה⁷⁵. שְׂאִפְלוּ
תֹאמַר שֶׁיִּנָּק רִבִּיעִית, אֲפָשֶׁר שֶׁיֵּשׁ מִתְחִלָּה וְעַד סוּף
יִתֵּר מִפְּדֵי אֲכִילַת פָּרֶס, שֶׁהָרִי אֵינוֹ יוֹגֵק בְּבֵת אֶחָת⁷⁶.

(73) שם. (74) אינו מיטמא מנגיעת אמו, מפני שראשון
אינו מטמא אדם. (75) משום שניק חלב טמא. (76) אלא
לאט לאט, ובספק לא גזרו.

יג. הַמְעַבְרֶת⁷⁷ הִתִּירוּ לָהּ לֶאֱכֹל אֶכְלִין טִמְאִין פְּחוֹת
מִפְּשֻׁעוֹר, וְאִם עַל פִּי שֶׁהִיא אוֹכֶלֶת הִרְבָּה, מִפְּנֵי
הַסִּפָּנָה. וְאֵינָה צָרִיכָה טְבִילָה, אֲלָא הָרִי הִיא
טְהוֹרָה.

(77) ברייתא, שם: "התירו לה לעוברת לאכול פחות
מכשיעור מפני הסכנה", ומוסיף רב פפא: אפילו טובא
(הרבה). ומפרש רבינו, שהתירו לה לאכול ולא לטבול
אחר-כך (כסף משנה). ולמה לא גזרו עליה טומאה? שמה
תימנע מאכילה כדי שלא תיטמא - ותסתכן ('אור שמח').
ומה שאמר "פחות מכשיעור ואפילו אוכלת הרבה" נראה
לפרש, שלכתחילה מאכילים אותה פחות פחות מכשיעור,
אבל גם כשהיא אוכלת הרבה אינה צריכה טבילה. [ואפשר
גם לפרש, שמדקדקים להאכילה פחות פחות מכשיעור
אף-על-פי שברור לנו שתצטרך לאכול הרבה. ראה
השלמות].

יום ג' י"ג תמוז ה'תשע"ט

פֶּרֶק תְּשִׁיעִי

(1) יבאר שגזרו על הבא ראשו ורובו במים שאובים או
שנפלו עליו שלשת לוגים מים שאובים שהוא טמא. מי
שנפלו עליו שלשת לוגים מים משני כלים, או נפלו על
ראשו ולא על רובו וכו'. ודין הספרים שמטמאים התרומה
והידיים.

א. הִבָּא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ² בְּמִים שְׂאוֹבִין³, או שֶׁנָּפְלוּ עַל
רֹאשׁוֹ וְעַל רַבּוֹ שְׁלֹשָׁה לִגִּין⁴ מִיָּם שְׂאוֹבִין - הָרִי הוּא
כְּשֵׁנִי לְטִמְאָה עַד שְׁיֻטְבֵּל⁵. וְאִם נָגַע בְּאַכְלִין⁶ -
עֲשָׂאֵן שְׁלִישִׁי⁷; וְאִם נָגַע בְּמִשְׁקִין טִמְאִים⁸ - עֲשָׂאֵן⁹
תְּחִלָּה⁹ לְטִמְאָה אֶכְלִים וּמִשְׁקִין אֲחֵרִים, אָבֵל לֹא
לְטִמְאָה כָּלִים¹⁰. וּמִפְּנֵי מָה גָזְרוּ טִמְאָה עַל אָדָם זֶה?
מִפְּנֵי שֶׁהָיוּ טְבוּלֵי יוֹם¹¹ טוֹבְלִין בְּמַעְרוֹת שְׁמִימִיהֶן
רְעִים¹², וְאַחֵר כֶּף הָיוּ רוֹחֲצִין בְּמִים שְׂאוֹבִים יָפִים
דְּרָךְ נִקְיֹת. וּפְשֻׁט הַמִּנְהָג כֶּף, עַד שֶׁהָיוּ רַב הָעָם
מְדַמִּים שֶׁמִּים שְׂאוֹבִים שְׂרוּחֲצִין בָּהֶן בְּאַחֲרוֹנָה הֵן
שְׁמִטְהִירִין, לֹא הִטְבִּילָה שְׂבָמִי מְקוֹרָה, וְהָיוּ טוֹבְלִין
בְּזִלְזוּל בְּלֹא כִּוְנָה¹³. וּלְפִיכָךְ גָּזְרוּ, שֶׁכָּל שָׂבָא רֹאשׁוֹ
וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוֹבִים אוֹ שֶׁנָּפְלוּ עַל רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ -

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום – יום ג' י"ג תמוז – ספר טהרה – הל' שאר אבות הטומאות קנא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם – מוסד הרב קוק

לא מצינו שכהן שנכנס למקדש היה חייב לטבול את ידיו (מלבד קידוש ידים ורגלים) מפני שנגע בתפילין חוץ למקדש. ודוחק לומר שהכהנים הניחו תפילין רק במקדש שהרי לא מצינו שהיה להם מקום מיוחד בביהמ"ק עבור התפילין, ובפרט שתירוץ כזה לא יפתור את זה שלפחות פעם אחת הביאו את התפילין למקדש. ויש לברר ולמצוא האם היו צריכים להניח תפילין רק בהיותם בקודש, או שיש לומר שזה שלא גזרו טומאת ידים במקדש מהני גם בנוגע לנגיעה בכתבי הקודש ותפילין מחוץ למקדש.

(על"פ יין מלכות' ספר טהרה סימן כ')

(20) שהוא עצמו שני.

1. ורצונות תפילין עם התפילין²¹, וגליון שבספר²² שלמעה ושלמטה²³ שבתחלה ושבסוף²⁴ כשהן מחברין לספר²⁵, וספר שנמחק ונשתיר בו שמנים וחמש אותיות, ומגלה שכתוב בה מן התורה שמנים וחמש אותיות, כפרשת ויהי בנסע הארץ²⁶ - הרי אלו מטמאין את הידים. ולא דברי תורה בלבד, אלא כל כתבי הקדש, אפלו שיר השירים וקהלת²⁷ שהן דברי חכמה, מטמאין את הידים.

(21) כשהן מחוברות לתפילין. (22) המקומות שנשאר ללא כתב. (23) וכל שכן הגליון שבין דף לדף. (24) שבתחילת הספר ושבסופו. בבבא בתרא יג, ב אמרו שצריך להשאיר גליון בתחילת הספר ובסופו. (25) למעט הגליונות שנחתכו (שבת קטז, א). (26) בפרשה זו ישנן שמונים וחמש אותיות והוא ספר שלם בפני עצמו ולפיכך יריעה שכתוב בה 85 אותיות נתקדשה.

2. תרגום שבעצור²⁷ ושבדניאל²⁸ - הרי הוא מפלל כתבי הקדש. אבל תרגום²⁹ שכתבו עברית ועברית שכתבו תרגום, או שכתב כתבי הקדש בכתב עברי³⁰ - אינן מטמאין את הידים, עד שיהיו כתובים אשורית על העור ובדיו.

(27) פרק ד מפסוק ז ואילך עד סוף הפרק, כל פרק ה וי"ט פסוקים הראשונים מפרק ו כתובים ארמית. (28) פרקים ב עד ז. (29) מה שנכתב בכתבי הקודש בלשון ארמית. (30) כתב עתיק מאוד ואמרו (בסנהדרין כא, ב) שבתחילה ניתנה התורה בכתב זה וכימי עזרא נשתנה ברוח הקודש לכתב אשורי, הוא הכתב שלנו.

3. הפותב הלל³¹ ושמע³² לתינוק להתלמד בו, אף על פי שאינו רשאי³³ - הרי אלו מטמאין את הידים.

(31) פרקי הלל שבספר תהלים (קיג-קח). (32) פרשת שמע ישראל (דברים ו). (33) שאסור לכתוב פרשיות אלא ספרים שלמים (הלכות ספר תורה פרק ז הלכה י"ד).

4. המשיחות³⁴ והרצועות שתפרן לספר³⁵, אף על פי שאינו רשאי לקנימן³⁶ - כל זמן שהן מחברין לספר מטמאין את הידים.

(16) החצי מראשו ורובו. (17) בעיני שנשארה בתיקו שם, ומפני שטומאה זו גזירת חכמים היא, פסק רבינו לקולא.

- ד. היו שלשת הלגין שנפלו עליו או שבא בהן מקצתן שאובין ומקצתן אינן שאובין, או שנתערב בהן יין דבש וחלב - הרי זה טהור, עד שיהיו השלשה כלן מים שאובין. שלשת לגין אלו¹⁸ שנפלו על הטהור או שבא בהן וטמאהו, פיון שנעשה פשוט לטמאה - הרי המים האלו טמאין, שהרי נגעו בשני. והרי אלו המים אמרין לזה הטהור: טמאנו אותך וטמאנו¹⁹.

(18) פירוש, שהם כולם שאובים. התיבה "אלו" אינה נמשכת לשאובים מעורבים שבתחילת הלכה זו. (19) שנינו היינו טהורים ואנחנו טמאנו אותו תחילה ואחר כך הוא טמא אותנו. [בתוספות יום טוב זבים פרק ה משנה י"ב למד מלשוננו של רבינו בהלכה זו - "שלושת הלוגין שנפלו עליו או שבא בהן" - ששיעור זה נאמר גם בבא ראשו ורובו].

- ה. בראשונה היו מניחין בפרות של תרומה בצד הספרים, ואומרים: זה קדש וזה קדש. ובאין העכברים וקורעין את הספרים. לפיכך גזרו, שכל תרומה שתגע באחד מכתבי הקדש - נטמאת, והרי היא כשלישי לטמאה כאלו נגעו בשני. ונמצאו כל כתבי הקדש פוסלין את התרומה בשני. ולא עוד, אלא מי שהיו ידיו טהורות ונגע באחד מכתבי הקדש - נעשו ידיו שניות ומטמאין את התרומה ואת המשיקין. ואף על פי שאין הידים מתטמאות אלא מראשון לטמאה, כמו שבארנו - הן מתטמאות מן הספר²⁰.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מי שהיו ידיו טהורות ונגע באחד מכתבי הקודש נעשו ידיו שניות ומטמאין את התרומה".

וממשיך בהלכה שלאח"ז וכן "רצועות התפילין עם התפילין... הרי אלו מטמאין את הידים. ובזה ישנו עניין תמוה לכאורה הדורש ביאור. מצינו שהכהנים הניחו תפילין בשעת העבודה, אמנם לא תפילין של יד שנאמר בבגדי כהונה על בשרו ולבשם מלמד שלא יהיה דבר חוצץ בין בשרו לבגדים ... לפיכך אין הכהן יכול לעבוד בתפילין של יד שהרי חוצצת". אבל של ראש יכול להניח ואם רצה להניחם מניח (רמב"ם הל' כלי המקדש פ"י ה"ו). כמו"כ מצינו שקראו בספר-תורה במקדש גם בכל שבת ושני וחמישי, שהרי סדר עבודת הכהנים היה גם תפילה וא"כ בשלמא בנוגע להנחת תפילין וקריאת התורה במקדש כבר כתב הרמב"ם ש"אין טומאת ידים במקדש", אבל בפשטות הניחו תפילין גם מחוץ למקדש ועל-דרך-זה נגעו גם בכתבי הקודש בהיותם מחוץ למקדש וצריכים טבילה לקודש (במ' סאה) ולא רק נטילת ידים בעלמא, ולכאורה

קנב שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ד' י"ד תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה"ג. ושם בהלכה ה, כותב רבינו בפירושו: ואף-על-פי שהן דברי קבלה, אינן דברי תורה. אבל בטומאות שהן מדרבנן ממש, הטבילה לבדה מטהרת בלי הערב שמש, כמו ששנינו (פרה פ"א מ"ה): "כל הטעון ביאת מים (טבילה) מדברי סופרים . . . לאחר ביאתו (לאחר שטבל) מותר בכולן (חולין, תרומה וקודש)". והמשנה מתכוונת לטומאות של דבריהם ממש. [אמנם גם במשנה מצאנו שקראו "דברי סופרים" לדינים שהם מן התורה ולא נכתבו במקרא, כגון: חמורים דברי סופרים מדברי תורה (סנהדרין פח, ב), אבל מקרים נדירים הם].

ג. טבול יום⁹ פוסל¹⁰ אכלי תרומה ומשקה תרומה, ואכלי הקדש ומשקה הקדש, פוסל הפל¹¹. כיצד? טבול יום שנגע באכלין של תרומה - עשאו שליש לטמאה, מפני שהוא שני. וכן אם נגע במשקין של תרומה - טמאין, והרי הן שליש¹² לטמאה. נגע טבול יום במשקין של קדש - טמאין, והרי הן רביעי לטמאה. וכן אם נגע באכלי הקדש - עשאו רביעי. אבל אם נגע באכלי חלין ומשקה חלין - הרי הן טהורין. ודין מחסר פפורים¹³ וטבול יום בנגיעת הקדש אחד הוא. הרי נתבאר לך מכל אלו הדברים, שאין שם¹⁴ משקין שניות לעולם, אלא המשקין תחלה לעולם; חוץ במשקין שנגע בהן טבול יום, שהן שליש אם היו תרומה, או רביעי אם היו קדש.

(9) פרה פ"א מ"ה. (10) כל מקום שנאמר "פסול", הכוונה שהדבר עצמו נטמא, אבל אינו מטמא אחרים (לקמן פ"א ה"א). (11) ואינו מטמא, אף-על-פי שטבול-יום הוא כשני (למעלה ה"א), ושני מטמא את הקודש להיות שליש, ושלש עושה רביעי בקודש. כחכמים במעילה ח, ב. ונתפרש שם טעם, מכיוון שטבל - טומאתו קלושה ואין כוחה יפה לטמא אלא לפסול. (12) בניגוד לכלל שבידינו: כל הפוסל את התרומה, מטמא משקין להיות תחילה (שם). [בהלכה זו משתמש רבינו במונחים "טמאים" "טימאם", במקום "פסולים" "פוסלם", אלא שהוא מבאר מיד שאינם פוסלים אחרים]. (13) יולדת, זכר וזבה ומצורע מחוייבים להביא קרבנות אחר שטבלו והעריב שמשם, וכל זמן שלא הקריבו קרבנותיהם נקראים "מחוסרי כפרה" (ראה הלכות משכב ומושב פ"ה ה"ד, בהערות והשלמות). והמדובר במחוסרי כיפורים שאינו טבול-יום, אבל לפני הערב שמש דינו כראשון לגבי קודש. [בדפוס רומא (ר"מ) חסרה כל פיסקא זו של דין מחוסר כיפורים. ונראה שמחקה מפני שהיא נראית סותרת את דברי רבינו בהלכות משכב ומושב שם. אולם פירושינו כאן ושם - מסלקים את הסתירה]. (14) צורה סגנונית ערבית, והכוונה היא חזיוק השלילה, כאילו אמר: לא ימצא לעולם. ראה הלכות יסודי התורה פ"א ה"א.

ד. כל המטמאין¹⁵, בין חמורין בין קלין¹⁶, משקין היצאין מהן, כגון רגן ומימי רגליהן - הרי הן כמשקין שנגעו בהן. אלו ואלו ראשון לטמאה, כמו שבארנו. חוץ מזב וחבירי¹⁷, שמשקין היצאין מהן

(34) חוטים. (35) תפר בהן את יריעות ספרי קודש. (36) שאין תופרים את הספרים אלא בגידים. [ויש מפרשים שתפרם לספר ממש על מנת לקשור בהם את הספר].

1. תיק של ספר ומטפחות ספרים בזמן שהן תפורות³⁷ - מטמאין את הידים. אבל הכרכות, אף על פי שיש בהן מאותיות של שם ומענינים הרבה של תורה - אינן מטמאין את הידים.

5. יא. ספרי המינים³⁸ - אינן מטמאין את הידים. פרשת סוטה³⁹, הואיל ולמחיקה עומדת - אינה מטמאה את הידים.

(38) כנראה הכוונה לכופרים בקדושתם של ספרי התנ"ך ומכל שכן אלה שכותבים לשם אלילים. (39) הפרשה בספר במדבר פרק ה, הנמחקת למים המאורים שמשקים את הסוטה, ויש בה יותר מן 85 אותיות.

יום ד' י"ד תמוז ה'תשע"ט

פרק עשירי

(1) יבאר הטעון הערב שמש מן התורה או מדברי סופרים. טבול יום מה פוסל. ומשקין היוצאים מכל המטמאים. אם שליש שבתרומה ורביעי שבקודש מטמאים משקה או אוכל אחר. מה שהאדם למד מכל מה שהקדמנו למעלה.

8. א. כל המתטמא באב מאבות הטמאות, בין אדם בין בלים - הרי הוא ראשון לטמאה, כמו שבארנו², עד שיטבל. טבל - הרי הוא פשוני לטמאה³ עד שיעריב שמשו. שנגמר: במים יובא וטמא עד הערב וטהר. הפתוב קרא לטבול יום טמא⁴.

(2) בהלכות טומאת מת פ"ה ה"ח. (3) פסחים יד, א: "שמן שנפסל בטבול-יום, מאי הוי? שליש". ומכאן שטבול-יום דינו כשני. (4) ומכאן שטמא מדאורייתא (שבת יד, ב).

13. ב. אחד טבול יום⁵ מטמאה חמורה, כגון שטבל מזיבות מטמאת מת וצרעת⁶, ואחד טבול יום מטמאת שרץ⁷ וכיוצא בו, כל הטעון הערב שמש, בין אדם בין בלים, בין מדברי תורה בין מדברי סופרים⁸ - הרי הוא פשוני לטמאה עד שיעריב שמשו.

(5) תוספתא טהרות פ"א ה"ג. (6) כל אלה טומאה חמורה הם, והאדם הוא אב הטומאה. (7) טומאה קלה, שהאדם הוא ראשון לטומאה. (8) רבינו מגדיר בכמה מקומות במונח "דברי סופרים", דברים שלא נכתבו בתורה שבכתב בפירושו, ואף-על-פי שהם מדאורייתא (ראה פיה"מ כלים פ"ז מ"ב, כסף-משנה הלכות אישות פ"א ה"ד, ויד מלאכי כללי רמב"ם אות ו). ונראה שגם כאן התכוון לטומאות של תורה שאינן כתובות בפירושו, כגון כל הטומאות מהדרשה של "חרב הרי הוא כחלל", [ראה הלכות טומאת מת פ"ה

שִׁידֵיו טְמֵאוֹת³¹ - הָרִי זֶה מְטֵמָא מִשְׁקָה חֲלִין
וְעוֹשֶׂה אוֹתָן תַּחֲלָה לְטֵמָא אֲכָלִין וּמִשְׁקִין, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנֹה³², וּמֵאֲחֵר שְׁמִשְׁקָה שִׁינֵּא מְטָבִיל יוֹם -
כְּמִשְׁקִין שְׁנֹנֵע בִּהְיוֹת, טָבִיל יוֹם שֶׁנֶּפֶל מִרְקָו אוֹ מִימֵי
רְגֵלִיו עַל כָּפֵר שֶׁל תְּרוּמָה - הָרִי זֶה טְהוֹר³³, מִפְּנֵי
שֶׁהֵן כְּמִשְׁקִין שְׁנֹנֵע בִּהְיוֹת.

(30) בֵּין . . . וּבֵין. (31) מְגִזֵּירֵת יְדֵיִם. (32) לְמַעֲלָה פ"ח
ה"י. (33) מְשֻׁנָּה, נִדָּה ע"א, ב.

ז. מִכָּל אֵלֹו הַדְּבָרִים³⁴ שֶׁהִקְדַּמְנוּ לְבָאֵר אֶתְּהָ לְמַד,
שֶׁהָאֵדָם יִהְיֶה אֵב לְטֵמָא וְיִהְיֶה רֹאשׁוֹן לְטֵמָא
מִדְּבָרֵי תוֹרָה. וְלַעֲוֹלָם לֹא יִהְיֶה הָאֵדָם שְׁנִי אֶלָּא
מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְהוּא הָאוֹכֵל אֲכָלִין טְמֵאִים אוֹ
הַשּׂוֹתֶה מִשְׁקִין טְמֵאִין אוֹ הַבָּא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בָּמִים
שְׁאוּבִין, שֶׁכָּל אֵלֹו כְּשֵׁנִי לְטֵמָא מִדְּבָרֵיהֶם. וְכֵן
שֶׁאֵר כָּל הַפְּלִים חוּץ מִכָּלִי חֲרָס³⁵ יִהְיוּ אֵב לְטֵמָא
וְיִהְיוּ רֹאשׁוֹן לְטֵמָא מִדְּבָרֵי תוֹרָה. וְלֹא יִהְיֶה הַפְּלִי
לְעוֹלָם שְׁנִי לְטֵמָא אֶלָּא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. שְׁאֵם
יִטְמָא כְּמִשְׁקִין טְמֵאִים - יִהְיֶה שְׁנִי מִדְּבָרֵיהֶן, כְּמוֹ
שֶׁבִּאֲרָנֹה.

(34) רָאָה הַלְכוֹת טוֹמָאֹת מִת פ"ה. (35) שְׁאִינוּ אֵב הַטּוֹמָא
לְעוֹלָם, וְאִפְּלוֹ אֵם נִגַּע בְּמַת. רָאָה הַלְכָה ח.

ח. כָּפֵר בִּאֲרָנֹה³⁶, שֶׁכָּלִי חֲרָס לֹא יִהְיֶה אֵב לְטֵמָא
לְעוֹלָם, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים. וְיִהְיֶה
רֹאשׁוֹן לְטֵמָא מִדְּבָרֵי תוֹרָה, וְשְׁנִי מִדְּבָרֵיהֶן, אֵם
נִטְמָא כְּמִשְׁקִין, כְּשֶׁאֵר הַפְּלִים. וְלֹא יִהְיֶה הָאֵדָם וְלֹא
הַפְּלִים שְׁלִישִׁי וְלֹא רְבִיעִי לְעוֹלָם, לֹא מִדְּבָרֵי תוֹרָה
וְלֹא מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים.

(36) שֵׁם ה"ח.

ט. הָאֲכָלִים לֹא יִהְיוּ אֵב לְטֵמָא לְעוֹלָם, לֹא מִדְּבָרֵי
תוֹרָה וְלֹא מִדְּבָרֵיהֶם. וְיִהְיוּ רֹאשׁוֹן וְשְׁנִי מִדְּבָרֵי
תוֹרָה. שֶׁהָאֵדָם אוֹ הַפְּלִי שֶׁהוּא רֹאשׁוֹן לְטֵמָא, אֵם
נִגַּע בְּאֶכָל - עֲשָׂאָהוּ שְׁנִי³⁷. וְהָאֲכָלִין יִהְיוּ שְׁלִישִׁי³⁸
וְרְבִיעִי³⁹ לְטֵמָא מִדְּבָרֵיהֶן בְּלִבְדוֹ⁴⁰.

(37) מִן הַתּוֹרָה. וְדוּקָא אִדָּם אוֹ כָּלִי, אֲבָל אוֹכֵל רֹאשׁוֹן שְׁנֹנֵע
בְּאוֹכֵל - לֹא טִימְאָהוּ מִן הַתּוֹרָה אֲלָא מְגִזֵּירֵת חֲכָמִים,
וּלְפִיכָךְ דִּיּוֹק רַבִּינּוּ וְכַתֵּב: שֶׁהָאֵדָם אוֹ הַכָּלִי (רָאָה לְמַעֲלָה
פ"ז ה"א). (38) תְּרוּמָה וְקוֹדֵשׁ. (39) בְּקוֹדֵשׁ. (40) וְכֵן
כַּתֵּב בְּסוֹף הַפָּרָק גְּבִי טְבוּלִיּוֹם שְׁפוֹסֵל מִדְּבָרֵיהֶם. וְדִבְרֵי
אֵלֶּה נִרְאִים נִגְדִים דְּבָרֵי עֲצָמוּ בְּפָרָק י"א ה"ג וְה"ד, שֶׁלֹּא
שְׁלִישִׁי מִן הַכְּתוּב וְרְבִיעִי מִקְלִיחוֹמֵר, וּמִקּוֹר דְּבָרֵי שֵׁם
בְּרִייתָא פְּסָחִים יח, ב: "לְמַדְנוּ שְׁלִישִׁי בְּקוֹדֵשׁ מִן הַתּוֹרָה,
וְרְבִיעִי מִקְלִיחוֹמֵר" [רָאָה צ"ח פְּסָחִים בְּסוּגֵי ר' חֲנִינָא
סָגֵן הַכְּהָנִים אוֹת סט, וּמִנְחַת־חִינּוֹךְ מִצּוּה קָמָה, וְרָאָה
בְּבִיאורָנוּ לְקַמֵּן בְּפ"א].

י. הַמִּשְׁקִין יִהְיוּ אֵב לְטֵמָא מִדְּבָרֵי תוֹרָה, כְּגוֹן מִי

1 - אֵב לְטֵמָא, וּמִשְׁקִין שֶׁהֵזַב וְחִבְּרִי נִגְעִין בִּהְיוֹת -
2 תַּחֲלָה. אֲפִלּוֹ אוֹכֵל אֲכָלִין טְמֵאִין אוֹ שּׂוֹתֶה מִשְׁקִין
3 טְמֵאִין, הַמִּשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ קֹדֶם שֶׁיִּטְבֵּל - כְּמוֹ
4 הַמִּשְׁקִין שְׁנֹנֵע בִּהְיוֹת, שֶׁהֵן תַּחֲלָה¹⁸. וְכֵן טָבִיל יוֹם,
5 מִשְׁקִין הַיּוֹצֵאִין מִמֶּנּוּ - כְּמִשְׁקִין שֶׁהוּא נִגַּע בִּהְיוֹת,
6 שְׁאִין מְטֵמָאִין אֲחֵרִים כָּלִל¹⁹; אֶלָּא אֵם נִגַּע²⁰
7 בְּמִשְׁקָה חֲלִין - הָרִי הֵן טְהוֹרִין, וְאֵם נִגַּע בְּמִשְׁקָה
8 תְּרוּמָה - הָרִי הֵן שְׁלִישִׁי, וְאֵם נִגַּע בְּמִשְׁקָה קֹדֶשׁ -
9 הָרִי הֵן רְבִיעִי.

(15) טְבוּלִיּוֹם פ"ב מ"א. (16) בְּחוֹלִין פח, א פִּירְשׁוּ: קִלִּין
- שֶׁרֶץ; חֲמוּרִין - זֶב. (17) זֶבֶה, נִדָּה, יוֹלֶדֶת וּמִצּוּרֵע.
(18) אֶף-עַל-פִּי שְׁטוּמָאֹת חֲזִירֵת חֲכָמִים. לְדַעַת רַבִּינוּ, מֵה
שֶׁאִמְרוּ שֵׁם "קִלִּין - שֶׁרֶץ", הַכּוּוֹנָה מִשְׁרֶץ וּלְמַטָּה, לְמַעַט
מֵת, שֶׁמִּקּוֹמוֹ בֵּין הַחֲמוּרִים, אֲבָל גַּם טְמֵאִים מִדְּרַבָּנָן בְּכָלִל.
(19) אֲבָל פּוֹסְלִים תְּרוּמָה וְקוֹדֵשׁ, כְּמִבּוֹאֵר לְקַמֵּן. וְאִפְּלוֹ אֵם
נִגַּע בְּמִשְׁקִין אוֹ אוֹכֵלִין שֶׁל תְּרוּמָה וְנַעֲשׂוּ שְׁלִישִׁי, אִין
אוֹכֵלִים אֵלֹו פּוֹסְלִים אֵת הַקּוֹדֵשׁ, וְאֶף-עַל-פִּי שְׁשִׁלִּישִׁי
לְטוֹמָא עוֹשֶׂה רְבִיעִי בְּקוֹדֵשׁ. וְנִרְאָה לְהַסְבִּיר טַעְמוֹ, מִפְּנֵי
שֶׁאִילוֹ נִגַּע טָבִיל יוֹם בְּקוֹדֵשׁ, הִיָּה עוֹשֶׂהוּ רְבִיעִי שְׁאִינוּ פּוֹסֵל
קוֹדֵשׁ אַחֵר בְּנִגְעָתוֹ, אִין הַדְּבָר מִתְקַבֵּל עַל הַדַּעַת בְּנִגַּע
בְּתוֹרָה שֶׁתְּפִסּוֹל אֵת הַקּוֹדֵשׁ. וְאִין לְדַמּוּת זֶה לְאוֹתָם
הַדְּבָרִים שֶׁהוּמַלֵּץ עֲלֵיהֶם בְּמִשְׁנָה (פֶּרָה פ"ח): "מִטְמָאִין לֹא
טִימְאִין - וְאֵתָה טִימְאָתָנִי". (20) טְבוּלִיּוֹם.

10 ה. וְעַתָּה יִתְבָּאֵר²¹, שְׁאִין שְׁלִישִׁי שֶׁבְּתְּרוּמָה וְלֹא
11 רְבִיעִי שֶׁבְּקֹדֶשׁ מְטֵמָא מִשְׁקָה אַחֲרִי²² אוֹ אֲכָל אַחֵר,
12 וְאִין צָרִיךְ לִוְרֵךְ שְׁאִין מְטֵמָאִין פְּלִים. לְפִיכָךְ, קִדְרָה
13 שֶׁמִּלָּאָה מִשְׁקִין²³ וְנִגַּע בָּהֶם²⁴ טָבִיל יוֹם: אֵם הִיָּה
14 מִשְׁקָה חֲלִין - הַכָּל טְהוֹר, וְאֵם הִיָּה מִשְׁקָה תְּרוּמָה
15 - הַמִּשְׁקִין פְּסוּלִין וְהַקִּדְרָה טְהוֹרָה. וְאֵם הִיָּה יְדִיו
16 טְמֵאוֹת²⁵ - הַמִּשְׁקָה טְמֵא²⁶, בֵּין מִשְׁקָה תְּרוּמָה בֵּין
17 מִשְׁקָה חֲלִין. וְזֶה חֲמֵר בְּיָדֵים מִבְּטָבִיל יוֹם²⁷. וְחֲמֵר
18 בְּטָבִיל יוֹם מִבְּיָדִים טְמֵאוֹת: שֶׁסֶּפֶק טָבִיל יוֹם -
19 פּוֹסֵל מִסֶּפֶק²⁸, וְסֶפֶק הַיָּדִים - טְהוֹר, כְּמוֹ
20 שֶׁיִּתְבָּאֵר²⁹.

(21) טְהוֹרֵת פ"ב מ"ג, ד' וְה'. (22) הַסְגָּנוֹן אִינוּ מְדוּיָק,
שֶׁהִי שְׁלִישִׁי שֶׁבְּתְּרוּמָה מְטֵמָא מִשְׁקִין שֶׁל קוֹדֵשׁ, כְּמִבּוֹאֵר
בְּמִשְׁנָה ו שֵׁם, וְכֵן פֶּסֶק רַבִּינוּ לְקַמֵּן פ"א ה"ח. וְרַבִּינוּ
הַתְּכוּוֹן לְדוּמָה לֵה בְּדִרְגַּת הַקְּדוּשָׁה, כְּגוֹן תְּרוּמָה. אוֹ הַכּוּוֹנָה
לְנִגְעוֹ טְבוּלִיּוֹם. (23) טְבוּלִיּוֹם פ"ב מ"ב. (24) בְּמֵה
שֶׁבְּתוֹכָה. (25) מְגִזֵּירֵת יְדֵיִם (רָאָה לְמַעֲלָה פ"ח ה"ח).
(26) אֲבָל הַקִּדְרָה טְהוֹרָה. [דַּעַת רַבִּינוּ שֶׁמִּשְׁקִין שְׁנֹנֵעוּ
בְּיָדֵים - אִינוֹם מְטֵמָאִים כֻּלָּם. וְמֵה שֶׁאִמְרוּ בְּמִשְׁנָתָנוּ "הַכָּל
טְמֵא", מִפְּרֵשׁ רַבִּינוּ שֵׁם בֵּין חוֹלִין וּבֵין תְּרוּמָה. וְדַעַת הַר"ש
מִשְׁנֵץ שֶׁכֵּן מְטֵמָאִין, וּמִפְּרֵשׁ "הַכָּל טְמֵא" הֵייוֹ הַמִּשְׁקִין
וְהַקִּדְרָה]. (27) שִׁידֵים מִטְמָאוֹת מִשְׁקָה חוֹלִין, וְטְבוּלִיּוֹם
אִינוּ מְטֵמָא. (28) מְשֻׁנָּה זִבִּים פָּרָק ב, ב. וְרָאָה לְקַמֵּן פ"י ג
ה"ט. (29) לְקַמֵּן פ"ד ה"א.

21 ו. אֶחָד טְהוֹר שֶׁהִי יְדִיו טְמֵאוֹת אוֹ³⁰ טָבִיל יוֹם

על האמור למעלה. (7) התנורים בתקופת המשנה היו של חרס.

ג. הראשון⁸ והשני שבתרומה - טמאים ומטמאים⁹.
השלישי - פסול ולא מטמא. ואין שלישי עושה רביעי בתרומה. מניין לאכל שלישי שהוא פסול¹⁰?
בתרומה? שנאמר: ובא השמש וטהר ואחר לאכל מן הקדשים. נמצא טבול יום אסור בתרומה עד שיציריב שמשו¹¹, ואם נגע בה - פסלה, וטבול יום פשוני לטמאה הוא. הא למדת, שהשני עושה שלישי בתרומה.

(8) טהרות, שם. (9) השני פוסל אוכלין ואינו מטמא, ונקט לשון "מטמא" מפני שהוא מטמא משקין. (10) צ"ל פסול. (11) יבמות עד, ב.

ד. הראשון¹² והשני והשלישי בקדש - טמאין ומטמאין¹³. הרביעי - פסול ואינו מטמא. ואין רביעי עושה חמישי לעולם. ומניין לשלישי בקדש שהוא טמא? שנאמר: והבשר אשר יגע בכל טמא לא יאכל; וכבר קרא הכתוב לשני טמא, שנאמר: כל אשר בתוכו יטמא. הא למדת, שבשר הקדש שנגע בשני - נטמא וישירף. ומניין לרביעי בקדש שהוא פסול? מקל וחמר¹⁴: ומה מחסר בפורים, שהוא מתר בתרומה, אסור בקדש עד שיביא כפרתו; השלישי, שהוא פסול בתרומה, אינו דין שיציריב רביעי בקדש? אכל החמישי טהור.

(12) טהרות, שם. (13) ראה הערה ח. (14) פסחים יח, ב.

ה. בשר תאנה¹⁵, אף על פי שהוא טהור, גזרו עליו¹⁶ שיהיה בשלישי לטמאה: מטמא את הקדש¹⁷, ואינו פוסל את התרומה. ויראה לי, שלא גזרו עליו אלא כדי שלא יעברוהו עם בשר הקדש ויבואו לטעות ולשגוג בו, וידמו שהבשר זה¹⁸ הוא חל והוא קדש¹⁹ ויאכלנו בטמאה.

(15) בשר חולין נקרא "בשר תאנה", מלשון הכתוב (דברים יב, כ): כי תאנה נפשך לאכול בשר. (16) תוספתא, נדה פ"ט ה"י. (17) פירוש - פוסל (כסף-משנה בשם הר"י קורקוס). (18) בשר הקודש. (19) והרי הוא קודש.

ו. חבורי אכלין²⁰ על ידי משקין²¹ - הרי הן חבור לטמא טמאת אכלין²². והדבר ספק, אם חשובים כגוף אחד למנות בהן ראשון ושני ושלישי²³, או חושבים זה האכל שנגעה בו הטמאה ראשון, והאכל המחובר לו שני.

(20) איבעיא בזבחים קה, ב. (21) שתי חתיכות אוכלין, וביניהם משקה הנוגע בשניהם. (22) אם נגעה טומאה באחד מהם - נטמא גם השני (כך מפרש רבינו האיבעיא שם, ולא כפירוש רש"י). (23) פירוש, הדבר ספק אם שניהם כגוף אחד ממש גם לענין מנין דרגות הטומאה, ואם

1 חטאת ורק הזב ומימי רגליו. ויהיו ראשון לטמאה
2 מדברי תורה, כגון שנגעו באב מאבות הטמאות. וכן
3 אם נגעו המשקין בולד הטמאה, בין אדם בין פלים
4 - נטמאו מדברי תורה, והרי הן פראשון לטמאה
5 לטמא אחרים מדבריהן⁴¹. וכן אם נגעו בשני, בין
6 אדם בין פלים בין פאכלין - נעשו ראשון לטמא
7 אחרים מדבריהם, כמו שבארנו⁴². ויהיו⁴³ המשקין
8 שלישי ורביעי מדבריהם. פיצד? אם נגע טבול יום
9 במשקה תרומה - עשאהו שלישי, ואם נגע במשקה
10 קדש - עשאהו רביעי. ואין אתה מוצא משקין
11 שניות לעולם, ולא משקה שאינו תחלה⁴⁴, חוץ
12 ממשקה טבול יום⁴⁵ או מחסר בפורים בקדש, כמו
13 שבארנו, שהוא⁴⁶ פוסל מדבריהם⁴⁷ ואינו מטמא.

(41) נתבאר למעלה פ"ז ה"ה. וראה שם ה"א. (42) שם.
(43) ויש גם אפשרות שיהיו. (44) שיהיו שלישי או רביעי.
(45) הסגנון מסובך קצת, וכונתו ברורה: שניות לא יהיו לעולם. אבל שלא יהיו תחילה, יש אפשרות - כגון נגיעת טבול-יום. (46) טבול-יום. (47) ראה מה שכתבנו בסוף ה"ט.

יום ה' ט"ו תמוז ה'תשע"ט

פרק אחד עשרי

(1) יבאר כל מקום שנאמר באוכלין "פסול" - מה דינו. אם שני עושה שלישי בחולין ואם שלישי עושה רביעי בתרומה או רביעי וחמישי בקודש וכו'. ודין בשר תאנה אם מטמא הקודש ופוסל התרומה. וחבורי אוכלין ע"י משקין אם הם חיבור. שני שבחולין ושלישי שבתרומה ורביעי שבקודש מה פוסלים. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או חולין שנעשו על טהרת תרומה. כל קודש האמור בענין אוכלין ומשקין. כל דבר שוודאי מטמא את החולין מן התורה.

14 א. כל מקום² שנאמר בפאכלין פסול - הוא שיהיה
15 האכל עצמו טמא, ולא יטמא אכל אחר; אלא אם
16 נגע באכל אחר - הרי הוא טהור.

(2) טהרות פ"ב מ"גו.

17 ב. הראשון שבחלין³ - טמא ומטמא. השני - פסול
18 ולא מטמא. ואין שני עושה שלישי בחלין⁴. מניין
19 לאכל שני שהוא פוסל בחלין? שנאמר: וכלי חרש
20 אשר יפל מהם אל תוכו, כל אשר בתוכו יטמא.⁵
21 נמצא השרץ אב, וכלי חרס שנפל השרץ לאוירו
22 ראשון, והאכל שבפלי שני, והרי הוא אומר יטמא.
23 וכן שרץ⁶ שנפל לאויר התנור⁷ - הפת שניה,
24 שהתנור ראשון.

(3) שם. (4) שם. (5) במה דברים אמורים, ששני בחולין פסול מן התורה? כשנגע בכלי או באדם שהוא ראשון או אב, אבל אוכל ראשון אינו פוסל את השני מן התורה אלא מדרבנן (למעלה פ"ז ה"א). (6) לא נתבאר מה זה מוסיף

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ה' ט"ו תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ואע"פ שהמאכל אינו מטמא אוכלין בנגיעה (חולין לד, א) ואסור לו לאכול קודש. [שם מדובר בשלישי לענין תרומה (ראה הלכה הבאה) ורבינו למד מתרומה לקודש, כשם ששלישי בתרומה פוסל את האוכל לאכול בתרומה, אע"פ שאינו פוסל תרומה בנגיעה, כך גם ברביעי בקודש].
(35) שרביעי אינו עושה חמישי. (36) של חולין או תרומה. (37) בקודש. (38) פרס הוא חצי ככר לחם ששיעורו שש ביצים. וכזית בכדי אכילת פרס - פירוש, שנתערב כזית (כחצי ביצה) קודש בחמשה כזיתים של התבשיל, וביחד הם ששה (ויש אומרים: כזית בששה כזיתים). (39) אף-על-פי שבדינים אחרים אינו נידון כאילו הוא בעין. (40) פירוש, אדם שאכל רביעי של קודש, לא יאכל תערובת זו. (41) הוא-הדין שמותר לאוכלו בלי כל תערובת. רבינו מפרש מה ששינו: "והחמישי נאכל בנזיד הקודש", הכוונה למעט רביעי שאינו נאכל אפילו בתערובת, אבל אינו ממעט חמישי בלי תערובת. וכאן נקט - כדרכו - לשון המשנה. (42) למעלה ה"ד.

21 יא. האוכל שלישי שבתרומה עצמה או של חלין
22 שנעשו על טהרת תרומה - הרי זה אסור לאכל את
23 התרומה⁴³ עד שיתבבל⁴⁴, ומתיר לגע בתרומה⁴⁵ והרי
24 היא טהורה. באכילה עשו מעלה, בנגיעה לא עשו
25 מעלה. במה דברים אמורים? בתרומה עצמה; אבל
26 תבשיל שנתערבה בו תרומה, אם אין שם פזית בכדי
27 אכילת פרס - הרי זה מתיר לאכל מאותו תבשיל⁴⁶
28 בדרך שמותר לגע בתרומה.

(43) מימרא של עולא, חולין לד, ב. (44) ואינו צריך הערב
שמש. (45) זבחים צט, ב: "באכילה עבד (עשו) רבנן
מעלה (טהרה מסוג גבוה), בנגיעה לא עבד רבנן מעלה".
(46) טהרות פ"ב מ"ג: "והשלישי נאכל בנזיד הדמע",
פירוש, בתבשיל שנתערבה בו תרומה. ובחולין שם אמרו,
שמדובר כשאין בתבשיל כזית תרומה בכדי אכילת פרס,
ומכאן המקור להלכה זו.

29 יב. האוכל⁴⁷ שלישי שבתרומה או של חלין שנעשו
30 על טהרת התרומה, אף על פי שהוא טהור לנגיעה
31 תרומה - הרי הוא פשני לענין קדש⁴⁸; שטהרת
32 תרומה טמאה היא אצל הקדש⁴⁹. אבל האוכל
33 שלישי שבתרומה שנעשו על טהרת הקדש - הרי הוא
34 טהור⁵⁰; שאין לה דבר שיעושה רביעי בקדש אלא
35 קדש מקדש⁵¹ בלבד.

(47) שם מ"ב כרבי יהושע. כדי להסביר הלכה זו, עלינו
לבאר מתחילה את דברי רבי יהושע במשנה שם על-פי
פירושו של רבינו. שינו שם: "רבי יהושע אומר, אוכל
אוכל ראשון ואוכל שני - שני, שלישי - שני לקודש ולא
שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה". פירוש,
אדם שאכל דבר מאכל שהוא ראשון לטומאה או שני
לטומאה, נעשה גופו שני לטומאה ואסור לאכול תרומה
וקודש, ואם נגע בתרומה - נפסלה, ואם נגע בקודש -
נטמאה. אם אכל דבר שהוא שלישי לטומאה, נעשה גופו

נגעה נבילה בחתיכה אחת נעשתה גם השניה ראשון
לטומאה ועושה שני.

1 ז. השני שבתרומה²⁴ פוסל אכלי תרומה ועושה אותן
2 שלישי. ואם נגע במשקה חלין - טמא²⁵. ואין
3 צריך לומר, אם נגע במשקה תרומה או במשקה
4 קדש, שהוא מטמא את הכל.

(24) טהרות פ"ב מ"ו. (25) נעשו ראשון. נתבאר כבר כמה
פעמים, שכל הפוסל את התרומה - מטמא משקין להיות
תחילה.

5 ח. השלישי שבתרומה²⁶ שנגע באכלי קדש - פסלן
6 ונעשו רביעי. ואם נגע במשקה הקדש - טמא
7 ונעשו תחלה²⁷. אבל אם נגע שלישי שבתרומה
8 במשקה תרומה - הרי הוא טהור²⁸. וכן רביעי
9 שבקדש, אם נגע במשקה קדש - הרי זה טהור.

(26) שם. (27) שכל משקה שנטמא הוא ראשון (ראה
למעלה פ"י ה"). (28) שאין רביעי בתרומה.

10 ט. חלין שנעשו על טהרת תרומה²⁹ - השלישי
11 שבהן פסול בתרומה³⁰, ואם נגע³¹ בקדש - אינו
12 עושהו רביעי³², ואפלו משקה קדש אינו פוסל.
13 וחלין שנעשו על טהרת הקדש - השלישי שבהן
14 טהור כחלין³³.

(29) נזהרו לעשותן בטהרה כמו בעשיית תרומה.
(30) הלכה פסוקה היא בחולין דף לג וזל, שחולין שנעשו
על טהרת תרומה דינם כתרומה. (31) המשקה.
(32) טהרות פ"ב מ"ו, ראה פירוש המשנה שם. (33) חולין
לג, ב - לפי דעת רבי יהושע. בטהרות שם קובע רבינו, שכל
מקום שנאמר בו חולין שנעשו על טהרת הקודש הם
קודש, הכוונה לפי שיטת משנה ראשונה בנדה עא, ב -
שטבול יום אסור לנגוע במים שהוכנו לשטוף בהם את
הפסח, אבל משנה אחרונה מתירה לנגוע מפני שטבול יום
הוא כשני, ואינו פוסל את המים שהם חולין, ואף-על-פי
שנעשו על טהרת הקודש. וכן כתב גם בפירושו לחגיגה יח,
ב. ופסק כאן כמשנה אחרונה. ולמה החמירו בחולין שנעשו
על טהרת תרומה יותר משנעשו על טהרת הקודש? מפני
שכהנים רגילים לאכול גם חולין בטהרת תרומה, ולפיכך
חלה על חולין אלה קדושת תרומה, מה שאין-כן בטהרת
הקודש, שרק יחידים נוהגים שמירה קפדנית זו, בטלה
דעתם ולא חלה כל קדושה על אותם החולין (רש"י חולין,
שם).

15 י. האוכל רביעי שבקדש - אסור לו לאכל את
16 הקדש³⁴, ומתיר לגע בקדש ואינו פוסל³⁵. אפלו
17 תבשיל³⁶ שנתערב בו הקדש ואין בו³⁷ פזית בכדי
18 אכילת פרס³⁸ - הרי זה לא יאכל³⁹ ברביעי של
19 קדש⁴⁰, אלא בחמישי⁴¹, שהוא טהור כמו
20 שבאננו⁴².

(34) גזרו חכמים שאדם האוכל יהיה טמא כטומאת המאכל,

(52) תוספתא, טהרות פ"א ה"ד (ראה שם גירסת הגר"א).
 (53) עולות, חטאות ואשמות ושלמי ציבור, שמקריבים בחג השבועות. (54) תודה ושלמים. (55) המביא קרבן תודה, צריך להביא עמו ארבעים לחם אפוי מארבעה מינים (ויקרא ז, יב). (56) נזיר שהשלים ימי נזירותו, מביא שלושה קרבנות, ועמהם עשרים לחם מצה משני מינים (במדבר ו, טו). דיניהם מפורשים בהל' מעשה הקרבנות ס"ט. [לא נתבאר לי למה קורא רבינו ללחמי תודה "חלות" וללחמי נזיר "רקיקים", בעוד שהמקריב תודה, וכן גם הנזיר מביאים חלק חלות וחלק רקיקים, וההבדל בין חלות ורקיקים הוא, שהחלות נילושות בשמן והרקיקים במים, ומושחים אותם בשמן אחר אפייתם והלחם סופגן]. (57) שחיטת הקרבנות מקדשת את הלחמים בקדושה מלאה. (58) הבאות בפני עצמן, לא כתוספת לקרבן. (59) שנתנו אותן בכלי שרת שבמקדש. (60) שהציבור מקריב בחג השבועות. (61) שנים עשר לחמים שמניחים בכל שבת על השולחן שבהיכל, ומחלקים אותם לכהנים בשבת שלאחריה (ויקרא כד, ה). (62) שעלה עליהם קרום מחום התנור. שתי הלחם ולחם הפנים מתקדשים קדושה מלאה עם תחילת אפייתם שהיא העלאת הקרום. (63) שם.

יד. החלה⁶⁴ והבפורים⁶⁵ ותשלומי תרומה⁶⁶
 [וחמשה] - הרי הן כתירומה⁶⁷.

(64) שמפרישים מן העיסה (במדבר טו, כ). (65) פירות העץ והאדמה הראשונים (דברים כו, ב). (66) זר (לא כהן) שאכל תרומה, מחוייב לשלם לכהן את מחירה עם תוספת חומש המחיר. (67) חלה עליהם קדושת תרומה לכל דבר. תוספתא שם ה"ה.

טו. הטבל⁶⁸ והמקדש⁶⁹ וגדולי תרומה⁷⁰, ומעשר שני וראשון⁷¹, ועפסה הטבולה לחלה⁷² - הרי הן כחלין⁷³, והראשון טמא בזה, והשני פסול, ואין בהן שלישי.

(68) תבואה ופירות ארץ ישראל לפני הפרשת תרומות ומעשרות. (69) תרומה שנתעברה בחולין ואין בחולין פי מאה. מן התורה בטלה התרומה ברוב חולין, וחכמים גזרו שלא תיבטל אלא במאה. (70) תרומה שנזרעה והצמיחה תבואה, התבואה החדשה אסורה מגזירת חכמים (שבת יז, ב). (71) מצוה מן התורה להפריש שתי מעשרות מגידולי קרקע האמורים למעלה, מעשר ראשון ניתן ללוויים, ומעשר שני מעלים לירושלים ונאכל שם בטהרה לכל אדם מישראל. (72) לפני הפרשת חלתה. (73) טבל, גידולין ומעשרות, נשנו בתוספתא שם. וטבול לחלה, נאמר בסוטה ל, ב בלשון שני.

טז. כל דבר⁷⁴ שווא⁷⁵ מטמא את החלין מן התורה - גזרו על ספקו בחלין הטבולין לחלה שתעשה אותה העפסה בטירה. ומפרישים ממנה חלה, וחלתה תלויה, לא נאכלת⁷⁶ ולא נשרפת⁷⁷.

(74) נדה ז, א. מסקנת אביי. (75) אם טומאתו וגם נגיעתו ודאי. (76) שאסור לאכול חלה טמאה כמו תרומה טמאה.

שני לענין קודש, ואם נגע בקודש עשהו שלישי, אבל לענין תרומה אינו שני אלא שלישי ואסור לאכול תרומה, כמו שנתבאר בהלכה הקודמת, ומותר לנגוע בה. ומסיים רבי יהושע, שכל זה אמור בחולין שנעשו על טהרת תרומה. ומבאר רבינו שם, שהא-הדין בתרומה ממש. ולתוספת ביאור ייאמר, שרבי יהושע משמיענו ריבונות, שאפילו בשלישי שבחולין שנעשו על טהרת תרומה גם-כן עושים שני לקודש. ורבינו מוסיף כאן ריבונות, שאפילו אם אכל שלישי של תרומה, שהיא פסולה מן הדין, אף-על-פי-כן מותר בנגיעת תרומה. מתוך ביאור זה מוסברים דברי רבינו מאליהם. ראה בהערה הבאה. (48) משמע שהוא עושה שלישי וזה עושה רביעי, ואין כל הבדל בזה בין תרומה ממש ובין חולין על טהרת תרומה. [בפירושו למ"ו שם בדין נגיעה, מחלק רבינו בין שני אלה ואומר, שחולין על טהרת תרומה אינם עושים רביעי בקודש (וכן פסק למעלה ה"ט). ואילו כאן באוכל לא חילק. ונראה טעמו, שבאוכל החמירו חכמים ונתנו עליו טומאה חמורה יותר מטומאת הדבר שאכל, הרחיבו גזירתם גם על חולין בטהרת תרומה, מה-שאין-כן בנגיעה]. (49) בחולין לה, א - אמר רבי יצחק בר שמואל בר מרתא, האוכל שלישי של חולין שנעשו על טהרת הקודש, טהור לאכול בקודש, שאין לך דבר שעושה רביעי בקודש אלא קודש מקודש (פירוש, קדושת גופו ממש) בלבד. והקשו עליו מהמשנה שהבאנו למעלה: "שלישי שני לקודש ולא שני לתרומה, בחולין שנעשו על טהרת תרומה" והרי חולין אלה אינם קודש מקודש, ועושים שני בקודש? והשיב רבי יצחק: "הנח לתרומה, שטהרתה טומאה אצל הקודש", כלומר לא נעשה שני מפני שהחולין היו שלישי, אלא מפני שלא נעשו על טהרת הקודש. פירוש, לא נזהרו לשמור שמירה מעולה מפני הטומאה כמו ששומרים על קודש, אלא שמירה פחות קפדנית כעין שמירת תרומה. ומפני שרבינו פסק למעלה (ה"ט), שחולין שנעשו על טהרת הקודש, השלישי שבהן טהור (ראה שם בביאורנו טעמו של דבר), וכן בסוף הלכה זו הוא מביא להלכה את דברי רבי יצחק, הוכרח לקבל גם נימוקו למה נעשה שני. (50) ומותר לו לאכול קודש. למעלה בהלכה ט, כתב רבינו דין זה לענין נגיעה, וכאן מלמדנו שגם לענין אכילה הדין כן, שלא תטעה לומר שדינם כרביעי שאינם פוסלים את הקודש בנגיעה, והאוכלם נפסל גופו מלאכול קודש (ראה ה"י). (51) מקודש קדושה מליאה (ראה ה"א) ולא חולין שנעשו על טהרת הקודש. [ומדובר במעלות היתירות שגזרו בקודש, אבל טומאות שהם מעיקר הדין, כגון שלישי שבתרומה - עושה רביעי, כמו שנתבאר למעלה בה"ח].

יג. כל קדש⁵² האמור בענין טמאת אכלין ומשקין הוא קדשי מקדש המקדשין, כגון בשר קדשי קדשים⁵³ ובשר קדשים קלים⁵⁴, וחלות תודה⁵⁵ ורקיקי נזיר⁵⁶ שנשחט עליהן הוצבה⁵⁷, והמנחות⁵⁸ שקדשו בכלי⁵⁹, ושתי הלחם⁶⁰ ולחם הפנים⁶¹ משקדמו בתנור⁶²; אבל חלות תודה ורקיקי נזיר שלא נשחט עליהן הוצבה, והמנחות שלא קדשו בכלי - אינן לא בקדש ולא כחלין אלא כתירומה⁶³.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' ט"ז תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קנז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רב נחמן סובר כמותו. (3) מותר להניח כלים טמאים קטנים בתוך כלי גדול טהור ולהטבילם במקווה ויטהרו. (4) החיצון. (5) כעובי השפופרת שנותנים בפי הנוד. במקוואות פרק ו משנה ז שנינו: "עירוב מקוואות כשפופרת הנוד". פירוש אם יש שני מקוואות זה בצד זה, באחד יש שיעור מקווה (ארבעים סאה מים) ובשני פחות מכשיעור זה וצינור מחברם, דינם כמקווה אחד כשרוחב הצינור הוא כשפופרת הנוד ומותר לטבול במקווה החסר, ואם הצינור פחות משיעור זה אינו מערב את שני המקוואות. ושם מבואר ששפופרת הנוד רוחב חללה "כשתי אצבעות חוזרות למקומן", פירוש, שאפשר לגלגל שתי אצבעות בחללו של הצינור. ובכלי בתוך כלי יש לחשוש, שמא יטביל כלים זעירים, כגון מחטים וכדומה, בכלי שפיו צר ואם כן המים שבתוכו אינם כמחוכרים למקווה ומתוך כך לא עלתה טבילה למחטים שבתוכו, ובתרומה לא גזרו. נימוק זה אמרו שם בשם רבא.

- ב. פלי' שנטמא אחריו במשקין - לא נטמא תוכו, ולא בית אצבע' שבעי שפתו. והמשקין שבתוכו או שפכית צביעתו טהורין. ושונה בו, ואינו חושש שמא יגעו משקין שפפיו באחורי הפלי ויחזרו ויטמאו תוכו. במה דברים אמורים? לתרומה; אבל לקדש, נטמא אחריו - נטמא פלי'.

(6) מעלה שנייה ששנו חכמי המשנה שם. (7) במשנה שלפנינו כתוב "בית הצביטה" וגם רבינו בפירושו שם גורס כך ומפרש שם שהיה שקע בעובי שפת הכלי, כדי להשים שם אצבע להחזיק את הכלי ולא יכניס את האצבע לתוך הכלי עצמו. [כנראה קיבל פירושו של רבי יוחנן (שם כב, ב) "מקום שנקי הדעת צובעין בו" ומפרש כהערוך, שצובעין הוא מלשון "הצביעו" במשנה יומא כב, א שפירושו הוציאו אצבע. (8) אחריים, תוך ובית אצבע.

- ג. הנושא את המדרס - מתר לו לשא עמו תרומה באחד, והואיל ואין הנושא נוגע בתרומה¹⁰ ולא תרומה נוגעת במדרס - הרי היא טהורה. אבל לא הקדש, אף על פי שלא נגע בו. מעשה היה¹¹ באחד, שנושא חבית של קדש¹² טמאה במדרס שנושא עמה. באותה שעה גזרו, שהנושא את המדרס לא ישא את הקדש. ולא גזרו אלא במדרס עם הקדש¹³, במעשה שהיה. ואם עבר ונשא, הואיל ולא נגע בקדש - הרי הקדש טהור¹⁴.

(9) דבר שהזב עמד, ישב או שכב עליו נקרא בלשון חכמים "מדרס הזב" או מקוצר: "מדרס", והוא אב הטומאה ומטמא אדם וכלים ואוכלין ומשקין. (10) רבינו במשנה מפרש, כגון שהמדרס והתרומה מונחים על לוח עץ שאינו מקבל טומאה והאדם מרים את הלוח, אבל אם האדם נוגע בשניהם, הוא נטמא מפני שנשא את המדרס ומטמא את התרומה. [ורש"י פירש, שהתרומה מונחת בכלי חרס שאינו מקבל טומאה אלא מתוכו והאדם אינו נוגע באווירו, ולפיכך לא נטמא התרומה על ידי נגיעתו של נושא המדרס].

(77) שמא היא טהורה, ואסור לאבד בידים תרומה וחלה טהורה.

יום ו' ט"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק שנים עשר

(1) יבאר שאחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.

- א. אחת עשרה מעלות² עשו חכמים לקדש על התרומה, ואילו הן: יש לאדם להטביל פלים בתוך פלים³ לתרומה, אבל לא לקדש. גזרה שמא יהיה פי הפלי צר ולא יהיה בו כשפופרת הנוד⁴, ונמצאו הפלים שבתוכו כאלו טבלו במים שפכלי, לא במקוה. במה דברים אמורים? כשהיה הפלי הגדול שיש בתוכו הפלים הטמאין טהור; אבל אם היה טמא - מתוך שעתה לו טבילה, עלתה טבילה לפלים שבתוכו אפילו להשתמש בהן בקדש.

~ נקודות משיחות קודש ~

"אחת עשרה מעלות עשו חכמים לקודש על התרומה.. כו".

ובסיום הפרק חילק: "שש מעלות ראשונות עשאו בן לקודש בין לחולין שנעשו על טהרת הקודש, וחמש אחרונות עשאו בקודש בלבד.. כו". המספר עשר מורה על סדר השתלשלות, ואילו י"א ("אחת עשרה מעלות") על למעלה מסדר השתלשלות, כידוע בעניין עבודת הקטורת שעל ידי י"א סממנים שבה היו מבררים בחינת ה"א דלעומת זה.

ובעבודת האדם: חולין שנעשו על טהרת הקודש היא העבודה עם עצמו ובה עשו רק שש מעלות כי לא כל אחד ראוי לעבודה נעלית זו, על-דרך שמצינו בהלכה ד"מחזי כיוהרא". אבל גם כאשר יהודי נמצא בדרגא זו שע"פ דין יכול להקריב קרבנות ולאכול קדשים, הוסיפו "חמש אחרונות" כדי שיהיו "אחת עשרה מעלות לקודש כו" כי ענייני הקודש הם ההתעסקות עם הזולת, וכדי להדר ולהוסיף בזה באופן של "לפנים משורת הדין" שזהו עניין החסידות והפצתה, צריך להגיע לעבודה הקשורה עם בחינת י"א - למעלה מסדר השתלשלות, ובעבודה זו יש להדר בכל ההידורים מבלי לחשוש ל"מחזי כיוהרא" או שלא להלך בגדולות.

(עפ"י י"ן מלכות' 99 טהרה סימן כא)

(2) בחגיגה כ, א נשנו החומרות שהטילו חכמים בטהרת הקודש יותר מבתרומה מבלי לקבוע מספרן. ובגמרא שם כא, ב נחלקו רבי אילא ורבא במספרן - רבי אילא קובע שהן עשר ורבא אומר שהן אחת עשרה - ויש במחלוקתם זו עניין לדין (יבואר לקמן), ופסק רבינו כרבא מפני שגם

"מעדותו (עדויות פרק ח משנה א) של רבי עקיבא נשנית משנה זו" פירוש, שנינו שם: "העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו נטמא כולו. הוסיף רבי עקיבא על הסולת ועל הקטורת וכו' שנגע טבול יום במקצתם שפסל את כולם". ומפני שטומאת אפר פרה היא מדרבנן, שהרי אין עליו כל קדושה, למדו בגמרא (שם כג, ב) שגם הסולת והדומה לו - מדרבנן. (28) זו היא מעלה שביעית.

ח. היו שני הצבורין²⁹ בתוך הכלי ודבר אחר³⁰ ביניהן ונטמא אחד משניהן: אם היה הדבר שביניהן צריך לכלי³¹ - הכלי מצרפן ונטמא הכל; ואם אינו צריך לכלי³² - לא נטמא אלא זה שנגעה בו הטמא בלבד.

(29) כגון עישרון סולת למנחה והניח חצי עישרון בצד זה של הכלי וחציו השני בצד אחר. (30) לא סולת של מנחה העומדת להקטרה (כסף משנה). (31) כגון לבונה. (32) כגון בשר או שיירי מנחה הנאכלים לכהנים. [הכסף משנה מבאר, שאם האמצעי שביניהם הוא גם כן סולת היה מצטרף עם אותו חצי העישרון שנגעה בו הטומאה שהרי ביניהם אין הפסק. וזה לא כפירוש רש"י, ראה ראב"ד].

ט. היו שני צבורין בכלי, והצבור האחד מחבר למים שאחורי הכלי, ונגע טמא בצבור השני³³ - נטמאו שניהן³⁴ בצירוף הכלי, ונטמאו המים שאחורי הכלי³⁵ מחמת זה האכל המחבר להן, אף על פי שהן אחורי הכלי. נגע הטמא במים שאחורי הכלי - נטמא האכל המחבר להן, והדבר ספק אם נטמא האכל השני בצירוף הכלי או לא נטמא מחמת הצירוף³⁶.

(33) שאינו נוגע לא במים ולא בציבור המחובר להם. (34) שני הציבורים. (35) רבי ירמיה שואל שם אם הצירוף מועיל לטמא גם מה שמחוץ לכלי כשהוא מחובר למה שבתוך הכלי, והוסיף ושאל: "אם תימצי לומר כיוון דמחבר מחבר (ונטמאו שני הציבורים), חיבור מים וצירוף כלי מהו?" ודרכו של רבינו לפסוק כאם תמצי לומר. (36) בעיני שנייה של רבי ירמיה, אם צירוף הכלי מוגבל לנגיעת טומאה בפנים הכלי ולא בנגיעה מבחוץ או בין כך ובין כך מצרף. בעיא זו לא נפטרה. מובן שהאוכל הנוגע במים נטמא מפני הנגיעה הישירה במים הטמאים.

י. אכל קדש שנטמא והניחו בכלי, ובתוך הכלי אכל קדש אחר טהור, ואין נוגעין זה בזה - הטהור בטהרתו³⁷ והטמא בטמאתו. בא טבול יום ונגע באכל הטמא - יש בדבר זה ספק, אם נפסל הטהור מחמת מגע טבול יום מפני צירוף הכלי או לא נפסל; שלא נגע טבול יום אלא באכל ששבע מן הטמא³⁸ ולא הוסיף לו כלום³⁹.

(37) לא אמרו הכלי מצרף, אלא כששניהם מונחים בכלי בשעה שנגעה טומאה באחד מהם. (38) כאדם השבע

(11) שם כב, ב. נימוק הגזירה. (12) צריך להיות: "וטימאה" או "ונטמאה". (13) אבל לא בטומאה אחרת, כגון שרץ ונבילה ורק בקודש ולא בטרומה. במקום שגזרו טומאה מפני מעשה שהיה, גזרו כעין המעשה בלבד ולא במקרים שאינם דומים לו מכל הבחינות. (14) מחלוקת אמוראים (שם כג, א) ופסק להקל כמו בכל ספק דרבנן.

ד. בגדי אוכלי תרומה¹⁵, אף על פי שהן טהורין ונזהרין מן הטמאות - הרי בגדיהן מדרס לקדש¹⁶.

(15) שנשמרו בטהרת תרומה. (16) מטמאים אדם וכלים כמדרס הזב. זאת היא מעלה רביעית.

ה. כלי שהוא מפצל¹⁷ ולוחותיו וקורותיו מקשרות, כגון מטה וכיוצא בזה: אם נטמא וצריך להטבילו לתרומה - יש לו להטבילו בלול בלא אחד פשהו מקשר; אבל לקדש - מתיר¹⁸ ומגב¹⁹, שפא יש שם דבר החוצץ²⁰, ומטביל ואחר כך קושר.

(17) מחובר מחלקים שונים שאפשר לפרקם. (18) את החבלים הקושרים את חלקי הכלי זה לזה. (19) מנקה במטלית כל חלק בפני עצמו. (20) מפריע את מי המקווה מלהגיע למקום שהוא דבוק בו (מעלה חמישית).

ו. כלים הנגמרים בטהרה²¹, אפלו היה העושה אותן תלמיד חכם ונזהר בהן - הרי אלו צריכין טבילה לקדש, ואינו צריכין הערב שמש; אבל לתרומה - משתמש בהן בלא טבילה, שהרי נעשו בטהרה. ומפני מה הצריכום טבילה לקדש? גזרה משום רק עם הארץ שיגע בהן²² בשעת מלאכה ועדין²³ הוא לך²⁴.

(21) גמר מלאכה שלהם היה בטהרה, והמלאכה עד סמוך לגמר עשה עם הארץ. (22) שמא נפל הרוק על הכלי בשעת עשייתו, ורוקו של עם הארץ נטמא (ראה הלכות משכב ומושב פרק י). (23) אחרי גמר מלאכה. (24) ומטמא את הכלי, אבל לפני שנגמרה מלאכתו אין עליו דין כלי ואינו מקבל טומאה (מעלה שישית).

ז. אחר שנגמר הכלי - מצרף²⁵ מה שבתוכו לקדש, אבל לא לתרומה. פיצד? כלי שהוא מלא פרות פרוידין זה מזה, כגון צמוקין וגרוגרות, ונגעה טמא באחד מהן - נטמא כל מה שבפלי לקדש, אבל לא לתרומה. וכל המעלות²⁶ של דבריהם הם²⁷. ורמז יש למעלה זו בתורה: בן אחת עשרה זרה מלאה קטרת. אמרו חכמים: כל מה שבפך - הרי הוא כגוף אחד. אפלו שאין לו תוף²⁸ מצרף מה שעליו לקדש. כגון שהיו צבורין על גבי הלוח או על גבי העור, אף על פי שאין הפרות נוגעין זה בזה.

(25) עושה את כל הגושים שבו כגוש אחד לעניין טומאה. (26) לרבות זו. (27) כרבי יוחנן שם כד, א, שאמר:

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ו' ט"ז תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קנט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

46) שלא נרטבו באחד משבעת המשקין (ראה פרק א מהלכות טומאת אוכלין הלכה א והלכה ב). (47) סתם ידיים שגזרו עליהם להיות שניות (ראה למעלה פרק ה הלכה ח, או אם נגעו בראשון לטומאה ולא נטמא האדם). (48) את אוכלי הקודש ומקבלים טומאה בלי הכשר משקין (שם כד, ב). (49) פלך של עץ שאינו מקבל טומאה. (50) שידייו טהורות. (51) בגמרא שם מנמק רבי חנינא בן אנטיגנוס שמא יקח צננו או בצל לח ויאכל בחד עם הקודש ויטמאהו, שהרי המשקין שעל הצננו או הבצל שנגעו בידיו נעשו ראשון. (זאת היא מעלה עשירית).

21 יד. במה דברים אמורים? לפסל האכל עצמו
22 ולאסרו באכילה; אבל למנות בו ראשון ושני - הרי
23 זה ספק⁵². כיצד? נגע אכל שנטמא בלא הכשר
24 באכל שני שהכשר - הרי זה השני ספק, מפני
25 שהראשון לא הכשר.

52) בעיני שלא נפשטה בחולין לו, א בצריד של מנחות שלא הוכשר אם חיבת הקודש מועילה גם למנות ראשון ושני או לפסול בלבד. [הכסף משנה שואל, הלא למעלה פרק ח הלכה ג פסק רבינו בצריד של מנחות שמונים בו ראשון ושני ונתבאר שם שהסתמך על מה שאמרו במנחות קב, שמדברנו אין כל ספק שמונים ראשון ושני, והשואל שאל מהו דין תורה, ולמה כתב כאן "הרי זה ספק" ומשמע אפילו מדברנו? והוא כמבאר: שם המדובר בטומאה דאורייתא גזרו חכמים למנות ראשון ושני בלי הכשר מים, אבל כאן בטומאת ידיים, שכל עיקרה מגזירת חכמים אפשר שלא החמירו אלא לפסול בלבד, ולא למנות ראשון ושני. ומזה יוצא שכל דברי רבינו בהלכה זו נמשכים לדין ראשון שבהלכה הקודמת ובדילוג על בבא שנייה שם המדברת בנגעה טומאה באוכלין].

26 טו. האונן⁵³ אחר שתם זמן אגניו, ומחפר פפורים
27 אחר שהביא פפרתו - צריכין טבילה לאכילת
28 הקדש, אבל לא לתרומה; שהאונן ומחפר פפורים
29 מתרין לאכל את התרומה. ומפני מה הצריכום
30 טבילה לקדש? שהרי עד עתה היו אסורין לאכל את
31 הקדש והספחו דעתן⁵⁴, ושם נטמאו והם לא ידעו.
32 ולא עשו מעלה זו אלא לאכילה; אבל לנגיעה -
33 נוגעים בקדשים קדם טבילה⁵⁵.

53) אבל לפני קבורת המת. (54) מלשמוע על טהרת הקודש. (55) זבחים צט, ב: באכילה עבד (עשו) חכמים מעלה, בנגיעה לא עבד חכמים מעלה.

34 טז. שש מעלות הראשונות עשאוים בין לקדש בין
35 לחלין שנעשו על טהרת הקדש; וחמש אחרונות,
36 שהן מן הפלי מצרף מה שבתוכו והלאה - עשאוים
37 בקדש בלבד, אבל לא בחלין שנעשו על טהרת
38 הקדש, אלא הרי הן בחמש אלו בחלין. לפיכך,
39 חלין שנעשו על טהרת הקדש - הראשון טמא בהן,
40 והשני פסול, והשלישי טהור בחלין, כמו שבארנו.

שאינו מקבל אוכל, כך הוא אינו בולע טומאה. (39) ומתוך כך לא נטמא הציבור השני. והטומאה הראשונה גם כן אינה מטמאה, כמו שאמרנו בבבא הקודמת. ולמה נקט טבול יום ולא טומאה סתם? מפני שקודש הנוגע בטבול יום אינו מטמא ולא פוסל קודש אחר בנגיעה, ואם כן לעולם אינו מוסיף טומאה. אבל שרץ או נבילה מוסיף טומאה, במקרה שהחלק הטמא היה שני או שלישי או רביעי (ראה רש"י שם בראש העמוד).

1 יא. הרביעי בקדש - פסול; אבל בתרומה - טהור.
2 וכן שלישי בתרומה, אם נגע במשקה קדש - הרי
3 זה נטמא⁴⁰, כמו שבארנו; והשלישי שבתרומה או
4 שבקדש אם נגע במשקה תרומה - לא פסלו.

(40) עשה ראשון.

5 יב. מי שנטמאת ידו אחת ונגע בה בידו שניה או
6 ביד חברו - פסול⁴¹ את השניה והרי היא בשלישי.
7 ואם היתה ידו בלילה⁴² במשקה, אף על פי שלא
8 נגע - נטמאת חברתה⁴³. וצריך להטביל את שתיהן⁴⁴
9 ואחר כך יגע בקדש. אבל בתרומה, אם נטמאת ידו
10 האחת - לא נטמאת חברתה, ואפילו נגע בה פשהיא
11 גבוהה⁴⁵. ואין צריך להטביל ידו שנטמאת, אלא
12 נוטלה ונוגע בתרומה.

41) אם תיגע בקודש תפסול אותו, אבל לא תטמאהו. כרבי יוסי בן יהודה שם. (42) רטובה, ונטמאה היד בנגיעתה במשקה ונעשית שנייה מגזירת טומאת משקין ולא משום המעלה שבקודש. (43) נעשית שנייה כמותה. ונראה טעמו, שמא נגעה היד השנייה במשקין שעל יד הטמאה ונעשתה שני. [רבינו למד חשש זה ממה שאמרו שם: "היינו רבותיה דנגובה". ראה רש"י שם]. (44) נתבאר למעלה פרק ח הלכה ז שלקודש לא די בנטילת ידיים אלא צריכות טבילה במקווה כשירה כמו ששינו (שם יח, ב): "נוטלים לידים לחולין למעשר ולתרומה, ולקודש מטבילין". מובן, שאם היא נגובה וגם לא נגע בידו האחרת מטביל את היד הטמאה בלבד. (45) כלומר, אם היא נגובה, אבל אם היא לחה נטמאת השנייה מפני נגיעתה במשקה (מעלה תשיעית). [למה לא מנו כאן שתי מעלות, א. יד מטמאה חברתה לקודש ולא לתרומה; ב. לקודש צריכה טבילה ולתרומה מספיקה נטילה? בתוספות שם כ, ב דיבור המתחיל חומר פירשו, שנמנו רק המעלות שהן חומרות לענין טומאה (בלשון הגמרא: "דררא דטומאה", ראה תוספות נדה ו, א דיבור המתחיל אבל), ולפיכך, לא מנו את הטבילה].

13 יג. אכלין נגובין שלא הכשרו⁴⁶ - אוכלין אותם
14 בידים מסאבות⁴⁷. במה דברים אמורים? בתרומה;
15 אבל בקדש - חבת הקדש מכשרתן⁴⁸, ואסור למי
16 שידיהן טמאות לאכל קדש שלא הכשר. ואפילו לא
17 נגע בו אלא בכוש⁴⁹ או שתחב לו חברו⁵⁰ לתוף פיו
18 - הרי זה אסור⁵¹. ואין צריך לומר, שאם נגעה
19 טמאה באכלין של קדש שלא הכשרו - שנטמאו,
20 מפני שחבת הקדש מכשרתן.

יום ש"ק י"ז תמוז ה'תשע"ט

פרק שלשה עשר

(1) יבאר שחמש מעלות עשו חכמים בבגדים. ואם צריך טבילה לתרומה ולקודש מחמת היסח הדעת. ואם צריך כוונה לטבילה ולנטילה. כל הכלים שגזרו שיהיו בחזקת טומאה. תרומה וקדשים שנטמאו בספק אב מאבות הטומאות של תורה. על כמה ספיקות שורפים את התרומה, ואם שורפים על שני ספיקות.

- 1 א. חמש מעלות עשו חכמים בבגדים, ואלו הן:
- 2 בגדי עמי הארץ - מדרס³ לאוכלי חליהן בטהרה.
- 3 וכן עמי הארץ עצמן - פזבין⁴ לטהרות, פמו
- 4 שבארנו⁵. ובגדי אוכלי חליהן בטהרה - מדרס
- 5 לאוכלי מעשר שני⁶. אבל אוכלי חליהן בטהרה,
- 6 והן הנקראים פרושים - אינם פזבים⁷. אפלו
- 7 לתרומה הרי זה פרוש טהור, אפלו אם נגע בה
- 8 בגופו. ובגדי אוכלי מעשר שני - מדרס לאוכלי
- 9 תרומה. ובגדי אוכלי תרומה - מדרס לקדש. אבל
- 10 אוכלי תרומה עצמן - אינן פזבין לקדש. ובגדי
- 11 אוכלי קדש - מדרס לחטאת⁸, פמו שבארנו בהלכות
- 12 פרה אדמה⁹. אבל הטהור לקדש - אינו פזב
- 13 לחטאת.

~ נקודות משיחות קודש ~

"בגדי עם הארץ מדרס.. כו"

לשיטת הרמב"ם, גזירת חכמים על טומאת עם הארץ אינה רק מצד חשש טומאה (טומאת ספק) אלא שהטילו על עמי הארץ "חזקת טומאה" כיון שאינם "בקיאים בדקדוקי טהרות וטומאות" ולכן סבר הרמב"ם שהטעם שברגל הם "בחזקת טהרה" אינו משום החשש ד"הוה לאינצויי והי' כל אחד ואחד עושה במה לעצמו כו" (כשיטת רש"י) כי אין זה טעם מספיק להוציאם מ"חזקת טומאה" אלא מפני ש"הכל מטהרין עצמם ברגל", וכן בטהרת פרת חטאת מפני חומרתה אין מזלזלין בה, ומשום כך נאמנים גם על טהרת יין ושמן של נסכים ועל התרומה בשעת הגתות שבהם נזהרים גם עמי הארץ, ולכן במקרים אלו לא החילו עליהם חכמים חזקת טומאה.

(על פי לקו"ש חלק ז' ע' 23 והערה 31)

- (2) משנה, חגיגה יח, ב. (3) הטילו עליהם טומאה כטומאת הכלים שדרס עליהם זב. (4) מטמאים את הטהרות במגע.
- (5) בפ"י מהלכות מטמאי משכב ומושב. (6) כרב אחא בר אדא (שם יט, ב). (7) ירושלמי שם פ"ב ה"ז. (8) לפרה אדומה שנקראה חטאת, וחכמים החמירו בטהרתה.
- (9) פ"ג ה"א.

- 14 ב. וכן¹⁰ עשו חכמים מעלות בטבילה. פיצד? מי
- 15 שטבל בלא פונה - הרי זה טהור לחלין¹¹, ואסור

- 16 במעשר שני עד שיחפון לטבל למעשר. טבל
- 17 למעשר - הרי זה בחזקת טהרה למעשר, ואסור
- 18 בתרומה. טבל לתרומה - החזק¹² לתרומה, ואסור
- 19 בקדש. טבל לקדש - החזק לקדש, ואסור לחטאת.
- 20 טבל לחטאת - החזק לכל; שהטובל לחמור - החזק
- 21 לקל. טבל סתם ולא נתפון לאחד מכל אלו - הרי
- 22 זה טהור לחלין בלבד, וטמא כשהיה אפלו
- 23 למעשר¹³. וכן הטובל ידיו או הטבילן - צריך פונה
- 24 אפלו למעשר. ומן המעשר ומעלה צריך פונה, אבל
- 25 לחלין אינו צריך פונה. וכל המעלות האלו מדברי
- 26 סופרים¹⁴; אבל דין תורה, הואיל וטבל מכל מקום
- 27 - הרי הוא טהור לכל.

(10) משנה שם יח, ב. (11) במשנה שם כתוב: "טבל ולא הוחזק (פירוש, לא התכוון) כאילו לא טבל", אבל בגמרא שם יט, א פירשו, כאילו לא טבל למעשר, אבל לחולין הטבילה מטהרת. (12) הרי הוא בחזקת טהרה. (13) שני, ומכל-שכן לחמורים ממעשר. (14) בגמרא שם משמע, שמעלות דרבנן הן.

- 28 ג. מי שהיה¹⁵ טהור לתרומה והסיח את לבו מלאכל
- 29 - נטמא בהסח הדעת, ואסור לאכל תרומה עד
- 30 שיתטבל פעם שניה, ואינו צריך הערב שמע¹⁶. היו
- 31 ידיו טהורות לתרומה והסיח לבו מלאכל, אף על
- 32 פי שאומר: יודע אני שלא נטמאו ידי - הרי ידיו
- 33 טמאות בהסח הדעת, שהידיים עסקניות¹⁷. אם
- 34 לתרומה פן, קל והמר לקדש שכל המסיח דעתו
- 35 צריך טבילה. ואם לא שמר עצמו מטמאת מת ולא
- 36 ידע בודאי שלא נטמא - הרי זה צריך הזאה שלישי
- 37 ושביעי¹⁸, מפני הסח הדעת. ואם ידע שלא נטמא
- 38 במת והסיח דעתו משאר טמאות - הרי זה צריך
- 39 טבילה והערב שמע¹⁹ אף לתרומה. ודבר פרוי הוא,
- 40 שכל אלו הטבילות מדבריהן.

(15) טהרות פרק ז מ"ח. כחכמים. (16) מותר לאכול תרומה אפילו לפני שקיעת החמה. זבחים צט, א. (17) רגילות להתעסק ולנגוע בכל דבר (טהרות שם). (18) צריך להזות עליו מי אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי כמו על טמא מת ממש. (19) למעלה המדובר כשהסיח דעתו מלאכול תרומה אבל יודע הוא שלא נטמא, הטילו עליו חובת טבילה בלבד ואינו צריך הערב שמש, וכאן המדובר כשהסיח דעתו מלהשמר מטומאה, ולפיכך צריך הערב שמש, שמה נגע בטומאה.

- 41 ד. וכן גזרו חכמים²⁰ על הפלים הנמצאים בשוקים
- 42 וברחובות, אפלו במדברות²¹, שיהיו בחזקת טמאה,
- 43 שפא פזב או במת נטמאו. וכן הרקין הנמצאין שם
- 44 - בחזקת טמאה, שפא רק זב וכיצא בו הוא הרק
- 45 הזה.

(20) שבת טו, ב. (21) שאין אנשים מצויים שם.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום ש"ק י"ז תמוז - ספר טהרה - הל' שאר אבות הטומאות קסא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מתפלא למה השמיט רבינו דיני קופיץ שנאמרו במשנתנו. ותרין, מפני שלרבנן דין קופיץ כדין סכין, ורק במקרה בלתי שכיח, כשנשיא גוסס בשלושה עשר ומת בי"ד, שונה דין קופיץ מדין סכין, לפיכך לא הקפיד להודיע דין זה.

ח. כל הרקין³⁵ הנמצאים בירושלים באמצע הדרך³⁶ - גזרו עליהן טמאה³⁷ כשאר הרקין הנמצאים בכל מקום. וכל הרקין הנמצאים בצדדין³⁸ בירושלים - טהורים; שהפרושים הן שמהלכין בצדדין, כדי שלא יתטמאו במגע עמי הארץ. ובשעת הרגל³⁹: שפאמצע הדרך - טהורים, שכל ישראל טהורים ברגל; ושפצדדין - טמאים⁴⁰, שהטמאים ברגל מעטים והן פורשים לצדי הדרכים.

(35) שם. (36) באמצע רחובות העיר. (37) שמא הוא של עם הארץ, שרוקו מטמא מדרבנן כרוק הזב. (38) בצדי הרחובות. (39) בימים טובים. (40) כר' יוסי שם.

ט. כשם⁴¹ שהראשון עושה שני והשני עושה שלישי⁴², כן ספק ראשון עושה ספק שני וספק שני עושה ספק שלישי.

(41) תוספתא טהרות פ"ה ה"ה. (42) בתרומה.

י. תרומה וקדשים⁴³ שנטמאו בספק אב מאבות הטמאות של תורה - הרי אלו נשרפין בטמאה זו. כגון שנסתפק לו⁴⁴ אם נגע באב זה או לא נגע.

(43) כל הדינים מכאן עד סוף הפרק, מקורם במשניות טהרות פ"ד, ממשנה ד ואילך. (44) פירוש, מה שאמרנו "בספק אב", המדובר בספק אם נגע או לא, והטומאה היא ודאית, ולפיכך רק בטומאה של תורה שורפים תרומה וקדשים, ולא בטומאה דרבנן, אבל כשהספק הוא בטומאה עצמה והנגיעה ודאית, שנינו (שם מ"א): דבר שהוא אב הטומאה והוא מדברי סופרים - ספקו טמא. [ולא נתברר לי, למה כתב רבינו "בספק אב", הלא גם שנגעו באדם או בכלים שהם ראשון דאורייתא, הדין כן? ואולי נקט לשון המשנה שהבאנו "אב הטומאה, והוא מדברי סופרים", ושם לא טימאו אלא אב הטומאה בלבד, ואפילו בנגיעה ודאית, ומלמדנו רבינו שבדאורייתא אפילו ספק נגיעה טמא].

יא. ויש שם⁴⁵ ספקות שאין שורפין עליהן ואין אוכלין אותן אכלין שנסתפק לו בהן, אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין⁴⁶. ויש שם ספקות ששורפין עליהן את התרומה, ואין צריך לומר קדשים⁴⁷.

(45) ויש במציאות. ניב שכיח בסגנונו של רבינו. (46) מניחים אותם עד שירקבו. (47) שהחמירו חכמים בטהרתם, ולפיכך טומאה שגורמת לשריפת תרומה, על-אחת-כמה-וכמה שתגרום שריפה לקדשים.

יב. אבל על ספק ספק הטמאה⁴⁸ - אין שורפין עליו תרומה לעולם, ואין צריך לומר קדשים⁴⁹; אלא תולין, לא אוכלין ולא שורפין.

ה. כל הכלים²² הנמצאין בירושלים - טהורין, אפילו נמצאו דרך ירידה לבית הטבילה²³. שלא גזרו טמאה על הכלים הנמצאים בירושלים²⁴, חוץ מן הספינים לשחיטת הקדשים²⁵, מפני חמרת הקדשים. במה דברים אמורים? בספין הנמצאות בירושלים בשאר ימות השנה; אבל אם מצא ספין בירושלים בארבעה עשר בניסן - שוחט בה הקדשים מיד²⁶, ואפילו חל ארבעה עשר להיות בשבת²⁷; שלא גזרו על הספינים הנמצאים ביום הזה²⁸. וכן אם מצאה ביום טוב²⁹ - שוחט בה מיד; שחזקת כל הכלים ביום טוב טהורין.

(22) שקלים פ"ח מ"א. (23) ויש להניח, שנאבדו כשהוליכו אותם לטבילה מטומאתם. פסק כר' יוסי שם. [בעירובין מו, ב אמרו: הלכה כר' יוסי מחבריו]. (24) פסחים יט, ב. (25) בשקלים שם שנינו, שאם מצא סכין בשלושה עשר בניסן, צריך להטבילה לשחיטת הפסח בארבעה עשר. ומפרש רבינו, שהכוונה לנמצאה בירושלים, ומשמיעה המשנה שאף-על-פי שכל ישראל מטהרים סכיניהם לשחיטת הפסח, חוששים שמא נאבדה לפני טבילתה. ומובן שמכל-שכן בכל ימות השנה. (26) מטבילים היו סכיניהם בשלושה עשר בניסן, כדי שיעריב שמשם לפני ארבעה עשר. ואין אנו חוששים, שמא נאבדה בשלושה עשר לפני הטבילה, ונמצא בי"ד, מפני שמכבדים היו את שווקי ירושלים בכל יום. רש"י בפסחים ע, א מפרש מפני שעולי רגל מרובים, אין לחשוש שאיש לא ראה את הסכין זמן רב. ולפלא בעיני, למה נטה רש"י מהנימוק שלמעלה? והלא גמרא ערוכה היא (בפסחים ז, א) שוקי ירושלים עשויים להתכבד בכל יום? (27) לא חששו שמא הסכין טמאה ותטמא את הקדשים, ונמצא שהשוחט חילל את השבת שהיא עבירה חמורה (רבינו בפירושו למשנתנו). (28) כל אדם מטביל את סכיניו לשחיטת הפסח. (29) שם.

ו. מציא³⁰ הספין בשלשה עשר - מזה עליה³¹ ומטבילה, ושוחט בה למחר; מפני שעשאוה ביום זה פאלו יום שלשה עשר שביעי שלה³².

(30) שם. (31) במשנה כתוב: "שונה ומטביל". ומפרש רבינו "שונה" היינו הזאה שניה שמזים ביום השביעי לטומאה. ראה למעלה ה"ג. (32) שכל אחד מטהר סכיניו לשחיטת פסח, ומפני שהם יודעים שצריך לטהר מטומאת מת, יש לתלות שהזאה ראשונה ארבעה ימים לפני י"ג בניסן. ולא חששו שמא לא הגיע עדיין יום שביעי לטומאה. ולזה התכוון רבינו באמרו: עשאוה כאילו יום י"ג שביעי שלה.

ז. מציא ספין קשורה לספין הידועה אפילו³³, בין ביום טוב בין בשאר הימים - הרי היא כמות³⁴; אם טהורה - טהורה, ואם טמאה - טמאה.

(33) הוא יודע אם טהורה היא או טמאה. (34) רבינו למד זה, מדין קופיץ הקשור לסכין - שנשנה במשנתנו, שהרי אין כל טעם לחלק בין קופיץ לבין סכין לענין זה. [בכסף-משנה

טְהוֹרִים; וְאִם תֹּאמַר טְמֵאִין, שְׁמָא נִגְעַ שְׁמָא לֹא
נִגְעַ. וְנִמְצְאוּ שְׁנֵי סְפָקוֹת, וְאִין שׁוֹרְפִין עַל שְׁנֵי
סְפָקוֹת אֶלָּא תוֹלִין, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ.⁵⁹

(50) שם מ"ה. (51) מה-שאין-כן בשאר טומאות דרבנן, שאין שורפים אלא תולים. (52) ביארנו בהלכה הקודמת, ראה הלכות טומאת מת פ"י וי"א. (53) תרומה וקדשים שנגעו באפר חוץ-לארץ שהובא לארץ ישראל. ראה הלכות טומאת מת שם. (54) שהם טמאים כמדרס הזב מספק, שמא ישבה עליהם אשתו נדה (חולין לח, ב). (55) שהם טמאים מספק, כאמור למעלה בהלכה ד. (56) טהרות פ"ד מ"ה. במשנה כתוב "אדם" סתם, ורבינו הוסיף מסברת עצמו את המלה "טמא", פירוש שידוע לנו שהם מאדם טמא, שאם לא ברור לנו, הרי יש כאן שני ספיקות: שמא מאדם טהור הם, ואפילו אם מאדם טמא - שמא בטלו. ראה בהערה הבאה. [ודעת הר"ש שם, שהחמירו אפילו בשני ספיקות]. (57) רבינו מפרש משנתנו ע"פ התוספתא שם פ"ה ה"ב. שנינו שם: "נתערבו (מי רגלים טמאים) במי רגלים אחרים (טהורים), רואין אותן כאילו הן יין במים, אם בטלו מראיהן - טהורין, ואם לאו - טמאים". פירוש, אם כמות יין ככמותם של מי הרגלים הטמאים, נתערבה בכמות מים ככמות הטמאים, היה מראה היין בטל, וכל התערובת היתה מקבלת מראה מים - טהורים, ואם לאו - טמאים. ומלשוננו של רבינו משמע, שהמדובר במחצה על מחצה, ולמד זה מלשון המשנה "שהם כנגד מי רגלי בהמה". [אולם כיצד אפשר לקיים יחד את השיעור שבתוספתא ואת הדיוק מלשון המשנה?]. (58) כגון אם נגעה התרומה בדבר שנגע בדבר שנטמא מאב הטומאה. (59) למעלה הי"ב. חומרות יתירות גזרו חכמים בששה ספיקות אלה, עשו הספק כוודאי, ואת שני הספיקות כספק אחד.

(48) כשיש שני ספיקות לצד טהרה, כגון ספק נגע בבית הפרס (מקום שנחרש בו קבר) שטימאו חכמים מספק את הנוגע בו, שמא נגע בעצם כשעורה, ובספק נגע יש שני ספיקות (רבינו בפירושו למשנה יא שם. (49) "אין צריך לומר" זה, לכאורה סותר ל"אין צריך לומר" שבהלכה יא, שנאמר גבי שורפים. ובכסף-משנה מבאר, שיש פנים לכאן ולכאן. "אין צריך לומר" בדיון שורפים, מנומק בסוף ההלכה הקודמת. וה"אין צריך לומר" כאן, בדיון אין שורפים, מוסבר מפני שהאיסור לשרוף קדשים טהורים חמור יותר משריפת תרומה. והדברים אינם מניחים את הדעת, שהרי במקרה שיש פנים לכאן ולכאן, צריך לומר בפירוש דין שניהם].

יג. עַל שֵׁשֶׁה סְפָקוֹת⁵⁰ שׁוֹרְפִין אֶת הַתְּרוּמָה, וְכֻלָּם
גִּזְרָה מִדְּבָרֵיהֶם⁵¹. וְאֵלוּ הֵן: עַל בֵּית הַפֶּרֶס⁵². וְעַל
עֵפֶר הַבָּא מֵאֶרֶץ הָעַמִּים⁵³. וְעַל בְּגָדֵי עַם הָאָרֶץ⁵⁴.
וְעַל הַפְּלִים הַנִּמְצָאִים⁵⁵. וְעַל הָרָקִים הַנִּמְצָאִים. וְעַל
מִי רִגְלֵי אָדָם טָמֵא⁵⁶ שֶׁנִּתְעַרַּב בְּמִי רִגְלֵי בְּהֵמָה
מִחֻצָּה לַמִּחֻצָּה וְאִין יָדוּעַ אִם בָּטְלוּ מִרְאִיתָן⁵⁷ אִם
לֹא. כִּיצַד? אִם נִטְמְאָת תְּרוּמָה מִחֻמַּת אֶחָד מִשֵּׁשֶׁה
אֵלוּ, אָף עַל פִּי שֶׁעָקַר טְמֵאָתָן בְּסָפֶק - הֲרִי זֶה
תִּשְׂרָף, הוֹאִיל וְיֻדְּאִי סְפָקוֹת אֵלוּ טְמֵאָתָן מִן הַתְּוֹרָה,
שֶׁהֵמָּה וְהַזֵּב טְמֵאִין מִן הַתְּוֹרָה. וְאַחַת תְּרוּמָה שֶׁנִּגְעָה
בְּאַחַת מִשֵּׁשׁ טְמֵאוֹת הָאֵלוּ אוֹ שֶׁנִּטְמְאָת מִחֻמַּת אֶחָד
מֵהֶן וְהִיא שְׁלִישִׁי לְאַחַת מֵהֶן⁵⁸ - הֲרִי זֶה תִּשְׂרָף.
אֲבָל אִם נִסְתַּפֵּק לוֹ בְּכָל מְקוֹם אִם נִגְעַ בְּבֵית הַפֶּרֶס
וּבְאֶרֶץ הָעַמִּים אוֹ לֹא נִגְעַ, אִם נִגְעַ בְּבִגְדִים וְרִקְיָן
וְכֻלָּם וְכֻלָּם אוֹ לֹא נִגְעַ - הֲרִי אֵלוּ תוֹלִין. מִפְּנֵי
שֶׁעָקַר טְמֵאָתָן מִפְּנֵי הַסָּפֶק, שְׁמָא טְמֵאִין הֵן אוֹ

שיעורי רמב"ם ספר המצוות – י"א-י"ז תמוז תשע"ט

(ההרוג והסבין) מְגַאָלִים (מלובלבים) בְּדָם — הֲרִי אֵין
הַסִּנְהֶדְרִין הוֹרְגִים רוֹדֵף זֶה עַל דֶּרֶךְ קִיּוּם הָעוֹשֶׁה, כִּיּוֹן
שֶׁאֵין שָׁם בְּרוּר בְּעֵרִים שָׂרְאוּ אֶת־הִרְצִיחָהּ. וּבִבְּאָה
הָאֲזִיחָה בְּתוֹרַת הָאָמֶת מִלְּהִירוֹג אֶת־זֶה וְהוּא אָמְרוּ
יִתְעַלָּה: "וְנָקִי וְצָדִיק אֶל־תִּתְּהֹג וְגו'" (שמות כג, ז).
וּבִקְכֻלָּתָא (פרשת משפטים שם) אָמְרוּ: "רְאוּהוּ רוֹדֵף אַחֵר
חִבְרוּ לְהִרְגוֹ וְהִתְרוּ בּוֹ וְאָמְרוּ לוֹ: יִשְׂרָאֵל הוּא, בֶּן־בְּרִית
הוּא אִם הִרְגָת אוֹתוֹ תִּתְּהֹג, וְהָעֲלִימוּ עֵינֵיהֶם וּמִצְאוּהוּ
הִירוֹג וּמִפְּרָפֶר וְהִסִּיף מִנְטָף דָּם מִיַּד הַהוֹרֵג, שׁוֹמֵעַ אֲנִי
(חוֹשֵׁב אֲנִי) יֵהָא חֲתִיב? — תִּלְמוּד לומר: וְנָקִי וְצָדִיק
אֶל־תִּתְּהֹג". וְאֵל יִקְשֶׁה בְּעֵינֶיךָ דָּבָר זֶה וְאֵל תִּחְשׁוּב שְׁנָה
דִּין עוֹל — לִפִּי שֶׁהַדְּבָרִים הָאֲפֻשְׁרִים (הסבירים, הבלתי
מוכרחים) יֵשׁ מֵהֶם שֶׁאֲפֻשְׁרוּתָם (שסבירותם) קְרוּבָה מְאֹד,

יום ראשון י"א תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רצד. רצ.

הַמִּצְוָה הָרְצ"ד — הָאֲזִיחָה שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּהַעֲנִישׁ
אֶת־הָאֲנוּס בַּעֲבֹרָה שֶׁעָשָׂה, כִּיּוֹן שֶׁהוּא אָנוּס בַּעֲשִׂיתָהּ,
וְהוּא אָמְרוּ יִתְעַלָּה: "וְלִנְעֹרָה (שנאנסה) לֹא־תַעֲשֶׂה דְבָר"
וְגו' (דברים כב, כו). וּבִסְנִיחֶדְרִין (גדרים סז, ועוד) אָמְרוּ:
"אָנוּס רַחֲמָנָא פְּטָרִיה, שְׁנֵאָמַר: וְלִנְעֹרָה לֹא־תַעֲשֶׂה דְבָר".

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלְּמָה מְאֻתִּים וְתַשְׁעִים — הָאֲזִיחָה
שֶׁהִזְהִינוּ מִלְּקַבֹּעַ אֶת־הָעֲנָשִׁים עַל פִּי אֱמֶד הַדַּעַת הַחֹזֵק
וְאִפְלוּ קְרוֹב לְיֻדְאִי, כְּגוֹן שֶׁהִיא אֵדָם שֶׁשׁוֹנְאוֹ רוֹדֵף אַחֲרָיו
לְהִרְגוֹ וְנִמְלֵט מִמֶּנּוּ לְבֵית, וְנִכְנָס אוֹתוֹ הַרוֹדֵף אַחֲרָיו,
וְנִכְנָסְנוּ אֲנַחְנוּ אַחֲרֵיהֶם וּמִצְאָנוּ אֶת־הַנִּדְרָף הִירוֹג מִפְּרָפֶר,
וְשׁוֹנְאוֹ הַרוֹדֵפוֹ עוֹמֵד עָלָיו כְּשֶׁהִסְכִּין בִּידּוֹ וְשִׁנְיָהּ

פְּנִי-דָל" (ויקרא יט, טו), וּלְשׁוֹן סִפְרֵי (פרשת קדושים):
 "שְׁלֹא תֹאמַר: עֲנִי הוּא זֶה הוּאֵיל וְאֲנִי וְהָעֶשִׂיר הִנֵּה
 תִּכְבֵּין לִפְרִנְסוֹ אֲזַנְכּוֹ וְנִמְצָא מִתְּפַרְנֵס בְּנִקְיֹת — תִּלְמֹד
 לֹמַר: לֹא תִשָּׂא פְּנֵי-דָל".

הַמִּצְוָה הָעֶר"ה — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְּכַבֵּד
 פְּנֵי אֶחָד מִבְּעָלֵי הַדִּין בְּשַׁעַת הַדִּין, אֲפִלּוּ הִיָּה אָדָם נִכְבֵּד
 מֵאִדּוֹ וּגְדֹל-הַמַּעֲלָה, וְלֹא יִכְבְּדוּהוּ הַדִּין אִם בָּא לַדִּין עִם
 בַּעַל דִּינוֹ וְלֹא יִרְאֶה שֶׁהוּא מְגִדְלוֹ וּמְכַבְּדוֹ, וְהוּא אָמַר
 וְתַעֲלֶה: "לֹא תִהְדָּר פְּנֵי גְדוֹל" (שם). וּבִסְפָּרָא (פרשת
 קדושים): "שְׁלֹא תֹאמַר עֲשִׂיר הוּא זֶה, בֶּן-גְּדוֹלִים הוּא זֶה
 הֵיאֵךְ אֲבִינִשְׁנוּ וְאִרְאֶה בְּכִשְׁתּוֹ, עַל אַחַת בְּכֵה וּבְכֵה שְׂאִינוּ
 מְבִישׁוּ — לָכֵךְ נֶאֱמַר: לֹא תִהְדָּר פְּנֵי גְדוֹל". וּכְבָר
 נִתְבָּאֵרִי דִּינֵי מִצְוָה זוֹ בְּכֵה מְקוֹמוֹת בְּסִנְהֶדְרִין וּשְׁבוּעוֹת
 (ל).

הַמִּצְוָה הָרַע"ח — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְּהַטוֹת
 אֶת-הַדִּין עַל אֶחָד מִבְּעָלֵי הַדִּין אִם יָדַע שֶׁהוּא אָדָם רָשָׁע
 בַּעַל עֲבֻרוֹת, הִזְהִיר וְתַעֲלֶה מִלְּהַעֲנִישׁוֹ בְּעוֹנוֹת הַדִּין, וְהוּא
 אָמַר וְתַעֲלֶה: "לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבוֹ" (שמות כג,
 ו). וּלְשׁוֹן הַמַּכְלִיָּתָא (פרשת משפטים שם): "רָשָׁע וְכָשֶׁר
 עוֹמְדִין לְפָנֶיךָ לַדִּין, שְׁלֹא תֹאמַר הוּאֵיל וְרָשָׁע הוּא
 (ולבטח מִשְׁקֵר) אִטָּה הַדִּין עָלָיו (לחובתו) — תִּלְמֹד
 לֹמַר: "לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט אֲבִינֶךָ בְּרִיבוֹ", אֲבִינֶךָ הוּא
 בְּמִצְוֹת, כְּלֹמַר: אֶף-עַל-פִּי שֶׁהוּא אֲבִינֶךָ בְּמִצְוֹת — לֹא
 תִטָּה אֶת-דִּינִי.

הַמִּצְוָה הָרַע"ג — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְּעֲשׂוֹת
 עוֹל בַּדִּין, וְהוּא אָמַר: "לֹא-תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט" (ויקרא
 יט, טו) וְעִנֵּין לֹא זֶה שְׁלֹא יַעֲבֹר עַל הַחֻקִּים שֶׁגִּדְרָה תוֹרָה
 בְּחִיבוֹ דְּכָר אוֹ בְּפִטוֹר מִמֶּנּוּ (שְׁלֹא יַחֲיִיב זְכָאי וּפִטוֹר חַיִּיב).

יום שלישי י"ג תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רפ. מצות עשה קעז.

מצות לא תעשה רעו. עדר.

הַמִּצְוָה הַמְשַׁלֵּמָה מֵאֲתִים וּשְׁמִנִים — הָאֲזִהְרָה
 שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְּהַטוֹת בְּרוֹנוֹ גֵּרִים וְיִתּוּמִים, וְהוּא אָמַר:
 "לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר יְתוֹם" (דברים כד, יז) הִנֵּה נִתְבָּאֵר לָךְ
 שֶׁהַמִּטָּה מִשְׁפַּט אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל עוֹבֵר בְּלֹא אֶחָד וְהוּא
 אָמַר: "לֹא-תַעֲשׂוּ עוֹל בְּמִשְׁפָּט" (ויקרא יט, טו); וְאִם
 הִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בְּשִׁנֵּי לֹאֲוִין. וּבִסְפָּרֵי (פרשת
 תצא שם): "לֹא תִטָּה מִשְׁפַּט גֵּר, מִלְּמֹד שְׁכַל-הַמִּטָּה
 מִשְׁפַּט גֵּר — עוֹבֵר בְּשִׁנֵּי לֹאֲוִין. וְאִם הִיָּה גֵר יְתוֹם —
 עוֹבֵר בְּשִׁלְשָׁה לֹאֲוִין".

הַמִּצְוָה הַקַּע"ז — הַצְּוִי שֶׁנִּצְטוּר הַדִּינִים לְהַשׁוּת בֵּין
 בְּעָלֵי הַדִּין וּלְשִׁמוּעַ כָּל-אֶחָד מֵהֶם עִם אֶרֶךְ דְּבָרֵי אוֹ

וּמֵהֶם שֶׁאֲפָשְׁרוּתָם רְחוּקָה מֵאִדּוֹ, וּמֵהֶם בִּינוּיִים בֵּין אֱלֹהִים,
 וְהָ"אֲפָשֶׁר" רָחֵב גְּדוֹל מֵאִדּוֹ. וְאֵלֶּיךָ הִרְשָׁתָה תוֹרָה לְקַיֵּם
 עֲצֻמִּים בְּאֲפָשֶׁר הַקְּרוֹב מֵאִדּוֹ, אֲשֶׁר כְּמַעַט קְרוֹב לְמַחֲבֵיב
 הַמִּצְוֹת כְּדִגְמַת מֵה-שֶׁהִזְכַּרְנוּ — כִּי אִזּוֹ הָיוּ מְקִימִים
 אֶת-הָעֲנָשִׁים (מִתּוֹךְ הַשְׁוֹאָה שֶׁאִינָה מְדוּקָה בִּיּוֹתֵר) בְּכֵה
 שֶׁהוּא יוֹתֵר רְחוּק מִזֶּה וּבְכֵה שֶׁהוּא עוֹד יוֹתֵר רְחוּק, עַד
 שֶׁיִּקְיָמוּ אֶת-הָעֲנָשִׁים וְיִמִּיתוּ בְּנֵי אָדָם תְּמִיד בְּאִמְדָּן קָל
 לְפִי דִמְיוֹן הַשּׁוֹפֵט. לְפִיכָךְ סָתַם וְתַעֲלֶה אֶת-הַפֶּתַח הִנֵּה
 וְצִוָּה שְׁלֹא יִקְיָם שׁוֹם עֲנֵשׁ אֲלָא עַד שִׁיְהִי שָׁם עַדִּים
 הַמַּעֲדִידִים שֶׁבְּרוּר לָהֶם אוֹתוֹ הַמַּעֲשֶׂה, בְּרוּר שְׂאִין בּוֹ שׁוֹם
 סִפֵּק וְלֹא (שֶׁאִמְרוּ כֵן הַעֲדִים מִצַּד הַגִּיּוֹן אוֹ) הַסִּפֵּר כָּלֵל. וְאִם
 לֹא נִקְיָם אֶת-הָעֲנָשִׁים בְּאִמְדָּת הַחֻקִּים מֵאִדּוֹ (גַּם אִם טַעֲנִינוּ) —
 הָרִי לֹא יוּכַל לְקִירוֹת יוֹתֵר מִשְׁנִפְטָר אֶת-הַחוּטָא; אֲכַל אִם
 נִקְיָם אֶת-הָעֲנָשִׁים בְּאִמְדָּת וּבְדִמְיוֹ (מִתּוֹךְ הַשְּׁעָרָה) אֲפָשֶׁר
 שְׂבִיּוֹם מִן-הַיָּמִים נִהְיָה נָקִי — יוֹתֵר טוֹב וְיוֹתֵר רְצוּי
 לְפִטְרָא אֶלֶף חוּטָאִים, מִלְּהַרְג נָקִי אֶחָד בְּיוֹם מִן-הַיָּמִים.
 וְכֵן אִם הָעִידוֹ עָלָיו שְׁנֵי עַדִּים בְּשִׁמְעֵי עֲבֻרוֹת שֶׁחֵיב עַל
 כָּל-אַחַת מֵהֶן מִיתָה, וְכָל-אֶחָד מֵהֶם לְכַדּוֹ רָאָהוּ עוֹבֵר עַל
 הָאֲחַת וְלֹא רָאָהוּ עוֹבֵר עַל הָאַחֶרֶת — הָרִי זֶה לֹא יִהְיֶה.
 כְּגוֹן שֶׁיַּעֲדֵד עָלָיו עַד אֶחָד שֶׁעָשָׂה מִלֵּאכָה בְּשַׁבַּת וְהַתֵּרָה
 בּוֹ, וְשְׁנֵי יַעֲדֵד עָלָיו שֶׁעָבַד עֲבוּדָה זָרָה וְהַתֵּרָה בּוֹ — הָרִי
 זֶה אִינוֹ נִקָּל. אָמַר (מְכִילֵתָא פֶּרֶשׁת מִשְׁפָּטִים שם): "הִיָּה
 עַד אֶחָד מֵעִידוֹ עוֹבֵד לְחֵמָה וְאֶחָד עוֹבֵד לְלִבְנָה, שׁוֹמֵעַ
 אֲנִי (אֲפֹשֶׁר אוֹלִי ש) יִצְטָרֵפוּ? — תִּלְמֹד לֹמַר: וְנָקִי וְצַדִּיק
 אֶל-תִּהְיֶה".

יום שני י"ב תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רעט. רעז.

ערה. רעה. רעג.

הַמִּצְוָה הָרַע"ט — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְּחַמּוֹל
 (לְרַחֵם) עַל מִי שֶׁהִרְג אֶת-חֲבֵרּוֹ אוֹ חֲסָרוֹ אֲכָר מֵאֲבָרֵי,
 כְּלֹמַר: בְּתַשְׁלוּם הַקִּנְסוֹת. שְׁלֹא יֹאמַר: זֶה עֲנִי וְקָטַע
 אֶת-יָדוֹ שֶׁל זֶה אוֹ אֶבֶד צִינוֹ שְׁלֹא בְּכֻנְיָה, וְיַחֲוֹן וְיִרְחֵם
 עָלָיו מִלְּחִיבוֹ תַשְׁלוּם דְּמֵי הַזָּקוֹ בְּשַׁלְמוֹת, וְהוּא אָמַר
 בְּזֶה: "וְלֹא-תַחֲסוּס עֵינֶךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ עֵין בְּעֵין שֶׁן בִּשְׁן יָד
 בְּיָד רֶגֶל בְּרֶגֶל" (דברים יט, כא). וּכְבָר נִכְפַּל הֵלָלוּ בְּזֶה
 וְאָמַר: "לֹא-תַחֲסוּס עֵינֶךָ עָלָיו וּבַעֲרָתָ דִּם-הַנָּקִי מִיִּשְׂרָאֵל"
 (שם, יג).

הַמִּצְוָה הָרַע"ז — הָאֲזִהְרָה שֶׁהִזְהֵר הַדִּין מִלְּחַמּוֹל
 עַל הָעֲנִי בְּשַׁעַת הַדִּין עַד שִׁיִּזְכְּרוּהוּ בְּדָבָר שְׂאִינוֹ מְגִיעַ לוֹ,
 עַל דֶּרֶךְ הַחֲמִלָה עָלָיו אֲלָא יִשְׁוֶה בֵּין הָעֶשִׂיר לְעֲנִי
 וְהָאֲבִיּוֹן וְיִחִיבֵנוּ (גַּם אֵת הָעֲנִי) לְשַׁלֵּם מֵה-שִׁיקָבַע עָלָיו,
 וְהוּא אָמַר: "וְדָל לֹא תִהְדָּר בְּרִיבוֹ" (שמות כג, ג) וּכְבָר
 כָּפַל אֶת-הֵלָלוֹ בְּעִנֵּין זֶה בְּלְשׁוֹן אַחֵר וְאָמַר: "לֹא-תִשָּׂא

מתוך מהדורת חזק

המצוה השט"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל
את הנשיא, והוא אמרו: "נשיא בעמך לא תאר" (שם)
כב, כז) ושם זה, כלומר: נשיא, מניחו (מתאר ומתכוין)
הכתוב על המלך אשר לו הממשלה, והוא אמרו יתעלה:
"אשר נשיא יחטא" (ויקרא ד, כב) והחכמים אומרים אותו
בסתם. (נותנים תואר זה) על ראשי ישיבה של שבטים
זקנים בלבד. ובכל התלמוד והמשנה אומרים (חגיגה פרק
ב משנה ב — טז): "נשיאים ואבות בית דין, נשיא ואב
בית דין". ועוד אמרו (סנהדרין יט): "נשיא (הסנהדרין
וכדומה בלשון חז"ל) שמחל על כבודו — כבודו מחול;
מלך שמחל על כבודו — אין כבודו מחול". ודע שלא
זה כולל גם את הנשיא (שבלשון חז"ל נקרא "נשיא") עם
המלך, לפי שענין לאו זה להזהיר מלקלל כל מי שיש
בירו שלטון והוא במעלה הגבוהה ביותר, בין שזו מעלה
שלטונית או מעלה תורנית והיא הנשיבה. וכך נראה
מדיני מצוה זו. והעובר על לאו זה — לוקה.

יום חמישי ט"ו תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שיז.

מצות עשה קעח.

המצוה השי"ז — האזהרה שהזהרנו מלקלל איזה
אדם מישראל, והוא אמרו: "לא תקלל חרש" (ויקרא יט,
יד). ושם מניין מה הוא ענין אמרו: "חרש". כשהנפש
מתעוררת (מתוך תאוות נקם) להנזק מן המזיק לפי צורת
הנזק הנקבע בדמיון (במחשבת הניזוק ובדמיונו הלא
מדויק), לא תחדל להתעורר עד אשר תעניש את המזיק
לפי אפן הנזק הנקבע בדמיון; ורק שתענישנו תנחת
אותה ההתעוררות ותעצור אותה הצורה מן הדמיון. יש
שתענישנה בקללה ובזיון בלבד ותנחת בדעתה
(בהעריכה) את ערך הנזק שנגיע למזיק באותם הדברים
ואת כשתו בהם. ויש שהדבר הוא גדול יותר ולא תשך
אותה התעוררות עד שישמר כל רכושו, ואז תנחת
בדעתה את ערך הצער שהגיע לו באבדן רכושו. ויש
שיהא הדבר חמור יותר ולא תנחת עד שתנזק ממנו
גגופו במיני מכות וחסור אברים. ויש שיהא הדבר חמור
יותר, ולא תנחת אותה ההתעוררות, עד שיקח את נפשו
המזיק וישמידהו מן המציאות — וזוהי התכלית. ויש
שתהיה התעוררות הנפש מועטת מכדי בקשת ענש
המזיק מחמת קלות חטאו, עד שתנחת בצעקה וכעס עליו
וקללה — אפלו לא ישמע אלו היה נוכח שם. וזה
מפרסם ממשעשי בעלי החמה והפעם שנפשים שוכחת
(נרגעת) בשעור כזה בחטאים הקלים מאד, אף על פי
שלא ידע החוטא על פצם ולא שמע קולתם. והיה
עולה בדעתנו שפונת התורה, שאסרה קללת אדם
מישראל, היא: אם הוא שומע את זה, מחמת הבושה
והצער המגיעים לו: אכל קללת החרש כיון שאינו שומע

קצורם, והוא אמרו: "בצדק תשפט עמיתך" (שם) ובא
הפרוש בספרא (פרשת קדושים): "שלא יהא אחד מדבר
כל צרכו ואחד אומר לו: קצר דברך". וזה אחד הענינים
שכוללם צווי זה. ויש בו עוד: שכל אדם מצוה לדון דין
תורה אם הוא בקי בכך ובעלי הדין התחילו (והסכימו)
לטעון לפניו (אף על פי שהוא יחיד). ובפרוש אמרו: "אחד
דן את חברו דבר תורה, שגאמר: בצדק תשפט עמיתך".
ויש בו עוד: שחייב אדם לדון את חברו לכף זכות ולא
פרש מעשיו ודבריו אלא לטוב ולחסד. וכבר נתבאר
כונות צווי זה במקומות מפורים בתלמוד.

המצוה הרע"ו — האזהרה שהזהר הדין מלירוא
מאדם מזיק בליעל ורע המדות עד שלא יפסוק עליו דין
צדק (ויזכהו מפחד), אלא חייב לפסוק ולא יחוש למה-
שיקרה לו מן הנזקים מאותו אדם. אמר יתעלה "לא
תגורו מפני איש" (דברים א, יז) ולשון ספרא: "לא תגורו
מפני איש, שמה תאמר מתירא אני מאיש פלוני שמה
יהרג את בני, שמה ידליק גדישי (ערימת תבואה), שמה
יקצוץ את גטיעוטי — תלמוד לומר: לא תגורו מפני-
איש".

המצוה העד"ר — האזהרה שהזהר הדין מלקחת
שחד מבפני הדין אפלו לדון בצדק, והוא אמרו: "ושתד
לא תקח" (שמות כג, ח). וכבר נכלל הלאו בענין זה
(בדברים טז, יט). ובספרא (תחלת פרשת שופטים שם): "לא
תקח שחד אפלו לזכות ופאי ולחייב חייב". וכבר נתבאר
דיני מצוה זו בכמה מקומות בסנהדרין.

יום רביעי י"ד תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה שטו. רפא. שטז.

המצוה השט"ו — האזהרה שהזהרנו מלקלל
את הדין, והוא אמרו: "אלהים (דין) לא תקלל" (שמות
כב, כז). והעובר על לאו זה — לוקה.

המצוה הרפ"א — האזהרה שהזהר הדין מלשמוע
דברי אחד מבפני הדין שלא בפניו בעל דינו, והוא אמרו:
"לא תשא שמע שוא" (שם כג, א) לפי שעל הרב יהיו
דברי בעל דין שלא בפניו בעל דין — שוא, ולפיכך
זהו הדין מלשמוע אותם הדברים כדי שלא יכנס
בדעתו משג בלתי נכון ובלתי אמתי ולשון המכלתא
(פרשת משפטים שם): "לא תשא שמע שוא" — אזהרה
להדין שלא ישמע מבפני דין עד שיהא בעל דינו עמו;
אזהרה לבעל דין שלא ישמע דבריו לדון עד שיהא
חברו עמו. ובאזהרה על ענין זה בעצמו אמר: "מדבר
שקר תרחק" (שם, ז), כמו שנתבאר בפרק ד' משבועות
(לא). ובכלל לאו זה אמרו עוד: אזהרה למספר לשון
הרע, ומקבל לשון הרע, ומעיד עדות שקר, כמו שנתבאר
במכות (כג).

— חטאו גדול, והוא אמרו יתעלה: "אם-לוא יגיד ונשא
עונו" (שם). וזהו דבר כללי. אף אם העדות שבכשה היא
עדות ממוז ונשבע עליה העד תוף כבישתה — חיב
קרפן עולה ויורד, כמו שבאר הפתוח (שם, הי"י) ולפי
התנאים הנזכרים בשבועות (פרק ד משנה א — ל). וכבר
נתבאר דיני מצוה זו בסנהדרין (פרק ד משנה ה — לו):
ובשבועות (שם).

יום שישי ט"ז תמוז ה'תשע"ט

מצות עשה קעט.

המצוה הקע"ט — הצווי שנוצטוינו לחקור עדות
העדים ולדרוש אותה היטב, ואז נעניש ונפסוק הדין.
ולדקדק בכך ככל-האפשר, כדי שלא נשפוט בדבור
ראשון ובמהירות, ונרע לנפאים, והוא אמרו יתעלה:
"ודרשתי וחקרתי ושאלת היטב והנה אמת נכון הדבר"
(דברים יג, טו) וכבר נתבאר דיני מצוה זו וחלוקיה ואיך
הן הדרישות ואיך הן המקורות, ואיך חכים לדקדק בכך
ואיך תתקנים העדות או תדחה לפי המקורות האלה,
במסכת סנהדרין (מ.).

יום ש"ק י"ז תמוז ה'תשע"ט

מצות לא תעשה רצא.

המצוה הרצ"א — האזהרה שהזהר העד שלא לדבר
בדינו של זה שהוא מעיד עליו אפלו הוא חכם או יודע,
הרי זה לא יהא עד (וגם) דין ויורה — אלא יעיד
במה-שראה וישתוק, והדינים — יעשו על פי עדותו
כפי מה שיראה להם, והזהר שלא לדבר שום דבר נוסף
על העדות. וזהו בדיני נפשות בלבד, והוא אמרו יתעלה:
"ועד אחד לא-יענה בנגש למות" (במדבר לה, ל) וכפל
את-האזהרה בענין זה ואמר: "לא יומת על-פי עד אחד"
(דברים יז, ו), כלומר: לא יומת בהנחת העד. ובגמרא
סנהדרין אמרו: "ועד אחד לא-יענה בנגש" — בין לזכות
בין לחובה". ובאר שטעם הדבר: "משום דמחזי
(שנראה) כנוגע בעדותו". ובדיני נפשות בלבד הוא
שאסור לו ללמד לא זכות ולא חובה.

ואינו מצטרף בכך, הרי אין חטא בדבר — לפיכך
השמיענו שהוא אסור, והזהיר עליו, לפי שאין התורה
מקפידה על מצב המתחרף בלבד (שאו יש לאסור רק
כאשר מתבייש — כששומע), אלא הקפידה גם על מצב
המתחרף, שהזהר שלא יעורר נפשו לנקמה ולא ירגילנה
לכעוס. וכך מצאנו שבעלי הקבלה (חז"ל) הביאו ראיה
לאסור קללת כל-אדם מישאל ממה-שנאמר "לא תקלל
חורש". ולשון ספרא (פרשת קדושים): "אין לי אלא חורש,
מנין לרבות את כל-האדם? תלמוד לומר: "בעמך לא
תאור", אם כן למה נאמר: 'חורש'? מה חורש מיוחד
(שכמעט כל מעלתו בזה) שהוא בחיים; יצא המת שאינו
בחיים". ובמקלמא (פרשת משפטים שמות כא, יז): "לא
תקלל חורש" דבר הפתוח באמלליון שבאדם". ומה-
שאמרנו לוקה — בתנאי שיקלל בשם (השם). וכן אם
קלל עצמו — לוקה. הנה נתבאר לך שהמקלל את-חבירו
בשם — עובר בלאו אחד, והוא אמרו: "לא תקלל
חורש"; והמקלל אינה דין — עובר בשני לאוין ולוקה
שנים; והמקלל נשיא — לוקה שלש. ולשון המקלמא
(פרשת משפטים שמות כב, כז): "אני אקרא 'נשיא בעמך'
אחד נשיא ואחד דין במשמע, ומה תלמוד לומר:
'אלהים לא תקלל'? לחיב על זה בפני עצמו ועל זה
בפני עצמו. מכאן אמרו: יש מדבר דבר אחד וחביב עליו
משום ארבעה דברים. בן-נשיא שקלל את-אביו — חיב
עליו משום ארבעה דברים: משום האב, ומשום דין,
ומשום נשיא, ומשום 'בעמך' מכל-מקום" (סתם אדם).
הנה נתבאר מה-שהזכרנו. וכבר נתבאר דיני מצוה זו
בפרק ד' משבועות (לה.).

המצוה הקע"ח — הצווי שנוצטוינו להעיד עדות
לפני הדינים על כל מה-שאנו יודעים, בין שיש בכך
משום מיתת מי שמעידים עליו, או הצלתו; הפסד ממונו
או הרוחתו — חייבים אנו להעיר על כל-זה ולהודיע
לדינים מה-שראינו או שמענו (מפי אחד הצדדים). וכבר
הביאו רבותינו עליהם השלום ראיתם על חייב הגדת
העדות ממה-שאמר יתעלה: "והוא עד או ראיה או ידע"
(שם ה, א) והעובר על מצוה זו — והוא הכובש עדותו

ירמיה פרק י"ז

ח וְהָיָה כַּעֵץ | שְׁתוּל עַל-מַיִם וְעַל-יּוֹבֵל יִשְׁלַח שְׁרָשָׁיו וְלֹא (ירא) יִרְאֶה כִּי-יָבֵא חֹם וְהָיָה עָלָיו רַעַן
 וּבִשְׁנַת בְּצֻרָתָא לֹא יִדְאָג וְלֹא יִמָּיֵשׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי: ט עֶקֶב הַלֵּב מִכָּל וְאִנְשׁ הוּא מִי יִדְעֵנוּ: י אֲנִי יְהוָה
 חֲקֹר לֵב בְּחֵן פְּלִיּוֹת וְלִתְּתָא לְאִישׁ (כדרכו) בְּדַרְכָּיו כַּפְּרִי מַעַלְלָיו: יא קִרְא דָּגֵר וְלֹא יִלְד עֵשָׂה עֶשֶׂר
 וְלֹא בְּמִשְׁפָּט בְּחֻצִּי (ימו) יָמָיו יַעֲזֹבֵנוּ וּבְאַחֲרִיתוֹ יְהִי נָבֵל: יב כִּסָּא כְבוֹד מְרוֹם מְרֹאשׁוֹן מְקוֹם
 מִקְדָּשֵׁנוּ: יג מְקוֹה יִשְׂרָאֵל יְהוָה פֶּלֶעַזְבִּיד יִבְשׁוּ (יסורי) וְסוּרֵי בְּאַרְץ יִכְתְּבוּ כִּי עֲזָבוּ מְקוֹר מַיִם-חַיִּים
 אֶת-יְהוָה: יד רָפְאֵנִי יְהוָה וְאַרְפָּא הוֹשִׁיעֵנִי וְאַשְׁעָה כִּי תַהֲלִתִּי אִתָּה: טו הִנֵּה הִמָּה אֲמָרִים אֵלֶי אֵיִה
 דְּבַר-יְהוָה יְבוֹא נָא:

רש"י

רשיעא: (יב) כסא כבוד וגו'. לפי שבא לומר כל
 עוזבין יבושו מתחיל בקילוסו של מקום ומדבר לפניו,
 אתה שכסא כבוד ומרום מראשית בריאת עולם ומכוון
 כנגד מקדשנו: (יג) מקוה ישראל. ה' יושב עליו
 לפיכך כל עוזבין יבושו: וסורי בארץ יכתבו. אותם
 שסרים מדברי שאינם שומעים שליחותי בקברות
 תחתיות ארץ יכתבו: (יד) כי תהלתי אתה. כך אני
 מתהלל ומתפאר לומר שאתה מושיעי: תהלתי.
 וונטנצ"א בלעז: (טו) איה דבר ה'. הפורעניות שאתה
 מתנבא:

מצודת ציון

(ח) שתול. נטוע כמו שתולים בבית ה' (תהלים צב): יובל. פלגי
 מים כמו על יבלי מים (ישעיה מד): ישלח. ענין התפשטות וכן
 תשלח קציריה (תהלים פ): חום. מלשון חמימות: עלהו. העלין:
 רענן. ענין לחות: בצורת. ענין מניעת הגשמים וכן על דברי
 הבצרות (לעיל יד): ידאג. מלשון דאגה: ימיש. ענין הסרה כמו
 לא ימיש עמוד הענן (שמות יג): עקוב. ענין עיקום ועיוות
 וכן כל אח עקוב יעקוב (לעיל ט): ואנוש. ענין מכאוב חזק כמו
 אנוש חצי (איוב לד): חוקר. ענין חיפוש ודרישה: בוחן.
 מלשון בחינה ונסיון: מעלליו. מעשיו: (יא) קורא. שם עוף
 וכן כאשר ירדוף הקורא בהרים (ש"א כז): דגר. ענין צפצוף
 העוף להמשיך האפרוחים אחריו כמו ודגרה בצלה (ישעיה לד):
 עושה. ענין אסיפה כמו וישראל עושה חיל (במדבר כד):
 ובאחריתו. בסופו: נבל. פחות ונבוה: (יב) כסא. כמו כסא
 ותחסר כ"ף השימוש וכן ייטיב גאה (משלי יז) ומשפטו כגהה:
 מרום. השמים הרמים: מראשו. מאז מקדם: (יג) מקוה.
 מלשון תקוה: וסורי. מלשון הסרה: מקור. מעין: (טו) נא.
 עתה:

העושר ההוא ובסוף יגולה לאנשים ערמת לבו ויהיה מוחזק לנבל: (יב) כסא כבוד. כמו כסא הכבוד והוא שמי מרום כמ"ש
 השמים כסאי (ישעיה סו): מראשו. ההוכן לך מקדם כמ"ש נכון כסאך מאז (תהלים צב): מקום מקדשנו. ר"ל כן הוא מקום מקדשנו
 כי כמו שהשכינה היא בשמים כן היא בבה"מ: (יג) מקוה ישראל ה'. לכן מהראוי שתקוות ישראל יהיה אל ה' והוא נטעת
 שכינתך ביניהם: כל עוזבין. כל העוזבים אותך ובוטחים באדם ראוי הוא שיבושו: וסורי. הסרים ממני והוא מאמר הנביא
 בדבר האל: בארץ יכתבו. בספר יכתבו לזרית תחתיות הארץ בעמקי השואל על כי עזבו מקור הנובע מים חיים וחזרו ומפרש
 את ה' שמשפיע הטובה בכל עת כמקור הנובע: (יד) רפאני. אמר הנביא כשאתה תרפא אותי אהיה נרפא, ולתוספות ביאור
 אמר הושיעני מן הקמים עלי ואז אהיה נושע ר"ל אין ביד מי להושיע לי וזולתך: כי תהלתי אתה. כך אני מתהלל לומר שאתה
 אלהי ישעי: (טו) הנה המה. הקמים עלי אומרים אלי בלעג איה דבר ה' יבוא עתה ונראה אם האמת אתך כי יחשבו שמלבי
 אני בודאם לשנאתי אותם:

מצודת דוד

(ח) והיה כעץ שתול. יהיה ממולא בטוב כאילן הנטוע אצל
 המים ושרשיו מתפשטים אצל פלגי מים: ולא יראה. ר"ל לא
 ירגיש כשיבוא חום ושרב הואיל והוא נטוע אצל המים
 המלחלחים אותו: והיה עלהו רענן. העלים שבו יהיו רטובים:
 ובשנת בצורת. בשנה שיהיה מניעת גשמים לא ידאג הוא,
 רצה לומר לא יזיק לו: ולא ימיש. לא יסור מלגדל פירות
 ור"ל וכן יהיה הבוטח בה' שלא יחסר לו שום דבר ולא ידאג
 מהבצרות המתרגשות בעולם: (ט) עקוב הלב. עם כי לב האדם
 הוא מעוקם ומעוות יותר מכל איבריו ויש לו מכאוב חזק ר"ל
 דעה נפסדת לחשוב מי הוא היודע תעלומות לבי אם הוא
 בוטח באמת או לא: (י) אני ה'. ר"ל אולם אני ה' חוקר לב
 האדם ובוהן מחשבת הכליות לדעת מה הוא למען לתת לכל
 איש כדרכי לבו וכפרי מעלליו הם המחשבות שהם מעשה
 הלב ודרכיו וכפל הדבר במ"ש: (יא) קורא דגר. כמו עוף
 הקורא ממשין אחריו אפרוחים בצפצוף הקול והוא לא ילד
 שהוא דבר שאין מתקיים כי כשיגדלו יבינו שהוא לא ילד
 ויעזבו אותו כן הוא המקבץ עושר ולא במשפט יושר כ"א
 בערמת הלב כי העושר הזה לא יתקיים בידו ובחצי ימיו יעזוב

קהלת פרק הי'

י' גַם כָּל־הָאָדָם אֲשֶׁר נָתַן־לּוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְהַשְׁלִיטוֹ לְאָכַל מִמֶּנּוּ וְלִשְׁאֵת אֶת־חֻלְקוֹ וְלִשְׁמֹחַ בְּעֵמָלּוֹ זֶה מַתַּת אֱלֹהִים הִיא: י' כִּי לֹא הִרְבָּה יוֹכֵר אֶת־יָמָיו חַיּוֹ כִּי הָאֱלֹהִים מַעֲנֶה בְּשִׂמְחַת לִבּוֹ:

קהלת פרק י"ב

א יֵשׁ רָעָה אֲשֶׁר רָאִיתִי תַּחַת הַשָּׁמֶשׁ וְרִבָּה הִיא עַל־הָאָדָם: ב אִישׁ אֲשֶׁר יִתֵּן־לּוֹ הָאֱלֹהִים עֹשֶׁר וּנְכָסִים וְכָבוֹד וְאֵינֶנּוּ חֹסֵר לְנַפְשׁוֹ | מִכָּל אֲשֶׁר־יִתְּאוּהוּ וְלֹא־יִשְׁלִטֵּנּוּ הָאֱלֹהִים לְאָכַל מִמֶּנּוּ כִּי אִישׁ נָכְרִי יֹאכְלֵנּוּ זֶה הַבֶּל וְחַלִּי רָע הוּא:

רש"י

ההוא מעירו: מענה. נקוד פתח קטן לכך אני מפרשו שם דבר כמו (איוב לב) כי אין מענה בפי שלשת האנשים: בשמחת לבו. שהיה שמח ברגל:

(א) ורבה היא על האדם. בהרבה בני אדם היא נהגת: (ב) עושר ונכסים. לפי פשוטו כמשמעו: ולא ישליטנו האלהים לאכול ממנו. שיהא שמח בחלקו למצוא קורת רוח בעשרו כי שואף לעשות ולהרבות הון כענין שנאמר (חבקוק ב) והוא ימות ולא ישבע וגם לא ישליטנו לעשות צדקה לאכול הימנה לעתיד ואיש נכרי יטול אותו ממון ויעשה בו צדקה ויהנה ממנו, ומדרש אגדה בדברי תורה: עושר ונכסים וכבוד. מקרא משנה ואגדה: לא ישליטנו. שלא זכה לגמרא ומתוך כך אין הנאה ממנו בשום דבר הוראה: כי איש נכרי יאכלנו. זה בעל הגמרא:

(יח) והשליטנו לאכל ממנו. בחייו: לשאת את חלקו. במותו שיזכהו לעסוק בתורה ובמצות בחייו כדי שיקבל שכר: (יט) כי לא הרבה. שאין אורך ימים בעולם הזה: יוכר את ימי חייו. כי מעט הם ולא הרבה ולמה יטרח לאסוף הון יטרח בדבר העומד לו לעולם הבא בחייו: כי האלהים מענה וגו'. הקב"ה עדות קבועה לזה לעולם: בשמחת לבו. ששמח לעשות טוב בחייו. וראיתי במדרש זה אלקנה שמדריך את ישראל לעלות לשילה ברגלים ובדרך שמעלה אותן לשנה זו לא היה מעלה אותן לשנה האחרת כדי לפרסם הדבר ולהרגילים לפיכך יחסו הכתוב ועלה האיש ההוא מעירו וגומר, ואומר אני שהמדרש הזה סוף המקרא הוא כי האלהים מענה בשמחת לבו זה אלקנה שקבע לו הקב"ה בכתובים והעיד עליו (שמואל א יא) ועלה האיש

מצודת ציון

(יח) ונכסים. בה כלול זהב וכסף וכלים ומקנה וכו'. וכן בנכסים רבים שובו (יהושע כב ח): והשליטו. ענין ממשלה ויכולת: ולשאת. ולקחת: מתת. מלשון נתינה. כמו ביום תת ה' (שם י יב): (יט) מענה. ענין עדות. כמו לא תענה (שמות כא יד):

(א) ורבה. גדולה. כמו על כל רב ביתו (אסתר א ח):

הרבה וגו'. הוא מקרא מסורס, והראוי יזכור את ימי חייו כי לא הרבה, רוצה לומר יחשוב בלבבו את ימי חייו אשר אינם מרובים, לכן ימהר ליהנות מן העושר ולעשות צדקה וחסד בשמחת הלב בעודו חי: כי האלהים. כאומר פן מי יחשוב מי יודע תעלומות לב אם עשיתי בשמחת הלב, לזה אמר כי האלהים היודע מחשבות הוא לו לעד אם עשה בשמחת לבו:

(א) ורבה היא. הרעה הזאת היא גדולה על האדם ומצירה מאד: (ב) איש וגו'. רוצה לומר ראיתי איש וגו': וכבוד. מן הבריות, והוא דבר המרחיב את הלב ומשמחו: ואיננו חסר לנפשו. אין הוא חסר אל נפשו מכל אשר יתאוה, רוצה לומר יוכל הוא למלאות רצון נפשו בכל מה שיתאוה כי אין חסר לו כלום: ולא ישליטנו האלהים. אבל האלהים לא נתן לו ממשלה ויכולת ליהנות מן העושר, כי הטא את לבבו לקמץ: איש נכרי. הזר ממנו שאינו ראוי לירשו הוא יאכל את העושר, כי יבוא לידו ויהנה ממנו: זה הבל. אסיפת ההון היה מבלי תועלת, והוא מכאוב רע בראותו שזולתו יהנה ממה שקבץ הוא:

מצודת דוד

(יח) גם כל האדם. מוסב על סוף המקרא, זה מתת אלהים היא לומר גם ההשליטה לאכול וכו' יחשב מתנה מאת המקום כמו העושר עצמו: והשליטו. המשיל את לבו ורצונו ליהנות מן העושר: ולשאת. לקחת עמו לקבר את החלק אשר חלק לו אלוה ממעל, רוצה לומר לעשות עם העושר צדקה וחסד לקחת עמו זה הזכות אל הקבר: ולשמוח בעמלו. רוצה לומר שלא ירע לבבו בתתו מן העושר שקבץ בעמל: (יט) כי לא

פ ר ק ש ש י

א רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים: שממאנים את הקטנות; ושמשאין את האשה על פי עד אחד; ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש; ועל היין בן ארבעים יום, שנתנסף על גב המזבח; ועל תמיד של שחר, שקרב בארבע שעות.

ב העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אליעזר איש כפר הפבלי על אבר מן המת – שהוא טמא; שרבי אליעזר אומר: לא אמרו אלא על אבר מן החי. אמרו לו: והלא קל וחומר! ומה מן החי שהוא טהור, אבר הפורש ממנו טמא – המת שהוא טמא, אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא? אמר להם: לא אמרו אלא על אבר מן החי. דבר אחר: מרבה טמאת החיים מטמאת המתים, שהחי עושה משכב ומושב מתחתיו, לטמא אדם

פירוש ברטנורא

א רבי יהודה בן בבא העיד. שממאנים את הקטנות. כגון שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה, מת בעלה של גדולה ונמצאת זקוקה ליבם בעל הקטנה, ודוחה זיקתה את נשואי אחותה הקטנה ואוסרתה עליה, שאין נישואי קטנה כלום, מלמדים את הקטנה שתמאן בו, ומיאון עוקר נשואים הראשונים, ומותר ליבם הגדולה. וכן יש אחרת כיוצא בזה במסכת יבמות פרק בית שמאי: **ושמשאין את האשה.** שהלך בעלה למדינת הים ובא עד אחד בלבד ואמר שמת, משיאין אותה על פיו: **ושנסקל תרנגול שהרג את הנפש.** שנקר מוחו של תינוק, ואע"כ דבי ינח שור כתיב, אחר שור ואחד כל בהמה חיה ועוף, שכל מקום שנאמר שור שור למדין שור שור משבת, מה לחלן הוא הדין לכל בהמה חיה ועוף, אף כאן הוא הדין לכל בהמה חיה ועוף: **ועל היין בן ארבעים יום.** ומקמי הכי פסול, דהוה ליה יין מנתו: **שקרב בארבע שעות.** שפעם אחת כימי מלכות יין לא היו להם כבשים לתמידין ונשתחו להקרב התמיד, עד שהאור הקב"ה את עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, והקריבו תמיד של שחר בארבע שעות ביום: **ב על אבר מן המת.** שאין בו כוית. דכוית מן המת לעולם מטמא לדברי הכל כמות עצמו. ולא נחלקו אלא על אבר קטן שאין בו כוית: **לא אמרו.** איברים אין להם שיעור, אלא על אבר מן החי, אבל אבר מן המת שעורא בעי לממאי: **מרובה טומאת החיים.** השתא פריך על קל וחומר, והכי קאמר, דין הוא שיהא אבר מן החי מטמא בכל שהו אע"פ שאין אבר מן המת מטמא בכל שהוא, שכן מצינו שמרובה טומאת החיים מטומאת המתים: **שהחי.** דהיינו חוב כשהוא חי: **עושה משכב ומושב.** כל כלים שתחתיו ואפילו הן מאה, לטמא אדם לטמא בגדים, כדכתיב (ויקרא ט"ו) ואיש אשר יגע במשכבו יכבס בגדיו:

משניות מבוארות – קהתי

י ו ס ר א ש ו

ב א ו ר מ ש נ ה א

יוון (בזמן מצור ירושלים) היו משלשלים להם (מחזומות ירושלים) שתי קופות של זהב, והעלו להם שני כבשים (לתמידים). פעם אחת שלשלו להם שתי קופות של זהב, והעלו להם שני גדיים. באותה שעה האיר להם הקב"ה עיניהם ומצאו שני טלאים מבוקרים בלשכת הטלאים, ומפרש הרמב"ם, שעל תמיד של שחר של אותו יום, העיד רבי יהודה בן בבא, שהקריבו אותו בארבע שעות ביום.

ב א ו ר מ ש נ ה ב

העיד רבי יהושע ורבי נחוניא בן אליעזר איש כפר הפבלי על אבר מן המת – אבר שנפרש מן המת, אף על פי שאין בו כוית, ובלבד שיהא אבר שלם שיש עליו בשר כראוי, **שהוא טמא – ומטמא באוהל כמת עצמו; שרבי אליעזר אומר: לא אמרו – חכמים,** שאבר שלם אף שאין בו כוית מטמא, **אלא על אבר מן החי – אבר שנפרש מן האדם החי,** אבל אבר מן המת אינו מטמא אלא אם כן יש בו שיעור כוית, ובאו רבי יהושע ורבי נחוניא והעידו שלא כרבי אליעזר. **אמרו לו: והלא קל וחומר – הלא אפשר ללמוד בקל וחומר שאבר מן המת מטמא; ומה מן החי שהוא טהור – שהחי בעצמו טהור הוא, אבר הפורש ממנו טמא – אף שאין בו כוית, המת שהוא טמא – שהוא עצמו טמא, אינו דין שיהיה אבר הפורש ממנו טמא – וכי אין זה קל וחומר? אמר להם – רבי אליעזר: לא אמרו אלא על אבר מן החי – מכל מקום לא אמרו חכמים שאבר מטמא בפחות מכוית אלא על אבר מן החי, ולא למדו קל וחומר. דבר אחר – תשובה אחרת השיב להם רבי אליעזר, כדי לדחות את הקל וחומר ולהוכיח שהחי חמור אמנם מן המת: **מרבה טמאת החיים מטמאת המתים – מצינו אמנם שהטומאה שיש לחיים מרובה על הטומאה שיש למתים, שהחי עושה משכב ומושב מתחתיו, לטמא אדם ולטמא בגדים – כגון הזב, שמטמא משכב ומושב, כל הכלים הנמצאים תחתיו, המיועדים למשכב או למושב, אף על פי שאינו נוגע בהם, טמאים הם טומאת מדרס, ומטמאים את האדם הנוגע בהם ואת הבגדים שעליו, כמו שכתוב (ויקרא טו, ה): "ואיש אשר יגע במשכבו, וכבס בגדיו ורחץ במים וטמא עד הערב", ואפילו היו אלף מצעות זו על****

רבי יהודה בן בבא העיד חמשה דברים – ואלו הם: א. שממאנים את הקטנות – קטנה יתומה מאביה, שהשיאוה אמה או אחיה, לפי תקנת חכמים הרשות בידה, בעודה קטנה, למאן כבעלה, ולומר שאינה רוצה לחיות עם בעלה, והיא יוצאת ממנו בלא גט. והעיד רבי יהודה בן בבא, שלפעמים מלמדים את היתומה את היתומה, למאן כבעלה, כגון אם היו שני אחים נשואים שתי אחיות יתומות, אחת גדולה ואחת קטנה, ומת בעלה של הגדולה, ונפלה לפני בעל הקטנה לייבום, מלמדים את הקטנה שתמאן בו, לפי שזיקת היבמה שהיא מן התורה אוסרת עליו את אחותה הקטנה הנשואה לו, שאין נישואי קטנה אלא מדברי סופרים; ועל ידי מיאונה היא עוקרת את הנישואין מעיקרם, ומותר לו לייבם את הגדולה (יבמות יג, ז). **ב. ושמשאין את האשה על פי עד אחד – האשה שהלך בעלה למדינת הים, ובא עד אחד ואמר שמת בעלה, מתירים לה להינשא על פיו, שהקלו בה חכמים משום תקנת עגנונו. ג. ושנסקל תרנגול בירושלים על שהרג את הנפש – שניקר התרנגול מוחו של תינוק, ודננוהו לסקילה, ובא זה ללמדנו, שמה שאמרה תורה (שמות כא, כח): "וכי ינח שור את איש או את אשה ומת, סקול יסקל השור" – בין שור ובין כל בהמה חיה ועוף במשמע, שכל מקום שנאמר שור, למדים "שור, שור" משבת, מה שבת נאמר בה (דברים ה, יד): "ושורך וחמורך וכל בהמתך", אף כל מקום שנאמר "שור" הוא הדין כל בהמה חיה ועוף (עין משנה בבא קמא ז, ה). **ד. ועל היין בן ארבעים יום, שנתנסף על גב המזבח – ללמדנו, שיש שהוא פחות מבין ארבעים יום אינו כשר לנסכים, שכתוב (במדבר כח, ז): "הסך נסך שרבי" – ומכאן שצריך יין המשכר, ובין ארבעים יום כבר משכר. ביום בדיעבד, אם הביא יין שהוא פחות מבין ארבעים יום, הנסכים כשרים (גמרא בבא בתרא צא, א). **ה. ועל תמיד של שחר, שקרב בארבע שעות – אחרית התחלת היום (עין באורנו למשנה ברכות א, ג; סנהדרין ה, ג; שם באורנו ענין השעות הזמניות). ומכאן שעד ארבע שעות בוקר הוא. בירושלמי (ברכות, ד, א) מסופר: "בימי מלכות******

וְלִטְמָא בְּגָדִים, וְעַל גְּבִי מִדֶּף לְטָמֵא אֲכָלִים וּמִשְׁקִין; מִה שְּׁאִין הֵמָּה מִטְמֵא.

ג פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי – רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִטְמֵא, וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי נְחוֹנְיָא מִטְהַרִּים. עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי – רַבִּי נְחוֹנְיָא מִטְמֵא, וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ מִטְהַרִּין. אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ לְטָמֵא פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי? אָמַר לָהֶם: מִצִּינוּ אֶבֶר מִן הַחֵי בְּמַת שֶׁלֶם; מַה הֵמָּה, פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא – אִף אֶבֶר מִן הַחֵי, פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה טָמֵא. אָמְרוּ לוֹ: לֹא, אִם טָמֵאתָ פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הֵמָּה, שֶׁכֵּן טָמֵאתָ עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ; הִטְמֵאתָ פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, שֶׁכֵּן טָהַרְתָּ עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ? אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מַה רְאִיתָ לְטָמֵא עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן

פירוש ברטנורא

ועל גביו מדף. כל הכלים שעל גבי הזב אפילו הן מאה זה על גב זה טמאים טומאת מדף, דהיינו טומאה קלה, שאינן מטמאין אדם וכלים כמו משכב ומושב שהן תחתיו, אבל מטמאים אוכלים ומשקים. ומדף הוא לשון קול עלה נדף (ויקרא כ"ו) כלומר טומאה קלה. פירוש אחר, לשון ריחו נודף, שריח טומאת הזב הולכת למרחוק לטמא כל הכלים שעל גביו אע"פ שלא נגע בהם: מה שאין המה מטמא. דכלים שתחתיו של מת אין טמאים אלא ראשון ושני ושלישי בלבד, מדין מגע. שהכלי שנגע במת הרי הוא כמת, ועושה הכלי שנגע בו אב, והשלישי שנגע בו נעשה ראשון, ותו אינן מטמאין כלים, דאין כלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה. וכן כלים שעל גביו של מת אינן מטמאים אלא ראשון שני ושלישי בלבד מדין מגע, ולא מדין משכב ומושב: **ג כזית בשר הפורש מאבר מן החי.** אבר שפירש מן האדם החי, דינו שהוא מטמא כל זמן שהוא אבר שלם, במגע ובמשא ובאוהל במת עצמו, דכתיב (במדבר י"ט) בחלל חרב או במת, אבר שהבדילתו החרב מן החי הרי הוא כמת. והבשר הפורש מן החי אינו מטמא עד שידיה אבר שלם. וכשפירש כזית בשר מאבר מן החי, ר' אליעזר מטמא כדמפרש טעמא ואילו: **עצם בשעורה מן המת,** מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באוהל, דכתיב (שם) ועל הנוגע בעצם, והלכה למשה מסיני שהוא מטמא בכשעורה. וכשפירש מאבר מן החי ר' נחוניא מטמא וכו': **מצינו אבר מן החי במת שלם.** כדלפנין מקרא בחלל חרב או במת: **אם טמאת כזית בשר הפורש מן המת.** כלומר דין הוא שכזית בשר הפורש מן המת יתא טמא, שכן יש בו חומרא אחרת, שעצם כשעורה הפורש ממנו נמי טמא: **אבל נטמא כזית בשר הפורש מאבר מן החי.** במת. שהרי אין בו זאת החומרא: שכן טיהרת עצם כשעורה הפורש ממנו. דהא תנן לעיל עצם כשעורה הפורש מאבר מן החי ר' אליעזר ור' יהושע מטהרין. ומדברי עצמו עשו פרכא למח מצינו שהביא, וכן לרבי נחוניא: שהבשר

משניות מבוארות – קהתי

שדינו כמת, **פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ** – מאבר מן החי, יִהְיֶה **טָמֵא** – לטמא במגע ובמשא ובאוהל. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי אליעזר: **לֹא** – כלומר טעמך אינו נכון, **אִם טָמֵאתָ פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִן הֵמָּה, שֶׁכֵּן טָמֵאתָ עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ** – הלא גם לדעתך חמורה טומאת המת מטומאת אבר מן החי, שהרי עצם כשעורה הפורש מן המת טמא, ולכן דין הוא להחמיר גם בכזית בשר הפורש מן המת, אבל כיצד **תְּטַמֵּא פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, שֶׁכֵּן טָהַרְתָּ עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ** – כמו ששינונו לעיל; ומאחר שלא החמרת באבר מן החי, שיחא דינו כמת גם לגבי עצם כשעורה הפורש ממנו, מפני מה אתה בא להחמיר בכזית בשר הפורש מאבר מן החי? – **אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי נְחוֹנְיָא: מַה רְאִיתָ לְטָמֵא עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי** – מהו טעמך? **אָמַר לָהֶם** – רבי נחוניא: **מִצִּינוּ אֶבֶר מִן הַחֵי בְּמַת שֶׁלֶם** – ומכאן אני למד: **מַה הֵמָּה, עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא** – כמבואר לעיל בהקדמה, **אִף אֶבֶר מִן הַחֵי, עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ יִהְיֶה טָמֵא** – לטמא במגע ובמשא. **אָמְרוּ לוֹ** – חכמים לרבי נחוניא: **לֹא** נכון טעמך, **אִם טָמֵאתָ עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מִן הֵמָּה, שֶׁכֵּן טָמֵאתָ פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ** – מן המת, **תְּטַמֵּא עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, שֶׁכֵּן טָהַרְתָּ פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ** – הלא גם לדעתך חמורה טומאת המת מטומאת אבר מן החי, שהרי כזית בשר הפורש מן המת טמא, ואילו בכזית בשר הפורש מאבר מן החי אמרת בעצמך שהוא טהור (כמו ששינונו לעיל). ומאחר שלא החמרת בכזית בשר הפורש מאבר מן החי, משום מה תחמיר בעצם כשעורה הפורש מאבר מן החי? – **אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ לְחִלּוּק מִדּוּתִיף** – לטמא בכזית בשר הפורש מאבר מן החי, ולטהר בעצם כשעורה הפורש מאבר מן החי? **או טָמֵא בְּשִׁנְיָהֶם, או טָהַר בְּשִׁנְיָהֶם!** – ומה הטעם, שאהא מבדיל ביניהם? **אָמַר לָהֶם: מִדֶּפָּה טָמֵאת הַבֶּשֶׂר מִטְמֵאת הָעֲצָמוֹת, שֶׁהַבֶּשֶׂר נוֹהֵג בְּנִבְלֹת וּבְשִׁרְצִים** – כלומר שבשר נבלות ושרצים מטמא, **מִה שְּׁאִין פֶּן בְּעֲצָמוֹת** – שעצמות נבלות ושרצים אינם מטמאים, שנאמר (ויקרא י"א, ז'): "וְנוֹגַע בְּנִבְלָתָם יִטְמָא", ודרשו: "בְּנִבְלָתָם" ולא בעצמות ולא בקרנים ולא

גב זו, והזב יושב או שוכב על העליונה, אף התחתונה אב הטומאה לטמא אדם ובגדים. **וְעַל גְּבִי** – וכל הכלים שעל גבי הזב, אפילו היו עליו אלף שמיכות זו על גב זו, הזב עושה אותם **מִדֶּף** – כלומר כולם נטמאים טומאת "מדף", והיא טומאה קלה, **לְטָמֵא אֲכָלִים וּמִשְׁקִין** – אבל לא אדם וכלים כמו המשכב והמושב שתחתיו; **"מִדֶּף"** הוא מלשון "קול עלה נדף", כלומר טומאה קלה (**גמרא** נידה ד, ב); **מִה שְּׁאִין הֵמָּה מִטְמֵא** – שאם היו מונחים מתחתיו או על גביו כלים הרבה, אינם נטמאים מחמת המת אלא שלשת הראשונים בלבד, שהכלי הנוגע במת, הרי הוא כמת עצמו, והוא מטמא את הכלי הנוגע בו ועושהו אב הטומאה, וזה מטמא את הכלי ועושהו ראשון לטומאה, ואילו השאר טהורים הם, שאין המת מטמא מדין משכב ומושב אלא מדין מגע, ואין כלים מקבלים טומאה אלא מאב הטומאה.

יו"ט שני

באור משנה ג

במשנה הקודמת למדנו, שאבר מן החי, היינו אבר שלם שנפרש מן האדם החי, דינו כמת, ומטמא במגע ובמשא ובאוהל. ברמב"ם מבואר הטעם, שכתוב (במדבר יט, טז): "וְכֹל אֲשֶׁר יִגַע עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּחִלְלֵי חֶרֶב או בַּחֲתוּ" – האבר שהפרידו החרב מן החי הרי הוא כמת. משנתנו דנה בכזית בשר מאבר מן החי, וכן בעצם כשעורה מאבר מן החי: שכן הלכה היא, שכזית בשר מן המת מטמא כמת, במגע ובמשא ובאוהל, ואילו עצם כשעורה מן המת מטמא במגע ובמשא, ואינו מטמא באוהל. ומה הדין בכזית בשר מאבר מן החי, או בעצם כשעורה מאבר מן החי? נחלקו כזה חכמים במשנתנו.

פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר מִטְמֵא – במגע ובמשא ובאוהל כמו כזית בשר מן המת, **וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ וְרַבִּי נְחוֹנְיָא מִטְהַרִּים** – לגמרי, אפילו מטומאת מגע ומטומאת משא (**הרמב"ם**); וּמִפְרָשִׁים: מִטְהַרִּים – מלטמא באוהל (**הראב"ד**). **עֵצֶם בִּשְׁעוֹרָה הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי, רַבִּי נְחוֹנְיָא מִטְמֵא** – במגע ובמשא כמו עצם כשעורה מן המת, **וְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר וְרַבִּי יְהוֹשֻעַ מִטְהַרִּין** – לגמרי. **אָמְרוּ לוֹ לְרַבִּי אֱלִיעֶזֶר: מַה רְאִיתָ לְטָמֵא פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מֵאֲבָר מִן הַחֵי** – מהו הטעם לדבריו? **אָמַר לָהֶם: מִצִּינוּ אֶבֶר מִן הַחֵי בְּמַת שֶׁלֶם** – כמבואר לעיל בהקדמה, ומכאן אני למד: **מַה הֵמָּה, פִּזִּית בֶּשֶׂר הַפּוֹרֵשׁ מִמֶּנּוּ טָמֵא** – ומטמא במגע ובמשא ובאוהל, **כמבואר לעיל, אִף אֶבֶר מִן הַחֵי** –

החיי? אמר להם: מצינו אבר מן החי פמת שלם; מה המת, עצם בשעורה הפורש ממנו טמא – אף אבר מן החי, עצם בשעורה הפורש ממנו יהיה טמא. אמרו לו: לא, אם טמאת עצם בשעורה הפורש מן המת, שפן טמאת פזית בשר הפורש ממנו; תטמא עצם בשעורה הפורש מאבר מן החי, שפן טהרת פזית בשר הפורש ממנו? אמרו לו לרבי אליעזר: מה ראית לחלוק מדותיך? או טמא בשניהם, או טהר בשניהם! אמר להם: מרבה טמאת הבשר מטמאת העצמות, שהבשר נוהג בגבולות ובשרצים, מה שאין פן בעצמות. דבר אחר: אבר שיש עליו בשר פראוי – מטמא במגע ובמשא ובאהל; חסר הבשר – טמא, חסר העצם – טהור. אמרו לו לרבי נחוניא: מה ראית לחלוק מדותיך? או טמא בשניהם, או טהר בשניהם! אמר להם: מרבה טמאת העצמות מטמאת הבשר, שהבשר הפורש מן החי – טהור, ואבר הפורש ממנו והוא פבריתו – טמא. דבר אחר: פזית בשר מטמא במגע ובמשא ובאהל, ורב עצמות מטמאים במגע ובמשא. דבר אחר: פל בשר המת שהוא פחות מפזית – טהור; רב בנינו ורב מנינו של מת, אף על פי שאין בהם רבע – טמאין. אמרו לו לרבי יהושע: מה ראית לטהר בשניהם? אמר להם: לא, אם אמרתם במת, שיש בו רב ורבע ורקב – תאמרו פחי, שאין בו רב ורבע ורקב?

פירוש ברטנורא

נוהג בנבילות ובשרצים וכו'. דכתיב (ויקרא י"א) והנוגע בנבלתם, בנבלתם ולא בעצמות ולא בקרנים ולא בטלפים, אלמא אין העצמות מטמאים משום נבילה: אבר שיש עליו בשר פראוי, אבר אינו מטמא אלא"כ יש בו בשר וגידים ועצמות, דכתיב (במדבר י"ט) או בעצם אדם, מה אדם שיש בו בשר וגידים ועצמות, אף כל שיש בו בשר וגידים ועצמות. ואם חסר מן הבשר שהיה עליו ונשאר בו בשר פראוי שיעלה ארוכה ויבריא אם היה מחובר באדם חי, מטמא משום אבר. והיינו דקאמר חסר הבשר טמא. אבל אם נחסר כל שהוא מן העצם שבאבר, שוב אינו מטמא משום אבר. והיינו דקאמר חסר העצם טהור, כלומר טהור משום אבר אבל טמא משום בשר, וא"כ מצינו שמרובה טמאת בשר מטמאת עצם: והוא כברייתו. בשר וגידים ועצמות: פזית בשר מטמא במגע ובמשא ובאהל. אמרו לפי שתחלת ברייתו של אדם כזית, לפיכך שיעור טומאתו בכזית: ורוב עצמות. רוב מנין עצמותיו של אדם, שמנין עצמותיו של אדם רמ"ה, נמצא הרוב מאה ועשרים וחמשה: חסר הבשר. משיעור של כזית: טהור. גמור מלמא, לא במגע ולא במשא ולא באהל: חסר רוב עצמות מטמא במגע ובמשא. דעצם כשעורה מטמא במגע ובמשא ואינו מטמא באהל, אלמא מרובה טומאת עצמות מטמאת בשר, דאילו עצמות כשנחסר משיעורן עדיין נשאר בהן טומאה, ובשר כשנחסר משיעורו טהור גמור: רוב בנינו. כגון שתי שוקים וירך אחד. וכל בנינו של אדם הן שתי שוקים והירכים והצלעות והשדרה: אע"פ שאין בהן רובע. דרובע קב עצמות של מת מטמאים באהל אע"פ שאין בהם רוב מנין ולא רוב בנין. וכן רוב מנין או רוב בנין מטמאים אע"פ שאין בהן רובע. אבל בשר כשהוא פחות מכזית אין לך בו דבר שיביא לו את הטומאה: אם אמרתם במת שיש בו רוב ורובע ורקב. דין הוא שכזית בשר ועצם כשעורה הפורשים מן המת שיהיו טמאים, שכן יש במת חומרות של רוב ורובע ורקב: תאמרו פחי שאין בו חומרות הלל, שאינו דין שיהיו לא כזית בשר ולא עצם כשעורה הפורשים מאבר מן החי טמאים אלא טהורים. והלכה כר' יהושע: ורקב. גופו של מת כשכלה

משניות מבוארות – קהתי

בטלפים; ומכאן, שחמורה טומאת הבשר מטומאת העצמות. דבר אחר – הוכחה אחרת שמרובה טומאת הבשר מטומאת העצמות. אמר – מן החי (והדא"כ), שיש עליו בשר פראוי – היינו כשיעור שיכול היה האבר לחיות ממנו ולהבריא, אילו היה מחובר באדם חי; והוא פחות מכזית, מטמא במגע ובמשא ובאהל – שכל אבר שהוא כברייתו, שיש בו בשר וגידים ועצמות, מטמא כמת; חסר הבשר – שאין עליו בשר פראוי, טמא – אמנם אינו מטמא באהל, אבל מטמא הוא במגע ובמשא (אהלות ג, א). חסר העצם – אבל אם חסר קצת מן העצם שבו, טהור – לגמרי (אהלות ב, ה; עיין ברטנורא שפורש בדרך אחרת, ועיין "תוספות יום טוב" ו"תפארת ישראל"). אמרו לו לרבי נחוניא: מה ראית לחלוק מדותיך – לטמא בעצם כשעורה הפורש מאבר מן החי ולטהר בכזית בשר הפורש מאבר מן החי? או טמא בשניהם, או טהר בשניהם! – ומה טעמך שאתה מבדיל ביניהם? אמר להם – רבי נחוניא לחכמים: מרבה טמאת העצמות מטמאת הבשר – מצינו שטומאת עצמות חמורה מטומאת הבשר, שהבשר הפורש מן החי, טהור – לגמרי, ואבר הפורש ממנו והוא פבריתו – כמו שנבאר, שיש בו בשר וגידים ועצמות, טמא – כמו שכבר הוכחנו לעיל. דבר אחר – ראה אחרת שמרובה טומאת עצמות מטומאת הבשר: פזית בשר – מן המת, מטמא במגע ובמשא ובאהל – שכן אמרו חכמים: לפי שתחילת ברייתו של אדם כזית, לפיכך שיעור טומאתו בכזית (ברטנורא), ורב עצמות – של מת, דהיינו מאה ועשרים וחמש עצמות, שהוא רוב מנין עצמותיו של אדם (שכל מנין האברים בגוף האדם הוא מאתיים וארבעים ושמונה). מטמאים במגע ובמשא ובאהל – ויש

הבדל בין בשר ובין עצמות, שאם חסר הבשר – מכזית, טהור – לגמרי, ואינו מטמא לא במגע ולא במשא ולא באהל, ואילו חסר רב עצמות – שחסר בו משיעור זה, אף על פי שטהור מלמא באהל, מטמא במגע ובמשא – שאפילו עצם כשעורה מטמא במגע ובמשא. דבר אחר: פל בשר המת שהוא פחות מפזית – כגון נפל, טהור – שכל שהוא פחות מכזית בבשר המת טהור לגמרי, ואילו בעצמות, רב בנינו – כגון שתי שוקים וירך (עין באורנו פרק א משנה ז במסכתנו), ורב מנינו – רוב מנין עצמותיו, של מת – כמו שבארנו לעיל, אף על פי שאין בהם רבע – רבע קב עצמות (שכן רובע קב עצמות של מת מטמא באהל, אף על פי שאין בו רוב מנין או רוב בנין). טמאין – ומטמאים באהל; והרי זו הוכחה נוספת שטומאת עצמות מרובה מטומאת בשר. אמרו לו לרבי יהושע: מה ראית לטהר בשניהם – כלומר מפני מה אינך סובר, שדין כזית בשר או עצם כשעורה הפורשים מאבר מן החי כדין כזית בשר או עצם כשעורה הפורשים מן המת? והלא אבר מן החי דינו כמת שלם! אמר להם – רבי יהושע לחכמים: לא – אין להשוות מה שפורש מאבר מן החי למה שפורש מן המת, אם אמרתם – פמת – שכזית בשר או עצם כשעורה הפורשים ממנו טמאים הם, שחמורה היא טומאתו, שיש בו רב – שרוב מניינו ורוב בנינו של המת מטמאים, כמו שבארנו לעיל, ורבע – קב עצמות, שאף על פי שאין בו רוב מנין או בנין, מטמא, ורקב – עפר רקבון של מת, שטמא כמלוא תרודו, היינו כף גדולה המכילה מלוא חפנים; תאמרו פחי – באבר מן החי, שכזית בשר או עצם כשעורה הפורשים ממנו יהיו טמאים, שאין בו רב ורבע ורקב – ואין טומאתו חמורה

פ ר ק ש ב י ע י

א העיד רבי יהושע ורבי צדוק על פדיון פטר חמור שמת – שאין בו לפנה כלום; שרבי אליעזר אומר: חיבין באחריותו פחמש סלעים של בן; וחכמים אומרים: אין חיבין באחריותו, אלא פדיון של מעשר שני.

ב העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים – שהוא טהור; שמשנה ראשונה: חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים – לא פסלו צירן.

ג העיד רבי צדוק על זוחלין שרבו על הנוטפים – שהם פשרים. מעשה היה בבירת הפליא, ובא מעשה לפני חכמים, והכשירוהו.

פירוש ברטנורא

לחיות ונעשה כמין עפר, זהו רקב שממנו כמלוא תרוד. ושיעורו מלא חפנים של אדם בינוני. ואין מלא תרוד רקב ממנו אלא מן המת שנקבר ערום בארון של שיש ומכוסה בכסוי של שיש, עד שנודע בודאי שאין בו תערובת רקבון של בגד או של עץ או עפר אחר. אבל מת שנקבר בכסותו או בארון של עץ או בעפר, אין לו רקב. וכן מת שנקבר חסר אבר אין לו רקב:

א העיד רבי יהושע. פדיון פטר חמור שמת. שה שהפרישו לפדיון פטר חמור ומת: כחמש סלעים. של פדיון הבן שחיב באחריותו: כפדיון מעשר שני. דאם אבר אינו חיב באחריותו, דהוא כסף חיביה רחמנא לאכול בירושלים, והא אול ליה. ומעמא דרבי אליעזר, שכן מצינו שהקיש הכתוב פטר חמור לבכור אדם, שנאמר (שמות ל"ד) ופטר חמור תפדה כשה וגו' וכל בכור בנך תפדה: וחכמים אומרים. אמר קרא (במדבר י"ח) אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה, לפדיה הקשתיו ולא לדבר אחר:

ב לא פסלו את צירן. דהקלו בציר של חגבים טמאים שאינו אוסר תערובתו, מפני שאין להם דם ואינו אלא לחלוחית בעלמא. וזו היתה משנה ראשונה. ועדותו של ר' צדוק הוסיף על משנה ראשונה לומר שהוא טהור, דלא מבעיא דאינו אוסר את תערובתו אלא אפילו הוא עצמו טהור:

ג על זוחלין שרבו על הנוטפים. וזוחלין הן כגון נהרות שהם נגרים על גבי קרקע. לשון זוחלין עפר (דברים ל"ב). ודינן כמעין שהן מטהרים בו זוחלין ובכל שהן, והן כשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת זבים. נוטפים, הן כגון מי גשמים, ודינן כמקוה לטהר בארבעים סאה ובאשכנז, ופסולים למי חטאת, שאינן מים חיים, וכן לטבילת זבין. וכשתערכו זוחלין בנטפין ורבו הזוחלין, דינן כזוחלין, וכשרים לקדש בהן מי חטאת ולטבילת זבים, ומטהרים בזוחלין ובכל

משניות מבוארות – קהתי

העף המותרים באכילה, שכתוב (ויקרא יא, כב): "את אלה מהם תאכלו את הארבה למיני... ואת החגב למיניו". ברם, לא כל החגבים טהורים הם, כלומר מותרים באכילה, שכן רבים הם מיני החגבים, וביניהם חגבים טמאים, שאסורים באכילה. בזמן המשנה ידעו להבחין בין חגבים טהורים ובין חגבים טמאים, ונהגו לאללם כבושים במלח.

העיד רבי צדוק על ציר חגבים טמאים – הרוטב היוצא מחגבים טמאים הכבושים במלח, שהוא טהור – כלומר שאינו נחשב משקה להכשיר אוכלים לקבל טומאה, שכן שבעה משקים הם המכשירים אוכלים לקבל טומאה: טל, מים, יין, שמן, דם, חלב ודבש דבורים (מכשירין ו, ז), והעיד רבי צדוק, שציר חגבים טמאים אינו משקה, ואינו מכשיר לקבל טומאה; וכן מותר הוא באכילה, שאינו דם אלא לחלוחית בלבד (ברטנורא), שמשנה ראשונה – לימדה: חגבים טמאים שנכבשו עם חגבים טהורים, לא פסלו צירן – שאין הציר של התערובת פסול; ומכאן, שלא התירו חכמים ציר של חגבים טמאים בפני עצמו, אלא שהקלו בו, שאינו אוסר את תערובתו, ובא רבי צדוק והעיד, שציר חגבים טמאים בפני עצמו, אפילו בלי תערובת, טהור ומותר.

באור משנה ג

משנה זו שנויה במסכת מקואות (פרק ה משנה ה), ושם מקדימה המשנה: הזוחלין כמעין – המים הזוחלים וניגרים על גבי קרקע, כגון נהרות ונחלים, דינם כמעין, שמתהרים כשהם זורמים, ובכל שהם (שאין צורך במים מכונסים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה), וכשרים הם לקדש בהם מי חטאת ולטבילת זבים ומצורעים, שצריכים מים חיים. והנוטפין כמקוה – המים הנוטפים, כגון מי גשמים, דינם כמקוה, שאינם מטהרים אלא כשהם מכונסים ועומדים במקום אחד בשיעור ארבעים סאה, ופסולים למי חטאת ולטבילת זבים, שאינם מים חיים.

העיד רבי צדוק על זוחלין – מים זוחלים, כפי שבארנו לעיל, שרבו על הנוטפים – כלומר שנתערבו מים זוחלים במים נוטפים, ורבו הזוחלים על הנוטפים, שהם פשרים – שדינם כמעין, וכשרים למי חטאת, ולטבילת זבים ומצורעים, ומטהרים כשהם זורמים ובכל שהם, כמו שבארנו לעיל. **מעשה היה** – שרבו הזוחלים על הנוטפים, בבירת הפליא – שם מקום, ובא מעשה לפני חכמים – שבאו לשאול את החכמים בענין זה, והכשירוהו – כמעין. והרי זו הלכה למעשה כעדויות של רבי צדוק.

י ו ם ש ל י ש י

באור משנה ב

משנתנו שנויה במסכת תרומות (פרק י משנה ט). – חגבים נמנים בתורה עם שרצי

ד העיד רבי צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוז – שהן פשרים. מעשה היה באהלוי, ובא מעשה לפני לשפת הגזית והכשירוהו.

ה העיד רבי יהושע ורבי יקים איש הדר על קלל של חמאת שנתנו על גבי השרץ – שהוא טמא; שרבי אליעזר מטהר. העיד רבי פפיס על מי שגזר שתי נזירות, שאם גלח את הראשונה יום שלשים – שמגלח השנייה יום שלשים; ואם גלח יום שלשים חסר אחד – יצא, שיום שלשים עולה לו מן המנין.

ו העיד רבי יהושע ורבי פפיס על ולד של שלמים שיקרב שלמים; שרבי אליעזר אומר: שולד שלמים לא יקרב

פירוש ברטנורא

שהן: בבית הפלוי. שם מקום:

ד עלי אגוז. הקליפה החיצונה של אגוז, דהיינו הקליפה הירוקה כשהיא לחה. אם עשאה כמין מרוב להיות המים הוחלים נכנסים בה ומקלחים ממנה לחוץ, דין זוחלים יש למים המקלחים ממנה, והם כשרים למי חמאת ולטבילת זבים וכו'. ולא אמרין הואיל ונכנסו בתוך קליפה זו שיש לה בית קבול ומשם מקלחין לחוץ שוב לא יהיה להם דין זוחלים, לפי שאותה קליפה אינה חשובה כלי: לפני לשכת הגזית. סנהדרין גדולה שיושבים בלשכת הגזית:

ה קלל של חמאת. כלי חרס שאפר פרה מונח בו. תרגום וכרה על שכמה (בראשית כ"ד) וקולתה על כתפה: שנתנו על גבי השרץ. ולא נטמא הכלי שאפר הפרה בתוכו, דהא אין כלי חרס מוטמא מנבו, אע"פ כן האפר טמא, משום דמונח במקום טמא, וחתורה אמרה (במדבר י"ט) והניח מחוץ למחנה במקום טהור: שר' אליעזר מטהר. דסבר הואיל והכלי שהאפר בתוכו טהור הוא, שפיר קרינא ביה מקום טהור. ואין הלכה כר' אליעזר: על מי שגזר שתי נזירות סתם. וכל סתם נזירות שלשים יום: שאם גלח את הראשונה יום שלשים. דלכתחלה לא מבעיא ליה לגלח אלא יום שלשים ואחד, כדי שתהיה נזירות שלשים יום גמורים. ואם גלח יום שלשים, עלתה לו נזירות, דאמרין מקצת היום ככולו: ואם גלח יום שלשים חסר אחד יצא. שיום שלשים של נזירות ראשונה עולה לכאן ולכאן, וכיון שיום שלשים של ראשונה נמנה גם מן הנזירות השניה, נמצאו שלשים יום של נזירות שניה כלים בששים חסר אחד:

ו ולד שלמים לא יקרב שלמים. אלא כונסו לכיפה ומת. משום נזירה, דאי אמרת ולד שלמים יש לו תקנה, אתי לאשהוי לאם עד שתלד ויגדל עדרים

משניות מבוארות – קהתי

נזירות – כגון שאמר: הריני נזיר שתי נזירות, וכבר בארנו (בהקדמה למשנה ד, יא), שסתם נזירות שלושים יום; והרי דינו של זה, שהוא מונה שלושים יום ומגלח ביום שלושים ואחד ומביא קרבנות, ומתחיל מיד למנות נזירותו השנייה, ומגלח לסוף נזירותו השנייה, דהיינו ביום ששים ואחד, שכן יום השלושים ואחד עולה לו למנין נזירותו השנייה; והעיד רבי פפיס, שאם גלח את הראשונה יום שלשים – שכן שנינו (נזיר ג, א): "מי שאמר: הריני נזיר, מגלח יום שלושים ואחד (כדי שתהא נזירותו שלושים יום גמורים), ואם גילח ליום שלושים, יצא" – בדיעבד, שמקצת היום ככולו; ומאחר שהוא התחיל את נזירותו השנייה ביום שלושים, דינו שמגלח השנייה יום שלשים – שהוא יום שלושים ואחד לנזירותו השנייה, והרי הוא מגלח בו לכתחילה, ואם גלח – את השנייה, יום שלשים חסר אחד – שהוא יום שלושים למנין נזירותו השנייה, יצא – בדיעבד, כמו שהוכרנו לעיל, שיום שלשים – של נזירותו הראשונה, עולה לו מן המנין – לכאן ולכאן, דהיינו שאותו יום עולה לו גם במנין נזירותו השנייה, ונמצאו שלושים יום של נזירותו השנייה נגמרים בששים חסר אחד, ולפיכך אם גילח ליום ששים חסר אחד, יצא בדיעבד.

י ו ס ח י ש י

באור משנה ו

משנתנו שנויה במסכת תמורה (א, ג), ושם אמרו, שולד של קרבן שלמים הרי הוא כשלמים, אלא שנחלקו רבי אליעזר וחכמים, אם מקריבים אותו כקרבן שלמים, כפי שיבואר במשנתנו.

העיד רבי יהושע ורבי פפיס על ולד של שלמים שיקרב שלמים – שמקריבים את הולד כקרבן שלמים, שרבי אליעזר אומר: שולד שלמים לא יקרב שלמים – אלא כונסו לכיפה, כלומר שסוגרים אותו ברפת ומונעים ממנו מזון עד שימות ברעב, וטעמו משום גזירה, שאם נאמר שיש תקנה לולד, יש חשש שמא ישהה את הבהמה, שנודב לקרבן שלמים, בשביל שתלד, ויגדל ממנה עדרים ויעבור על מה שאמרה תורה (דברים כג, כב): "כי תרד נדר לה' אלהיך לא תאחר לשמוע"; או שייכשל בינתיים באיסור גזזה ועבודה, כמו שבארנו בענין בכור (לעיל ה, ו), ויחכים אומרים: יקרב – מקריבים את הולד כקרבן שלמים, ואין גזורים שמא ישהה את הבהמה בשביל שתלד; והעיד רבי יהושע ורבי פפיס כדעת חכמים. אמר רבי פפיס: אני מעיד, שהיתה לנו פרה זכתי

י ו ס ר ב י ע י

באור משנה ד

משנתנו ממשיכה בדין מים זוחלים, שעסקנו בהם במשנה הקודמת. – הלכה היא, שאם העביר את המים הוחלים על גבי כלים, דינם כמקוה ולא כמעין. משנתנו עוסקת בזוחלים שהעבירם על גבי עלה של אגוז.

העיד רבי צדוק על זוחלין שקלחן בעלה אגוז – שעשה את העלה, דהיינו הקליפה הירוקה (החיצונה) של האגוז, כעין מרוב, והמים הוחלים היו נכנסים לתוכו וקולחים ממנו לחוץ, שהן פשרים – שיש להם דין זוחלים, וכשרים הם למי חמאת ולטבילת זבים ומצורעים, כמו שבארנו במשנה הקודמת, ואין אומרים שהמים נפסלים מתורת זוחלים על ידי שקילחם בעלה, כדין זוחלים שהעבירם על גבי כלים, לפי שאין העלה נחשב כלי, אף על פי שעשה לו בית קיבול, והרי הן כזוחלים לגמרי. מעשה היה באהלוי – שם מקום, וקילחו שם את הזוחלים בעלה אגוז, ובא מעשה לפני לשפת הגזית – לפני הסנהדרין שהיו יושבים בלשכת הגזית שבמקדש, והכשירוהו – והכשירו את המים למי חמאת ולטבילת זבים כדין זוחלים, כעדותו של רבי צדוק. יש גורסים: "בעלי אגוז", כלומר שהעביר את המים דרך העלים של עץ אגוז.

באור משנה ה

העיד רבי יהושע ורבי יקים איש הדר על קלל של חמאת – כד חרס שבתוכו אפר פרה אדומה (תרגום "וכדה על שכמה" – בראשית כד, טו – וקולתה על כתפה), שנתנו על גבי השרץ – אף על פי שכלי חרס אינו מקבל טומאה מגבו, שהוא טמא – שמכל מקום האפר טמא. במסכת פרה (י, ג) שנו: "קלל של חמאת שנגע בשרץ. טהור" – האפר טהור לדברי הכל, אבל "נתנו על גביו" – על גבי השרץ, נחלקו בזה רבי אליעזר וחכמים, שרבי אליעזר מטהר – את האפר, הואיל והכלי טהור הוא, וחכמים מטמאים – את האפר, לפי שאמרה תורה (במדבר יט, ט): "ואסף איש טהור את אפר הפרה והניח מחוץ למחנה במקום טהור", וכיון שהכד נתון על גבי השרץ, נמצא שאין האפר מונח במקום טהור, ולפיכך סוברים חכמים, שאף על פי שהכד גופו לא נטמא, וטהור הוא, מכל מקום האפר שבתוכו טמא, הואיל ואינו מונח במקום טהור. משנתנו באה להשמיע, שהעיד רבי יהושע ורבי יקים כדעת חכמים. העיד רבי פפיס על מי שגזר שתי

שְׁלָמִים; וְחֻכְמִים אֹמְרִים: יִקְרָב. אָמַר רַבִּי פִּפְּסִים: אֲנִי מַעֲדִי, שֶׁהֵיטָח לָנוּ פֶּרֶה זָכָחִי שְׁלָמִים, וְאֶכְלָנוּהָ בִּפְסָח, וְאֶכְלָנוּ וְלָדָה שְׁלָמִים בְּחָג.

ז' הֵם הָעֵידוֹ עַל אֲרוּכוֹת שֶׁל נִחְתָּמוֹת שֶׁהֵן מִמָּאוֹת; שְׂרָפִי אֱלִיעֶזֶר מִטְהַר. הֵם הָעֵידוֹ עַל תַּנּוּר שֶׁחֲתָכוּ חֲלִיּוֹת, וְנָתַן חוֹל בֵּין חֲלִיא לְחֲלִיא – שֶׁהוּא טָמֵא; שְׂרָפִי אֱלִיעֶזֶר מִטְהַר. הֵם הָעֵידוֹ שֶׁמַּעֲבְרִין אֶת הַשָּׁנָה בְּכָל אָדָר; שְׁהוּי אֹמְרִים: עַד הַפּוּרִים. הֵם הָעֵידוֹ שֶׁמַּעֲבְרִים אֶת הַשָּׁנָה עַל תַּנְאִי. וּמַעֲשֶׂה בְּרַבִּן גְּמַלְיָאֵל, שֶׁהֵלֵךְ לַטּוֹל רִשּׁוֹת מִהֶגְמוֹן בְּסוּרְיָא וְשָׁהָה לָבָא, וְעָבְרוּ אֶת הַשָּׁנָה עַל תַּנְאִי לִבְשִׁירְצָה רַבִּן גְּמַלְיָאֵל. וּבִשְׁבָּא אָמַר: רוֹצֵה אֲנִי; וְנִמְצְאָתָה הַשָּׁנָה מַעֲבֶרֶת.

ח הָעֵיד מִנְחָם בֶּן סַגְיָא עַל מוֹסַף הַיּוֹרָה שֶׁל שׁוֹלְקֵי זֵיתִים – שֶׁהוּא טָמֵא, וְשֶׁל צִבְעִים – שֶׁהוּא טָהוֹר; שְׁהוּי

פירוש ברטנורא

מן הולדות ואתי בהו לירי גיזה ועבודה: ואכלנו ולדה שלמים בחג. בחג השבועות קאמר. שאם היה ממתין ומצפה לחג הסוכות, נמצא עובר בעשה, שנאמר (דברים י"ב) ובאת שמה והבאתם שמה, דמשמע ברגל ראשון שבתא שמה הבא כל נדרים שעליך. מיהו בלאו דלא תאחר אינו עובר עד שעברו עליו שלש רגלים:

ז' ארוכות של נחתומים. פשוטי כלי עץ שהנחתומים עורכים שם ככרות של לחם בשעה שעושין הפת. ארוכות, כמו ערוכות: שהן טמאות, מדרבנן. דנהי דמן התורה פשוטי כלי עץ אין מקבלין טומאה, רבנן גזור עליהו, כדמוכח במסכת כלים פרק ב': שר' אליעזר מטהר. דסבר לא חשיבי כלים כלל, ואפילו כפשוטי כלי עץ לא הוו. ואין הלכה כרבי אליעזר: שחתכו חליות. שחתכו לתנור ברחבו לחליות והניח חוליא על גבי חוליא ונתן חול בין חוליא לחוליא וטח אותו בטיט ועשה לו מפילה של טיט סביב לעבותו לשמור חומו כדרך שעושים לתנורים: שר' אליעזר מטהר. דכין דיש חול בין הסדקין, כשבור דמי. וחכמים מטמאים, שהמפילה עושה את כולו אחד ומחברת את הסדקים, ואע"פ שיש חול בין חוליא לחוליא. ואין הלכה כרבי אליעזר: שמעברין את השנה בכל אדר. עד כ"ט באדר יש זמן לב"י לומר מעוברת השנה, והודיש הבא הוא אדר שני. אבל ביום שלשים לאדר אין יכולים לעבר את השנה, הואיל וראוי לקבעו ניסן. כמפורש בפסחים פרק מקום שנתנו ודף נ"ו: על תנאי. אם ירצה הנשיא תהיה מעוברת ואם לאו לא תהיה מעוברת: ח מוסף היורה של שולקי זיתים. דרך שולקי זיתים וצבעים, שיש להם יורות גדולות ועושים להם תוספת טיט על שפתם שיעלו בה המים בעת רתיחתם. ושל שולקי זיתים טמא, לפי שאותה תוספת צריכה לכלי ומשתמשין בה, והתורה אמרה גבי תנור וכירים (ויקרא י"א) וטמאים יהיו לכם, ודרשנין לכם, כל

משניות מבוארות – קהתי

– אומרים: עד הפורים – שאין בית דין יכולים לעבר את השנה אלא במשך מחצית אדר, עד הפורים בלבד, ומשעבר פורים שוב אין מעברים אותה; ובאו רבי יהושע ורבי פפיס והעידו, שכל אדר רשאים לעברה. הם העידו שמעברין את השנה על תנאי – שאם נשיא הסנהדרין היה בדרך רחוקה, וראו הסנהדרין צורך לעבר את השנה, כיון שאין מעברים את השנה אלא אם כן ירצה הנשיא (סנהדרין יא), הרי הם יכולים לעבר אותה על תנאי, שאם יסכים הנשיא תהא השנה מעוברת, ואם לאו לא תהא מעוברת. ומעשה ברבן גמליאל – הנשיא, שהלך לטול רשות מהגמון בסוריא – בעסקי ציבור שונים, ושהיה צריך להתעכב שם, ועברו – הסנהדרין בינתיים, את השנה על תנאי לבשירצה רבן גמליאל – לאחר שובו מסוריא, ובשבא – רבן גמליאל, אמר: רוצה אני – שהסכים לעיבור השנה, ונמצאת השנה מעברת – שנתקיים התנאי.

י ו ס ש י

באור משנה ח

שולקי זיתים (שהיו מבשלים שיורי הזיתים שלאחר הנצירה) וצבעים (שהיו צובעים צמר) היו משתמשים ביורה גדולה (נעין דת), שהיתה עשויה לרוב ממתכת, והיו עושים על שפת היורה סביב למעלה תוספת של טיט בגובה טפחים, שלא יישככו המים מן היורה לחוץ בשעת רתיחתם; תוספת זו נקראת "מוסף היורה". ובעייה היא אם מוסף היורה נחשב חלק מן היורה ומקבל טומאה. – משנתנו שנויה במסכת כלים (ה, ח).

העיד מנחם בן סגאי – יש מפרשים: בן סגאי – בן כפר סגה (הנוכח במסכת כלים פרק ה משנה ד). על מוסף היורה של שולקי זיתים – כמבואר לעיל, שהוא טמא – שמקבל טומאה כדן היורה עצמה, לפי שהוא משמש לצרכה, והתורה אמרה בענין תנור וכירים (ויקרא יא, לה): "וטמאים יהיו לכם", ודרשו חכמים: "לכם" – כל שבצרכיכם, כלומר כל חלק מהכלי שאתם צריכים לו ומשתמשים בו הוא שמקבל טומאה (ברטנורא); ושל צבעים – ועל מוסף היורה של צבעים, שהוא טמא (ברטנורא); ושל צבעים – לפי שהצבעים אינם משתמשים בו, שכן זהירים הם שלא יעלו המים עד למוסף, כדי שלא

שְׁלָמִים – לקרבן שלמים, ואכלנוה בִּפְסָח – הקרבנו אותה ואכלנו בשרה בחג הפסח, ואכלנו וְלָדָה שְׁלָמִים בְּחָג – העצרת, שהקרבנו אותו שלמים ואכלנו בשרו בחג השבועות, לקיים מה שכתוב (דברים יב, ה-ו): "ובאת שמה – והבאתם שמה", שמשמע: ברגל ראשון שבתא שמה (לירושלים) הבא כל נדרים שעליך. ויש אומרים, ש"חג" סתם פירושו בכל מקום: חג הסוכות, ואף כאן כוונת המשנה שאכלו את הולד שלמים בחג הסוכות, וזה שלא קיימו עשה של "ובאת שמה, והבאתם שמה", הטעם הוא, משום שהוולד היה חולה, ולא יכלו להקריבו בחג השבועות אלא בחג הסוכות (גמרא ראשונה ו, א).

באור משנה ז

הם – רבי יהושע ורבי פפיס, העידו על ארוכות של נחתומים – ויש גורסים: ארבות; לוחות עץ ארוכים, שהאופים עורכים עליהם את ככרות הלחם, קודם שמכניסים אותן לתנור, שהן טמאות – שארוכות אלו מקבלות טומאה; ואף על פי שהם פשוטי כלי עץ (כדי עץ שאין להם בית קיבור). ומן התורה אין פשוטי כלי עץ מקבלים טומאה, מכל מקום גזור חכמים בארוכות, לפי שעשויות בצורת כלי; שרפי אליעזר מטהר – אף מדברי סופרים, שלדעתו אינן נחשבות כלים כלל, אלא עצים פשוטים, והעידו רבי יהושע ורבי פפיס נגד דעתו. הם העידו על תנור – של חרס, שחתכו חליות – שנתנו חוליא על גבי חוליא ונתן חול ביניהן, שלא תחתכנה זו לזו, אבל טח על הכל בטיט מבחוץ, כדי להעמידן, שהוא טמא – שתנור זה מקבל טומאה, הואיל והטיט מחבר את החליות לתנור שלם, שרפי אליעזר מטהר – את התנור, כלומר שלדעתו אינו מקבל טומאה, הואיל ויש חול בין החליות, ואינו נחשב לתנור שלם אלא לתנור שבור, והעידו רבי יהושע ורבי פפיס שמקבל טומאה, נגד דעתו של רבי אליעזר. הם העידו שמעברין את השנה בכל אדר – במשך כל חודש אדר, עד יום העשרים ותשעה בו, רשאים בית הדין לעשות את השנה מעוברת ולהכריזו על החודש הבא שהוא אדר שני, שהיו – החכמים

אומרים חלוף הדברים.

ט העיד רבי נחוניא בן גדגדא על החרשת שהשיאה אביה – שהיא יוצאה בגט; ועל קטנה בת ישראל שנישאת לכהן – שהיא אוכלת בתרומה, ואם מתה – בעלה יורשה; ועל המריש הגזול שבגנא בפירה – שיתן את דמיו; ועל החטאת הגזולה שלא נודעה לרבים – שהיא מכפרת, מפני תקון המזבח.

פרק שמיני

א העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא טהור. העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת שנגע טמא במקצתו – שטמא את כלו. הוסיף רבי עקיבא על הפלת ועל הקטרת והלבונה והגחלים, שנגע טבול יום במקצתם – שפסל את כלם.

פירוש ברטנורא

שבצרכים, כלומר הדבר מן הכלי שאתם צריכים לו ומשתמשין בו הוא שמקבל טומאה; ושל צבעים טהור. שאין הצבעים משתמשים באותה תוספת לפי שראים שמה יפסד צבעם:

ט על החרשת שהשיאה אביה. אע"פ דהוא אשת איש גמורה שהרי קיבל אביה קידושה כשהיא קטנה, אפילו הכי יוצאה בגט ומקבלת את גיטה כשהיא חרשת, ואע"פ שאין לה דעת, לפי שהאשה מתגרשת בעל כרחא הלכך לא בעינן דעתה: ועל קטנה בת ישראל שנישאת לכהן. והיא יתומה דלא היו נשואה אלא מדרבנן. שאוכלת בתרומה, דרבנן. ולא גזרין תרומה דרבנן אטו תרומה דאורייתא: מריש. קורה: בירה. בית גדול: מפני תקנת חשבים. שאם אתה מצריכו לקעקע בירתו ולהחזיר מריש עצמו, ימנע מלעשות תשובה: שלא נודעה לרבים. שהיא גולה: שהיא מכפרת. ואין צורך להביא אחרת: מפני תיקון מזבח. שלא יהיו כהנים עצבים שאכלו חולין שנשחטו בעזרה, ונמצא מזבח בטל שנמנעים מלעבוד עבודה:

ח א העיד רבי יהושע על דם נבלות שהוא טהור. מלטמא כנבילה בכזית. אבל מטמא כנבילה בכזית. שאין לך דבר שיטמא דמו כבשרו אלא השרץ בלבד. ולעיל (ריש פק ה') דתנן דם נבלות בית שמאי מטהרין, לגמרי היו בית שמאי מטהרים. ובית הלל מטמאין, אבל לא כנבילה שמתמא בכזית, אלא ברביעית: שנגע טמא במקצתו שטימא את כולו. מעלה עשו בקודש ובאפר חטאת, שאע"פ שהם גופים חלוקים אם מונחים בתוך כלי אחד ונגע דבר שהוא מטמא לקודש במקצתו, נטמאו כולו, שהכלי מצרין להחשיבן כאילו הן גוף אחד. ואסמכתא אקרא דכתיב (במדבר ו') כף אחת עשרה וחב מלאה קטורת, הכתוב עשה לכל מה שבכף אחת: הוסיף ר' עקיבא. דאילו מעדותו של ר' שמעון בן בתירא לא שמענו אלא על הטמא, ובא רבי עקיבא והוסיף אפילו טבול יום

משניות מבוארות – קהתי

גזולה שהקריבוה על המזבח כקרבן חטאת, שלא נודעה לרבים – שלא נתפרסם לרבים שהיא גזולה, שהיא מכפרת – על בעליה, ואינם צריכים להביא חטאת אחרת, מפני תקון המזבח – שלא יהא המזבח בטל, שכן אם נאמר חטאת גזולה שלא נודעה לרבים אינה מכפרת, יהיו הכהנים עצבים, שמה הקרבנות שהם מקריבים גזולה הם ואינם מכפרים, ונמצאים אוכלים חולין שנשחטו בעזרה, ומתוך חשש זה יימנעו מלעבוד עבודה במקדש, והמזבח יהיה שם. לפיכך תקנו חכמים, שחטאת גזולה שלא נודעה לרבים מכפרת על בעליה, שכן הפקידה חכמים להיות כשלהם, והפקר בית דין הפקר, כמו שבארנו לעיל.

שבת קודש

באור משנה א

העיד רבי יהושע בן בתירא על דם נבלות שהוא טהור – כלומר שאין דם הנבילה מטמא כנבילה, לפי שאין לך דבר שיטמא דמו כגופו מלבד השרץ. ברם, דינו כמשקים טמאים לטמא אוכלים ברביעית (דמב"ט; המאירי). ויש מפרשים: טהור – לגמרי (עיי' "תוספות יום טוב"; "תפארת ישראל"; גמרא מנחות קג, ב). ולמעלה פרק ה משנה א נחלקו בזה בית שמאי ובית הלל (עיי' שם). **העיד רבי שמעון בן בתירא על אפר חטאת** – אפר פרה אדומה הנמצא בתוך כלי, שנגע טמא במקצתו – אם נגע טמא, כגון אדם טמא או כלי טמא וכדומה, בחלק מן האפר, הדין הוא, שטמא את כלו – את כל האפר; ואף על פי שהאפר אינו מחובר כגוש אחד אלא הוא מורכב מחלקים נפרדים, מכל מקום מעלה עשו חכמים בקודש, שהכלי מצרף כל מה שבתוכו לגוף אחד (משנה חגיגה ג, ב), ולכן טמא שנגע במקצתו כאילו נגע בכלו, וכל האפר טמא. **הוסיף רבי עקיבא** – והעיד, על הפלת – שמביאים לקרבן מנחה, ועל הקטרת והלבונה – שנותנים על המנחה (ויקרא ג, א). **והגחלים** – שחותה הכהן הגדול ביום הכיפורים, כמו שכתוב (ויקרא טז, יב): "ולקח מלא המחתה גחלי אש מעל המזבח... והביא מבית לפרוכת", שנגע טבול יום **במקצתם** – טבול יום היינו טמא שטבל מטומאתו מבעוד יום, ועדיין לא העריב עליו השמש (עיי' פרק ב משנה א במסכתנו); ואם נגע טבול

יתקלקל הצבע מהטיט. ויש מפרשים, לפי שהצמר עולה למעלה ומונע בעד המים להישפך, והרי אין זקוקים למוסף (ראב"ד); **שהיו אומרים חלוף הדברים** – שכן קודם שהעיד מנחם בן סגנאי היו חכמים אומרים להפך: של שולקי יותים טהור, ושל צבעים טמא. שהיו סוכרים שצבעים זקוקים יותר למוסף היורה מאשר שולקי יותים, שחסים הם על מי הצבע שלא יישפכו, ובא מנחם בן סגנאי שהיה צבע ובקי בענין והעיד נגד דעתם.

באור משנה ט

משנה זו שנויה במסכת גיטין פרק ה משנה ה, והיא עוסקת בהלכות שונות, שהעיד עליהן רבי נחוניא בן גדגדא; ובמסכת גיטין גורסים: רבי יוחנן בן גורגדא.

העיד רבי נחוניא בן גדגדא – על ההלכות המנויות להלן: **על החרשת** – שאינה שומעת ואינה מדברת – **שהשיאה אביה** – שקיבל אביה כסף קידושין בשבילה בעודה קטנה והשיאה, והרי היא אשת איש גמורה, **שהיא יוצאה בגט** – שהיא עצמה מקבלת את גיטה; ואף על פי שהיא חרשת ואינה בת דעת, הואיל ואשה מתגרשת בעל כורחה, אין צריכים דעתה. **ועל קטנה בת ישראל שנישאת לכהן** – יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה, אף על פי שאין נישואיה מן התורה אלא מדברי סופרים, והיא יכולה למאן (עיי' באורנו להתחלת פרק ו'). מכל מקום הדין הוא, **שהיא אוכלת בתרומה** – דרבנן, ואין גוזרים בה משום תרומה מן התורה. **ואם מתה** – והשאירה נכסים, **בעלה יורשה** – מתקנת חכמים, שהפקר בית דין הפקר, שנאמר (יהושע יט, נא): "אלה הנחלות אשר נחילו אלעזר הכהן ויהושע בן נון וראשי האבות למטות בני ישראל" – וכי מה ענין ראשים אצל אבות? אלא לומר לך: מה אבות מנחילים בניהם כל מה שירצו, אף ראשים מנחילים את העם כל מה שירצו (גמרא יבמות פט, ב). **ועל המריש הגזול** – קורה שגזל אדם מחבירו, **שבגנא** – הגזול, **בפירה** – בבנין גדול, **שיתן את דמיו** – שיתן הגזולן את דמי המריש לבעליו, ואינו חייב להחזיר את הקורה עצמה; ובגיטין מבואר הטעם: מפני תקנת השבים. כלומר מפני תקנתם של אלה הרוצים לחזור בתשובה ולהחזיר את הגזילה, שאם נחייבו לקעקע את בירתו כדי להחזיר את הקורה, יימנע מלעשות תשובה. **ועל החטאת הגזולה** – בהמה

ב העיד רבי יהודה בן בבא ורבי יהודה הכהן על קטנה פת ישראל שנשאת לכהן – שהיא אוכלת בתרומה, כיון שנכנסה לחפה, אף על פי שלא נבעלה. העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקצב על תינוקת שהרהנה באשקלון, ורחקה בני משפחתה, ועדיה מעידים אותה שלא נסתרה ושללא נטמאה; אמרו להם חכמים: אם מאמינים אתם שהרהנה, האמינו שלא נסתרה ושללא נטמאה; ואם אין אתם מאמינים שלא נסתרה ושללא נטמאה, אל תאמינו שהרהנה.

פירוש ברטנורא

שאינו מטמא אלא פוסל בלבד, אם נגע במקצתו פסל את כולו. ורמב"ם פירש, דמעדותו של ר' שמעון לא שמענו שמצדף אלא כלי שיש לו תוך, אבל כלי שאין לו תוך לא שמענו שמצדף, ובא ר' עקיבא והוסיף שאפילו סולת וקמורת ולבונה וגחלים שאינן בתוך כלי, אלא צבורים ומונחים על לוח או דף שאין לו תוך, הרי הן כאילו מונחים בתוך כלי, ונעשים כאילו הן גוף אחד: והגחלים. אותן שבהן גדול חותה במחתה ביום הכיפורים. אם נגע טבול יום במקצתו, נפסלו כולו. ובעלה עשו בהן. שאין הגחלים בני קבולי טומאה:

ב קטנה בת ישראל. והיא יתומה, כדפרישנא בשלהי פרקין דלעיל. והוסיף כאן כשנכנסה לחופה אע"פ שלא נבעלה. דמעדות דלעיל לא שמענו שאוכלת בתרומה אלא כשנבעלה: שהורחנה. שנתמכנה בידי נכרים: ועדיה. אותן שהעידו שהורחנה: האמינו שלא נסתרה ושללא נטמאה. ודוקא לזאת שעדיה מעידים עליה שלא נטמאה, הוא דאמרי רבנן האמינו לה, ושללא כדון ריחקה בני משפחתה. אבל אם אין לה עדים, כל אשה שנחבשה על ידי ממון בומן שיד הנכרים תקיפה, אסורה לבעלה כהן, לא שנא הורחנה מדעתה ולא שנא נחבשה:

משניות מבוארות – קהתי

שהרהנה באשקלון – שנתמכנה בעיר אשקלון בידי גויים בשביל חוב של ממון, ורחקה בני משפחתה – הכהנים, מחשש שמא נטמאה בידי הגויים, ואסורה היא לכהן, ועדיה מעידים אותה שלא נסתרה ושללא נטמאה – אותם העדים שהעידו עליה שהורחנה, העידו שהיא טהורה, ואף על פי כן בני משפחתה ריחקו אותה. ויש מפרשים, שמדובר כאן בפסולי עדים, כגון קרובים או עבד ושפחה (הראב"ד). אמרו להם חכמים – לבני המשפחה: אם מאמינים אתם שהרהנה – אם נאמנים עליכם העדים הללו בעדותם שהורחנה, האמינו – גם לעדותם השנייה, שלא נסתרה ושללא נטמאה – ואל תרחקה, ואם אין אתם מאמינים שלא נסתרה ושללא נטמאה, אל תאמינו שהרהנה – ומכאן, שאתם מרחקים אותה שלא כדון, כלומר שסוברים חכמים, הואיל ויש לה עדים, נאמנים הם עליה וטהורה. ואמנם שנינו (כתובות ב, ט): "האשה שנחבשה בידי גויים, על ידי ממון – מותרת לבעלה" (כי הגויים חוששים לאנסה, מחשש שלא יפסידו ממונם בבית המשפט על ידי מעשה זה). אבל בגמרא מבואר: לא שנו, אלא שיד ישראל תקיפה, אבל יד הגויים תקיפה, אפילו על ידי ממון אסורה לבעלה; ובאשקלון יד הגויים היתה תקיפה, אלא הואיל ועדיה העידו עליה שלא נטמאה, אמרו חכמים, שזה שריחקה בני משפחתה, שלא כדון הוא.

יום בחלק מן הסולת או מן הקטורת או מן הלבונה או מן הגחלים, הדין הוא, שפסל את כלם – את כל הסולת או הקטורת או הלבונה או הגחלים. רבי עקיבא הוסיף שני דברים: א. לא רק טמא, אלא אף טבול יום שאינו מטמא אלא פוסל בלבד, שכן דינו כשני לטומאה, אם נגע במקצתם פסל את כולם. ב. לא רק אפר חטאת המונח בתוך כלי, דינו שהנוגע במקצתו כאילו נוגע בכולו, אלא אפילו סולת וקטורת ולבונה וגחלים, שאינם בתוך כלי, אלא צבורים ומונחים על לוח או דף שאין לו "תוך", הרי הם כאילו מונחים בתוך כלי, ונחשבים כגוף אחד, ולפיכך אם נגע טבול יום במקצתם פסל את כולם (גמרא חגיגה כד, א).

באור משנה ב

העיד רבי יהודה בן בבא ורבי יהודה הכהן על קטנה פת ישראל שנשאת לכהן – והיא יתומה קטנה שהשיאה אמה ואחיה, שאין נישואיה מן התורה אלא מדברי סופרים, שהיא אוכלת בתרומה – כמבואר בעדותו של רבי נחוניא בן גודגא (נפרק הקודם משנה ט), אלא שרבי יהודה בן בבא ורבי יהודה הכהן הוסיפו בעדותם, שמותר לה לאכול בתרומה כיון שנכנסה לחפה – כלומר משנכנסה לחופה, אף על פי שלא נבעלה – שעדיין לא בא עליה בעלה. העיד רבי יוסי הכהן ורבי זכריה בן הקצב על תינוקת

אגרות קודש

ב"ה, ו' תמוז, תשי"ד

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו בו מודיע שנעשה בר מצוה. הנר יה"ר שמבן י"ג למצות יגדל לבן ט"ו לגמרא וכו', ויצליח בלימודיו בתורת הנגלה ובתורת החסידות ובהנהגה מתאימה לתורתנו הק' תורת אמת, ובדאי יודע בעל פה לכל הפחות איזה קאפיטלעך תהלים איזה פרקים משניות ופרקי תניא וחוזר עליהם מזמן לזמן.

בברכה לתלמוד תורה ביראת שמים.

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א,

מזכיר :

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה – עוז והדר"

דף טז ע"ב: **אָמַר רַבִּי אֱמֵר רַב יִצְחָק בַּר שְׁמוּאֵל בַּר מִרְיָא, גְּדוֹל תְּלָמוּד תּוֹרָה יוֹתֵר מִכְּבוֹד אָב וְאִם, שָׁכַן כָּל אוֹתָן אַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנִים שֶׁהָיָה יִצְחָק אֲבִינוּ בְּבֵית עֶבֶר וּלְמַד תּוֹרָה, לֹא נִעְנַשׁ עַל שֶׁלֹּא שָׁהָה לִיד אָבִיו וְאָמַר וְלֹא כְּבָדָם. דְּאֱמַר מַר, לָמָּה נִמְנָו שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִשְׁמַעְאֵל** בתורה, הרי הוא היה רשע, ולמה לנו למנות את שנות הרשעים. אלא התורה מנתה את שנותיו, **בְּדִי לִיחָם בָּהֶן שְׁנוֹתָיו שֶׁל יִצְחָק** - שנדע באיזה פרק בחייו עברו עליו כל הקורות והמוצאות אותו, וכך נדע שנטמן בבית עבר ארבע עשרה שנים. **דְּכִתִּיב (בראשית כה יז) 'וְאֵלֶּה שְׁנֵי חַיֵּי יִשְׁמַעְאֵל מֵאֵת שָׁנָה וְשָׁלָשִׁים שָׁנָה וְשִׁבְעֵי שָׁנִים'**. ויש לחשב, **כַּמָּה קָשִׁישׁ יִשְׁמַעְאֵל מִיִּצְחָק** - כמה שנים היה גדול ישמעאל מיצחק, **אַרְבִּיסָר שָׁנִין** - ארבע עשרה שנים, **דְּכִתִּיב (שם טז טז) 'וְאִבְרָהָם בֶּן שְׁמֹנִים שָׁנָה וְשִׁשִּׁי שָׁנִים בְּלִדְתָּ הָנֹר אֶת יִשְׁמַעְאֵל לְאִבְרָהָם, וְכִתִּיב (שם כה ה) 'וְאִבְרָהָם בֶּן מֵאָה שָׁנָה בְּהוֹלֵד לוֹ אֶת יִצְחָק בְּנֹו', ומשמונים ושש שנה שהיה אברהם כשנולד ישמעאל עד מאה שנה שהיה כשנולד יצחק, הרי ארבע עשרה שנים שהיה ישמעאל גדול מיצחק. וְכִתִּיב (שם כה כז) 'וְיִצְחָק בֶּן שָׁשִׁים שָׁנָה בְּלִדְתָּ אֶת־יִצְחָק' - את יעקב ועשו. אם כן נחשב כעת, **בַּר כַּמָּה הָיָה יִשְׁמַעְאֵל בְּדִאֲתִילִיד יִצְחָק** - בן כמה היה ישמעאל בלידת יעקב, **בַּר שְׁבַעִים וְאַרְבָּעָה**, שאם יצחק היה אז בן ששים, אם־כן ישמעאל היה גדול ממנו בארבע עשרה שנים, היה בן שבעים וארבע, **כַּמָּה פְּרִיזָן מִשְׁנֵיהּ** - כמה שנים נשארו משנותיו של ישמעאל משנת שבעים וארבע עד למותו בשנת מאה שלשים ושבע, **שְׁתֵּין וְתֵלָת** - ששים ושלוש שנים, אם כן עולה, שכשמת ישמעאל היה יעקב בן ששים ושלוש שנים, שהרי ישמעאל חי אחר לידת יעקב ששים ושלוש שנים.**

וכן **תִּנְיָא** בברייתא, הִיָּה יִצְחָק אֲבִינוּ בְּשַׁעֲה שְׁנַת־כָּרָד מֵאֲבִיו בֶּן שָׁשִׁים וְשָׁלָשׁ שָׁנָה, וְבוֹ בְּפָרָק [ובאותה תקופה] מֵת יִשְׁמַעְאֵל, דְּכִתִּיב, בסמוך לברכות שביור יצחק ליעקב (שם כה ו ט) **'וַיֵּרָא עֲשׂוֹ בִּי בְרָד וְגו'** יִצְחָק אֶת יִצְחָק וְגו' וַיִּלְךָ עֲשׂוֹ אֶל יִשְׁמַעְאֵל וַיִּקַּח אֶת מַחְלַת בֵּת יִשְׁמַעְאֵל אַחוֹת נָבִיזָה עַל נָשִׁיו לֹא לְאִשָּׁה, ומהלשון 'וילך עשו אל ישמעאל' משמע שהיה עדיין חי באותה תקופה. מבארת הברייתא כיצד משמע כן: וכי **מִמִּשְׁמַע שְׁנֵי אֲמָר** בתחילת הפסוק שמחלת היתה **'בֵּת יִשְׁמַעְאֵל'**, **אֵינִי יוֹדֵעַ** מכך **שֶׁהָיָה אַחוֹת נָבִיזָה**, הרי קודם לכן (שם כה יג טז) נכתבו שמות בני ישמעאל, ונאמר שנביות היה בנו של ישמעאל, ולמה הוצרכה התורה לכתוב 'אחות נביות'. אלא **מִלְּמַד שְׁקִידָהּ** [את מחלת] **יִשְׁמַעְאֵל, וְמֵת** קודם שהשיאה, **וְהָשִׂיחָה נָבִיזָה אַחִיהָ**, ולכן הזכירה התורה את נביות, לפי שהוא השיאה. הרי שישמעאל מת סמוך לעת שנטל יעקב את הברכות, ואם־כן יעקב היה אז בן ששים ושלוש.

ממשיכה הגמרא לבאר: נצרף את **שְׁתֵּין וְתֵלָת** - ששים ושלוש השנים שהיו ליעקב בשעת הברכות, וְאֵת **אַרְבִּיסָר** שנים שעבד אצל לבן עבור שתי בנותיו לאה ורחל, **עַד דְּמִתְלִיד יוֹסֵף, הָא** - הרי לנו יחד **שְׁבַעִין וְשִׁבְעָה** שנים ליעקב בלידת יוסף. וְכִתִּיב (שם מא מז) **'וַיִּוָּסֶף בֶּן שָׁלֹשִׁים שָׁנָה בְּעֶמְדוֹ לִפְנֵי פַרְעֹה'**, אם כן נוסיף לשבעים ושבע שנים שהיה יעקב בלידת יוסף עוד שלשים שנה, **הָא מֵאָה וְשִׁבְעֵי** שנים ליעקב, כשעמד יוסף לפני פרעה ונעשה משנה למלך. הוסף עליהם את השנים שיוסף היה במצרים אחר שנעשה משנה למלך, קודם שירד יעקב, שהן **שִׁבְּ דְּשִׁבְעָא וְתֵרְתִי דְּכַפְנָא** - שבע שנות השובע, ושנתיים משבע שנות הרעב שהיו אמורים לבוא על הארץ, **הָא מֵאָה וְשִׁיתִּסְר** - הרי לנו שיעקב כשירד למצרים היה בן מאה ושש עשרה שנים.

משנסע מבית אביו עד שבא לבית לבן ארבע עשר, ואותן השנים היה בבית עבר. ולא חשיב להו לא גרסינן הכא, עד לקמן.

למה נמנו שנותיו של ישמעאל — מה לנו למנות שנות הרשעים. להתייחס בהן שנותיו של יעקב — על ידי מנין שנות ישמעאל אנו למדין [באיזה פרק משנות יעקב עברו עליו כל הקורות והמוצאות אותו: מהן אנו למדין] ששימש בבית עבר ארבע עשרה שנה. כיצד? אברהם בן שמונים ושש שנה כשנולד ישמעאל, וכשנולד יצחק היה בן מאה שנה — הרי היו לישמעאל ארבע עשרה שנה. ויצחק קדם ליעקב ששים שנה — הרי לישמעאל שבעים וארבע. כמה פְּרִיזָן — משנותיו של ישמעאל — ששים ושלוש, נמצא שהיה יעקב כשמת ישמעאל בן ששים ושלוש שנה. ותניא היה יעקב כשנתברך מאביו בן ששים ושלוש, ובו בפרק מת ישמעאל, שנאמר "וילך עשו אל ישמעאל" וגו'. מלמד שקידשה ישמעאל — אביה, ומת. והשיאה נביות אחיה. וארבע עשרה שנה — היה יעקב בבית לבן עד דאיתליד יוסף, דכתיב "עבדתיו, ארבע עשרה שנה בשתי בנותיו" וגו' (בראשית לא) וכשנולד יוסף שלמו שני עבדות הבנות, שנאמר "ויהי כאשר ילדה רחל את יוסף" וגו' (שם ל). ומשם והלאה עבד אותו בשכר הצאן — הרי בן שבעים ושבע היה יעקב כשנולד יוסף, וכתיב "ויוסף בן שלשים שנה בעמדו לפני פרעה" — נמצא יעקב בן מאה ושבע [שנים כשהיה יוסף בן שלשים שנה]. ונשתהה יעקב לישיב בארץ כנען שלא ירד למצרים. שבעה דְּשִׁבְעָא וְתֵרְתִי דְּכַפְנָא — דכתיב "כי זה שנתים הרעב בקרב הארץ" וגו' (בראשית מה) הרי בן מאה ושש עשרה היה יעקב כשירד למצרים, וקרא כתיב "שלשים ומאת שנה". נמצא, משנסע

שדה אחוזה (ויקרא כז כא) 'וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִמְתּוֹ בְּיֻבֵּל קֹדֶשׁ
 לה', שאם לא פדאה המקדיש וקנאה אדם אחר והגיע היובל,
 השדה מתחלקת לכהנים, יְבֹול אֵף זֶה – שדה של לוי בן דינה,
 תִּלְמוֹד לזמר 'מְאוֹלֶת עוֹלָם תִּתְּנָה לְלוֹוִים', שאינה יוצאת
 ומתחלקת לכהנים ביובל. וכן לִפִּי שְׁנָאמֶר לגבי מכירת בית
 בעיר המוקפת חומה (ויקרא כה ל) 'וְכֵן הָיְתָה הַבֵּית אֲשֶׁר בְּעִיר אֲשֶׁר
 לוֹ חֻמָּה לְצִמְיֻתוֹת לָקְנָה אֹתוֹ דִּרְתָּיו', והיינו שאם לא גאלה
 עד שנה, נחלט הבית לקונה לעולם, יְבֹול אֵף זֶה בֵּן, שאף בית
 של לוי כך דינה, תִּלְמוֹד לזמר 'מְאוֹלֶת עוֹלָם תִּתְּנָה לְלוֹוִים',
 שיכול לגאול לעולם.
 מקשה הגמרא: בְּשִׁלְמָא הֵנִי תַרְתִּי – שני הדברים הראשונים
 שעליהם דיברה הברייתא לגבי לוי שדינו שונה, והיינו מכירת
 שדה ומקדיש שדה, לַחֲתִי – מובן שהייתי סבור שדין בן לוי יהיה
 בהן כדון ישראל, לפי שישנם בן לוי, אֵלָּא בְּתִי עֲרֵי חֻמָּה
 לְלוֹוִים מִי אֵית לָהּ – וכי בכלל יש ללוים ערים מוקפות חומה,
 וְהַתִּנְיָא בברייתא. עֲרִים הֵלְלוּ הַנִּתְּנִים ללוים, אֵין עוֹשִׂין אוֹתָן
 לֹא כְּפִרִים קְטָנִים, לפי שערי הלוים שמשו ערי מקלט לרוצחים,
 שהרצח בשגגה נס לשם ומתגורר שם עד מות הרוצח הגדול,
 ולכן צריך שיהיה יישוב גדול עבורם, וְלֹא עוֹשִׂים אוֹתָם כְּרִבִּים
 גְּדוֹלִים, לפי שמתקבצים בהם מכל המקומות לסחורה, ויהיה
 בכך סיבה לגאול הדם לשהות שם, ויכול לארוב לרוצח
 ולהורגו, אֵלָּא עוֹשִׂים אוֹתָם עִירֹדוֹת בִּינְיָנוֹת בלא חומה, הרי
 שערי הלוים כלל לא היו מוקפות חומה, ומדוע הוצרכה
 הברייתא ללמוד ממסוק שאין בבתי עיר חומה של לוי דין 'בתי
 עיר חומה' שבישראל. מתרצת הגמרא: אֲמַר רַב כְּהֵנָּא, לֹא
 קָשִׁיָּא, כָּאן שְׁהוּנָה וְלִבְסוּף יָשֵׁב – מה שנאמר בברייתא שערי
 הלוים אינן מוקפות חומה, היינו שאין מקיפין אותן בתחילה
 קודם שמתיישבין בהן, כָּאן שִׁישֵׁב וְלִבְסוּף הוּנָה – ומה
 שבמבואר בברייתא לעיל שיש ללוים בתי עיר חומה, היינו בעיר
 שישבו בה ולאחר מכן הקיפוה בחומה.
 שואלת הגמרא: וְכִי הָאֵי גִּזְוִנָא שנעשתה החומה רק לאחר
 שהתיישבו בעיר, מִי הוּא חֻמָּה לענין דין 'בתי עיר חומה',
 שהוצרך הפסוק למעט שבאופן זה בלוים לא ינהג דין בתי עיר
 חומה, וְהַתִּנְיָא בברייתא, נאמר בכתוב (ויקרא שם כט) 'וְאִישׁ כִּי
 יִמְכֹּר בֵּית מוֹשָׁב עִיר חֻמָּה, ודרשו מלשון הכתוב 'מושב עיר
 חומה' שְׁהוּנָה וְלִבְסוּף יָשֵׁב, שמשמע שהבית התיישב בתוך עיר
 שכבר מוקפת חומה, וְלֹא שִׁישֵׁב וְלִבְסוּף הוּנָה. יְבֹול הייתי
 אומר, ששִׁישֵׁב הוּנָה הַקִּיפּוֹת יִשְׂרָאֵל לעיר כאשר נכנסו לארץ בימי
 יהושע, קודם שתיישבו בה, תישב עיר חומה, דורשת הברייתא
 שאין הדבר כן, נֶאֱמַר כָּאן 'חֻמָּה', וְנֶאֱמַר לְהֵלֵךְ בכיבוש ארץ
 הבשן ממלכת עוג (דברים ג ה) 'כֹּל אֶלֶּה עָרִים בְּצִרְתָּ חֻמָּה
 גְּבֻהָה, מִה לְהֵלֵךְ עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים – כשם ששם מדובר שהקיפום
 הגוים, אֵף כָּאן עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים – מדובר דווקא בערים שהוקפו
 על ידי הגוים לפני בואם של ישראל לארץ, אבל עיר שהוקפה
 על ידי ישראל, אפילו קודם שהתיישבו בה, אינה נחשבת עיר
 חומה. יְבֹול הייתי לומר, שעיקר הדבר תלוי בחומה שהקיפה
 עובדי כוכבים קודם שישבו בה, וְאִפְּלוּ הַקִּיפּוֹת עוֹבְדֵי
 כּוֹכְבִּים לְאַחַר מִכָּן – לאחר שכבר נכנסו ישראל לארץ, תישב
 עיר חומה, נֶאֱמַר לְהֵלֵךְ (בעיר הבשן) 'חֻמָּה', וְנֶאֱמַר כָּאן
 'חֻמָּה', מִה לְהֵלֵךְ אצל עיר הבשן מדובר שהקיפה עוֹבְדֵי
 כּוֹכְבִּים קֹדֶם לָכֵן – לפני בואם של ישראל לארצם, אֵף כָּאן
 – החומה הנצרכת לענין עיר חומה הוא דווקא כאשר הקיפה
 עוֹבְדֵי כּוֹכְבִּים קֹדֶם לָכֵן – לפני כיבוש הארץ. מכל מקום
 מבואר בברייתא שדין 'בתי עיר חומה' אינו נהג אלא בערים
 שהוקפו לפני שהתיישבו בהם, וקשה על תירוץ הגמרא
 שהעמידה את דברי הברייתא בענין בתי עיר חומה ללוים באופן
 שישבו בערים ולבסוף הוקפו. מתרצת הגמרא: תַּרְגֻּמָּה (פירוש)
 רַב יוֹסֵף פְּרִיָּה דְרַב סָלָא חֲסִידָא את הברייתא שבמבואר בה
 שיש ללוים עיר חומה, קָמִית דְרַב פֶּפְסָא, בְּגוֹן שְׁנַפְלוּ לָהֶן ללוים
 בגורל בימי יהושע

בְּעָרֵי הָלוֹוִים. מבארת הגמרא: כוונת חכמים היא שצריך רק
 שיהיה 'ערי הלוים', אֲבָל עַד שִׁיחָא המוכר עצמו לוי לא
 אֲמָרִינן – אין צריך לכך. לפי שסברו שלא תלתה התורה דין זה
 אלא בערי הלוים ולא שיהיה המוכר עצמו לוי.

משנה

נאמר בתורה לענין ערי הלוים (במדבר לה ד-ה) 'וּמִגֵּרְשֵׁי הָעָרִים
 אֲשֶׁר תִּתְּנוּ לְלוֹוִים מִקֵּיר הָעִיר וְחוּצָה אֵלָּף אִמָּה סָבִיב, וּמִדָּתָם
 מִחוּץ לָעִיר אֵת פֶּאת קְדֻמָּה אֶלְפִים בְּאִמָּה' וגו' 'זֶה יִהְיֶה לָהֶם
 מִגֵּרְשֵׁי הָעָרִים'. כלומר שסביב הערים צריך להניח את האלף
 אמה הסמוכים לעיר פנויים בלי בנין וכלי זריעה, וזאת משום נוי
 העיר, והוא הנקרא 'מִגֵּרֶשׁ', ולאחר האלף אמה ועד אלפיים
 אמה מן העיר היו נטועים שדות וברמים, והוא הנקרא 'שדה'.
 משנתינו דנה אם מותר להחליף את המגרש לשדה ואת השדה
 למגרש: אֵין עוֹשִׂין שָׂדֶה מִגֵּרֶשׁ – אין להפוך את אותן אלף אמה
 הנטועים שדות וברמים ולעשות מהן מגרש פנוי מאילנות
 ונטיעות. וְלֹא מִגֵּרֶשׁ שָׂדֶה – וכן אין להפוך את האלף אמה
 הפנויים מנטיעה לעשותם שדה זרועה. וְלֹא הוּפְכִים את האלף
 אמה של הַמִּגֵּרֶשׁ, לבנות בה בתים ולעשותה עיר, וכל שכן
 שלא מחריבים את בתי העיר לעשותו מִגֵּרֶשׁ. אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר,
 בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים, בְּעָרֵי הָלוֹוִים, אֲבָל בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין
 שָׂדֶה מִגֵּרֶשׁ – מותר לשנות את מקום האילנות שמאלף ועד
 אלפים אמה מן העיר למגרש, לעשותו מקום הפנוי מכלום.
 (וְלֹא) [ו]מִגֵּרֶשׁ שָׂדֶה – אבל את האלף אמה הראשונים שהם
 מגרש אין לשנות לשדה, וכן את האלף אמה של מִגֵּרֶשׁ מותר
 לשנות ולעשות עיר, וְלֹא עִיר מִגֵּרֶשׁ – אבל את העיר אין
 לשנות ולעשותה מגרש, וטעם הדבר הוא שְׁלֹא יִחְרִיבוּ אֵת עָרֵי
 יִשְׂרָאֵל.

המשנה חוזרת לדון פריית בית ושה, ומבארת מה הדין בכהנים
 ולוים שמכרו: הַכֹּהֲנִים וְהַלֵּוִים מוֹכְרִין את בתיהם ושדותיהם
 לְעוֹלָם, וְנוֹאֲלִין לְעוֹלָם, שאם מכרו בתי עיר חומה, יכולים
 לפדותם אפילו לאחר השנה הראשונה, וכן אם מכרו שדות,
 יכולים לפדותם אפילו בתוך השנתיים הראשונות, שְׁנָאמֶר
 (ויקרא כה לב) 'מְאוֹלֶת עוֹלָם תִּתְּנָה לְלוֹוִים'.

גמרא

שנינו במשנה: אֲמַר רַבִּי אֱלֵעָזָר בְּמָה דְּכָרִים אֲמֹרִים בְּעָרֵי
 הָלוֹוִים אֲבָל בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל עוֹשִׂין וכו' שדה מגרש. מבארת
 הגמרא: דְּכּוֹלֵי עֲלָמָא מִיחָא – לפי כולם מכל מקום, בְּדִלּוּס
 לֹא מִשְׁנִינן – בערי הלוים אין לשנות לא את המגרש ולא את
 השדה שסביב העיר, מִנָּא הֵנִי מִלִּי. מבארת הגמרא: אֲמַר רַבִּי
 אֱלֵעָזָר, דְּאֲמַר קָרָא לגבי מכירת נחלת הלוים (ויקרא כה לד)
 'וְשָׂדֶה מִגֵּרֶשׁ עָרֵיהֶם לֹא יִמְכֹּר', ומבאר רבי אלעזר: מֵאֵי – מה
 הוא האיסור הכלול במה שנאמר 'לֹא יִמְכֹּר', אִילִימָא הכוונה
 לֹא יִמְכֹּר כֹּלֵל, וְהָאֵא מִכְּתִיב (ויקרא שם לב) 'מְאוֹלֶת עוֹלָם
 תִּתְּנָה לְלוֹוִים', והיינו שיכולים לפדות בכל זמן, מִכָּלֵל דְּמוֹכְנִי –
 מוכח שיכולים למכור מנחלתם, אֵלָּא מבאר רבי אלעזר, מֵאֵי
 לֹא יִמְכֹּר, לֹא יִשְׁנֶה, שלא ישנו בעריהם לא את המגרש לשדה
 ולא את השדה למגרש.

שנינו במשנה: הַכֹּהֲנִים וְהַלֵּוִים מוֹכְרִין לְעוֹלָם וְנוֹאֲלִין לְעוֹלָם.
 תְּנִי רַבְּנָן, נאמר בכתוב (ויקרא שם לב) 'עָרֵי הָלוֹוִים בְּתֵי עִיר
 אֲחֻזָּתָם מְאוֹלֶת עוֹלָם תִּתְּנָה לְלוֹוִים', מִה תִּלְמוֹד לזמר – מה
 מלמדנו הכתוב בכך. מבארת הברייתא: לִפִּי שְׁנָאמֶר לגבי
 מכירת שדה אחוזה (ויקרא שם טו) 'בְּכִסְפָּם שָׁנִי תִבְּאוּת יִמְכֹּר
 בֵּן, שמכירת השדה היא לכל הפחות עבור שתי שנים שגדלה
 בהן תבואה, יְבֹול הייתי אומר אֵף זֶה בֵּן – שאף שדה של לוי
 כך דינה שלא יוכל לפדותה בפחות משתי שנים מן המכירה,
 תִּלְמוֹד לזמר 'מְאוֹלֶת עוֹלָם תִּתְּנָה לְלוֹוִים', שיכול לגאול לעולם
 ואף בתוך שתי שנים מן המכירה. וכן לִפִּי שְׁנָאמֶר לגבי מקדיש

משנתנו עוסקת בדין מחירים את כל נכסיו לכהנים: **מִחְרִים אֲדָם**
 – יכול אדם להחרים **מִצָּאנוּ וּמִכְרָיו וּמִשְׁפָּחוֹתָיו**
הַבְּנֵינֵים וּמִשְׁדָּה אֲחֻזָּתוֹ, כלומר, מקצת מנכסיו, אבל אסור לו
 להחרים את כל נכסיו. **וְאֵם הַחֲרִים אֶת פּוֹלֶם וְלֹא שִׁיר לַעֲצֻמוֹ**
 כלום, **אֵינָם מוֹחְרִים** – לא חל דין חרם על נכסיו כלל ואפילו
 על מקצתם, **דְּבָרֵי רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה**,
 מדין זה יש ללמוד קל וחומר, **וְהָאֵם לִגְבֵי הַמַּחְרִים לְגִבְתָּהּ** –
 להקדש, הדין הוא שאין **אָדָם רִשְׁאִי לְהַחְרִים אֶת כָּל נִכְסָיו** ואם
 החרים לא חל החרם, **עַל אַחַת בְּמָה וְכִמְהָ שְׁהֵאָה אָדָם חָם**
עַל נִכְסָיו – שחייב אדם לחוס על נכסיו ולא יתן את כולם
 להדיוט, אלא ישייר לעצמו לכל הפחות כדי חייו.

גמרא

הגמרא מבארת את המקור לדין של משנתנו. מבררת הגמרא:
מָנָא הֲנִי מִיָּלִי שלא ניתן להחרים את כל הנכסים. מבארת
 הגמרא: דין זה נלמד **כְּדָתְנֵנוּ רַבֵּנָן** בברייתא, נאמר בתורה (ויקרא
 כז כח), **אִךְ כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִחְרֹם אִישׁ לֹה' מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ מֵאֲדָם**
וּבִהְמָה וּמִשְׁדָּה אֲחֻזָּתוֹ וגו', ויש לדרוש מלשון הכתוב **מִכָּל**
אֲשֶׁר לוֹ, שרק אם החרים מקצת ממטלטליו חל החרם **וְלֹא** אם
 החרים את **כָּל אֲשֶׁר לוֹ** – את כל מטלטליו. ומלשון הכתוב
מֵאֲדָם יש לדרוש, שרק אם החרים מקצת מעבדיו הכנענים חל
 החרם, **וְלֹא** אם החרים את **כָּל הָאָדָם** שברשותו. ומלשון הכתוב
מִכְּבָהֶמָּה יש לדרוש, שרק אם החרים מקצת מבהמותיו חל
 החרם, **וְלֹא** אם החרים את **כָּל הַבְּהֵמָה** שברשותו. ומלשון
 הכתוב **(מִשְׁדָּה אֲחֻזָּתוֹ)** **וּמִשְׁדָּה אֲחֻזָּתוֹ** יש לדרוש, שרק אם
 החרים מקצת משדותיו חל החרם, **וְלֹא** אם החרים את **כָּל שְׂדֵה**
(אֲחֻזָּתוֹ) [אֲחֻזָּתוֹ]. שואלת הברייתא: **יָבֹל** היית לפרש, שכוונת
 הפסוק היא שלכתחילה **לֹא יִחְרֹם** את כל נכסיו, ומכל מקום
אִם עבר והִחְרִים, **יְהִי מוֹחְרָמִין**. משיבה הברייתא: **תִּלְמֹד**
לִמְרָא, אִךְ כָּל חָרֵם, לַמַּעַט שאף בדיעבד אין החרם חל, **דְּבָרֵי**
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר. אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, מדין זה יש ללמוד קל
 וחומר, **וְהָאֵם בְּהִחְרַמְתָּ נִכְסָיו לְגִבְתָּהּ**, הדין הוא שאין **אָדָם**
רִשְׁאִי לְהַחְרִים אֶת כָּל נִכְסָיו, ואם החרים אינם מוחרמים, **עַל**
אַחַת בְּמָה וְכִמְהָ שְׁהֵאָה אָדָם חָם **עַל נִכְסָיו** ולא יתן את כולם
 להדיוט.

ומבארת הגמרא: **וְצִירָא** – והוצרך הכתוב ללמדנו את כל
 האופנים האלו, משום **דְּאִי כְּתִב רַחֲמֵנָא** דין זה בלשון **מִכָּל**
אֲשֶׁר לוֹ שנאמר לגבי מטלטלין, **הָיָה אִמְוִינָא**, שהאיסור הוא רק
 שֶׁכָּל הַנִּכְסִים **דְּאִית לֵיהּ**, לא **לְחֲרִים**, **אֲבָל מִין אֶחָד** מנכסיו,
לְחֲרִמָּיה בּוֹלִיָּה – מותר להחרים את כולו, וכגון שיחרים את כל
 עבדיו, לכך **כְּתִב רַחֲמֵנָא מֵאֲדָם**, ללמדנו שמותר להחרים רק
 חלק מעבדיו **וְלֹא** את **כָּל הָאָדָם** שברשותו, ואפילו שיש לו
 נכסים נוספים.

וְאִי כְּתִב רַחֲמֵנָא מֵאֲדָם לגבי עבדים, ולא היה כתוב 'משדה
 אחוזה', יכול הייתי לומר שדווקא בעבדים לא ניתן להחרים את
 כולם, משום **דְּלֹא כְּתִב לֵיהּ בְּלֹא עֲבֻדָּה** – שאין כדי סיפוקו של
 אדם אם לא יהיו לו עבדים, **אֲבָל שְׂדֵה אַחוּזָה** שניתן להתקיים
 אף אם לא תהיה לו שדה ששייכת לו, שהרי **סְנִיָּא לֵיהּ**
בְּדִיִּסְתוֹנָן – די לו לאדם שיהיה אריס אצל אחרים ויקבל את
 חלקו בפירות, באופן זה מותר להחרים את כולם. לכך מלמדנו
 הכתוב, שאף בשדה אחוזה ניתן להחרים רק את חלקו ולא את
 כולו.

[וְאִי אֲשָׁמְעִין] הכתוב דין זה רק לגבי **שְׂדֵה** אחוזה ולא לגבי
 עבדים, יכול הייתי לומר שדווקא בזה לא ניתן להחרים את המין
 כולו, **מִשּׁוּם דְּתִיּוּתֵיהּ** – שחיותו של האדם תלויה בה ואינו יכול
 להתקיים בלעדיו, **אֲבָל אָדָם** – עבד כנעני, שאין חיותו של
 הבעלים תלויה בזה, שהרי **סְנִי לֵיהּ בְּשִׁמְעָא בְּעִלְמָא** – די לו אף

מבררת הגמרא: **וְהִיכִי דְּמִי** שיתחייבו הבעלים לתת שלשים
 ואחד סלעים ודינר בפדיון השדה. משיבה הגמרא: כגון **דְּאָמֹר**
 הבעלים מתחילה שרוצים לפדותה **בְּעֶשְׂרִים וְאֶחָד** סלעים, ולא
 כשאר האופנים שבמשנה שרצו לפדות בעשרים, ובאמירתם
 התחייבו עשרים וששה סלעים ודינר כיון שעליהם להוסיף
 חומש, ובאופן זה, **הַבְּעִלִּים קוֹדְמִין** בפדיון השדה, משום שגם
 כשהשני רוצה לפדות בעשרים וששה, אין הבעלים יכולים לומר
 העמדתו אחר במקומו שהרי חיונם מרובה מחיובו בדינר, ומשום
 כך עליהם לתת שלשים ואחד סלעים ודינר, שהם עשרים וששה
 סלעים ודינר שהתחייבו, עם תוספת חמשה סלעים כנגד עלויו
 של זה, **וְאֵם לֹא** – אולם אם הבעלים לא רצו מתחילה לפדות
 בעשרים ואחד סלעים, אלא רק בעשרים, הרי שהשני התחייב
 יותר מהבעלים, ואומרים הבעלים לגזבר **אֵתָא גִּבְרָא בַּחֲרִיקָא**,
 כלומר, בא אחר לפדות במקומנו, **וְאִמְרִים לוֹ** הגזברים לאחר,
הִנֵּינִתְךָ – וזית בפדיון השדה.

משנה

בהקדמה לסוגיות הבאות, יש לבאר את ענין ה'חרם': נאמר
 בתורה (ויקרא כז כח), **אִךְ כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִחְרֹם אִישׁ לֹה' מִכָּל**
אֲשֶׁר לוֹ, מֵאֲדָם וּבִהְמָה וּמִשְׁדָּה אֲחֻזָּתוֹ לא יִכְבֵּר וְלֹא יִגָּאֵל, **כָּל**
חָרֵם קִדָּשׁ קִדָּשִׁים הוּא לֹה', ודרשו חכמים (תוספתא פ"ד ה"ג),
 שתחילת הפסוק **אִךְ כָּל חָרֵם אֲשֶׁר יִחְרֹם אִישׁ לֹה'**, עוסק בחרמי
 להנים, כלומר, באדם שאמר 'נכסים אלו חרם לכהנים', שקדשו
 הנכסים וצריך ליתנם לכהן ואין להם פדיון, והנהגה מהם בעודם
 בבית הבעלים מעל. ולאחר שנתנם לכהן, הם יוצאים לחולין
 ונעשים ממונו של כהן כמבואר לקמן (כט.). והמשך הפסוק **כָּל**
חָרֵם קִדָּשׁ קִדָּשִׁים הוּא לֹה', עוסק בחרמי גבוה, כלומר, באדם
 שאמר 'נכסים אלו הרי הם חרם לבדק הבית' או 'חרם לֹה',
 שקדשו הנכסים והם ממון בדק הבית ככל דבר שהוקדש לבדק
 הבית, והנהגה מהם מעל, ואין קדושתם פוקעת במסירתם ליד
 הגזבר, אולם ניתן לפדותם. ואם אמר 'הרי זה חרם' סתם, נחלקו
 תנאים להלן (ע"ב) האם הם חרמי כהנים או חרמי גבוה.

הסוגיות להלן עוסקות בדין מחירים שדות ומטלטלין, והסוגיא
 העוסקת במחירים עבדו, נשנתה במסכת גיטין (לח.).

ובזמן הזה, שנינו לקמן (כט.) **אִין שַׁדָּה חָרֵם נוֹהֵג אֵלָא בּוֹזֵמ**
שְׁהוּבֵל נוֹהֵג, ומבואר שם, שהינה רק בקרקעות שבארץ
 ישראל, אולם במטלטלין וכן קרקעות חוץ לארץ שדינם
 כמטלטלין, דין חרם נוהג אף כשאין היובל נוהג.

עוד שנינו (ע"ז יג.) **אִין מְקַדִּישִׁין ואִין מַחְרִימִין ואִין מַעֲרִיכִין בּוֹזֵמ**
 הוּזָה ואם הקדיש והחרים והעריך, בהמה תיעקר, פירות כסות
 ירקבו, מעות וכלי מתכות ויוליכם לים המלח, ופירש רש"י (שם)
 ד"ה ואין, שתנא זה סובר ש'סתם חרם' הוא חרם לבדק הבית
 וראה לקמן (ע"ב), וכיון שאין הבית קיים, יש לחשוש שיבוא
 לידי תקלה שיהנו מההקדש ויעברו באיסור מעילה. אמנם
 התוספות (יומא סו. ד"ה ואין) כתבו בשם ר"י, שניתן לבאר את
 הברייתא אף למאן דאמר שסתם חרם לכהנים, שהרי שייך בהם
 תקלה כזו למן שלא באו ליד הכהן. אלא שבזמן הבית היו קדשים
 מצויים וכולם היו בקיאים וזהירים בענייני קדושה, ובזמן הזה
 שאין הקדשים מצויים, אין רגילות להזהר בהם. וכן שבזמן הבית
 הכהנים היו יותר מצויים, ולא היו הבעלים משהים את החרם
 בידם, אלא נותנים אותו מיד לכהן.

ואם עבר והחרים לכהנים בזמן הזה, בקרקע בארץ ישראל לא
 חל החרם, ואילו בחוץ לארץ נותנה לכהנים שבאותו מקום וכן
 במטלטלין בכל מקום. ואם עבר והחרים לגבוה, בקרקע שבארץ
 ישראל לא חל החרם, ובקרקע שבחוץ לארץ דינה כמטלטלין
 שבסמוך, ובמטלטלין יש לו לאבדן כמבואר בעבודה זרה (שם),
 או פודה אותם בדבר מועט.

ערכין. פרק שמיני - המקדיש שדהו דף כח עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזליץ)" קעט
רש"י

והיכי דמי כגון דאמרי בעשרים ואחד - דהוי בין קרן בין חומש עשרים וש
דינר, וזה מוסיף חמשה, היינו שלשים ואחד ודינר. הבעלים קודמין - דאי הוה
יהבינן ליה להאי הוה פסיד הקדש דינר ממאי דאמור ברישא, הלכך הדרי
אבעלים על כרחיהו. ואם לאו אומר לו לזה הנעתך - דאמרי בעלים: אתא

דתנו רבנן מכל אשר לו ולא כל אשר לו - ואם תאמר: והא האי קרא בחרם
הניתן לכהנים כתיב, דהא בספיה דקרא כתיב: "לא ימכר ולא יגאל",
ואילו חרמי בדם הבית יש להם פדיון כהקדש, והיכי קאמר במתניתין: "ומה אם
לגבוה" כו' והא לאו לגבוה הוא כי אם לכהנים! ועוד: דאיכא בפרק "השולח"

(גיטין לחגב) "מאדם" - אלו עבדיו
ושפוחיו הכנענים. ופרך מינה לרב
דאמר: המקדש עבדו יצא לחירות,
דלמיתו עם קדוש קאמר. ומאי קפריך?
והא בחרמים אין בהן קדושת הגוף, ולא
דמי למקדש, לומר דלמיתו עם קדוש
קאמר! ויש לומר: דאפילו בחרמים הניתנין
לכהנים יש בהן קדושת הגוף, כדנני לקמן
בפירקין (כטא): חרמים כל זמן שהן בבית
בעלים דרי הן כהקדש לכל דבריהם, נתנם
לכהן - הרי הן כחולין, אלמא אית בהו
קדושת הגוף. (אלא) ותלמוד לומר!
בהמה מה בהמה יש לו רשות למכור
לעולם - ואם תאמר: אם כן שדה אחוזה
נמי, שהרי אם מכרה חזרת לבעלים
ביובול ויש לומר: דמכל מקום יש לו רשות
להוציא מידו לעולם, כגון אם הקדישה
וגאלה אחר, שמתחלקת לכהנים ביובל, אי
נמי, יש לומר דהכי פירשו: מה בהמה יש
לו רשות למכרה, ושדה אחוזה נמי כל זמן
שהיא בידו יכול הוא למכרה - מה שאין
כן בבית דמשתגליל אין לו רשות למכרה.
החרים מטלטלין נותנן לכל בהן שירצה
שנאמר כל חרם בישראל לך יהיה - אין
זה עיקר דרש, דהא קרא איצטריך כדדריש
ליה לקמיה: נתנו לכהן - הרי הוא כחולין
לכל דבריו, שנאמר: "כל חרם בישראל לך
יהיה". והא דאמר הכא: נותנן לכל בהן
שירצה - מסבירא הוא, כמו תרומה
שנותנה לכל בהן, ואין צריך ליתנה לכהן
שבאותו משמר. ועוד, אי הוי עיקר דרשא,
מאי הא דפרך לקמן: ליקיש מטלטלין
לקרקעות? והלא גזירת הכתוב היא! אלא
שמע מינה דלאו עיקר דרשה הוא זה.
שדה

"בהמה", מה בהמה יש לו רשות למכרה לעולם - אף כל שיש לו רשות למכרה לעולם.
"אמר רבי אלעזר בן עזריה: אם לגבוה אין אדם רשאי" כו'. היינו תנא קמא! איכא בינייהו דרבי אילא, דאמר רבי אילא: באושא
התקינן, וזה יבזבז אל יבזבז יותר מחומש. מעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? רבי יששב, ואמרי
לה: רבי יששב, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? רבי עקיבא. משנה הפחרים בגו ובתו, ועבדו ושפחתו העברים, ושדה מקנתו -
אין מותרמין, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. הפהנים והלויים אין מחרמין, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: הפהנים אין
מחרמין - שהחרמין שלהן, והלויים מחרמין - שאין החרמין שלהן. אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה בפרקקעות, שנאמר: "כי
אחזת עולם היא להם", ודברי רבי שמעון במטלטלין, שאין החרמין שלהן. גמרא ורבי יהודה, בשלמא פהנים אין מחרמין -
שחרמין שלהן, אלא לויים, בשלמא מקרקעי לא מחרמי - דכתיב: "כי אחזת עולם היא להם", אלא מטלטלי לחרמין - אמר
קרא: "מכל אשר לו... ומשדה אחזתו", מיקיש מטלטלין לפרקקעות. ורבי שמעון, בשלמא פהנים - בראמין; אלא לויים, בשלמא
מטלטלים לחרים - דלא מיקיש, אלא מקרקעי אמאי? הכתיב: "אחזת עולם היא להם"! - מאי מחרמין נמי דקאמר - מטלטלי.
- והא מוקדמי ספא, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה במקרקעי ודברי רבי שמעון במטלטלי, מכלל דרבי שמעון מקרקעי נמי
קאמר! - הכי קאמר, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה לרבי שמעון בפרקקעות, שאף רבי שמעון לא נחלק אלא במטלטלין,
אבל בפרקקעות מודה ליה. אמר רבי חייא בר אבין: החרים מטלטלין - נותנן לכל בהן שירצה, שנאמר: "כל חרם בישראל

היכי דמי? דאמור בעשרים ואחד - הבעלים קודמין,
ואם לאו - אומר לו: הנעתך. משנה מחרים
אדם מצאנו ומבקר, ומעבדיו ומשפחותיו הפנענים,
ומשדה אחזתו, ואם החרים את פולם - אינם
מוחרמים, דברי רבי אלעזר. אמר רבי אלעזר בן
עזריה: מה אם לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל
נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא אדם חס על
נכסיו! גמרא מנא הני מילי? דתנו רבנן: "מכל
אשר לו" - ולא כל אשר לו, "מאדם" - ולא כל
אדם, "מבהמה" - ולא כל בהמה, "משדה אחזה"
- ולא כל שדה אחזה; וכול לא יחרים, ואם
החרים יהו מותרמין? תלמוד לומר: "אך", דברי
רבי אלעזר. אמר רבי אלעזר בן עזריה: מה אם
לגבוה אין אדם רשאי להחרים כל נכסיו, על אחת
כמה וכמה שיהא אדם חס על נכסיו! וצריכא,
דאי פתב רחמנא: "מכל אשר לו", הוה אמינא:
כל דאית ליה לא לחרים, אבל מין אחד לחרמיה
פוליה - פתב רחמנא: "מאדם" - ולא כל אדם; ואי
פתב רחמנא "מאדם", דלא סגיא ליה בלא עבדוה,
אבל שדה - סגיא ליה בדיסתורין; ואי אשמעין הני
תרתי - משום דהכא חיינתא והכא חיינתא, אבל
מטלטלין - ליתרמיניהו פוליה, צריכי. "בהמה" למה
לי? לכדתניא: יכול יחרים אדם בגו ובתו, עבדו
ושפחתו העבדים, ושדה מקנתו? תלמוד לומר:
"בהמה", מה בהמה יש לו רשות למכרה - אף
כל שיש לו רשות למכרה. והלא בתו קטנה יש
לו רשות למכרה, יכול יחרמנה? תלמוד לומר:

לד
"אמר רבי אלעזר בן עזריה: אם לגבוה אין אדם רשאי" כו'. היינו תנא קמא! איכא בינייהו דרבי אילא, דאמר רבי אילא: באושא
התקינן, וזה יבזבז אל יבזבז יותר מחומש. מעשה באחד שבקש לבזבז יותר מחומש, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? רבי יששב, ואמרי
לה: רבי יששב, ולא הניחו לו חבריו, ומנו? רבי עקיבא. משנה הפחרים בגו ובתו, ועבדו ושפחתו העברים, ושדה מקנתו -
אין מותרמין, שאין אדם מחרים דבר שאינו שלו. הפהנים והלויים אין מחרמין, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: הפהנים אין
מחרמין - שהחרמין שלהן, והלויים מחרמין - שאין החרמין שלהן. אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה בפרקקעות, שנאמר: "כי
אחזת עולם היא להם", ודברי רבי שמעון במטלטלין, שאין החרמין שלהן. גמרא ורבי יהודה, בשלמא פהנים אין מחרמין -
שחרמין שלהן, אלא לויים, בשלמא מקרקעי לא מחרמי - דכתיב: "כי אחזת עולם היא להם", אלא מטלטלי לחרמין - אמר
קרא: "מכל אשר לו... ומשדה אחזתו", מיקיש מטלטלין לפרקקעות. ורבי שמעון, בשלמא פהנים - בראמין; אלא לויים, בשלמא
מטלטלים לחרים - דלא מיקיש, אלא מקרקעי אמאי? הכתיב: "אחזת עולם היא להם"! - מאי מחרמין נמי דקאמר - מטלטלי.
- והא מוקדמי ספא, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה במקרקעי ודברי רבי שמעון במטלטלי, מכלל דרבי שמעון מקרקעי נמי
קאמר! - הכי קאמר, אמר רבי: נראין דברי רבי יהודה לרבי שמעון בפרקקעות, שאף רבי שמעון לא נחלק אלא במטלטלין,
אבל בפרקקעות מודה ליה. אמר רבי חייא בר אבין: החרים מטלטלין - נותנן לכל בהן שירצה, שנאמר: "כל חרם בישראל

שדה היצאה לכהנים ביובל נותנין (למי) ולמשמר) שפגע בו יובל – האי מלתא אינו מן הברייתא, אלא ממלתא דרבי חייא בר אבין אמר רב חסדא. כמאן דלא מקיש – ואם תאמר, הא דאמרן לעיל: בשלמא כהנים אין מחרימין דחרמים שלהם. והלא שדה חרמים צריך ליתנם לכהן שבאותו משמר, ואם כן

אם החרים כהן שדהו, אם אינו במשמרתו, אמאי אינו צריך ליתנה לכהן שבאותו משמר? וצריך לומר: דלרוחא דמילתא אמר הכי, שהרי אם החרים כהן שדהו אינו חרם, דכתיב: "אחוזת עולם הוא להם". ואף על גב דגבי לויס הוא דכתיב, מסתמא לכהנים נמי הכי הוא. ואם החרים הכהן מטלטלים, למאן דמקיש – פשיטא דאינו יכול להחרים. ואפילו למאן דלא מקיש – החרמים שלהן כדאמרן נותנו לכל כהן שירצה. וניחא נמי הא דאמר לעיל: ורבי שמעון, בשלמא כהנים כדאמרין, ומשום מטלטלין הוא דאמר הכי, אף על גב דאין מקיש, מכל מקום החרמים שלהם. אבל בקרקעות "אחוזת עולם" דכתיב גבי לויס – הוא הדין לכהנים כן. חרמי כהנים – פירוש: חרמים (ליתן) הניתנים לכהנים – אין להן פדיון, דכתיב: (ויקרא כו): "לא ימכר ולא יגאל". ועל כרחי' בחרמי כהנים איירי, אף על גב דסתמא כתיב. דאי בחרמי בדיק הבית – פשיטא דנפדין הן כדי לעשות מהן צרכי בדיק הבית. **אומדין** כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה אף על פי שאינו רשאי – (ליתן) פירוש: שאינו חייב, כמו "נושה" דמותרגמין: רשאי, כך פירש רש"י. ולפי זה אמר הרב רבי יעקב בר שמשון: הא דאיתא בפרק קמא דקדושין (לגא), אין בעל אומניות רשאין לעמוד בפני תלמידי חכמים בשעה שעוסקים במלאכתן – מיירי אפילו בעוסקין במלאכתם, ו"רשאי" רוצה לומר: חייבין, כמו "אף על פי שאינו רשאי" דהבא. רוצה לומר: אף על פי שאינו חייב. ואי מיירי במלאכת אחרים – ניחא למימר רשאין ממש. לכן בתו או לכן אחותו כהן – ולא מצי למימר לכן בנו או לכן אחיו, דכיון דחויא ליה הוי ליה ככהן המסייע בבית הגרנות, כדאיתא בפרק "עד כמה" (בבורות כו.ב), וכן פירש רש"י.

שקול

ואם נדרה – נותן את טובתו. "שור זה עולה" – אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להעלותו עולה אף על פי שאינו רשאי. הבכור, בין תם בין בעל מום – מחרימין אותו; וכיצד פוֹדִים אותו? אומדין כמה אדם רוצה ליתן בבכור זה ליתנו לכן בתו או לכן אחותו.

נמרא

לך יהיה – לאחר קאמר ליה רחמנא, וכל זרעו בכלל. **האשם המושב לה' לכהן** – בגזל הגר הכתוב מדבר, שהרי בישראל אין לך אדם מישראל שאין לו גואלי. אלא הגזול את הגר ונשבע והודה ואחר כך מת – משלם קרן וחומש לכהן ואשם למוזב. ואמרין בפרק "הגזול" בבבא קמא (קא,): "האשם" – זה הקרן, "המושב" – זה החומש, "מלבד איל הכיפורים" – זה איל אשם שמביא על שבעת שדיק שנושבע. **הרי ככהן שבאותו משמר** – שהרי קאמר קרא: שלכחן המכפר בו באיל הכפורים – יהא קרן וחומש. שדה היצאה כו' – רב חייא בר אבין קאמר לה. **פגע בו יובל כשבת** – דמשמרות מתחלפות, וחל בו יום הכיפורים בו ביום, לאיזו יתן? **למשמר היוצא** – שברשותו התחיל היובל אמש. **אמר רב נחמן בר יצחק תניא נמי הכי** – דבתר התחלה אולנין. **נמצאת אומר** – הואיל ושנת ארבעים ותשע התחיל שביעית, ושנה של אחריה יובל. **אחד יובל ואחד שביעית משמטין באחד** – ביום אחד, שביעית משמטת הלואת כספים, יובל מכירת קרקעות, אלא שהיובל כו'. **אדרבה** – טעמא דשניהם משמטים ביום אחד משום הכי, דשביעית בסופה יובל בתחילתה, דהשתא אשתכח דבין (והמשמות) של ערב שבת יובל נפקא שביעית, והדיא שעתא תרווייהו משמטין! **אלא תני הכי** – משמטין באחד מפני שהיובל בתחילתו ושביעית בסופה. **דרי' ישמעאל** – בפרק קמא דראש השנה (ח.ב), שמעא חזקה בר בילוי' – לאה רב חייא בר אבין. וליקיש פטלמלין – דחרם. לקרקעות – דחרם, דהא איתקיש, דכתיב: "מכל אשר לו ומשדה אחוזתו", ולימא דליתבו נמי מטלטלין לכהן שבאותו משמר. **לא תנא' היא** – רבי יהודה ורבי שמעון איפלגי לעיל בהא, דרבי יהודה מקיש ורבי שמעון לא מקיש. **משנה חרמי כהנים** – חרמים שהחרימם כדי לתתם לכהן, אין להם פדיון, דכתיב (ויקרא כו): "לא ימכר ולא יגאל". אבל חרמי בדיק הבית יש להם פדיון, דאיתתא דהכי אחרימינהו. דהא אין ראוי לבדק הבית אלא מעות. שחל החרם על קדשי קדשים כו' – כדמפרש: מחריס אדם את קדשיו וכו'. והיאך מוחרמים? והלא אינו שלו אלא אם נדר הן, דאמר: "הרי עלי עולה" והפריש בהמה לנדרו, ואחר כך החרמה, והואיל והוא חייב באחריותה אם מתה או נגנבה – נמצאת שלו היא, והוא נותן כל דמיה לכהן. ואת הבהמה יקריב לנדרו, דהא ודאי אית ליה פדיון, דלא גופא איחרם, דלאו ידידה הוא. **ואם נדרה היא** – דאינו חייב באחריותה אם היתה מתה, הא ודאי לא

חייב חרם, דלאו ידידה. **אלא בכדי מוכתה** – טובת הנאה שיש לו בה יתן לכהן. כיצד? "שור זה עולה", והחרימו – אומדין כמה אדם רוצה ליתן בשור זה להקריבו עולה שאינו חייב. כלומר, אדם שאינו חייב עולה, אם ימצא בול – נטלו להקריב דורון לקונו. וכאותן דמים יתן זה, שזו היא טובת הנאה שיש לו בה, שהרי אם מתה או נגנבה אינו חייב באחריותה, ומשהפרישה יצא ידי חובתו, ומעתה, אם תאבד – אינו מפסיד, אלא שלא הקריב דורון לקונו, הרי שהפסיד העלאת עולה שאינו חייב. ואית ספרים דכתב בהן: להעלות עולה שאינו רשאי, והיא היא. **רשאי** – לשון חייב, "נושה" (שמות כב) מתרגמין: רשאי. **וכיצד פוֹדִין אותו** – דהבכור גופו אינו מוחרם, שהרי אינו שלו אלא לכהן. **אלא אומדין** כמה אדם מישראל רוצה ליתן לבעל הבית זה ליתן בבכור – לכן בתו כהן או לכן אחותו, ואתה טובת הנאה יתן בעל הבית זה לכהן בשביל החרם. ודוקא נקט בן בתו כהן וכן אחיו כהן, דהאי ידידה לה להק' טובת הנאה הוי כהן – לא מצי ידיב ליה אגרא. ואף על גב דלאו משום ידידה ידיב ליה, כיון דלדידה נמי חיי הבכור – נראה ככהן המסייע בבית הגרנות לרדש ולזרות, כדי שיתנו לו תרומותיו בשכרו, ואשתכח דלא שקיל בתורת תרומה אלא בתורת שכר. והכי אמרין בבבורות בפרק "עד כמה" (כו.ב). **נמרא** – הרי הן בחקש – ויש בהן מעילה.

שמשמטת בְּסוּפָהּ, משום דְּכְתִיב בפרשת שמיטה (דברים טו א),
 'מִקֵּץ שְׁבַע שָׁנִים תַּעֲשֶׂה שְׁמִטָּה', ומשמע, שבסוף השנה
 השביעית תחול השמיטה. אֲלָא דין זה שהיובל משמט בְּתַחֲלִיתוֹ
 אינו מובן, שהרי בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים הוא משמט ולא בראש השנה,
 דְּכְתִיב בפרשת היובל (ויקרא כה ט-י), 'בְּיוֹם הַכִּיּוּרִים תַּעֲבִירוּ
 שׁוֹפָר בְּכָל אֲרָצְכֶם, וְקִדְשְׁתֶּם אֶת שָׁנַת הַחֲמִשִּׁים שָׁנָה וְגו'
 וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל אָחִיו, וְהָיְינוּ שְׂבוּיִם הַכִּיּוּרִים תּוֹקְעִים בְּשׁוֹפָר,
 ואז חוזרים הקרקעות לבעליהם. מיישבת הגמרא: הָא מְנִי –
 מִיָּדוּ הַתְנָא שְׁנָה ברייתא זו שהיובל חל בתחילתו, רַבִּי
 יִשְׁמְעֵאל בְּנֵי שְׁל רַבִּי יוֹחָנָן בֶּן בְּרוּקָה הֵיא, דְּאָמַר (ר"ה תו),
 מִרָאשׁ הַשָּׁנָה הוּא דְחִיל הַיּוֹבֵל, ולשיטתו, שמיטת כספים
 והפקעת היובל חלים בכניסת שנת היובל שהוא סוף השמיטה
 ותחילת היובל.
 אומרת הגמרא: שְׁמִעָה חֻקָּה בְּרַ בְּיָלְוִטוּ לשמועה זו של רבי
 חייה בר אבין, וְאִיל אֲמַרָה קָמִיה דְּרַבִּי אֲבָהוּ – והלך ואמרה
 לפני רבי אבהו, והוא הקשה על דבריו, מדוע חילק רבי חייה בר
 אבין בין מטלטלין לקרקעות, וְלִקְיָשׁ מְטַלְטְלִי לְקַרְקָעוֹת – הרי
 הוקשו מטלטלין לקרקעות, והיינו, שכתוב בפרשת שדה חרמים
 (ויקרא כז כח) 'מִקְל אֲשֶׁר לוֹ וְגו' ומשדָּה אֲחֻזָּתוֹ, והתבאר לעיל
 (ע"א) שהכתוב 'מִקְל אֲשֶׁר לוֹ' נדרש על מטלטלין, וכיון שהקיש
 הכתוב מטלטלין לקרקעות, היה לו להשוותם גם בדין זה. והשיב
 לו, וְכִי לֹא מַחְלֻקַת תְּנָא הֵיא, דְּאָמַר – שיש תנא דְּמִקְיָשׁ
 מטלטלין לקרקעות וְאִמָּר דְּלֵא מִקְיָשׁ, וכיון שנחלקו תנאים
 בדין זה, אין להקשות על רבי חייה בר אבין, שהרי הוא אמר את
 דינו כְּמֵאן דְּאָמַר שְׁלֵא מִקְיָשִׁין מטלטלין לקרקעות.

משנה

משנתנו ממשיכה לעסוק בדין חרמים, ומבארת דין חרמי כהנים:
 חֲרָמִי בְּהֵינִי – נכסים שהוחרמו כדי לתת אותם לכהנים, אֵין
 לָהֶם פְּדִיּוֹן – לא ניתן לפדותם, משום שנאמר בהם (שם) 'לֹא
 יִמְכְּרוּ וְלֹא יִגָּאֻלוּ, אֲלָא נִזְתָּנִים אותם לְכַהֲנִים בְּתְרוּמָה, ולאחר
 שבאו ליד הכהן הם יוצאים לחולין, והרי הם כממונו לכל דבר,
 וכמבואר בגמרא.
 המשנה מביאה מחלוקת בחרם שלא התפרש האם הוא לכהנים
 או לבדק הבית: רַבִּי יְהוֹדָה בֶּן בְּתִירָא אָמַר, סָתָם חֲרָמִים –
 אדם המחרימ מנכסיו בסתם, ולא פירש האם מחרימ לבדק הבית
 או לכהנים, הרי הם מוחרמים לְבִדְק הַבַּיִת, שְׁנֵאמַר בפרשת
 חרמים (ויקרא כז כח), 'כָּל חָרֵם קִדָּשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה',
 ומשמע, שכל חרם הוא לבדק הבית, אלא אם פירש בו שהוא
 לכהנים. וְחֲכָמִים אָמְרִים, סָתָם חֲרָמִים הֵרִי חֵם לְכַהֲנִים,
 שְׁנֵאמַר בשדה אחוזה שיוצאת לכהנים ביובל (שם כז כא)
 'כִּשְׁדָּה הַחֶרֶם לְכַהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ומשמע, שסתם שדה החרם
 היא לכהנים. שואלת המשנה: אִם בֶּן שְׁתֵּם חֲרָמִים חֵם לְכַהֲנִים,
 לָמָּה נֵאמַר בפרשת חרמים 'כָּל חָרֵם קִדָּשׁ קָדָשִׁים הוּא לַה',
 שמשמע שחרם סתם הוא לבדק הבית. משיבה המשנה: פֶּסוּק זֶה
 בא ללמדנו, שֶׁהַחֶרֶם חָל גַּם עַל קִדָּשִׁי קָדָשִׁים וְעַל קִדָּשִׁים
 קְלָיִם וכמבואר בסמוך.
 המשנה מבארת את דין החרמת נכסים שהוקדשו ואת דיני
 פדיונם: מִחֲרָם אֲדָם – יכול אדם להחרים אֶת קִדָּשָׁיו שֶׁכָּבַר
 הקדיש, בֶּין קִדָּשִׁי קָדָשִׁים, וכגון עולה, או חטאת ואשם, וְבֶין
 קִדָּשִׁים קְלָיִם, וכגון תודה, מעשר בהמה, בכור וקרבת פסח. אולם
 יש חילוק בחיובו, אִם החרים בהמה שהקדישה בְּדָר, כלומר,
 שאמר 'הרי עלי עולה' והפריש בהמה לעולתו, כיון שחיוב
 באחריות בהמה. היא כממונו וכל החרם על כל שווי הבהמה,
 ונִזְתָּן לַכֹּהֵן דְּמִיָּהּ – מעות כנגד כל שווי הבהמה, הוא הבהמה
 יקריב לנדרו. וְאִם החרים בהמה שהקדישה בְּנִדְבָה, וכגון שאמר

לֵךְ יְהִיָּה, והיינו, שצריך לתת את החרמים לכהנים, ויכול לתת
 אותם לכל כהן שירצה. ואם הֲחָרִים מִשְׁדוּתָיו, נִזְתָּן לְכַהֵן
 שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר, ולא לכל כהן שירצה, שְׁנֵאמַר בפרשת שדה
 אחוזה (ויקרא כז כא), 'כִּשְׁדָּה הַחֶרֶם לְכַהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ',
 וְגַמַּר – ונלמד דין זה בגזירה שוה 'לכַּהֵן' לְכַהֵן מְגוֹל הַגֵּר,
 והיינו, שלגבי קרן ואשם של גזל הגר כתוב (במדבר ה ח) 'הָאָשָׁם
 הַמּוֹשָׁב לַה' לְכַהֵן, ולגבי שדה החרם כתוב (ויקרא שם) 'כִּשְׁדָּה
 הַחֶרֶם לְכַהֵן תִּהְיֶה אֲחֻזָּתוֹ', ויש ללמוד, כשם שקרן ואשם של
 גזל הגר ניתנים לכהן שבאותו המשמר, כך שדות החרם ניתנים
 לכהן שבאותו משמר.
 שואלת הגמרא: וְהָתָם בְּגוֹל הַגֵּר, מְנָלָן – מנין שהקרן והחומש
 ניתנים רק לכהן שבאותו משמר. משיבה הגמרא: דְּתִנָּא
 בברייתא (ב"ק קט), נאמר בפרשת גזל הגר (במדבר שם), 'וְאִם
 אֵין לְאִישׁ גָּאֵל לְהָשִׁיב הָאָשָׁם אֵלָיו, הָאָשָׁם הַמּוֹשָׁב לַה' לְכַהֵן,
 ולכאורה יש סתירה בפסוק, שבתחילה משמע שהוא לה', דהיינו
 להקדש, ואילו מההמשך משמע שניתן לכהן. אלא כך יש
 לדרוש את הפסוק, קָנָא הָשָׁם – קנה ה' את הקרן והחומש,
 וְנִתְּנוּ ה' לְכַהֵן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר. שואלת הברייתא: אִתָּה אָמַר
 שנתנו לכהן שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר, או שְׁמָא אֵינוּ כֵךְ, אֲלָא ניתן לתת
 לְכָל כַּהֵן שִׁירְצָה הַגּוֹל, ואף שלא באותו משמר. משיבה
 הברייתא: בְּשָׂהוּא אָמַר בהמשך הפסוק (שם), 'מִלְכָּד אֵיל
 הַכִּיּוּרִים אֲשֶׁר יִכְפֹּר בּוֹ עָלָיו, והיינו, שהגול נותן לכהן את
 הקרן והחומש מלבד קרבן האשם שנותן לו שיכפר בו עליו, הֲרִי
 שִׁבְכָהּ שְׁבָאוֹתוֹ מִשְׁמֶר הַתְּבוֹב מְדַבֵּר, שהרי הכהן המקריב
 את האשם, הוא מאותו המשמר.
 הגמרא מביאה דין נוסף שאמר רבי חייה בר אבין: שְׁדָה הַיּוֹצֵאָה
 לְכַהֲנִים בְּיּוֹבֵל – שדה אחוזה שהוקדשה ולא רצו הבעלים
 לגאולה או שקנאה אחר מהקדש, והיא יוצאת מרשות הבעלים
 ביובל ומתחלקת לכהנים (לעיל כה ע"א וע"ב). נִזְתָּנָה לְכַהֲנִי
 הַמִּשְׁמֶר שְׁפַעַע בּוֹ יּוֹבֵל – שחל היובל בזמן עבודתם.
 מסתפקת הגמרא: אִיבְעִיא לָהּ לְכַהֵן הַשִּׁיבָה, פָּנַע בּוֹ יוֹם כִּיפּוּר
 של יובל בְּשָׂבָת שְׁעוּבָדִים מִשְׁתִּי מִשְׁמֶר, מֵאִי – מה הדין,
 האם המשמר שעובד עד אחר קרבן מוסף וזכה בשדה, או
 המשמר שמתחיל את עבודתו אחר כך. משיבה הגמרא: אָמַר
 רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אֲמִי מִשְׁמִיָּה דְחוּלְפָנָא, נִזְתָּנָה לְמִשְׁמֶר הַיּוֹצֵאָה –
 המסיים את עבודתו באותה השבת, משום שהיובל חל בתחילת
 הלילה וזכו בו או כהני המשמר היוצא.
 הגמרא מביאה ראייה לדברי רבי חייה בר אמי: אָמַר רַב נָחֻמָּן
 בְּרַ יִצְחָק, תִּנָּא [נְמִי הָבִי] בברייתא שהיובל חל בתחילת
 הלילה, ששינינו בברייתא, שכיון ששנת ארבעים ותשע היא
 שמיטה, והשנה שלאחריה היא יובל, נִכְצָאת אִתָּה אָמַר,
 שְׁאָחַד יּוֹבֵל וְאָחַד שְׁבִיעִית – בין היובל ובין השמיטה, מִשְׁמָטִין
 בְּאָחַד, אֲלָא שְׁיּוֹבֵל משמט את הקרקעות בְּתַחֲלִיתוֹ – בתחילת
 השנה, וְאִילוּ הַשְּׁמִטָּה משמטת את הכספים בְּסוּפָהּ – בסוף
 השנה. מקשה הגמרא: מלשון הברייתא משמע, שיוכל ושמיטה
 דומים בכך שמשמטים בזמן אחד, אלא שחלוקים בכך שהיובל
 משמט בתחילתו והשמיטה משמטת בסופה, והרי אֲדַרְבָּתָה, כל
 מה שדומים זה לזה שמשמטים בזמן אחד, מִשּׁוֹם הֵכִי הוּאִי –
 הוא מחמת שהיובל משמט בתחילתו והשמיטה משמטת בסופה,
 משום שסוף שנת השמיטה הוא תחילת שנת היובל, ונמצא
 ששניהם משמטים באותו זמן. מיישבת הגמרא: אלא אִמָּא
 בלשון הברייתא כך, 'נמצאת אתה אומר אחד יובל ואחד
 שביעית משמטין כאחד מִפְּנֵי שְׁהַיּוֹבֵל וְכוּ' משמט בתחילתו
 והשמיטה בסופה. הרי שהיובל חל בתחילת הלילה, שהוא סוף
 השמיטה.
 מקשה הגמרא על הברייתא: בְּשִׁלְמָא שְׁבִיעִית, מובן מה ששינו

גמרא

הגמרא מביאה ברייתא בענין מה ששנינו במשנה 'חרמי כהנים אין להם פדיון' תנו רבנן בברייתא, חרמי כהנים, אין להן פדיון – לא ניתן לפדותם, ונותנין אותם לבקן. דין נוסף, חרמים שהחרמו לכהנים, כל זמן שהן בבית הקדשים, הרי הן כהן קדש לכל דבריהן, ואסורים בהנאה, והנהנה מהם מעל, שנאמר (ויקרא כז כח) 'כל חרם (בישראל) קדש קדשים הוא לה', והיינו, שכל החרמים נתפס בהם קדושה כקדשים. אולם לאחר שנתנו לבקן, הרי הן לכל דבריהן כחולין – כשאר ממונו של כהן, שנאמר (במדבר יח יד) 'כל חרם בישראל לך יהיה', והיינו, שכשהכהן זוכה בחרם, הרי הוא שלו כשאר ממונו.

שנינו במשנה: רבי יהודה בן בתיא אומר, סתם חרמים – שלא פירש אם לכהנים או לבדק הבית, הרי זה חל לבדק הבית וכו' וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים. הגמרא דנה בשיטות התנאים בדין סתם חרמים. שואלת הגמרא: בשלמא דין זה של רבנן, שסתם חרמים לכהנים, מובן, בדיקא מפרשי מעמייהו ומעמא דרבי יהודה בן בתיא – משום שחכמים פירשו את טעמם וכן דרשו באופן אחר את הפסוק ממנו דרש רבי יהודה בן בתיא שסתם חרמים לבדק הבית, אלא הדין של רבי יהודה בן בתיא שסתם חרמים לבדק הבית, אינו מובן, שהרי לדבריו קשה, ה"א – פסוק זה שנאמר בו (ויקרא כז כא) 'בשדה החרם לבקן תהיה אחזתו', שממנו דרשו חכמים שסתם חרמים לכהנים, מאי עביר ליה – מה הוא דורש ממנו.

משיבה הגמרא: פסוק זה מיבעיא ליה – נצרך לו לרבי יהודה בן בתיא, לבדק הבית בברייתא, נאמר לגבי שדה אחוזה שיוצאת לכהנים, 'בשדה החרם לבקן תהיה אחזתו', וצריך ביאור, מה תלמוד לומר – מה בא פסוק זה ללמדנו במה שדימה את שדה אחוזה היוצאת ביובל לשדה החרם. ומבארת הברייתא, הפסוק בא ללמדנו בזה דין זה, מנין לבקן שהקדיש שדה חרמו – שדה שזכה בה מישאל שהחרים שדהו, והקדישה הכהן ולא גאלה מיד הגזבר, שלא יאמר הכהן, הואיל ואם לא גאל את השדה ותפדה על ידי אחר, היא יוצאה לבקנים ביובל, והרי עכשיו היא תחת ידי, שהרי אני מוחזק בה, ואם כן תהא כולה שלי כשתצא מהקדש ביובל, ולא תתחלק לכל בני המשמר. והלא דין וקל וחומר! הוא שאזכה בה לבדי ביובל, שאם בשדה אחוזה של אחרים היוצאת ביובל לכהנים, אני זוכה בחלק בשדה, על אף שלא היתה ברשותי מעולם, אם כן, בשל עצמי – בשדה שהיתה שלי, ואף כעת היא תחת ידי, לא כל שכן שאזכה בה ביובל, ואף תהא כולה שלי. לכך תלמוד לומר, 'בשדה החרם לבקן תהיה אחזתו', כלומר, שדין שדה אחוזה הוא כדין שדה החרם. ומבארת הברייתא: וכי מה למדנו משדה החרם לשדה אחוזה, אלא מעתה יש לנו לומר, הרי זה – שדה החרם! לא למד על שדה אחוזה, כמשמעות לשון הפסוק, ונמצא למד ממנו, וכך היא הדרשה, מקיש שדה חרמו של כהן, שזכה בה ממנו שהחרים ישראל, לשדה אחוזה של ישראל, והיינו, מה שדה אחוזה של ישראל שנגאלה על ידי אחד מהכהנים, יוצאה ביובל מתחת ידו של הכהן שפדאה, ומתחלקת לכל הכהנים שבאותו משמר, אף שדה חרמו של כהן שהקדישה, יוצאה ביובל מתחת ידו של כהן זה, ומתחלקת לאחיו הכהנים.

שואלת הגמרא: ואידך – וחכמים שלמדו מפסוק זה שסתם חרמים לכהנים, מנין להם שכהן שהחרים שדה חרמו אינו יכול ליכות בה לעצמו. משיבה הגמרא: הם למדו דין זה מ'חרם' 'החרם', כלומר, כיון שלא נאמר בפסוק 'בשדה חרם' אלא נאמר 'בשדה החרם', יש לדרוש את יתור האות ה"א לדין זה של כהן שהקדיש שדה חרמו.

שואלת הגמרא: ואידך – ורבי יהודה בן בתיא שלמד דין זה מעצם הפסוק, מה הוא דורש מיתור האות ה"א. משיבה הגמרא: דיוק זה של 'חרם' 'החרם', לא משמע ליה – הוא סובר שאין זה נחשב יתור.

שואלת הגמרא: ורבי יהודה בן בתיא שלמד מלשון הפסוק (שם כז כח), 'כל חרם קדש קדשים הוא לה', שסתם חרמים לבדק הבית, אם כן, דין זה דחל החרם גם על קדשי קדשים ועל קדשים קלים, שלמדו חכמים במשנה מפסוק זה, מנא ליה – מנין הוא לומד דין זה. משיבה הגמרא: סבר ליה בדין זה פרבי ישמעאל המובא במשנה להלן, שמסתירת לשון הכתוב לגבי בכור האם יש להקדישו או לא, יש לדרוש שאין חיוב להקדיש את ה'בכור', כיון שקדושה זו חלה מאליה, אלא שניתן להחרים בכור על אף שכבר חלה עליו קדושה מומן לידתו, והוא הדין בכל הקדשים שאפשר להחרים, או להקדישם לבדק הבית על אף שכבר חל עליהם קדושת הגוף.

הגמרא מבררת כמי ההלכה במחלוקת התנאים במשנתנו בסתם חרמים: אומר רב, הלכה פרבי יהודה בן בתיא שסתם חרמים לבדק הבית. שואלת הגמרא: ורב, וכי שכיב – הניח את שיטת רבנן ועביר – ופסקו פרבי יהודה בן בתיא שהוא יחיד. משיבה הגמרא: ברייתא איפכא תניא – רב שנה ברייתא להיפך מלשון המשנה, כלומר, 'רבי יהודה בן בתיא אומר סתם חרמים לכהנים וחכמים אומרים סתם חרמים לבדק הבית', ופסק חכמים שבברייתא, שסתם חרמים לבדק הבית.

שואלת הגמרא: ורב, וכי שכיב למתניתין ועביר בגירסת הברייתא. משיבה הגמרא: רב, מתניתין נמי איפכא תני – שנה להיפך גם בלשון המשנה, וכגירסתו בברייתא, ופסק כשיטת חכמים על פי גרסתו.

שואלת הגמרא: מאי חזית דאפכת מתניתין מקמי ברייתא – מה ראה רב להפוך את גירסת המשנה ולשנותה כלשון הברייתא, נסיד ברייתא מקמי מתניתין – היה לו להפוך את גירסת הברייתא ולשנות בה כלשון המשנה. משיבה הגמרא: רב נמייה נמיר – קיבל מרבותיו שלשון המשנה שלפניו משובשת היא ויש לגרסה בה להיפך מגירסתו.

שואלת הגמרא: אי הכי, מדוע אמר רב שהלכה פרבי יהודה בן בתיא, הרי הלכה פרבנן מיבעי ליה לומר, שהרי פסק כשיטת חכמים על פי גרסתו במשנה. משיבה הגמרא: הכי קאמר רב, למאי דאפכיתו ותניתו – לדבריהם שהפכתם את גירסת המשנה מהגירסא שקיבלתי מרבותי, ושניתם בה רבי יהודה בן בתיא אומר סתם חרמים לבדק הבית וכו' וחכמים אומרים סתם חרמים לכהנים, יש לפסוק שהלכה פרבי יהודה בן בתיא שסתם חרמים לבדק הבית.

הגמרא מביאה מעשה באדם שהחרים את נכסיו בסתם, ונחלקו אמוראים מה עליו לעשות עם הנכסים: ההוא נכרא, דאחרמינהו לנכסיה – שהחרים את נכסיו בפומבדיתא, ולא פירש אם לגבוה או לכהנים. אתא לקמיה דרב יהודה – בא אותו אדם לפני רב יהודה לשואלו מה יעשה עם הנכסים. אמר ליה רב יהודה, שקול וקח ארבעה זוזי ואחיל עליהו – וחלל עליהם את נכסין, ושידניהו – ותשליך את המעות בגורא, ולישתרו לך – ויתורו לך הנכסים. מוכיחה הגמרא: אימא קסבר רב יהודה שסתם חרמים הם לבדק הבית וכו' רבי יהודה בן בתיא, ומחמת כן אמר לו לחלל את הנכסים ולזרוק את המעות לנהר ולא אמר לו שיתנם לכהן.

שואלת הגמרא: במאן – כשיטת מי אמר רב יהודה שניתן לחלל את הנכסים על ארבעה זוזים, אף שהם שוים הרבה יותר מכך, האם נאמר שהוא בפומבדיתא, דאמר הקדש שוה מנה שחיללו על שוה פרוטה, הרי הוא מחולל, על אף שחיללו בפחות

ערכין. פרק שמיני – המקדיש שדהו דף כט עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזליץ)" קפג רש"י

1 הרי הן בחולין — כשאר ממונו של כהן. בשלמא רבנן — דמתניתין, מפרשי טעמא
2 וקרא דרבי יהודה, כדקתני: אם כן למה נאמר "כל חרם" כו'. שהקדיש שדה חרמו
3 — שדה שהחרים ישראל והגיע לחלק כהן שדה, שלא יאמר: הואיל וכשיגיע יובל,
4 אם לא אפדנה אני מיד גובר ויגאלנה אחר — תתחלק לכהנים ביובל כדין מקדיש
5 שדה אחוזה, דהא שדה חרם לגבי כהן
6 אחוזה היא, כדכתיב: "כשדה החרם לכהן"
7 תהיה אחוזתו, ועבשיו שאני מחזק בה —
8 תהא שלי, שהרי דין הוא: בשל אחרים אני
9 זוכה, אם היה ישראל מקדיש שדה אחוזתו
10 כשיגיע יובל תתחלק לי, בשל עצמי לא
11 כל שכן? תלמוד לומר כשדה החרם כו' —
12 דהאי קרא במקדיש שדה אחוזה כתיב.
13 מה למנו משדה החרם על שדה אחוזה
14 כו' — מה שדה אחוזה שהקדיש ישראל
15 וגאלה אחד מן הכהנים — תצא מידו
16 ביובל ותתחלק לכל בני המשמר, כדאמר
17 בפירקין דלעיל: אחוזתו שלו ואין זו שלו
18 אף שדה חרמו כו'. סבר לה כרבי
19 — ישמעאל — דמפיק לה במתניתין מ"מקדיש"
20 ו"אל מקדיש". הלבב כרבי יהודה כו'
21 בתירא — דסתם חרמים לבדק הבית.
22 כריתא איפכא תניא — דרבנן אמרי
23 לבדק הבית, ורבי יהודה לכהנים. רב
24 גמריה גמיר — מרביה, דרביה אנגמריה
25 דמתניתין משבשתא היא. ושדינהו לארבע
26 זוזי בנהרא — דהקדש הן לבדק הבית.
27 דאי לבחן — לית להו פדיון, ולכחן בעי
28 מיתביניהו. בזמן הזה — דליכא בית, וליכא
29 פסידא, אלא איסורא הוא דרביעא עלייהו
30 — אפילו לכתחלה נמי. אין עבד עברי נוהג
31 — דאינו נמכר בזמן הזה. ואין שדה אחוזה
32 דין שדה אחוזה, שתהא נגאלת בגירוע.
33 אלא אם ירצה הלוקח להחזירה לו בדמים
34 שירצה — מחזיר, ואם לאו — אין כופין
35 אותו. וכן דין מקדיש שדה אחוזה בזמן הבית
36 ואין היובל נוהג, כגון משגלו שבת ראובן
37 וגד, שבתלו היובלות — אין נגאלת אלא
38 בשויה. אין בתי ערי חומה נוהגין — דלא
39 כייפנין ליה ללוקח, אם בא מוכר לגאלה.
40 אפילו בתוך שנה. אין גר תושב נוהג —
41 שיהא ישראל מצווה להחיותו. גר תושב —
42 שקיבל עליו שלא לעבוד עבודה זרה, ואוכל
43 נבילות. כתיב — בעבד עברי: "כי טוב לו
44 עמך, וכתיב בגר תושב: "עמך ישב" וגו'.
45 ד"לא תסגיר עבד אל אדוניו" בגר תושב
46 משתעי, דהכי מוקמינן לה במסכת גיטין
47 בפרק "השולח גט" (מזא, ו) וכתיב בתריה
48 "עמך ישב בקרבך" וגו'. מכל מקום לתרווייהו
49 קשיא, דקתני: אין שדה חרמים נוהג אלא
50 בזמן יובל. מקרקעי — אין נוהגין, כדכתיב:
51 "בצאתו ביובל כשדה החרם". משנה
52 כתוב אחד אומר תקדיש — גבי בכור,
53 דכתיב: "כל הבכור וגו'" תקדיש" (דברים)
54 טו. וכתוב אחד אומר לא יקדיש — "אך
55 בכור אשר יבכר לה" בבבבמה לא יקדיש
56 איש אותו" וגו' (ויקרא כז). הקדש עילוי —
57 להעלותו בדמים, ויתן טובת הנאתו לכהן.

1 שקול ארבע זוזי ואחיל עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרי לך — ואם תאמר: והא
2 אמר בפרק קמא דעבודה זרה (יגא): אין מקדישין ואין מחרימין ואין
3 מעריכין בזמן הזה, ואם הקדיש והחרים והעריך — בהמה תעקר, פירות וכלים
4 ירקבו. והכא בזמן הזה איירי, כדמסיק הכא. ואמאי לא אמרינן ירקבו? וצריך
5 לומר: דדוקא במטלטלין קאמר דירקבו,
6 דלא אתי בהו לידי תקלה אם ממתנינים עד
7 שירקבו. והכא במקרקעי איירי, דאם ימתין
8 (לאו) אתי לידי תקלה. והכי נמי איתא
9 בסמוך דאמר: והא מעשה דפומבדיתא
10 מקרקעי היה. הקדש עלוי — פירוש:
11 להעלותו בדמים ליתן טובת הנאה לכהן.

הדרן עלך המקדיש שדהו

1 בתירא; אלא רבי יהודה בן בתירא, האי "כשדה החרם" מאי עביד ליה? — מיפיעא ליה
2 לכדתניא: "כשדה החרם לכהן תהיה אחוזתו" — מה תלמוד לומר? מנין לכהן שהקדיש
3 שדה חרמו, שלא יאמר: הואיל ויוצאה לכהנים והרי היא תחת ידי, תהא שלי? ודין הוא,
4 בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל שכן? תלמוד לומר: "כשדה החרם לכהן תהיה
5 אחוזתו", וכי מה למדנו משדה חרם מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד: מקיש שדה
6 חרמו לשדה אחוזה של ישראל, מה שדה אחוזה של ישראל יוצאה מתחת ידו ומתחלקת
7 לכהנים — אף שדה חרמו יוצאה מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים. — ואידך? מ"חרם"
8 "החרם". — ואידך? "חרם" "החרם" לא משמע ליה. ורבי יהודה בן בתירא, דחל על קדשי
9 קדשים ועל קדשים קלים מנא ליה? — סבר ליה כרבי ישמעאל. אומר רב: הלכה כרבי יהודה
10 בן בתירא. ורב שביק רבנן ועביד כרבי יהודה בן בתירא? — כריתא איפכא תניא. — שביק מתניתין
11 ועביד ככריתא? — רב מתניתין נמי איפכא תני. — מאי הוית דאפכת מתניתין מקמי כריתא? נפד
12 כריתא מקמי מתניתין! — רב גמריה גמיר. — אי הכי, כרבי יהודה בן בתירא? כרבנן מיפיעי ליה!
13 — הכי קאמר: למאי דאפכיתו ותניתו, הלכה כרבי יהודה בן בתירא. והוא גברא דאחרמיניהו
14 לנכסיה בפומבדיתא, אתא לקמיה דרב יהודה, אומר ליה: שקול ארבעה זוזי ואחיל
15 עלייהו ושדינהו בנהרא ולישתרו לך. אלמא קסבר: סתם חרמים לבדק הבית. כמאן?
16 כשמואל, דאמר: הקדש שוה מנה שחילולו על שוה פרוטה — מחולל; אימר דאמר שמואל — שחילולו,
17 לכתחלה מו אמר? — הני מילי בזמן שבית המקדש קיים, דאיכא פסידא, אבל בזמן הזה — אפילו
18 לכתחלה. — אי הכי, אפילו פרוטה נמי! — פרסומי מלחא. אמר עולא: אי הואי חתם, הוה יהיבנא
19 פולחן לכהנים. אלמא קסבר עולא: סתם חרמים לכהנים. מיתביי: אין עבד עברי נוהג אלא בזמן
20 שהיובל נוהג, שנאמר: "עד שנת היובל ועבד עמך", ואין שדה החרם נוהגת אלא בזמן שהיובל
21 נוהג, שנאמר: "ויצא ביובל ושב לאחוזתו"; אין פתי ערי חומה נוהגין אלא בזמן שהיובל נוהג,
22 שנאמר: "לא יצא ביובל". רבי שמעון בן יוחי אומר: אין שדה חרמין נוהגין אלא בזמן שהיובל
23 נוהג, שנאמר: "ותיה השדה בצאתו ביובל קדש לה" כשדה החרם". רבי שמעון בן אלעזר אומר:
24 אין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. אמר רב ביבי: מאי טעמא? אתיא "טוב" "טוב", כתיב
25 הקא: "כי טוב לו עמך", וכתיב הָתָם: "בטוב לו לא תונגנו!" — לא קשיא: הא במקרקעי, הא
26 במטלטלי. — והא מעשה דפומבדיתא במקרקעי נמי הוה! — מקרקעי דהוציא לארץ כמטלטלי דארץ
27 ישראל דמי. משנה רבי ישמעאל אומר: כתוב אחד אומר "תקדיש", וכתוב אחד אומר "לא
28 יקדיש", אי אפשר לומר "תקדיש" — שהרי כבר נאמר "לא יקדיש", אי אפשר לומר "לא יקדיש"
29 — שהרי כבר נאמר "תקדיש", הא ביצד? מקדישו אתה הקדש עלוי, ואי אתה מקדישו הקדש
30 מןבית. גמרא ורבנן: "אל תקדיש" — מיפיעי ליה ללאו, "תקדיש" — מיפיעי ליה לכדתניא: מנין
31 לנולד בכור בעדרו שמצוה להקדישו? שנאמר: "הבכור תקדיש". — ורבי ישמעאל: אי לא מקדיש
32 ליה לא קדוש? קדושתו מרחם הוה! וכין דכי לא מקדיש ליה קדוש — לא צריך לאקדושיה.

הדרן עלך המקדיש שדהו

1 ואי אתה מקדישו קדש מובה — שיהא שם זבח אחר חל עליו. גמרא ורבנן — דנפקא להו דך דרשא (ערכין כחג) מיכל חרם קדש קדשים". אל תקדיש מיפיעי ליה
2 ללאו — שאם מתפיסו לשם זבח אחר — עובר בלאו. שמצוה להקדישו — לשם בכור, ואף על פי שהוא קדוש מאליו. ורבי ישמעאל — אמר לך: אי לא מקדיש ליה
3 לא קדוש? בתמיה. לא צריך לאקדושיה — ולית ליה לרבי ישמעאל דך דרשא.

הדרן עלך המקדיש שדהו

המוכר היתה שנת שדפן וירקון או שביעית אינה עולה לו מן המנץ – בפרק "המקבל" (בבא מציעא ק"א), מפרש שהשדפן וירקון הוה נמי כמו כן בכל העולם, דאי השדפן בבאנא – בדכי לא תנן דעולה לו מן המנץ. דיקא נמי דקתני דומיא דשביעית, שאסור לזרוע בו (בכל העולם). נראה או

המוכר את שדהו בשעת היובל – אינו מותר לנאול פחות משתי שנים, שנאמר: "במספר שני תבואת ומכר לך". היתה שנת שדפן וירקון או שנת שביעית – אינו עולה מן המנץ; נראה או הוכירה – עולה לו מן המנץ. רבי אליעזר אומר: מכרה לו לפני ראש השנה והיא מליאה פירות – הרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי שנים. גמרא "המוכר שדהו בשעת היובל" וכו'. "אינו נואל" לא קתני, אלא: "אינו מותר לנאול", אלמא קסבר: איסורא נמי איכא, דאפילו קרקעשי וזין נמי אסור; ולא מיבעיא מוכר דקאי בעשה, דכתיב: "במספר שני תבואת ומכר לך", אלא אפילו לוקח נמי קאי בעשה, דבעינן "שנים תקנה" וליכא. איתמר: המוכר שדהו בשנת היובל עצמה – רב אמר: מכורה ויוצאה, ושמואל אמר: אינה מכורה כל עיקר, מאי מעמא דשמואל? קל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה, שאינה מכורה – אינו דין שלא תימכר? ולרב לא אמרין קל וחומר כי האי גוונא? והתניא: יכול ומכור אדם את בתו כשהיא נערה? אמרת קל וחומר: ומה מכורה כבר יוצאה עכשיו, שאינה מכורה אינו דין שלא תימכר? – ה"ה לא הדרא מיוזבנא, הכא הדרא מיוזבנא. מיתבי: "אחר היובל שנים תקנה" – מלמד שמוכרין סמוך ליובל, מופלג מן היובל מנץ? תלמוד לומר: "לפי רב השנים ולפי מעוט השנים".

ובשנת היובל עצמה לא ימכור, ואם מכר – אינה מכורה למספר שני תבואות, אבל מכורה היא ויוצאה. – ואי איוזבני מיוזבנא, תיקום ברשותיה עד בתר יובל, ובתר יובל יכליה שני תבואות וניתדרה? מי לא תניא: אכלה שנה אחת לפני היובל – משלימין לו שנה אחרת אחר היובל? – ה"ה נחית לאכילה, הכא לא נחית לאכילה. אמר רב ענן: שמעית מיניה דמר שמואל תרתי, חדא – הך, ואידך: המוכר עבדו לגוים או בחוצה לארץ – יצא לחירות, חדא הדרי זביני וחדא לא הדרי זביני, ולא ידענא הי מיניה. אמר רב יוסף: ניחוי אגן, מדינתא בברייתא: המוכר עבדו בחוצה לארץ – יצא לחירות וצריך גט שיחרור מרבו שני, שמע מינה: מדקרי ליה לשני "רבו" – אלמא לא הדרי זביני, וכי קאמר שמואל הכא אינה מכורה – ומעות חוזרין.

ורב

משנה המוכר בשעת היובל – בזמן שהיובל נהג, פחות משתי שנים – אבל לאחר שתי שנים, אם רוצה לפדותה – פודה בעל כרחו של לוקח, ונותן לו לפי מה שמכרה. כדכתיב (ויקרא כ"ד): "וחשב את שני ממכרו", שמחשב כמה שנים משמכרה עד היובל, ומחלק הדמים לפי השנים. כגון אם מכרה קודם היובל עשר שנים בעשר ליתרין – נמצא שמכר פירות של כל שנה ושנה בליתרא, שהרי סתם מכירה אינה אלא עד היובל. הלכך, אם שהתה ביד לוקח חמש שנים, ואחר כך בא מוכר לגאלה – מנכה לו לוקח חמש ליתרין, ליתרא לכל שנה שאכלה, שכך עלה חשבון כשיצא מתחילה. אינו עולה מן המנץ – השתי שנים, דהא "שני תבואות" כתיב, שתי שנים הראויות לתבואה תשעה ביד לוקח. אבל היתה שנה הראויה לתבואה ונרה ולא זרעה, או הוכירה – שהניחה בורה, שאפילו ניר לא עשה בה – איהו אפסיד אנפשיה, ועולה לו במנץ שתי השנים. שלש תבואות – אותה העומדת בה בשעת קנייה, ושתי תבואות בשתי שנים שתאה בידו. **גמרא** אינו נואל לא קתני – דליהוי משמע: אינו דין שיכופו את הלוקח להחזיר לו בפדיון פחות משתי שנים. דאפילו קרקעשי נמי אסור – למוכר, להראות וזין ללוקח כדי שייטב בעיניו להחזירה לו. שנים תקנה – "במספר שנים אחר היובל תקנה", דמשמע שתאה קניה לו שתי שנים. ואי מהדר ליה מקמי הכי – עובר בעשה. מכורה ויוצאה – ביובל, וזה הלוקח איבד מעותיו. אינה מכורה כל עיקר – והמעות חוזרין. מכורה כבר – קודם היובל. אמה העבירה – יוצאה בסימני נערות, כדנתיא (קדושין ד"א), "יוצאה חנם" – אלו ימי נערות. ה"ה – בתו שמכר בקטנותה ויצאה בת חורין בסימני נערות – לא הדרא ומזבנא לעולם, כדאמרין (קדושין י"א), ואין אדם מוכר בתו לשפחות אחר שפחות, דנפקא לן מ"בבגדו בה" – כיון שבגד בה, שמכרה לשפחות, שוב אינו יכול למכור. הלכך, יצאה גמורה היא, ואיכא למימר קל וחומר, דאי מזבנא לה בימי נערות דאינה מכורה. אבל שדה היוצאה לבעלים ביובל – הדרא ומזבנא לאחר היובל אם ירצה, הלכך בשנת היובל נמי רשאי למוכרה, ויוצאה לו בחנם. אחר היובל – משמע: אחר היובל מיד. שנים תקנה – שאם תקנה שדה תהא בידך שתי שנים בעל כרחו של מוכר, ואפילו הוא רוצה לפדותה. לפי רוב השנים – שיהיה עד היובל – תרבה מקנתה,

תמכרנה ביוקר, שהרי עד היובל תהא קניה לו אם לא יפדנה. ולפי מעוט השנים תמכרנה בזול, כדי שלא תונה את חבירך. ושמעין מהנך קראי דמוכרין בין בסמוך ליובל שעבר, בין מופלג ממנו כמה שנים. למספר שני תבואות – שלא תשהה ביד הלוקח כלום, שהרי באותה שנה עצמה לקחא מידו, אבל מכורה היא לכך שיאבד מעותיו. ופריכין: ואי איוזבני מזבנא – לאחר שתי שנים, ליהדרה בחנם בשביל יובל שעבר עליה, מי לא תניא וכו'? נחית לאכילה – שהרי קודם היובל התחיל לאוכלה, הלכך מקיימנא ליה קרא כדכתיב "שני תבואות". אבל הקונה בשנת היובל לא נחית לאכילה. חדא ה"ה – דאמר שמואל: אינה מכורה כל עיקר. יצא לחירות – דהמוכר עבדו לגוי קונסין אותו לפדותו, ויפטרנו לחירות משום דאפקיעה ממצות. וכן המוכר עבדו, אפילו לישראל, בחוצה לארץ – יצא לחירות. חדא הדרי זביני – מחזר מהנך תרתי שמעית מיניה דמר שמואל שהמקח בטל והמעות חוזרין, או מהך דהמוכר שדהו בשנת היובל עצמה, או מהך דהמוכר עבדו לישראל בחוצה לארץ. וחדא לא הדרי זביני – אלא הלוקח מפסיד המעות. ולא ידענא בדי מינייהו המקח בטל. ואי קשיא: פשיטא דמהך דהמוכר שדהו בשנת היובל קאמר שמואל דהמקח בטל והמעות חוזרין, דאם מעות אבודין – מאי איכא בין רב לשמואל? איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצצן אילנות שהיו בה, לרב דאמר מכורה היא – שדה הדרא ואילנות דקץ קץ. לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה – הדרי אילנות, ואף על גב דלוקח לא שקל וזי. אי נמי, כגון שמכר עמה מטלטלין, והחזיק לוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין, דקיימא לן (קדושין כ"א), נכסים שאין להם אחריות נקנין עם נכסים שיש להם אחריות בכסף בשטר ובחזקה, ואין צריך משיכה. לרב דאמר מכורה ויוצאה – שדה הדרא ומטלטלין מיקנו. לשמואל דאמר אינה מכורה, ומעות מתנה – לא מיקנו מטלטלין, דחזקה דקרקע לא היא חזקה. אלמא לא הדרא זביני – והלוקח מפסיד. וכיון דבהדיא חזין דלא הדרי זביני, ודאי כי אמר שמואל בהא: אינה מכורה ומעות חוזרין.

ערכין דף כט עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (לים שני) קפה

1 המוכר שדהו - פרק תשיעי
2 בפרק זה יתבאר דיני גאולת שדות ובתים, האמורים בתורה
3 (ויקרא כה יד-לד), הנוהגים בארץ ישראל בזמן שהיובל נוהג.

משנה

4 המשנה שלפנינו עוסקת בדיני גאולת שדה אחוזה ו-שדה
5 שירשה מאבותיו. משנתנו מבארת מאימתי רשאי המוכר לגאול
6 את השדה: המוכר את שדהו בשעת היובל - בזמן שהיובל
7 נוהג, אינו מותר לגאול - אין המוכר רשאי לגאול את שדהו מן
8 הלוקח, אם עברו מזמן המכירה פחות משתי שנים, שנאמר
9 (ויקרא כה טו) 'במספר שני תבואת ימכר לך', שני' מלשון
10 'שנים' ומיעוט רבים שנים, דהיינו שלפחות שתי שנים תשדה
11 השדה ביד הלוקח.

12 מכך שנאמר 'תבואות' למדים שצריך שנים הראויות לתבואה,
13 ולכן אם אחת משתי השנים הללו היתה שנת שדפון וירקון,
14 ומתברר שלא היתה השדה ראויה לתת יובל, או שאחת משנים
15 אלו היתה שנת שביעית שבה אסור לזרוע את השדה, אינו
16 עולה מן המניין. אבל אם היתה שנה הראויה לתבואה, אך
17 הלוקח רק קנה - חרשה ולא זרעה, או הוכירה - הותרה
18 שוממת ואפילו לא חרשה, שנה זו עולה לו מן המניין של שתי
19 השנים, כיון שהלוקח הוא זה שהפסיד לעצמו בכך שלא זרע
20 בשנים אלו.

21 המשנה מביאה דין נוסף: רבי אליעזר אומר, מכרה לו לפני
22 ראש השנה והיא ו-השדה) מלאה פירות - תבואה שטרם
23 נקצרה, הרי זה הלוקח, אבל ממה שלש תבואות - זכאי
24 לאכול שלשה יובלי תבואה, בשתי שנים - בתוך שתי השנים
25 שהשדה ברשותו ו-התבואה שהיתה בשדה בשעת קניה, ועוד
26 שתי תבואות של שנתיים שהשדה תהא ברשותו.

גמרא

27 שנינו במשנה: המוכר שדהו בשעת היובל וכו' אינו מותר
28 לגאול. מדייקת הגמרא: אינו גואל לא קתני - לא נכתב
29 במשנתנו 'אינו גואל', שמשמע מכך רק שלא ניתן לכפות את
30 הלוקח להחזיר, אך אין איסור בדבר, אלא נכתב 'אינו מותר
31 לגאול', אלא - מוכח מלשון זו, דקסבר איסורא נמי איכא -
32 שסובר התנא של המשנה שיש גם איסור לגאול קודם שיעברו
33 שתי שנים, ובכלל האיסור, דאפילו קרקעושי וזו - להשמיע קול
34 מטבעות, נמי אסור. כלומר אסור למוכר אפילו להראות ללוקח
35 כסף כדי שיתרצה להחזיר לו. ולא מיבעיא מוכר דקאי בעשה
36 - ולא רק המוכר מצווה בעשה זה שלא לגאול בתוך שתי
37 השנים דכתב (ויקרא כה טו) 'במספר שני תבואות ימכר לך',
38 וזהו ציווי למוכר, שיתקיים המכר ללוקח לפחות שתי שנים,
39 אלא אפילו לוקח נמי קאי בעשה - גם הוא מצווה באיסור זה,
40 משום דבעינן - שצריך שיתקיים הפסוק שנים תקנה, שנאמר
41 'במספר שנים אחרי היובל תקנה' ומשמע שתהא השדה קנויה לו
42 לפחות שתי שנים, וליכא - ואין פסוק זה מתקיים אם מחזיר את
43 השדה קודם לכן.

44 הגמרא דנה במוכר שדהו בשנת היובל עצמה, האם המכר חל:
45 איתמר - נאמר בבית המדרש, המוכר שדהו בשנת היובל
46 עצמה, רב אמר מכורה ויוצאה - המכר חל, אך השדה מיד
47 חוזרת לבעליה, והלוקח הפסיד מעותיו, ושמואל אמר אינה
48 מכורה כל עיקר - מכירת השדה לא חלה, והמעות שנתן
49 הלוקח חוזרות.

50 מבררת הגמרא: מאי טעמא דשמואל - מה הטעם של שמואל
51 שמכירת שדה ביובל לא חלה כלל. משיבה הגמרא: יש ללמוד
52 זאת בקל וחומר, ומה מכורה בכר יוצאה - שדה שנמכרה

53 קודם היובל, יוצאת ביובל, שיפה כוחו של היובל להוציא שדה
54 מן הלוקח ולהחזירה לבעליה, שדה שאינה מכורה, אינו דין -
55 האם אין הדין צריך להיות שלא תימכר בשנת היובל.

56 ומאחר שהתבאר שזו היא סברתו של שמואל, אם כן נמצא,
57 שרב סבר שאין ללמוד קל וחומר זה. הגמרא מקשה על כך
58 מברייתא: וילרב הסובר שהשדה מכורה, האם לא אמרינן קל
59 וחומר כי האי גוונא - וכי אין אנו אומרים קל וחומר בעין זה
60 שאמר שמואל, והתניא - והרי שנינו קל וחומר כזה בברייתא,
61 נאמר בתורה (שמות כז יא) 'וכי ימכר איש את פתו לאמה וגו'
62 ויצאה חנם אין פסף, ודרשו רבנן (קדושין ד.), שבפסוק זה
63 התורה באה לרבות שאמה עבריה יוצאת מהאזון משהביאה
64 סימני נערות, אמנם לא התפרש בתורה האם האב רשאי
65 למוכרה לאחר שהביאה סימני נערות, ועל כך אומרת הברייתא,
66 יכול ימכר אדם את פתו בשחריא נערה - שמה תאמר שאדם
67 רשאי למכור את ביתו לאמה משהביאה סימני נערות, אמרת
68 קל וחומר - יש ללמוד מקל וחומר שאין הדין כן, ומה מכורה
69 בכר - בת שנמכרה בקטנותה, יוצאה עכשיו - יוצאת לחירות
70 כשהביאה סימני נערות, שאינה מכורה - נערה שלא נמכרה
71 בקטנותה, אינו דין שלא תימכר לאחר שהביאה סימני נערות.
72 וקשה על רב מדוע חולק על הדין של שמואל, הנלמד מקל
73 וחומר בעין זה של הברייתא.

74 מתרצת הגמרא: יש חילוק בין הקל וחומר של הברייתא לקל
75 וחומר של שמואל, דהתם בברייתא, לא הדרא מידבנא -
76 משנהיית נערה ויצאה לחירות שוב אינה חוזרת ונמכרת
77 לעולם, ומכיון שהיצאה של הנערים יציאה גמורה היא, אפשר
78 ללמוד ממנה בקל וחומר, שאין האב יכול למכרה לאחר שהיא
79 נערה, אבל הקא בשדה החוזרת לבעלים ביובל, הדרא
80 מידבנא - אפשר לחזור ולמכרה אחר היובל, ומאחר שהיובל
81 אינו מפקיע מהבעלים את האפשרות למכור את השדה, סובר
82 רב שאין ללמוד בקל וחומר, שאי אפשר למכור בשנת היובל,
83 אלא השדה מכורה ויוצאת.

84 הגמרא מקשה מברייתא נוספת על שיטת רב: מיתבי - הקשו
85 בני הישיבה על דברי רב, שנינו בברייתא, נאמר 'אחר היובל
86 שנים תקנה', מלמד שמוכרין סמוך ליובל - ממה שנאמר
87 'אחר היובל' משמע שמוכרים שדה מיד לאחר שעבר היובל,
88 וממה שנאמר 'שנים תקנה' למדים שאם תקנה שדה תהא בידך
89 שתי שנים ואין המוכר רשאי לפדותה קודם לכן. מבררת
90 הברייתא: מופלג מן היובל - זמן רב אחרי שעבר היובל, מנין
91 שניתן למכור שדה. משיבה הברייתא: תלמוד לומר (שם כה טז)
92 'לפי רב השנים תרבה מקנתו ולפי מעוט השנים תמעט
93 מקנתו', דהיינו מכך שמלמד הכתוב שמחיר השדה בשעת
94 מכירתה נקבע לפי מספר השנים שנותרו עד היובל, אם הם רבות
95 ביוקר ואם הם מעטות בוול, כדי שלא יאנה את חבריו, ממילא
96 משמע שמוכרים בין סמוך ליובל ובין לאחר זמן רב מן היובל.
97 ומסיימת הברייתא, ובשנת היובל עצמה לא ימכור, ואם מכר
98 אינה מכורה. ומכאן קשה על דברי רב, הסובר שהמוכר שדה
99 ביובל הרי היא מכורה ויוצאת.

100 משיבה הגמרא: אמר לך רב - רב יפרש שכוונת הברייתא
101 שהשדה אינה מכורה לענין מספר שני תבואות, דהיינו שאין
102 הקונה נשאר בשדה למשך שתי שנות תבואה, אבל מכורה היא
103 ויוצאה - אך המכירה חלה, לענין שהלוקח איבד מעותיו.
104 מקשה הגמרא על דברי רב: ואי אידבונן מייבנה - לדעת רב
105 שמכירת שדה ביובל הינה מכירה גמורה, מדוע יוצאת מיד
106 ביובל, והלא לכאורה צריך להיות הדין דתיקום פרשותיה
107 שתשאר השדה ברשות הלוקח עד פתח יובל - עד לאחר
108 היובל, ובתרי יובל ניכליה שני תבואות - ולאחר היובל יאכל

1 הגמרא מבארת את דברי רב ענן: **וְרַב עֲנָן**, שהסתפק באיזה דין
2 אמר שמואל שהמעות חוזרות, ולא פשט את הספק מדברי
3 הברייטא שהביא רב יוסף, הרי זה מכיון ש**בְּרִייתָא** לא **שְׁמִיעָא**
4 ליה – את הברייטא לא שמע, **וְדִשְׁמוּאֵל** – וממה שאמר
5 שמואל, שהמוכר שדה ביובל, השדה אינה מכוורה, לא יכל רב
6 ענן לפשוט שבידן זה אמר שמואל שהמעות חוזרות ללוקח,
7 שהרי **מָמַאי** – מנין לפרש בדבריו **דְּאִינָה מְכוּרָה וּמַעוֹת חוֹזְרִין**,
8 **דְּלָמָא** – שמא יש לפרש, **אִינָה מְכוּרָה וּמַעוֹת מְתָנָה** – שאף
9 שאינה מכוורה, מכל מקום אין המעות חוזרות ללוקח אלא
10 נשארות ביד המוכר במתנה, **מִיָּד דְּהָוָה אִמְקָדֵשׁ אַחֲזָתוֹ** – וכמו
11 שמצאנו בדין של המקדש אחותו, **דְּאִיתָמַר** – שכן נאמר בבית
12 המדרש, **הַמִּקְדָּשׁ אַחֲזָתוֹ** בכסף, **רַב אָמַר מַעוֹת חוֹזְרִין** – מעות
13 הקידושין חוזרות לאיש, שהרי אדם יודע שאין קידושין תופסים
14 באחותו, ובהכרח שדעתו היתה לתת את המעות לשם פקדון,
15 **וְשְׁמוּאֵל אָמַר מַעוֹת מְתָנָה** – המעות אינן חוזרות, משום
16 שבדאי דעתו היתה לשם מתנה.

17 בברייטא לעיל (כט): התבאר שהמוכר עבדו לחוץ לארץ קונסים
18 את הלוקח שיוציאו לחירות, הגמרא מבארת דין זה: **אָמַר לִיה**
19 **אֲבִי רַב יוֹסֵף, מָאי חוֹתִי** – מה טעם ראית לך **דְּקִנְסִינָן לִיה**
20 **לְלִיקָחָ** – שקונסים את הקונה, ואומרים שאין המעות חוזרות
21 אלא חל המקח, והקונה צריך לשחרר את העבד והפסיד מעותיו,
22 והלא אפשר לומר **דְּקִנְסִינָה לְמוֹכְרָא** – שנקנס את המוכר,
23 ונאמר שהמעות חוזרות ובטל המקח, והמוכר צריך לשחרר את
24 העבד.

25 **אָמַר לִיה** רב יוסף לאביי, יש ליישב זאת על פי משל הבריות,
26 **לֹא עֲבָרָא נֶגֶב אֱלָא חוֹרָא נֶגֶב** – לא העכבר הוא הגונב, אלא
27 החור (שגרם לו לגנוב) הוא הגונב, שכן העכבר לא היה גונב אם
28 לא היה לו חור להטמין בו גניבתו. וכן בענייננו, הטעם שקונסים
29 את הלוקח, הוא מכיון שהוא הגורם לך שנמכר העבד לחוץ
30 לארץ, שהרי אם לא היה מוצא המוכר לוקח, לא היה מוכר את
31 העבד.

32 חור אביי ושאל את רב יוסף: **אִי לֹא עֲבָרָא** – לולא העכבר
33 שגנב, **חוֹרָא מָנָא לִיה** – מהיכן יש גניבה לחור, כלומר בדאי
34 שהעכבר הוא הגנב העיקרי, ואם כן גם בענייננו, יש לקנוס את
35 המוכר, שהרי המוכר מכר את העבד לידי הלוקח. השיב רב
36 יוסף: **מִסְתַּבְרָא, דְּהִיכָא דְּאִיתִיה לְאִיסוּרָא קִנְסִינָן** – מסתבר
37 שיש לקנוס את האדם שהאיסור תחת ידו, ולכן קונסים רק את
38 הלוקח, משום שהעבד שנמכר לחוץ לארץ, נמצא ברשותו.

39 שנינו במשנה: **הָיְתָה שָׁנָה שֶׁדָּפוּן בּו' וִירְקוּן או שנת שביעית,**
40 **אינה עולה מן המנין, נרה או הובירה עולה לו מן המנין.** שואלת
41 הגמרא: **הַשָּׁתָא הוֹבִירָה** – עתה שכתבה המשנה שכאשר
42 הותיר הלוקח את השדה שוממת ולא עבד בה כלל, **עוֹלָה לּו'**
43 **אוּתָה שְׁנָה לְמַנְיָן שְׁתֵּי שָׁנֹת תְּבוּאָה, נָרָה מִיִּבְעָא** – האם צריכה
44 לומר ששנה שחרש בה את השדה עולה למנין, והלא קל וחומר
45 הוא, ומדוע נכתב במשנה 'נרה'.

46 משיבה הגמרא: **נָרָה אִיִּצְטְרִיף לִיה** – צריכה המשנה לכתוב
47 נרה, שאם לא כן, **מִלָּקָא דְּעֵתָא אִמְיָנָא** – היה עולה בדעתך
48 לומר, **אִמְיָרִין לִיה** – שאומרים למוכר הבא לגאול, **חַב לִיה**
49 **דְּמִיָּה וְלִיִּסְק** – תן ללוקח את דמי החרישה, ורק לאחר מכן
50 הלוקח יצא מן השדה, **קָא מְשַׁמַּע לָן** – לכן משמיעה המשנה
51 'נרה' ללמד שאין המוכר צריך לתת ללוקח את דמי החרישה,
52 מכיון שהלוקח הפסיד לעצמו בכך שלא זרע.

53 שנינו במשנה: **רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר מְכָרָה לּו' בּו' לַפְּנֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה**
54 **וְהִיא מְלֵאָה פִּירוֹת, הִרי זה אוכל ממנה שלש תבואות בשתי**
55 **שָׁנִים.** הגמרא מביאה ברייתא המבארת את דברי רבי אליעזר:
56 **תַּנְיָא, רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אוֹמֵר, מִנְיָן שָׂאם מְכָרָה לּו' לַפְּנֵי רֹאשׁ**

57 **הַשָּׁנָה** כשהשדה מְלֵאָה פִּירוֹת, **שָׂלָא יֹאמַר לּו' המוכר ללוקח**
58 **כשבא לפדות את השדה בסוף שתי השנים, הִנֵּה לְפָנֵי את**
59 **השדה מלאה פירות, ולא יטול את התבואה השלישית, בְּרִדָּה**
60 **שֶׁהִנֵּחְתִּי לְפָנֶיהָ** – כשם שהבאתיה לך מלאה פירות כשמכרתיה
61 לך, **תִּלְמֹד לּוֹמַר (ויקרא כה טו) 'בְּמִסְפַּר שָׁנֵי תְּבוּאוֹת יִמְכֹּר**
62 **לָךְ, משמע מלשון הפסוק, שמקבל הלוקח את כל התבואות**
63 **שיש בשתי השנים, ונמצאנו למדים, שפְּעָמִים שָׂאָם אוֹכֵל**
64 **שֶׁלֹּשׁ תְּבוּאוֹת בְּשָׁנֵי שָׁנִים.** דהיינו התבואה שהיתה כבר בשדה
65 כשקנאה, ועוד שתי תבואות של שנתיים.

משנה

66 משנתנו ממשיכה לעסוק בדיני גאולת שדה: **מְכָרָה לְרֹאשׁוֹן**
67 **בְּמָנָה** – במאה דינרים, **וּמְכָרָה רִאשׁוֹן לְשָׁנִי** – ומכרה הקונה
68 הראשון לקונה שני **בְּמֵאָתַיִם** דינרים, כשבא בעל השדה לגאול
69 את השדה, **אִינוּ מְחַשְׁבִּים את שווי השנים שמזמן מכירת השדה**
70 **עד היובל אֱלָא עִם הקונה הִרְאשׁוֹן** שקנה ממנו את השדה,
71 ונותן לו את עודף המנה, **שְׁנָאֵמַר (ויקרא כה כז) 'וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי**
72 **מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב אֶת הָעֶדֶף [לְאִישׁ] אֲשֶׁר מָכַר לּו'.** דהיינו
73 שהמוכר מחשב את שנות המכירה ונותן את העודף, לאיש
74 שקנה ממנו, שהוא הלוקח הראשון. ואם בעל השדה **מְכָרָה**
75 **לְרִאשׁוֹן בְּמֵאָתַיִם** דינרים, **וּמְכָרָה לְרִאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמָנָה**, כשבא
76 בעל השדה לגאול את השדה, **אִינוּ מְחַשְׁבִּים את שווי השנים**
77 **אֱלָא עִם הָאֲחֵרִין** – עם הלוקח השני, ונותן לו את עודף המנה,
78 **שְׁנָאֵמַר (שם) 'וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב אֶת הָעֶדֶף לְאִישׁ**
79 **(אֲשֶׁר מָכַר לּו'), ומתיבת 'איש' יש לדרוש, שהמוכר מחשב את**
80 **שנות המכירה ונותן את העודף לְאִישׁ אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ** – לאיש
81 שנמצא בתוך השדה, שזהו הלוקח השני שהשדה ברשותו.
82 דהיינו שבכל האופנים המוכר מחשב לפי המחיר הנמוך.

83 דינים נוספים בגאולת שדה: **לֹא יִמְכֹּר בְּרַחוּק** – לא ימכור את
84 שדהו הרחוקה **וְיִנְאֵל בְּקָרוֹב** – כדי שיוכל לגאול את השדה
85 הקרובה שמכר. וכן לא ימכור בְּרַעָה – שדה גרועה שברשותו
86 **וְיִנְאֵל בְּיָפֶה** – כדי לגאול את השדה היפה שמכר. **וְלֹא יִלְוֶה**
87 **וְיִנְאֵל** – לא ילוה כסף כדי לגאול. **וְלֹא יִנְאֵל לְחֻצְאִין** – אם אין
88 בידו את דמי כל השדה, אינו רשאי לגאול חציה, אלא עליו
89 לגאול את כל השדה בפעם אחת. **וּבְהִקְדָּשׁ** – המקדיש את
90 שדהו ובא לגאולה מן ההקדש, **מוֹתֵר בְּכּוֹלָן** – יכול לגאול בכל
91 אלו האופנים (לגאול על ידי שמוכר שדה רחוקה או גרועה, וכן
92 ללוות, כדי לגאול, או לגאול לחצאין). **זֶה חוֹמֵר בְּהִדְיוּשׁ**
93 **מִבְּהִקְדָּשׁ** – ובדינים אלו, חמור דין הדיט מדין הקדש.

גמרא

94 הגמרא מביאה ברייתא, שבה מבואר המקור לכך שמחשבים את
95 שנות המכירה באופן המקל על הגואל: **תַּנּוּ רַבֵּנָן בְּרִייתָא,**
96 **מְכָרָה לְרִאשׁוֹן בְּמָנָה, וּמְכָרָה רִאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמֵאָתַיִם, ובא בעל**
97 **השדה לגאול את שדהו, מִנְיָן שָׂאִין מְחַשְׁבִּים את שווי השנים**
98 **אֱלָא עִם הִרְאשׁוֹן, דהיינו לפי מנה. תִּלְמֹד לּוֹמַר** – מלמדנו
99 הכתוב (ויקרא כה כז) **וְחָשַׁב אֶת שְׁנֵי מִמְכָּרוֹ וְהָשִׁיב אֶת הָעֶדֶף**
100 **[לְאִישׁ] אֲשֶׁר מָכַר לּו', שהמוכר מחשב את שנות המכירה עם**
101 **האיש שקנה ממנו את השדה, שהוא הלוקח הראשון. מְכָרָה**
102 **לְרִאשׁוֹן בְּמֵאָתַיִם, וּמְכָרָה רִאשׁוֹן לְשָׁנִי בְּמָנָה, מִנְיָן שָׂאִין**
103 **מְחַשְׁבִּין את שווי השנים אֱלָא עִם הַשָּׁנִי, דהיינו לפי מנה,**
104 **תִּלְמֹד לּוֹמַר (שם) 'לְאִישׁ, ויש לדרוש, [לְאִישׁ] אֲשֶׁר בְּתוֹכּוֹ**
105 **– לבעל השדה השווה בתוכה, בְּכָרִי רַבִּי.**

106 ממשיכה הברייטא ומביאה את דברי רבי דוסתאי, שאף הוא
107 דורש את הפסוקים להקל על הגואל, באופנים אחרים (ולחלן
108 יבואר במה הוא חולק על רבי): **רַבִּי יוֹסְתָנָאי בֶּן יְהוֹדָה אוֹמֵר,**

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדה דף ל עמוד א – מותר מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קפז רש"י תוספות

ורב ענן — דהוה מספקא ליה בדי הדרי ובהי לא הדרי, הך ברייתא דצריך גט שיחרור לא הוה שמייעא ליה. ומהא דאמר שמואל אינה מכורה לא הוה מצי למשמע מידי, דממאי דאינה מכורה ומעות חוזרין? דלמא מעות שנתן לוקח למוכר מתנה דן ביד מוכר, ואיכא בין רב לשמואל הך דפרשית לעיל! ומעות חוזרין — דאדם יודע שאין קדושין תופסין

באחותו, וגמר ונתן לשם פקדון, ולשמואל גמר ונתן לשם מתנה. דקנסת ללוקח — גבי מוכר עבדו בחוצה לארץ, דאמרין: לא הדרי זביני, ויוצא עבד לחירות ומפסיד לוקח. ליקנסיה למוכר — שיהו מעות חוזרין, ויוציאו מוכר לחירות! לאו עכברא נגב — עכבר הגונב ומנח בחור, אם לא היה לו חור להניח בו — לא היה גונב. הלכך חורא גנבא וקא גניב ליה. הכא נמי, אם לא היה מוצא לוקח — לא היה מוכר. חורא מנא ליה — החור מאין לו הגניבה. דאיתא לאיסורא — דהיינו לוקח, שהעבד אצל. [הב ליה דמיה — פירוש: דמי הניר, קא משמע לן. שלא יאמר — מוכר הכא לפדותה לשוף שתי שנים: הנה לפני מליא פירות בדרך שהנחתי לפניך כשמכרתי לך. כמספר שני תבואות — משמע: כל תבואות שבשתי שנים. מהדהו ליה למיכתב: "מספר שנים", או: "מספר תבואות", דהוי משמע שתי תבואות. משנה אינו מחשב — המוכר כשכא לגאלה, אלא עם הראשון. ומחשב כמה שנים היו משמכרה לו עד שנת היובל, ומחשב כמה מגיע מן המנה לכל שנה, ולפי אותו חשבון ינבה לו לוקח לכל שנה ושנה שאכלה, וחמורת יחזיר לו. [לאיש] אשר מכר לו — "והשיב את העודף לאיש" וגו', בגואל שדה ממכרו כתיב. לאיש אשר בתוכה — ובגמרא פריך: מנלן דדרשין לקולא? לידרוש לחומרא! לא ימכור שדה רחוקה — שיש לו כדי לגאול זו שהיא קרובה לו. בגמרא מפרש מנלן. ולא ילוה — מעות כדי לגאלה. מותר בכולן — המקדש שדהו מותר למכור שדה אחרת או ללות כדי לגאלה, וגואל לחצאין, אם אינו מספיק לגאול את כולה — יגאל חצייה, ולכשיוכל יגאלנה כולה. גמרא והשביחה — מאליה. העודף שבכדי — הנשאר בידו מן הדמים שקיבל, לאחר שינבה לו הלוקח חשבון המגיע לכל שנה שאכלה. הכספה — נתקלקלה ופתחו דמיה. שבקרקע — עודף שהקרקע שוה יותר על מה שמגיע לחשבון שמנכה לו הלוקח לשנים שאכלה, דהאי "עודף" איכא למדרש להכי ולהכי. מאי בינייהו — בין רבי לרבי דוסתאי? מנל מקום בין למר בין למר לקולא אולין? בנן דאייקר וול ואייקר — שמכרה לו במאתים, ומכרה ראשון לשני במנה, ונתייקרה ביד השני ועמדה על מאתים. לרבי דמאי? "לאיש אשר בתוכה" — לא יחייב אלא מנה כמה יחייב בה שני. לרבי דוסתאי יחייב מאתים. דאי אמרת עודף שבכדי — הא מאתן שקיל מקמא, ואי אמרת עודף שבקרקע — הא מאתן שויה. גאולה גאולה

אבדין, מאי (ואיכא) בין רב לשמואל? איכא בינייהו אי שמיט לוקח וקצין אילנות שהיו בה, לרב דאמר מכורה (והיא) — שדה הדרא בעינא, ואילנות דקץ קץ. לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה — הדרי אילנות, ואף על גב דלוקח לא שקיל זוזי, אי נמי: כגון שמכר עמה מטלטלין, והחזיק הלוקח בקרקעות ולא משך המטלטלין, דקיימא לן נכסים שאין להן אחריות נקנים עם נכסים שיש להן אחריות בכסף בשטר ובחזקה, ואין צריך משיכה. לרב דאמר מכורה (ויוציאה) — שדה הדרא ומטלטלי מיקנו. לשמואל דאמר אינה מכורה ומעות מתנה — לא מיקנו מטלטלי, דחזקה דקרקע לא הוי חזקה, עד כאן לשון רש"י. ולפי האי שפירש רש"י, דאמר במכור חורא לבעלי מיד מכל מקום מיקנו מטלטלין בהדיהו, מקשין העולם מהדיא דפרק קמא דבבא מציעא (יא,א): מעשה ברבן גמליאל וזקנים שהיו באים בספינה, אמר: מעשר שאני עתיד למוד נתון ליהושע ומקומו מושבר לו. (ואיכא בתוספתא) וותני בסיפא: דנתקבלו שבר זה מזה, וליתבי יהוה אורחא במתנה על מנת להחזיר, (או) ולקני לו בחליפין דסודר! אי נמי: לישייליה יהוה אורחא ויקנה ליה בקנין סודר! ויש לומר: דכל דבר החוזר לבעלים, כגון מתנה על מנת להחזיר, אי נמי שאלה או שכירות — בכולם לא מיקנו בחליפין, משום דהוה כמו טובת הגאה, דאמרין (שם, ב) דאינה אמורא לקנות בחליפין. ומשום הכי הוצרך שיתקבלו מעות זה מזה.

דלמא אינה מכורה ומעות מתנה מיד דהוה אמקדש אחותו — ומיהו, לפי האמת, שהוכחנו דמעות חוזרים, אמרין דלא דמי למקדש אחותו. לפי שאדם יודע שאין קדושין תופסין באחותו וגמר ונתן לשם מתנה, אבל במוכר שדהו בשנת היובל — אין העולם בקיאין בכך, ולא גמר לשום מתנה. לא ימכור ברוק ויגאול בקרב — הוא הדין איפסא דלא, אלא אורחא דמיכא נקט.

איכא בינייהו דאייקר וול ואייקר — הוא הדין דהוה מצי למימר דאייקר וול בלוקח אחד בלבד. דאילו לרבי דלא דריש "העודף", בין לאיש אשר מכר בין לאיש אשר בתוכה — צריך לגאולה כפי המכר, דהיינו ביוקר. ולרבי דוסתאי ברבי יהודה אולין בתר העלוי שבקרקע, וגואלת כפי העלוי. אלא לפי דאיירי במתניתין בשני מוכרין, ניחא ליה למינקט נמי "איכא בינייהו" בשני מוכרין.

דנתיא וממאי דלקולא? דלמא לחומרא! — לא סלקא דעתך, דגמר "גאולה" "גאולה" מעבד עברי. ויהתם מנלן? — דתנאי: גמפר במנה והשביח ועמד על מאתים, מנן שאין מחשבין אלא במנה? שנאמר: "מכסף מקנתו"; גמפר במאתים והכסף ועמד על מנה, מנן שאין מחשבין אלא במנה? שנאמר: "כפי שניו". ואין לי אלא עבד עברי הנמכר לגוי, שנגאול וידו על העליונה, גמפר לישראל מנן? תלמוד לומר: "שכיר" "שכיר" לגויה שוה. אמר אביי: הריני

כתיב הכא (ויקרא כה) "ומצא כדי גאולתו", וכתיב בעבד עברי (שם): "גאולה תהיה לו". אלא ממנה — כשכא לפדות עצמו מחשב כמה שנים משעה שנמכר (עד שנת היובל), ומחשב כמה מגיע מאותו מנה לכל שנה ושנה. ואם עברו שנים או שלש שנים — ינבה לו אדוניו לפי חשבון המגיע לכל שנה, כדכתיב "כימי שכיר יהיה עמו". כפי שניו — משמע: כפי שנים שעמד בהן, כלומר, לפי מה שהוא שוה באותה שעה. אין לי וכו' — דהאי קרא בגמפר לגוי כתיב, כדכתיב (שם): "וכי תשיג יד גר ותושב וכו', שכיר שכיר — כתיב הכא (שם): "כימי שכיר יהיה עמו", וכתיב בגמפר לישראל (דברים טו): "כי משנה שכר שכיר עבדך" וגו'.

1 **דתניא** כי טוב לו עמך - הכי איתא בכל הספרים. ונראה דלא גרסינן הכי, דאין
2 זה כי אם סיפור דברים של העבד כי אהבך ואת ביתך כי טוב לו עמך,
3 ואין זה ציווי. אלא גרס. כדאיתא בספרי: "כתובש כשכיר יהיה עמך", דהיינו
4 ציווי. **כמה** קשה אבקה של שביעית - פירוש: דהיינו סחורה. דאין זה עיקר
5 האיסור, דעיקר האיסור הוא

6 חרישה חריעה. ואם תאמר: ומנלן דעל ידי
7 סחורה בלבד קלקולים אלו שמשפר כאן
8 באין עליו? דלמא על ידי חרישה חריעה
9 דוקא הם באים! ויש לומר: דהיינו מדה כנגד
10 מדה, על ידי שמכר פירות שביעית - הוא
11 מוכר את אשר לו.

12 **אז** לעקר זה הנמכר לעבודה זרה עצמה -
13 לפי שסופן של עבודות זרות לעיקר
14 דרש הכי.

15 **ואימא** היכא דעבד תרתי ופישי ארבע
16 כו' - פירש רש"י: ולא בהכסף
17 והשביח מישתעי מידי. ולא נראה, דאם כן
18 אין זה כי אם מפשטיה דקרא, ובלא יתור
19 שמינעין ליה, ומשמע דרב נחמן בר יצחק
20 מיתורא קא מפיק. לכן נראה לפרש: ואימא
21 היכא דעבד תרתי ופישי ארבע ניתב ליה
22 ארבע מכסף מקנתו, בין הכסף בין השבית.
23 והיכא דעבד ארבע ופישי ליה תרתי -
24 ניתב ליה תרתי כפי שניו, בין הכסף בין
25 השבית. ולהכי אתא יתורא דקרא, דלעולם
26 אחור הסמוך אולתין.

תני

1 **הריני כן עזאי בשוקי טבריא. אמר ליה** ההוא **מרבנן**
2 **לאבוי: איפא למידרשינהו לקולא ואיפא למידרשינהו**
3 **להומרא, מומאי דלקולא? אימא להומרא! - לא סלקא**
4 **דעתיה, מדאקיל רחמנא גביה; דתניא: "כי טוב לו עמך"**
5 **- עמך במאכל, עמך במשתה; שלא תהא אוכל פת נקפה**
6 **והוא אוכל פת קיבר, אתה שותה יין יטן והוא שותה יין**
7 **חדש, אתה יטן על גבי מוכין והוא יטן על גבי קרקע.**
8 **מיכן אמרו: הקונה עבד עברי, קונה אדון לעצמו. -**
9 **אדרבה, נחמיר עליה מדרבי יוסי ברבי חנינא! דאמר רבי**
10 **יוסי ברבי חנינא: בא וראה כמה קשה אבקה של**
11 **שביעית; אדם נושא וגותן בפירות שביעית - לפוף מוכר**
12 **את מוטלטיו, שגאמר: "בשנת היובל הזאת תשבו איש**
13 **אל אחוזתו", וכתבי: "וכי תמכרו ממכר לעמיתך או קנה**
14 **מיד עמיתך, דבר הקנה מיד ליד; לא הרגיש - לפוף**
15 **מוכר את שדותיו, שגאמר: "וכי ימוד אחיד ויכר**
16 **מאחוזתו", לא באת לידו - לפוף מוכר את ביתו,**
17 **שגאמר: "ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה". מאי**
18 **שנא התם דקאמר: "לא הרגיש", ומאי שנא הכא**

19 **דקאמר: "לא באת לידו"? - כדרך הונא, דאמר רב הונא: כיון שעבד אדם עבירה וישנה בה -**
20 **הותרה לו; והותרה לו סלקא דעתך? אלא אימא: נעשית לו בהיתר. לא באת לידו - לפוף שלחה**
21 **ברבית, שגאמר: "וכי ימוד אחיד וגו', וכתבי: "אל תקח מאתו נשך ותרבית"; לא באת לידו עד**
22 **שמוכר את בתו, שגאמר: "וכי ימכר איש בתו לאמה". ואף על גב דבתו בהאי ענינא ליחא, ניהא**
23 **לאיניש דליזבין ברתיה ולא ליוזף בריביתא, דאילו התם מירעא ואולא, ואילו הכא קא מוספא**
24 **ואולא. לא באת לידו - לפוף שמוכר את עצמו, שגאמר: "כי ימוד אחיד עמך וימכר לך", לא לך**
25 **אלא לגר, שגאמר: "לגר"; ולא לגר צדק אלא לגר תושב, שגאמר: "לגר תושב", "מישפחת גר" -**
26 **זה הגוי; כשהוא אומר: "או לעקר משפחת גר" - זה הנמכר ונעשה משרת לעבודה זרה עצמה!**
27 **אמר ליה: הא אהדריה קרא, ותנא דבי רבי ישמעאל: הואיל והלך ויכר עצמו לעבודה זרה אידחה**
28 **אכן אחר הגופל? תלמוד לומר: "גאולת עולם תהיה לו ויביל יצא". - אימא: גאולה תהיה לו**
29 **דלא ליטמע בגוים, ולעולם לענין פדיונו נחמירו אמר רב נחמן בר יצחק, בתיב: "אם עוד רבות**
30 **בשנים", וכתבי: "אם מעט נשאר בשנים", וכי יש שנים מרובות ויש שנים מועטות? אלא נתרבה**
31 **בספף - "מכסף מקנתו", נתמעט בספף - "כפי שניו". - ואימא: היכא דעבד תרתי ופישי ארבעי -**
32 **ליתב ליה ארבע "מכסף מקנתו", והיכא דעבד ארבע ופישי תרתי - ליתב ליה תרתי "כפי שניו"!**
33 **- אם כן, וכתוב: "אם עוד רבות שנים", מאי "בשנים"? נתרבה בספף בשנים - "מכסף מקנתו",**
34 **נתמעט בספף בשנים - "כפי שניו". אמר רב יוסף: דרשינהו רב נחמן להני קראי כסיני. "לא ימכור**
35 **ברחוק" כו', מנא הני מילי? דתנו רבנן: "והשיגה ידו" - יד עצמו, שלא ילוה ויגאל; "ומצא" - פרט**
36 **למוצי, שלא ימכור ברחוק ויגאל בקרוב, פרע ויגאל בפרה; "כדי גאולתו" - כדי גאולה הוא גואל**
37 **ואינו גואל לחצאין. למימרא, ד"מצא" השתא משמע? ורמינהו: "ומצא" - פרט לממוציא עצמו,**
38 **מיכן אמר רבי אלעזר: אם משיגא אכן מתחת ידו הוציא חלה את ראשו וקיבלה - פטור; אלמא,**
39 **"מצא" מידי דאיתיה מעיקרא משמע! אמר רבא: הכא מענינא דקרא והכא מענינא דקרא; הכא**
40 **דומיא ד"השיגה ידו", מה "השיגה ידו" - דהשתא, אף "מצא" נמי - דהשתא; והכא דומיא דיער,**
41 **מה יער - מילתא דאיתיה מעיקרא, אף "מצא" - מילתא דאיתיה מעיקרא. "ובהקדש" כו', מנא**
42 **הני מילי? דתנו רבנן: "ואם גאל וגאל" - מלמד שלוח וגואל, וגואל לחצאין. אמר רבי שמעון: מה**
43 **טעם? לפי שמצינו במוכר שדה אחוזה שיפה כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה חוזרת לפעלים**
44 **ביובל - הורע כחו, שאינו לוח וגואל ואינו גואל לחצאין. אבל מקדיש שדה אחוזה, הואיל שהורע**
45 **כחו, שאם הגיע יובל ולא נגאלה יוצא לפניהם - ופה כחו, שלוח וגואל וגואל לחצאין.**

תני

1 **הריני כן עזאי בשוקי טבריא, משובח במקמי שאני דרשן ובקי, כבן עזאי שהיה משתבח בשוקי טבריא,**
2 **כדתניא בבבורות בפרק תשיעי (נח,א), בן עזאי אומר: כל חכמי ישראל לפני קלליפת**
3 **השום. איכא למדרשינהו - הני קראי דעבד עברי, קיבר = שגונייר. מדרבי יוסי**
4 **ברבי חנינא - דודאי לא בא ליד כך אלא מפני שהיה רשע ועושה סחורה בפירות**
5 **שביעית. אבקה של שביעית - הסודר**
6 **בפירות שביעית. ולהכי קרי ליה אבק - שאין**
7 **זו עיקר מצותה של איסור שביעית. וסמך**
8 **ליה וכי תמכרו ממכר - ודרשין סמוכין,**
9 **והכי אמר רחמנא: אם לא תשמרו מצות יובל**
10 **- סופכם למכור מוטלטלין וכלי תשמיש. לא**
11 **הרגיש - לא נודעו לשוב מן העבירה. לא**
12 **באת לידו - משמע שלא יעלה על לבו**
13 **שיחא עושה שום עבירה. נעשית לו כחיתר -**
14 **דומה בעניניו כחיתר. הלכך, ברישא דלא**
15 **עבר עדיין אלא פעם אחת - תני: "הרגיש",**
16 **דמשמע שהיה יודע ונותן אל לבו שהיה**
17 **עובר, אבל לא נרתע מן העבירה ועשאה.**
18 **ובפעם שניה תני: "לא באת לידו", שאילו**
19 **על לבו אין עולה שתהא עבירה. נראה ליה**
20 **לאיניש דליזבין ברתיה ולא ליוזף בריביתא**
21 **- דריבית כתיב בהאי ענינא, דכתיב (ויקרא**
22 **כח): "אל תקח מאתו נשך ותרבית" וגו'. והא**
23 **דואי מקמי הכי כבר זבנה לברתיה, דבהכי**
24 **ניחא ליה. פדיון בתו מנרעא ואולא -**
25 **סתם מכירת הבת אינה שתהא שפחה אלא**
26 **עד שיגיעו ימי נערות, ואם בא לפדותה תהא**
27 **כך - מחשב הדמים שמכרה כמה מנע על כל**
28 **שנה שהיתה ראויה להיות ביד האדון, ולפי**
29 **אותו חשבון הגמיע לכל שנה מנכה לו האדון**
30 **לכל שנה ושנה שמשמרתו. כדתניא בקדושין**
31 **(יא,א): "והפדה" - מלמד שמגרעת פדיונה**
32 **ויוצאה, ונעשה משרת - שהיה נעשה**
33 **משרת לעבודה זרה, לחטוב עצים להשאוב**
34 **מים. אמר ליה אבי - לההוא מרבנן אפילו**
35 **הכי, הא אהדריה קרא שיהו מרחמין עליו.**
36 **ארתה אבן - כלומר שלא יגאל לעולם.**
37 **נחמיר - עליה, שאם נמכר במנה והשביח**
38 **יחשב במאתים, שאם נמכר במאתים**
39 **והכסף - יחשב במאתים, כדכתיב (שם):**
40 **"מכסף מקנתו". וכי יש שנים מרובות -**
41 **שתהא שנה יתירה מחבירתה, דקאמר קרא**
42 **"אם עוד רבות בשנים", או שנה פחותה**
43 **מחבירתה? אלא - הכי קאמר קרא: אם יש**
44 **ריבוי בכספו בשנים שהוא עומד בו, כלומר**
45 **מה שהשביחו - ישיב גאולתו מכסף מקנתו,**
46 **דאין מחשב אלא כמה שנמכר, ואם מעט**
47 **נשארו דמיו בשנים שהוא עומד בו, כגון**
48 **שהכסף כפי שניו - ישיב את גאולתו.**
49 **ואימא - הכי קאמר קרא: היכא דפלח ליה**
50 **תרתי שני ופשו ארבעי עד יובל - ליתב ליה**
51 **כמה שמגיע לארבע שנים מכסף מקנתו, לפי**
52 **חשבון שקנאו. כפי שניו - לפי שנים שהיה**
53 **עדיין חייב לעובדו, ולא כהכסף והשביח**
54 **משתעי קרא. ומצא את רעהו ומת - שהיה**
55 **חבירו מצוי שם בשעה שהרים זה הגרן -**
56 **חייב, פרט לממוציא את עצמו, דפטור זה**
57 **מגלות. מה השיגה ידו דהשתא - דודאי**
58 **מעיקרא כשמכרה לא היתה ידו משגת,**
59 **כדכתיב (שם): "כי ימכר אחיד ומכר**
60 **מאחוזתו, ואם נאל יגאל המקדיש וגו'**
61 **מלמד שלוח - מאחר וגואל, ואם ירצה יגאל**
62 **לחצאין, הורע כחו - כדאמרן לעיל.**

תני

ערכין דף ל עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה – עוז והדר" (ליום שלישי) קפט

כלפי הפעם השניה לא הרגיש, דהיינו שידוע שזו עבירה ולא
נרתע מלעשותה שוב, אולם לאחר שעבר פעם שניה, נאמר
כלפי הפעם השלישית לא באת לידו, שכבר אינו מעלה על לבו
שיש בכך עבירה, ודומה היא בעיניו כדחיתר.
מביאה הגמרא את המשך דברי רבי יוסי ברבי חנינא: (לא באת
לידו לסוף שלוש ברבית שנאמר וכי ימוך אחיך וגו' וכתוב אל
תקח מאתו נשך ותריבית) לא באת לידו – לא העלה בלבו שיש
בכך עבירה, והמשך לסחור בפירות שביעית, מחמיר עונשו עד
שנאמר את בתי לשפחה, שנאמר (שמות כא ז) וְכִי יִמְכֹּר
אִישׁ אֶת בִּתּוֹ לְאִמָּה, ומבאר הגמרא: ואף על גב דביתו
בתי ענינא ליתא – אמנם פרשת כי ימכור איש את בתו אינה
כתובה בענין שביעית, ואם כן לא ניתן לדרוש זאת מסמיכות
המקראות, אך פרשת ריבית נאמרה בענין שביעית וכמובא
להלן, ויש לדרוש קל וחומר, שאם הגיע לידו כך שעליו ללוות
ברביית, ודאי מכר את בתו קודם לכן, שהרי נִיחָא לְאִינִישׁ
דְּלִיּוּבִין בְּרִיתָהּ – נח לאדם למכור את בתו לשפחה, וְלֹא לִיּוּבָה
בְּרִיבִיתָא – ולא ללוות ברביית, דאילו הָתֵם – שם במכירת
הבת, כל שנה שעוברת מִיִּנְרָעָא וְאִזְלָא – מגרעת בדמי פדיונה,
ואילו הָתֵם – כאן ברביית, כל שנה שעוברת קָא מוֹסְפָא וְאִזְלָא
– מוסיפה בדמי הפרעון.
ממשיך רבי יוסי ברבי חנינא לבאר את עונשו של הסחור בפירות
שביעית: (לא באת לידו – לא העלה על לבו שיש בכך עבירה,
ועבר פעם נוספת, לִסְוֹף שְׁלֹשׁ בְּרִיבִית, שנאמר בהמשך הפרשה
(ויקרא כה לה) וְכִי יִמְכֹּר אֶחָיו גֹּוֹ' וּמָטָה יָדוֹ עִמָּךְ, וְכָתִיב
(שם כה לו), שכשאתה מלווה לו כסף, אֶל תִּקַּח מֵאִתּוֹ נֶשֶׁךְ
וְתִרְבִּית, ומכך שהתורה מצוה את אזהרת הריבית דווקא כלפי
המלווה, שלא יקח מהלווה ריבית, משמע שהלווה כבר מוכן לתת
ריבית, ובדאי לבסוף יבוא ללוות ברביית באופן המותר].
ממשיך התנא: לא באת לידו – לא העלה על לבו שיש בכך
עבירה, והמשך לסחור בפירות שביעית, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת עֲצָמוֹ
להיות עבד לישראל, שנאמר בהמשך הפרשה (שם כה לו) וְכִי
יִמְכֹּר אֶחָיו עִמָּךְ וְנִמְכַּר לָךְ, מוסיף התנא: לא לך – ופעמים
שאינו זוכה להמכר לישראל, אֶלָּא נִמְכַּר לְגַר צַדִּיק, שנאמר
בהמשך הפרשה (שם כה מז) וְנִמְכַּר לְגַר, וְלֹא לְגַר צַדִּיק –
ופעמים שאינו זוכה להמכר לגר צדיק, אֶלָּא נִמְכַּר לְגַר תּוֹשֵׁב,
שנאמר (שם) וְנִמְכַּר לְגַר תּוֹשֵׁב, ופעמים שאינו זוכה להמכר
לגר תושב, אלא נִמְכַּר לְמִשְׁפַּחַת גֵּר' (שם), שוֹה הַעֵיבֹד
בוֹכְבִּים, וּבְשָׂהוּא אוֹמֵר (הכתוב), אוֹ לְעָקֵר' (משפחת גר),
בא ללמד על זה הנמכר וְנִעְשָׂה מִשְׁרַת לְעִבּוּדָת בּוֹכְבִּים
עֲצָמָה, דהיינו שנענש להיות משרת לעבדה וזה לחטוב עצים
ולשאוב מים עבורה. עד כאן דברי רבי יוסי ברבי חנינא, ומוכיח
מכך שהוא מרבנן, שעבד עברי הוא רשע, ואם כן לכאורה יש
להחמיר בפדיונו, וקשה מדוע לדרוש את הפסוקים להקל עליו
לפדותו במחיר הנמוך.
אמר ליה אביי לההוא מרבנן, הָא אֶחָדֵיהּ קָרָא – הרי מצאנו
שהחירו הכתוב לכלל ישראל, וצויה לרחם עליו ולגאלו,
(ותנא) [דַּתְנָא] דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל – שנה התנא מבית מדרשו
של רבי ישמעאל, הוֹאִיל וְהֵלֵךְ וּמָכַר עֲצָמוֹ לְעִבּוּדָת בּוֹכְבִּים
להיות לה משרת, האם אִידְחָה (אדחוף) אֵכָן אַחֵר הַנּוֹפֵל,
כלומר, האם נמשיך להחזיקו בנפילתו ולא נגאל אותו לעולם,
תְּלִמּוּד לִזְמֵר (נאולת עולם תהיה לו וביובל יצא) [נֶאֱחָלָה
תְּהִיָּה לוֹ אַחֵר מֵאִתּוֹ וְיִגָּלֵנוּ] (ויקרא כה מז), הרי שישאל
נצטוו, לרחם עליו ולגאלו, ולכן גם בפדיונו יש לדרוש את
הפסוקים להקל עליו.
שואל הגמרא: אִמָּא – שמה נאמר, שציווי התורה 'נאולה
תהיה לו', אינו משום שיש לרחם עליו, אלא כדי לְאִמָּא לְיִמְכֹּר

הַרְיֵי כֵּן עֲזָא בְּשׁוּקֵי מְכָרֵי – משבחים אותי שאני דרשן
ובקי, כמו שבן עזאי היה משתבח בשוקי טבריא, ואומר 'כל חכמי
ישראל לפני כקליפת השום. אמר ליה ההוא מְרַבֵּן – אחד
החכמים] לְאִבִּי, הלא אִמָּא לְמִידְרָשִׁינְהוּ – ניתן לדרוש את
הפסוקים 'מכסף מקנתו' וכפי שני', לְקוּלָא – להקל על העבד
עברי לפדותו במחיר הנמוך וכמבואר לעיל (ע"א), וְאִמָּא
לְמִידְרָשִׁינְהוּ לְחֻמְרָא – להחמיר עליו לפדותו במחיר הגבוה,
שאם בקנייתו היה שוה מנה, והשביח ושוה מאתים, מחשב
במאתים כפי ששוה עכשיו, ואם היה שוה מאתים והכסף ושוה
מנה, מחשב במאתים כפי שוויו כשנקנה, אם כן, מֵמָא דְּלְקוּלָא
אִמָּא לְחֻמְרָא – מנין שדורשים להקל, שמה נאמר שדורשים
להחמיר.
השיב אביי לההוא מרבנן: לֹא סְלִיקָא דַּעְתָּךְ – אל תעלה בדעתך
לדרוש לחומרא, אלא ודאי יש לדרוש להקל מִדְּאִקִּיל דְּחֻמְרָא
נִפְיָה – ממה שמצינו שהקילה התורה בעבד עברי, דַּתְנָא – כפי
ששנינו בבביתא, נאמר לגבי עבד עברי הנמכר לישראל 'כי
טוב לו עִמָּךְ' (דברים טו טז), ומכאן ציווי לאדון שינהג עם
העבד בשוה לו, 'עִמָּךְ' מֵמָאֵל עִמָּךְ' בְּמִשְׁתָּהּ, דהיינו 'שלא
תהא אוֹכֵל פֶּת נִקְיָה, והוא ו- העבד) אוֹכֵל פֶּת קִיבֵר – פת
העושה מקמח המעורב עם סובין, ולא תהא אֶתָּה שוֹתֶה יַיִן
יֶשֶׁן, והוא שוֹתֶה יַיִן חָדָשׁ שאינו משובח כישן, ולא תהא אֶתָּה
יֶשֶׁן עַל גְּבִי מוֹכֵר – מצער רך, והוא יֶשֶׁן עַל גְּבִי כְרָקֶךְ. מֵכָאן
אִמְרוּ חֲכָמִים, 'הַקִּנְיָה עֲבָד עֲבָרִי כְּקִנְיָה אֲדוֹן לְעֲצָמוֹ'. ומאחר
שמצינו בבביתא שהתורה הקילה בעבד עברי, יש לומר שגם
הפסוקים 'מכסף מקנתו' וכפי שני' נדרשים להקל עליו.
חזר ההוא מרבנן ושאל את אביי: אֲדַרְבָּה – יש לנו לומר להפך,
שנְחַמֵּיר עֲלֵיהּ – על העבד עברי כפי שיש ללמוד מִדְּרַבִּי יוֹסִי
בְּרַבִּי חֲנִינָא, שדרש מהפסוקים שהעבד עברי בא לידי עבדותו,
מפני שהיה רשע, דָּאֵמַר רַבִּי יוֹסִי בְּרַבִּי חֲנִינָא, בָּא וְרָחַק מִכָּה
קֶשֶׁה אֲבָקָה שֶׁל שְׂבִיעִית – כמה חמור עונשו של העובר על
איסור סחורה בפירות שביעית, אֲדָם נוֹשֵׂא וְנוֹתֵן בְּפִירוֹת
שְׂבִיעִית, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת מִטְלָתּוֹ מִחֲמַת עֲנִיּוֹת, שנאמר
(ויקרא כה יג) בְּכִשְׁתָּ הַיּוֹבֵל הַזֶּאת תִּשְׁוּבוּ אִישׁ אֶל אֲחֻזּוֹתָיו,
וְכָתִיב בַּסּוּמָךְ בַּפִּסּוּק זֶה (שם כה יד), וְכִי תִמְכְּרוּ מִמֶּכֶר
לְעִמְיִתָּךְ אוֹ קִנְיָה מִיַּד עֲמִיתְּךָ, וְחִיבַת מִיַּד נִדְרַשְׁתָּ לְדַבֵּר
הַנִּקְנָה מִיַּד לֵיָד, דהיינו מטלטלים. ולמדנו מסמיכות הפסוקים,
שאם אדם לא ישמור את מצות היובל בכך שימכור בה פירות,
סופו למכור את מטלטליו. לֹא הָרַגִּישׁ – לא הודעו לחזור בו
מעשיית העבירה ועבר עליה פעם נוספת, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת
שְׂדוֹתָיו, שנאמר בהמשך הפרשה (שם כה כז) וְכִי יִמְכֹּר אֶחָיו
וּמָכַר מֵאֲחֻזּוֹתָיו, ממשיכה הברייתא: לא באת לידו – לא
העלה על לבו שיש בכך עבירה, והמשך לסחור בפירות
שביעית, לִסְוֹף מוֹכֵר אֶת בֵּיתוֹ, שנאמר בהמשך הפרשה (שם
כה כט) וְאִישׁ כִּי יִמְכֹּר בֵּית מוֹשֶׁב עִיר חוּמָה'.
מפסיקה הגמרא בדברי רבי יוסי ברבי חנינא, ושואלת: מָאִי שָׁנָא
הָתֵם דְּקָאֵמַר בְּלִשׁוֹן לֹא הָרַגִּישׁ, וּמָאִי שָׁנָא הָתֵם דְּקָאֵמַר
בְּלִשׁוֹן לֹא בָּאת לְיָדוֹ, כלומר מדוע שינה התנא בלשונו בין
הפעם השניה שעובר לבין הפעם השלישית שעובר. משיבה
הגמרא: בְּדִרְבַּ הַוּנָא, דָּאֵמַר רַב הוּנָא, כִּיּוֹן שָׁעֲבַר אֲדָם עֲבִירָה,
וְשָׁנָה בָּהּ – ונעשאה פעם שניה, חוֹתְרָה לוֹ. מבררת הגמרא:
חוֹתְרָה לוֹ סְלִיקָא דַּעְתָּךְ – וכי תעלה על דעתך לפרש 'הותרה
לו' כפשוטו, שלאחר שאדם עובר עבירה פעמים הרי היא
מוותרת לו. משיבה הגמרא: אֶלָּא אִמָּא – אלא יש לפרש ולומר,
נְעֻשִׁית לוֹ בְּהִיתָר, דומה בעיניו העבירה ששנה בה כדחיתו ואינו
מעלה על לבו שיש בכך עבירה ושחזר הרע מערים עליו
ומראה לו שזה מותר, ולכן לאחר שעבר רק פעם אחת, נאמר

משני ימים, מיום ליום מנא ליה – מנין למד דין זה. משיבה
הגמרא: נפקא ליה – רבי למד דין זה מהפסוק (שם) וְהִיָּתָה
גְּאֻלָּתוֹ עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְּכָרוֹ, שמשמע 'שנת ממכר שלו'
כלומר עד מלאת שנה מיום מכירתו, ולא עד מלאת השנה של
מנין העולם.
הגמרא מבארת את שיטת רבנן וחוזרת בה מהביאור הקודם
בדבריהם. שואלת הגמרא: וְרַבְּנָן מַה יִּדְרְשׁוּ מִדְּהַתּוּב 'ממכרו'.
משיבה הגמרא, אכן גם רבנן סוברים כרבי, דְּהַהוּא – שפסוק זה
מִיִּבְעֵי לִיָּה לְדַרְשָׁת שְׁנַת מִמְּכָרוֹ שְׁלֹו וְלֹא שְׁנַת שְׁל מִנִּין עוֹלָם,
וְהַתִּיבָה 'מִיָּמִים' מִיִּבְעֵי לִיָּהוּ – נצרכת לרבנן לְמַעַת לַעַת – ללמד
ששנת המכירה מתחילה בשעה של המכירה ביום המכירה,
ומסתיימת באותה שעה באותו יום, בשנה הבאה, דְּאִי – שאם
היינו דורשים רק מהתיבות 'עַד תּוֹם שְׁנַת מִמְּכָרוֹ', הָיָה אֲמִינָא
מִיָּוִם לְיוֹם אֵין מַעַת לַעַת לֹא, לכן כְּתִב רַחֲמֵינָא 'מִיָּמִים', ללמדנו
שמונים את השנה מעת לעת.
מבשרת הגמרא: וְרַבִּי, מַעַת לַעַת מִנָּא לִיָּה. משיבה הגמרא:
נִפְקָא לִיָּה – רבי למד דין זה מ'תַּמְיָמָה', דהיינו שלימה אף
בשעות.
שואלת הגמרא: וְרַבְּנָן, מַה יִּדְרְשׁוּ מִהַמִּילָה 'תמימה'. משיבה
הגמרא: הָהוּא מִיִּבְעֵי לִיָּה לְרִבּוֹת עֵיבּוּרָה של שנה, דהיינו
שבשנה מעוברת, השדה נחלטת רק לאחר שעברו שלשה עשר
חדשים. שואלת הגמרא: וְרַבִּי נָמִי הָא מִיִּבְעֵי לִיָּה לְעֵיבּוּרָה –
הרי גם רבי דרש במשנתו מתיבה זו לרבות את עיבורה של
השנה, שהמוכר מקבל עוד אחד עשר ימים ששנת חמה יתירה
על שנת לבנה. ואם כן כיצד דרש מתיבת זו לרבות שלימה
בשעות. משיבה הגמרא: הָכִי נָמִי – אכן לדעת רבי מהתיבה
'תמימה' למדים ליתן לו שנה ועיבורה, ואת הדינים ששנת
הגאולה היא מִיָּוִם לְיוֹם וּמַעַת לַעַת, מִיָּעַר תּוֹם שְׁנַת מִמְּכָרוֹ'
נִפְקָא. כלומר הגמרא חוזרת בה מהביאור הקודם בדעת רבי,
ועתה מבארת ששני הדינים נלמדים מהפסוק 'עד תום שנת
ממכרו'.
שנינו במשנה: הָרִי זֶה מִיָּוִם רִבִּית וְכוּ' ואינו רבית. מקשה
הגמרא: וְהַתִּנְיָא – והלא שנינו בברייתא הָרִי זֶה רִבִּית גְּמוּרָה
אֱלָא שְׁתַּתְּרוּהִי הַתִּנְיָתוֹ – שהתורה התירה רבית זו בבתי ערי
חומה. ונמצאו דברי הברייתא סותרים לדברי המשנה, שהרי
במשנה מבואר שאין זו 'רבית גמורה'. משיבה הגמרא: אֲמַר
רַבִּי יוֹחָנָן, לֹא קִשְׁיָא, הָא – משנתנו היא דברי רבי יהודה, וְהָא
– הברייתא היא דברי רַבְּנָן, וכפי שנחלקו בברייתא שלפנינו,
דְּתִנְיָא בְּרִייתָא, הָרִי שְׁהִיָּה נִזְשָׁה בְּחִבְרֵי מִנָּה – אדם שהלוח
לחבריו מנה, וְעִשָּׂה לוֹ שְׁדֵּרוּ מִכָּר – שמשכן הלוח שדה עבור
ההלואה, והתנו ביניהם שאם לא יפרע הלוח את החוב עד שלש
שנים, השדה תהיה קנויה ללוח מעכשיו, וכתב לו הלוח שטר
על כך, בְּזִמְנָא שְׁהַמּוֹכֵר ו-הלוח, שעשה את שדרו מוכר אוֹכֵל
פִּירוֹת במשך שנים אלו, מוֹתָר, ואין בכך משום ריבית, אבל
בזמן שהלוקח ו-הלוח אוֹכֵל פִּירוֹת, אֲסוּר. וטעם איסור
האכילה, משום חשש שיהיה בכך ריבית, שהרי אם יפרע המוכר
את החוב בתוך השלש השנים ויפרד את השדה, נמצא שאכל
הלוקח את הפירות בשכר ששדרו מעותיו אצל המוכר, והרי זה
ריבית. עד כאן דברי רבנן. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אֵף בְּזִמְנָא שְׁהַלּוֹקֵחַ
אוֹכֵל פִּירוֹת מוֹתָר. ולהלן תבואר סברת מחלוקתם. מביא רבי
יהודה ראייה לדבריו: אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה, רַאִיָּה לְכָךְ שֶׁהִלְכָה
כדברי, שהרי מַעֲשֵׂה בְּכִיתוֹם בְּן זִוְנִין, שֶׁעֲשָׂה שְׁדֵּרוּ מִכָּר עַל
פִּי הוֹרָאָה רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן עֲזַרְיָה, וְלֹקֵחַ אוֹכֵל פִּירוֹת הָיָה, וְלֹא
חששו לאיסור ריבית. דוחים רבנן את הראיה: אֲמַרְוּ לוֹ רַבְּנָן
לרבי יהודה, מַשֶּׁם דְּרָאִיָּה – וכי משם הנך רוצה להביא ראייה,
והלא במעשה ההוא מוֹכֵר אוֹכֵל פִּירוֹת הָיָה, וְלֹא לֹקֵחַ, ואין
ראיה מאותו מעשה שהלוקח רשאי לאכול פירות.

הגמרא מקשה סתירה בברייתות בדין גאולה שדה מן ההקדש:
הָרִי חָדָא – שנינו בברייתא אחת, לִיָּה וְגֹאֵל, וְגֹאֵל לְחֻצְאִין,
וְתִנְיָא אִידָךְ – ושנינו בברייתא אחרת, אֵינוֹ לִיָּה וְגֹאֵל, וְאֵינוֹ
גֹאֵל לְחֻצְאִין. מתרצת הגמרא: לֹא קִשְׁיָא, הָא רַבְּנָן וְהָא רַבִּי
שְׁמַעְיֹוֹן. רבי שמעון דורש את טעמי המקראות, ומקיל בגאולה מן
ההקדש כמוכא לעיל (ל). ורבנן אינם דורשים טעמי המקראות,
אלא סוברים שמאחר שהורע כוחו של המקדיש שאין השדה
חוזרת אליו ביוכל, יש לומר שהורע כוחו גם לענין ללוות ולגאול
לחצאין.

משנה

המשנה מבארת את דיני גאולת בתים בעיר מוקפת חומה:
הַמּוֹכֵר בֵּית בְּבִיתִי עֵרִי חוֹמָה – בעיר המוקפת חומה מימות
יהושע בן נון, הָרִי זֶה גֹאֵל מִיָּה, וְגֹאֵל כָּל שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ.
הגואל את ביתו בתוך שנה אין מוכים מה שהשתמש הלוקח
בבית עד עתה. אומרת על כך המשנה: הָרִי זֶה כְּמִין רִבִּית –
שימוש הלוקח בבית באופן שהבית נגאל בתוך שנה, הוא כעין
תשלום ריבית על כך שהיו מעותיו אצל המוכר כל אותו זמן,
וְאֵינוֹ רִבִּית – ואין זו ריבית גמורה האסורה, כיון שריבית
האסורה היא דווקא באופן של הלואה, ולא באופן של מכר.
דין נוסף: מֵת הַמּוֹכֵר, יִגָּאֵל בְּנֹו – רשאי בנו לגאול. מֵת הַלּוֹקֵחַ,
יִגָּאֵל הַמּוֹכֵר מִיָּד בְּנֹו של הלוקח.
דין נוסף: חור הקונה ומכר את השדה לאדם אחר, אֵין מוֹנִין את
השָׁנָה, אֱלָא מַשְׁעָה שְׁמִכָּר הַרְיָא, שְׁנַמְכָר (ויקרא כה ל)
יָאם לא יִגָּאֵל עַד מִלָּאת לוֹ שְׁנָה תַּמִּימָה, משמע מתיבת 'לו',
שמונים לאיש שהיתה האחוזה שלו, שזהו הראשון.
ממשיכה המשנה לדרוש את הפסוק 'עד מלאת לו שנה תמימה':
כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר 'תַּמִּימָה', בא הכתוב לְהַבִּיא ו-לרבות את חֹדֶשׁ
הַעֵיבּוּר – שבשנה מעוברת הבית נחלט רק לאחר שלשה עשר
חדשים מיום המכירה. רַבִּי אוֹמֵר, נֹאמַר 'תמימה' כדי ליתן לו
לגאול במשך שָׁנָה וְעֵיבּוּרָה – שנה של לבנה שהם שני ימים,
ועוד אחד עשר יום נוספים ששנת החמה יתירה על שנת הלבנה.
סך הכל יש למוכר, לדעת רבי, שלש מאות ושישים וחמשה ימים
לגאול את הבית, בין בשנה פשוטה ובין בשנה מעוברת.
הַיָּעֵ יוֹם שְׁנֵים עָשָׂר חֹדֶשׁ, וְלֹא נִגָּאֵל, הָיָה חֲלוּשׁ לוֹ – הבית
נקבע ברשות הקונה לעולם. אֲחֵר הַלּוֹקֵחַ וְאֲחֵר הַתִּנְיָן לוֹ
בְּמִתְנָה – כל הדינים האמורים הינם בין באופן שהבית הגיע לידו
על ידי מכר, ובין שקיבל אותו במתנה, שְׁנַמְכָר (שם) יָאם לא
יִגָּאֵל עַד מִלָּאת לוֹ שְׁנָה תַּמִּימָה וְקָם הַבֵּית וְגו' לְצִמְיָתוֹ, והרי
זה יתור לשון, שניתן היה לכתוב 'לְצִמְיָתוֹ', ויש לדרוש מכך,
שדיני גאולת הבתים נאמרו גם במקבל במתנה.

גמרא

אומרת הגמרא: מְתִנְיָתוֹן, ששנינו בה שרשאי לגאול מיד,
ומשמע שיכול לגאול אפילו ביום המכירה, דְּלֹא כְּרַבִּי, דְּתִנְיָא
בברייתא, רַבִּי אוֹמֵר, נֹאמַר בפסוק אודות גואל בית בעיר חומה
(ויקרא כה כט) 'מִיָּמִים תְּהִיָּה גְּאֻלָּתוֹ' וְאֵין 'מִיָּמִים' פְּחוֹת מִשְׁנֵים,
ומכאן שאין המוכר יכול לגאול, קודם שעברו לפחות שני ימים
מיום המכירה.
שואלת הגמרא: וְרַבְּנָן הַסּוֹבְרִים במשנתנו שיכול לגאול אפילו
בו ביום, הָאִי 'מִיָּמִים' מֵאִי עָבְדִי לִיָּה – מה ידרשו מתיבה זו.
משיבה הגמרא: מִיִּבְעֵי לִיָּה – נצרכת היא ללמד שמונים את
השנה של גאולת הבית מִיָּוִם לְיוֹם – מיום המכירה שבשנה זו
עד לאותו יום בשנה הבאה, ואין מונים את שנת הגאולה עד
תשרי כפי מנין השנים מבריאת העולם.
מבשרת הגמרא: וְרַבִּי שלמד מתיבת 'מִיָּמִים' שאין לגאול בפחות

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף לא עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצא רש"י

תני חרא – במקדש שדה אחוזה לזה וגואל – היינו חר דקתני לעיל: "אם גאל יגאל" – מלמד שלזה וגואל כו', ורבי שמעון קאמר לה, ואידך רבנן דפליגי עליה. **משנה** הרי זה גואל מיד – ואין לו דין שדה אחוזה שצריך להמתין שתי שנים. הרי זה כמין רבית – שכשמצחיר לו מעותיו בתוך שנה ואין זה מנכה לו כלום – נמצא שנשתמש בביתו בשכר המתנת

מעותיו. ואיתר רבית גמורה – דרביא לא 1
מיקרי אלא על ידי הלואה, ולא על ידי מכר. 2
יגאל בנו – בתוך שנה, אם ירצה. אבל 3
לאחר שנה נחלט ואינו נגאל עוד לעולם, 4
כדכתיב (ויקרא כה): "ואם לא יגאל עד 5
מלאת לו שנה" וגו'. **אלא משעה שנמכר** – 6
שאם מכרה ראובן לשמעון בניסן ושמעון 7
ללוי באביר – כיון שהגיע ניסן הבא נחלט, 8
ואין מונין למכר שני אלא לראשון. **שנאמר** 9
עד מלאת לו שנה – משמע: לזה שהיתה 10
אחוזה שלו מונין. **את חרש העיבור** – שאם 11
היתה שנה מעוברת אינה נחלטת עד שלשה 12
עשר חרש. שנה ועיבורה – בין בשנה 13
פשוטה בין בשנה מעוברת נוהגין לו שנת 14
לכנה וימים שתיירים בשנת חמה על שנת 15
לכנה, אחד עשר יום, שמהם אנו מעברים 16
את השנה. ואחד חניתן [לו] בבתנה – אם 17
רצה נותן לגאול בתוך שנתו – יגאל, ואם 18
לאו – חלט לו. **גמרא מתניתין** – דקתני 19
הרי זה גואל מיד, דמשמע: אפילו בו יום 20
שמכרה מותר לגאול, דלא כרבי. **ימים** 21
תחיה נאולתו ואין ימים פחותין משנים – 22
דלא תשאה ביד לוקח פחות משני ימים. 23
מיום ליום – שאם מכרה באחד בניסן – 24
אין מונין שנה למנין עולם, דלימא כיון 25
שהגיע תשרי עלתה לו שנה, שהרי יצתה 26
אותה שנה. אלא עד אחד בניסן הבא אינו 27
נחלט. **שנת ממכרו** – ולא של מנין עולם. 28
ורבנן – אין הכי נמי, דההיא דחאי מיבעי 29
ליה לחכי, דממכרו ולא שנת מנין עולם. 30
ו"ימים" מיבעי ליה למעת לעת, שאם מכרה 31
באחד בניסן בחצי היום – אין מונין לו שנה 32
עד שיגיע חצי היום של אחד בניסן אחד. 33
מתניתין רבי יהודה חיא – דאמר: עד אחד 34
ברבית מותר. דרבית הבאה על ידי מכר קרי 35
עד אחד, משום דאין בא לידי רבית משני 36
צדדין, שאם לא יגאלנה ותיחלט לו – אין 37
כאן רבית. אבל הלואה דחאי – באה לידי 38
רבית, שאינה נחלטת לעולם. ועשה לו 39
שדה ומכר – שמשכן לו שדהו על אותו 40
מנה, ובתבי לא אם לא תך מנה מיכן אותו 41
שלש שנים – הרי היא שלך. **בזמן שהמוכר** 42
אוכל פירות – כל אותן שנים – מותר. 43
לוקח אוכל פירות אסור – שמא יגאלנה 44
בתוך שלש, ונמצא שאכלם ברבית. מעשה 45
בביתוס בן זונין גרסינן, **צד אחד ברבית** – 46
שאם יגאלנה – יחא רבית, ואם לאו 47
– לא יחא רבית.

תני חרא: לזה וגואל, וגואל לחצאין; ותניא אידך: 1
אינו לזה וגואל, ואינו גואל לחצאין; – לא קשיא: 2
הא רבנן, והא רבי שמעון. משנה המוכר בית בבתי 3
ערי חומה – הרי זה גואל מיד וגואל כל שנים עשר 4
חדש, הרי זה כמין רבית ואינו רבית. מות המוכר 5
– יגאל בנו, מות הלוקח – יגאל מיד בנו. אין מונין 6
שנה אלא משעה שפכר, שנאמר: "עד מלאת לו 7
שנה", כשהוא אומר "תמימה" – להביא את חרש 8
העיבור, רבי אומר: ליתן לו שנה ועיבורה. הגיע 9
יום שנים עשר חדש ולא נגאלה – היתה הלוקחה 10
לו, אחד הלוקח ואחד חניתן לו בבתנה, שנאמר: 11
"לצמיתות". גמרא מתניתין דלא קריב; דתניא, רבי 12
אומר: "ימים" – אין ימים פחות משנים. ורבנן, האי 13
"ימים" מאי עבדי ליה? – מיבעי ליה מיום ליום. ורבי, 14
מיום ליום מנא ליה? – נפקא ליה מ"עד תום שנת 15
ממכרו". ורבנן? – ההוא מיבעי ליה: שנת ממכרו 16
שלו, ולא שנת של מנין עולם. ו"ימים" מיבעי להו 17
למעת לעת, דאי מ"עד תום שנת ממכרו", הוה 18
אמינא: מיום ליום – אין, מעת לעת – לא, קתב 19
רחמנא: "ימים". ורבי, מעת לעת מנא ליה? – נפקא 20
ליה מ"תמימה". ורבנן? – ההוא מיבעי ליה לעיבורה. 21
ורבי נמי, הא מיבעי ליה לעיבורה? – הכי נמי, מיום 22
ליום ומעת לעת – מ"עד תום שנת ממכרו" נפקא. 23
"הרי זה כמין רבית" וכו'. והתניא: הרי זה רבית גמורה, 24
אלא שהתורה התירו! אמר רבי יוחנן, לא קשיא: 25
הא רבי יהודה והא רבנן. דתניא: הרי שהיה גושה 26
בבכירו מנה, ועשה לו שדהו מכר, בזמן שהמוכר 27
אוכל פירות – מותר, לוקח אוכל פירות – אסור. 28
רבי יהודה אומר: אף בזמן שהלוקח אוכל פירות 29
– מותר. אמר רבי יהודה: מעשה בביתוס בן זונין 30
שעשה שדהו מכר על פי רבי אלעזר בן עזריה, ולוקח 31
אוכל פירות היה. אמרו לו: משם ראיה? מוכר אוכל 32
פירות היה, ולא לוקח. מאי בינייהו? צד אחד ברבית 33
איכא בינייהו, תנא קמא סבר: צד אחד ברבית – 34
אסור, ורבי יהודה סבר: צד אחד ברבית – מותר. 35

רבא

יעשה פירות, אבל הבית אי אפשר שלא יזנה ממנו בדירתו, ומשום הכי, כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית. ולפי זה נחא נמי הבא, דבית שהוא דר בו בלא ספק – דבולי

– לאו רבית גמורה היא. ואין נראה לרבינו תם חילוק זה, דבבית נמי איכא ספקא שמא יפול או ישרף. אלא דחאי אין חילוק בין שדה לבית. וההיא דמלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות, יש לתרץ. דלא דמי למשכנתא בנכיתא דשרי, דההיא משכנתא מיירי שהלוה לו על השדה ואין הלוה יכול להשכירו לאחר מפני שהוא ביד המלוה – משום הכי אינו רבית. דהא בלאו הכי הוא בטל. והא דתנן: המלוה את חבירו לא ישכור ממנו בפחות – מיירי שלא הלוה לו על שדה או על הבית, וביד הלוה להשכירו לאחר, נמצא כשמוזיל גביה – רבית הואי. ולפירוש זה דרבינו תם אינו מחלק בין שדה לבית, דהרא קשיא לדוכתיה: מאי שנא ממשכנתא בלא נכיתא דלא חשבינן ליה רבית גמורה? וצריך לומר: דרבית גמורה מדרבנן קאמר, והאי דאמר: "אלא שהתורה התירו" – הכי פירושו: מדכתב לן רחמנא דין בתי ערי חומה, גלי לן דכי האי גונא אין זה רבית דאורייתא. וצריך יהודה סבר צד אחד ברבית מותר – ואם תאמר: לרבי יהודה, משכנתא בלא נכיתא נמי חשבת, דצד אחד ברבית הוא, ושמאל לא יפדנו עוד! ויש לומר: דלא חשבינן צד אחד ברבית אלא כגון עשה לו שדהו מכר, דאיכא צד מכר אם לא יפדנו בתוך הזמן הקבוע לו. אבל משכנתא בלא נכיתא, דליכא ביה צד מכר, דלעולם הוא ביד הלוה לפדותו, ואם יפדנו, כיון שאין מנכה לו מן הפירות שאכל – הוה ליה רבית. מידי דהוה אמלוה סאה בסאה ולא חשבי ליה רבי יהודה צד אחד ברבית. אף על גב דשמא לא יתייקר, מכל מקום כיון דאין צד בו מכר – אסור, ולא חשיב ליה רבי יהודה צד אחד ברבית.

רבא

תני חרא לזה וגואל לחצאין – פירש רש"י: דאמקדיש שדה אחוזה קאי. ולא נראה, דאם כן הוי סתם מתניתין דתנן: בהקדש מותר בכולן, כרבי שמעון ולא כרבנן. ואומר רבינו יצחק: דקאי אמוכר בית בבתי ערי חומה, וכן מוכחת הסוגיא בפרק קמא דקדושין (כא,א ושם כ,ב). אבל מקדיש שדה אחוזה – אפילו רבנן מודו דלזה וגואל לחצאין.

תניא בתורת כהנים גבי מוכר שדה אחוזה: "וחשב שני ממכרו" – שנים אה מחשב, ואי אתה מחשב חדשים. ומנין אם רצה לעשות חדשים שנה יעשה – תלמוד לומר: "וחשב". ואם תאמר: היכי מצינו ששנים לצורך המוכר שיהא בו ריוח למוכר? בשלמא כשמוכר חדשים מצינו, כגון שבא לגאלה באמצע השנה, דמחשבינן ליה חדשים שעברו שאכל הלוקח לגרע פדיונו, כמו שאנו מחשבין השנים שעברו שאכל הלוקח. אבל "אי אתה מחשב חדשים" היכי משכחת לה? ויש לומר: דמשכחת ליה כגון אם מכר בניסן בעשרה לטירון ומחצה, ויש עד חיובל בעשר שנים ומחצה, ובא לגאולה בראש השנה, ויש עוד לחבא עד חיובל חמש שנים. **מיום** ליום ומעת לעת מעד תום שנת ממכרו נפקא – במסכת נדה (מומב) פירש הרב רבינו אלחנן: דדוקא בבתי ערי חומה בעינן מעת לעת ולשעות, אבל אינך דהתם דמצוי למימר דאולינן בחן בחר שנים שלהם ולא בתר שנות עולם – בכולת לא בעינן מעת לעת ולשעות. דבבתי ערי חומה דוקא הוא דגלי ליה קרא אבל דאינך לא. והתוספות כתבו כאן: הוא הדין בכולתו בעינן מעת לעת ולשעות, דילפינן "שנה" ["שנה"] מבתי ערי חומה, כדאמר התלמוד לקמן גבי מילתא אחריית. **והתניא** הוי רבית גמורה לא חשבתה היתירה – ומסיק רבי יוחנן: הא רבי יהודה הא רבנן. פירוש: מתניתין – כרבי יהודה דאמר צד אחד ברבית מותר, ובריתא דתני רבית גמורה – אתיא כרבנן. ואם תאמר: מאי שנא ממשכנתא בלא נכיתא, דאינו אלא אבק רבית. דאיכא ב"איהו נשך" (בבא מציעא סב,א), אמר ליה רבינא: והרי משכנתא בלא נכיתא, דבדיניהם מוציאין מלוה למלוה, ובדיננו אין מחזירין ממלוה ללוה. אלמא לאו רבית גמורה היא, והכא אמר דהוי רבית גמורה! ולפי פירוש רש"י דמחלק בין שדה לבית נכיתא, גבי הא דתנן פרק "איהו נשך" (שם סד,ב): המלוה את חבירו לא ידור בחצרו חנם ולא ישכור ממנו בפחות (ממנו), ומפני שהוא רבית. ופירש רש"י שם: מאי שנא ממשכנתא דנכיתא דשרי ויתיר? דיש לחלק בין שדה לבית, דשמא השדה לא יעשה פירות, אבל הבית אי אפשר שלא יזנה ממנו בדירתו, ומשום הכי, כי מנכה לו מן השכירות הוי רבית. ולפי זה נחא נמי הבא, דבית שהוא דר בו בלא ספק – הוי רבית גמורה, אבל שדה דשמא לא יעשה פירות, כי אכיל ליה נמי בלא נכיתא

רבא אמר דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור — פירש רש"י ומתניתין ובריתא בהא פליגי, דתנא דבריתא סבר: סוף סוף הואיל ולידי הרבית (לגבי) [אתי] — צד אחד ברבית, וברבית גמורה היא, אלא שהתורה התיירתו, ולשון רש"י ועוד יש לפרש, דבהכי פליגי מתניתין ובריתא: כגון שנכנס בבית להחזיר לו דמי שכירות שנה, אם בא לפדותו בתוך שנים

רבא אמר: דכולי עלמא צד אחד ברבית אסור, והכא ברבית על מנת להחזיר איכא בינייהו, מר סבר: אסור, ומר סבר: מותר. "מת המוכר — יגאל בנו". פשיטא! — מהו דתימא: "ואיש כי ימכר בית מושב" אמר רחמנא, והאי לאו מכר — קמישמע לן: "והיתה גאלתו", מכל מקום. "מת הלוקח — יגאל מיד בנו" וכו'. פשיטא! — מהו דתימא: "לקנה אתו" אמר רחמנא, והא לא קנה, קא מישמע לן: "והיתה גאלתו", מכל מקום. "אין מוֹנִין לו שנה אלא משעה שמכר" כו'. תנו רבנן: "שנה" — איני יודע אם שנה לראשון אם שנה לשני, כשהוא אומר: "עד מלאת לו שנה תמכיה" — הוי שנה לראשון. למי חלוט? רבי אלעזר אומר: לראשון חלוט, רבי יוחנן אומר: לשני חלוט. בשלמא לרבי אלעזר — דלדידיה קא מינינא, אלא לרבי יוחנן מאי טעמא? אומר רבי אבא בר ממל: מה מכר לו ראשון לשני — כל זכות שתבא לידו. אומר רבי אבא בר ממל: מכר שני בתי ערי חומה, אחד בחמישה עשר באדר הראשון ואחד באדר השני, והשני שנה שמכר לו באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר של שנה תבא — עלתה לו שנה, וה שמכר לו בחמישה עשר של אדר הראשון — לא עלתה לו שנה עד חמישה עשר באדר של שנה תבא. מתקוף לה רבינא, ולימא ליה: אגא קדים שחין נורא מקמא דידך! — משום דאמר ליה: את נחית לעיבורא. ואמר רבי אבא בר ממל: גולדו לו שני מלאים, אחד בחמישה עשר של אדר הראשון ואחד באחד באדר השני, וה שגולד באדר השני, כיון שהגיע יום אחד באדר השני של שנה תבא — עלתה לו שנה, וה שגולד לו בחמישה עשר באדר הראשון — לא עלתה לו שנה עד חמישה עשר באדר של שנה תבא. מתקוף לה רבינא, ולימא ליה: אגא קדים שחין נורא מקמא דידך! — משום דאמר ליה: את נחית לעיבורא, אגא לא נחיתנא לעיבורא. הא תו למא לוי היינו דהי? — מהו דתימא: התם — דכתיב "תמכיה", הכא דלא כתיב תמכיה — לא, קא מישמע לן, ד"שנה" "שנה" — מותר. "כשהוא אומר תמכיה" כו' רבי אומר: לית שנת עיבורא. תנו רבנן: "שנה תמכיה" — רבי אומר: מונה שלש מאות וששים וחמשה ימים כמנן ימות החמה, והכמים אומרים: מונה שנים עשר חודש מיום ליום, ואם נתעברה — נתעברה לו. "הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל" כו'. תנו רבנן: "לצמיתות" — לחלוטין. דבר אחר: "לצמיתות" — לרבות את המתנה. מאי טעמא? "צמית" "צמיתות". אמרו רבנן קמיה דרב פפא: דלא כרבי מאיר, דאי כרבי מאיר, האמר: מתנה אינה כמכר! אמר רב פפא: אפילו תימא רבי מאיר, שאני הכא, דרבי רחמנא "לצמיתות". אמרו רבנן לרב פפא, ואמר לה רב הונא בריה דרב יהושע לרב פפא: והא גבי יובל דכתיב "תשבו" — לרבות את המתנה, ורבי מאיר לא קא מרבי! אלא הא ודאי דלא כרבי מאיר. תנו רבנן: המקדש בית בבתי ערי חומה — הרי זה גואל וגואל לעולם. גאלו אחר מיד הקדש, הגיע יום שנים עשר חודש ולא נגאל — הנה חלוט לו. מנא הני מילי? אמר שמואל, דאמר קרא: "לקנה אותו" — ואפילו מיד הקדש. — ולחלטיה הקדש! — אמר קרא: "לדחיתו", יצא הקדש שאין לו דורות. "לא יצא ביובל" למא לוי? אמר רב ספרא: לא יצדקא אלא למוכר בית בבתי ערי חומה, ופגע בו יובל בתוך שנתו; סלקא דעתך אמינא ליפוק ביובל, קא מישמע לן: "לא יצא ביובל". משנה בראשונה היה נמנן יום שנים עשר חודש, כדי שיהא חלוט לו. התקין הלל שיהא חולש מעותיו ללשכה, והוא שובר את הדלת ונכנס, אימתי שירצה חלו — יבא וישול את מעותיו. גמרא אמר רבא: מתקנתו של הלל, הרי זה גיטיש על מנת שתתן לי מאתים וזו" ונתנה לו, מידעתו — מגזישתו, בעל כרחו — אינה מגזישתו;

מראצטריך

הלוקח ביום שנים עשר חודש, כדי שלא ימצאהו מוכר ליתן לו מעותיו, והוא חלוט לו. שיהא חולש — כמו (שעיהו יד): "חולש על גוים", וכדגרסין (שבת קמחב) מטילין חלשים על הקדשים, שיהא משיל מעותיו ללשכות שבעורה. והיא שובר הדלת — של בית שמכר, ונכנס. גמרא מדעתו — שיקבלם ברצון, בעל

דכולי עלמא צד אחד ברבית — כי האי גוגא אסור, הואיל ומעיקרא בתורת הלואה אתא לדידה. ורבי יהודה (דקאמר) ודקשרין — דבהכי עסקין, שהתנו מתחילה שאם יגאלנה המוכר בתוך שלש — יחזיר לו הלוקח הדמים מפירות שאכל, וברבית על מנת להחזיר פליגי. ומתניתין ותנא דבריתא בהא פליגי, דתנא דידן סבר: אפילו צד אחד נמי לא הוי — דהא בתורת מכר אתא לדידה. ותנא דבריתא סבר: סוף סוף הואיל ולידי רבית (לגבי) [אתי] צד אחד (היא) — ברבית גמורה היא, אלא שהתורה התיירתה, איש כי ימכר אמר רחמנא. והיתה גאלתו מכל מקום — משמע, דאם כן הוה ליה למיכתב: "יגאלנה עד תום שנת ממכרה", מדשני בדיבוריה וכתב: "והיתה גאלתו" — משמע אפילו על ידי אחת. לקנה אותו — משמע: לקונה יהא נחלט אם לא יגאל בתוך שנה, הא אם יגאל — יחזירנה. וקונה הוא דחזירנה, אבל בנו לא. קא משמע לן: "והיתה גאלתו" מכל מקום. שנה — אי הוה כתיב "עד מלאת שנה" ולא כתב "לר" — איני יודע אם שנה למכר ראשון או שנה למכר שני. כגון מכרה ראובן לשמעון בנימן, ושמעון ללוי בתשרי, והוה אמינא: ראובן שמכרה ראשון מחשב עם לוי, והא לו רשות לגאלה עד תשרי הבא. השתא דכתיב "לר" משמע דאמוכר ראשון קא מחדר. למי חלוט — כשהגיע שנה למוכר ראשון ונחלט, מי מן הלוקחים זוכה בחליטה וזו? לראשון חלוט — דראובן אין גואלה עוד שמעון. אבל שמעון גואלה מלוי עד שגיע שנה למכר שני, שהרי ללוי לא נחלטה. לשני חלוט — שאין שמעון גואלה מלוי. עלתה לו שנה — דהאיכא מיום ליום. וזה שמכר לו בחמישה עשר באדר — לא עלתה לו שנה עד חמישה עשר באדר לשנה הבאה, ואף על גב דהשתא הוה שלשה עשר חודש, משום דמיום ליום בעינן, מחמישה עשר באדר לחמישה עשר באדר. ולימא ליה לוקח ראשון ללוקח שני אגא קדים שחין נורא — אני היסקתי ונשתמשת בבית קודם ממך, ושלך נחלט באדר באדר, ושלי לא תיחלט! את נחית לעיבורא — ונכנסת בחודש העיבור, לפיכך תפסיד, ד"תמכיה" כתיב — ליתן לו חדש העיבור. אבל אני לא נכנסתי בו. גולדו לו שני מלאים — והם בכורות, ומזהיר להקריבן בתוך שנתו, דכתיב (דברים טו): "תאכלנו שנה בשנה". לא כתב תמכיה — ולא ליתב ליה חדש העיבור, וליתסלקה שנה בחמישה עשר בשבט. כמנן ימות החמה — בין בפשוטה בין במעוברת. שנים עשר חודש מיום ליום — כמו שאנו קובעין אותן לשנת לבנה. נתעברה לו — למוכר, דכתיב: "תמכיה". האמר — במסכת בכורות בפרק (אחרון) ויש בבור (גבב), מתנה אינה כמכר לחזור ביובל למי שנתנה. "תשבו" — תשבו איש אל אחותו, ודרשינן (בבב) (שם): לרבות את המתנה. וגואל לעולם — שאינו נחלט להקדש לעולם. ולקמן מפרש טעמא. הגיע יום שנים עשר חודש — משלכמן מן הגזבר. שאין לו דורות — דליכא פריה ורביה קמי שמאי. לא יצא ביובל למי לי — הואיל וכתב "לצמיתות". משנה היה נמנן —

ערכין דף לא עמוד ב תלמוד בבלי המבואר "שפה ברורה - עוז והדר" (ליום רביעי) קצג

58 עד מלאה לו שנה תמימה, הוי שנה לראשון - מכר שנאמר
 59 בפסוק ו' משמע שהכתוב חוזר למוכר המוזכר בפסוק הקודם
 60 (שם כה כט) ואיש כי ימכר, ולפיכך מונים תמיד את השנה
 61 למוכר הראשון.
 62 מבררת הגמרא: למי חלוט הבית לאחר שמלאה שנה למכירה
 63 הראשונה. מביאה הגמרא מחלוקת בזה: רבי אלעזר אומר,
 64 לקונה הראשון חלוט, ואין המוכר יכול לגאול ממנו, אולם
 65 הקונה הראשון יכול לגאול מהקונה השני עד שתעבור שנה
 66 מקניית השני, שהרי עדיין לא נחלט לו הבית. רבי יוחנן אומר,
 67 לקונה השני חלוט, ואין הקונה הראשון יכול לגאול ממנו.
 68 שואלת הגמרא: בשלמא לרבי אלעזר, מובן הטעם שהבית
 69 נחלט לקונה הראשון, דלירידיה קא מינין - משום שמנין השנה
 70 הוא מקנייתו של הראשון כפי שדרשה הברייתא לעיל מהפסוק,
 71 ומסתבר שהשדה תהיה חלוטה לאותו שעברה שנה מקנייתו.
 72 אלמא לרבי יוחנן, שסובר שהבית נחלט ללוקח השני, מאי
 73 מיעמא - מה הטעם שיחלט לשני, הרי מונים את השנה מקנייתו
 74 של הראשון, ועדיין לא עברה שנה לקנייתו של השני. משיבה
 75 הגמרא: אמר רבי אבא בר ממל, טעמו של רבי יוחנן הוא
 76 משום, מה מוכר לו ראשון לשני כל זכות שתבא לידי. דהיינו
 77 שהקונה הראשון מכר לשני את כל הזכויות שיש לו בבית, בין
 78 את הזכויות שיש לו עתה, ובין את הזכויות שיבואו לו לאחר זמן,
 79 ומעתה השני עומד במקומו של הראשון, וכאשר עוברת שנה
 80 מקניית הראשון והתורה מזהה לו את חליטת הבית, וזוכה הקונה
 81 השני בזכות זו, והבית נחלט לו.
 82 אמר רבי אבא בר ממל, מוכר בשנה מעוברת שני בתי ערי
 83 חומה, אחד בחמשה עשר באדר הראשון, ואחד באחד באדר
 84 השני, זה שמכר לו באחד באדר השני, בין שהגיע יום אחד
 85 באדר של שנה הבאה, עלתה לו שנה, ונחלט לו הבית, שהרי
 86 חלפה שנה מיום ליום (כלומר, מיום החודש של המכירה, עד
 87 לאותו יום בחודש בשנה הבאה), וזה שמכר לו בחמשה עשר
 88 של אדר הראשון, לא עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר
 89 של שנה הבאה. דהיינו שרק לאחר שלשה עשר חודש
 90 מהמכירה נחלט הבית לקונה, משום שצריך שתעבור שנה מיום
 91 ליום, מט"ו באדר, עד ט"ו באדר. ונמצא, שלדברי רב אבא בר
 92 ממל, הבית שנמכר שני יחלט לפני הבית שנמכר ראשון, והטעם,
 93 מכיון שלשני כבר מלאה שנה מיום ליום, ולראשון עדיין לא
 94 מלאה שנה מיום ליום.
 95 מתקין לה רבינא - הקשה רבינא על דין זה מסברא, ולימא
 96 ליה - יאמר הקונה הראשון שקנה בט"ו אדר א', לקונה השני
 97 שקנה בא' באדר ב', אלא קדים שחין נזרא מקמא דידך - אני
 98 הקדמתי להסיק אש בבית לפניך. כלומר, הלא אני גרתי בבית
 99 לפני שאתה גרתי בביתך, וכיצד יתכן שהבית שלך נחלט בא'
 100 אדר, והבית שלי עדיין לא נחלט, ומדוע יגרע דיני מדייך.
 101 מתרצת הגמרא: משום דאמר ליה הקונה השני לקונה הראשון,
 102 את נחית לעיבורא - אתה נכנסת לבית בחודש העיבור, ולפיכך
 103 נחלט ביתך רק לאחר שלשה עשר חודש, כפי הנלמד במשנתנו
 104 מדרשת הפסוק (ויקרא כה ל) 'תמימה', אולם אני נכנסתי לבית
 105 לאחר חודש העיבור, וכבר עבר שנים עשר חודש מיום ליום.
 106 הגמרא מביאה מימרא נוספת של רבי אבא בר ממל בענין חודש
 107 העיבור, לגבי מנין השנה של טלה בכור: ואמר רבי אבא בר
 108 ממל, נולדו לו בשנה מעוברת שני מלאים בכורים, ומיוחד
 109 והכהן להקריבם לכתחילה בתוך שנתם הראשונה, אחד נולד
 110 בחמשה עשר של אדר הראשון ואחד נולד באחד באדר השני.
 111 זה שנולד באדר השני, בין שהגיע יום אחד באדר (השני) של
 112 שנה הבאה, עלתה לו שנה, ומא' אדר, כשר להקריב רק
 113 בדיעבד, וזה שנולד לו בחמשה עשר באדר הראשון, לא
 114 עלתה לו שנה עד חמשה עשר באדר של שנה הבאה. נמצא

1 רבא חולק על רבי יוחנן בביאור מחלוקת רבי יהודה ורבנן: רבא
 2 אמר, רבא חולק על רבי - בין לרבנן ובין לרבי יהודה, צד אחד
 3 ברביית אסור - אכילת פירות כאשר יש צד ספק שיתברר שהיא
 4 ריבית, אסורה, ורבא - וכאן בעשה שדוה מכר, ברביית על מנת
 5 להחזיר איכא מיניה - רבנן ורבי יהודה נחלקו באופן שהתנו
 6 ביניהם המוכר והלוקח, שאם יפדה המוכר את השדה
 7 הממושכנת בתוך השלש שנים, יחזיר הלוקח את דמי הפירות
 8 שאכל, מר סבר - תנא קמא סבר אסור ללוקח לאכול את
 9 הפירות גם על מנת שיחזיר את דמיהם אם השדה תפדה, מאחר
 10 שבעוד שלא התברר שהשדה מכורה, השדה אצלו בתורת
 11 משכון על ההלואה, ובשעת אכילת הפירות עובר על איסור
 12 ריבית. ומר סבר - רבי יהודה סבר, מותר ללוקח לאכול את
 13 פירות השדה הממושכנת, על מנת שיחזיר את דמיהם אם
 14 השדה תפדה.
 15 ולדברי רבא יישוב הסתירה בין משנתנו לברייתא הוא,
 16 שמשנתנו שנקטה 'כמין ריבית ואינו ריבית', סוברת שהאיסור
 17 של צד אחד בריבית הינו רק באופן שהשדה או הבית באו לידי
 18 הקונה בדרך הלואה, כגון שעשה את שדוה מכר עבור הלואה,
 19 אבל באופן שבאו ליד הקונה בדרך מקד, כגון בבתי ערי חומה,
 20 לדברי הכל אין איסור צד אחד בריבית, ולכן אמרה שזה רק כמין
 21 ריבית, והברייתא סוברת שגם באופן שבאו ליד הקונה בדרך
 22 מכר, יש איסור צד אחד בריבית, ולכן נקטה שיש בבתי ערי
 23 חומה 'ריבית גמורה אלא שהתורה התירתי'.
 24 שנינו במשנה: מת המוכר, ונאל בנז. שואלת הגמרא: פשיטא
 25 - דין זה פשוט הוא, שהרי בן יורש את אביו ומקבל את כל
 26 זכויות הממון שלו, ומדוע צריכה המשנה לחדש שגם הבן יכול
 27 לגאול. משיבה הגמרא: מהו דתימא - שמא תאמר, ואיש כי
 28 ימכר בית מושב אסור רחמנא (ויקרא כה כז), והיה מקום
 29 ללמוד מכך שרק על מי שמכר את הבית נאמר שיכול לגאול
 30 לאחר מכן, והאי ו-הבן, (לאו) [לא] מכר את הבית, ושמא אינו
 31 יכול לגאול, קמשמע לן - משמיענו הפסוק (שם), 'והיתה
 32 נאולתו' מכל מקום - שבכל אופן ניתן לגאול, בין על ידי
 33 המוכר ובין על ידי בנו. ולמדדים זאת מכך ששינה הכתוב בלשונו,
 34 שהיה לו לכתוב לגבי המוכר שבו עוסק הכתוב 'ואיש כי ימכור
 35 וגו' יגאלנה עד תום שנת ממכרו, ומכך ששינה וכתב 'והיתה
 36 גאולתו, יש ללמוד, שהבית נגאל בכל אופן, ולא דווקא על ידי
 37 המוכר, אלא גם על ידי הבן, או יורש אחר.
 38 שנינו במשנה: מת הלוקח, ונאל מיד בנז. שואלת הגמרא:
 39 פשיטא - דין זה פשוט הוא, שהרי בן יורש את זכויות הממון של
 40 אביו ועומד במקומו. משיבה הגמרא: מהו דתימא, ואם לא
 41 ינאל עד מלאה לו שנה תמימה וקם הבית אשר בעיר אשר לו
 42 חמה לצמיתת לקונה אותו' אומר רחמנא (שם כה ל), דהיינו
 43 שאם לא יגאל הבית בתוך שנה, יחלט הבית לקונה, ויש לדייק
 44 מכך, שאם הוא בן יגאל את הבית בתוך השנה, מצווה הקונה
 45 להחזיר לו, ודווקא הקונה הוא זה שנצטוו להחזיר, והא לא
 46 קנה - והרי הבן לא קנה, ולא יהיה מצווה להחזיר. קא משמע
 47 לן הפסוק (שם), 'והיתה נאולתו' מכל מקום - שהבית נגאל
 48 בכל מקרה, גם מיד הבן, או יורש אחר.
 49 שנינו במשנה: אין מנין לו שנה אלא משעה שמכר בו,
 50 שנאמר (ויקרא כה ל) 'עד מלאה לו שנה'. הגמרא מביאה
 51 ברייתא שדורשת פסוק זה, ומבארת לאיזו מכירה מונים את
 52 השנה: תנו רבנן בברייתא, נאמר בפסוק (שם) 'שנה, ואיני
 53 יודע לפרש, אם שנה לראשון, אם שנה לשני - האם לעולם
 54 מונה שנה למכירת המוכר הראשון, או שמא באופן שהקונה
 55 מכר את הבית למישהו אחר, יש למנות שנה למכירת המוכר
 56 השני, ויכול המוכר הראשון לגאול את השדה מיד הקונה השני
 57 עד שיעבור שנה מקנייתו, כשהוא אומר (שם) ואם לא ינאל

56 אומר, בותל תחיצון של הבית היא חוקתו, ונידון בבתי ערי
57 חומה.

58 **נמרא**

59 הגמרא מביאה ברייתא שבה מבואר טעם מחלוקתם של תנא
60 קמא ורבי מאיר בדין השדות שבעיר המוקפת חומה: תנו רבנן
61 בברייתא, נאמר בתורה בדין מכירת בית בעיר המוקפת חומה
62 (ויקרא כה ל) 'אם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמיתה וקם הבית
63 אשר בעיר אשר לו חמה לצמיתת לקנה אתו, אין לי במשמעות
64 פסוק זה, אלא בית שבעיר המוקפת חומה, מנין לרבות בתי
65 בדים - בתי כתישת זתים, ובתי מרחצאות, ומגדלות
66 - ארונות הקבועים בקרקע, ושוכלין - קני עופות, ובורות
67 ושיחין ומעורות - בורות מימן שבעיר המוקפת חומה, שאף הם
68 נגאלים מיד ואם לא נגאלו הרי הם נחלטים ללוקח לאחר שנה
69 ממכירתם, תלמוד לומר 'אשר בעיר', שמשמע כל מה שבתוך
70 העיר המוקפת חומה, הרי הוא בכלל. ומעתה שהתרבה כל מה
71 שבתוך העיר, יכול שאני מרבה אף השדות שבעיר שיגאלו
72 מיד ואם לא נגאלו יחלטו לאחר שנה ממכירתם, תלמוד לומר
73 'בית', שרק דבר הדומה לבית שהוא דבר הבנוי בקרקע, נהג
74 בהם דין בתי ערי חומה, דברי רבי יהודה. רבי מאיר אומר,
75 הפסוק נדרש באופן שונה, 'בית', אין לי במשמעות פסוק זה,
76 אלא בית, מנין לרבות בתי בדים, ובתי מרחצאות, ומגדלות,
77 ושוכלין, ובורות שיחין ומעורות, ואפילו שדות שאף הם בכלל
78 דין בתי ערי חומה, תלמוד לומר 'אשר בעיר' שמשמע כל מה
79 שבתוך העיר ואפילו שדות, הרי הם בכלל.

80 מקשה הגמרא: ואלא לפי רבי מאיר שאפילו שדות דינן בבית,
81 הא בתיב 'בית', ומשמע למעט שרק הדומה לבית נידון בבתי
82 ערי חומה. מתרצת הגמרא: אמר רב חסדא אמר רב קטינא,
83 חולסית - מקום של אבנים ומצולה - מקום של חול - איכא
84 ביניהם - בזה נחלקו רבי יהודה ורבי מאיר, שאף רבי מאיר לא
85 ריבה אלא שדות של חולסית ומצולה שאינן ראיות לזריעה,
86 ודומים בכך לבית שאינו ראוי לזריעה, וכן ראיות הם לבנין
87 שנטלים מהם אבנים וחול לצורך בנין, אבל שדות ממש גם רבי
88 מאיר מודה שאינן נידונן בבתי ערי חומה.

89 הגמרא מביאה ראייה לתירוץ זה: והתנא: - וכך אכן שנינו
90 בברייתא, קרקע של חולסית ומצולה שבעיר המוקפת חומה,
91 רבי מאיר אומר, דינה כבתים שבה. רבי יהודה אומר, דינה
92 כשדות. הרי מפורש בברייתא שכל מחלוקתם אינה אלא בקרקע
93 של חולסית ומצולה אם לדמותם לבתים או לשדות, ואילו
94 בשדות גם רבי מאיר מודה שאינן בכלל בתי העיר.

95 שנינו במשנה: בית הפנימי בחומה, רבי יהודה אומר אינו כבתי
96 ערי חומה [וכו'], רבי שמעון אומר כותל החיצון היא חומתו.
97 אמר רבי יוחנן, ושניהם - רבי יהודה ורבי שמעון מקרא אחד
98 דרשו כל אחד את שיטתו, שנאמר במעשה המרגלים ששלח
99 יהושע, לאחר שהתחבאו בעליית הבית של רחב הוונה מאימת
100 הרודפים אחריהם (יהושע טו) 'ותורדם כחבל בעד החלון כי
101 ביתה בקיר החומה ובחומה היא יושבת', ומאחר שנאמר כי
102 ביתה בקיר החומה הרי שביתה היה בתוך עובי החומה, (רבי
103 מאיר) [רבי שמעון] סבר, כפשטיה דקרא - רבי שמעון מפרש
104 הפסוק כפשוטו, שביתה היה בני בתוך החומה, ואמר הכתוב
105 'ובחומה היא יושבת', כלומר, בעיר חומה היא יושבת. והרי לנו
106 שבית הבנוי בתוך החומה נחשב כנגמא בעיר המוקפת חומה.
107 ורבי יהודה סבר, שיש לדייק להיפך, שכן נאמר 'בחומה היא
108 יושבת', היינו, שבתוך החומה עצמה היא יושבת, ולא בעיר
109 המוקפת חומה.

1 ודין זה שאם נתנה בעל כרחו אינה מגורשת נלמד, מדאיצטריך
2 ליה להלל לתקוני בבתי ערי חומה שנתנה בעל כרחו של
3 הלוקח הוויא נתינה, ויש ללמוד, שהדין כן דווקא בבתי ערי
4 חומה שבהם היתה התקנה, הא בעלמא - אבל בשאר האופנים
5 שלא תיקן בהם הלל ודום דומים לאופן של בתי ערי חומה,
6 נתינה בעל כרחו לא הוויא נתינה, ולכן באופן של גט אשה,
7 שנתנה לבעל את המעות בעל כרחו, הדין הוא שלא תהא
8 מגורשת.

9 מתקין לה רב פפא - הקשה רב פפא על דברי רבא, ואיתימא
10 - ויש אומרים שרב [שימי בר] אשרי הקשה כן, כיצד אפשר
11 ללמוד ממשנתנו לגט אשה, ודילמא כי איצטריך ליה להלל
12 לתקוני - מה שהוצרך הלל לתקן שנתנה בעל כרחו נחשבת
13 נתינה, אין זה אלא באופן שבה הלוקח לתת שלא בפניו של
14 המוכר, שישנן שתי חסרונות בנתינה זו, גם שאין זה בפני המוכר,
15 וגם שנותן לו בעל כרחו, אבל בנתינה בפניו שאין בה שתי
16 חסרונות, בין אם נתן מדעתו ובין אם נתן בעל כרחו, הוויא
17 (מתנה) [נתינה]. ומעתה אין ראייה ממשנתנו לגט אשה, ובגט
18 אשה יהיה הדין שאם נתנה האשה לבעל את המעות בעל כרחו
19 בפניו, הרי היא מגורשת.

20 איכא דאמרי - יש שאמרו שמועה זו באופן אחר. אמר רבא,
21 מתקניו של הלל יש לנו ללמוד, שאם אמר הבעל לאשתו 'הרי
22 זה גיטך על מנת שתתני לי מאתיים זוז', ונתנה לו האשה את
23 המעות, בין אם נתנה אותם מדעתו של הבעל, ובין אם נתנה
24 אותם בעל כרחו, הוויא נתינה. ולמדים זאת מכך דכי איצטריך
25 ליה להלל לתקוני - ממה שהוצרך הלל לתקן שנתנה בעל
26 כרחו נחשבת נתינה, רק באופן שנתן המוכר שלא בפניו של
27 הלוקח (שהיה מסתתר), משמע, אבל בנתינה רגילה בפניו, בין
28 שנתן מדעתו ובין בעל כרחו, הוויא נתינה - נחשבת נתינה גם
29 ללא תקנתו, ולכן לא הוצרך בזה הלל לתקנה מיוחדת.

30 מתקין לה רב פפא, ואיתימא - ויש אומרים שרב שימי בר
31 אשרי הקשה כן, ודילמא, בין בנתינה בפניו ובין בנתינה שלא
32 בפניו, רק אם נתן מדעתו של המקבל, אין - אכן הנתינה
33 נחשבת נתינה, אבל אם נתן בעל כרחו, לא - אין הנתינה
34 נחשבת נתינה, והלל שתיקן רק באופן שלא בפניו, היינו משום
35 דמאי דאיצטריך ליה תפנין, כלומר שכך היה המעשה שהיו
36 הקונים מסתתרים, ולכן תיקן רק באופן זה, אך באמת יתכן
37 שהיכן שלא תיקן הלל, הדין הוא שכל נתינה בעל כרחו, ואפילו
38 בפניו, אינה נתינה וואכן, אם הקונים היו מסרבים לקבל את
39 המעות בלא להסתתר, היה הלל מתקן שנתנה בפניו בעל כרחו
40 תהא נחשבת נתינה. ולפי זה לענין גט אשה יאה הדין, שנתנה
41 בעל כרחו אף בפניו אינה נחשבת נתינה, ואינה מגורשת.

משנה

42 לאחר שנתבאר דין גאולת בתי ערי חומה לאחר מכירתם,
43 מבאר משנתנו איזה עוד נכסים הנמצאים בעיר המוקפת חומה,
44 נכללים בדין בתי ערי חומה: כל דבר המחובר לקרקע שהוא
45 לפנים מן החומה, כגון בתי מרחץ ובורות מים, הרי הוא נידון
46 בבתי ערי חומה, שרשאי המוכר לגואלם מן הלוקח מיד
47 כשנמכרו, ואם לא גאלם עד מלאת שנה ממכירתם, הרי הם
48 נחלטים ללוקח לעולם, חוץ מן השדות שבתוכה, שאין דינן
49 בבתי ערי חומה אלא כשאר שדות, ויכול המוכר לגאלם רק
50 לאחר שתי שנים מהמכירה, ולעולם. רבי מאיר אומר, אף
51 השדות שבעיר חומה דינן בבתי ערי חומה.
52 דין נוסף: בית הפנימי בחומה - בתוך החלל שבעובי חומת העיר,
53 רבי יהודה אומר, אינו נידון בבתי ערי חומה, אלא בבית בעיר
54 שאין לה חומה, לפי שאין הבית מוקף חומה מסביבו. רבי שמעון

ערכין. פרק תשיעי - המוכר שדהו דף לב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזלץ)" קצה
רש"י
תוספות

ושייך לרף לא, ב. בעל כרחו — שהטילתם בביתו, כי האי גונא דתקין הלל במתניתין.
שלא בפניו — כגון זה שהיה נטמן, ומשום דתרתני לריעותא איכא, דשלא בפניו הוא
ובעל כרחו הוא — משום הכי איצטרך ליה להלל לתקוני. מאי דאיצטרך ליה תקין
— ואי הו' נמי לוקח התם ולא הוה בעי לקבולינהו, הוה איצטרך להלל לתקוני

מי איכא מידי דאורייתא משמטא והתקין הלל דלא תשמט? ומשני: בשביעית בומן
הזה, דרבנן. ופירש רש"י: והלל כרבי סבירא ליה, דאמר שביעית להשמטת מלוח
בומן הוה דרבנן. ואף על גב דהלל בבית שני הוה, סבירא ליה דבבית שני הואיל
ולא היה יובל נוהג — לא היה נוהג שמיטה מדאורייתא. ודאמרין: מנו יובלות

לקדש שמיטין — מדרבנן קאמר. ובאן
משמע דבבית שני היה יובל נוהג מן התורה
וכן משמע בבריתות פרק "ארבעה מחוסרי
כפרה" בסופו (יא, א): "ויתנו ידיהם להוציא
(את) נשיהם ואשמיש' וגו', אמר רב חסדא:
מלמד שכולן שפחה חרופה בעלו. ושפחה
חרופה היינו חציה שפחה וצוציה בת חורין
המאורסת לעבד עברי, ואמרין בפרקין
דלעיל (ט, א): דאין עבד עברי נוהג אלא
בומן שהיובל נוהג, אלמא נהגו יובלות
בבית שני וצריך לומר: דעל כרחך, דאין
הכי נמי, דנהגו יובלות בבית שני. ואף על גב
דכל ישראל לא חזרו בימי עזרא דכתיב
(נחמיה ז) "כל הקהל כאחד ארבע רבוא
אלפים שלש מאות ורשים", ומיהו מכל
שבת ושבת חזרו מקצתן, והיו שפיר כמו כל
יושביה עליה, כדאמרין לקמן שמונו יובלות
אף על גב דלא חזרו כולן, והחיה דפרק
ה"שולח" (גיטין לו, א): צריך לומר דהלל לאו
לדריה תקין, אלא יודע היה שהבית היה
עתידי ליחרב ולפיכך תיקן פרוחבול. ואף על
גב דבעי התם: הלל לא תקין פרוחבול, — הוחי
הוא דתקין או לדרי עלמא תקין — הוחי
לאו לאביי קבעי, כי אם לרבא דמתרץ התם
הפקר בית דין הפקר.

מדאיצטרך הלל לתקוני נתינה בעל
כרחו — והו' נתינה הא
בעלמא נתינה בעל כרחו לא הוה נתינה
(פשיטא דאין לו לאדם לקבל מתנה בעל
כרחו ולא הוה נתינה). ואם תאמר: וכי
איצטרך ליה להביא ראיה על זה דנתינה
בעל כרחו לא הוה נתינה? פשיטא דאין לו
לאדם לקבל מתנה בעל כרחו ועוד: היכי פליג
על זה רב פפא? ויש לומר: דרמי תתנה
דרשות, שאין לו שום צורך — דפשיטא דלא
הוה בעל כרחו, ורב פפא נמי לא פליג על זה.
אלא במתנה שיש בה צורך פליגי, כמו הכא
דאמר לה: "זה גיטך על מנת שתתן לי מאתים
זוז", שהיה צריכה כדי לקיים תנאי הגט. ובגון
קבלה דמתניתין. (ואבל) היכא דאיכא חובה
לנותן, כגון חוב או פקדון — בהא דהוה
נתינה בעל כרחו, כדאיתא פרק "החול
בטרא" (בבא קמא ק"ח, א): הללוהו או שהפקיד
אצלו בישוב — לא יחזיר לו במדבר. משמע:

הא בישוב — מחזיר לו בעל כרחו. ואם תאמר: הא דתנן בפרק "מי שאחז" (גיטין ע"ד, א): "הרי זה גיטך על מנת שתתן לי איצטלית" ואברה איצטליתו, רבן שמעון בן גמליאל
אומר: תתן דמיה. והתם מיירי אפילו בעל כרחו דבעל, מדפליגי רבנן עליה ואמר: איצטליתו דוקא קאמר. ותו בעי התם בגמרא: האומר לאשה "הרי זה גיטך על מנת שתתני
מאתים זוז", וחזר ואמר לה: "מחולין לך" מהו? תיבעי לרבנן תיבעי לרבנן: עד כאן לא קא אמרי רבנן התם אלא היכא דלא אחליה לגבה, אבל
הכא — קא אמר "מחולין לך". ודא על כרחך דאמרי רבנן איצטליתו דוקא קאמר — בעל כרחו מיירי, דאי מדעתו — לא גרע מ"מחולין לך", ואפילו הכי אמרי רבנן שמעון בן
גמליאל תתן לו דמיה. אלמא סבירא ליה לרבנן שמעון בן גמליאל דנתינה בעל כרחו הוה נתינה, ואם כן היכי קאמר רבא הכא דלא הוה נתינה? וצריך לומר: דלרבא מיירי התם
דאמר רבן שמעון בן גמליאל תתן לו דמיה — מדעתיה קאמר, ואפילו הכי לרבנן איצטלית דוקא קאמר, ואינה מגורשת. והאי בעיא דהתם אינה אליבא דרבא, דלרבא דאי
אליבא דרבנן אפילו "מחולין לך" לא מהני. ואם תאמר: לרבא דסבירא ליה דאפילו בעי לא הו' נתינה בעל כרחו, אם כן למא דהי' ללוקח לחטמי? לימא "לא מקבלינא" ואז
לא הו' נתינה, והחליט לו אחר שנים עשר חדשים ויש לומר: דאם היה בעיר היה בוש ממנו אם לא היה מקבל. ואם תאמר: משמע דלרבא אפילו בפניו בעל כרחו לא הוה נתינה,
והיכי מצי להוכיח מהכא בפניו? והלא תקנת הלל לא היתה כי אם שלא בפניו, וכי איצטרך ליה להלל לתקוני — שלא בפניו, אבל בפניו — בין מדעתו בין בעל כרחו הוה נתינה,
כדמתקין ליה רב פפא? ויש לומר: דמוכח הכי, דאם איתא דבפניו הו' נתינה בעל כרחו — לא הוה צריך להלל לתקוני שלא בפניו להיות חולש מעותיו לשלכה, דאא אפשר
לזכות לו על ידי אחר. אלא שמע מינה, מדאיצטרך ליה להלל לתקן נתינה בעל כרחו — הא בעלמא כו'. ורב פפא דאתקין ליה — לית ליה האי סברא. **הולסית** — פירש רש"י:
ליטול משם אבנים, ומצולה ליטול משם חול. ורשב"ם פירש בבבא בתרא (סו, א): חולסית — ליטול הימנה זכוכית, ומצולה כמו (ברכות ט, ב): מצולה של דגים.

אשר לו חומה — פירש רש"י: "לוא" כתיב, משמע "לך" ומשמע "לא", כלומר, אין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. ואינו, כן, בחומשין מדויקות כתיב "ולא" באלף וקרי
ב"וי" (ב"וי" ולא קרי באלף). **מאי** קאמר — וכי אין עיר מוקפת חומה בגליל אלא גמלא, ובעבר הירדן אלא גרוד? ואם תאמר: אמאי לא פריך כמו בן אמתניתין?
יש לומר: דפריך שפיר אברייתא, לפי שדקדקה יותר, דמפרשא בהדיא גמלא בגליל וגרוד בעבר הירדן.

הכא נמי תרתי ירושלים הוו – ותימה: דלרבא נמי אנו צריכין לומר כן דתרי ירושלים הוו! ויש לומר: דלרבא אין אנו צריכין לומר ביהודה תרי ירושלים הוו, אלא בשאר ארצות. אבל לרב אשי צריך לומר ביהודה תרי ירושלים הוו. **וקרשו** ערי חומה – פירשו: לענין מכירת בית בבתי ערי חומה, ולענין שילוח מצורעים חוץ לעיר. דדוקא בבתי

ערי חומה צריך לשלוח המצורעים חוץ לחומה, אבל שר (ארצות) ועירות) לא ואבנים מנוגעות צריך לשלוח חוץ לעיר, ואפילו לא היו מוקפות מימות יהושע, והכי תניא בתורת חכמים: אתון חוץ לעיר ואין אדם חוץ לכל העיר, אלא חוץ לעיירות המוקפות חומה בלבד. ואם תאמר: מנלן? הא לא כתיב בית חומה ובי אדם מצורעו ואומר הרב רבינו יצחק: דגמרינן "חוץ למחנה מושבר" דכתיב ביה במצורע (ויקרא יג) ממושב דכתיב "בית מושב עיר חומה" (שם כה). ופירש רש"י כאן: דמקדש ליה (לארעא) בשתי תודות ובשיר ובית דין מהלכין ושתי תודות אחריקן, כדאיתא בשבועות (טז, ושם). ובמסכת שבועות פירש רש"י דאשכחן שדיו מקדשין חומות ירושלים בשתי תודות ובשיר, כשבאו להוסיף על העיר ועל (העירות) והעורות, אבל שאר (ארצות) [ועירות] – לא ידעתי היאך היו מקדשין אותן. **מנו** יובלות לקדש שמיטין – מכאן תימה לברייתא דתני בירושלמי דמסכת גיטין, ורש"י כתב בפרק "השולח" (גיטין לו,א). דתניא בירושלמי: "זה דבר השמיטה שמוט" – בשתי שמיטות הכתוב מדבר, אחד שמיטת יובל ואחד שמיטת שביעית, בזמן שאתה משמט יובל) – אתה משמט [שביעית], בזמן שאי אתה משמט יובל – אי אתה משמט שביעית. וכאן אומר דלא מנו יובלות אלא לקדש שמיטין! ופירש רש"י פרק "השולח" (שם) דהדיא דעריכין דמדברנן היא. ואין משמע כן בתורת חכמים, (ואומר אני דתניא היא [עד כאן] אומר רש"י). (דאם דירושלמי רבי היא). ועוד אומר רבינו הם: דרך ברייתא דמיית' ריש פרק "השולח" (שם): "זה דבר השמיטה שמוט" – בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע, ואחת שמיטת כספים, והא דירושלמי – מני דיש שמיטת אלא על פי שאין יובל – תלמוד לומר (ויקרא כה, ח): "והיו לך שבע שבתות השנים", ומנן שיעשה יובל אף על פי שאין שביעית – תלמוד לומר (שם) "והיו לך תשע וארבעים שנה", וסוגיא) דהכא – אתיא כרבנן. מיהו, יש לישב דהיא דתורת חכמים אפילו כרבי, והא דתני: שביעית אף על פי שאין יובל – יש לפרשה: אף על פי שלא נהוג יובל והניחו בחטאם, וכדנני בפרק קמא דראש השנה (ט,ב) ושם: "יובל היא" – אף על פי שלא שמוט, ואף על פי שלא תקעו. יכול אף על פי שלא שלחו: תלמוד לומר: "היא", דברי רבי יהודה. רבי יוסי אומר: "יובל" – אף על פי שלא שמוט, ואף על פי שלא שלחו, יכול אף על פי שלא תקעו: תלמוד לומר "היא". אלא

אמר אביי, הכי קאמר: **עד גמלא בגליל**, עד גודו בעבר הירדן, וחריר ואנו ירושלים ביהודה, **רבא אמר**: **גמלא בגליל** – לאפוקי גמלא דשאר ארצות, גודו בעבר הירדן – לאפוקי גודו דשאר ארצות; איך דלא אפיא דכתיב ויהיו לא איצטריך ליה. וירושלים מי מחלט בה? והתנאי: עשרה דברים נאמרו בירושלים, אין הפית חלוט בה! **אמר רבי יוחנן**: בירושלים – דמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ולא בירושלים – דאילו ירושלים אין הפית חלוט בה, ואילו הכא הפית חלוט בהן. רב אשי אמר, לאו אמר רב יוסף: תרי קדש הווי? **הכא נמי תרי ירושלים הוו**. תניא, רבי ישמעאל ברבי יוסי: **למה מנו חכמים את אלו? ששבעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשו**, אבל ראשונות בטלו משבעלם קדושת הארץ. **קסבר**: קדושה ראשונה קדושה לשעמה ולא קדושה לעתיד לבא. ורמינהו, אמר רבי ישמעאל ברבי יוסי: וכי אלו בלבד היו? והלא כבר נאמר: "ששים עיר כל חבל ארצב..." כל אלה ערים בצרות! **אלא למה מנו חכמים את אלו? ששבעלו בני הגולה מצאו אלו וקידשו**, קדושה ראשונה קדושה לשעמה לעתיד לבא! – איבעית אימא: תרי תנאי ואליבא דרבי ישמעאל. ואיבעית אימא: חד מינייהו רבי אלעזר בר יוסי אמרה; דתנאי, רבי אלעזר בר יוסי אומר: "אשר הוא חומה" – אף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן. מאי טעמא דמאן דאמר: קדושה ראשונה קדושה לשעמה ולא קדושה לעתיד לבא? דכתיב: "ויעשו בני הגולה השבים מן השבי סבות וישבו בסבות כי לא עשו מימי יהושע בן נון בן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה מאד", אפשר בא דוד ולא עשו סופות עד שבא עזרא? אלא מקיש ביאתם בימי עזרא לביאתם בימי יהושע, מה ביאתם בימי יהושע מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה, אף ביאתם בימי עזרא – מנו שמיטין ויובלות וקדשו ערי חומה; ואומר: "והביאך ה' אלהיך אל ארצך" – אלא ארצך אל הארץ אשר ירשו אבותיך וירשתה, מקיש ירושתך לירשת אבותיך, מה ירשת אבותיך בחידוש כל הדברים הללו, אף ירשתך – בחידוש כל הדברים הללו. ואיך? דכע רחמי על יצר העבודה זרה ובטליה, ואין זכותא עלייהו כי סופה. והיינו דקא קפיד קרא עילוייה דיהושע, דבכל דוכתא כתיב "יהושע", בשלמא משה לא בעא רחמי, דלא הוה זכותא דארץ ישראל, אלא יהושע דהוה ליה זכותא דארץ ישראל, אמאי לא ליבעי רחמי? – והא כתיב: "אשר ירשו אבותיך וירשתה" – הכי קאמר: **בין ירשו אבותיך** – ירשת את. ומי מנו שמיטין

עד גמלא – כל עירות שבגליל עד גמלא היו מוקפות חומה מימות יהושע. **רבא אמר** – האי תנא אתא לפרושי מתניין, והכי קאמר: גמלא דקתני מתניין דהוות מוקפת חומה מימות יהושע היינו גמלא דגליל. **לאפוקי** – דאי איכא גמלא בעבר הירדן וביהודה לא היא מוקפת חומה מימות יהושע, וכן גודו וכן חיר, וירושלים ביהודה לאפוקי עיירות שבגליל ועבר הירדן שנקראו חירי ואנו ירושלים, אין מוקפות מימות יהושע. **אמר דליכא כותיהו** – איך דקא חשבי במתניתין, כגון קצרה ויודפת, דליכא דוכתא אחריתי דמסקי כשמתיהו לא איצטריך למיתני ברייתא ביה ארעא קיימא. **עשרה דברים** – מפרש בבבא קמא בפרק "מורבה" (פב,ב), וזה אחד מהם. **אין הפית חלוט** – משום דכתיב (ויקרא כה): "לקנה אותו לדורותיך", וקסבר – שאין קדושת הארץ לשבטים, ומאן קא מקני ליה? **לאו מי אמר רב יוסף וכו'** – במסכת מכות בפרק "אלו חולין" (י,א). **את אלו** – המניית במשנתנו. וקידשום – מפרש במסכת שבועות (טז,א) דמקדש לה בשתי תודות ובשיר, ובית דין מהלכין, ושתי תודות אחריקן, וכו'. **בבבא** – שאין קדושת הארץ נהוגת בהן, ואין בהן דין ערי חומה. **משבעלם** קדושת הארץ – בחורבן ראשון. קדושה ראשונה – שקדושה יהושע. **הא אמרת** – לקמן בסוף דהא מילתא, דלא צריכי לקדושי, דקתני סיפא: אלא אלו בלבד אלא כל שתעלה בידך – שיקדשה לשעמה ולעתיד לבא. **הא מינייהו** – הך דקתני קדושה לעתיד לבא – רבי אלעזר בר יוסי אמרה, כי היכי דקאמר: אף על פי שאין לו עכשיו, ואף על גב דרוב – לא בטלה קדושתיה. **אלא מקיש ביאתם בימי עזרא כו'** – דהא "כי לא עשו" לאו אסוכות מהדר, אלא הכי קאמר: כי לא עשו מה שעשו בעשוי מימות יהושע. ומאי נידו – קדושת הארץ. **מנו שמיטין** – שהתחילו למנות שמיטין ונתחייבו במעשר. **והביאך ה' אלהיך וגו'** – בשבוע מן הגלות משתעי קרא, דכתיב לעיל מיניה (דברים ל): "ושב ה' אלהיך את שבותך ורחמך". **ואיך** – לעולם "כי לא עשו" – אסוכות קאי, ולא סוכות ממש, אלא דבעא עזרא רחמי איצרא דעבודה זרה ואימסר בידיה, כדאמר בסנהדרין (סד,א). **ואנין זכותא** – דעזרא עלייהו. **כי סופה** – כי לא עשו דבר זה בימות יהושע כן. והיינו דקפיד קרא לאדכורי יהושע טפי מהאחרים, וקא מדבר ליה בלשון גאון. **דבכל דוכתא כתיב יהושע והכא ישוע** – משום דאיתא וזהו לא למיבעי רחמי עלה דמילתא, דבשלמא משה לא בעא רחמי כו'. **ירשתה אתה** – באותה קדושה, ואין צריך לחזור ולקדש. **משנלו שבט ראובן** – בימי סנחריב. **מנו יובלות לקדש שמיטין** – ודאי יובל לא היה נהוג שיהו עבדים נפטרים משום יובל, ולא שדות של מכר וחרות. אבל בשיטת הך נהוגים, לשמט כספים ולשמט מזרע וקציר, דהא צריכין למנות שנת יובל כדי שיבואו השמיטין במקומן, שילסוף שבע שמיטות היו מניחין שנת חמישים שלא היו מונין אותה לשמיטה הבאה, מפני שהיא ראיה לחיות שנת יובל, ושלא אחריה מתחיל המנין, דאם לא היו מונין יובלות – היו מונין אותה שנה לחשבון השמיטין, והוה השמיטין שלא במקומן. הניחא

ויובלות? השתא משגלו שבט ראובן ושבת גר וחצי שבט מנשה בטלו יובלות, עזרא דכתיב ביה: "כל הקהל כאחד ארבע רבוא אלפים ויש מאות ושישים" הוה מני? דתנאי: משגלו שבט ראובן ושבת גר וחצי שבט מנשה בטלו יובלות, שנאמר: "וקראתם דרור בארץ לכל ישיבה" – בזמן שקל וישיבה עליה ולא בזמן שגלו מקצתן; יכול היו עליה והן מעורבין, שבט בנימין ביהודה ושבת בנימין, והא יובל נהוג? תלמוד לומר: "לכל ישיבה", בזמן שיישיבה פתיוקון ולא בזמן שהן מעורבין? אמר רב נחמן בר יצחק: מנו יובלות לקדש שמיטין

קדושה.
מקשה הגמרא סתירה מברייתא אחרת: וימינה, אמר רבי
ישמעאל ברבי יוסי, וכי אלו הערים מוקפות החומה המנויות
במשנה הן בלבד היו, והלא כבר נאמר בביבש ארץ עוג מלך
הבשן (דברים ג ד) "ששים עיר כל חבל ארנוב, כל אלה
ערים בצורות חומה גבהה, הרי שבארץ עוג לבדה היו ששים
ערים מוקפות חומה, ובודאי שבכל ארץ ישראל היו עוד הרבה.
אלא למה מנו חכמים את אלו, שבשעלו בני הגולה מגלות
בבל, מצאו את הערים האלו וקידשו.
לפני שמביאה הגמרא את המשך הברייתא, תמזה היא על
הלשון האמור בה: 'קידשו', הא אמרין דלא צריך
לקידשוניהו – הרי בהמשך הברייתא מבואר שלא צריך קידוש
מחדש, לפי שהקדושה הראשונה עודה קיימת, אלא צריך
לומר 'מצאו את אלו ומנאים', שאת הערים הללו מצאו
בעלותם מן הגולה ומנו את שמותיהם.
ממשיכה הברייתא: ולא אלו בלבד קדושות בקדושת ערי
חומה, אלא כל עיר שתעלה לה מסורת בידך מאבותיך שהיא
מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, כל מצות הללו של ערי
חומה נהגות בה, כגון שבתיה נגאלין מיד, ואם לא נגאלו עד
שנה ממכירתן נחליטין ללוקח, ומצורעים משתלחים הימנה,
מפני שהקדושה הראשונה שבימי יהושע בן נון, קידשה
לשעתה, וקידשה לעתיד לבא – ונמשכת אף לאחר שגלו
הימנה. וקשה, שנמצאו שני הברייתות בשיטת רבי ישמעאל
ברבי יוסי סותרות זו את זו, שבראשונה שנינו שקדושת הארץ
בטלה, ובשניה שנינו שקדושת הארץ לא בטלה.
מתרצת הגמרא: איבעית אימא, תרי תנאי ואליבא דרבי
ישמעאל – ששני תנאים הם שחלקו בשיטת רבי ישמעאל ברבי
יוסי. ואיבעית אימא, חד מינייהו – ברייתא אחת מהן, לא רבי
ישמעאל ברבי יוסי אמרה, אלא רבי אלעזר בר יוסי אמרה.
והיא, הברייתא השניה הסוברת שלא בטלה הקדושה, דתנאי
בברייתא שהובאה לעיל (ע"א), רבי אלעזר בר יוסי אמר,
נאמר בכתוב (ויקרא כה ל) וקם הבית אשר בעיר אשר לוא
חומה, ומשמע לדרוש שהא עץ פי שאין לו עכשיו חומה,
והיה לו קודם לכן בימי יהושע בן נון, הרי זה נחשב לעיר המוקפת
חומה, והרי שיטת רבי אלעזר בר יוסי היא שקדושת הערים
המוקפות חומה אינם פוסקים בחורבן, הלכך יש לומר שהוא זה
הסובר שקדושת הארץ לא בטלה בחורבנה.
שואלת הגמרא: מאי טעמא ו–מנין המקור? דמאן דאמר
קדושה ראשונה קדושה לשעתה ולא קדושה לעתיד לבא.
מביאה הגמרא ברייתא ליישוב: דכתיב לגבי שובם של בני
ישראל מן הגולה (נחמיה ח ז) ויעשו (בני הגולה) [כל הקהל]
השבים מן השבי סובות וישבו בסובות כי לא עשו מימי
(יהושע) [ישוע] בן נון בן בני ישראל וגו' ותהי שמחה גדולה
מאד, וקשה כיצד יתכן שממי יהושע בן נון עד ימי עזרא לא
קיימו מצות סוכה, אפשר בא דוד המלך הצדיק ולא עשה
סובות, וכן בזמן כל המלכים הצדיקים שלאחריו, עד שבא
עזרא וחדש את מצות הסוכה, אלא בודאי אין חונת הכתוב
כמשמעותו הפשוטה שעד ימי עזרא לא עשו סוכות, ומה שאמר
הפסוק כי לא עשו מימי יהושע אין זה עולה על עשיית הסוכות,
אלא כך חונת הכתוב, שלא עשו מימות יהושע מה שעשו
עכשיו, שכן מקיש את זמן ביאתם לארץ בימי עזרא, לביאתם
לארץ בימי יהושע, מה בזמן ביאתם בימי יהושע, מנו שמימין
ויובלות – החלו למנות את השנים בכדי לעשות שמטות
ויובלות, וקידשו ערי חומה, אף בזמן ביאתם בימי עזרא, מנו
שמימין ויובלות וקידשו ערי חומה. ואומר – וכן שראינו מא
הכתוב הנאמר בהבטחת ירושת הארץ (דברים ל ח) והביאנו ה'

מתרצת הגמרא: אמר אביי הכי קאמר, כל העירות שמהגבול
הדרומי של הגליל ועד גליל, וכן כל העירות שמהגבול
המערבי של עבר הירדן ועד גדר בעבר הירדן, הרי הם מוקפות
חומה מימות יהושע בן נון, וחדיד ואינו וירושלים הם בלבד
שלשת ערי החומה שבכל יהודה.
תירוצ נוסף: רבא אמר, הברייתא לא באה למנות את כל הערים
מוקפות החומה, אלא מבארת את משנתנו לאלו ערים
התכוננה, והיינו שגמלא ששנינו במשנתנו שמוקפת חומה
מימות יהושע בן נון, היא אותה השוכנת בגליל, לאפוקי גמלא
דשאר ארצות, שישנה עיר בשם גמלא בתחום יהודה או עבר
הירדן, שהיא איננה מוקפת חומה מימות יהושע, וכן גדר
ששנינו במשנתנו שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, היא
אותה השוכנת בעבר הירדן, לאפוקי גדר דשאר ארצות,
שישנה עיר בשם גדר בתחום יהודה או הגליל, שהיא איננה
מוקפת חומה מימות יהושע, וכן הערים חרד ואונה וירושלים
שנשנו במשנה, הם אותם השוכנים ביהודה, למעט ערים בשמות
אלו בעבר הירדן או בגליל, שאינם מוקפות חומה מימות יהושע,
אכן בודאי ישנם ערים נוספות המוקפות חומה מימות יהושע בן
נון, אלא אינן דלא איבא דכתיבהו – אותן ערים מוקפות חומה
שאין ערים נוספות ששמן כשמן, לא איצטריך ליה – לא הוצרך
התנא של הברייתא לשנותן.
שנינו במשנה שאחרי הערים המוקפות חומה שנהג בהן דין בתי
ערי חומה היא ירושלים. שואלת הגמרא: וירושלים מי מיחלט
בה – וכי בית הנמכר בירושלים נחלט לקונה אם לא גאלה
המוכר בתוך שנתו, והתניא בברייתא, עשרה דברים נאמרו
בירושלים, ואחד מהם הוא שאין תפית חלוט בה לאחר שנה
ממכירתו, אלא דינו כבתי החצרים שנגאל לעולם וכן חזור
לבעליו ביובל, לפי שירושלים לא נתחלקה לשבטי יהודה
ובנימין להיות נחלתם בלבד ושלא יהיה לשאר השבטים זכות
בה, ובבתי ערי חומה נאמר 'לקנה אתו' (ויקרא כה ל), וכיון שלא
נתחלקה אין מי שיקנה לו. מתרצת הגמרא: אמר רבי יוחנן, מה
ששנה התנא במשנה ירושלים, כוונתו להשוות שאר הערים
המוקפות חומה אליה, לומר שעליהם להיות בירושלים
דמוקפת חומה מימות יהושע בן נון, ולא בירושלים – אך
לענין הדין אינן שוין לירושלים, דאילו ירושלים אין תפית
חלוט בה, ואילו תפית חלוט בתן.
תירוצ נוסף: רב אשי אמר, לאו אמר רב יוסף תרי קדש הוו
– וכי לא מצינו במסכת מכות (י) שתירץ רב יוסף שהיו שני ערים
ששמן קדש, תפא נמי – אף כאן נאמר, תרי ירושלים הוו –
שהיו שני ערים ששמן ירושלים, אחת עיר הקדש שנבנה בה
המקדש, ובה אין הבית נחלט לאחר שנה ממכירתו, ועוד
ירושלים אחרת היתה, ואף היא מוקפת חומה היתה, ובה הבית
נחלט והיא השניה במשנתנו.
הגמרא מביאה ברייתות הדנות מדוע מנתה המשנה רק שמונה
ערים מוקפות חומה, בעוד שהיו הרבה ערים כאלו: תנאי
בברייתא, [אמר] רבי ישמעאל ברבי יוסי, למה מנו חכמים
את אלו הערים המנויות במשנתנו, הלא בודאי ישנם ערים
נוספות המוקפות חומה מימות יהושע. מבאר רבי ישמעאל:
שבשעלו בני הגולה מגלות בבל, מצאו את הערים האלו
וקידשו. בקדושת ערי חומה, אבל הערים הראשונות בגליל
מדין קדושת ערי חומה, משבטלה קדושת הארץ – משעה
שיצאו לגלות אחר חרבן הבית הראשון, שאז בטלה קדושת
הארץ. קסבר – ומבואר טעמו של רבי ישמעאל ברבי יוסי
סובר, שהקדושה הראשונה שנתקדשה הארץ בימי יהושע בן
נון, קידשה לשעתה ולא קידשה לעתיד לבא, שלא נמשכה רק
כל עוד ישבו היהודים בארץ ישראל, אבל משגלו הימנה בטלה

שואלת הגמרא: הניחא – תירוץ זה שמנו יובלות בכדי לדעת
מנין השנים לשמיטה, הוא נכון רק לרבנן דאמרי שנת המשים
אינה מן המנין – ששנת היובל אינה נמנית במנין שנות
השמיטה, אלא מנין שנות השמיטה מתחיל לאחר שנה זו, מובן
אם כן מדוע מנו יובלות, שאילו לא היו מונים יובלות, היו מונים
את שנת היובל לשנה ראשונה למנין השמיטה, ונמצאת שנת
השמיטה שלא בזמנה, אלא לרבי יהודה דאמר שנת המשים
עולה לקאן ולקאן – ששנת היובל נמנית גם לשנת החמשים
לשנות היובל וגם לשנה הראשונה למנין שנות השמיטה, למה
לי – לשם מה הוצרכו למנות חמשים שנה לדעת מתי שנת
היובל, בשמיטין סניא – הלא במנין שנות השמיטה די, שלעולם
שנה השביעית היא שנת השמיטה ואין כלל חילוק מתי היא שנת
היובל. משיבה הגמרא: הא ודאי דלא פריי יהודה – ברייתא זו
ששינו בה שהיו מונים שנות היובל, וביארנוה שמנו אותן בכדי
לדעת מנין שנות השמיטה, בודאי איננה בשיטת רבי יהודה.
בברייתא לעיל (לכ): שינוי שמשגלו שבט ראובן ושבת גד וחצי
שבת מנשה בימי סנחריב לא נהגה עוד מצות היובל. שואלת
הגמרא: וכי האם לא מנו שמיטין ויובלות בימי סנחריב,
והכתוב בנבואת ירמיה שנים הרבה לאחר מכן ובימי צדקיהו
המלך (ירמיה לד יד) 'מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו
העברי אשר ימיר לך, והיונן פהו – ונשאנו ונתנו בדברי
הכתוב 'מקץ שבע שנים' שמשמע ששילוח העבדים הוא לאחר
השנה השביעית, והכתוב שם בהמשך הכתוב 'ועדך שש שנים
ושלחתו חפשי מעמך', הרי ששילוח עבד עברי הוא לאחר שש
שנים בתחילת השנה השביעית. ואמר רב נחמן בר יצחק
ליישב זאת, שש שנים שנאמרו בהמשך הכתוב היינו לנמכר –
לעבד עברי הנמכר בתחילה, שבהגיע שש שנים הוא זמן יציאתו
לחפשי, כפי שנאמר בתורה (שמות כא כ) 'כי תקנה עבד עברי
שש שנים יעבד ובשבעת יצא לחפשי חנם', ושבע שנים שנאמרו
בירמיה היינו לנמכר – לעבד שלא היה חפץ לצאת לחפשי
לאחר שש שנים, שדינו שהאדון מביאו לפני בית דין והעבד
אומר בפניהם שאינו חפץ לצאת, והאדון רוצע את אזנו במרצע
ובכך נשאר עבדו עד שנת היובל, ואם חלה שנת היובל בשנה
השמינית לרציעתו הרי הוא יוצא אז לחפשי. ומכל מקום מוכח
שבימי צדקיהו עדיין נהגה מצות היובל, וכל שכן שלא בטלה
לפני כן בימי סנחריב. מתרצת הגמרא: והוא בתוכחה פתיב –
פסוק זה שבירמיה בתוך דברי התוכחה נאמר, וקאמר נביא
השלחתי – והוכיחם הנביא על הזמן שעדיין נהגה מצות יובל,
האם אז שלחתם את עבדיכם לחפשי, אולם באמת הוא אינה
נוהגת מצוה זו.

מקשה הגמרא: וכי אפשר לומר שפסוק זה אינו אלא תוכחה על
זמן קודם, ואילו עתה אינה נוהגת מצות יובל והיו פטורים
מלשלח את עבדיהם לחפשי, והכתוב בפסוקים קודם, כאשר
הוכיחם על כך הנביא הראשונה (ירמיה שם י), 'וישמעו
וישלחו', הרי שהיתה התוכחה בזמן שהיובל נוהג בה באותה
שעה. מתרצת הגמרא: אלא אמר רבי יוחנן, אכן בימי ירמיה
נהגה מצות היובל, אולם בימי סנחריב לא נהגה, והיינו לפי
שירמיה החזיר – ירמיה החזיר מן הגלות לארץ ישראל את
שבת ראובן ושבת גד וחצי שבת מנשה, וכן את כל עשרת
השבטים, ושוב היו כל יושביה עליה ולכן חזרו והתחייבו במצות
היובל, ויאשיה בן אמון מלך יהודה הוא אשר מלך עליהן.
מבררת הגמרא: ומנא לן דהדור – ומנין לנו זאת שאכן שבו שבת
ראובן ושבת גד וחצי שבת מנשה וכל עשרת השבטים מגלותם.
מבארת הגמרא: דפתיב בנבואת יחזקאל שהתנבא בימי צדקיהו
שמלך באחר עשר שנים האחרונות שלפני החורבן, על הגלות
העתידה לבוא עליהם בעונותיהם (יחזקאל ז יג), 'כי המוכר אל

הממכר לא ישוב, שעתידים אתם לגלות מן הארץ והיובל
יתבטל ויותר לא ישובו השדות המכורות לבעליהן, והדבר
תמוה, וכי אפשר שיוכל כבר היה בטל, ונביא מתנבא עליו
שיפטר, אלא מלמד שהחזירו ירמיה לעשרת השבטים מגלותם,
ושבו היתה נוהגת מצות היובל, ובאותו הזמן עומד היה הנביא
והתנבא שאם יגלו יבטל היובל.
עוד מבררת הגמרא: ומנא לן דיאשיה הוא שמלך עליהן. מבארת
הגמרא: דפתיב בענין ביעור העבודה וזה שבכל ארץ ישראל
על ידי המלך יאשיהו (מלכים ב' כג ז), 'ויאמר מה הציון הלו
אשר אני ראה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים
אשר בא מיהודה ויקרא את הדברים האלה אשר עשית על
המזבח בית אל, וקשה, וכי מה מינוי של יאשיהו בבית אל
– וכי מה לו ליאשיהו שהיה מלך יהודה בבית אל שהיתה תחת
מלכות ישראל של עשרת השבטים, אלא בשהחזירו ירמיהו
לשבת ראובן ושבת גד וחצי שבת מנשה ועשרת השבטים,
יאשיהו מלך עליהם.
רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא – מפסוק זה אנו למדים
שיאשיהו מלך יהודה מלך על עשרת השבטים, שנאמר (הושע ו
יא) 'גם יהודה שת קציר לך בשובי שבות עמי', ותיבת 'קציר'
נדרשת כאילו נאמר 'קצין' לפי שאותיות ריש ונו' מתחלפות,
והמשמעות היא שמלך יהודה יהיה קצין גם על ישראל
הנקראים עמי.

משנה

המשנה מבארת את דין בתי החצרים: בתי החצרים – בתים
בערים שאינן מוקפות חומה, נותנין להם כח יפה – את הזכות
והמעלה שכתובת עיר חומה, ובה יפה – ואת הזכות והמעלה
שכתובות. מפרשת המשנה: נגאלין מיד וכן במשך כל שנים
עשר חדש הראשונים, ויפה בזה כחם בבתים שבערי חומה, ולא
כשדות שאינן נגאלין אלא לאחר שתי שנים ממכירתן, ויוצאין
ביוכל – בשנת היובל הרי הם שבים לרשות המוכר, אם לא
גאלם קודם לכן, לפי שמכירתם מתחילה אינה אלא עד שנת
היובל, וכשבא לפדות קודם שגיע היובל, הרי הוא פודה בגרעון
כסף – על ידי שמחזיר המוכר ללוקח את דמי הבית ומנכה לו
הלוקח מדמי המכר את השנים שכבר עברו, שכיון שמכירתן עד
היובל היא, הרי דמי המכירה מתחלקים לארבעים ותשע שנים,
בשדות שמכירתן עד היובל היא, ולא כבתי ערי חומה שאינם
יוצאים ביובל, ומכירתם היא מכירה עולמית, ולפיכך בהם אין
המוכר מנכה כלום מן הדמים אלא הרי הוא פודה באותם
הדמים שמכרם לו.

גמרא

תנו רבנן בברייתא, נאמר בתורה בענין מכירת בית בעיר שאינה
מוקפת חומה (ויקרא כה לא) 'ובתי החצרים אשר אין להם חומה
סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו ויביל יצא', הקישו
הבית את בתי החצרים לשדה אחוזה, ללמד, מה שדה אחוזה
יוצא מרשות הלוקח לרשות המוכר ביוכל ובגרעון כסף, אף
בתי החצרים יוצאין מרשות הלוקח לרשות המוכר ביוכל
ובגרעון כסף. שואלת הברייתא: אי – שמו יש ללמוד מן
ההיקש גם שמה שדה אחוזה אינה נגאלת בפחות משתי שנים,
אף בתי החצרים נאמר שאינם נגאלים בפחות משתי שנים.
משיבה הברייתא: תלמוד לומר 'גאלה תהיה לו' שמשמע
מיד, כיון שלא הוגבל לזמן מסוים. שואלת הברייתא: והאיל
ונתת להם כח יפה שכתובות לצאת ביובל ולהיפדות בגרעון
כסף, ובה יפה שכתובתם להיפדות אף בשנה הראשונה למכירה.
יכול הייתי אומר שלא יצאו למוכר ביוכל, תלמוד לומר

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף לג עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" קצט
רש"י
 תוספות

1 הניחא לרבנן — דפליגי עליה דרבי יהודה, ודאמר: שנת חמשים אינה ממנן
 2 השמיטין — אצטרך למנני יובלות, כדאמר. אלא לרבי יהודה דאמר שנת
 3 חמשים — היא שנת יובל, ועולה נמי למנן שמיטה הבאה, למה לי למנני
 4 יובלות? בשמיטין סגיא, משבע לשבע שנים יעשו שמיטה לעולם, שאין שנה
 5 מפסקת בנתיים, ואין כאן שום טעות! ודא
 6 דקתני לעיל: מנו שמיטין ויובלות בימי
 7 עזרא, דלא כרבי יהודה. ולא כנז' ויובלות
 8 — בימי סנחריב. והא כתיב — בצדקיה.
 9 מקץ שבע שנים תשלחו וגו' — והיונן בה:
 10 "מקץ שבע שנים" משמע לאחר שבע שנים.
 11 שאף שנה שביעית? והא כתיב: "ועבדך
 12 שש שנים" שש לנמכר — כדכתיב (שמות
 13 כא): "שש שנים יעבד". ושבע לנרצע —
 14 שהנרצע אינו יוצא עד היובל, ואם נרצע
 15 ופגע יובל בשנה שמינית הרציעתו — יוצא
 16 ביובל. אלמא בימי צדקיה הוה יובל,
 17 וצדקיהו בימי חורבן הבית, דהו כמזבזבמה
 18 דורות אחר גלות סנחריב בתוכחה כתיב —
 19 דקא מוכח להו ירמיה, וקאמר להו:
 20 השלחתם באותן שנים שהייתם חייבים
 21 לשלח. דכתיב — בימי צדקיהו: "כי המוכר
 22 אל הממכר לא ישוב", דקאמר להו: סופכם
 23 לגלות, והא יובל בטל, ולא יחזור שדות
 24 לבעליהן. אפשר יובל בטל — משגלו
 25 שטב ראובן וגו', ונביא מתנבא עליו וכו':
 26 מה טיבו של יאשיהו בבית אל — דבר
 27 קרא ביאשיהו כתיב, כשהיה חורבן לדבר
 28 עבודה זרה שבארץ ישראל, ובית אל של
 29 מלכי ישראל היתה, ויאשיהו מלך יהודה
 30 מה טיבו בה? קציר — קצין, דנזין
 31 מתחלפת בריש, כדכתיב "נבוכד נצר"
 32 "נבוכד ראצר". משנה בתי החצירים —
 33 שאין להם לעיריות חומה. כח יפה —
 34 כדמפרש: נגאלין מיד, ואין צריך להמתין
 35 שני שנים ביד הלוקח, והיינו בבתיים של ערי
 36 חומה. ובגירסא כסף — משנבה לו הלוקח
 37 לפי שנים ששורו בידו כשדות, דכתיב (ויקרא
 38 כה): "וחשב את שני ממכר" וגו'. גמרא
 39 על שדה הארץ יחשב — בבתי החצירים
 40 כתיב. ובגירסא כסף — אם בא לגאל חסדים
 41 היובל. מאי קאמר — מהיכא תיתי דלא
 42 יצאו ביובל? הלא הוקשו לשדה אחוזה,
 43 ולמאי אצטרך "ויובל יצא"? ופגע יובל
 44 בשנה שניה — ללקחתו של זה שלקחה מן
 45 הגובר. הלוקח חוי — דהכי תניא לעיל:
 46 גאלה אחר הדיוט, דהא אתקש לשדות. הגיע היובל ולא
 47 נגאלה — היה חלוט לו. לבתנים נפקא —
 48 דהמקדיש שדה אחוזה וגאלה אחר —
 49 יוצאה לבתנים ביובל. ולהכי נקט שנה שניה,
 50 דאי פגע בשנה ראשונה — לא אצטרך
 51 "ויובל יצא". דכי מודמית ליה לבתי ערי
 52 חומה — אבתי לא איחלט ליה, ונפיק ביובל, דהא יש לו כח יפה שבשדות. אפילו לא גאלו — אחר, נמי ליפוק מיד הקדש. דהא כתיב: "ויובל יצא", דלא אצטרך
 53 למכתב משום מכר הדיוט, דהא אתקש לשדות. בן לוי יפה כחו בממכרו — שגואל מיד שדה מגרש עריהם, ובתי ערי חומה גואלין לעולם ויוצאין ביובל, כדאמר
 54 לקמן. הורע כחו בהקדישו — שלא יוצא בלא פדיון, כדמפרש לקמן. ויצא ממכר — אי הוה כתיב "ואשר יגאל מן הלויים יוצא ממכר ביובל", ולא הוה כתב "בית",
 55 הוה אמנא: אפילו שטרי ומטלטלין של לוי, אם מכר — יוצאין לו ביובל. ופליגא דרבי אושעיא, דאמר רבי אושעיא: הפל היו
 56 מיד הקדש — יוצאה מידו וחזרת לבעלים ביובל, פליגא אדרבי אושעיא. בכלל ונתן הכסף וקם לו — שהלוקח כלום מיד הקדש יקום המקח בידו לעולם. כשפרט
 57 לך הכתיב — בגואל שדה אחוזה של אחרים מיד הקדש, דיוצאה מידו ומתחלקת — האי הוא דאפקיה רחמנא בהדיא מכלל ונתן הכסף וקם לו. אבל הנך — בתי
 58 החצירים, כדקיימי קיימי בכלל "וקם לו", ולא נפקא מידא דלוקח. ויובל יצא — לרבי אושעיא למה לי? השלמה כע' — להשלים לו שנה אחת משתי שנים שהיא
 59 ראיה לשלוח ביד לוקח. כדנתיא לעיל בריש פירקין: אכלה שנה אחת לפני היובל — משלימין לו שנה אחת לאחר היובל. "תניא במוותה דרב הונא" גריסין. כרב הונא
 60 דאמר לעיל: מקדיש בית בבתי החצירים וגאלה אחר מיד מקדיש — יוצאה לבעלים ביובל. ותויתבא דרבי אושעיא — דאמר: כדקיימי קיימי בידא דלוקח, וגואלין לעולם
 61 — ואפילו גאלה אחר — גואלה מידו, ולא היא כשדה אחוזה דכתיב בה "לא יגאל עוד". נאלה אחר מיד הקדש והגיע יובל ולא נאלה — מקדיש מידו, חזרת לו
 62 בחנם.

1 אלא תלמוד שהחזירן ירמיה ויאשיה מלך עליהם — ותימה: שהרי אחרי שהחזירן
 2 ירמיה לא עמדו בארץ קודם חורבן כי אם שלשים ושש שנה, כדפרישית
 3 לעיל בפרק שני (יבב), ואם כן, לא הגיעו עד היובל, ודיאך נוכל למנא "וישמעו
 4 וישלחו" ויש לומר: דנוכל למנא אותם עבדים שזיו דכתיב "וישמעו וישלחו"
 5 — עיקר הפירכא מדכתיב (ירמיה לד):
 6 "וישמעו כל השרים וכל העם אשר באו
 7 בברית", משמע שנכנסו בברית לשלח
 8 עבדיהם חפשים ביובל כשיגיע היובל.
 וכן

"מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי אשר ימכר לך", והיונן בהו: מקץ שבע
 שנים? והכתיב: "ועבדך שש שנים", ואמר רב נחמן בר יצחק: שש לנמכר ושבע לנרצע!
 - ההוא בתוכחה כתיב, וקאמר נביא: השלחתם? - והכתיב: "וישמעו וישלחו"! אלא,
 אמר רבי יוחנן: ירמיה החזירן ויאשיה בן אבון מלך עליהן, ומנא לן דהדור? דכתיב:
 "כי המוכר אל הממכר לא ישוב", אפשר יובל בטל ונביא מתנבא עליו שיבטל? אלא,
 תלמוד שהחזירן ירמיה. ומנא דיאשיה מלך עליהן? דכתיב: "ויאמר מה הציון הלו אשר
 אני ראה ויאמרו אליו אנשי העיר הקבר איש האלהים אשר בא מיהודה ויקרא את
 הדברים על המזבח בית אל", וכי מה טיבו של יאשיהו בבית אל? אלא בשהחזירן
 ירמיהו, ויאשיהו מלך עליהם. רב נחמן בר יצחק אמר, מהכא: "גם יהודה שת קציר לך
 בשוכי שבות עמי". משנה בתי החצירים - גותנין להם כח יפה שפכתי ערי חומה, וכח
 יפה שפשוות; ונגאלין מיד וכל שנים עשר חדש פכתי, ויוצאין ביובל ובגירסא כסף
 פשוות. גמרא תנו רבנן: "על שדה הארץ יחשב" - הקישו הפתוח לשדה אחוזה, מה
 שדה אחוזה יוצא ביובל ובגירסא כסף - אף בתי החצירים יוצאין ביובל ובגירסא כסף.
 אי מה שדה אחוזה אינה נגאלת בפחות משתי שנים - אף בתי החצירים אינם נגאלים
 פחות משתי שנים? תלמוד לומר: "גאלה תהיה לו", מיד. הואיל ונתת להם כח יפה
 שפשוות וכח שדה שפכתי, יכול לא יצאו ביובל? תלמוד לומר: "ויובל יצא". מאי
 קאמר? אמר רב הונא: לא נצרכא, אלא למקדיש בית בבתי החצירים וגאלו אחר מיד
 הקדש, ופגע בו יובל בשנה שנייה; למאי מדרמית ליה? אי לבתי ערי חומה מדרמית ליה
 - איחלט ליה ללוקח, אי לשדה אחוזה מדרמית - לפהנים נפקא, להכי אצטרך "ויובל
 יצא". מתקין לה רב ועירא: מאי איריא גאלו אחר? אפילו לא גאלו נמי! אמר ליה אביי,
 שלא יאמרו: הקדש יוצא בלא פדיון. מנא לוי, מה בן לוי שיפה כחו בממכרו
 - הורע כחו בהקדשו, וישראל שהורע כחו בממכרו - אין דין שהורע כחו בהקדשו?
 - והתם מנא? - דתניא: "ויצא ממכר", שומע אני אפילו עבדו מטלטליו ושמטיו -
 תלמוד לומר: בית ועיר אחוזה; מה תלמוד לומר "ממכר"? ממכרו יוצא בחנם, ואין
 הקדש יוצא בחנם אלא בפדיון. ופליגא דרבי אושעיא, דאמר רבי אושעיא: הפל היו
 בכלל "ונתן הכסף וקם לו", כשפרט הפתוח בשדה אחוזה: "והיה השדה בצאתו ביובל
 קדש לה" - שדה הוא דפרק ליה ונפקא לפהנים, אבל הנך פדיוני קיימי. ויובל
 יצא" למה לי? אמר רב פפא: לא נצרכא, אלא למוכר בית בבתי החצירים ופגע בו
 יובל בשנה שנייה; למאי מדרמית ליה? אי לבתי ערי חומה מדרמית ליה - איחלט ליה
 ללוקח, אי לשדה אחוזה מדרמית ליה - השלמה בעי, להכי אצטרך "ויובל יצא". תניא
 פותיה דרב הונא ותויתבא דרבי אושעיא: המקדיש בית בבתי החצירים - הרי זה גואל
 מיד וגואלו לעולם; גאלו אחר מיד הקדש, הגיע יובל ולא נגאל - חוזר לבעלים ביובל.

משנה שתי חצרות — עיר שאין בה אלא שתי חצירות. **גמרא** איני יודע שאין להן חומה — ד"בתי החצירות" משמע שאינו בעיר, אלא יישוב חצירות הסמוכות כמי שאין להן חומה — והואיל ואין בה כדי עיר. ובמה — קו דלא ליחשוב חומה אכינו כעיר חומה. שתי חצרות וכו'. **אימא** בית וחצר בית וחצר — אבל אי אכינו שתי בתים בכל חצר, הוה כעיר חומה,

משנה ואלו הן בתי החצרים: שני חצרים של שני בתים, אף על פי שמוקפת חומה מימות יהושע בן נון - הרי הן כבתי חצרים. **גמרא** תנו רבנן: ממשמע שנאמר "בתי החצרים", איני יודע שאין להם חומה? מה תלמוד לומר "אשר אין להם חומה"? אף על פי שיש להם חומה - כמו שאין להם חומה; וכמה? "בתים" - שנים, "חצירות" - שנים, שתי חצירות של שני בתים. - ואימא: בית חצרו - אם כן, ליכתוב רחמנא "הצרים", וכי תימא, אי כתב רחמנא "חצרים" - חצר בלא בית משמע, הוהא קרפא איקרי. **משנה** ישראל שירש אבי אמי לוי - אינו גואל כפסד הזה, וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל - אינו גואל כפסד הזה, שנאמר: "פי בתי ערי הלוים הוא אחותם" - עד שיהא לוי וערי הלוים, דברי רבי. והכמים אומרים: אין דברים הללו אומרים אלא בערי הלוים. **גמרא** ואלא כמאן - כבבן לוי; והדר תני: עד שיהא לוי וערי הלוים! - אימא: אינו גואל אלא כפסד הזה עד שיהא לוי וערי הלוים, דברי רבי. בשלמא ערי הלוים - דכתיב: "פי בתי ערי הלוים", אלא לוי מגלן? דכתיב: "ואשר יגאל מן הלוים". תניא: "ואשר יגאל מן הלוים" - יכול לוי מיישראל יגאל, שזה יפה בחוזה הורע בחוזה, אבל לוי מלוי לא, שזה יפה בחוזה יפה בחוזה? תלמוד לומר: "מזן הלוים". "מזן הלוים" - ולא כל הלוים, פרט לבן לוי ממזר ונתין. והכמים אומרים: אין דברים הללו אומרים אלא בערי הלוים. אבל עושין שדה מגרש ולא מגרש שדה, ולא מגרש עיר ודברים אומרים - בערי הלוים, אבל בערי ישראל מגרש עיר ולא עיר מגרש, שלא יחריבו את ערי יגאלין לעולם, שנאמר: "גאלת עולם תהיה ללוים". ואומרים - בערי הלוים, אבל בערי ישראל עושין שנין, מאן הני מילי? אמר רבי אלעזר, דאמר קרא: "לא ימכר" - אילימא לא ימכר כלל, והא מדכתיב מזבני! אלא מאי "לא ימכר" - לא ישנה. "הפחנים תנו רבנן: "גאלת עולם תהיה ללוים" מה תלמוד לוי ימכר לד', יכול אף זה כן? תלמוד לומר: "גאלת עולם תהיה ללוים" - יכול אף זה כן? וזה שדה בצאתו ביכל קדש לה", יכול אף זה כן? וזה "לפי שנאמר: "וקם הבית אשר בעיר אשר לו ודור לומר: "גאלת עולם תהיה ללוים". בשלמא הני סמי אית להו? והתניא: ערים הללו אין עושין אותן לא עיריות בינוניות! אמר רב כהנא, לא קשיא: פאן הוקף. - וכי האי גוונא מי הויא חומה? והתניא: - שהוקף ולכסוף ישוב, ולא שישב ולכסוף הוקף; "חומה" ונאמר להלן "חומה", מה להלן גוים - אף חר מבן? נאמר להלן "חומה" ונאמר פאן "חומה",

מכר לישראל יגאלנה לעולם. שישראל הורע
וזה **יפה כחו** — דכתיב: "גאולת עולם" וגו'.
ולא תיחלט לסוף שנה. תלמוד לומר מן הלוים
ומן הנתינה, וכל שכן ישראל שירש את אבי
אמו, לאי. שהרי ישראל גמור הוא. **משנה**
שדה מגרש — מגרש זה אלף אמה שבה
לעיר, מדכתיב (במדבר לה): "מקדי העיר
וחוצה אלף אמה סביב". וחוצי לאותו אלף
יהיה להם ללוים אלף אמה לשדות וברמים,
כדכתיב (שם): "ומדותם מחוצי לעיר" וגו'.
צא מהם אלף אמה מגרשו, והשאר שדה
וברמים. מגרש פנוי מכלום, ואין בו בית ואין
זורעין אותו, אלא נוי הוא לעיר. **אין עושין**
שדה מגרש — משום יישוב ארץ ישראל,
והיינו חורבן, שממנע את הוריעה. **ולא**
מגרש שדה — שמחריב את נוי העיר. **מגרש**
אין עושין עיר — שיעשו בו בתים, שאין עיר
נאה בלא מגרש. וכל שכן שאין עושין עיר
מגרש, שהיא מחריבת את יישוב העיר.
מוכרין לעולם — אפילו בשנת היובל
עצמה, כך שמעתי. וקשיא לי: אמאי? הרי כי
היכי דפליגי רב ושמואל ברש פירקא
(ערכין כט, ב) בישראל שמכר שדהו בשנת
היובל עצמה — הכי אכירא לפלוגי הא, וזה
ולמימיה: קל לחומר מוכרין את יישוב העיר.
עכשיו, דהא אמרינן לעיל (ערכין כח, א)
דממכרו של לוי חוזר בשנת היובל
וכמונוהא לי, דאידי רתנא באידך פירקא
— "מקדישין לעולם וואלצין לעולם" — תנא
נמי אמר. **גואלין לעולם** — שאין בתי ערי
חומה שלהן נחלצין. **במרא יבול אף זה** —
לוי כן, שאם מכר שדה אחחוה, אותו אלף
אמה שחוצי למגרש, שלא יהא מותר לגאול
בפחות משתי שנים? **לפי שנאמר** —
במקדש שדה אחוזה וגאולה לאחר מיד
הקדש, דבשנת היובל יוראה להחריש
דכתיב: "בזאת השדה" וגו'. **יבול אף לוי כן**
— אם הקדש שדרה ולא גאלה יפסידנה
ביובל? תלמוד לומר: "גאולת עולם" וגו'.
ערים הללו — הנתינים ללוים. **אין עושין**
ערים קטנים — לפי שחן ערי מקלט, ובעיני
שיהא שם יישוב לבית מנוס לרודפיהם. **ולא**
ברבים גדולים — לפי שמקבצין שם סמל
מקומות לסחורה, ותחת רוח גאל האדם
מצויה שם, ויארוב את הרצועה ויהרגנו. **אלא**
עירות בינוניות — בלא חומה. **כאן שהוקף**
ולבסוף ישב — לא משכחת בהו בלחים
כדקאמרת. אבל יש ולבסוף הוקף משכחת
בהו, שלאחר שניתנו להם בימי יהושע
הקיפהה הם. ובי **האי גזונא** — דישב
ולבסוף הוקף מי הוי חומה, דאצטריך קרא
למעוטה? **בית מושב עיר חומה** — בית
שהושב ובנה עיר חומה, ממשמע שהוקף
ולבסוף ישב. **יבול אפילו הקיפוה ישראל** —
לאחר שכבשו את הארץ, ואפילו קודם
שישוב בהו? **ונאמר תלוי חומה** — (דברים
ג): "כל אלה ערים בצורות" וגו'. **לאחר מכן**
— לאחר שכיבושם ישראל. **תרומה רב**
סלא — לעולם כשהוקף ולבסוף ישב,
ודקשיא לך: עירות הללו אין עושין אותן
כן. **בגורל שפלו לזון** — בגורל בימי יהושע.
חן

מִה לְחַלּוֹן גִּוִּים קוֹדֵם לָבֵן - אִם כָּאֵן גִּוִּים קוֹדֵם לָבֵן! תִּרְנֻמָּה רַב יוֹסֵף בְּרִיָּה דְרַב סֵלָא חֲסִידָא קִמְיָה דְרַב פִּפְא: כְּגוֹן שְׁנֵפְלֵי לְחֹן

משנה

במשנה הקודמת נתבאר דין בתי החצרים, עתה מבארת המשנה כמה בתים יהיו ויחשבו בתי החצרים ואפילו אם יהיו מקופות חומה: ואלו הן הערים שדינם כבתי החצרים, עיר שיש בה רק שני חצרים של שני [שני] בתים בכל חצר, אף על פי שמוקפות חומה מימות יהושע בן נון, הרי הן כבתי חצרים, לפי שעיר חומה היא רק זו שיש בה לכל הפחות שלש חצרות של שני בתים בכל חצר, כמבואר במשנה לעיל (לב).

גמרא

הגמרא מביאה את המקור לדברי משנתינו: תנו רבנן, נאמר בכתוב (ויקרא כה לא) 'ובתי החצרים אשר אין להם חמה סביב על שדה הארץ יחשב גאלה תהיה לו וביבול יצא, ממשמע שצאמר 'בתי החצרים', וכי האם איני יודע שאין להם חומה, הלא זו המשמעות של בתי חצרים, שאנו ביישוב עיר אלא כמה חצירות הסמוכות זו לזו, ואם כן מה תלמוד לומר 'אשר אין להם חומה', אלא ללמדנו בא הכתוב שישנם מן המקומות שאף על פי שיש להם חומה הרי הם כמי שאין להם חומה, והיינו כאשר אין בה די חצירות להיחשב עיר. מבררת הברייתא: וכן הן מספר הבתים והחצירות שאף אם יהיו מוקפות חומה עדיין אינם די בכדי להיחשב עיר. מבארת הברייתא: בתים שנים וחצירות שנים – 'בתי' משמע שתי בתים וחצרים' משמע שתי חצרות, והיינו שתי חצירות של שני בתים בכל אחת. שואלת הגמרא: ואימא – ושמא תאמר שהכתוב הממעט מקום שאף אם הוא מוקף חומה בכל זאת הרי נחשב כבתי החצרים, הכוונה רק למקום שיש בית וחצר [בית וחצר], והיינו שאין בכל חצר אלא בית אחד שאינה נידונה כעיר, אולם במקום שיש שתי חצרות שבכל חצר ישנם שתי בתים, דינם יהיה כעיר חומה. מיישבת הגמרא: אם כן שכוונת התורה ללמד על מקום שיש בו רק בית אחד בכל חצר, ליכתוב רחמנא רק 'חצרים' בלא תיבת 'בתי', ומוזה היינו יודעים שדאי הוא שיש בית, וכי תימא אי כתב רחמנא חצרים בלא תיבת 'ובתי', אזי חצר בלא בית כלל משמע, זה לא יתכן, שהרי ההוא חצר בלא בית, קרפף איקרי – אינה נקראת חצר אלא קרפף, ולכן ממה שנכתב 'בתי החצרים' מוכח שהפסוק מדבר אפילו כאשר יש בה שתי חצרות שבכל אחת מהן שני בתים, ועל כך השמיעה התורה שמקום כזה אף אם הוא מוקף חומה עדיין אינו נידון כעיר, אלא כבתי החצרים.

משנה

נאמר בכתוב (ויקרא כה לב-לד) 'וערי הלויים בתי ערי אחרותם גאלת עולם תהיה ללויים, ואשר יגאל מן הלויים יצא ממכר בית ועיר אחרותם ביבול כי בתי ערי הלויים הוא אחרותם בתוך בני ישראל, ושדה מגרש עריהם לא ימכר כי אחרות עולם הוא להם'. מבואר בזה שהדין הוא שזכותו של הלוי לגאול את נחלתו שהיא בערי הלויים בכל עת שירצה, מיד ולעולם, ואף אם לא גאלה הרי היא חוזרת לו ביובל וכמבואר במשנה הבאה, נמצא שבבתי ערי חומה שונה דינו של לוי מדינו של ישראל, שבת של ישראל נחלת ללוקח לאחר שנה, ואילו הלוי גואל לעולם, וכן בשדה שונה דינו מבישראל, שישראל אינו גואלה אלא אחר שנתיים מהמכירה, ואילו הלוי גואלה מיד.

משנתינו מבארת מי בכלל 'בן לוי' בדין זה: ישראל שירש את אבי אמו שהיה לוי, וקיבל בירושתו בית בעיר חומה, אינו גואל בפסד הנה האמור בבתי ערי חומה שנחלט לאחר שנה, וכפי ששינו לעיל (לא), אלא גואל לעולם כדין האמור בבן לוי. וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל, והיה בין נכסיו בית בעיר חומה, אינו גואל בפסד הנה האמור בבתי ערי חומה, אלא דינו כפי האמור אצל בן לוי. שצאמר בדין גאולת נחלת בן לוי (ויקרא כה

לג), 'כי בתי ערי הלויים היא אחרותם', משמע שאין הדין האמור בהם נוהג עד שיהא הוא המוכר לוי, ולא ישראל שירש מאבי אמו לוי, שאינו גואל כליו. וכן עד שיהא ערי הלויים, היינו, ערים שניתנו ללויים בימי יהושע, ולא לוי שירש מאבי אמו ישראל, שאינו גואל כליו, דבר רבי. וחקמים אומרים, אין דברים הללו שיהא גואל לעולם וכמו לוי אומרים, אלא בערי הלויים, למעט לוי שירש מאבי אמו ישראל, שאינו גואל כליו, אולם אם אך עיר זו ניתנה ללוי על ידי יהושע, אף ישראל שירש מאבי אמו לוי בית זה, נוהג דין זה כליו, לפי שלא תלתה התורה דין זה אלא בערי הלויים ולא שיהיה המוכר עצמו לוי.

גמרא

הגמרא מקשה סתירה בדברי רבי מתחילתן לסופן: שנינו במשנה בדברי רבי שישראל שירש את אבי אמו לוי וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל אינו גואל כסדר הוזה, היינו כאמור בפרשת בתי ערי חומה שאינו גואל בית בעיר חומה אלא רק עד שנה ממכירתו. מדייקת הגמרא: ואלא כמאן – כמו מי הוא דינו, ודאי כבן לוי, והדר תני – ומיד לאחר מכן מסיים רבי בדבריו ללמוד מן הפסוק שאין דין גאולת לוי נוהג אלא עד שיהא המוכר לוי והבית מערי הלויים, הרי שבשני האופנים האמורים דין הגאולה הוא בישראל ולא כבן לוי. מתרצת הגמרא: אלא – תאמר בגירסת משנתינו כך, אינו גואל אלא בפסד הנה, שאין ישראל שירש את אבי אמו לוי וכן לוי שירש את אבי אמו ישראל, שניהם אינם גואלים אלא כדרך שגואל ישראל, שאין דין גאולת לוי נוהג אלא עד שיהא לוי וערי הלויים, דבר רבי. שואלת הגמרא: בשלמא ערי הלויים מובן מה שמצריך רבי שיהיה דווקא העיר מערי הלויים ולא לוי שירש את נחלת אבי אמו הישראל, דכתיב 'כי בתי ערי הלויים היא אחרותם', הרי שהקפידה תורה שתהא העיר מערי הלויים, אלא מה שמצריך רבי שיהיה המוכר לוי ולא ישראל שירש נחלה בערי הלויים מאבי אמו לוי, מנלן. משיבה הגמרא: דכתיב בתחילת הפסוק 'ואשר יגאל מן הלויים', משמע שדין זה אמור רק למקצת מן הלויים, וכפי שהברייתא הללו ממעטת מזה לוי שהוא ממזר או נתין, ומכך יש ללמוד שכל שכן ישראל שירש מאבי אמו לוי, שהוא ישראל גמור, שאינו גואל לעולם כבן לוי. ותניא – וכפי ששינו בברייתא (תורת כהנים בדר פ"ו ה"ו) שיש לדרוש כך, נאמר בכתוב (ויקרא שם) 'ואשר יגאל מן הלויים', אילו לא היה נאמר פסוק זה אלא רק הפסוק הקודם 'גאלת עולם תהיה ללויים', יבול הייתי אומר, שדווקא לוי מבישראל, והיינו שמכר לוי לישראל, הוא הלוי יגאל לעולם את הבית שמכר לו בעיר חומה, לפי שזה הלוי מצינו שיהא בחוץ לענין גאולה שגואל לעולם, וזה הישראל הקונה הוזה בחוץ בענין הגאולה, שהרי הוא גואל רק עד שנה מהמכירה, אבל כאשר לוי גואל מלוי חבירו, לא יוכל לגאול את הבית שמכר לו בעיר חומה לאחר תום שנת ממכרו, לפי שזה יפה בחוץ וזה יפה בחוץ, שניהם גואלין לעולם, ונאמר שבאופן זה יהיה הדין כשאר בתי ערי חומה שלאחר שנה נחלת הבית ללוקח, תלמוד לומר 'ואשר יגאל מן הלויים', שמשמע שכל הבא לגאול מלוי כך דינו, בין אם הוא ישראל ובין אם הוא לוי. וממה שנאמר 'מן הלויים', יש לדרוש גם כלפי הלוי הבא לגאול, שרק מקצת מן הלויים גואלים לעולם ולא כל הלויים, שיש מי שהוא לוי ואף על פי כן אין דינו לגאול לעולם, והיינו פסד לוי שהוא ממוזר ונתין – שאימו היתה ממזרת או מן הבתניים, שאינו גואל לעולם כבן לוי, ומכך יש ללמוד שכל שכן ישראל שירש מאבי אמו לוי, שהוא ישראל גמור, שאינו גואל לעולם כבן לוי. שנינו במשנה: וחקמים אומרים, אין דברים הללו אומרים אלא

אָמַר מַר – הובא לעיל בברייתא, לגבי כהן שהקדיש שדה חרמו, 40
 שמקל וחומר הדין נותן שביובל תצא השדה לרשותו בלבד, שכן 41
 אם **בְּשָׁל אַחֲרָיִם אֲנִי זֹכֵר**, כל שכן שאזכה בשל עצמי. שואלת 42
 הגמרא: **מִי דָמִי** – וכי האם דומה מה שזוכה בשדה אחוזה למה 43
 שרוצה לזכות בשדה החרם שהוא הקדוש, **הָתָם זֹכֵר בְּעֵלְמָא** 44
 – הלא בשדה אחוזה אינו זוכה אלא בחלק קטן יחד עם כל 45
 הכהנים, **הָכָא קָא שְׁקִיל לִיה [בְּזֻלָּה]** – ואילו בשדה החרם 46
 שהקדיש הרי הוא רוצה לזכות בכולה. מיישבת הגמרא: **אָמַר** 47
רַמִּי בַר חֲמַא, אֵיצְטְרִיף – אף שאת הקל וחומר יש לדחות, מכל 48
 מקום צריך את הפסוק **בְּשִׁדֵּה הַחֶרֶם** להוציא מסברא אחרת, 49
סְלִקָא דְעֵתָא אֲמִינָא – לפי שסבורים היינו לומר, **הוֹאִיל וּכְתִיב** 50
לְגַבִּי כֹהֵן הַמִּבְיָא קִרְבָּנוֹת שְׁלוֹ (במדבר ה י) וְאִישׁ אֶת קִדְשֵׁיו לֹא 51
יִתֵּנוּ, ודרשוהו בברייתא (ב"ק קט): ללמד שכהן בא ומקריב 52
 קרבנותיו בכל עת שירצה, והוא עצמו נוטל את העור ואוכל את 53
 הבשר, ואין צריך לתת כלום לכהני המשמר, **הָא נִמִּי כִי קִדְשֵׁיו** 54
דָּמִיָא – אף זה שהקדיש שדה החרם שהיתה שלו, הרי זה דומה 55
 לקרבנות שלו, והוא לבדו יקבלנה מיד הקדש, לכך מלמדנו 56
 הכתוב שמתחלקת בשוה בין כל הכהנים. 57
 שואלת הגמרא: **מִי דָמִי** – וכי דומים שדה החרם לקרבנות שלו, 58
קִדְשֵׁיו לֹא בְּרִשְׁוֹתוֹ – קרבנותיו שזוכה בהן לא מחמת 59
 שברשותו הן, שהרי קדשי גבוה הן, אלא שהוא זוכה בהן 60
 משולחן גבוה בשכר עבודתו, **הָכָא בְּרִשְׁוֹתוֹ** – אבל שדה החרם 61
 שהקדיש מכח מה שמרשותו באה לרשות הקדש בא לזכות בה, 62
 ומניין לנו לומר שאכן כך הוא. מיישבת הגמרא: **אֱלָא אָמַר רַב** 63
נַחֲמָן, אֵיצְטְרִיף – צריך את הפסוק **בְּשִׁדֵּה הַחֶרֶם** להוציא 64
 מסברא אחרת, **סְלִקָא דְעֵתָא אֲמִינָא** – לפי שסבורים היינו 65
 לומר, **הוֹאִיל וּכְתִיב בַּנְּחֻלָּה הַלֹּוִים (ויקרא כה לד) וְשִׁדֵּה מִגֶּרֶשׁ** 66
עֲרִיקָם לֹא יִמְכֹּר כִּי אֲחֻזַּת עֹלָם הוּא לָהֶם, שהכוונה שלוי 67
 יכול לגאול את שדהו מיד הקדש לעולם, **הָא נִמִּי אֲחֻזַּתוֹ הִיא** 68
 – אף שדה שבאה ליד כהן בחרם נחשבת כאחוזתו שיוכל 69
 לגאולה לעולם, **קָא מִשְׁמַע לָן** הכתוב **בְּשִׁדֵּה הַחֶרֶם לִכְהֵן תִּתְּנָהּ** 70
אֲחֻזַּתוֹ ששדה החרם הוקשה לשדה אחוזת ישראל שיוצאת 71
 ביובל ומתחלקת לכל הכהנים בשוה, ומה שנאמר בנחלת הלויים 72
 שיש לה גאולת עולם, **אֲחֻזַּתוֹ אֵין** – נחלה שהיתה של הלוי 73
 מחלוקת הארץ אכן נגאלת לעולם, אבל **חֶרְמֹו לֹא** – בשדה של 74
 הכהן שבאה לרשותו על ידי חרם הישראל, אינה נגאלת לעולם. 75

הדרן ערך המזכיר שדהו וסליקא לה מסכת ערכין

הן ומגרישין – עיר מוקפת חומה ומגרשיה. שואלת הגמרא: הן 1
 ומגרישין הרי למיסתרינהו קיימי – כיון שאין לעשות את ערי 2
 הלויים מוקפות חומה, הרי עומדת החומה להיסתר, ולא יתכן 3
 להחשיב את העיר למוקפת חומה, ומדוע הוצרך הפסוק למעט 4
 אופן זה שלא ינהג בו דין עיר חומה. מיישבת הגמרא: **אָמַר רַב** 5
אִשִּׁי, אֵיצְטְרִיף – הוצרך הכתוב 'גאולת עולם תהיה ללויים' 6
 ללמד על בתי הלויים שבעיר חומה שאין דינם כשל ישראל, 7
דְּסִלְקָא דְעֵתָא אֲמִינָא – מפני שסבור הייתי לומר, **אֲדַמְסֵתְרִי** 8
מִסְתְּתִירִי – שעד שיתרנו אותם, **אִי מוֹדְפְנִי לִיחְלָטוּ** – אם 9
 נמכור יחלטו ללוקח כדין 'בתי עיר חומה' של ישראל, **קָא** 10
מִשְׁמַע לָן הפסוק שנגאלין לעולם. 11
 הגמרא מביאה ברייתא הדנה בשדה שהחרים ישראל לכהנים, 12
 והכהן הקדישה, האם כאשר יוצאת ביובל יכול כהן זה לזכות 13
 בכולה: **תִּנּוּ רַבִּנָּן** בברייתא, נאמר בכתוב לגבי מקדש שדהו 14
 וגאלה אחר (ויקרא כז כא) **וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קִדְשׁ לַה'** 15
בְּשִׁדֵּה הַחֶרֶם לִכְהֵן תִּתְּנָהּ אֲחֻזַּתוֹ, והיינו שהשדה יוצאת 16
 ביובל מרשות הדפודה ומתחלקת לכהנים. שואלת הברייתא: **מַה** 17
תִּלְמֹד לֹמַר – מה מלמדנו הכתוב **בְּשִׁדֵּה הַחֶרֶם**, וכי מה נוסף 18
 בדמיון לשדה החרם שלא היה די במה שנאמר **לִכְהֵן תִּתְּנָהּ** 19
אֲחֻזַּתוֹ. מיישבת הברייתא: נצרך הוא היקש זה לשדה החרם, 20
 שכן יש לנו לברר, **מִנֵּין לִכְהֵן שֶׁהִקְדִּישׁ שָׂדֶה חֶרְמֹו** – כהן 21
 שהקדיש שדה שבאה לחלקו על ידי ישראל שאמר עליה הרי זו 22
 חרם, **שְׁלֹא יֵאמַר הכֹּהֵן, הוֹאִיל וַיּוֹצֵא שְׂדֵה זוּ לִכְהֵנִים** ביובל, 23
וְהָרִי הִיא עתה תחת ידי יותר משל אחרים, **תִּהְיֶה שְׁלִי** – תצא 24
 ביובל לרשותי בלבד ולא יהא לשאר הכהנים חלק בה, **וְדִין הוּא** 25
 – והסברא נותנת מקל וחומר שכך צריך להיות, שהרי אם **בְּשָׁל** 26
אַחֲרִים אֲנִי זֹכֵר יחד עם שאר הכהנים, **בְּשָׁל עֲצָמִי** – בשדה 27
 שבאה לרשות הקדש ממני, **לֹא כָל שֹׁכֵן** שאזכה בה לבדי, 28
תִּלְמֹד לֹמַר וְהָיָה הַשָּׂדֶה בְּצִאתוֹ בִּיבֹל קִדְשׁ לַה' **בְּשִׁדֵּה** 29
הַחֶרֶם, ופסוק זה צריך ביאור, **וְכִי מַה לְמַדְנֵי מִשְׂדֵּה הַחֶרֶם** 30
 לשדה אחוזה, **מַעֲתָהּ יֵשׁ** לנו לומר שהרי זה **כָּא לְלַמֵּד וְנִמְצָא** 31
לְמַד – על אף שנכתב במלמד על שדה אחוזה אינו אלא למד 32
 הימנו, בכך שמקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל, 33
 ללמוד הימנו מה – כשם ששדה אחוזה של ישראל שפדאה 34
 אחד מן הכהנים מהקדש, בבוא היובל הרי זה **יוֹצֵא מִתַּחַת יָדוֹ** 35
וּמִתַּחֲלָקֶת לִכְהֵנִים כולם בשוה, וכמו ששינונו לעיל (כה), **אָף** 36
שָׂדֶה חֶרְמֹו שהגיע ליד כהן והקדישה, הרי השדה **יוֹצֵא מִתַּחַת** 37
יָדוֹ של הכהן שהקדישה, **וּמִתַּחֲלָקֶת** גם **לְאֲחֵיו הַכְּהֵנִים** כולם 38
 בשוה. 39

אגרות קודש

ב"ה, ז' תמוז, תשכ"ב

ברוקלין.

האברך סעדי' שי'

שלום וברכה!

במענה למכתבו מדי' תמוז בקשת ברכה פ"נ.

וכיון שבתפלה נוהגים להזכיר גם בשם האם, יודיע השמות של כל אחד ואחת שכותב אודותם
 בצירוף שם האם שלהם, ויזכירום כאו"א על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"ג"מ
 זי"ע מתאים לתוכן כתבו.

ואלו שמתנו ל"ע ול"ע הילדים שלהם, בטח יסבירם שעליהם להוסיף בדיוק זהירות חוקי ודיני
 טהרת המשפחה, וישאלו להם מורה הוראה היודעים הם כל הפרטים בזה ועל מנת לשמור עליהם
 מכאן ולהבא ככל הדרוש.

המשך בעמוד הבא

ערכין. פרק תשיעי – המוכר שדהו דף לד עמוד א – מתוך מהדורת "אבן ישראל – (שטיינזלץ)" רג תוספות רש"י

הן ומגרישין – כשהן מוקפות חומה. והא' למיסתרינהו קיימי – כדאמר (ערכין לג.ב) אין עושין אותן טירין וברכים. סלקא דעתך אמינא אדמסתתרי – כל זמן שלא נסתרו, אם מכרום קודם סתירתן – ליחלטו, קא משמע לן. מה תלמוד לומר כשדה החרם – מה בא שדה החרם ללמד על שדה היוצאת לכהנים ביובל? שדה חרמו – שדה שהחרים ישראל והגיעה

לחלקו. הואיל ויוצאה לכהנים – אם לא יגאלנה, שהרי היא שלו כשדה אחוזה, ועכשיו הרי היא תחת ידי כו'. בשל אחרים אני זוכה – אם היה שדה אחוזת ישראל יוצאה לכהנים ביובל – היה לי חלק בה. מה שדה אחוזה של ישראל – אם גאלה כהן מיד הקדש – יוצאה מידו ביובל ומתחלקת לכל אחיו הכהנים, כדאמר באידך פירקא. בפרק "אין מקדישין" (ערכין כה.ב) אף זו כו'. הכא קא שקיל ליה ואיש את קדשיו לו יהיו – ודרשין ליה ב"הגזל" בבבא קמא (קט.ב) מנן לכוון שבא ומקריב קרבנותיו בכל עת ובכל שעה שירצה? אם יש עליו להביא טהאת או התנדב עולה או שלמים – אין צריך לתתם לאנשי משמר, אלא הוא עצמו מקריב, ויטול העור ואוכל הבשר – תלמוד לומר: "ואיש את קדשיו לו יהיו". קדשיו לאו ברשותו – ולא מוכר ידיה קא שקיל להו, אלא מקריב אימוריהם. הכא ברשותו – כלומר, מכה ידיה קא שקיל להו, ולא משלחו גבוה בשכר עבודה. אלא אמר רב נחמן להבי איצטריך למכתב החרם דסלקא דעתך אמינא כו' – והאי נמי אחוזתו היא. ואם הקדישה ולא גאלה – לא תצא לכהנים ביובל, אלא יהא לו רשות לגאלה לעולם. קא משמע לן – דיקש דאיתקש שדה החרם לשדה אחוזתו של ישראל, דתצא מתחת ידו ותתחלק לכהנים. דאחוזתו היא, דיש לה גאולת עולם, אבל חרמו לא הויא כאחוזת ליגאל לעולם.

הן ומגרישין. הן ומגריש' למיסתרינהו קיימי! אמר רב אשי: איצטריך, סלקא דעתך אמינא: אדמסתתרי מסתתרי, אי מוידבני - ליחלטו, קא משמע לן. תנו רבנן: "כשדה החרם לפנה תהיה אחוזתו" - מה תלמוד לומר? מנן לכוון שהקדיש שדה חרמו, שלא יאמר: הואיל ויוצא לכהנים והרי היא תחת ידי, תהא שלי? ודין הוא, בשל אחרים אני זוכה, בשל עצמי לא כל שכן? תלמוד לומר: "והיה השדה בצאתו ביביל קדש לה" כשדה החרם"; וכי מה למדנו משדה החרם מעתה? הרי זה בא ללמד ונמצא למד: מקיש שדה חרמו לשדה אחוזה של ישראל, מה שדה אחוזה של ישראל יוצא מתחת ידו ומתחלקת לכהנים, אף שדה חרמו - יוצא מתחת ידו ומתחלקת לאחיו הכהנים. אמר מר: בשל אחרים אני זוכה. מי דמי? התם זוכה בעלמא, הכא קא שקיל ליה! אמר רבי בר חמא: איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב "ואיש את קדשיו לו יהיו", הא נמי כי קדשיו דמיא. - מי דמי? קדשיו לאו ברשותו, הכא ברשותו! אלא אמר רב נחמן: איצטריך, סלקא דעתך אמינא: הואיל וכתוב "כי אחזת עולם הוא להם", הא נמי אחוזתו היא, קא משמע לן: "אחוזתו" - אחוזתו אין, חרמו לא.

הן ומגרישין למיסתרינהו קיימי – ואם תאמר: מאי נפקא מינה אם נסתרו, כיון שהיו מוקפות חומה מעיקרא! דהא תניא לעיל: "אשר לו חומה" ואף על פי שאין לו עכשיו והיה לו קודם לכן? ושמא יש לומר: דאתיא כרבי אלעזר ברבי יוסי, ושאי הכא כיון שהם ראיות שלא יהא להם חומה – לא תועיל להם קדושת חומה שהיה קודם לכן, כאילו לא היתה מעולם.

מי דמי התם זוכה – והכא נמי הוי מצי למיפרך: כשהוא זוכה בשל אחרים – והוי במשמר שלו, אבל הכא רצה לזכות משמר אחר, והיא אינה מתחלקת לכהנים של משמר אחר, כדפירש לעיל (כה.א), אלא דעדיפא מינה פריך, שאפילו באה משמרתו כשיוצאה לכהנים – אין לזכות מהאי קל וחומר.

אמר רמי בר חמא איצטריך כו' [אלא] אמר רב נחמן [איצטריך] סלקא דעתך כו' – ואם תאמר: מאי היא דנאמר "ודין הוא"? והלא אין לנו לומר שזוכה בו מטעם קל וחומר, אלא מטעם דכתיבי קראי ד"איש כי יקדיש" לרמי בר חמא, ול"אחוזת עולם" לרב נחמן? ויש לומר: דמכל מקום ניהא ליה לאיתורי קל וחומר כך, מסבא. הא קא משמע לן אחוזתו אחוזתו אין חרמו לא – ואם תאמר: הא לעיל ילפינן מהקישא דמקיש שדה חרמו לשדה אחוזה לישראל, ואמאי דריש ליה הכא מ"אחוזתו"? ויש לומר דהבי פירוש: קא משמע לן מ"אחוזתו" של כהן דאחוזתו דוקא יש לה גאולת עולם, ואינה מתחלקת לכהנים ביובל. אבל שדה חרמו – מתחלק לכהנים ביובל, מהקישא דמקשינן ליה לשדה אחוזה של ישראל, ולא הויא כשדה אחוזתו ליגאל לעולם. וכן פירש רש"י.

הדרן עלך המוכר שדהו
וסליקא לה מסכת ערכין

הדרן עלך המוכר שדהו
וסליקא לה מסכת ערכין

הדרן עלך המוכר שדהו
וסליקא לה מסכת ערכין

המשך מעמוד הקודם

ולאלו שעדיין לא נתברכו בפרי הבטון, נוסף על דיוק זהירות בחוקי ודיני טהרת המשפחה יבררו באם לא הי' בהשידוך שלהם, פגיעה בכבוד בן או בת ישראל באופן שעל פי דין צריכים לבקשת מחילה.

ולאלו ואלו מהנכון אשר יבדקו את התפילין שלהם ואת המזוזות בדירותיהם שתהיינה כולן כשרות כדין, והנשים תשמורנה על מנהגן הטוב של בנות ישראל הכשרות להפריש לצדקה קודם הדלקת הנרות בכל ערב שבת וערב יום טוב.

וכיון שהוא המביא הבקשה והוא בן ישיבה, מובן שעליו להוסיף בהתמדה ושקידה בלימוד התורה והידור בקיום המצות, שמלבד גודל הענין מצד עצמו, הרי זה גם צנור וכלי לקבלת ברכת השי"ת בהמצטרך לו ובמילוי משאלות לבבו לטובה בהאמור.

בברכה לבשו"ט בכל האמור

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
מזכיר

בשמש שאינו עבד, בזה ניתן להחרים את כולם, לכך מלמדנו
הכתוב שאף בזה לא ניתן להחרים את כולם אלא רק מקצתם.
וְאִי אֲשַׁמְעֶינִי דִין זה לגבי הַיָּי תִּתֵּנִי – שני אלו, עבדים כנענים
ושדה אחוזה, יכול הייתי לומר שדווקא באלו לא ניתן להחרים
את המזן כולו, מִשּׁוּם דִּקְדָּא חֵיוֹתָא וְהָכָא חֵיוֹתָא – משום שבין
בעבד כנעני ובין בשדה אחוזה חיותו של האדם תלויה בהם, ואם
ירצה לקנות אחרים במקומם, אינם מצויים תמיד לקנותם, אֲכָל
מִטְּלָלִין שאם ירצה לקנות אחרים במקומם, מצויים הם תמיד
לקנותם, לִיחְרָמִינְהוּ לְבִזְלָהּ. לכך צָרִיכִי – הוצרך הכתוב
ללמדנו, שאף בזה ניתן להחרים רק מקצתן.

שואלת הגמרא: וְהָכָה' שנאמר בפסוק זה, לִמָּה לִי – מדוע
נכתבה תיבה זו. משיבה הגמרא: תיבה זו נצרכה לְכַדְתִּנָּא
בברייתא, יָכוֹל הֵיית לומר, שִׁתְּרִים אֲדָם את בְּנֵי וּבָתוֹ או את
עַבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעֶבְרִיִּים, וְשָׂדֶה מִקְנָתוֹ. תלמוד לומר 'בְּהָמָה',
ויש לדרוש, מַה בְּהָמָה, יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָה כִּיּוֹן שְׁהִיא שְׁלֹה,
ובמו כן יש לו רשות להחרימה, אֲפָּ כֹל דְּבֵר שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת
לְמוֹכְרָה נחשב שהוא שלו ויש לו רשות להחרימו, והתמעטו
אלו, שאינם שלו שחרי אין לו רשות למוכרו ומשום כך אינו
יכול להחרימם. מקשה הגמרא: וְהָלֹא את בְּתוֹ הַקְּטָנָה יֵשׁ לוֹ
לאדם רְשׁוּת לְמוֹכְרָה, וכי יָכוֹל הֵיית לפרש שמחמת זה
יִחְרָמֶנָּה. משיבה הגמרא באופן אחר: תלמוד לומר וְהָכָה',
וכך יש לפרש, מַה בְּהָמָה יֵשׁ לוֹ רְשׁוּת לְמוֹכְרָה לְעוֹלָם כִּיּוֹן
שְׁהִיא שְׁלֹה, וכן יכול להחרימה, אֲפָּ כֹל דְּבֵר שֵׁשׁ לוֹ רְשׁוּת
לְמוֹכְרָה לְעוֹלָם נחשב שהוא שלו ויכול להחרימו, ונתמעטה
בוה גם בתו הקטנה, שאין לו רשות למוכרה תמיד אלא דווקא
בטנותה, ומשום כך אינו יכול להחרימה.

שנינו במשנה: אֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בֶּן עֲזַרְיָה, אִם לְגִבּוֹתָ אִין אֲדָם
רְשָׁא וכו' להחרים את כל נכסיו, על אחת כמה וכמה שיהא
אדם חס על נכסיו. הגמרא מבארת במה נחלק רבי אלעזר בן
עזריה על רבי אליעזר. שואלת הגמרא: מַה הוֹסִיף רַבִּי אֱלִיעֶזֶר בן
עזריה, הֵינֵנו תָּנָא קָמָא – הרי לכאורה הוא סובר כרבי אליעזר,
שאדם אינו יכול להחרים את כל נכסיו. משיבה הגמרא: אִיכָּא
בִּינְיָהוּ דְרַבִּי אֵילָא – רבי אליעזר ורבי אלעזר בן עזריה נחלקו,
האם חוששים לדברי רבי אילא או לא. דְאֲמַר רַבִּי אֵילָא,
בְּאִישָׁא הִתְקִינוּ חכמים, שְׁהִמְכִּיזוּ – המחלק מנכסיו לעניים, אֵל
יָבֹז וְיִתֵּר מִחוּשָׁשׁ מנכסיו, כדי שלא יצטרך הוא עצמו לבריות.
ובזה נחלקו תנאים אלו, רבי אליעזר לא סבר כרבי אילא, אלא
סבר שניתן לבזבז אף יותר מחומש ובלבד שישייר לעצמו מעט,
וכן מחרים נכסיו יכול להחרים את כל נכסיו אם משייר מעט.
ואילו רבי אלעזר בן עזריה סובר כרבי אילא, ולכן אף לצורך
חרם לא יבזבז יותר מחמישים מנכסיו.

הגמרא מביאה מעשה בענין בזבזו ממון לדבר מצוה: מַעֲשֶׂה
בְּאַחַד שְׁבָקֵשׁ לְבִזְזוֹ לדבר מצוה וְיִתֵּר מִחוּשָׁשׁ מנכסיו, וְלֹא
הִנִּיחוֹ לוֹ תְּבָרִיו לעשות כן, וּמִנֵּנו – ומי הם חבריו שלא הניחו לו
לעשות כן, רַבִּי יִשְׁכָּב. וְאֲמַרִי לָהּ ויש שאמרו שמועה זו בלשון
אחרת, מעשה ברַבִּי יִשְׁכָּב שבקש לבזבז יותר מחומש וְלֹא הִנִּיחוּ
לוֹ תְּבָרִיו לעשות כן, וּמִנֵּנו חבריו, רַבִּי עֲקִיבָא. הרי שיש תנא
נוסף הסובר כדברי רבי אילא.

משנה

המשנה מביאה כמה דברים שאדם אינו יכול להחרימם:
מִתְּחִילִים את בְּנֵי וּבָתוֹ, וְאֵת עַבְדוֹ וְשִׁפְחָתוֹ הָעֶבְרִיִּים, וְשָׂדֶה
מִקְנָתוֹ, אִין הם מִתְּחִילִים כָּלל, משום שֵׁאִין אֲדָם מִתְּחִילִים דְּבֵר
שֵׁאִינוּ שְׁלֹה, וכל אלו אינם שלו.

המשנה מבארת את דין כהנים ולוים לענין החרמת נכסיהם:
הַכֹּהֲנִים וְהַלְוִיִּם אִין מִתְּחִילִים מנכסיהם, דְּבֵרִי רַבִּי יְהוּדָה. רַבִּי
שְׁמַעוֹן אֹמֵר, אמנם הַכֹּהֲנִים אִין מִתְּחִילִים, משום שִׁתְּחַרְמִין
שְׁלָתָן – שהם זוכים בכל החרמים, ותיכף כשיחול החרם יזכה בו

הכהן לעצמו, וְאֹלָם הַלְוִיִּם מִתְּחִילִים – יכולים להחרים את
נכסיהם, משום שֵׁאִין מִתְּחִילִים שְׁלָתָן – הם אינם זוכים בחרמים
וממילא חל החרם ככל חרם של ישראל.
אֲמַר רַבִּי, נִרְאִין (ומסתברים) דְּבֵרִי רַבִּי יְהוּדָה שהלויים אינם
מחרימים, רק בְּקִרְקָעוֹת, משום שֵׁנֶאֱמַר בחלוקת ערי הלויים
(ויקרא כה לד) 'כִּי אַחֲזִיתָ עוֹלָם הִיא לָהֶם', והיינו, שהם אינם
יכולים להוציא מרשותם את הערים והקרקעות שקיבלו
בנחלתם, וְנִרְאִים דְּבֵרִי רַבִּי שְׁמַעוֹן שהלויים מחרימים, רק
בְּמִטְּלָלִין, משום שֵׁאִין מִתְּחִילִים שְׁלָתָן ויכול החרם לחול ככל
חרם של אדם מִיִּשְׂרָאֵל.

גמרא

הגמרא מבארת את שיטות התנאים שבמשנה בדין חרם של
כהנים ולוים. שואלת הגמרא: וְרַבִּי יְהוּדָה שסובר שכהנים ולוים
אינם מחרימים, בְּשִׁלְמָא בְּהִנֵּים, מובן מה שֵׁאִין מִתְּחִילִים, משום
שהטעם בזה הוא שִׁתְּחַרְמִין שְׁלָתָן – שהם זוכים בכל החרמים,
ומיד כשהכהן מחרים הוא זוכה לעצמו במה שהחרים. אֵלָּא דִין
זה שְׁלֹוִים אינם מחרימים, אינו מובן, שהרי הם אינם זוכים
בחרמים, וּבְשִׁלְמָא מִתְּחִילִים, מובן מה שהלויים לא מִתְּחִילִים,
משום דְּבִתְרִיבִי לגבי ערי הלויים (שם), 'כִּי אַחֲזִיתָ עוֹלָם הִיא
לָהֶם', ומשמעות הפסוק היא שערי הלויים ומגרשיהם יהיו לעולם
שלחם, והם אינם יכולים להוציאם מרשותם, אֵלָּא מִטְּלָלִין
ו–מִטְּלָלִין שעליהם לא נאמר הפסוק, לִיחְרָמִי – מדוע אין
הלויים יכולים להחרים. משיבה הגמרא: טעמו של רבי יהודה
הוא, משום דְאֲמַר קָרָא בדין חרם (שם כז כח), 'מִכָּל אֲשֶׁר לוֹ
מִאֲדָם וּבַהֲמָה וּמִשְׂדֵּה אַחֲזוֹתוֹ', הרי שהפסוק מְקִישׁ את דין
מִטְּלָלִין הנלמד מִמִּכָּל אֲשֶׁר לוֹ לדין קִרְקָעוֹת הנלמד
מִמִּשְׂדֵּה אַחֲזוֹתוֹ, ויש ללמוד מהיקש זה, שכמו שאין הלויים
יכולים להחרים קרקעות, כך אינם יכולים להחרים מטלטלין.

שואלת הגמרא: וְרַבִּי שְׁמַעוֹן שסובר שכהנים אינם מחרימים
ולוים מחרימים, בְּשִׁלְמָא לגבי בְּהִנֵּים, מובן מה שאינם יכולים
להחרים מנכסיהם, בְּדִאֲמַרְהוֹן במשנה, שהם זוכים בחרם מיד,
אֵלָּא דִין זה שהלויים יכולים להחרים נכסיהם אינו מובן, שהרי
בְּשִׁלְמָא מִטְּלָלִים, לְחָרִים – מובן מה שהם יכולים להחרים,
משום שאפשר דְלֹא מְקִישׁ רַבִּי שְׁמַעוֹן מטלטלין לקרקע כרבי
יהודה, והרי הלויים הם כשאר ישראלים. אֵלָּא מה שהם יכולים
להחרים מִתְּחִילִים אינו מובן, אֲמַרִי הם יכולים להחרימם,
וְהַתְּרִיבִי לגבי ערי הלויים (שם כה לד) 'כִּי אַחֲזִיתָ עוֹלָם הִיא
לָהֶם', ומשמעות הפסוק היא שהקרקע ניתנה להם לעולם ואסור
להם להעביר את הבעלות לאחרים, ועל ידי החרם עובר הקרקע
לרשות הכהן. משיבה הגמרא: מֵאִי מִתְּחִילִים נִמִּי דְקָאָמַר – אכן
מה היא כוונת רבי שמעון במה שאמר שהלויים מחרימים, על
כרחך כוונתו היא שיכולים להחרים רק מִטְּלָלִין, משום שסבר
שאינן להקיש מטלטלין לקרקעות, אבל בקרקעות הוא מודה
לרבי יהודה שהם אינם יכולים להחרים.

שואלת הגמרא: וְהָא מִדְּקָתָנִי – ממה ששנינו בְּסִיפָא, 'אֲמַר
רַבִּי, נִרְאִין דְּבֵרִי רַבִּי יְהוּדָה בְּמִקְרָקָעִי וְדְבֵרִי רַבִּי שְׁמַעוֹן
בְּמִטְּלָלִין, מְכָלִל – משמע מלשון זו, דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן שאמר
'והלויים מחרימין', מִקְרָקָעִי נִמִּי קָאָמַר – כוונתו שהם מחרימים
מטלטלין וקרקעות, ועל זה אמר רבי שנראים דבריו רק
במטלטלין. משיבה הגמרא: הִכִּי קָאָמַר – כך כוונת התנא לומר,
אֲמַר רַבִּי, נִרְאִין דְּבֵרִי רַבִּי יְהוּדָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן בְּקִרְקָעוֹת,
משום שֵׁאֵפֶּה רַבִּי שְׁמַעוֹן לֹא נִחְלָק [עליו] אֵלָּא בְּמִטְּלָלִין, אֲכָל
בְּקִרְקָעוֹת מוֹדֶה לֵיהּ רַבִּי שְׁמַעוֹן לרבי יהודה שהם אינם יכולים
להחרים.

הגמרא מבארת למי ניתנים החרמים: אֲמַר רַבִּי חִיָּיא בְּרַ אֲבִין,
יִשְׂרָאֵל שִׁתְּחַרְמִין מִטְּלָלִין, נִתְּנָן לְכָל בֵּיתָא שִׁירְצָה, שֵׁנֶאֱמַר
לגבי מתנות כהונה (במדבר יח יד), 'כָּל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל'

בברייתא שדין שדה החרם אינו נוהג בזמן שאין היובל נוהג, נאמר בהחרמת קרקע, שלגבי זה נאמר הפסוק (ויקרא כו כא), 'בשדה החרם לכהן תהיה אחרות', המלמד ששדה החרם נוהג רק בזמן שהיובל נוהג, והוא במפלטלי – ומה שרב יהודה ועולא דנו דיני חרמים, היינו בהחרמת מטלטלין. שואלת הגמרא: והא מעשה דפומבדיתא שעליה דנו רב יהודה ועולא, במקרקעי נמי הוה – מעשה זה היה גם בחרם של קרקע, שהרי אותו אדם החרים את כל נכסיו והיינו אף את קרקעותיו, ובכל זאת דנו בו דיני חרמים. משיבה הגמרא: מקרקעי דחוצה לארץ, במפלטלי דארץ ישראל דמי, ומשום כך חל עליהם החרם אף בזמן הזה.

משנה

במשנה הקודמת הובאה דעת רבנן שלומדים את דין 'הקדש עילוי' מהפסוק (ויקרא כו כח) 'כל חרם קדש קדשים הוא לה', ומשנתנו מביאה את דעת רבי ישמעאל שלומד דין זה מדרשה אחרת: רבי ישמעאל אומר, ישנם שני פסוקים סותרים שנכתבו לגבי מצות בכור, והיינו, כתוב אחד אומר – בפסוק אחד נאמר (דברים טו יט) 'כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך תזכר תקדיש לה' אלהיך וגו', וכתוב אחד אומר (ויקרא כו כב) 'אך בכור אשר יבכר לה' בבקמה לא יקדיש איש אתו' וגו'. ואם כן, אי אפשר לומר שלשון 'תקדיש' הוא כפשוטו, שיש מצוה להקדיש את הבכור לקרבן, שהרי כבר נאמר 'לא יקדיש', וכמו כן אי אפשר לומר שלשון 'לא יקדיש' הוא כפשוטו, שאסור להקדישו לקרבן, שהרי כבר נאמר 'תקדיש'. אלא הא ביצד יש לפרש את שני הפסוקים. מבארת המשנה: מה שנאמר 'תקדיש', היינו שמקדישו אתה הקדש עליו לבדק הבית, ומעלה את דמי טובת ההנאה שבו לבדק, ומה שנאמר 'לא יקדיש' היינו שאי אתה מקדישו הקדש מזבח לשם קרבן אחר, שהרי כבר חלה עליו קדושת בכור.

גמרא

הגמרא דנה בדרשות של חכמים ורבי ישמעאל בפסוקים שהובאו במשנתנו. שואלת הגמרא: ורבנן שלא דרשו דין 'הקדש עילוי' מהפסוק ממנו דרש רבי ישמעאל, מה הם דורשים משני הפסוקים שנכתבו לגבי הקדשת בכור. משיבה הגמרא: הפסוק שנאמר בו 'אל תקדיש', מיפעי ליה ללא – נצרך להם ללמוד איסור להקדיש את הבכור לקרבן אחר, וכדברי רבי ישמעאל. והפסוק שנאמר בו 'תקדיש', מיפעי ליה לבדקתניא בברייתא, מפני לאדם שנולד בכור בעדרו שמצוה עליו להקדישו לקרבן על אף שהוא קדוש מלידתו. שנאמר (דברים טו יט) 'כל הבכור אשר יולד בבקרך ובצאנך תזכר תקדיש לה' אלהיך וגו'. והיינו, שאף שנולד בכור וחלה עליו קדושה מיד בלידתו, מכל מקום יש מצוה להקדישו בפה. שואלת הגמרא: ורבנן ישמעאל שדרש מפסוק זה שניתן להקדישו הקדש עילוי, מנין לו שמצוה להקדישו בפה. משיבה הגמרא: הוא חולק וסובר שאין מצוה להקדישו בפה, שהרי אף אי לא מקדיש ליה לבכור, וכי לא קדוש הוא, הרי קדושתו מרחם אמו הוה. ובינו דאף כי לא מקדיש ליה הוא קדוש, לא צריך לאקדושיה אף לכתחילה.

הדרן עלך המקדיש שדהו

משוויו. הרי יש לדחות, אומר, שכל מה דאמר שמואל שההקדש חל, הוא באופן שעבר והחילו על שדה פרוטה, אולם לבתחילה מי אמר שמואל שניתן לחלל הקדש בפרות משוויו ואפילו על שדה פרוטה. משיבה הגמרא: הני מילי – דברים אלו שאין לפדות כן לכתחילה כמשמעות דברי שמואל, לא נאמרו אלא בזמן שבית המקדש קיים, משום דאז איכא פסידא להקדש אם אין מחללים את הקדשים בשוויים. אבל בזמן הוה שאין בית המקדש קיים ואין הפסד להקדש אם אין פודים את הקדשים שלא בשוויים, ניתן לחלל קדשים על שדה פרוטה על אף שהם שוים יותר, ואפילו לבתחילה מותר לעשות כן. מקשה הגמרא: אי הני, מדוע רב יהודה הורה לחלל את הנכסים על ארבעה זווים, אפילו על פרוטה נמי היה ניתן לחללם, כמבואר בדברי שמואל. מתרצת הגמרא: רב יהודה הצריכו ארבעה זווים, לפסוקי מלתא – כדי שיתפרסם הדבר שפדה את ההקדש, ולא יבואו ללמוד ממעשה זה שניתן ליהנות מהקדש בלא פדיון. אומר עולא, אי הוויי הקם – אם הייתי נוכח באותו מעמד, שבא לשאול כיצד לנהוג בנכסים שהחרים, הוה יהיבנא בולחיה לבתנים – הייתי אומר לו שיתן את נכסיו לכהנים ולא יחללם על ארבעה זווים. מוכיחה הגמרא: אלא קסבר עולא, שפתם חרמים הם לבתנים, ומשום כך אותו אדם היה צריך לתת את נכסיו לכהנים, ולא היה יכול לפדותם. הגמרא מקשה על שיטת רב יהודה ועולא בדין חרם בזמן הזה. מקשה הגמרא: מיתבי, שנינו בברייתא, אין מכירת עבד עברי נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, משום שנאמר לגבי עבד עברי (ויקרא כה ז) 'עד שנת היובל יעבד עמך', ודרשו חכמים שדין עבד עברי נוהג רק בזמן שיכול לצאת לחפשי ביובל, אבל בזמן הזה שאין היובל נוהג בו אין עבד עברי נמכר. וכן אין דין שדה (החרם) [אחרות] נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר לגבי מוכר שדה אחוזתו (שם פסוק כח) 'ויצא ביובל ושכח לאחוזתו', ודרשו חכמים שדין שדה אחוזה נוהגים רק בזמן שהיובל נוהג אבל בזמן הזה אין את כל דיני שדה אחוזה. ואין דין בתי ערי חומה נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר לגבי בתי ערי חומה (שם פסוק לו), שבית שנמכר ולא נגאל בשנה הראשונה לא יצא ביובל, ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדין גאולתו תלו בזמן כי שיבת יציאה ביובל, כלומר, בזמן שהיובל נוהג, ואין כופים את הלוקח לחזור ולמכור את הבית למוכר, בשנה הראשונה שלאחר המכר. רבי שמעון בן יוחי אומר, אף אין דין שדה חרמין נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, שנאמר לגבי שדה אחוזה שיוצאת ביובל לכהנים (שם כו כא), 'והיה השדה בצאתו ביובל קדוש לה' בשדה החרם' וגו', ודרשו חכמים מלשון הפסוק, שדיני שדה החרם אינם נוהגים אלא בזמן שהיובל נוהג כדיני שדה אחוזה. רבי שמעון בן אלעזר אומר, אף אין דין גר תושב נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג, מבארת הגמרא: אומר רב ביבי, מאי מעמא שדין גר תושב נוהג רק בזמן שהיובל נוהג, אתניא – הוא לומד דין זה בגזירה שוה מהתיבות 'טוב' 'טוב', כלומר, בתיב הקא, לגבי עבד עברי שנרצע (דברים טו טז), כי טוב לו עמך, וכתובי הקם, לגבי גר תושב (שם כג יז), 'כטוב לו לא תוננו', ויש ללמוד מכך, כמו שדין עבד עברי אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג אף דין גר תושב אינו נוהג אלא בזמן שהיובל נוהג. אם כן מוכח מברייתא זו שדיני שדה החרם אינם נוהגים בזמן שאין היובל נוהג, וקשה על רב יהודה ועולא שדנו דיני חרם בזמן שאין היובל נוהג. מיישבת הגמרא: לא קשיא, הא במקרקעי – מה שמבואר

הקרובה שמכרה, וכן שלא ימכור **בְּרַע** - שדה גרועה שבירו, **וְיִגְאֹל** עם המעות שקיבל, **בִּיפָה** - את השדה המעולה שמכרה. וממה שנאמר **'בְּרִי גְאֹלָתוֹ'**, שמשמע שיש בידו מספיק מעות כדי כל מה שצריך לגאול, יש ללמוד **בְּרִי גְאֹלָה** - כדי גאולת כל השדה בבת אחת **הוא גואל, ואינו גואל לחצאין**. תמזה הגמרא: **לְמִיכְרָא** - האם ניתן לומר **דְּמִצָּא' הַשְּׂתָא מִשְׁמַע** - שתיבת 'מצא' מתפרשת שמצא עכשיו ולא שהיו בידו מעות קודם לכן, **וְרִמְיָהוּ** - והרי יש להקשות על כך ממה ששינוי בברייתא, לגבי הורג בשגגה שגולה לעיר מקלט, שנאמר בו (דברים יט ט) 'ואשר יבא את רעהו ביער לחטוב עצים, ונדהה ידו בגרון לכרות העץ, ונשל הברזל מן העץ, ומצא את רעהו ומת, הוא ינוס אל אחת הערים האלה וחי', ודורשת הברייתא **'וּמִצָּא אֶת רַעְהוּ, פָּרַט לְמִצְאֵי עֲצָמוֹ, דְּהֵינּוּ שְׂדוּקָא** באופן שהיה רעהו מצוי במקום קודם שנשל הברזל, חייב ההורג גלות, אבל אם המציא הנהרג את עצמו לשם לאחר שנשל הברזל מן העץ, פטור ההורג מגלות. **מִכָּאן אָמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר**, הזורק אבן ופגעה באדם ונהרג, **אִם מִשְׁיָצָאָה** - לאחר שיצאתו **הָאֵבֶן מִתַּחַת יָדוֹ** של הזורק, **הוּצִיא הֶלֶק אֶת רֹאשׁוֹ מִן הַחֶלֶק וְקִיפְלָה** - ופגעה בו האבן, **פָּטוּר הַזּוֹרֵק מִגְּלוּת. אֱלָמָא** - מוכח מדברי הברייתא, שהלשון **'מִצָּא, מִיָּד דְּאִיתִיהּ מַעֲיָקְרָא מִשְׁמַע** - משמעותו שמצא דבר שהיה שם קודם לכן. ומדוע מהפסוק 'ומצא כדי גאולתו' דרשו למעט גאולה שהיתה מצויה בידו קודם לכן. מתרצת הגמרא: **אָמַר רַבָּא, הָכָא מַעֲנִינָא דְקָרָא** - כאן מענין הכתוב **וְהָכָא מַעֲנִינָא דְקָרָא**, כלומר, בכל מקום יש לדרוש תיבת 'מצא' כפי הענין שבו עוסק הכתוב, ועל כן, **הָכָא** - כאן בשדה אחרת, שנאמר בפסוק 'והשיגה ידו ומצא כדי גאולתו', מתפרשת תיבת 'מצא' **דְּיֻמָּא** - (בדומה) **דְּהַשְׁתִּינָה יְדוֹ, מַה הַשְׁתִּינָה יְדוֹ** מדובר, **דְּהַשְׁתִּנָּה** - שעכשיו יש לו כסף לגאול את השדה, ולא שהיה לו כסף בשעת מכירת השדה, **אִף מִצָּא' נָמִי דְהַשְׁתִּנָּה** - גם מה שנאמר 'מצא' היינו שעכשיו מצא כדי גאולתו, ולא שמכר קרקעות שהיו בידו בשעת מכירת השדה, **וְהָכָא** - וכאן, בהורג בשגגה, שנאמר בפסוק 'ואשר יבא את רעהו ביער וגו' ומצא את רעהו ומת', מתפרשת תיבת 'מצא' **דְּיֻמָּא דְעֶזֶר, מַה יַעֲר מִלֵּתָא דְאִיתִיהּ מַעֲיָקְרָא** - מה היער הוא דבר שהיה שם קודם לכן, **אִף מִצָּא' מִלֵּתָא דְאִיתִיהּ מַעֲיָקְרָא** - אף תיבת מצא מתפרשת על דבר שהיה שם קודם לכן, דהיינו שההרוג היה שם קודם שנשל הברזל מן העץ. שינוי במשנה: **וּבְהַקְדָּשׁ כו'** מותר בבולן. מבררת הגמרא: **מָנָא הֲנִי מִילִי** - מנין נלמדים דינים אלו, שהבא לגאול את שדהו מן ההקדש מותר למכור שדה אחרת, או ללוות כדי לגאול, או לגאול לחצאין. משיבה הגמרא: **דְּתַנּוּ רַבִּנּוּן בְּרִייתָא**, נאמר בפסוק לגבי גואל מן ההקדש (ויקרא כו יט) **'וְאִם גָּאֹל יִגְאֹל, הֲרִי זֶה כֹּפֶל לְשׁוֹן, וּמִלְּמַד בְּכָךְ הַכְּתוּב, שְׁלֹחַ וְגֹאֵל, וְגֹאֵל לְחֻצָּאִין** - רשאי לתת את דמי מחצית השדה ולגאול חציה. **אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, מַה הַפְּעָם, שֶׁהַתּוֹרָה הִקִּילָה בְּגֹאֲלוֹת שְׂדֵה מִהֶקְדָּשׁ, לְפִי שְׁמִינִינִי בְּמוֹכֵר שְׂדֵה אַחֲוָה, שִׁיפָה בָחוּ** - שייפתה התורה את כוחו, בכך **שָׂאֵם הִנֵּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֹלָה הַשְּׂדֵה, חֻזְרֵת לְבַעֲלִים בְּיוֹבֵל, וְלִכֵּן הוֹרֵעַ בָּחוּ** של המוכר לענין גאולת השדה, **שְׂאִינוּ לֹחַ וְגֹאֵל, וְאִינוּ גֹאֵל לְחֻצָּאִין, אֲבָל מִקְדִּישׁ שְׂדֵה אַחֲוָה, הוֹאִיל שְׁהוֹרֵעַ בָּחוּ** של בעל השדה, בכך **שָׂאֵם הִנֵּיעַ יוֹבֵל וְלֹא נִגְאֹלָה, אֵינָה חֻזְרֵת אֵלָיו אֲלָא יוֹצֵא לְבָהֳנִים** - השדה יוצאת ממי שנמצאת בידו וניתנת לכהנים, לכן **יָפָה בָחוּ** של מקדיש השדה לענין גאולת השדה, **שְׁלֹחַ וְגֹאֵל, וְגֹאֵל לְחֻצָּאִין**.

1 | ו-ישתקעו העבד עברי בין העוֹבְדֵי בִּזְכָּיִם, וְלַעֲלֹם לְעִנְיָן
2 | פְּדִיוֹנוֹ נְהָמִיר עליו מדברי יוסי ברבי חנינא, שאם נמכר במנה,
3 | והשביח ושוה מאתים, נדרוש מ'כפי שני' שמחשב במאתים כפי
4 | ששוה עכשיו, ואם נמכר במאתים, והכסף ושוה מאה, נדרוש
5 | מ'כסף מקנת' שמחשב במאתים כפי שנמכר.
6 | מבארת הגמרא באופן אחר מדוע דורשים את הפסוקים לקולא:
7 | **אָמַר רַב נְחֻמִּין בְּרִי יֶזְעָק, הֵטַעַם שִׁמְקִילִים בְּפִדְיוֹנוֹ, מִשּׁוּם דְּכִתְבִּי בְּפִרְשַׁת פְּדִיוֹן עֶבֶד עֲבָרִי (ויקרא כה נא) 'אִם עוֹד רְבוֹת בְּשָׁנִים לְפִיכֹן יֵשִׁיב גְּאֻלָּתוֹ מִכָּסֶּף מִקְנָתוֹ, וְכִתְבִּי (שם כה נב) 'אִם מַעַט נִשְׂאָר בְּשָׁנִים וגו' כְּפִי שְׁנִי יֵשִׁיב אֶת גְּאֻלָּתוֹ, וּמִשְׁמַע מִהַפְּסוּקִים שִׁבְשָׁנִים עֲצָמָם יֵשׁ רַבּוּ אוּ מִיעוּט, וְעַל כֵּךְ יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת וְכִי יֵשׁ שְׁנִים מְרֻבּוֹת וְיֵשׁ שְׁנִים מוֹעֲטוֹת - הָאֵם יֵשׁ שְׁנָה מְרֻבָּה מִחֲבֵרְתָּהּ, או שְׁנָה מוֹעֲטָה מִחֲבֵרְתָּהּ, וְהֵלָא כֹל הַשָּׁנִים שְׁוֹת הֵן, אֱלָא בִּיאור הַפְּסוּק 'אִם עוֹד רְבוֹת בְּשָׁנִים' הוּא, שֶׁאִם נִתְרַבָּה בְּכָסֶּף בְּשָׁנִים אִלּוּ שְׁעוּמָד בָּהֶם עֵתָהּ, יֵשׁ לְחַשֵּׁב פְּדִיוֹנוֹ 'מִכָּסֶּף מִקְנָתוֹ' - כְּפִי שְׁוִיוֹ בַּעַת הַקְּנִיָּה, וּנְמַצָּאוּ מִקְּדִילִים עַל הָעֶבֶד, וּבִאֲוֹר הַפְּסוּק 'אִם מַעַט נִשְׂאָר בְּשָׁנִים', שֶׁאִם נִתְמַעַט בְּכָסֶּף בְּשָׁנִים שְׁעוּמָד בָּהֶם עֵתָהּ, יֵשׁ לְחַשֵּׁב פְּדִיוֹנוֹ 'כְּפִי שְׁנִי' - כְּפִי שְׁוִיוֹ עֲכָשִׁיו בְּשָׁנִים אִלּוּ, וּמִכָּאן לְמַדִּים שִׁישׁ לְהַקֵּל עַל הָעֶבֶד בְּפִדְיוֹנוֹ.
21 | שְׂוֹאֵל הַגְּמָרָא: וְאִימָא - אוֹלִי נֹאמַר שְׁפִירוֹשׁ הַפְּסוּקִים 'אִם עוֹד רְבוֹת בְּשָׁנִים' וגו' 'אִם מַעַט' וגו' הוּא כְּפִשּׁוּטָם, לַעֲנִי חִישׁוּב הַדְּמִים שֶׁצָּרִיךְ הָעֶבֶד לִתֵּן כְּשִׁפּוּדָה אֶת עֲצָמוֹ, דְּהִיכָא דְעֶבֶד תִּרְתִּי - שֶׁאִם עֶבֶד שְׁתֵּי שָׁנִים, וּפִי'שִׁי אֲרֻכָּעִי - וְנִשְׁאָרוּ עוֹד אַרְבַּע שָׁנִים עַד שֶׁנֶּת הַיּוֹבֵל שִׁיּוּצָא בְּהָ עֶבֶד, וְכֹא עֵתָהּ לְהַפְדּוּת, לִיתֵּב לִיהּ אֲרֻכָּע - יִתֵּן לֵאדּוֹן דְּמִי אַרְבַּע שָׁנִים, 'מִכָּסֶּף מִקְנָתוֹ' - כְּפִי שְׁוֹת שָׁנִים אִלּוּ עַל פִּי חֲשָׁבוֹן הַכֶּסֶף שֶׁשִּׁלַּם הָאֲדוֹן, וְהִיכָא דְעֶבֶד אֲרֻכָּע - וְאִם עֶבֶד אַרְבַּע שָׁנִים, וּפִי'שִׁי תִרְתִּי - וְנִשְׁאָרוּ רֶק שְׁתֵּי שָׁנִים עַד לִיצִיאַת הָעֶבֶד בְּיוֹבֵל, לִיתֵּב לִיהּ תִרְתִּי - יִתֵּן לֵאדּוֹן אֶת דְּמִי שְׁתֵּי הַשָּׁנִים, 'כְּפִי שְׁנִי' - כְּפִי שְׁוִי הַשָּׁנִים שֶׁנִּשְׁאָרוּ לוֹ לַעֲבוֹד, וְאִין מְדוּבָר בְּפִסּוּקִים עַל אֹפְנִים שֶׁהִתִּיקֵךְ הָעֶבֶד אוּ הַזּוֹל.
33 | מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: אִם כֵּן שְׂרֻבּוֹת בְּשָׁנִים פִּירוּשׁוֹ שֶׁהִרְבִּי הוּא עַל הַשָּׁנִים הַבָּאוֹת, נִתְּבוֹב 'אִם עוֹד רְבוֹת בְּשָׁנִים', דְּהֵינּוּ אִם נוֹתֵרוּ שָׁנִים רְבוֹת עַד הַיּוֹבֵל, מָא' 'בְּשָׁנִים' - וּמִדּוּעַ נִוְסַפָּה לְתִיבָה 'שָׁנִים' הָאוֹת בִּי'ת, אֲלָא וְדֹאִי שֶׁהַכּוּנָה לְשָׁנִים שֶׁעֲבָרוּ, שֶׁאִם נִתְרַבָּה בְּכָסֶּף בְּשָׁנִים שֶׁעֲבָרוּ מֵעַת הַקְּנִיָּה, כְּגוֹן שֶׁהִשְׁבִּיחַ וְהִתִּיקֵךְ, יֵשׁ לְחַשֵּׁב מִכָּסֶּף מִקְנָתוֹ - כְּפִי שְׁוִיוֹ בְּשַׁעַת הַקְּנִיָּה בּוֹל, אֲבָל אִם נִתְמַעַט בְּכָסֶּף בְּשָׁנִים שֶׁעֲבָרוּ מֵעַת הַקְּנִיָּה, כְּגוֹן שֶׁהִכְסִיף וְהַזּוֹל, יֵשׁ לְהַקֵּל עָלָיו וְלַחֲשֹׁב כְּפִי שְׁנִי - כְּפִי שְׁוִיוֹ עֲכָשִׁי, בְּשָׁנִים אִלּוּ שֶׁנְּמַצָּא בָּהֶם.
42 | **אָמַר רַב יוֹסֵף, דְּהַשְׁתִּינָהוּ רַב נְחֻמִּין לְהֵנִי קְרָאִי** - דִּרְשׁ רַב נְחֻמִּין בְּרִי יֶזְעָק פְּסוּקִים אִלּוּ, כְּפִינִי. כְּלוּמַר, שֶׁדִּרְשָׁנוּ מְקוּבֵּלָה עָלֵינוּ כִּהְלַכָה לְמַשֵּׁה מִסִּינִי, וְדֹאִי שְׁכָךְ הוּא פִּירוּשׁ הַפְּסוּקִים.
45 | שִׁנִּינוּ בַּמִּשְׁנָה: לֹא יִמְכּוֹר בְּרַחֲוֹק כו' וְיִגְאֹל בְּקִרְבּוֹ, בְּרַעָה וְיִגְאֹל בִּיפָה, וְלֹא יִלּוּה וְיִגְאֹל, וְלֹא יִגְאֹל לְחֻצָּאִין. מְבַרֶּרֶת הַגְּמָרָא: מָנָא הֲנִי מִילִי - מִנֵּין נִלְמַדוּ דִּינִים אִלּוּ. מְשִׁיבָה הַגְּמָרָא: דְּתַנּוּ רַבִּנּוּן בְּרִייתָא, נֹאמַר בְּפִסּוּק אִוֹדוֹת הַגּוֹאֵל שְׂדֵה מִמְכְּרוֹ (ויקרא כה כו), 'וְהִשִּׁיגָה יְדוֹ וּמִצָּא כְּדִי גֹאֲלָתוֹ'. מְפִרְשֵׁת הַבְּרִייתָא: 'וְהַשְׁתִּינָה יְדוֹ, הֵינּוּ יָד עֲצָמוֹ, כְּלוּמַר רַק אִם יֵשׁ לְגֹאֵל מַעוֹת מִשְׁלוֹ רִשְׁאֵי לְגֹאֵל, וּמִכָּאן לְמַדְנוּ שְׂלֵלָה וְלֹחַ וְגֹאֵל. וּמִמָּה שֶׁנֹּאמַר 'וּמִצָּא', מִשְׁמַע שֶׁעֲכָשִׁיו מִצָּא אֶת הַיּוֹבֵל לְגֹאֵל, פָּרַט לְמִצְאֵי - וְלֹא שְׂדִיָּה יִכּוֹל לְגֹאֵל מִיָּד כְּשִׁמְכֹר, וּמִכָּאן לְמַדְנוּ שְׂלֵלָה יִמְכּוֹר בְּרַחֲוֹק - שְׂלֵלָה יִמְכּוֹר אֶת שְׂדֵהוּ הַרְחוֹקָה, שְׂדִיָּתָהּ בִּידוֹ כְּשִׁמְכֹר אֶת שְׂדֵה אַחֲוָתוֹ, וְיִגְאֹל עִם הַמַּעוֹת שֶׁקִּיבֵּל בְּקָרִיב - אֶת שְׂדֵהוּ**

הָקָא דְרַבִּי רַחֲמָנָא 'לְצִמְתוּת' (שם), ודורשים מכך לרבות את
המתנה, ובוה יתכן שמורה רבי מאיר.
אָמְרוּ וְהִקְשׁוּ לְרַב פֶּפְּא, וְאָמְרֵי לָהּ – ויש אומרים שרַב
הוּנָא בְּרִיה דְרַב יְהוֹשֻעַ הִקְשָה כֵּן לְרַב פֶּפְּא, וְהָא גַבִּי יוֹבֵל –
והלא לגבי דין שדות החזרות לבעליהם ביובל, דְּבִתְיָב (שם כה
יג) 'תְּשׁוּבוּ', ודרשו רבנן בברייתא (בכורות נב): לְרֵבּוּת אֵת
הַמִּתְנָה שְׁחֹזֶרֶת בְּיוֹבֵל, וְרַבִּי מֵאִיר חוֹלֵק שֶׁם עַל רַבְנָן וְלֹא קָא
מְרַבִּי – אינו מרבה מפסוק זה שמתנה חזרת ביובל, אם כן
מסתבר שגם את הרבי 'לצמיתות' אינו דורש, וטובר שדין זה
נאמר רק במכר. מסיקה הגמרא: אֵלֶּא הָא – ברייתא זו שמרבה
מתנה בדין בתי ערי חומה, וְדָא שְׁהִיא דְלֹא כְרַבִּי מֵאִיר.

הגמרא מביאה את דין המקדיש בית בערי חומה: תָּנִי רַבִּנָּן
בברייתא, הַמְּקַדֵּשׁ בֵּית כִּכְתִּי עֲרֵי חוֹמָה, הָרִי זֶה גִּזְלָל [מִדֵּן]
לאחר שהקדיש את הבית, וְגִזְלָל לְעוֹלָם – ויכול לגאול גם
לאחר שנים עשר חודש, כל זמן שהשדה ביד תולדות ודורות
ו–קנאו אַחֵר מִיד הַקִּדָּשׁ, יכול הבעלים לגאול את הבית מיד
הקונה. הִנֵּי יוֹם שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ מִן הַיּוֹם שֶׁל קִנְיַת הַבַּיִת מִיד
הַגֹּזֵר שֶׁל הַהִקְדָּשׁ וְלֹא נִגְאַל הַבַּיִת עַל יְדֵי הַבְּעָלִים, הִיא חֲלוּטָה
לוֹ – לקונה מן ההקדש.

מבררת הגמרא: מָנָא הֵנִי מִיָּלִי – מהדיכן נלמדים דינים אלו.
משיבה הגמרא: אָמַר שְׁמוּאֵל, דָּאֻמְרֵי קָרָא (שם כה ל) וְקָם
הַבַּיִת וכו' לְצִמְתוּת לְקִנְיָא אִתּוּ, וְאִפִּילוּ קוֹנֵה מִיד הַקִּדָּשׁ.
שואלת הגמרא: וְלִחְלִמְיָה הַקִּדָּשׁ – מדוע הבעלים יכול לגאול
מיד ההקדש לעולם, ואין הבית נחלט להקדש לאחר שעברה
שנה מן היום שהקדישו. משיבה הגמרא: אָמַר קָרָא (שם) לְקִנְיָה
אוֹתוֹ לְדִרְתָּיו – שהבית נחלט לקונה שיש לו תולדות ודורות
אחריו, יָצָא ו–התמעט מכך הַקִּדָּשׁ, שְׂאִין לוֹ דִּירוֹת
ו–תולדות.

מבררת הגמרא: לֹא יָצָא בְּיוֹבֵל לְמָה לִי – מדוע נכתב הפסוק
(שם) לֹא יָצָא בְּיוֹבֵל, הרי כבר נאמר בפסוק לְצִמְתוּת, שהבית
נחלט לקונה לעולם. משיבה הגמרא: אָמַר רַב סְפָרָא, לֹא
נִצְרָקָא – הפסוק לא יצא ביובל אינו נצרך לעצם הדין שהבית
נחלט לקונה לעולם, אֵלֶּא נִצְרָק הוּא לְמוֹכֵר בֵּית כִּכְתִּי עֲרֵי
חוֹמָה, וּפָנַע בּוֹ יוֹבֵל בְּתוֹךְ שְׁנָתוֹ – בתוך בשנה הראשונה
למכירה, שעדיין לא נחלט לקונה, סְלָקָא דְעֵתָא אָמִינָא – היה
עולה בדעתך לומר, לִפְיָא בְּיוֹבֵל – שיצא הבית מן הלוקח
ויחזור למוכר, כשאר בתים היוצאים ביובל, קָא מְשַׁמַּע לוֹ
הפסוק לֹא יָצָא בְּיוֹבֵל, שֶׁבִּתִּי בְעֵרִי חוֹמָה אִינוֹ יוֹצֵא בְּיוֹבֵל אֶף
בתוך שנתו הראשונה.

משנה

משנתנו מביאה את תקנת הלל בבתי ערי חומה: פְּרָאשׁוּנָה –
בתקופה שלפני תקנת הלל והמבוארת להלן במשנה, הָיָה
הלוקח נִטְמָן ו–מסתתר ביום שמלאו שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ
למכירת הבית, שזהו היום האחרון שהמוכר יכול לגאול
מהלוקח, כִּדִּי שְׁיָהָא הַבַּיִת חֲלוּטָה לוֹ, שעל ידי שמסתתר
המוכר ולא ימצאהו, לא יוכל לגאול את הבית. ומאחר שראה
הלל שכך עושים, הִתְקִין הֵלֵל חֻקִּין תְּקֵנָה עֲבוּר הַמוֹכֵר, שְׁיָהָא
חֲלוּטָה ו–(מטיל) את מְעוֹתָיו שְׁעָמָם בֹּא לַפְּדוֹת אֶת הַבַּיִת, לְלִשְׁכָּה
שבעורה, וְהָא שׁוֹכֵר אֵת הַדֶּלֶת שֶׁל בֵּיתוֹ שֶׁנִּמְכַּר וְנִכְנָס.
וְאִמְתִּי שְׁיִרְצָה הָלֹךְ – הקונה, לקבל מעותיו, יָבֵא לְלִשְׁכָּה
וְיִשּׁוּל אֶת מְעוֹתָיו.

נמרא

אָמַר רַבָּא, מִתְקַנְתּוֹ שֶׁל הֵלֵל יֵשׁ לָנוּ לַלְמוּד, שֶׁאִם בֶּעַל אָמַר
לְאִשְׁתּוֹ 'הָרִי זֶה גִּזְלָל עַל מִנַּת שְׁתַּתְּנִי לִי מֵאֵתִים זָוִי, וְנִתְּנָה
לוֹ הָאִשָּׁה מֵאֵתִים זָוִי, אִם נִתְּנָה אֶת הַמְּעוֹת מִדְּעֵתָא – שִׁקְבִּלָם
הַבֶּעַל בְּרִצּוֹן, הָרִי הִיא מְנוּרָשָׁת, אֲבָל אִם נִתְּנָה לוֹ אֶת הַמְּעוֹת
כֶּעָל כְּרִחוֹ, כְּגוֹן שֶׁהִטִּילָה אֶת הַמְּעוֹת בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֵינָה מְנוּרָשָׁת.

שהטלה שנולד ראשון, מלאה לו שנה אחרי הטלה שנולד שני.
מִתְקַנְתּוֹ לָהּ רַבִּינָא – הקשה רבינא על דין זה, וְלִימָא לִיה –
יאמר הטלה שנולד ראשון לטלה שנולד שני, אֵנָּה קָרִים אֲכִיל
וְיִקְרָא מִקְרָא דִּידֶךָ – אני הקדמתי לאכול עשב לפניך, כלומר,
הרי אני נולדתי קודם לך, וביצע יתכן שלך מלאה שנה בא'
באדר, ולי לא מלאה שנה עד ט"ו באדר. מתרצת הגמרא: מְשֻׁם
דָּאֻמְרֵי לִיה הַטִּלָּה הַשְּׁנִי לְרֵאשׁוֹן, אֵת נְחִיתָתָא לְעִיבּוּרָא – אתה
נולדת בתוך חודש העיבור, ולכן אתה תהיה בן שנה רק כעבור
שלשה עשר חודש, אֵנָּה לֹא נְחִיתָתָא לְעִיבּוּרָא – אני לא נולדתי
בתוך העיבור אלא נולדתי לאחריו, ולכן אני אהיה בן שנה
כעבור שנים עשר חודש.

שואלת הגמרא: הָא תו – שני דינים אלו לְמָה לִי, והלא הִינֵינוּ
הֵךְ – שניהם דבר אחד. כלומר הרי שני המימרות הם מחמת
הדין של 'נחיתתה לחודש העיבור', ומאחר שהשמיע לנו דין זה
בבתי ערי חומה, מדוע הוצרך שוב להשמיענו דין זה גם בבכור.
משיבה הגמרא: מָהוּ דְתִימָא – שמה תאמר, הֵתָם – שם בבתי
ערי חומה, מקבל המוכר את חודש העיבור משום דְּבִתְיָב (שם
כה ל) 'שְׁנֵה תִמְיָמָה' וכפי שדרשה משנתנו שמכאן למדים
לרבות את חודש העיבור, אֲבָל הָקָא – כאן בבכור דְלֹא בְּתִיב
'תִּמְיָמָה', לֹא יִקְבַּל הַבְּכוֹר אֶת חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר, וּבִט"ו בִּשְׁבַט
יִחֲשֹב בֶּן שָׁנָה, קָא מְשַׁמַּע לוֹ – לכן הוצרך רבי אבא בר ממל
להשמיענו, דְּשִׁנָּה 'שְׁנֵה' מִהֲדָרִי נָמַר – למדים בכור מבתי ערי
חומה בגזירה שוה, שבשניהם נאמרה תיבת 'שנה', וכשם שבבתי
ערי חומה מקבל המוכר את חודש העיבור וְשִׁהִי נֹאמַר בּו
'תִּמְיָמָה', הוּא הֵדִין בַּבְּכוֹר.

שנינו במשנה: כְּשֶׁהוּא אוֹמֵר תִּמְיָמָה כו' להביא את חודש
העיבור, רַבִּי אוֹמֵר לִיתֵּן (שְׁנַת עִיבּוּרָה) [לוֹ שְׁנָה וְעִיבּוּרָה].
הגמרא מביאה ברייתא, שמבוארת בה המחלוקת של רבי ורבנן:
תָּנִי רַבִּנָּן בברייתא, נֹאמַר בַּפְּסוּק (שם) 'שְׁנָה תִּמְיָמָה', רַבִּי
אוֹמֵר, מֵאֲחֵר שֶׁנֹּאמַר 'שְׁנָה' וְנוֹסְפָה הַתִּיבָה 'תִּמְיָמָה', בֹּא הַכְּתוּב
לְלַמְּדֵנוּ שְׁמוֹנָה ו–(המוכר) מיום המכירה שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְשִׁשִּׁים
וְחִמְשָׁה יָמִים, כְּמִנְיָן יוֹמֵת תִּחְמָה, הִינֵינוּ בֵּין בִּשְׁנָה פְּשוּטָה וּבֵין
בִּשְׁנָה מְעוּבֶרֶת, הַזֶּמֶן שִׁיכּוֹל לְגַאּוֹל הוּא מִשְׁךְ שְׁנַת חַמְּמָה,
ולאחר מכן נחלט הבית ללוקח. וְהַכְּמִים אוֹמְרִים מוֹנֵה שְׁנִים
עָשָׂר חֹדֶשׁ מִיּוֹם לַיּוֹם, שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ לְבִנָּה, וְאִם נִתְעַבְּרָה
הַשְּׁנָה, לֹא הַמְּכִירָה, שְׁנוֹסֶפֶה הַ חֹדֶשׁ הָעִיבּוּר, נִתְעַבְּרָה לוֹ –
למוכר, ויכול לגאול את הבית גם במשך החודש השלשה עשר,
משום שלמדים מ'תמימה' שמקבל המוכר את חודש העיבור.

שנינו במשנה: הִנֵּי יוֹם שְׁנִים עָשָׂר חֹדֶשׁ וְלֹא נִגְאַל כו' היה
חלוט לו, אחד הלוקח ואחד הניתן לו במתנה שנאמר (שם)
'לצמיתות'. הגמרא מביאה ברייתא הדורשת כן, ודנה בדרשה זו:
תָּנִי רַבִּנָּן בברייתא, נֹאמַר בַּפְּסוּק (שם) 'לְצִמְתוּת', מִבִּאֵרֶת
הַבְּרִייתָא, שִׁפְרוּשׁ הַתִּיבָה 'לצמיתות' הוּא לְחֲלוּטִין – לעולם.
דָּבָר אַחֵר, 'לצמיתות' לְרֵבּוּת אֵת הַמִּתְנָה – שאף במקבל
מתנה, אם לא גאל הנותן בתוך שנה, נחלט הבית למקבל
המתנה. מִבִּאֵרֶת הַגְּמָרָא: מֵאִי מְעָמָא – מה הטעם שדורשים
מ'לצמיתות' לרבות את המתנה. משום שהיה יכול להיכתב
'צְמִית' ונכתב 'צְמִיתוּת', ומיתור הלשון למדים לרבות את
המתנה.

אָמְרוּהִי רַבִּנָּן – אמרו החכמים את הברייתא, קִמְיָה ו–בפני דְרַב
פֶּפְּא, וביארו, כְּמָאן – כדעת מי הברייתא האומרת שבבתי ערי
חומה מתנה דינה כמכר, ודאי דְלֹא כְרַבִּי מֵאִיר, דָּא כְרַבִּי
מֵאִיר, הָאֻמְרֵי (בכורות נב): מִתְנָה – שדה שניתנה במתנה אֵינָה
כְּמִכָּר לְעֵינֵי חֹזֶרֶת לְבַעֲלִים בְּיוֹבֵל, שאינה חוזרת ביובל לנותן
אותה, ומסתבר, שכשם שטובר רבי מאיר ששדה שניתנה
במתנה אינה יוצאת ביובל כשדה שנמכרה, כך לגבי דין בית
בערי חומה, בית שניתן במתנה, אינו נחלט לאחר שנה בבית
שנמכר, אלא יכול לגאול לעולם. אָמַר רַב פֶּפְּא לרבנן, אִפִּילוּ
תִּמָּא ו–אפילו אם תאמרו שהברייתא כדעת רבי מאיר, שְׂאִי

לרשות הלוי ביובל בחינם, ואין הקדש יוצא בחזרה לרשות
הלוי כהנא אלא בפדיון.
לעיל שנינו בברייתא שלולי הפסוק וביובל יצא, היה מקום
לומר שבתי החצרים לא יצאו ביובל, והגמרא שאלה מדוע היינו
סבורים לומר כך, הלא בתי החצרים הוקשו לשדה אחוזה
היוצאת ביובל, ותיירך רב הונא שהכוונה למקדש בתי החצרים
ופדאה אחר וחל יובל בשנה השניה לפדייתו, ומלמדנו הכתוב
שיצא לבעלים. עתה מביאה הגמרא שדבר זה שנוי במחלוקת:
ופליגא דרבא אושעיא – דברי רב הונא חולקים על דבריו של
רבי אושעיא, דאמר רבי אושעיא, הכל – כל הדברים הנפדים
מיד הקדש, היו ככלל ונתן חפפה וקם לו – היו כלולים בכתוב
ואם גאל יגאל את השדה המקדיש אתו וקספא חמשיית כסף ערפך
עליו וקם לו' (ויקרא כו יט), שמשמע שדבר הנקנה מיד הקדש
נשאר ביד הקונה לעולם, כשפרט לך הכתוב בגואל שדה
אחוזה של אחרים מיד הקדש, והיה השדה נצאתו ביובל קדש
לח' (שם כא), היינו שהשדה יוצאת ביובל ומתחלקת לכהנים,
מעתה נאמר ששדה הוא דפרק ליה ונפקא לכהנים – שדוקא
שדה הוא הדבר היחיד שאותו הוציאה התורה מכלל זה ואמרה
שכאשר פודים אותו יוצא ביובל לכהנים, אבל הנה דפרקיימי
קיימי – אבל יתר הדברים ובכללם בתי החצרים שלא הוצאו מן
הכלל, נשארו בדין זה שאינם יוצאים מיד הפודה אותם. והרי
חולק בזה על רב הונא שאמר שכאשר גאל אחר מן ההקדש,
יוצא ממנו וחזר לבעליו ביובל.
שואלת הגמרא: מעתה לפי רבי אושעיא שאף מקדש ופדאו
אחר אינו חוזר למוכר ביובל, אם כן מה שנאמר וביובל יצא
למה לי. מתרצת הגמרא: אמר רב פפא, לא נצרכא – לא
הוצרך הכתוב לפי רבי אושעיא, אלא למוכר בית בכתבי
החצרים ופגע בו יובל בשנה שניה למכירתו, שלולי פסוק זה
היינו סבורים לומר שלא יצא ביובל, שכן למאי מדמי ליה –
לדינו של מי תדמה את בתי החצרים במקרה זה, אי לכתבי ערי
חומה מדמי ליה, אי חלט ליה ללוקח – היה צריך להיות הדין
שהבית נחלט כבר ללוקח מאחר שלא נגאל בתוך השנה
הראשונה, אי לשדה אחוזה מדמי ליה, השלמה פגי – היה
צריך להיות הדין שישלים המוכר ללוקח ותשאר השדה בידו
עוד שנה ואז יחזור למוכר בחינם, שכן הוא הדין בשדה אחוזה
כמו ששנינו בברייתא לעיל (כט:), להכי אצטריך הכתוב
ו'ביובל יצא' ללמדנו שיצא מיד בבוא היובל מרשות הלוקח
לרשות המוכר.
מביאה הגמרא ברייתא שבה מוכח כדברי רב הונא ושלא כדברי
רבי אושעיא: תניא בן זתיא דרב הונא שהמקדש בית בבתי
החצרים וגאלה אדם אחר מיד ההקדש יוצא ביובל וחזר
לבעלים, ותיובתא דרבא אושעיא שאמר שהשדה עומדת
ברשות הלוקח לעולם. שכן שנינו, המקדיש בית בכתבי
החצרים, הרי זה נואל מיד – רשות ביד המקדש לפדותו
מרשות הקדש מיד ואינו צריך להמתין עד לאחר שנתיים כמוכר
שדה אחוזה, וכן גואל לעולם – יכול לפדותו עד עולם, ולא
כמוכר בית בעיר חומה שיכול לגואלו רק עד שנים עשר חודש,
וכן אפילו אם גאלו אחר מיד ההקדש יכול המקדש לגואלו
מיד, ולא כשדה אחוזה שלאחר שפדאה אחר מיד ההקדש אינו
חוזר לבעלים עוד. גאלו אחר מיד הקדש והגיע יובל ולא
נגאל על ידי המקדש מיד הגואל, חוזר לבעלים ביובל בחינם,
והיינו כדברי רב הונא שהיובל מוציאו מיד הגואל ליד הבעלים
בחינם.

ו'ביובל יצא'. שואלת הגמרא: מאי קאמר – מה היא כוונת
הברייתא, מדוע היינו סבורים לומר שלא יצאו ביובל, הלא
הוקשו לשדה אחוזה היוצאת ביובל, וכשם ששדה אחוזה יוצאת
ביובל כך יש ללמוד לבתי החצרים שיצאו ביובל, ומדוע צריך
את הפסוק וביובל יצא' ללמד זאת. מבארת הגמרא: אמר רב
הונא, לא נצרכא – הפסוק וביובל יצא' לא הוצרך למקרה של
מכירת בית, אלא למקדיש בית בכתבי החצרים, וגאלו אחר –
ובא אדם אחר ופדאו מיד הקדש, ופגע בו יובל בשנה שניה
לגאולתו, שבתורה לא התפרש דין 'מקדיש' אלא לגבי בתי ערי
חומה ושדה אחוזה, ומעתה למאי מדמי ליה – לדינו של איזה
מין תדמה את בתי החצרים, אי למקדיש בית בכתבי ערי חומה
מדמי ליה, אי חלט ליה ללוקח – יהיה הדין שהבית נחלט
ברשות הלוקח, שכן הדין במקדש בית בעיר חומה כפי ששנינו
לעיל (לא:), ואי למקדיש שדה אחוזה מדמי ליה, לכהנים
נפקא – יהיה הדין שהבית יצא ביובל לרשות הכהנים, שכן
הדין במקדש שדה אחוזה, כמו ששנינו לעיל (כה:), ומכל מקום
בודאי לא יהיה הדין שיצא שדה ביובל לרשות המוכר, וזה מה
ששאלה הברייתא 'יכול לא יצא ביובל', להכי אצטריך הכתוב
ו'ביובל יצא' ללמד שאף מקדש בית בעיר שאינה מוקפת חומה
וגאלו אחר ופגע בו יובל, יוצא לרשות המוכר.
מתקין לה – הקשה רב זעירא על תירוצו של רב הונא, מאי
אריא – מדוע נקט דווקא מקרה שנאלו אחר מיד הקדש שאו
יוצא ביובל לרשות המוכר, אפילו לא נאלו נמי – מדוע שלא
נלמד מן הכתוב וביובל יצא' שאפילו אם לא פדאו אחר מיד
הקדש, הרי הבית יוצא ביובל לרשות המוכר. אמר ליה אביי
לרב זעירא, אמנם היה לנו לדרוש שאף בלא גאלו אחר מיד
הקדש היה הוא יוצא ביובל לבעליו בחינם, אלא בכדי שלא
יאמרו שהקדש יוצא לחולין בלא פדיון, לכן הדין שאינו יוצא
מרשות הקדש בחינם.
מבשרת הגמרא: מנלן – מנין לנו לומר סברא זו שאין הקדש יוצא
ללא פדיון, ושלכן אין בתי החצרים יוצאים ביובל מרשות
ההקדש למוכר בחינם. מבארת הגמרא: לומדים זאת בקל וחומר
מדינו של בן לוי, מה אם בן לוי שאפילו שיעה כחו בממכרו
– שכאשר מכר שדה או בית יש לו זכויות לקבל לרשותו בחזרה
את מה שמכר, ששדה שמכר יכול לפדותה אפילו לפני שתי
שנים, ובית בעיר חומה יכול לפדות לעולם, ומכל מקום הוצרך
כחו בהקדשו – בהקדש אין לו מעלה זו לקבל לרשותו בחזרה
את מה שהקדיש בלא פדיון, כפי שיבאר בסמוך, וישראל
שהוצרך כחו בממכרו – ישראל שכאשר מכר שדה או בית אין
לו זכויות לקבל לרשותו בחזרה את מה שמכר, ששדות יכול
לפדות רק לאחר שתי שנים מהמכירה, ובתי ערי חומה יכול
לפדות רק עד שנה מהמכירה, אינו דין שהוצרך כחו בהקדשו –
וכי אין הסברא נותנת שאף בהקדש לא תהיה לו הזכויות לקבל
לרשותו בחזרה את מה שהקדיש בלא פדיון.
מבשרת הגמרא: והתם מנלן – ומנין לנו זאת שכן לוי אינו מקבל
לרשותו בחזרה את מה שהקדיש בלא פדיון. מבארת הגמרא:
דתניא בברייתא, נאמר בכתוב לגבי הקונה בית או שדה מלוי
(ויקרא כה לג) ואשר יגאל מן הלויים יצא ממכר בית ועיר
אחוזה ביובל, ואילו היה נאמר ר' ויצא ממכר' בלא תיבות' בית'
ועיר אחוזתו, שומע אני מכר, שאפילו עבדיו משלמלי
ושמריי שנמכרו לאחר הרי הם יוצאים ביובל, תלמוד לומר
'בית ועיר אחוזתו' ולא דברים המטלטלים, שואלת הברייתא:
אם כן מה תלמוד לומר 'ממכר' שמשמע כל דבר. מתרצת
הברייתא: ממכריו יוצא כהנא – דווקא דבר הנמכר יוצא בחזרה

משנה

המשנה מלמדת עוד פרטי דינים בעיר מוקפת חומה: עיר שאינה מוקפת חומה, אלא שגגותיה חומתה – שבתיה סמוכים זה לזה, ובכך הם נעשים כחומה לעיר, וכן עיר שאינה מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אלא מזמן מאוחר יותר, אינה נידונה כבתי ערי חומה שיהיו בתיה נגאלים בתוך שנה ממכירתם, אלא כבתי החצרים שנגאלים רק לאחר שנתיים מיום המכירה ולעולם. ואלו הן בתי ערי חומה – אלו הן הנחשבות 'עיר' שבאשר הן מוקפות חומה דינן כבתי ערי חומה, עיר שיש בה שלש חצרות של שני [שני] בתים בכל חצר, והיא מוקפת חומה מימות יהושע בן נון.

המשנה מונה שמות ערים מוקפות חומה מימות יהושע בן נון: כגון העיר קצרה הישנה של ציפורי – הסמוכה לעיר ציפורי, והעיר חקרה של גוש חלב – הסמוכה לעיר גוש חלב, ויודפת הישנה, ונמלא, ונרוד, וחדיר, ואונה, ועיר ששמה ירושלים, וכן כיוצא בהן שידוע שהן מוקפות חומה מימות יהושע בן נון, הרי הן ערי חומה ונוהג בבתיהם דין בתי ערי חומה.

גמרא

שנינו במשנה שעיר שגגותיה הן חומתה אינה נידונה כעיר המוקפת חומה, הגמרא מביאה ברייתא לבאר את מקור הדין: תנו רבנן, נאמר בתורה בדין מכירת בית בעיר המוקפת חומה (ויקרא כה ל) 'ואם לא יגאל עד מלאת לו שנה תמיתה וקם הבית אשר בעיר אשר לו חמה לצמיית לקנה אתו', ודורשים 'חמה'.

אגרות קודש

ב"ה, ט' תמוז, תשכ"ב
ברוקלין.

ברכה ושלוש!

במענה למכתבה מו' תמוז.

בעת רצון יזכירו אותה ומשפחתה שי' על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקללה"ה נבגי"מ זי"ע, מתאים לתוכן כתבה, ובזה כמובן וגם פשוט, להצלחה בפעולות נשי ובנות חב"ד אשר במחנם חט'

והרי הימים ימי סגולה, בסמיכות לחג הגאולה י"ב וי"ג תמוז, גאולת כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא ישראל.

בברכה לבשו"ט

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א
ש. מ. סימפסון
מוזכיר

ג. ב. לכתבה אודות, מאלע, הנה כיון שדעת איזה רופאים, שכשמסירים אותם, הרי על ידי זה עצמו - מגרים את הגוף ונותנים מקום אשר יחזור עוד הפעם, משא"כ (לדעתם עכ"פ) כשאין נוגעים בהם, וגם שלא לחכך ולגרד אותם וכו' - נוח יותר, והרי גם זה סימן טוב הוא, אשר אינם גורמים לה כל אי נוחיות, ולכן יש להתייעץ עם עוד רופא מומחה בכהנ"ל. ובאם יהי' חילוקי דיעות בין הרופאים, הרי שב ואל תעשה עדיף.

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן - אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

1 מו' לפיקד, הנהגים לקנח מנעליהם בברזל הקבוע לפני פתח בית הפנסת - לא יפה הם עושים, שהרי
2 הוא חד כמו גב הסכין קלב, ולכן צריך לעשותו עב ורחב בראשו קלב קלד:

הלכות שבת, חלק ב סימן שב, דיני ניקוי וקיפול הבגדים בשבת, טעף טז:

ביאורי הלכה

קלב] גב הסכין - אפילו היה עליו טיט לח או יבש, וכוונתו להסיר הטיט בלבד 174.
קלג] ורחב בראשו - רחב יותר מגב הסכין 175. ובמקרה שברזל רחב לא מועיל להורדת הטיט, כגון שהתייבש

צינונים והוספות

174) משום דהוי פסיק רישיה, וכדמשמע בסי' שכג סי"א: מותר לשפשף הכלים... כדי לצחצחם לצורך היום חוץ מכלי כסף בגרתקון... מפני שהוא מגרר את הכסף וממחקו שהכסף הוא רך נגדו והממחק הוא מאבות מלאכות ואף שאינו מתכוין לגררו אלא לצחצחו בלבד, מכל-מקום פסיק רישיה ולא ימות הוא, אבל מותר לשפשף אפילו כלי כסף בנתר וחול שהוכנו לטלטל מבעוד יום אף על פי שגם הם גוררים את הכסף וממחקין אותו לפעמים, מכל-מקום כיון שאינו מתכוין אלא לצחצחן בלבד ולא פסיק רישיה הוא מותר.
ועפ"י יש סברא נוספת להתיר גירוד כללון מנעליים של ימינו (ראה על סעיף הקודם), כיון שאף שהעור דק, מכל-מקום עשוי הוא היטב, ואין פסיק רישיה שיתקלף בגב הסכין, (אבל בחוד הסכין או ציפורן חדה מתקלף גם עור של ימינו).
175) בשוע"ר לא נזכרה מחלוקת בזה, ולכאורה למד שגם המג"א שכתב בהחמיר דיבר בברזל חד בלבד, ודלא כמשנ"ב ס"ק כו שחילק בזה בין הט"ז למג"א, וראה מקור חיים לבעל החו"י שהמחמירים בזה פוגעים בקדושת בית הכנסת.
176) בגירוד הטיט יש משום ממחק כדלעיל, ואם יתפורר על ידי הגירוד יש בזה משום טוחן כדלהלן סי"ז.
177) בנעלי עור או גומי כדלהלן סעיף יט.
178) וראה להלן סעיף כ אם מותר לקנחו במטלית.
179) ראה לעיל סי"ד על קינוח טיט בבנין של אבן, ובסי' שא על סעיף נו שאין חשש סחיטה בקינוח נעליים על שטיח הספוג במים, ולעיל על סעיף טו מה יעשה במקום שישנו רק ברזל חד.

שולחן ערוך רבנו הזקן הלכות קריאת שמע - לפי לוח "רב יומי"

- 1 א קריאת שמע שחרית וערבית היא מן התורה שנאמר
- 2 בשכבך ובקומך.
- 3 יש אומרים שפרשה ראשונה בלבד היא מן התורה ומה
- 4 שנאמר בפרשה שנייה ובשכבך ובקומך בדברי תורה הכתוב
- 5 מדבר ויש אומרים שגם פרשה ב' היא מן התורה ויש
- 6 אומרים שפסוק ראשון בלבד שהוא שמע ישראל הוא מן
- 7 התורה ומה שנאמר ודברת בם כו' ובשכבך ובקומך הוא
- 8 מוסב על פסוק ראשון בלבד אבל פרשת ציצית שתקנוה
- 9 משום זכירת יציאת מצרים לדברי הכל היא מדברי סופרים
- 10 כשמזכיר יציאת מצרים בפני עצמו כמ"ש בסימן ס"ז (ובעל
- 11 נפש יחמיר לעצמו בשל תורה בכל מה שנוגע למעשה
- 12 בחילוקי סברות אלו כמו שיתבאר לפנינו):
- 13 ב (זמן קריאת שמע של שחרית) מן התורה הוא משעלה
- 14 עמוד השחר שאז מקצת בני אדם רגילים לקום ממטתם
- 15 ואע"פ שהם מועטים הרי אמרה תורה ובקומך לשון יחיד
- 16 לומר שהולכין אף אחר המיעוט אבל הקורא קודם לכן לא
- 17 יצא ידי חובתו מן התורה שאף שמקצת בני אדם קמים גם
- 18 כן קודם עלות השחר מקרה הוא ואין הולכין אחריו.

* * *

ד ומצוה מן המובחר שלא לקרונה מיד שהאיר היום

שיוכל לעמוד ולכוין אפילו בפסוק ראשון בלבד כשיגיע זמן קריאת שמע לא יקרא בביתו אעפ"י שעלה עמוד השחר אלא בדרך כשיגיע זמן קריאת שמע (והיאך ינהג עם התפלה יתבאר בסוף סימן פ"ט):

ח אם קראה מיד שעלה עמוד השחר אע"פ שלא היה אנוס יצא שבדיעבד העמידוהו על דברי תורה בכל ענין.

ואם קרא בלא ברכותיה יחזור לקרותה בזמנה בברכותיה שאף שכבר יצא ידי חובת קריאת שמע לא הפסיד ברכותיה כמו שנתבאר בסימן ס':

* * *

ט מי שהיה אנוס ולא קרא ק"ש ערבית בלילה שהוא קורא אחר שעלה עמוד השחר כמ"ש בס"י רל"ה והוא משכים ג"כ לצאת לדרך למקום גדודי חיה ולסטים בענין שיוכל לקרוא קריאת שמע של שחרית מיד שעלה עמוד השחר אי אפשר לקרא ק"ש ב' פעמים אחת בשביל לילה ואחת בשביל יום שמאחר שעשה לאותה שעה לילה א"א לחזור ולעשותה יום אלא יקרא בשביל ק"ש של לילה שזמנה עובר שאחר נץ החמה אי אפשר לקרותה כלל כמו שיתבאר שם ושל שחרית ימתין אולי יודמן לו לקרותה בזמנה כהלכתה:

י אע"פ שזמנה נמשך עד סוף שעה ג' אם עברה שעה ג' ולא קראה קורא בברכותיה כל שעה ד' שהוא שלישי היום כדין תפלת השחר שהיא עד שלישי היום ואין לו שכר על קריאתה אלא כקורא בתורה אבל לא כמי שקורא בזמנה שאז שכרו גדול מהעוסק בתורה כל היום אפילו שלא בשעת קריאת שמע ותפלה ואם עברה שעה ד' ולא קראה שוב אינו יכול לקרותה עם ברכותיה אבל בלא ברכותיה יכול לקרותה כל היום וטוב שיקראנה כדי לקבל עליו עול מלכות שמים (ויש אומרים שיוכל לקרותה כל היום בברכותיה והעיקר כסברא הראשונה):

יא אם לא קראה ביום יש אומרים שיש לה תשלומין בערבית שיקרא תחלה של ערבית ואח"כ של שחרית וכן אם לא קרא קריאת שמע של ערבית יש לה תשלומין בשחרית כמו בתפלה שאם לא התפלל ערבית מתפלל שחרית שמים ויש אומרים שאינה דומה לתפלה שהיא בקשת רחמים ויכול לבקש בכל עת ובכל שעה אבל קריאת שמע תלה הכתוב זו בזמן שכיבה וזו בזמן קימה ואיך יקרא של שכיבה בזמן קימה או של קימה בזמן שכיבה ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן כו' (וכן עיקר).

וכל זה בקריאת שמע בלבד אבל ברכותיה לדברי הכל אי אפשר לאמרו אלא בזמן (כי היאך יאמר יוצר אור בערב ואשר בדברו מעריב ערבים בבקר וברכות האחרונות הן סמוכות לראשונות):

חלק א' סימן נח הלכות קריאת שמע וברכותיה:

* * *

א שבע ברכות תקנו חכמים לקריאת שמע בשחר שמים לפניה ואחת לאחריה ובערב שמים לפניה ושמים לאחריה וסמכו אותן על פסוק שבע ביום הללתיך וגו'.

כשיעור שנתבאר אלא כוונתקין שהיו מכוונים לקרותה מעט קודם הנץ החמה כדי שייסימו קריאת שמע וברכותיה דהיינו גאל ישראל עם הנץ החמה שאז הוא זמן תפלה לכתחלה כמו שיתבאר בסימן פ"ט ויתפללו מיד כדי לסמוך גאולה לתפלה ומי שיוכל לכוין ולעשות כן שכרו מרובה מאד ומובטח לו שהוא בן עולם הבא.

(ומי שאינו יכול לכוין לעשות כן אין להקדים לקרות קריאת שמע ולהתפלל קודם הנץ החמה אלא אחר הנץ החמה מפני שזמן התפלה לכתחלה הוא אחר הנץ החמה וזמן קריאת שמע נמשך עד רביע היום לכתחלה שהווייתקין שהיו מקדימין לקרות קודם נץ החמה מעט לא היו מקדימין משום חובת קריאת שמע אלא כדי לכוין להתפלל בדמדומי חמה דהיינו בתחלת יציאתה כמו שיתבאר בסימן פ"ט.

ויש אומרים שגם משום חובת קריאת שמע היו מקדימין לקרותה קודם נץ החמה לפי שלכתחלה יש לקרותה בשעה שהוא שעת קימה לרוב בני אדם כמו שנתבאר ועד נץ החמה קמים רוב בני אדם שאין ישנים אחר נץ החמה אלא בני מלכים וכיוצא בהם לפיכך מי שאינו יכול לכוין לעשות כוונתקין אי אפשר לו לסמוך גאולה לתפלה לכתחלה אלא א"כ יוכל לכוין שיקרא לפחות פרשה ראשונה קודם נץ החמה וודאי ויתפלל אחר נץ החמה וודאי אע"פ שלא יתפלל בדמדומי חמה ואם גם זה לא יוכל לכוין יקרא קריאת שמע וברכותיה קודם נץ החמה לכתחלה ויתפלל אחר הנץ החמה ולא יסמוך גאולה לתפלה.

והעיקר כסברא הראשונה ואעפ"כ נכון לחוש לסברא האחרונה ולקרא לפחות פרשה ראשונה קודם נץ החמה אף על פי שעדיין לא לבש ציצית ותפילין ואחר נץ החמה יקראנה כולה עם ברכותיה ויסמוך גאולה לתפלה):

* * *

ה אם לא קרא אותה קודם נץ החמה יש לו להקדים לקרותה במהרה כל מה שיוכל אם יש לו ציצית ותפילין (וציבור להתפלל עמהם ולסמוך גאולה לתפלה):

ו מי שהוא אנוס כגון שהיה משכים לצאת לדרך מיד שעלה עמוד השחר למקום גדודי חיה ולסטים שיצטרך ללכת במהרה ולא יוכל לעמוד על מקום אחד כשיגיע זמן קריאת שמע ולא לכוין בקריאתה אפילו בפסוק ראשון בלבד או שבני השיירא הולכים במהרה ולא ימתינו כלל בדרך כשיגיע זמן קריאת שמע ש[י]וכל לעמוד ולכוין יכול לקרותה בביתו מיד שעלה עמוד השחר ויסמוך גאולה לתפלה ויתפלל כמ"ש בסוף סימן פ"ט לפי שבמקום אנוס העמידו על דברי תורה שמשעלה עמוד השחר זמנה הוא ויש מי שאומר שהוא הדין כשיש קבורת מת בעיר או מילה או יום ערבה שמרבים בתחנונים אחר התפלה וצריכים למהר להתפלל יכולים לקרות קריאת שמע משעלה עמוד השחר.

מכל מקום אין להקדים לומר יוצר אור כל כך בהשכמה עד שיכיר עכ"פ בין תכלת ללבן:

ז אבל מי שמשכים לצאת בדרך שלא במקום גדודי חיה ולסטים וגם אין בני השיירא נחפזים כל כך בדרך בענין

שם ט' השומעים ועונין אמן אבל כשאין ט' שומעין יחיד
הוא ואין יחיד מוציא את היחיד אפילו מי שאינו בקי אלא
בברכת הנהנין וברכת המצות וכיוצא בהן משאר כל
הברכות חוץ מברכת קריאת שמע וכל ברכת השחר שהן
ברכות שבח והודאה ונתקנו לאמרם בפיו או שישמע אותן
ברוב עם שהיא הדרת מלך כשט' שומעין מאחד ועונין
אחריו אמן וברכת המזון אע"פ שהוא ג"כ ברכת הודאה על
העבר מכל מקום כיון שהוא ברכת הנהנין הקלו בהן.

ומכל מקום הואיל וברכות קריאת שמע הן ארוכות אין
לסמוך על שמיעתן מהש"ץ אפילו בציבור כי שמא יפנה
לבבו באמצע הברכה לדברים אחרים ולא ישמע מהש"ץ
לכן יש לומר כל הברכה בנחת עם הש"ץ ואז אע"פ שיפנה
לבבו (ויקרא מקצתה בלא כוונה) יצא (שהכוונה אינה
מעכבת בדיעבד אלא בפסוק ראשון של קריאת שמע
ובברכה ראשונה של תפלת י"ח).

ויזהר למהר לסיים הברכה קודם שיסיים הש"ץ כדי שיענה
אמן אחריו כמ"ש בס"י נ"א ויש אומרים שאחר סיום ברכת
הבוחר בעמו ישראל באהבה לא יענה אמן שלא להפסיק
בין קריאת שמע לברכה שלפניה כמו שאסור להפסיק בין
כל דבר מצוה או דבר הנאה שמברכין עליו להברכה שלפניו
ויש אומרים שעונין אמן גם אחר ברכה זו ואין חשש במה
שמפסיק בינה לקריאת שמע לפי שברכות קריאת שמע אינן
דומות לשאר ברכות המצות שהרי אין מברכין אשר קדשנו
במצותיו וצונו לקרות קריאת שמע אלא ברכות בפני עצמן
הן ותיקנו לברך אותן קודם קריאת שמע וכן המנהג פשוט
במדינות אלו כמו שיתבאר בסיומן ס"א:

* * *

ה אם טעה הש"ץ בברכת יוצר בענין שצריך לעמוד אחר
תחתיו אם טעה קודם קדושה הרי זה העומד תחתיו
צריך לחזור לראש הברכה כמו בטועה בברכת התפלה
וכמ"ש בס"י קכ"ו ואם טעה לאחר שענו הציבור קדוש כו'
לא יתחיל מראש הברכה מפני שעניית קדוש חשובה כסיום
ברכה לענין זה ומוהאופנים הוא כמו ראש ברכה אחרת וכן
עניית ברוך כבוד כו' הוא כמו סיום ברכה לענין זה ולא
ברוך הוא כמו ראש ברכה אחרת לפיכך אם טעה באופנים
יחזור ויתחיל זה שתחתיו ומוהאופנים ואם טעה מלאל ברוך
נעימות ואילך יחזור ויתחיל לאל ברוך כו':

ו יש אומרים שאין לומר אור חדש כו' לפי שצריך לומר
מעין פתיחה ותתימה סמוך לתתימה וזה אינו מעין
פתיחה ותתימה לפי שחכמים סדרו הברכה על אור
המתחדש בכל יום ולא על אור העתיד להתחדש ויש
מישיבים המנהג לומר שהיא מעין פתיחה ותתימה לפי
שיצור אור זהו האור שברא הקב"ה בו ימי בראשית וגנוז
לצדיקים לעתיד לבוא ועל אור זה נאמר והלכו גוים לאורך
וזהו שאומר אור חדש שחדש בו ימי בראשית עתיד הקב"ה
לחדש לנו:

חלק א' סימן נט דין ברכה ראשונה ביוצר וכו' טע"פ:ם

א ברכה שניה נחלקו חכמים בפתיחתה יש אומרים אהבה
רבה ויש אומרים אהבת עולם אהבתנו כו' והגאונים

1 ברכה ראשונה פותחת בברוך בא"י אמ"ה יוצר אור ובורא
2 חשך ותקנו להזכיר מדת לילה ביום להוציא מלב המינים
3 שאומרים שמי שברא אור לא ברא חשך ותחתמת בברוך
4 בא"י יוצר המאורות.

5 ואם טעה ואמר בא"י אמ"ה אשר בדברו מעריב ערבים
6 ונזכר מיד ואמר יוצר אור עד סיום הברכה וחתם ביוצר
7 המאורות יצא אבל אם אמר אשר בדברו מעריב ערבים ולא
8 אמר (מיד) יוצר אור אע"פ שחתם ביוצר המאורות לא יצא
9 שהרי כל פתיחת הברכה לא היתה כתיקונה (שלא בדרך כלל
10 על יצירת האור משא"כ כשנזכר מיד ואמר יוצר אור תיקן
11 טעותו ובדרך על יצירת האור) ואם אמר בא"י אמ"ה יוצר
12 אור ובורא חשך אשר בדברו מעריב ערבים בחכמה פותח
13 כו' אפילו עד סיום הברכה וחתם ביוצר המאורות יצא שכיון
14 שפתיחת הברכה וחתמתה כתיקונה אע"פ שבאמצע שינה
15 ממטבע שטבעו חכמים יצא בדיעבד אבל אם חתם המעריב
16 ערבים אע"פ שפתח ביוצר אור בלבד ואמר כל הברכה
17 כתיקונה עד החתימה לא יצא שכל הברכה צריכה להיות
18 פתיחתה וחתמתה כתיקונה אפילו בדיעבד.

19 וכל מקום שלא יצא אם לא נזכר שטעה עד שגמר אהבה
20 רבה או אהבת עולם לא יפסיק לחזור ליוצר אור בינה
21 לקריאת שמע אלא יאמר יוצר אור אחר תפלת י"ח ואעפ"י
22 שמקדים קריאת שמע לברכת יוצר שתקנו לפניו אין זה
23 מעכב בדיעבד כמו שיתבאר בס"י ס':

ב יש אומרים שהקדושה שביוצר יכול היחיד לאמרה
24 שאינה דומה לקדושה שבתפלה שאומרים נקדישך או
25 נקדש שאנחנו מקדישים אותו ואין רשאי להקדיש בפחות
26 מעשרה אבל קדושה של יוצר שאין אנו מקדישין אותו אלא
27 מזכירין הקדושה שאומרים לו משרתיו מותר ביחיד שאינה
28 אלא כמו סיפור דברים וכן קדושת ובה לציון כיון שאינה
29 אלא קריאת פסוקים בעלמא אין בכך כלום ויש אומרים
30 שאין היחיד אומר לא קדושת יוצר ולא קדושת ובה לציון
31 אלא כשמגיע לקדושה שביוצר יאמר ואומרים ביראה קדוש
32 והאופנים כו' ואומרים ברוך וטוב לחוש לדבריהם וליזהר
33 שיחיד יאמרנה בניגון וטעמים כקורא בתורה אבל המנהג
34 כסברא הראשונה.

35 וכשעונין קדושה זו בצבור יש לענות בקול רם ויש לומר
36 אותה מיושב ולא שישב אם היה עומד אלא שאם היה יושב
37 אין לו לעמוד לקדושה זו כמו לקדושה שבתפלה:

* * *

ג יש לומר מעריצים ומקדישים וממליכים הכל במ"ם ולא
40 בנו"ן כי כל נוסח הברכה הוא לשון מקרא ולשון מקרא
41 הוא במ"ם ולא בנו"ן (ויש נוהגין מטעם הידוע להם לומר
42 בנו"ן):

ד ברכות אלו של קריאת שמע הש"ץ מוציא את הרבים
44 ידי חובתן אפילו מי שהוא בקי ואינן דומות לתפלה
45 שאין הש"ץ מוציא אלא מי שאינו בקי לפי שהתפלה בקשת
46 רחמים היא וצריך כל אחד לבקש רחמים על עצמו אם יודע
47 משא"כ בברכות אלו וכיוצא בהן.

48 ומכל מקום אינו מוציא אלא ש"ץ את הצבור דהיינו כשיש

1 ולמה אין ברכה זו פותחת בברוך מפני שהיא סמוכה ליוצר
2 אור ודי לה בברוך שביצור אור:
חלק א' סימן ס דין ברכות לקריאת שמע ואם צריכים כוונה:

1 הכריעו לומר בשחרית אהבה רבה ובערבית אהבת עולם וכן
2 נוהגין במדינות אלו.

לְקוּטֵי תוֹרָה פִּינַחֵס – הַפְרָשָׁה הַחֲסִידִית

בִּיאָוֹר עַל פְּסוּק "אֵת קֶרְבְּנִי לַחֲמִי"

18 פט, א: "עוֹלָם חֶסֶד יִבְנֶה", מֵה שָׁאִין בֶּן עוֹלָם־הֶבֶא הוּא
19 מִדַּת הַדִּין.
20 שְׁהִירֵי יִסּוּרֵי עוֹלָם־הֶהָ נִקְרָאִים "יִסּוּרִים שֶׁל אֶהְבָּה
21 וְחֶסֶד", כִּי "יִסּוּרִים מִמֶּרְקִין"; וְיִסּוּרֵי עוֹלָם־הֶהָ – אֵיבּוֹד
22 מִמּוֹת, וְ"נֹקֶף אֶצְבְּעוֹ כו"9 – אֵין עֲרוּף לִגְבֵי יִסּוּרֵי גֵיהֶנֶם,
23 שְׁה־אֵשׁ – אֶחָד מִשְׁשִׁים כו"10; וּמֵה שְׁהִירָה רָאוּי לִידוֹן
24 בְּגֵיהֶנֶם בְּעוֹלָם־הֶבֶא, מִחֲשָׁבִין בְּנִגְדּוֹ יִסּוּרֵי עוֹלָם־הֶהָ
25 הַקְּלִים, וְהִירָה זֶה חֶסֶד כו'. מֵה שָׁאִין בֶּן עוֹלָם־הֶבֶא
26 עוֹשִׂים גֵּיהֶנֶם כו', לִפִּי שֶׁהוּא נִבְנֶה עַל תּוֹקֶף מִדַּת הַדִּין
27 הַקָּשָׁה, לְשֹׁלֵם לְרָשָׁע רַע בְּרִשְׁעָתוֹ.¹¹
28 וְכָל זֶה הוּא מִפְּנֵי שְׁעוֹלָם־הֶבֶא, שֶׁהוּא גִילּוֹי הַהֲשָׁגָה
29 וְתַעֲנוּג הַנְּשֻׁמוֹת הוּא עַל יְדֵי גְבוּרוֹת וְצִמְצוּמִים¹². וְזֶהוּ
30 "לְהוֹדִיעַ לִבְנֵי הָאָדָם גְּבוּרוֹתָיו, וְכַבּוֹד הַדֵּר מַלְכוּתוֹ"
31 (תְּהִלִּים קמ"ה, יב); וְזֶה הַשְׁכִּינָה "הֵן הֵם גְּבוּרוֹתָיו"¹³, שֶׁהֵם
32 צִמְצוּמִים עַל יְדֵי הַשְׁתַּלְשְׁלוֹת מַעֲיֵלָה לַעֲיֵלָה כו'.
33 מִלְּאֻכִּים וּנְשֻׁמוֹת, אֵין אֶחָד מֵהֶם דּוֹמֶה לַחֲבִירוֹ; מִחֲנָה
34 מִיכָאֵל – בְּאֶהְבָּה דּוֹקָא; וּמִחֲנָה גְּבִירָאֵל – בִּירָאָה דּוֹקָא,

1 הֵנָּה כְּתִיב: "לְעִבְדָּהּ וּלְשִׁמְרָהּ", שֶׁהָאָדָם הוּא הַעוֹשֶׂה
2 הַגִּי'עֵדֶן. וְהִינֵנו, שֶׁהוּא הַמְּמַשִּׁיף גִּילּוֹי אֱלֻקוֹת מֵאֹר
3 אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא לְהִיּוֹת גִּי'עֵדֶן.
4 וְהֵנָּה אִמְרוּ רַ"ל (מִנְחוֹת כט, ב): "בִּיּוֹד נִבְרָא הָעוֹלָם־
5 הֶבֶא" – פִּירוּשׁ: "בִּיּוֹד" – צִמְצוּם, הָאָרָה, נִקּוּדָה קִטְנָה
6 שֶׁבְּאֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא, שָׁאִין לוֹ סוֹף וְאֵין לוֹ קֶץ וְתִכְלִית,
7 "לִית מִחֲשָׁבָה תִּפְסִיא בִּיה כָּל־ל", וְאֵי אִפְשָׁר לְהִיּוֹת שׁוֹם
8 הַשְּׁגָה לְשֹׁכֵל נִבְרָא לְהִיּוֹת תַּעֲנוּג הַנְּשֻׁמוֹת, אֲלֵא שְׁנֵהֲנִין
9 מִיּוֹד כו'.³
10 וְכַמְשָׁל בְּהִירוֹת הַשְּׁמֶשׁ אוֹ הָאֲבֹקָה, שָׁאֵי אִפְשָׁר
11 לְהִסְתַּכֵּל בָּהֶם מִחֲמַת בְּהִירוֹתָם – וְכֵן הוּא לַעֲנִין הַשְּׁגָה,
12 שֶׁבְּאֹר אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוּא עֲצֻמוֹ לֹא שִׁיף שׁוֹם הַשְּׁגָה
13 כָּל־מִחֲמַת בְּהִירוֹתוֹ הַגְּדוֹל, כִּי "יִשֶׁת חֲשֹׁךְ סִתְרוֹ" (תְּהִלִּים
14 יח, יב), רַק עַל יְדֵי צִמְצוּם הָאָרָה נִקּוּדָה קִטְנָה.⁴
15 וְזֶהוּ "הָעוֹלָם־הֶבֶא" דִּיקָא, שֶׁהוּא גִילּוֹי הַשְּׁגָה לְשֹׁכֵל
16 נִבְרָא לְהַתַּעֲנוּג. וְלָכֵן עוֹלָם־הֶבֶא נִבְנֶה עַל מִדַּת הַדִּין
17 הַקָּשָׁה. כַּמְבֹאָר בְּסִפְרֵים⁵, שְׁעוֹלָם־הֶהָ נִאֶמַר בּוֹ (תְּהִלִּים

גְּבוּרוֹת וְצִמְצוּמִים, וְהוּא מֵה שְׁנִמְשָׁף הָאוֹר וְהַשְּׁפַע רַק עַל
יְדֵי בְּחִינַת שְׁעֻרוֹת כו', וְשִׁרְשָׁם מִגְּבוּרָה דְּעִתִּיק־יּוֹמִין
הַמְּלוּכָשֶׁת בְּמוֹחָא־סְתִימָאָה.

וְעִינֵין מֵה שְׁנִתְבָּאָר בְּפִרְשֵׁת שִׁלַּח (לַעֲלִי מו, א), עַל פְּסוּק "אֲנִי", מַעֲנִין
שְׁעִר בְּשִׁמְאֵל כו'.

וְעִינֵין מֵה שְׁנִתְבָּאָר בְּבִיאָוֹר עַל פְּסוּק (תַּצֵּא כג, ו) "וְלֹא אֶבֶה ה'
אֱלֹקֶיךָ לְשִׁמּוֹעַ אֵל בְּלַעַם כו'" (לִקְחָן תַּצֵּא לט, א), שֶׁהִתְעַרְוּתָא־
דְּלִתְתָּא לְצִמְצוּם וְגְבוּרָה זֶה, הוּא גַם בֶּן עַל יְדֵי שֶׁהָאָדָם
מְצַמֵּצֵם אֵת עֲצָמוֹ בְּבִחִינַת "בִּשְׁל רְצוֹנֶךָ" (אֲבוֹת ב, ד), וְזֶהוּ עֲנִין
"לְעִבְדָּהּ כו'", וְכַמְבֹאָר פִּירוּשׁ וְעִנִּין "עוֹבֵד אֱלֹקִים" (מִלְּאֻכִּי ג,
יח), בְּ"סִפְרָא שֶׁל בִּינּוּנִים" פֶּרֶק טו'.

וְזֶהוּ "מֵה רַב טוֹבֶךָ אֲשֶׁר צִפְנָתָ לִירְאִיךָ" (תְּהִלִּים לא, כ); צִפּוֹן
הוּא בְּחִינַת גְּבוּרוֹת, שֶׁעַל יְדֵי זֶה נִמְשָׁף גִּילּוֹי הַתַּעֲנוּג בְּגִי'־
עֵדֶן.

וְעִינֵין מֵה בְּרֵאשִׁית חֲכְמָה שֶׁעַר הָאֶהְבָּה פֶּרֶק ו': "לִירְאִיךָ כו'
– כִּי 'אִם אֵין יִרְאָה אֵין חֲכְמָה' (אֲבוֹת ג, יז) – יִרְאָה גִּימְטְרִיאָה
גְּבוּרָה; "אֵין־זֶה גְּבוּרָה הַכּוֹבֵשׁ כו'" (שֵׁם ד, א).

13. (רָאָה יוֹמָא סט, ב. יִלְקוּט שְׁמַעֲנִי נִחְמָה רַמּוֹ תַּרְעֵא).

1. (בְּרֵאשִׁית ב, טו: "וַיִּקַּח ה' אֱלֹקִים אֶת הָאָדָם וַיַּנְחֵהוּ בִּגְן עֵדֶן לְעִבְדָּהּ
וּלְשִׁמְרָהּ").

2. (תַּקְוִי זֶהר בְּהַקְדָּמָה, פֶּתַח אֲלִיהוּ יז, א).

3. (בְּרֵכוֹת יז, א: הָעוֹלָם הֶבֶא . . צִדִּיקִים יוֹשְׁבִין וְעִטְרוֹתֵיהֶם בְּרֵאשִׁיָּהם וְנִהְיִים
מִיּוֹד הַשְׁכִּינָה).

4. (וְעִינֵין מֵה שְׁנִתְבָּאָר מִזֶּה, בְּדַבּוּר הַפִּתְחִיל "שְׁחוּרָה אֲנִי וְנִאֶנָּה" – "אֵשׁ
שְׁחוּרָה עַל גְּבִי אֵשׁ לִבְנֵה" (לִקְחָן שִׁיר הַשִּׁירִים ד, ב וְאֵילָּה)).

5. (רָאָה רַמְבַּם בְּהַקְדָּמָה לְפִירוּשׁ אִיוֹב).

6. (רָאָה בְּרֵכוֹת ד, א).

7. (שֵׁם. סְנֵהֲדִירִין לט, א).

8. (רָאָה עֲרֻכִין טו, ב).

9. "אֵין אָדָם נֹקֵף (וְנֹקֵף) אֶצְבְּעוֹ מִלְּמַסָּה, אֲלֵא אִם בֶּן מִכְרִיזִין עָלָיו מִלְּמַעְלָה".
חוֹלִין ז, ב).

10. (בְּרֵכוֹת נו, ב: "אֵשׁ – אֶחָד מִשְׁשִׁים לְגִיהֶנֶם").

11. (לְרָשָׁע וְעַד בְּרִשְׁעָתוֹ: נִסְחָ פִּיט "גְּדֵל").

12. וְשֵׁם לּוֹמֵר, כִּי גַם הַחֲכְמָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת יו"ד שֶׁבּוֹ נִבְרָא
הָעוֹלָם־הֶבֶא, הִירָה הַתְּהוּוּתָהּ מֵאֹר אֵין־סוֹף הוּא עַל יְדֵי

29 עיבור, יניקה, מוחין קטנות, וגדלות. מה שאין בן
30 בעיגולים הוא בהשוואה לכל צד כו.

31 ובכלליות, ההשפעה וההמשכה מריש כל דרגין
32 נקרא בשם מ"ה וב"ן, שבחינת מ"ה הוא מקיף לגבי ב"ן.
33 הגם שגם שם מ"ה הוא פנימי, אך לגבי ב"ן הוא המקיף.
34 ששרש מ"ה הוא מ'מצחא דא"ק, ומצח הוא הנקרא
35 תמיד בחינת רצון. וכמו שכתוב (תצוה בך, לה): "והיה על
36 מצחו" 15 לרצון כו". ונקרא בזהר 16 "רעוא דכל רעיון"
37 כו 17:

38 והנה שם ב"ן הוא בחינת נוקבא. "שמור – לנוקבא וזכור
39 – לדכורא" 18. כי "מלכות – תורה שבעל-פה קריין
40 לה" 19, בחינת מלכות – ב"ן. אמנם מ"ה הוא בחינת
41 תורה שכתב, "בחקמה אתברירו" 20.

42 והבירור הוא לעשות גן-עדן. דהיינו להמשיך אור
43 אין-סוף ברוך-הוא שבבחינת מקיף – להיות פנימי 21.
44 ועיקר ההמשכה – להיות בחינת ביטול. כי אין אור
45 אין-סוף שורה אלא במי שפטל 22 דייקא. ומ"ה הוא
46 בחינת ביטול גמור – "ונחנו מ"ה" (בשלח טו, ז) כו.

47 ומתחלה נברר להיות עולם-האצילות, שמה שאינו
48 בטל שם אינו שורה גילוי אור אין-סוף. ומכל מקום
49 נדחה לעולם-הבריאה, שבערף עולם-הבריאה נחשב
50 בחינת ביטול, שמלאכים וגשמות, בחינת נבראים – הם
51 בטלים, הגם שבערף עולם-האצילות אין זה ביטול גמור
52 להיות גילוי רב כבעולם-האצילות; ואחר כך נדחה
53 לעולם-היצירה; עד שתכלית הבירור הוא במדרגות
54 תחתונות דבעשייה.

55 והוא ענין "פרע במוזדים", כריעה בעלמא להיות
56 כפוף – בבחינת הוראה כו. ואמרו רז"ל 23: "מאן דלא פרע

1 ואין להם אהבת מיכאל באהבה, רק אהבה אחרת
2 באופן אחר.

3 והגם שכולם מקבלים מאור אין-סוף ברוך-הוא,
4 – כמו כח הנשמה המתפשט באיברים, שבנשמה
5 עצמה אין בה התחלקות, ואף על פי כן, כח הראיה
6 מקבל העין וכח השמיעה מקבל האזן כו, ואין העין
7 מקבל אלא חלק פרטי, שהוא כח הראיה בלבד כו, בלי
8 שום שכל והשגה; והשכל וההשגה שורה במוחין לבר,
9 ואין שם כח הראיה הגשמיות; והאזן מקבל כח השמיעה
10 בלבד כו; וכיצא בזה בשאר אברים – שאין אחד דומה
11 לחבירו כו 14:

12 ב. והנה, כל ההשתלשלות מעילה לעילה הוא ב'
13 בחינות – מקיף ופנימי ומקיף – מה שאין נכנס תוך הכלי,
14 שאין הכלי מלבישו, לפי שאין בו השגה כו, ומתחלה נמשך
15 המקיף ואחר כך נמשך הפנימי:

16 כי הפנימי הוא הארה קצת מבחינת המקיף הנמשך –
17 שנכנס להיות פנימי, ומפנימיות עליון נעשה מתחלה
18 מקיף לתחתון, ואחר כך נמשך קצת הארה ממנו להיות
19 פנימי. וכך הוא בכל סדר ההשתלשלות – מאימא לז"א,
20 ומז"א כו, כי הכל הוא בחינת מקיף ופנימיות כו.

21 וכמשל הדבור מן המחשבה – שלא כל מחשבתו
22 יוכל להכניס בדבור, רק אפס קצתו בלבד; וכן מן השכל
23 למדות. כמו כן מהתבוננות בתפלה – שאי אפשר
24 להיות התפעלות הלב כל כך בכל כח השגתו
25 והתבוננותו, רק שמתקצר כח ההבנה וההשגה כו.

26 והוא בחינת "עגולים ויושר": שמתחלה נמשך
27 'עגולים', ואחר כך 'פרצוף יושר', שהוא בחינת האדם –
28 כח הראיה בעין כו; ורמ"ח אברים שונים. ובזה יש –

14. [ועיין מה שנתבאר בפרשת שלח (לעיל מו, א). בבאיור על פסוק
"והיה לכם לציצית", מענין שכלים נגדלים כו].

15. ותמיד.

16. (חלק ג קט, א. קלו, ב. רפה, ב ועוד).

17. [עיין מה שנתבאר בבאיור על פסוק "ועשית ציץ" בסופו (תורה
אור פר, א). ובדבור המתחיל "למנצח על השמינית" (לעיל תרע, ב, ד
ואילך). ובבאיור על פסוק "מי מנה עפר יעקב" (לעיל בלק טט, א).

ועיין מה שנתבאר במקום אחר, על פי מאמר הזהר בפרשת נשא (דף
קכ"ח, עמוד ב'), בענין: "כחמור טב דשקט ושכיף על דוד דדיה",
מענין מ"ה וב"ן שבמוחא סתימאה (באורי הזהר: לאדמיר האמצעי קפר,
א ואילך. לאדמיר הצמח צדק חלק ב תתקא ואילך).

ועיין מה שנתבאר בבאיור על פסוק "משה ידבר", מענין שם מ"ה (ואיל
הכוונה לתורה אור טט, א). ובדבור המתחיל ענין "האבות הן הן הפרקבה"
(תורה אור, ער, ד). ובבאיור על פסוק "יונת", בענין "מלנאו" איהו שם

מ"ה" (לקמן שיר השירים ב, ב). ובבאיור על פסוק "והניף הכהן אותם על
לקח הביכורים" (לעיל אמור לה, ב).

18. (זהר חלק א מו, ב. רסה, ב (בהשמות). חלק ב צב, א. חלק ג צב, ב רכז,
א – נתבאר בתורה אור יתרו ע, ג. עא, גיד, עג, ב).

19. (תקוני זהר בהקדמה, פתח אליהו יז, א).

20. (ראה זהר חלק ב רנד, ב. עץ חיים שער יח, פרק ה. מבוא שער שער ה
חלק א פרק ב).

21. [ועיין מה שנתבאר בדבור המתחיל "ויקח קרח" (לעיל נב, ד),
מענין בחינת חכמה שבה שורה אור אין-סוף. ומה שנתבאר
בדבור המתחיל "ואהבת את" (לקמן ואתחן יב, ד ואילך). וחכמה
היא בחי"מ"ה (זהר חלק ג לד, א. תקוני זהר בהקדמה)].

22. (ראה תקניא פרק ו. לה).

23. (בבא קמא טז, א: "שדרו של אדם – לאחר שבע שנים נעשה נחש. והני
מילי דלא פרע במוזדים").

ג. והנה, "אין לך טפה יורדת מלמעלה שאין טפיים
עולים כנגדה" כו³⁰ – הם חסד וגבורה. והנה ה' גבורות,
הם ה' פעמים אש – בחינת "אשה" – "אש-ה", שצריך
להיות בחינת אש מלמטה-למעלה. כי "רוח אייתי רוח
כו"³¹.
"שמאלו תחת לראשי" – ש"פני שור" שמהשמאל
הוא המגביה כנסת-ישראל – מקור נשמת ישראל,
ומנשא "תחת לראשי", על ידי בחינת גבורות, בחינת
שמאל, התלהבות הנפש; ומזה בא לידי ביטול שהוא
למעלה מהתלהבות. כי "אחרי האש – קול דממה דקה
כו"³².
ומה שכתוב (שם) "לא באש ה'", תירץ בתקוני זהר³³:
"אית אש ואית אש, אית רעש ואית רעש כו". ומכל
מקום, אפילו מה שהוא "באש ה'", מכל מקום "קול
דממה דקה" – יותר נעלה כו'.
וכי אש, היינו בעולם הבריאה ששם השרפים. ו"קול דממה
דקה" – מביחנת אצילות. והנה באצילות גם כן יש אבי"ע.
וזהו "אית אש ואית אש" – בריאה-שבאצילות' כו'. וגם שם
"קול דממה דקה" נעלה יותר – שהוא בחינת 'אצילות'
שבאצילות' כו'.
אך צריך להיות אש תחלה, שהיא העלאה ממטה-
למעלה, ואחר כך נמשך בחינת ביטול. וכענין "הכהנים
הלויים"³⁴.
וזהו "לחמי לאשי"³⁵:
"לחמי" – "ישראל מפרנסין כו"³⁶, כמו שהמאכל
משיב את הנפש להתפשט בגוף.
"לאשי" – שעל ידי אתערותא-דלתתא "אש ה'",
נעשה למעלה "אש יו"ד" – להיות "יורד אש-שלמעלה"
כו'.
והיינו "את קרבני" – א"ת – צירופי אותיות שמאלך
עד תי"ו – "קרבני" נעשו קרובים אצלי ממש, להיות

במודים נעשה נחש", שנדחה להיות 'נחש דקליפה'
לגמרי, שאין שם עוד שום בירור טוב. ובזהר (שלח, קס"ד,
א'), ובסבא דמשפטים (דף ק', עמוד א') – שלא יקום
בתחית המתים.
והנה, לכן בעולם-הבא אי אפשר לשנות את טעמו
ממה שנמשך בעולם-הזה; כי עולם-הבא הוא עולם
של אחר הבירור, דהיינו שכבר נמשך אחר הבירור משם
מ"ה המקיף להיות פנימי וגילוי השגה ותענוג לשכל
נברא; הרי כבר נתברר הטוב ומובדל מן הרע, שהרע
נדחה לגמרי, ומובדל בעצמו להיות מלאכי חבלה
ומזיקים כו'. מה שאין כן עולם-הזה, שהוא עולם
הבירור, שמאיר שם מ"ה המברר בתורה ומצות, הרי
יכול לשנות את עצמו ולהפך מרע לטוב²⁴.
והמשכה זו להיות כח זה של בירור שם מ"ה לברר
שם ב"ן, נמשך מביחנת רצון-העליון, "רעוא דכל רעיון".
ועל זה אמרו²⁵: "אין טעם לרצון" כו' – שהוא למעלה
מהשגה כו'.
וזהו "נחת רוח שאמרתי ונעשה רצוני" – שנעשה
ונמשך רצון-העליון שאין טעם והשגה בו.
ואפשר שנקרא "נחת רוח", כי רוח היינו בחינת אייר –
אורי"ד²⁶, שהוא מקור אותיות התורה²⁷.
וזהו בחינת תורה-שבכתב, שהוא למעלה מהשגה,
שעיקרה אינה אלא האותיות כדמותן וכצלמן. מה שאין
כן ההלכות על בורין, אי אפשר להשיג מתורה-
שבכתב. כגון, "וקשרתם לאות כו" – איני יודע מהו, עד
שבאו חז"ל ופרשו²⁸: ד' פרשיות – "ט"ט בכתפי כו", וד'
בתים – תפרן, ואלכסון; וכן "סופה – גבוה כ' אמה כו"²⁹.
– שהוא ענין השגות הרצון, שזהו כלי קיבול לרצון.
שבשיעור דוקא ששיערו חכמים להגביל כל מצוה
ומצוה כדת מה לעשות, אזי שורה ומתגלה רצון-עליון,
ובאם לא אינו שורה כו' :

24. [נעיין מה שנתבאר על פסוק "ועתה יגדל נא כו" (לעיל שלח לח, ד)].

25. (ראה של"ה בית ה' ד, ב בהגהה בשם ר' יוסף אלקשטיליא. יונת אלם לרמ"ע מפאנו פרק ב. ועוד).

26. (פרדס ערכי הכנזיים ערך אור)

27. כמו שנתבאר במקום אחר – בביאור ד"מזוזה מימין כו" (תורה אור מג, ב). נעיין בזהר תרומה (דף קע"ח, סוף עמוד ב'). ובאדרא דנשא דף ק"ל, עמוד ב'.

28. (מנחות לד, ב).

29. (בתחילת מסכת סוכה).

30. (זהר חלק ג פרשתנו, רמז, ב ברעיא מהימנא. וראה תענית כה, ב. בראשית רבה פרשה יג, ג).

31. ('אומשין רות'. זהר חלק ב תרומה קסב, ב).

32. (מלכים א' יט, יב. וְשָׁם: "אחר").

33. (על פי תקוני זהר תקון י"ח לה, ב. תקוני זהר חדש קו, ג).

34. (פרשת ראה יו, ט. וְחִזְקָא מַד, טו. וְרָאָה לִיקוּטֵי תוֹרָה לְהַאֲרִיז' על פסוק זה).

35. (פרשתנו כח, ב: "צו את בני ישראל, ואמרת אליהם: את קרבני לחמי לאשי, ריח ניחוח, תשמרו להקריב לי במועדו").

36. (זהר חלק ג, וקרא, דף ד, עמוד ב': "ישראל מפרנסין שבשמים").

1 (תרומוה כה, כב) "אֲשֶׁר לֹא יַעֲדָה כו" (משפטים כא, ח) – יַעֲדוּ, 27
 2 וּמוֹעֵד, וְנוֹעֵד – הַכֹּל לְשׁוֹן יַעֲדוּ, וְיַחֲדוּ, וְיַחֲבִירוּ; 28
 3 שְׁכָל הַמְּשֻׁכּוֹת הֵם מִבְּחִינַת שְׁכָת, "קֹדֶשׁ הוּא לָכֶם" 29
 4 (תשא לא, יד), בְּחִינַת 'אֲבָא'⁴⁰. אָךְ הוּא עַל יְדֵי יוֹסֵטוֹב – 30
 5 "מִקְרָא קֹדֶשׁ", בְּחִינַת 'אֵימָא'. אֲלֹא שְׁגָם שֵׁם הוּא 31
 6 'הַתְּלַבְּשׁוֹת אֲבָא בְּאֵימָא' כו: 32
 7 פֶּסֶח – מִלְמַטְהָ לְמַעֲלָה, הוּא בְּחִינַת אֲבִרְהָם – תַּפְּלַת 33
 8 שְׁחִירִית: תַּחֲלָה עוֹלָם־הַעֲשִׂיָּה עַד "בְּרוּךְ שְׁאֲמַר"; "פֶּסוּקִי 34
 9 דְּמִרְהָ" הוּא עוֹלָם־הַיְצִירָה; וְ"יֹצֵר אֹר" – בְּרִיָּאָה. 35
 10 וּתַפְּלָה הוּא בִּיטוּל וְהַמְשָׁכָה מִלְמַעֲלָה לְמַטָּה. 36
 11 מֶה שְׂאִין בֵּן מִנְחָה – לְשׁוֹן מְנוּחָה, שְׂאִין שֵׁם אֲלֹא 37
 12 תַּפְּלַת י"ח בְּלֶכֶד. 38
 13 וְעִרְבִית יֵשׁ בּוֹ גַם כֵּן קְרִיאַת־שְׁמַע וְתַפְּלָה, אֲלֹא שְׂאִין 39
 14 מְאִירִכִין, לְפִי שִׁיעָקֵב כָּלֹל מְשִׁנִּיהֶם. 40
 15 וְגַם תַּפְּלַת שְׁחִירִית כָּלֹלָה עֲקִידַת־יִצְחָק בְּאַבְרָהָם כו. 41
 16 וְגַם "מוֹעֵד" – לְשׁוֹן "וְכַפְּלָה תַּעֲדָה כְּלִיָּה" (ישעיה סא, י), 42
 17 שְׁהוּא לְשׁוֹן "עֲדִי"⁴¹ וְקִישׁוּט – בְּחִינַת כְּתָר כו⁴²: 43
 18 **קִיּוּצוֹר מִפִּירוּשׁ הַפֶּסוּק "צוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל":** 44
 19 "צו" – לְשׁוֹן צוּוּתָא, שְׂיָהִיָּה נִמְשָׁךְ בְּחִינַת מִשָּׁה לְהִיּוֹת 45
 20 בְּצוּוּתָא חָדָא עִם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל⁴³. וְעַל יְדֵי זֶה "וְאִמְרַתְּ אֲלֵיהֶם", 46
 21 שְׁעַל יְדֵי זֶה יוֹמְשָׁךְ לָהֶם כַּח הַדְּבוּר, לְהִיּוֹת יַחֲדוּ וּבִיטוּל דְּבוּר 47
 22 הָאֶדָם בְּדִבְרֵי ה'⁴⁴. 48
 23 וְהוּ "אֵת קֶרְבְּנִי": "אֵת" הֵן בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת מֵאֻלָּף עַד תִּיּוֹ, 49
 24 הֵן הֵן "קֶרְבְּנִי" – קֶרְבִּים אֵלֵי וּמִקְרָבִין אוֹתִי. וְכִמּוֹ שְׁכָתוֹב: 50
 25 "וְדִבְרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ" – "הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ־הוּא קוֹרָא וְשׁוֹנָה 51
 26 כְּנִגְדּוֹ"⁴⁵. 52

1 שוֹרָה בָּהֶם גִּילּוֹי אֱלָקוֹת וְאוֹר אֵין־סוֹף מִמֶּשׁ עַל יְדֵי 1
 2 "לְחֻמִּי לְאִשִּׁי", שְׁמִ"אֲשֶׁה" נַעֲשֶׂה "אֲשׁ יו"ד" – שֵׁם מ"ה 2
 3 נִמְשָׁךְ מִמֶּשׁ לְתוֹכּוֹ. וְהוּא בְּבָחִינַת מְלָכוּת־דְּאֶצִּילוֹת, שֵׁם 3
 4 ב"ן, כִּי "כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי כו"³⁷. 4
 5 "רִיחַ נִיחוּחִי" – מִלְמַטְהָ לְמַעֲלָה, מְעוֹרֵר מוֹחִיךְ 5
 6 דְּאֲבָא. שְׁבַגְלוֹת הוּא בְּחִינַת שִׁינָה וְהַסְתַּלְקוֹת – וְרִיחַ 6
 7 הוּא הַמְּעוֹרֵר כו. 7
 8 "נִיחוּחִי" הוּא לְשׁוֹן הוֹרְדָה וּלְשׁוֹן מְנוּחָה – הַמְּשַׁכֵּת 8
 9 הַבִּיטוּל כו. הֵיִינוּ בְּחִינַת "קוֹל דְּמָמָה דְּקָה", שְׁהוּא 9
 10 לְמַעֲלָה אֲפִילוֹ מִבְּחִינַת אֲשִׁי"ד כו. 10
 11 "תְּשֻׁמְרוּ" – "שְׁמור זוֹ מִשְׁנָה": שְׂיָהִיָּה בְּחִינַת כָּלִי 11
 12 לְגִילּוֹי אֹר אֵין־סוֹף בְּבָחִינַת "אֲשִׁי". וְכַמֶּאֱמָר רז"ל (תנא 12
 13 דְּבִי אֵלֵיהּ רַבָּה פֶּרֶק יח): "כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה – הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ 13
 14 הוּא שׁוֹנָה כְּנִגְדּוֹ", וְדִבְרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ" (ישעיה נט, כא) 14
 15 מִמֶּשׁ. 15
 16 שְׁזָהוּ "אֵת קֶרְבְּנִי", כִּי הִרִי הָאֲבוֹת הִיוּ "חֲגִ"ת, "הֵן הֵן 16
 17 הַמְּרַבֵּבָה"³⁸, וּמִשָּׁה – בְּחִינַת בִּיטוּל; "וְעַל דְּמוֹת הַפֶּסָא 17
 18 דְּמוֹת כְּמִרְאָה אֶדָם כו" (יחזקאל א, כו) – בְּחִינַת ה'רוֹכֵב' כו. 18
 19 וְכָל זֶה הוּא מִבְּחִינַת מִשָּׁה, בְּחִינַת בִּיטוּל, "דְּמוֹת כְּמִרְאָה 19
 20 אֶדָם" בְּחִינַת רוֹכֵב, שְׁהוּא יְסוּד־אֲבָא, "וְנַחֲנוּ מ"ה" כו. 20
 21 וְאֵיךְ יִגִּיעַ הָאֶדָם לְבָחִינַת בִּיטוּל? 21
 22 הוּא עַל יְדֵי "צוֹ אֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל": שְׁבַחֲנִית מִשָּׁה 22
 23 יִשְׁפִּיל עַצְמוֹ וְיוֹמְשָׁךְ לְמַטָּה שְׂיָהִיָּה בְּצוּוּתָא וְיַחֲבִירוּ. 23
 24 וְעַל יְדֵי זֶה "וְאִמְרַתְּ אֲלֵיהֶם": אֲמִירָה – בְּחִינַת 24
 25 'אֲבָא'³⁹, שְׂיָהִיָּה "וְדִבְרֵי אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּפִיךָ". 25
 26 "לְהַקְרִיב לִי בְּמוֹעֵדוֹ": "מוֹעֵד" – לְשׁוֹן "וְנוֹעֲדַתִּי" 26

37. (כָּל יִשְׂרָאֵל בְּנֵי מַלְכִּים הֵם" – שְׁכָת סו, א. בַּמִּשְׁנָה. וְשֵׁם נִסְמָן).

38. (בְּרַאשִׁית רַבָּה מו, ו).

39. (רֵאשִׁי מֵאוּרִי אֹר אוֹת א, קִי צִי"ח).

40. (מֵאוּרִי אֹר אוֹת ק סָעִיף ז).

41. (שְׁמוּאֵל ב' א, כד: "עֲדִי וְהָבֵה עַל לְבוּשְׁכֶךָ").

42. וְעֵינִין מֶה שְׁנִתְבָּאָר בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "אֵלֶּה פְּקוּדֵי" בְּעֵינִין "מִשְׁנַן הַקְּדוּת" (פֶּרֶק ה' וְאֵילָף ד, ג. ה' רִישׁ עֲמוּד א).

וְעֵינִין מֵעֵינִין "אֵת קֶרְבְּנִי" – בְּזִיָּה חֶלֶק א', וְצֵא (דף קס"ד, עֲמוּד ב').
 וּבְמִקְוֶם אַחֵר נִזְכָּר בְּזִיָּה: "נִצַּח וְהוֹד" – עֲלִידָהוּ אֲתָמֵר "אֵת קֶרְבְּנִי" כו". וְעֵינִין שֵׁם בְּבִיאוֹר עַל פֶּסוּק "צִיָּיָה וְרִאִיָּה" בְּסוֹפוֹ (לִקְטָן שִׁיר הַשִּׁירִים כה, ב). דְּנִצַּח וְהוֹד הֵם בְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה כו.

וּמֵעֵינִין "וִיחַ נִיחוּחִי" – בְּפֶרֶשׁה פְּקוּדֵי (דף רל"ט, סוף עֲמוּד א').

וּמֵעֵינִין "לְסַקְרִיב ל" – בְּפֶרֶשׁה שְׁמוֹת (דף כ', עֲמוּד ב').

וּמֵעֵינִין "בְּמוֹעֵדוֹ" – בְּפֶרֶשׁה לָךְ לָךְ (דף פ"ט, עֲמוּד ב'). וְעֵינִין שֵׁם דָּף פ"ח, א'. וּבְפֶרֶשׁת שְׁמוֹת דָּף כ"א. וּבְפֶרֶשׁת פִּנְחָס: דָּף רכ"ד, א'. דָּף רכ"ו, עֲמוּד א'. דָּף ר"מ, עֲמוּד א').

וְעֵינִין בְּמִדְרָשׁ וּקְרִיאַתָּה פֶּרֶשׁה ב'. וּבְמִדְרָשׁ שׁוֹחֲר־טוֹב פֶּרֶשׁה י"ט, מֵעֵינִין "תְּשֻׁמְרוּ לְהַקְרִיב לִי כו" וּבְכָל מְקוֹם שְׁנִאֲמַר 'לִי, אֵינוּ ז' לְעוֹלָם לֹא בְּעוֹלָם הַזֶּה וְלֹא לְעוֹלָם הָבָא". וְעֵינִין מֶה שְׁנִתְבָּאָר מֵעֵינִין זֶה עַל פֶּסוּק "וְאִרְשִׁיתֶךָ לִי כו" וְלֵעִיל בְּמִדְרָשׁ ט, ג).

וְעֵינִין זֶה חֶלֶק א', פֶּרֶשׁה וְיָחִי (דף רמ"ה, סוף עֲמוּד ב'). וְמֶה שְׁנִתְבָּאָר מִזֶּה בְּבִיאוֹר עַל פֶּסוּק "וְנִתְּנָה", וּבְפֶסוּק "שִׁיר הַשִּׁירִים כו".

43. (וְעֵינִין מֶה שְׁנִתְבָּאָר סוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְאִתָּה תִּצְנֶה" (תּוֹרָה אֹר פא, ד)).

44. (וְעֵינִין מֶה שְׁנִתְבָּאָר בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "רֵאשִׁי הַמִּטְוֹת", גְּבִי "לֵאמֹר זֶה תִּצְנֶה" (לִקְטָן פב, א וְאֵילָף פב, ב). וְמֶה שְׁנִתְבָּאָר סוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "מִשָּׁה יְדָבֵר" (תּוֹרָה אֹר טז, א)).

45. (עֵינִין מֶה שְׁנִתְבָּאָר סוֹף דְּבוּר הַמִּתְחִיל "וְאִתָּה תִּצְנֶה" ה"ל, גְּבִי "מֵאֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" (תּוֹרָה אֹר פא, ד; פִּירוּשׁ 'מֵאֵת', הֵיִינוּ מִבְּחִינַת אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה שְׁמֵאֲלָף וְעַד תִּיּוֹ, דְּהֵיִינוּ עַל יְדֵי עֵסֶק הַתּוֹרָה שֶׁל 'בְּנֵי יִשְׂרָאֵל'). וְעֵינִין מֶה שְׁנִתְבָּאָר בְּדִבּוּר הַמִּתְחִיל "וְאִתְּחַנֵּן", גְּבִי "בְּעֵת הַהִיא" (לִקְטָן וְאִתְּחַנֵּן ג, א; פִּירוּשׁ, שְׂיָהִיָּה בְּחִינַת עֲלֻמָּא דְּאֲתַפְּסִיָּא, שְׁהוּא נִקְרָא בְּשֵׁם 'הוֹהִיא' – לְהִיּוֹת בְּגִילּוֹ בְּבָחִינַת 'עַת לְאֲחוּב'). וּבְדִבּוּר הַמִּתְחִיל "וְיִדְעַתָּ הַיּוֹם", גְּבִי "וְאִתְּחַנֵּן אֵת" (לִקְטָן וְאִתְּחַנֵּן ג, א; פִּירוּשׁ 'אֵת' – כִּמּוֹ 'עַת לְאֲחוּב' בְּעֵינִין).

17 יהיה בחינת "פולטת". וכל זה בחינת דבור, שהוא תלמוד-
18 תורה, שעל זה נאמר "את קרבני" ו"תשמרו".
19 ובחינת מחשבה – זו תפלה, על זה נאמר "להקריב לי",
20 המושכת אור איך-סוף שבחכמה, בחינת שבת-קדש.
21 "במועדו" – יום-טוב, ג' מועדים שהם "מקראי קדש",
22 וממשיכים בחינת קדש בתפלת ימי החול (על דרך "חולין
23 שנעשו על טהרת הקדש"⁵¹).
24 ונראה, ד"את קרבני" – זהו יחוד וז"ל. אכן "להקריב לי
25 במועדו" – זהו יחוד אבא-ואימא. והוא כענין מה שנתבאר
26 (לעיל פקודי ד, ג ואילך) על פסוק (פקודי לח, כא) "אלה פקודי המשכן"
27 – יחוד ו"ה"; "משכן העדות" – יחוד י"ה.
28 ונקרא בחינה זו "לי", כי יחוד אבא-ואימא שרשו מעתיק
29 ואין-סוף⁵². ואף על גב שהקרבן עיקרו המושכת מ"ד
30 מן"א, כמו שכתוב ב"אגרת הקדש" סימן כ"ח, מכל מקום הרי
31 כתיב (בראשית ד, דא) "וישע ה' אל הבל" – המושכת ש"ע
32 נהרין⁵³.

1 ועל ידי זה יהיה גם כן "לחמי לאשי": "אשי" – אש-יוד,
2 שהוא בחינת אש שיויר מלמעלה, מבחינת "סובב כל עלמין",
3 להעלות יסוד-האש שבנפשו-הבהמית, בחינת "אשה" – אש-
4 ה⁴⁶, שהמשכה זו דבחינת אש-יוד הוא על ידי "לחמי"
5 – "ישראל מפרנסין"⁴⁷.
6 ורצונו לומר:
7 כי הוא יחוד משפיע-ומקבל, על דרך "ביום חתונתו – זו
8 מתן-תורה"⁴⁸. כי יוד הוא בחינת משפיע – כענין "ביוד נברא
9 העולם-הבא"⁴⁹. וה' – בחינת מקבל – כענין "בה' נברא
10 העולם-הזה". וזהו גם כן ענין "ריח ניחוחי".
11 (או יש לומר: שלהיות "את קרבני", שיהיה האותיות
12 קרובים אלי, זהו על ידי "לחמי לאשי" – כי על ידי האתערותא-
13 דלתתא נמשך בתורה בחינה גבוה יותר. וענין "ריח ניחוחי" –
14 המושכת "קול דממה דקה" שלמעלה מבחינת אש-יוד).
15 ואחר כך צריך להיות "תשמרו" – "שמור זו משנה"⁵⁰,
16 שיהיה נשמר בלב האדם בחינת "לאשי" – אש-יוד (שלא

וענין ב"מאורי אור" אות למ"ד, סעיף כ"א – כמה בחינות שנקרא:
"לחם" ו"לחם משנה". ויש לפרש, דבחינת "אשה" – אש-ה'
נקרא "לחמי לאשי" לבחינת אש-יוד. על דרך מה שכתוב:
"כי אם הלחם אשר הוא אוכל" (וישב ל"ט, ו'). וכן: "קראן לו
יאכל לחם" בפרשת שמות ב', כ').
48. (תענית כו, ב).
49. (מנחות כט, ב).
50. (נסמן לעיל עו, א).
51. (חגיגה יט, ב וישם נסמן).
52. וענין זה: חלק ב' (בשלח ס"ג, ב'), על פסוק (תהלים קל, א)
"ממעמקים קראתיו". ובפרשת תרומה (קל"ד, ב') על פסוק (כה, ב) "ויקחו
לי תרומה".
53. וענין בהרמ"ז ריש פרשת צו: קדש הקדשים – תלת רישין כל
ו"קדש – רישא עילאה. והקדשים הם תריין רישין אחרניין.
וענין מענין "צו" את כל תשמרו להקריב": בגמרא: פרק ד' דתענית,
(כ"ו, א'). פרק ט' דפסחים, צ"ו, א'. וברבות: בראשית (סוף פרק ט"ז),
גבי "לעבדה ולשמרה". תולדות (סוף פרשה ס"ה). פרשה צו (סוף
פרשה פ"ז). אמור (סוף פרשה כ"ז). במדבר (פרשה ז'). נשא פרשה
י"ב (רמ"ו, ג'). סוף פרשה בהעלותך (רס"ה, א'). על פסוק (יא, טז)
"אספה לי". ריש פרשה פינחס, וסוף פרשה. שיר השירים רבה (י"א, ג'),
סוף פסוק א. י' "צווארך בחרוץ". בפתיחתא דאיכה (נ"א, א'), סוף
דבור המתחיל "והמה כאדם עברו ברית". שיר השירים רבה (ל"ה, ב')
סוף פסוק ו. ו' "ראשך עליך ככרמל" (המראי מקומות נעתקו ונתבאר
באור התורה פנחס עמוד א'קו ואילך).

הגילוי להיות סדר ומנים... אלא שבחינת גילוי זה במקורו קודם שבא לידי גילוי
הזמן נקרא 'את' באלף כמו 'את בשרו' – 'את' דתפל לבשרו' כך בחינת גילוי
במקורו הוא דתפל להעולם").
46. (וענין מה שנתבאר: בדבור המתחיל "והיה לכם לציצית" (לעיל מד,
ג ואילך); וסוף דבור המתחיל "כי תצא", גבי "ונתנו ה'" (לקמן תצא לה,
ב).
וענין שם בדבור המתחיל "על כן יאמרו המושלים", כענין "שלהבת
ל"ה" (לעיל חקת טו, ב): שלהבת ל"ה הוא בחינת אהבה רבה הבאה מלמעלה
מבחינת ל"ה כו'. ויינינו שאחר האתערותא דלתתא בביטול היש דנהורא תכלא
שורה ונמשך עליו אהבה רבה כו'. אך גם כד' שיהיה האתערותא דלתתא –
הוא על ידי אתערותא דלעילא בתחלה מלמעלה מבחינת שלהבת ל"ה, שנותן
כח בנפש האלקית לבקר את הנפש הבהמית ולהיות רשפי אש. ומה שנתבאר
בדבור המתחיל "אתם נצבים", כענין (קאתחנן ד, כד): "כי ה' אלקיך אש
אוקלה הוא" (לקמן נצבים מד, ג"ד; פירוש, כטבע האש שמסתלק למעלה על
דרך משל, ואינו יורד ומתפשט... בגילוי אלהותו יתברך בעצמו ובבכודו לא
שיך שום השפעה, לא בגדר ממלא ולא בגדר סובב... ומשם נמשך להיות
לאדם בחינת צעקה בפנימית הלב, למעלה מן הדעת, שלא ליפרד מיוחדו
ואחדותו יתברך, ולהיות לבו בוער כרשפי אש שלהבת). ומה שנתבאר סוף
דבור המתחיל "כי ביום הזה יכפר", כענין (תשא לג, כב): "בנקמת הצור"
(לעיל אחרי ג, ג; פירוש, מבחינת צור עליון, מקור ושרש כל שרשי התהוות.
ושרש ההון"ה הוא בו בהעלם, בכח ולא בפועל; שמבחינת שם הון' – להיות
מהות כל הנמצאים מאין ליש, שהוא בחינת אש אוקלה' הניל. אבל בחינת
הצור הוא – שממנו נמשך ונתהווה בחינת אש אוקלה').
47. (כי הלחם נהפך לדם – בחינת חום ויסוד האש. והיינו
הקרבנות שנקראו "לחמי").

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער - אדמו"ר האמצעי

שערי תשובה

חוזר לקדמותו דהיינו למעלה מעלה בבחי' העצמות
ממש שהוא למעלה גם מבחי' מסירת נפש דבכל נפשך
הנ"ל להיות דמסירת נפש דבכל נפשך הוא בבחי'
הרצון עכ"פ רק שהוא בחי' פנימיות הרצון אבל גם
מהות הרצון אינו רק בחי' המשכה אחת מעצמות
הנפש אע"פ שהיא המשכה עצמית מעצמות הנפש
כידוע אבל אין זה עצמות הנפש ממש רק חלק ממנה
לבד הוא שנמשך ברצון וגם בפנימיות הרצון הזה אין
בו רק חלק קטן כניצוץ הנבדל מן השלהבת כו' שהרי
עצמות הנפש ממש הוא שנק' בעל הרצון שממנה
נמשכו כל הרצונות הפנימיות ג"כ ובאמת אין זה
כדמיון הניצוץ לגבי השלהבת שמהות א' הן עכ"פ רק
שזה בקטנות וזה בגדולות כו' אבל מהות הרצון לגבי
עצם הנפש אין לו דמיון במהות כלל כי הרי אנו רואים
שהרצון הוא בחי' התפעלות שהרי מתפעל ברצון
וחשק לדבר מה וא"כ יש בזה בחי' הרכבה ושינוי כמו
שאנו רואים שמתפעל ברצון לרצות כך ולא כך הרי
יש שינוי שבאופן אחר לא יתפעל ברצון כלל או לדבר
אחר אין לו רצון זה כלל אלא דוקא לדבר זה יש לו
התפעלות הרצון וא"כ רצון זה בא בבחי' הרכבה
שמורכב בדבר מה וכל בחי' מורכב יש בו שינויים
רבים ולפ"ז גם בעיקר המשכת מהות הרצון יש בו ג'
אלה הרכבה ושינוי והתפעלות והא בהא תליא כידוע
וכל זה אינו בעצמו מהות הנפש כלל כי ידוע דעצמות
מהות הנפש פשוטה מושללת מכל בחי' הרכבה ושינוי
והתפעלות כי היא אור פשוט וכאשר תבא לכלל בחי'
התפעלות ברצון שזהו בבחי' מורכב שיפול בו שינוי
ותמורות אין זה מבחי' עצמותה כלל רק שמתצמצמת
בעצמותה ומהותה לבא לבחי' מהות התפעלות הרצון
הזה כו' וד"ל. וזהו הנק' בעל הרצון שממנו מתצמצם
בחי' התפעלות רצונות רבים ואע"פ שנק' מקור כל
הרצונות הבאים בהתפעלות אבל הוא עצמו שנק' בעל
הרצון אינו בגדר בחי' התפעלות הרצון כלל בו רק
עצם פשוט לבד נבדל ממהות הרצון לגמרי וד"ל. וא"כ
הרי מובן בבחי' התפעלות הרצון דבכל נפשך אין זה
עצמות ומהות הנפש ממש רק בחי' המשכה עצמית
שנמשך מעצמות מהות הנפש שהוא פנימיות הרצון
הנק' רצון פשוט שלמעלה מהרכבת השכל והטעם אבל
אין זה ערך לגבי בעל הרצון הפשוט הזה שלמעלה
מבחי' ומהות התפעלות רצון כלל כנ"ל. אך אהבה
דבכל מאדך שהיא בלי גבול כלל היינו בבחי' עצמות
ומהות הנפש ממש שנק' בעל הרצון שלמעלה מבחי'

וביאור הדברים הנה התשובה היא גורמת בחי'
החזרת היחוד פכ"פ דוקא יותר מן הק"ש כו'
שהרי מקרא מפורש נאמר השיבנו ה' אליך ונשובה פי'
השיבנו בתחלה שהיא תשובה ראשונה ואח"כ ונשובה
בחי' תשובה שנית ולכאורה למה צריך לב' תשובות
אך הענין הוא דבחי' תשובה הא' הוא רק כח ההחזרה
מן הריחוק שנתרחקו ופנו עורף וכמ"ש אתה הסיבות
את לבם אחורנית כו' ולזה אמר השיבנו ה' אליך
שהתשובה זאת מאת ה' היא להשיב את הנדח
והמרוחק כמ"ש נדחי ישראל יכנס כו' וזהו אליך כדי
שיפנו בבחי' פנים אליך צריך להשיבם תחלה מן
הריחוק הגדול שנתרחקו ועומדים בבחי' אחוריים כו'
וזהו הנקרא תשובה תתאה כו' וכמ"ש רז"ל בת קול
מכרזת בכל יום שובו בנים שובבים כו' וכרוז זה פועל
התעוררות תשובה בעולם להחזירם מן הריחוק כמו
שאמר שובו בנים שובבים כו' אך אח"כ ונשובה
לעמוד בבחי' פכ"פ שהוא בחי' תשובה עילאה שזהו
בחי' פנימיות הרצון והתשוקה לידבק וליכלל בה' אחד
ותשובה זו באה בכנ"י מצד עצמם כמ"ש ונשובה כו'
והיינו בחי' אהבת בכל מאדך שהיא בלי גבול כו'
ולכך אמרו דבע"ת גדולים מצדיקים גמורים דצד"ג
בבחי' אהבה דבכל נפשך ע"י ההתבוננות דשמע
ישראל כנ"ל הרי בא בחי' גילוי אור א"ס מלמעלה
למטה בשיעור ומדה עכ"פ לפי ערך הכנת הנפש ברצון
דמס"נ אע"פ שהוא למעלה מן השכל כנ"ל מ"מ גם
בחי' הארת פנימית דהויה ע"י העלאת מ"נ זה אשר בא
ג"כ בבחי' רצון העליון שלמעלה מבחי' מחשבה
וחכמה כו' הנה הוא נמשך לפי המדה של המקבל
דהיינו לפי אופן בחי' הפנימיות רצון של המקבל וזהו
הנקרא בחי' אור ישר שנמשך בבחי' המשכה מוגבלת
לפי אופן כלי המקבל כו' משא"כ בחי' אור חוזר
דתשובה שגורם אהבה דבכל מאדך שהיא בלי גבול
כלל והענין הוא כי בחי' התשובה הבאה מעומקא
דלבא ביותר הרי ידוע שזהו בחי' רצון ואהבה ותשוקה
רבה בתגבורת גדולה כ"כ בלב הנק' נקודת הלב עד
אשר לא יכלנו כלי הלב והמוח כלל וזהו הנק' אור
חוזר שמפני שלא יוכל להתיישב בכלי המוח והלב
לעוצם התגבורת בהתפעלות ברצון פנימי כ"כ שאין
בכח המוח והלב להכילו ולהחזיקו אשר ע"כ אור זה
חוזר למעלה דהיינו מה שנשאר האור של הרצון
ואה"ר זאת בבחי' מקיף על המוח והלב וזהו הנק'
מקיף דאור חוזר כידוע וד"ל. והנה בחי' אור חוזר זה

וה"ז ע"ד משל אב ובנו או ב' אוהבים שמחזירים פנים
 זה מזה ומתרחקים מאוד שכאשר יתעורר הבן מרחוק
 וצועק בקול מר עד שנגע לנקודת נפשו על דבר
 הריחוק הזה עד שמואס בחייו כו' הנה אע"פ שעומד
 האב מרחוק בבחי' אב"א עמו מתעורר גם הוא להחזיר
 פניו אליו ונמצא סיבת קירוב פב"פ הזה בא מצד סיבת
 הריחוק של הבן או האוהב ממה שצעק במרירות
 בעוד מרוחק דווקא שאם היה מקורב לא היה לבבו
 במרירו' כלל כו' וכפי אופן המרירות שהיא למעלה
 מהכיל בכלי כו' כך הוא התהוות אופן החזרת פנים
 בבחי' אה"ר שלמעלה מן הכלי שהוא אהבת בכל
 מאדך במשפיע ומקבל כו' ולפ"ז יובן שהתשובה
 שגורמת יחוד דפב"פ מאחר שיש בכחה לעשות חזרת
 פנים בפנים זה מוכרח שהיא למעלה גם מגופו של
 יחוד זה דפב"פ כו' וא"כ הרי בע"ת שגדולי' מצד"ג
 היינו גם מאהבת דבכל מאורך שבצדיקים גמורים
 בק"ש כו' וד"ל. וזהו שהזהיר אמר על בע"ת דמשכי
 ליה לקב"ה בחילא יתיר פי' משכי לי' לקב"ה להיות
 בבחי' אהבה רבה דיחוד פב"פ הנ"ל בחילא יתיר ע"י
 עומקא דלבא שלהם בעוצם המרירות עד יציאת הנפש
 שזהו למעלה גם מבכל מאדך ע"כ נק' חילא יתיר כו'
 (ופי' חילא יתיר היינו בחי' יחידה שבנפש משא"כ בכל
 מאדך אף שהיא בלי גבול היינו רק לגבי כוחות הנפש
 כמו הרצון והשכל כו' שנק' מקיף לגביהם אבל לא
 עצם פנימית הנפש שנק' יחידה שלא נק' מקיף לגבי
 כוחות הנפש כמ"ש במ"א בענין ל"מ דצלם כו') ומ"ש
 השיבנו כו' דמשמע שסיבת החזרת פב"פ בא מלמעלה
 למטה דוקא ולא ע"י התשובה שלמטה כמו גודל
 המרירות על הריחוק כנ"ל הענין הוא דשניהם אמת
 דלעולם אין בכה להחזיר פב"פ אלא מלמעלה גם
 ממקור השפע דמשפיע ומקבל והוא מבחי' הכתר
 מבחי' פנימיות שבו דוקא כי בחי' חיצונית שבו כבר
 מלובש בחו"ב וזו"נ כידוע ובחי' פנימיות הכתר הוא
 בחי' כת"ר שבכת"ר שנק' בזוהר רעוא דכל רעוין (פי'
 מקור כל הרצונות ואין הכוונה בחי' מקור של פנימיות
 הרצון לבד כנ"ל בבחי' בכל נפשך שהוא רצון פשוט
 שלמעלה מן השכל לבד שא"כ לא היה נקרא רעוא
 דכל רעוין שכולל להיות מקור של כל הרצונות גם לכל
 רצונות הפשוטים שלמעלה מן השכל ולא לרצון פשוט
 בפרט הוא מקור מהווה אלא הוא כללות המקור לכל
 הרצונות הפשוטי' ואח"כ מסתעף ממנו דרך פרט
 להיות מקור לרצון פשוט בפרט כו' וזהו פי' רעוא דכל
 רעוין פי' מקור הרצון הכללי של כל הרצונות כו'
 והיינו ענין בעל הרצון שממנו נמשך רצון כללי
 לכללות כל הרצונות כו') ונמצא מובן דגם אהבת בכל
 מאדך שהוא בבחי' עצמות הנפש ממש שלמעלה

רצון לגמרי כנ"ל דהיינו שכל עצמיות הנפש תכלה
 ותכסוף לצאת ולידבק ולא בבחי' רצון לבד וע"כ נק'
 מאדך בלי גבול שאין אהבה רבה כזאת באה מבחי'
 גבול כחות הנפש ברצון וכה"ג אלא בכל בחי' עצמותה
 שהיא היולית בלתי מוגבלת כלל אך הנה בחי'
 התפעלות כל עצמיות הנפש מכל וכל כו' א"א להיות
 כ"א בבחי' א"ח אל העצמות שזהו כאשר לא יכיל כלי
 הנפש להחזיק ההתפעלות כי רב הוא למעלה מצמצום
 כלי כחות הנפש כמו השכל והלב שאז בהכרח שישאר
 ההתפעלות כזאת בבחי' מקיף על השכל והרצון ג"כ
 דהיינו בעצמות הנפש בעל הרצון כו' וזאת המדריגה
 אינו אלא ע"י בעלי תשובה דוקא יותר מע"י צדיקים
 גמורים כנ"ל לפי שבע"ת היה רחוק מאד מאד מאור
 פני מלך חיים כי ע"י עונותיו הרבים נתרחק בתכלית
 הריחוק העצום ולזאת יתמרמר בנפשו ביותר על עוצם
 ריחונו עד אשר תשובתו לה' באה מעומקא דלבא
 ביותר כמו ר"א בן דורדייא שיצאה נשמתו בבכייה כו'
 וכה"ג והוא בחי' תגבורת התשוקה להדבק בה' בכל
 נקודת הלב שלמעלה מהכיל בכלי המוח והלב כלל
 וכלל והיינו מ"ש בזהר דבע"ת משכי לי' לקב"ה
 בחילא יתיר פי' חילא יתיר הוא עוצם הכח החזק
 שבעצמות הנפש שא"א למוח ולב להכילו כלל וזהו
 הנק' בחי' אור חזור והוא מצד בחי' הריחוק שמחמתו
 יתפעל בנקודת הלב אשר אין זה בצדיקי' גמורי'
 שהתפעלות' רק מצד השגתם והתענגם על ה' בתורה
 ותפלה גם בהתפעלות דבכל נפשך בק"ש אין זה בכל
 נקודת עצמות הנפש רק בחי' אור הנמשך מעצמות
 הנפש שהוא הרצון משא"כ תשוקת הבע"ת שהוא
 בבחי' כליון הנפש כמ"ש כלתה נפשי כמו רבי אלעזר
 בן דורדייא הנ"ל וד"ל. וזהו השיבנו ה' אליך ונשובה
 פי' השיבנו ה' זהו בחי' התעוררות תשובה שמעוררים
 מלמעלה שיוחזרו כנ"י בבחי' פב"פ וזהו ונשובה
 מעצמם בבחי' אהבת בכל מאדך כו' ונמצא שגם שהיה
 תחלה בבחי' אב"א בא סיבת ההחזרה בבחי' פב"פ ע"י
 התעוררו' תשובה מלמעלה כמ"ש השיבנו הוי"ה אליך
 כו' ואז ממילא ונשובה וזהו סותר למ"ש למעלה
 דהשיבנו הוא רק תשובה תתאה ומן הריחוק לבד
 ונשובה הוא תשובה עלאה דפב"פ כו' ולכאורה איך
 מתש"ת דהשיבנו מלמעלה יבא סיבת תשובה עלאה
 כו' אך הנה באמת ע"י התשובה מן הריחוק דוקא רק
 כשהוא בעומקא דלבא במרירות עצומה שנוגעת עד
 יציאת הנפש כראב"ד הנ"ל הוא עיקר הכח ועוז שיהיה
 החזרת פב"פ גם אם היה תחלה בבחי' אב"א וזהו
 יתרון מעלת התשובה שיש בכחה להחזיר פב"פ שהוא
 אהבת בכל מאדך הנ"ל לפי שמרירות זו למעלה מהכיל
 בכלי המוח והלב בא מזה אה"ר דבכל מאדך הנ"ל

11 והב' רצון שלמעלה מן השכל והוא בכל נפשך והג'
12 התפעלות עצמות הנפש שלמעלה מבחי' רצון אבל
13 הוא מקור הרצון ונק' בכל מאדך שמקבל דרך פרט
14 מעצמות רעוא דכל רעיון כנ"ל והד' בחי' עצמות
15 דרעוא דכ"ר בחי' מקור למקור הרצון עכ"פ כו' וה"ה
16 בחי' בעל הרצון כשעלה ברצונו הפשוט ההיולי הכללי
17 הנק' רעוא דכ"ר כו' וד"ל) וכמ"כ ע"י בע"ת דמשכי
18 בחילא יתיר כמו זה בכל עצמות הרצון ההיולי מקור
19 כללי לכללות הרצונות מלמטה למעלה כענין מרירות
20 העצומה על הריחוק שלהם כנ"ל ושניהם אמת וד"ל:

חינוך. להבין הפרש שבין תפלה לתורה. סד"ר

1 מבחי' התפעלות רצון פנימי ג"כ עדיין אין מגיע רק
2 בבחי' פרט של רצון הפשוט הכללי הנק' רעוא דכל
3 רעיון כשנעשה מקור פרטי לאה"ר זו דבכל מאדך בלי
4 גבול כו' אבל לא בעצמות מהות רעוא דכל רעיון ממש
5 (כמו בחי' גילוי רעוא דכל רעיון במנחה דשבת כמ"ש
6 ואני תפילתי כו' עת רצון עת פרטי מרצון העצמי
7 הפשוט הזה כו') וגם עצמות דרעוא דכל רעיון הרי נק'
8 בשם רצון רק שהוא רצון של כל הרצונות א"כ הרי גם
9 הוא בטל ונכלל בבעל הרצון עצמו ממש כו' (ונמצא
10 סדר המדרגו' ברצון כך הוא א' רצון שבא מצד השכל

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר ה'צמח צדק'

דרך מצותיך

28 הנפש וכך בחי' מלכותו ית' נמשכת בעולמות להחיותם
29 כי אין מלך בלא עם וז"ס שאמר והי' העולם דברי
30 אלקים חיים ומלך עולם, אבל מ"ש אח"כ בק"ש ה'
31 אחד הוא ההאמנה במהותו ועצמותו ית' שאינו מתלבש
32 בעולמות כהתפשטות הנשמה בגוף הנראה לעין כנ"ל
33 ונק' סובב כולא עלמין ולזאת תאמין ג"כ שהעולם וכל
34 אשר בו בטילים באמת במציאות לגמרי אצלו ית' ואינו
35 כמו הגוף שהוא טפל לנשמה ומ"מ הוא יש בפ"ע לפי
36 שאין התהוות שרש הגוף מנשמתו אלא מטפת אביו
37 ואמו משא"כ השמים והארץ וכל צבאם שכל עצמותם
38 נתהווה מאין המוחלט הם בטילים ממש כאור השמש
39 כשהוא בגוף כדור השמש וז"ס אין עוד שאין אפי' דבר
40 טפל רק לעינינו הסתיר להיות נראה כאילו הם נפרדים
41 כו' וכמ"ש בלק"א ח"ב פ"ו (וע' ספר ראש אמנה פ"ז)
42 ודו"ק שם היטב, וזו האמונה נתייחדה לישראל לבד כי
43 או"ה קרו לי' אלקא דאלקייא כלומר שהוא כח הראשון
44 ומקור האמיתי לכל מיני כחות מוגבלים הנמצאים ממנו
45 ומ"מ מחשיבים העולם ליש ודבר ומחשבים אותו
46 כנשמה לגוף כו' אבל הוא יתעלה המרום ונשגב מזה
47 הודיענו האמת כי ה' אחד ואין עוד ממש כי כל העולם
48 אין ואפס ממש ולא כגוף לנשמה לפי שמהותו ועצמותו
49 ית' מרום מעלה מעלה ואינו מחי' העולמות ע"י
50 התלבשותו בתוכם כנשמה בגוף אלא ע"י שהוא סוכ"ע
51 וכמ"ש במ"א ובלק"א ח"א פמ"ח ומה שמתלבש ממנו
52 בעולמות הוא רק הארה לבד מבחי' דיבור ונק' ממכ"ע
53 וכמש"ל ועי' בלק"א ח"ב ביאר זה לקרב אל השכל
54 בדרכי הראי' והמופת:

1 **ולהבין** הענין יש להקדים תחלה פי' וענין האמונה מה
2 היא שאין הכוונה על ענין שהקב"ה מחי' כל
3 העולמות בלבד כי זה לא יתכן לקרות אמונה כי עיני
4 בשר ג"כ ישיגו זאת ואע"פ שאין רואים בגשמיות ממש
5 ה"ז כאילו רואה בעיני בשר וכמו שא"צ לאמונה על
6 חיות הנפש שבגוף מאחר שרואה בשרו ודמו חיים שהם
7 מצד עצמם כמו דומם ממש ה"ז כאילו רואה בעין ממש
8 חיות הרוחני המתלבש בבשרו להחיותו אעפ"י שלא
9 ראה מהות הנפש ותמונתה וכך כתיב ומבשרי אחזה
10 אלוה (איוב י"ט כו') שכמו שרואה חיות הנפש ע"י
11 חיות בשרו שהוא גוף קטן כך יראה חיות ה' המחי' את
12 העולם שהוא גוף גדול מהארץ לרקיע מהלך ת"ק שנה
13 ועובי הרקיע ובין רקיע כו' שהם מצד עצמיות גופם כמו
14 דומם והם חיים ויש בכא"א חיות כח הצומח בארץ וכח
15 התנועה בגלגלים והיינו ע"י שהקב"ה ממלא כל העולם
16 ומשפיע הכחות בהם ולזה א"צ אמונה כלל וגם חסידי
17 או"ה וחכמיהם משיגים זה, והאמונה שנתייחדה
18 לישראל כדכתיב אנכי ה' אלקיך אשר הוצאתיך מארץ
19 מצרים (שמות כ' ב') כלומר ולזאת תאמין בשלימות
20 מציאותו וכמ"ש הרמב"ם והרמב"ן ז"ל שהיא מצוה
21 באמונה [בס' המצות במ"ע סי' א' ובמל"ת שמנה רמב"ן
22 סי' א' ובס' המדע פ"א מה' יסודי התורה] היא להאמין
23 שמציאותו ית' הוא רם ונשגב למעלה מעלה מבחי' זו
24 שאנו רואים שמחי' את העולם בבחי' כח הפועל
25 שבנפעל כי בחי' זו הוא רק מבחי' דבר ה' ורוח פיו ית'
26 ונק' ממלא כל עלמין ולמשל באדם הדבור בטל לגבי
27 המחשבה והמחשבה לגבי השכל והשכל לגבי עצמיות

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל – תרל"ב

ומברך השנים, וע' בלק"ת בשה"ש בד"ה מה יפו
 פעמין בנעלים ובת"א בד"ה מזוזה מימין, והיינו שכדי
 שיהי' יהי רצון זהו ע"י מט"ט קושר כתרים לקונו
 מתפילותיהם של ישראל, שענין הכתר עושים מאבנים
 טובות, ואותיות התפילה נק' בשם אבנים כנודע ממ"ש
 בס"י שתי אבנים בונות שני בתים, וכשהתפילה היא
 באהוי"ר אז האבנים הם אותיות התפילה הם אבנים
 טובות וראוים לעשות מהם כתר ועטרה, אך מ"מ
 אותיות דבור האדם הוא גשמי זהו"ע שהמלאכים
 מעלים התפילות, כי המלאכים הם רוחנים והדבור
 שלהם היא כערך המח' שלנו, וע"י המלאך המקבל
 התפילה מזדככת התפילה מגשמיות לרוחניות ע"י
 המלאך ההוא, והנה גבוה מעל גבוה עד עולם העליון
 שבו משכן מט"ט והוא קושר כתרים לקונו להיות
 נמשך יהי רצון רצון חדש שירד גשמים וכדומה כו',
 וזהו ענין העלאת מ"ן שע"י התפילה כו'.

ונתתי שלום בארץ

בס"ד, ש"פ בחוקותי, ל"ב

והעלאה והתעוררות זו היא כמשל הנ"ל מציפור
 המדברת שע"י הדבר חידוש מעורר לב
 המלך שיפנה לבקשת ההדיוט, כמו"כ עיקר העלאת
 מ"ן תלוי באתדל"ת של נש"י דוקא המלוכשים בגופים
 הגם שמלאכים עומדים ברום עולם ותמיד מששת ימי
 בראשית בלי הפסק עומדים [באימה] ואומרים ביראה
 קדוש, גם בדעת יותר ידברו, שהשגתם גדולה ועצומה
 ומתענגים על הוי' לאין קץ, משא"כ למטה שיש מח"ז
 רבות הטורדות ומפילות לב האדם, וגם האהבה
 שמעורר חולפת ועוברת ויש לה הפסק כו', אך בשביל
 החידוש שבוזה שהרי כח זה באדם למטה להיות מדבר
 הוא מאכילה ושתי', ומי שאינו אוכל ג' ימים נעשה
 חלוש ואין לו כח הדיבור בשלימות, וכן כמה מניעות
 שתלוי בגשמיות כמו מניעות הקור, דבר זה יקר מאד
 בעיני ה' וכמשל ציפור הנ"ל, לכן ע"ז מעורר ר"ר
 להיות נמשך יהי רצון רצון חדש, שיהי' רופא חולים

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס עץ החיים

ההתלבשות שלה, וכמו שנתבאר ב"אגרת הקדש" על
 מאמר רע"א מהימנא הנ"ל.
 פי הלכות התורה נתלבשו בדברים גשמיים כו',
 "המחליף פרה בחמור", ו"שנים אוחזין בטלית", כן כל
 ההלכות הם בדברים הגשמיים. וכשלומד ההלכות הרי
 הוא עוסק בעניינים גשמיים, יכול להיות בבחינת יש
 ודבר, ויוכל לשפוח על ה' נותן התורה, וישפח שהיא
 חכמתו ורצונו יתברך כו'.
 ואינו דומה כמו תורה שכתב, שנגש בה יותר
 האור האלקי, כי לא נתלבשה בלבושים גשמיים כל פה,
 ובפרט שכל ענין אומר וידבר ה', ויאמר ה', וחותרם
 בכמה פרשיות "אני הוי'".
 אבל בתורה שבעל-פה, לפי שנתלבשה בלבושים

(יא) והנה, כמו שנתבאר לעיל בענין יחודא-תתא
 יחודא-עילא, דביחודא-תתא בהכרח שיהיה גם כן
 בחינת יחודא-עילא, ובאם לא, הוא בחינת "אתר
 דמותא" מצד אחיזת החיצונים, ונופל ממדרגתו רחמנא
 לצלן כו' – כמו כן יובן גם כן הענין בעסק התורה:
 דתורה שבעל-פה נמשלה לתאנה, ותאנה היא עץ
 הדעת פדעת הרשב" במדרש רבה ורבי נחמיה בגמרא,
 ולכאורה נפלא הדבר, איך שייך לומר על תורה שבעל-
 פה שהיא "עץ הדעת" כו'.
 ובאמת מבואר כן ברע"א מהימנא פרשת נשא דף קכד
 עמוד ב, דתורה שבעל פה היא "אילנא דטוב ורע".
 אמנם¹ אין הכוונה על התורה עצמה, שהיא חס
 ושלום בחינת "אילנא דטוב ורע", אלא מצד

1. קלקלת מעשיך, קח חוט ותפור.

2. אמנם כו' ראה גם כן תורת חיים ובראשית נ, בן דבור המתחיל "אלה תולדות נח" פרק יח. – הקצת כבוד קדושת אדמו"ר.

לשמן - על ידי מדתו של יעקב אבינו עליו השלום כו".
ובסוף פרקין:

"לעורר ולהמשיך משם רחמים רבים על כל הנשמות
ועל מקור ננסת ישראל, להעלותן מגלותן ולייחדן
ביחוד העליון אור אין-סוף ברוך-הוא, בבחינת נשיקין
כו', דהיינו, התקשרות דבור האדם ב'דבר ה' - זו
הלכה, וכן מחשבה במחשבה כו'".

וזהו גם כן ענין בירור ועליית ההלכות עצמן
מהלבושים ד"עץ הדעת טוב ורע" כו'.

וכמו שכתוב באגרת הקדש סימן כ"ו על מאמר
הרע"א מהימנא הנ"ל - ד"עיקר עבודת האדם ועיקר
עסק התורה ומצות הוא לברר הניצוצות כו'".

וזה לשונו שם בסוף הענין:

"וכל דברי תורה, ובפרט דבר הלכה היא ניצוץ
מהשכינה, שהיא היא דבר ה', כדאיתא בגמרא: 'דבר
ה' זו הלכה, סוד מלכות דאצילות המלכות לחכמה
דאצילות, ומלובשים במלכות דיצירה, וירדו בקליפת
נוגה בשבירת הפלים. וזהו שאמרו בגמרא: 'כל העוסק
בתורה אמר הקדוש ברוך-הוא מעלה אני עליו כאלו
פדאני ואת בני כו'".

וכל זה הוא בלימוד התורה "לשמה", דהיינו שלומד
באהבה ויראה, ואז עסק תורתו הוא "לשמה", דהיינו,
לקיים רצונו יתברך, ולהעלות את בחינת המלכות,
שהיא היא הדבר הלכה שלומד, שנתלבשה בלבושי
נוגה, וכמו כן להעלות ניצוץ נפשו האלקית, ולהעלותן
ולייחדן ביחודו יתברך כו'.

אבל כאשר לומד תורה בלא אהבה ויראה, וממילא
הלימוד הוא "שלא לשמה", וכמו שכתוב שם בפרק לט,
ואז גם אם אינו "שלא לשמה" ממש, אלא לומד סתם -
"לא יכלא לסלקא ולמיקם כו'", מפני שנדבקים בה
הלבושים ד"עץ הדעת טוב ורע", ונשארת למטה כנ"ל.

קיצור. יתיר קושיתו - כי תורה שבעל-פה, "תאנה", נקראת
"אילנא דטוב ורע" מצד התלבשותה בדברים גשמיים וענינה
לברר בירורים, ולכן "בלא דחילו ורחימו לא יכלא לסלקא" -
גם אם אינה "שלא לשמה" ממש.

גשמיים, הרי הם מעלימים ומסתירים על האור, והוא
מרגיש בלימודו רק הענין הגשמי שעוסק בו והשכל
הגשמי המלובש בו, והוא רחוק מאלקות.

ובפרט שכל ענין תורה שבעל-פה הוא לברר
בירורים, וכמו "רבי יהודה כולחו תנאי בניקין הוה"³,
שמתלבש גם כן בטענות של שקר - לברר האמת מן
השקר, וכן בעניני איסור והיתר - להבדיל בין האסור
אל המותר ובין הטמא אל הטהור כו', הרי שהיא
מתלבשת בלבושים דטוב ורע ממש, ומשום זה נקראת
"אילנא דטוב ורע", לפי שהמברר מתלבש בלבושי
המתברר ונקרא על שם המתברר כו'.

ולכן צריך להיות עסק התורה באהבה ויראה דוקא,
וכמו שכתוב בתיקונים ד"אורייתא בלא דחילו ורחימו
לא פרחא לעילא" ו"לא יכלא לסלקא ולמיקם קדם ה'".
ולכאורה הוא תמוה, מפני מה "לא יכלא לסלקא
ולמיקם" - והלא היא קדושה גמורה, חכמתו ורצונו
יתברך, ואיך "לא יכלא כו"?

אלא שזהו מצד הלבושים בענינים הגשמיים ובעניני
טוב ורע, דכשלומד בלא אהבה ויראה, הנה הלבושים
דטוב ורע הנה נדבקים בתורתו ונגררים אחריה, ומשום
זה "לא יכלא לסלקא כו'" ונשארת למטה כו'. ולזאת
צריך להיות לימוד התורה באהבה ויראה, כמו שכתוב
ב"ספר של בינונים" פרק לט, ואז יהיה לימוד התורה שלו
"לשמה", כמו שנתבאר ב"ספר של בינונים" שם, יענין שם,
היינו למלאות רצונו יתברך, וגם לקשר נפשו ולייחדה
בה' על ידי התורה, וכמו שנתבאר שם סוף פרק ה ופרק מא.

וזה לשונו שם פרק מא:

"וזהו שתקנו בתחלת ברפת השחר כו' ואתה עתיד
כו', לכן מעתה אני מוסרה ומחזירה לך לייחודה
באחדותך. וכמו שכתוב⁵ "אליה ה' נפשי אשא". והיינו
על ידי התקשרות מחשבתו במחשבתך ודיבורי בדיבורך
ובאותיות התורה והתפלה כו'". עד כאן לשונו.

ועל ידי זה הוא מייחד גם כן שורש ומקור נפשו, היינו
בחינת מלכות, לייחודה בה' כו'.

וכמו שכתוב ב"ספר של בינונים" פרק מה:

"עוד יש דרך ישר לפני איש לעסוק בתורה ומצות

ה. תקוני זוהר תקון י דף כה, ב. ראה תנאי פרק לט.

6. תהלים כה, א.

7. שבת קלח, ב.

3. אגרת הקדש סימן כו.

4. ברכות כ, א.

5. תורה בלי יראה ואהבה לא פורחת למעלה ולא יכולה לעלות ולעמד לפני

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

ספר המאמרים – קונטרסים

ירידת הנשמה בגוף – צורך עליה, למדרגה נעלית יותר ממעמדה לפני ירידתה למטה, ע"י קיום תומ"צ בקבלת עול, בכחות ש"השביעו" אותו להתגבר על חומריות הגוף

- 1 **"ברוך הגומל לחיבים טובות שגמלני טוב".** וצריך
2 להבין למה נשתנה נסח ברכה זו מברכת הנס
3 שאומר "ברוך שעשה לי נס", והיה צריך להיות נסח
4 הברכה "ברוך שעשה לי טוב". והנה ידוע דירידת
5 הנשמה בגוף, הגם שהיא ירדה גדולה במאד, הנה
6 ירדה זו צרך עליה, והינו דעל ידי זה שהנשמה ירדה
7 למטה להתלבש בגוף ונפש הבהמית דוקא, ובפרט בזמן
8 הגלות אשר רבו רחמנא לצלן המניעות ועכובים בלמוד
9 התורה וקיום המצוות, ונוסף לזה דאגת וטרדת הפרנסה
10 אשר טרוד ומטרד ביותר, ועם כל זה מתגבר על עצמו
11 בגבורה עצומה ומגביל לו זמן לעסק בתורה ועבודה
12 שבלב זו תפלה, ומקנים את המצוות באמונה טהורה

נפש הבהמית נמשכת בטבעה אחר ענינים גשמיים, יקר וחביב בעיני עצמו, עינו רעה בשל אחרים, וכל השכלותיו – איך להשיג תאוות נפשו

- 26 **ובאור הענין,** דהנה אמרו רבותינו ו"ל (קדושין ל עמוד
27 ב) "יצרו של אדם מתגבר עליו בכל יום
28 ומבקש המיתו, שגאמר צופה רשע לצדיק ומבקש
29 להמיתו, ואלמלא הקדוש ברוך הוא עוזרו אין יכול לו,
30 שגאמר אלקים לא יעזבנו בידו", דהנפש הבהמית הרי
31 טבעו ורגילותו הוא להיות נמשך אחרי הענינים
32 הגשמיים והחמריים, ולכן נקרא בשם "בהמה", דכשם
33 שהבהמה הרי כל ענינה הוא באכילה ושתיה ושאר
34 עניני החמר והגוף, הנה כמו כן הנפש הבהמית שבאדם
35 הרי הוא נמשך רק אל הענינים הגופניים במאכל
36 ובמשקה, וכן בשארי ענינים הטבעיים, דהולך אחרי
37 עיניו לחמד כל טוב גשמי, בתאנה וכבוד, וכמו שכתוב

היצה"ר חושב תמיד רק בתאוותיו, מתחיל מהראיה, ואין מעצור לרוחו ומוריד את האדם מדחי אל דחי

- 51 **ובאור הענין** הוא, דהנה אמרו רבותינו ו"ל "יצר הרע
52 דומה לזכוב ויושב בין שני מפתחי הלב",
53 והינו דהיצר הרע הנה כל עקרו אינו אלא מה שתמיד

(*) נדפס בספר המאמרים קונטרסים ח"א ע' קפג. ובספר המאמרים תרפ"ז ע' רח ואילך.

11 מיבעי אֲשֶׁר אין שום פחד אֱלֹקִים לִנְגַד עֵינָיו כָּלֵל, אֲלֵא
12 שֶׁהוּא כְּתִיב מִשֵּׁשׁ לְטָרֶף וְלִגְזֹל בְּכֶמֶה אָפְנִים שׁוֹנִים
13 בְּשִׁבִּיל לְמִלֵּאת תַּאֲוַת נַפְשׁוֹ, וְכִמּוֹ שָׁאֲנוּ רוֹאִין בְּמוֹחַשׁ
14 בְּאֻנְשִׁים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר רַחֲמָנָא לְצִלָּי נִמְשָׁכִים אַחֲרֵי תַּאֲוַת
15 לָבָם, הָרִי כֹל מִחֻשְׁבוֹתָם דְּבוּרִים וּמַעֲשֵׂיהֶם הוּא רַק
16 בְּהִנּוּגָע לַעֲצָמוֹ בְּלִבָּד – אֵלֶּךְ וּוָאס עַר טְרַאכְט, אֵלֶּךְ
17 וּוָאס עַר רַעַט, אִין אֵלֶּךְ וּוָאס עַר טוֹט, אִין נָאָר דָּאָס
18 וּוָאס עַר ווִיל אִין גְּלוֹסְט, אִין נָאָר דָּאָס וּוָאס אִים אִין
19 גוֹט, דְּכָל זֶה הוּא בָּא מִפְּתוּי הַיָּצֵר הָרַע שְׁמִטִית אֵת
20 הָאָדָם וּמוֹרִידוֹ רַחֲמָנָא לְצִלָּן מִדְּחֵי אֵל דְּחֵי.

העצה נגד היצירה – משכחה לבית המדרש, וע"י לימוד התורה נימוח היצירה. האדם מתעלה וגדול זכותו

39 הוּא מִתְעַסֵּק לְהַרְבִּיץ תּוֹרָה בְּרַבִּים, וְכִמּוֹ שְׁכָתוּב "מִפִּי
40 עוֹלָלִים וַיּוֹנְקִים יִסְדֶּת עוֹז", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "אִין עוֹז
41 אֲלֵא תּוֹרָה", וְכֵן הֵלְלוּ לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְהִינּוּ לְהִתְפַּלֵּל
42 בְּצִבּוּר, וְלִלְמַד שְׁעוֹרֵי הַלְמוּד קֹדֶם וְאַחֵר הַתְּפִלָּה, וּבֵין
43 מִנְחָה לְמַעֲרִיב, וּבִשְׁאָרֵי זְמָנִים הַקְּבוּעִים לְתוֹרָה בְּרַבִּים,
44 בְּכָל מְקוֹם וּמְקוֹם כִּפִּי אֲפָשְׁרִי לָהֶם, דְּעַל יְדֵי זֶה נִמּוּחַ
45 הַיָּצֵר הָרַע, וְכִמּוֹ שָׁאֲנוּ רוֹאִים בְּכֶמֶה בְּנֵי אָדָם הַעוֹסְקִים
46 בְּתוֹרָה בְּכֶמֶה אָפְנִים שׁוֹנִים, הִנֵּה עַל יְדֵי הַתְּעַסְקוּתָם זֹו
47 הָרִי הֵם עוֹמְדִים בְּמַעֲלָה וּמִדְרָגָה עֲלִיּוֹנָה יוֹתֵר, וְאִפְּלוּ
48 מִי שֶׁהוּא בְּעַצְמוֹ אִישׁ פְּשׁוּט, וְאִינוּ יָכוֹל לְלַמֵּד בְּעַצְמוֹ,
49 וְרַק עוֹסֵק לְהַחֲזִיק לְזִמְדֵי תּוֹרָה, הָרִי הוּא מִתְעַלֶּה
50 וּמִתְרוֹמֵם בְּמַעֲמָד וּמַצֵּב נַפְשׁוֹ, וְהֵם הַנִּקְרָאִים "מֵאֲרִי
51 עוֹבְדִין טְבִינ"ה, וְכִמּוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמְקוֹם אַחֵר גְּדֹל זְכוּת
52 הַעוֹסְקִים בְּזֶה, וְכִמּוֹ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (בְּרַכּוֹת ה עמוד א)
53 "הַעוֹסֵק בְּתוֹרָה יִסּוּרִין בְּדִלִין הֵימְנוּ", וּבְ(מַסְכַּת) עֲבוּדָה
54 זֶרָה (יט עמוד ב) אָמְרוּ נִכְסִיו מְצִלִּיחִין.

דוקא בזמן הגלות צריך להתגבר בקיום תומ"צ, כמו בזמן מרדכי ואסתר ומלחמת היוונים. שאלת הנביא מדוע בני יעקב לא נמשכים לתומ"צ בכלות הנפש, בשעה שרואים השגחה פרטית וש"אני לא שנית" – הבטחתו שלא יטוש ה' עמו וגו'

66 אַז דִּיןָא הוּא זְמַן הַתְּקַבְּרוֹת הַעֲבוּדָה בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה
67 וּמַעֲזוֹת, וְכִמּוֹ בְּזִמְנֵי מִדְּרָכֵי וְאִסְתֵּר, אֲשֶׁר הָמָן בִּקֵּשׁ
68 לְשַׁלַּח יָד בִּיהוּדִים, דְּעַר גָּאֻנְצֶער וְעוֹלֵעֵן זַיִינְעֵר אִין
69 גִּעְנוּעֵי לְאָבֵד חַס וְשְׁלוֹם אֵת הַיְּהוּדִים, וְהִינּוּ לַעֲקֹר חַס
70 וְשְׁלוֹם אֵת הַיְּהוּדִים, וְכֵן בְּמִלְחַמַת הַיּוֹנִים שָׁאֲמְרוּ "כְּתָבוּ
71 לָכֶם עַל קֶרֶן הַשּׁוֹר שָׁאִין לָכֶם חֶלֶק בְּאֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל",
72 הִנֵּה אַז דִּיןָא הַתְּקַבְּרוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בִּיתֵּר שָׂאת וּבִיתֵּר עוֹ
73 וְקִימּוֹ אֵת הַתּוֹרָה וּמַעֲזוֹת בְּמִסִּירוֹת נַפְשׁ, וְכִמּוֹ שְׁמִבָּאָר

1 וּבִירוּשָׁלַיִם (בְּרַכּוֹת פ"א ה"ה) אֵיתָא "עֵינָא וְלִבָּא תְּרִי
2 סְרִסוּרָא דְחֻשְׁטָא"ב, וְהִתְחַלְלָה הִיא מִהֲרָאִיהָ דְּיוֹקָא,
3 וְכִמּוֹ אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (סוֹטָה ח עמוד א) "אִין יָצֵר הָרַע
4 שׁוֹלֵט אֲלֵא בְּמָה שְׁעֵינֵינוּ רוֹאוֹת", וְעַל יְדֵי הֲרָאִיהָ בָּא
5 לְיַדִּי הֲרֵהוּר הַלֵּב וְהוֹלֵךְ בְּשִׁרְיוֹת לְבוֹ, וְהִסְכָּה הַעֲקָרִית
6 הִיא אֶהְבֵּת עַצְמוֹ מִה שֶׁהוּא יָקָר וְחִבִּיב בְּעֵינֵי עַצְמוֹ
7 בְּמֵאֵד, וּמִשּׁוּם זֶה הָרִי אִין לוֹ שׁוּם הִגְבָּלָה וּמַעֲצוֹר
8 לְרוּחוֹ כָּלֵל – וּוִיילֵעַ עַר הָאֵט זִיף זַיִיעֵר לִיב, אִין עַר
9 אִין זַיִיעֵר טַיִיעֵר בָּא זִיף, גִּיט עַר זִיף זַיִיעֵר נָאָף, אִין עַר
10 צוֹ לֵאזֵט דִּי הָאָרֶץ בְּלִי שְׁעוֹר כָּלֵל וְעוֹבֵר כָּל גְּבוּל, דְּלֵא

23 וְהִנֵּה עֵצָה הַיְּעוּצָה לְזֶה אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל (קְדוּשִׁין ל
24 עמוד ב) "בְּרָאֲתִי יָצֵר הָרַע בְּרָאֲתִי לוֹ תּוֹרָה
25 תְּבַלִּין, וְאִם אֲתָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה אִין אֲתָם נִמְסְרִים בְּיָדוֹ
26 כו', אִם פִּגְעַת בְּךָ מִגְּזֵל זֶה (יָצֵר הָרַע מִתְּגַרָּה בְּךָ, רַש"י)
27 מִשְׁכַּחַי לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, אִם אָכֵן הוּא נִמּוּחַ, וְאִם בְּרוּז
28 הוּא מִתְּפֹצֵץ", דְּהַיָּצֵר הָרַע יֵשׁ בּוֹ כְּמָה מִדְּרָגוֹת, יֵשׁ מִי
29 אֲשֶׁר לְבוֹ רַחֲמָנָא לְצִלָּן כְּאָכֵן, יֵשׁ מִי אֲשֶׁר לְבוֹ ר"ל
30 בְּכַוְנָה, וְהִינּוּ אֲשֶׁר כָּל כֶּף פּוֹעֵל הַיָּצֵר הָרַע עַל הָאָדָם
31 אֲשֶׁר נִעְשָׂה כְּדוֹמָם, וְכִשְׁם שְׁהוֹמָם אִינוּ כְּלִי לְקַבֵּל
32 אִיזָה שְׂכָל לְפִי שָׁאֲנוּ מִמֵּהוּתוֹ וְעִרְכּוֹ כָּלֵל, כֵּן הָאָדָם
33 הַהוּא אִינוּ בְּעִרְכּוֹ לְהִתְפַּעֵל מִעֲנֵן אֱלֹקִי, עַר אִין רַחֲמָנָא
34 לְצִלָּן וּוִיא א פֶּאָר שְׁטִינְעֶרְטֶער, אַז עַר פִּילֵט נִיִּיט קִיין
35 חַיּוֹת אִיין תּוֹרָה וּמַעֲזוֹת, וְהַעֲצָה לְזֶה הוּא תּוֹרָה וְהַלּוּף
36 לְבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְזֶהוּ "וְאִם אֲתָם עוֹסְקִים בְּתוֹרָה" וכו',
37 דְּעֵנִן הַעֲסֵק הוּא לְבַד זֹאת שְׁלּוּמָד בְּעַצְמוֹ (וְאִם אִינוּ
38 יָכוֹל לְלַמֵּד בְּעַצְמוֹ שׁוּמַע מִפִּי אַחֲרִים הַלּוּמְדִים בְּרַבִּים) הִנֵּה

58 וְהִנֵּה בְּעֵת מִתֵּן תּוֹרָה, הִנֵּה כָּל יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ בָּאוֹתוֹ
59 מִעֲמֵד מְלָכִשִׁים בְּגוֹף, וְכָל נִשְׁמוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר
60 יִתְלַבְּשׁוּ בְּגוֹף עַד בִּיאַת מְשִׁיחַ בְּמִהְרָה בְּיַמֵּינוּ אָמֵן, הָרִי
61 כְּלָנוּ פֶּאִישׁ אַחֵד, קְבִלְנוּ עֲלֵינוּ, עַל בְּנֵינוּ וּבְנֵי בְּנֵינוּ,
62 לְקַיֵּם אֵת הַתּוֹרָה וְהַמִּצְוֹת, וּכְתִיב "קִימּוֹ וְקַבְּלוּ
63 הַיְּהוּדִים", וְאָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז"ל "קִימּוֹ מִה שְׁקַבְּלוּ כְּבָר",
64 וְהִינּוּ דְבִזְמַן הַגְּלוּת, אֲשֶׁר אַז הִנֵּה הַמִּנְיָעוֹת וְעַמּוּבִים עַל
65 לְמוּד הַתּוֹרָה וְקִיּוֹם הַמִּצְוֹת הִמָּה חַס וְשְׁלוֹם בִּיתֵּר, הִנֵּה

נמשכים אחרי התורה והמצוה בכללות הנפש, כי האמת
הוא פאשר רואים השגחה פרטית בגלוי, היו צריכים
להיות מסור ונתון אל ההתעסקות בתורה ועבודה, ואם
מפגי סבות שונות אינו עדין כפי אמתת כחו ויכולתו, הנה
מעוררים אותו מלמעלה ומצילים אותו, וזהו "שגמלני
טוב", וכמאמר "אין טוב אלא תורה", והינו שיתחזק
בעבודתו בתורה ותפלה ביתר שאת ויתר עז.

[יום] ד' [פרשת] פינחס י"ג תמוז, [תרפ"ז], קאסטראמא

במקום אחר. דהנה פתיב "אני הוי' לא שניתי ואתם בני
יעקב לא כליתם", פרוש שהנביא מתמיה ואומר
לישראל הלא אתם רואים כי הוא יתברך אינו משנה
הקטחתו שהבטיח כי לא יטש הוי' עמו ונחלתו לא יעזב,
וכל אחד ואחד רואה השגחה פרטית במוחש, וכמאמר
"כבשה אחת בין שבעים זאבים והיא משתמרת", אם כן
למה אתם בני יעקב לא כליתם, פרוש מדוע אין אתם

ספר השיחות - ה'תש"ב-תש"ג בלה"ק

הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק שמע אימרה זו
מה"צמח צדק" כשהיה בגיל חמש שנים, והוא לא
הבין את הדברים. מאוחר יותר כשמלאו להוד כ"ק
אאמו"ר הרה"ק עשרים וחמש שנים כבר הבין את
פחדו של משה רבנו עליו השלום, על-דרך מה
שמדובר על ההפרש בין כעבד לפני המלך לבין כשר
לפני המלך.

כיום אין השמחה של אנשים פשוטים וכן אין
הפחד של משה רבנו עליו השלום.

ג. בשנים תרנ"א-נ"ג היה הסדר בליובאוויטש,
שאחרי פסח היו מתחילים בעריכת הבראה
שהתבטאה בכך, שהיו יוצאים למרפסת שלפני הבית
ושואפים אויר צח. בכלל היה הוד כ"ק אדמו"ר
הרה"ק עסוק אז מאד בעבודה, היה מתפלל כל יום
באריכות עד לשעה חמש בערב.

פעם אחת, בשעת מסיבות ה"הבראה" היו נוכחים
מלמדי ר' ניסן, ר' שלמה חיים שו"ב ועוד מישהו
מהחסידים, גם אני הייתי נוכח. ר' ניסן מלמד היה
חתן אצל ר' פסח מלמד, בנו של ר' אברהם מלמד,
שהיה מחסידי רבנו הזקן. אביו של ר' אברהם היה
מהבעלי בתים הליובאוויטשים כשרבנו הזקן למד
בקטנותו בליובאוויטש אצל המגיד הליובאוויטשי
הרה"ח ר' ישכר דוב מקאבילניק.

ר' ניסן סיפר בשם חותנו ר' פסח מה ששמע
מאביו ר' אברהם, שחסידי רבנו הזקן היו סופרים
תמיד, - הדבר מצא חן בעיני הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק שאמר על כך:

"זהו ענין העבודה. השעות צריכות להיות
ספורות, אז הימים ספורים, שזהו ענין מאמר רז"ל:
מצות למימי יומי ומצוה למימי שבועי. כשעובר יום,

א. בליל ראשון של חג השבועות תרנ"ו
בליובאוויטש אמר הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק המאמר
ד"ה ועשית חג שבועות. הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק
החל לומר את המאמר זמן רב לפני הדלקת הנרות,
והמאמר ארך שעתיים וחצי.

- היה זה בתחילת בואו של הרש"פ זלמנוב
לליובאוויטש, הוא בא באותה שנה אחרי פסח
ובשבועות כבר ניסה לחזור על המאמר בפני הקהל -
תפלת ערבית התפלל אז הוד כ"ק אאמו"ר
הרה"ק בחדרו. בדרך כלל היתה תפלת ערבית בחג
השבועות אצל הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק כמו בלילה
הראשון של ראש השנה - באריכות ובדביקות גדולה
- אלא שלא ידעו מכך.

באותה סעודת חג נכח הרה"ח ר' ברוך שניאור
נ"ע. והעיר להוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: היום היה לנו
תמימות בדרך ממילא, המאמר ארך זמן רב, לאחר
מכן תפלת ערבית, הרי שהיה כבר ממילא תמימות.
ענה לו הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק: חסידים אינם
מחזיקים מ"דיעבד" ומ"בדרך ממילא", גם כשזה בא
על ידי חסידות. תמימות אמיתית באה על ידי עבודה
ויגיעה. יש לעמול על תמימות, ומה שבא בדרך
ממילא איננה תמימות - זה באשר לתמימות בזמן,
יש גם תמימות במקום והעולה על כולנה תמימות
בנפש, כלומר, שיהיה מוח שליט על הלב בתמימות
של ב' לבבות.

ב. כתוב במדרש, בשעה שאמר משה רבנו עליו
השלום לבני ישראל, שהקב"ה יתן להם את התורה,
הם היו שמחים מאד. ואילו משה רבנו עליו השלום
בעצמו היה אחוז פחד גדול. הפחד נבע מחששו אם
תהיה לו קבלת העול לקבלת התורה כמו איש פשוט.

18 הזרוע. בכשרות התפילין לא מדקדקים, יוצאים ידי
19 חובה בבדיקת התפילין אחת לשלש שנים ואינם
20 מהדרים שיהיו בכשרות.
21 אשמים אנחנו, שיצרנו את החור, לאו עכברא גנב
22 אלא חורא גנב², כשלא לומדים, לא מתפללים ולא
23 מתוועדים כראוי - נוצר חלל, וקפצו לשם עכברים
24 ורמשים.
25 צריך פשוט לעשות תשובה. מה שואלים אם
26 ללמוד מאמרי השכלה או מאמרי עבודה - צריכים
27 פשוט לעשות תשובה. לא צריך להיות לא בדיעבד
28 ולא בדרך ממילא, ואם קורה אי פעם ענין של
29 בדיעבד, יש להצטער ולכאוב ולתקן את הדיעבד,
30 וזאת בינו לבין עצמו, אף אחד אינו צריך לדעת מכך,
31 בפני הזולת עליו להראות שמחה.
32 למלא את החלל - החור - זהו על ידי עבודה
33 ויראת שמים.

1 יש לדעת מה פעלו באותו יום ומה יש עוד לעשות,
2 וכאשר יש לאדם "יום", הרי כשעוברים שבעה ימים
3 - יש לו שבוע. בכלל יש להשתדל שהמחר יהיה יפה
4 יותר מהיום.
5 ד. בזמן האחרון מתביישים. לא צריכים
6 להתבייש, בפני מי מתביישים - בפני מוט הלבוש
7 מכנסיים.
8 ה. בזמן האחרון הובילו את הקרון החסידי
9 לרחוב, ממילא קפצו עליו שקצים ועכברים וגם הם
10 מביעים דעה אודות חסידות, מהי חסידות ואין עליה
11 להיראות. כאלה שרחוקים לגמרי מחסידים, אינם
12 מניחים תפילין, מביעים דיעות וכותבים אודות
13 חסידות, ואפשר הדבר שכתבו זאת בשבת.
14 קשה מאד לדבר, אך האמת צריכה להיאמר. על
15 קרון החסידות קופצים כאלה שאין להם כל יחס
16 אליה. הם לומדים "לקוטי תורה", אך ה"לקוטי
17 תורה" אינו רוצה בהם. נטפלים לחסידות בכוח

ליל א' דחג השבועות

(2 גיטין מה, א.

אגרות קודש

[כ"ג תמוז, תרצ"ה]

שלום וברכה!

עוד טרם קבלתי מענה מאתו על מכתבי העבר, בטח
אקבל ימים אלו.

באחד ממכתביי כתבתי להאחיות טשערניאק אשר
אודות אמם תי' החולנית, ישלח השי"ת רפואה, יפנו
להד"ר גערזאן - וכתבתי להן אשר האדרעס של הד"ר
גערזאן יבקשו ממר הארנשטיין שי', ולא כתבתי להם
שהוא חתני שליט"א - וקבלתי מענה, כפי האמור במכ"ו
המסוג"פ, אשר מזה יראה כי אחת האחיות - שתייהן
חותמות באות ל' ע"כ אינני יודע מי מהן - חושבת כי
הד"ר גערזאן איננו כעת בפאריז, והשני יודעת כי הד"ר
גערזאן לא רצה גם לשמוע - מפני מה לא אבין זאת, הלא
עליו הי' לראות את החולה.

והנני מבקש את ידידי כי יבקש את כבוד חתני הרב
רמ"מ שי' שניאורסאהן, כי יואיל נא לברר את זאת אצל
ד"ר גערזאן מדוע לא חפץ לבקרה, ואפשר יעזרהו
השי"ת למצא לה מרפא, והטעם שהנני מבקש את ידידי

ואינני כותב ישר לכבוד חתני הרב רמ"מ שי', באשר יודע
הוא הפרטים ע"י ידידנו רי"ל שי' עבר, ולכתוב כל
הפרטים כבד לי.

כעת עניתי להאחיות, כי על ידי ידידי ידעו האדרעס
של הד"ר דינקין ואז יקראו אותו ויטייבו אתו, ובזה
הנני לבקש את ידידי א' אשר ידבר עם הד"ר דינקין
ויבקשהו כי יעשה חסד את האחיות - הד"ר דינקין
בהיותו בברלין הי' מפורסם בעדינות לבבו, ובטח כי גם
בפאריז קנה לו שם טוב, כי הוא ראוי לזה - ויבקר את
אמן תי' החולה, והשי"ת ירחם וישלח לה רפואה,
ב' מדי דברו עם הד"ר דינקין יואיל נא לפרוש גיני
בשלומו, וכי הנני [חפץ] לדעת איך הסתדר ושלום ב"ב
יחיו, ויגיד לו ברכתי כי יצליחהו השי"ת, ומלאכי החיים
והרפואה ילוהו על דרכו להמציא רפואה לחולי בשר ורוח.

דרוש לי לדעת שמו ושם אביו של ס. פאליאק
והאדרעס שלו בדיוק, ובבקשה להודיעני.

ידידו הדו"ש.

אג"ק מוהריי"צ כרך יז

פרשת פינחס

כה וידבר יהוה אל־משה לאמר: **א** פִּינָחַם בֶּן־אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן הַשֵּׁיב אֶת־חֲמַתִּי מֵעַל בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּקָּנָאוֹ אֶת־קִנְאָתִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־כִלִּיתִי אֶת־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בַּקָּנְאָתִי: **ב** לֹכֵן אָמַר הִנְנִי נֹתֵן לְךָ אֶת־בְּרִיתִי שְׁלוֹם: **ג** וְהָיְתָה לְךָ וּלְוָרְעֶיךָ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֵנֶת עוֹלָם תַּחַת אֲשֶׁר קָנָא לְאַלְהֵיו וַיִּכְפֹּר עַל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: **ד** וְשֵׁם אִישׁ יִשְׂרָאֵל הַמָּכָה אֲשֶׁר הִכָּה אֶת־הַמְּדִינִית וּמְרִי בֶן־סָלֹא נָשִׂיא בֵּית־אָב לְשִׁמְעוֹנִי: **ה** וְשֵׁם הָאִשָּׁה הַמָּכָה הַמְּדִינִית כּוֹזִי בַת־צֹר רֹאשׁ אֲמוֹת בֵּית־אָב בַּמִּדְיָן הוּא: **ו** פֶּתַח יִשְׂרָאֵל ^ז וַיִּדְבֹּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: **ז** צֹרֹר אֶת־הַמְּדִינִים וְהַכִּיתֶם אוֹתָם: **ח** כִּי צָרְרִים הֵם לָכֶם בְּגִבְלֵיהֶם אֲשֶׁר־נִפְּלוּ לָכֶם עַל־דְּבַר פְּעֹר וְעַל־דְּבַר כּוֹזִי בַת־נְשִׂיא מִדְיָן אֲחֵתָם הַמָּכָה בְּיוֹם־הַמִּגְפָּה עַל־דְּבַר פְּעֹר: **ט** וַיְהִי אַחֲרֵי הַמִּגְפָּה **פ** פֶּסַח כַּאֲמַצַּע פֶּסַח וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל אֱלֶעָזָר בֶּן־אֶהֱרֹן הַכֹּהֵן לֵאמֹר: **ז** שְׂאוּ אֶת־רֹאשׁ **א** כָּל־עֵדֶת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה לְבֵית אֲבֹתָם כְּלִי־צֶאֱצָא צִבָּא בְּיִשְׂרָאֵל: **ב** וַיִּדְבֹּר מֹשֶׁה וְאַלֶּעָזָר הַכֹּהֵן אֹתָם בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל־יַרְדֵּן יַרְחוֹ לֵאמֹר: **ו** מִבֶּן עֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה כָּאִשֶּׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִצִּיאִים מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם:

~ נקודות משיחות קודש ~ (קוטי שיחות יח עמ' 327)

שאו את ראש כל עדת בני ישראל (כו, ב)

"משל לרועה שנכנסו זאבים לתוך עדרו" (רש"י). ובקריש פרשת תשא, לגבי חטא העגל, נקט "לצאן". שגפול בה דבר. ויש לומר, ששם היה משה בקר ולא היה אשם בתוצאות, ולכן נקט "דבר", שאין הרועה אשם בזה. אך כאן נתעלמה ממנו הלכה, והמגפה נעצרה רק בשהרג פנחס את זמרי, והיה יכול לחשב שבגללו נמשכה המגפה מעט; לכן נקט דבר שהרועה אשם בו - "זאבים".

שני הִרְאוּבֵן בְּכוֹר יִשְׂרָאֵל בְּנֵי רְאוּבֵן חֲנוּךְ מִשְׁפַּחַת הַחֲנֹכִי לִפְלֹא מִשְׁפַּחַת הַפְּלֹאִי: **ו** לַחֲצֹרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצֹרֹנִי לְכַרְמִי מִשְׁפַּחַת הַכַּרְמִי: **ו** אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הָרְאוּבֵנִי וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וָאַרְבָּעִים אֶלֶף וּשְׁבַע מֵאוֹת וּשְׁלֹשִׁים: **ח** וּבְנֵי פְלֹא אֱלִיאָב: **ט** וּבְנֵי אֱלִיאָב נְמוּאֵל וְדָתָן וְאַבִּירָם הוּא־דָתָן וְאַבִּירָם כְּתִיב קְרָאִי קְרִי קְרִיאִי הָעֵדָה אֲשֶׁר הִצּוּ עַל־מֹשֶׁה וְעַל־אֶהֱרֹן בְּעֵדֶת־קָרַח בְּהִצָּתָם עַל־יְהוָה: **י** וּתְפַתַּח הָאָרֶץ אֶת־פִּיהָ וּתִבְלַע אֹתָם וְאֶת־קָרַח בְּמֹות הָעֵדָה בְּאֲכָל הָאִשׁ אֶת חֲמִשִּׁים וּמֵאֹתִים אִישׁ וַיְהִיו לָנֶם: **יא** וּבְנֵי־קָרַח לֹא־מָתוּ: **יב** בְּנֵי שִׁמְעוֹן לְמִשְׁפַּחַתָּם לְנְמוּאֵל מִשְׁפַּחַת הַנְּמוּאֵלִי לִימִין מִשְׁפַּחַת הַיִּמִּינִי לִיכֹן מִשְׁפַּחַת הַיִּכִּינִי: **יג** לְזָרַח מִשְׁפַּחַת הַזָּרַחִי לְשָׁאוּל מִשְׁפַּחַת הַשָּׁאוּלִי: **יד** אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְעוֹנִי שְׁנַיִם וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וּמֵאֹתִים: **טו** בְּנֵי גֵרֹן לְמִשְׁפַּחַתָּם לְצַפֹּן מִשְׁפַּחַת הַצַּפֹּנִי לַחֲנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲנִי לְשׁוֹנִי מִשְׁפַּחַת הַשׁוֹנִי: **טז** לְאֹזִי מִשְׁפַּחַת הָאֹזִי לְעָרִי מִשְׁפַּחַת הָעָרִי: **יז** לְאֶרְדֹּד מִשְׁפַּחַת הָאֶרְדֹּדִי לְאַרְאֵלִי מִשְׁפַּחַת הָאֶרְאֵלִי: **יח** אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־גֵרֹן לְפְקֻדֵיהֶם אַרְבָּעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: **יט** בְּנֵי יְהוּדָה עֵר וְאוֹנָן וַיָּמָת עֵר וְאוֹנָן בְּאֶרֶץ כְּנָעַן: **כ** וַיְהִיו בְּנֵי־יְהוּדָה לְמִשְׁפַּחַתָּם לְשֹׁלָה מִשְׁפַּחַת הַשֹּׁלָלִי לְפָרֶץ מִשְׁפַּחַת הַפָּרֶץ לְזָרַח מִשְׁפַּחַת הַזָּרַחִי: **כא** וַיְהִיו בְּנֵי־פָרֶץ לַחֲצֹרֹן מִשְׁפַּחַת הַחֲצֹרֹנִי לַחֲמוּל מִשְׁפַּחַת הַחֲמוּלִי: **כב** אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת יְהוּדָה לְפְקֻדֵיהֶם שִׁשָּׁה וּשְׁבַעִים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: **כג** בְּנֵי יִשְׁשַׁכָּר לְמִשְׁפַּחַתָּם תוֹלַע מִשְׁפַּחַת הַתּוֹלָעִי לְפֹזֶה מִשְׁפַּחַת הַפּוֹזִי: **כד** לְיִשׁוּב מִשְׁפַּחַת הַיִּשְׁבִּי לְשִׁמְרֹן מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְרֹנִי: **כה** אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת

יִשְׁכַּר לַפְקָדִיהֶם אַרְבַּעַה וְשָׁשִׁים אֶלֶף וּשְׁלֹשׁ
מֵאוֹת: ^ס בְּנֵי זְבוּלֹן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְסֹרֵד
מִשְׁפַּחַת הַפָּרְדֵי לְאֵלֹן מִשְׁפַּחַת הָאֵלֶּנִּי לִיְחִיאל
מִשְׁפַּחַת הַיְּחִיאלִי: ^ט אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַזְּבוּלֹנִי
לַפְקָדִיהֶם שָׁשִׁים אֶלֶף וַחֲמִשׁ מֵאוֹת: ^ס בְּנֵי
יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם: ^ט בְּנֵי מְנַשֶּׁה
לְמַכִּיר מִשְׁפַּחַת הַמַּכִּירִי וּמַכִּיר הוֹלִיד אֶת־גִּלְעָד
לְגִלְעָד מִשְׁפַּחַת הַגִּלְעָדִי: ^י אֵלֶּה בְּנֵי גִלְעָד
אִיעָזֵר מִשְׁפַּחַת הָאִיעָזָרִי לְחֵלֶק מִשְׁפַּחַת
הַחֲלָקִי: ^{יא} וְאַשְׁרֵיאל מִשְׁפַּחַת הָאֲשֵׁרִיאֵלִי וְשֹׁכֶם
מִשְׁפַּחַת הַשֹּׁכֵמִי: ^{יב} וְשִׁמְדָּע מִשְׁפַּחַת הַשִּׁמְדִּיעִי
וְחֹפֵר מִשְׁפַּחַת הַחֹפְרִי: ^{יג} וְצִלְפָּחַד בֶּן־חֹפֵר לֹא־
הָיוּ לוֹ בָּנִים כִּי אִם־בָּנוֹת וְשֵׁם בָּנוֹת צִלְפָּחַד
מַחֲלָה וְנַעֲמָה חַגִּלָּה מַלְכָּה וְתַרְזֵה: ^{יד} אֵלֶּה
מִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה וּפְקָדֵיהֶם שָׁשִׁים וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף
וְשֶׁבַע מֵאוֹת: ^{טו} אֵלֶּה בְּנֵי־אֶפְרַיִם לְמִשְׁפַּחְתָּם
לְשׁוּתָלַח מִשְׁפַּחַת הַשְּׁתָלַחִי לְבָכָר מִשְׁפַּחַת
הַבִּכְרִי לְתַחַן מִשְׁפַּחַת הַתַּחְנִי: ^{טז} וְאֵלֶּה בְּנֵי
שׁוּתָלַח לְעָרֹן מִשְׁפַּחַת הָעָרֹנִי: ^{יז} אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת
בְּנֵי־אֶפְרַיִם לַפְקָדִיהֶם שָׁשִׁים וְשָׁלֹשִׁים אֶלֶף
וַחֲמִשׁ מֵאוֹת אֵלֶּה בְּנֵי־יוֹסֵף לְמִשְׁפַּחְתָּם: ^{יח}
^{יח} בְּנֵי בְנִימֵן לְמִשְׁפַּחְתָּם לְבָלַע מִשְׁפַּחַת הַבְּלָעִי
לְאַשְׁבֵּל מִשְׁפַּחַת הָאֲשֻּׁבְלִי לְאַחִירָם מִשְׁפַּחַת
הָאַחִירָמִי: ^{יט} לְשׁוּפָאִם מִשְׁפַּחַת הַשׁוּפָאִמִי לְחוּפָם
מִשְׁפַּחַת הַחוּפָאִמִי: ^כ וַיְהִיו בְּנֵי־בָלַע אֶרֶד וְנַעֲמָן
מִשְׁפַּחַת הָאֶרֶדִי לְנַעֲמָן מִשְׁפַּחַת הַנַּעֲמָמִי: ^{כא} אֵלֶּה
בְּנֵי־בְנִימֵן לְמִשְׁפַּחְתָּם וּפְקָדֵיהֶם חֲמִשָּׁה
וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְשָׁשׁ מֵאוֹת: ^{כב} אֵלֶּה בְּנֵי־דָן
לְמִשְׁפַּחְתָּם לְשׁוּחָם מִשְׁפַּחַת הַשׁוּחָמִי אֵלֶּה
מִשְׁפַּחַת דָּן לְמִשְׁפַּחְתָּם: ^{כג} כָּל־מִשְׁפַּחַת
הַשׁוּחָמִי לַפְקָדִיהֶם אַרְבַּעַה וְשָׁשִׁים אֶלֶף וְאַרְבַּעַ
מֵאוֹת: ^{כד} בְּנֵי אֲשֵׁר לְמִשְׁפַּחְתָּם לְיִמְנָה

מִשְׁפַּחַת הַיִּמְנָה לְיִשָּׁי מִשְׁפַּחַת הַיִּשָּׁי לְבִרְיָעָה
מִשְׁפַּחַת הַבִּרְיָעִי: ^{כה} לְבְנֵי בִרְיָעָה לְחָבֵר
מִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרִי לְמַלְכִּיאל מִשְׁפַּחַת הַמַּלְכִּיאֵלִי:
^{כו} וְשֵׁם בֶּת־אֲשֵׁר שָׂרָח: ^{כז} אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת בְּנֵי־
אֲשֵׁר לַפְקָדִיהֶם שְׁלֹשָׁה וַחֲמִשִּׁים אֶלֶף וְאַרְבַּעַ
מֵאוֹת: ^{כח} בְּנֵי נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְיִחִצְבָּאל
מִשְׁפַּחַת הַיְּחִצְבָּאֵלִי לְגֹנִי מִשְׁפַּחַת הַגֹּנִי:
^{כט} לְיִצָּר מִשְׁפַּחַת הַיִּצְרִי לְשֵׁלָם מִשְׁפַּחַת
הַשְּׁלָמִי: ^ל אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת נַפְתָּלִי לְמִשְׁפַּחְתָּם
וּפְקָדֵיהֶם חֲמִשָּׁה וְאַרְבָּעִים אֶלֶף וְאַרְבַּעַ מֵאוֹת:
^{לא} אֵלֶּה פְּקוּדֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שְׁש־מֵאוֹת אֶלֶף
וְאַלֶּף שֶׁבַע מֵאוֹת וְשָׁלֹשִׁים: ^פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (שיחות ש"פ פנחס תשמ"ו)

צָרוּר אֶת הַמְּדִינִים וְהַפִּיתָם אוֹתָם (כה, יז)

וְהִקְשָׁה בְּאוֹר הַחַיִּים הַקָּדוֹשׁ, "לָמָּה כָּפַל צָרוּר
וְהַפִּיתָם". וְיֵשׁ לוֹמַר, שְׁש־י אֵינִי צָרוּר לְבָאֵר כָּפַל זֶה, שֶׁפֶן
צָרוּר הֵינִי "לְאַיֵּב אוֹתָם" (רש"י), וְיִפֶּן חֲמֵשׁ לְמַקְרָא מִבֵּין
מַעֲצָמוֹ שֶׁהִכָּאָה, שְׂכוּלָל גַּם הִכָּאָה לְפִי חֶרֶב, תְּמוּנָה יוֹתֵר
מִשְׁנֵאָה בְּלִבָּד. וּבִפְרָט פְּשִׁילֵּמֶד בְּפִרְשַׁת דְּבָרִים "אֵל תֵּצֵר אֶת
מוֹאֵב (הַשְּׁלִילָה שֶׁל צָרוּר) וְאֵל תִּתְּנֵר בָּם מִלְחָמָה" (הַשְּׁלִילָה
שֶׁל וְהַפִּיתָם).

שְׁלִישִׁי כִּי וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵּאמֹר: ^ג לְאֵלֶּה
תַּחֲלֹק הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה בְּמִסְפַּר שְׁמוֹת: ^ד לְרֹב
תִּרְבֶּה נַחֲלָתוֹ וְלִמְעַט תִּמְעִיט נַחֲלָתוֹ אִישׁ לְפִי
פְּקָדָיו יִתֵּן נַחֲלָתוֹ: ^ה אֶדְ־בְּגוֹרָל יַחֲלֹק אֶת־
הָאָרֶץ לְשְׁמוֹת מִמּוֹת־אֲבֹתָם וַיִּנְחֲלוּ: ^ו עַל־פִּי
הַגּוֹרָל תַּחֲלֹק נַחֲלָתוֹ בֵּין רֹב לְמַעַט: ^ז וְאֵלֶּה
פְּקוּדֵי הַלְוִי לְמִשְׁפַּחְתָּם לְגִרְשׁוֹן מִשְׁפַּחַת
הַגִּרְשֹׁנִי לַקָּהָת מִשְׁפַּחַת הַקָּהָתִי לְמִרְרִי
מִשְׁפַּחַת הַמִּרְרִי: ^ח אֵלֶּה מִשְׁפַּחַת הַלְוִי
מִשְׁפַּחַת הַלְבִנִי מִשְׁפַּחַת הַחֲבֵרִנִי מִשְׁפַּחַת
הַמַּחֲלִי מִשְׁפַּחַת הַמּוֹשִׁי מִשְׁפַּחַת הַקָּרְחִי
וְקָהָת הוֹלֵד אֶת־עֲמֶרָם: ^ט וְשֵׁם אִשֶּׁת עֲמֶרָם
וַיִּכְבֹּד בֶּת־לְוִי אֲשֶׁר יִלְדָה אֹתָהּ לְלֹוֹ בְּמִצְרַיִם

וַתֵּלֶד לְעַמְרָם אֶת־אֶהֱרֹן וְאֶת־מֹשֶׁה וְאֵת מְרִים
 אֲחֹתָם: ^א וַיֹּולֶד לְאֶהֱרֹן אֶת־נָדָב וְאֶת־אֲבִיהוּא
 אֶת־אֱלֶעָזָר וְאֶת־אִיתָמָר: ^ב וַיָּמָת נָדָב
 וְאֲבִיהוּא בַּהֲקָרִיבָם אֲשֶׁר־זָרָה לִפְנֵי יְהוָה:
^ג וַיְהִיו פְּקֻדֵיהֶם שְׁלֹשָׁה וְעֶשְׂרִים אָלֶף כָּל־זָכָר
 מִבְּנֵי־חֹדֶשׁ וּמַעֲלָה כִּי ^ד לֹא הִתְפַּקְדוּ בַּתּוֹךְ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל כִּי לֹא־נָתַן לָהֶם נַחֲלָה בַּתּוֹךְ בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל: ^ה אֵלֶּה פְּקוּדֵי מֹשֶׁה וְאֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן
 אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּעֶרְבַת מוֹאָב עַל
 יַרְדֵּן יְרֵחוֹ: ^ו וּבְאֵלֶּה לֹא־הָיָה אִישׁ מִפְּקוּדֵי
 מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן הַכֹּהֵן אֲשֶׁר פָּקְדוּ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בַּמִּדְבָּר סִינַי: ^ז כִּי־אָמַר יְהוָה לָהֶם מוֹת יָמָתוֹ
 בַּמִּדְבָּר וְלֹא־נֹתֵר מֵהֶם אִישׁ בִּי אִם־כָּלֵב
 בֶּן־יִפְתָּה וַיהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן: ^ח כֹּז וַתִּקְרָבְנָה
 בָּנוֹת צִלְפָּחֵד בֶּן־חֶפְרָה בֶּן־גִּלְעָד בֶּן־מְכִיר בֶּן־
 מְנַשֶּׁה לְמִשְׁפַּחַת מְנַשֶּׁה בֶּן־יוֹסֵף וְאֵלֶּה שְׁמוֹת
 בָּנָתוֹ מִחֲלָה גַּעֲזָה וְחַגְלָה וּמַלְכָּה וְתַרְצָח:
^ט וַתַּעַמְדֵּנָה לִפְנֵי מֹשֶׁה וּלְפָנֵי אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן
 וּלְפָנֵי הַנָּשִׂאִים וְכָל־הָעֵדָה פָּתַח אֶהֱלִי־מוֹעֵד
 לֵאמֹר: ^י גִּבֹּרֵי מָת בַּמִּדְבָּר וְהוּא לֹא־הָיָה
 בַּתּוֹךְ הָעֵדָה הַנוֹעֲדִים עַל־יְהוָה בַּעֲדַת־קָרַח
 כִּי־בַחֲטָאוּ מָת וּבָנִים לֹא־הָיוּ לוֹ: ^{יא} לָמָּה יִגְרַע
 שֵׁם־אֲבִינוֹ מִתּוֹךְ מִשְׁפַּחְתּוֹ כִּי אֵין לוֹ בֶּן
 תִּנְהַלְנוּ אַחֲזָה בַּתּוֹךְ אַחִי אֲבִינוֹ: ^{יב} וַיִּקְרַב
 מֹשֶׁה אֶת־מִשְׁפָּטָן לִפְנֵי יְהוָה: ^{יג} פ

רביעי וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ^{יד} בָּן בָּנוֹת
 צִלְפָּחֵד דְּבָרָת נָתַן תַּתָּן לָהֶם אַחֲזָה נַחֲלָה בַּתּוֹךְ
 אַחִי אֲבִיהֶם וְהַעֲבַרְתָּ אֶת־נַחֲלַת אֲבִיהֶן לָהֶן:
^{טו} וְאֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תִּדְבָּר לֵאמֹר אִישׁ כִּי־יָמוּת
 וּבֶן אֵין לוֹ וְהַעֲבַרְתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְבָתּוֹ: ^{טז} וְאִם־
 אֵין לוֹ בֶּת וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאָחָיו: ^{יז} וְאִם־אֵין
 לוֹ אַחִים וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ לְאָחִי אֲבִיו:
^{יח} וְאִם־אֵין אַחִים לְאָבִיו וּנְתַתֶּם אֶת־נַחֲלָתוֹ
 לְשֹׂאֲרוֹ הַקָּרֵב אֵלָיו מִמִּשְׁפַּחְתּוֹ וַיִּרְשׁ אֹתָהּ
 וְהָיְתָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל לְחֶקֶת מִשְׁפָּט כַּאֲשֶׁר צִוָּה
 יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: ^{יט} כִּי־אָמַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה
 עֲלֶה אֶל־הָר הָעֲבָרִים הַזֶּה וּרְאֵה אֶת־הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר נָתַתִּי לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל: ^כ וַרְאִיתָה אֹתָהּ
 וְנֹאסַפְתָּ אֶל־עַמְיֹד גִּם־אֹתָהּ כַּאֲשֶׁר נֹאסַף אֶהֱרֹן
 אַחִיד: ^{כא} כַּאֲשֶׁר מְרִיתֶם כִּי בַּמִּדְבָּר־צֶן בְּמִרְיַבַת
 הָעֵדָה לְהַקְדִּישֵׁנִי בְּנִימִים לְעִינֵיהֶם הֵם מִי־מִרְיַבַת
 קָדֵשׁ מִדְבָּר־צֶן: ^{כב} וַיִּדְבָּר מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה
 לֵאמֹר: ^{כג} יִפְקֹד יְהוָה אֱלֹהֵי הָרוּחַת לְכָל־בָּשָׂר
 אִישׁ עַל־הָעֵדָה: ^{כד} אֲשֶׁר־יֵצֵא לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יָבֹא
 לִפְנֵיהֶם וְאֲשֶׁר יוֹצִיאִם וְאֲשֶׁר יָבִיאִם וְלֹא תִהְיֶה
 עֵדוּת יְהוָה כִּצָּאֹן אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם רָעָה: ^{כה} וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה קַח־לְךָ אֶת־יְהוֹשֻׁעַ בֶּן־נּוּן אִישׁ
 אֲשֶׁר־רוּחַ בּוֹ וְסִמַּכְתָּ אֶת־יָדְךָ עָלָיו: ^{כו} וְהָעַמְדָּה
 אֹתוֹ לִפְנֵי אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנֵי כָל־הָעֵדָה וְצִוִּיתָהּ
 אֹתוֹ לְעִינֵיהֶם: ^{כז} וּנְתַתָּה מִהוֹדֶךָ עָלָיו לְמַעַן
 יִשְׁמְעוּ כָל־עַדְת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: ^{כח} וּלְפָנֵי אֱלֶעָזָר
 הַכֹּהֵן יַעֲמֹד וְשֹׂאֵל לוֹ בְּמִשְׁפָּט הָאוֹרִים לִפְנֵי
 יְהוָה עַל־פִּי וְצֵאוּ וְעַל־פִּי יָבֹאוּ הוּא וְכָל־בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל אֹתוֹ וְכָל־הָעֵדָה: ^{כט} וַיַּעַשׂ מֹשֶׁה כַּאֲשֶׁר
 צִוָּה יְהוָה אֹתוֹ וַיִּקַּח אֶת־יְהוֹשֻׁעַ וַיַּעֲמֵדְהוּ לִפְנֵי
 אֱלֶעָזָר הַכֹּהֵן וּלְפָנֵי כָל־הָעֵדָה: ^ל וַיִּסְמְךָ אֶת־
 יָדָיו עָלָיו וַיְצַוֵּהוּ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר יְהוָה בְּיַד־מֹשֶׁה: ^{לא} פ

~ נקודות משיחות קודש ~ (לדוסי שיחות יג ענף 93)

ויקרב משה את משפטן (כו, ה)

"נתעלמה הלכה ממנו" (רש"י). ויש לשאל, מה מכריחו לפרש כן, ותרי יתכן שלא שמע הלכה זו מה'. ויש לומר, דהנה יש הבדל בין "משפטן" ל"דברן" (כמו "כי יהיה להם דבר בא אלי"). דבר - טענות ושקלא וטריא. משפט - פסק דין. והקשה לו: כיון שלא ידע את ההלכה, איך הקריב "את משפטן". לכן מפרש שאכן ידע את ההלכה, אלא שנתעלמה ממנו.

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 196)

קח לך את יהושע וסמכת את ידך עליו (כו, יח)

יש לשאול, מדוע לא מציינו שמשה משח את יהושע בשמן המשחה, שהרי בשמצמידין מלך מושחין אותו? ויש לומר, שמלכות יהושע עיקרה נשיאות בתורה, שהרי הוא מקבל התורה ממשה. לכן נפעלה מלכותו על ידי סמיכה, שקשורה לתורה, כמאמר (סנהדרין יד, א) סמוכין איש מפי איש, ולא על ידי משיחה בשמן.

חמישי כח א וידבר יהוה אל־משה לאמר: ב צו את־בני ישראל ואמרת אל־הם את־קרבני לחמי לאשי ריח ניחחִי תשמרו להקריב לי במועדו: ג ואמרת להם זה האשה אשר תקריבו ליהוה בבשים בני־שנה תמימים שנים ליום עלה תמיד: ד את־הפֶּבֶשׁ אחד תעשה בפקר ואת הפֶּבֶשׁ השני תעשה בין הערפים: ה ועשירית האיפה סלת למנחה בלולה בשמן פתית רביעת ההין: ו עלת תמיד העֶשֶׂה בהר סיני לריח ניחחִי אשה ליהוה: ז ונספו רביעת ההין לפֶּבֶשׁ האחד בַּקֶּדֶשׁ הפֶּסֶד נספֹּד שכר ליהוה: ח ואת הפֶּבֶשׁ השני תעשה בין הערפים כמנחת הפֶּקֶר וכןספֹּד תעשה אשה ריח ניחחִי ליהוה: ט וביום השִׁבֹּת שְ�נֵי־כִבְשִׁים בני־שנה תמימים ושני עֶשְׂרֹנִים סלת מנחה בלולה בשמן ונספו: י עלת שבת בשבתו על־עלת התמיד ונספה: יא ובראשי חֲדָשִׁיכֶם תקריבו עלה ליהוה פרים בני־בקר שְׁנִים ואיל אחד פְּבָשִׁים בני־שנה שבעה תמימים: יב ושלשה עֶשְׂרֹנִים סלת מנחה בלולה בשמן לפֶּר האחד ושני עֶשְׂרֹנִים סלת מנחה בלולה בשמן לאיל האחד: יג ועשרון עֶשְׂרֹן סלת מנחה בלולה בשמן לפֶּבֶשׁ האחד עלה ריח ניחחִי אשה ליהוה: יד ונספיהם חצי ההין יהיה לפֶּר ושלישת ההין לאיל ורביעת ההין לפֶּבֶשׁ יין זאת עלת חֹדֶשׁ בַּחֲדָשׁוֹ לַחֲדָשִׁי השָׁנָה: טו ושלעיר עֹזִים אחד לחטאת ליהוה על־עלת התמיד יעשה ונספו: טז

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות יב עמ' 18)

צו את בני ישראל (כח, ב)

"עד שאתה מצוני על בני, צוה את בני עליי" (רש"י). והינו, שבתור מצוה לבקשת משה למנות איש "אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם... ולא תהיה עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה", נצטוה על קרבן התמיד. ויש לבאר, דהנה קרבן זה (וקרבנות בכלל) שולל את השעות ש"אין רועה" בעולם ו"עולם כמנהגו נוהג", ומגלה שהעולם מתנהג בהשגחתו הפרטית של הקב"ה, שהוא זה "אשר יצא לפניהם ואשר יבא לפניהם".

ששי טז ובחדש הראשון בארבעה עשר יום לחדש פסח ליהוה: יז ובחמשה עשר יום לחדש הזה חג שבועת ימים מצות יאכל: יח ביום הראשון מקרא־קֹדֶשׁ פֶּלֶם־לֹאֲכַת עֲבֹדָה לא תעשו: יט והקרבתם אשה עלה ליהוה פרים בני־בקר שְׁנִים ואיל אחד ושבעה כִּבְשִׁים בני שנה תמימים יהיו לכם: כ ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עֶשְׂרֹנִים לפֶּר ושני עֶשְׂרֹנִים לאיל תעשו: כא עֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן תעשה לפֶּבֶשׁ האחד לשבעת הכִּבְשִׁים: כב ושעיר חטאת אחד לכֹּפֶר עליכם: כג מלבד עלת הפֶּקֶר אשר לעלת התמיד תעשו את־אלה: כד כאלה תעשו ליום שבעת ימים לחם אשה ריח־ניחחִי ליהוה על־עולת התמיד יעשה ונספו: כה וביום השְׁבִיעִי מקרא־קֹדֶשׁ יהיה לכם פֶּלֶם־לֹאֲכַת עֲבֹדָה לא תעשו: ס וביום הפְּכוּרִים בהקריבכם מנחה חדשה ליהוה בשבעתיכם מקרא־קֹדֶשׁ יהיה לכם פֶּלֶם־לֹאֲכַת עֲבֹדָה לא תעשו: ז והקרבתם עולה לריח ניחחִי ליהוה פרים בני־בקר שְׁנִים איל אחד ושבעה כִּבְשִׁים בני שנה: ח ומנחתם סלת בלולה בשמן שלשה עֶשְׂרֹנִים לפֶּר האחד שני עֶשְׂרֹנִים לאיל האחד: ט עֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לפֶּבֶשׁ האחד לשבעת הכִּבְשִׁים: י שעיר עֹזִים אחד לכֹּפֶר עליכם: יא מלבד עלת התמיד ומנחתו תעשו תמימים יהיו־לכם ונספיהם: יב

בְּנֵי־בֶקֶר שְׁלֹשָׁה עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים
 בְּנֵי־שֹׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּמִימִם יִהְיוּ: ^ד וּמִנְחָתָם
 סֵלֶת בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפָר הָאֶחָד
 לְשְׁלֹשָׁה עָשָׂר פָּרִים שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל הָאֶחָד
 לְשְׁנֵי הָאֵילִם: ^ה וְעֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד
 לְאַרְבַּעַה עָשָׂר כִּבְשִׁים: ^ו וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד
 חֲטָאת מִלִּבֹּד עֹלֶת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ^ז וּבִזְיוֹם הַשְּׁנֵי פָרִים בְּנֵי־בֶקֶר שְׁנַיִם עָשָׂר אֵילִם
 שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי־שֹׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּמִימִם:
^ח וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים
 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: ^ט וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת
 מִלִּבֹּד עֹלֶת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶם: ^י וּבִזְיוֹם
 הַשְּׁנֵי הַשְּׁלִישִׁי פָרִים עֶשְׂתֵּי־עָשָׂר אֵילִם שְׁנַיִם
 כִּבְשִׁים בְּנֵי־שֹׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּמִימִם:
^{יא} וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים
 בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: ^{יב} וְשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלִּבֹּד
 עֹלֶת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ^{יג} וּבִזְיוֹם
 הַרְבִּיעִי פָרִים עֶשְׂרֵה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי־
 שֹׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּמִימִם: ^{יד} מִנְחָתָם
 וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם
 כַּמִּשְׁפָּט: ^{טו} וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלִּבֹּד
 עֹלֶת הַתְּמִיד מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ^{טז} וּבִזְיוֹם
 הַחֲמִישִׁי פָרִים תְּשֻׁעָה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים
 בְּנֵי־שֹׁנָה אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּמִימִם: ^{יז} וּמִנְחָתָם
 וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם
 כַּמִּשְׁפָּט: ^{יח} וְשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלִּבֹּד עֹלֶת
 הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ^{יט} וּבִזְיוֹם הַשְּׁשִׁי
 פָרִים שְׁמֹנֶה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי־שֹׁנָה
 אַרְבַּעַה עָשָׂר תְּמִימִם: ^כ וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם
 לְפָרִים לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט:
^{כא} וְשְׁעִיר חֲטָאת אֶחָד מִלִּבֹּד עֹלֶת הַתְּמִיד
 מִנְחָתָהּ וְנִסְכָּהּ: ^{כב} וּבִזְיוֹם הַשְּׁבִיעִי פָרִים

כט « וּבַחֲדָשׁ הַשְּׁבִיעִי בְּאֶחָד לַחֲדָשׁ מִקְרָא־
 קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ
 יוֹם תְּרוּעָה יִהְיֶה לָכֶם: ^ב וְעֵשִׂיתֶם עֹלָה לְרִיחַ
 נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר בֶּן־בֶּקֶר אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים
 בְּנֵי־שֹׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם: ^ג וּמִנְחָתָם סֵלֶת
 בְּלוּלָה בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפָר שְׁנֵי
 עֶשְׂרִים לְאֵיל: ^ד וְעֶשְׂרֹן אֶחָד לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד
 לְשִׁבְעַת הַכִּבְשִׁים: ^ה וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת
 לִכְפָּר עֲלֵיכֶם: ^ו מִלִּבֹּד עֹלֶת הַחֲדָשׁ וּמִנְחָתָהּ
 וְעֹלֶת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפֵיהֶם כַּמִּשְׁפָּט
 לְרִיחַ נִיחֹחַ אִשָּׁה לַיהוָה: ^ז וּבַעֲשׂוֹר לַחֲדָשׁ
 הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה מִקְרָא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם וְעֵשִׂיתֶם
 אֶת־נַפְשֵׁיכֶם כָּל־מִלְאכָה לֹא תַעֲשׂוּ:
^ח וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה לַיהוָה רִיחַ נִיחֹחַ פֶּר בֶּן־בֶּקֶר
 אֶחָד אֵיל אֶחָד כִּבְשִׁים בְּנֵי־שֹׁנָה שִׁבְעָה
 תְּמִימִם יִהְיוּ לָכֶם: ^ט וּמִנְחָתָם סֵלֶת בְּלוּלָה
 בַשָּׁמֶן שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרִים לֶפָר שְׁנֵי עֶשְׂרִים לְאֵיל
 הָאֶחָד: ^י עֶשְׂרֹן עֶשְׂרֹן לִכְבֹּשׁ הָאֶחָד לְשִׁבְעַת
 הַכִּבְשִׁים: ^{יא} וְשְׁעִיר־עִזִּים אֶחָד חֲטָאת מִלִּבֹּד
 חֲטָאת הַכִּפָּרִים וְעֹלֶת הַתְּמִיד וּמִנְחָתָהּ
 וְנִסְפֵיהֶם: ^{יב}

~ נקודות משיחות קודש ~ (2קוטי שיחות לב עמ' 137)

ובזיום הכפורים (כח, כז)

"חג השבועות נקרא בפורי קציר חטים, על שם שתי
 הלחם" (רש"י). שתי הלחם רומזים לתורה שבכתב ושבועל-
 פה. והנה, בלמוד תורה שבכתב מרגש יותר הבטול לנותן
 התורה, שהרי הקורא בה ולא ידע מאי קאמר קים מצות
 תלמוד תורה, בנגוד לתורה שבועל-פה, שאינו נחשב למוד
 קלל. והקרבן שתי הלחם מורה על כך שהבטול של תורה
 שבכתב צריך לחדר להבנה של תורה שבועל-פה.

שביעי יב ובחמשה עשר יום לחודש השביעי
 מקרא־קֹדֶשׁ יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מִלְאכַת עֲבֹדָה לֹא
 תַעֲשׂוּ וְחַגְתֶּם חֵג לַיהוָה שִׁבְעַת יָמִים:
 י וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פָּרִים

דְּקָדְשָׁא בְּרִיד הוּא. אִמֵּן לְעֵלָא מִן כָּל בְּרַכְתָּא
וְשִׁירָתָא, תְּשַׁבַּחְתָּא וְנַחֲמָתָא, דְּאִמְרִין בְּעָלְמָא, וְאִמְרוּ
אָמֵן: אָמֵן

~ נקודות משיחות קודש ~ (לקוטי שיחות כג עמ' 205)

וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים (כט, יח)

"כַּנְגֵד שְׂבָעִים אֲמוֹת . . וּבִימֵי הַמִּקְדָּשׁ הָיוּ מִגְנִין עֲלֵיהֶם"
(רש"י). וְאֵלּוּ לְגַבֵּי הַכְּבָשִׁים אוֹמֵר "לְכָלוֹת מִהֶם צ"ח
קָלָלוֹת", לֹא רַק בִּימֵי הַמִּקְדָּשׁ. וְגַם לְבָאֵר, דִּהְיָה מִה שֶׁפָּעַל
קֶרֶבֶן בְּזִמְנֵי הַבֵּית נִפְעַל הַיּוֹם עַל יְדֵי תַּפְלָה; אֲלֵא שְׂאֵז הַגִּיעַ
הַשֹּׁפֵעַ לְעוֹלָם ("בְּחִיצוֹנוֹת בְּפֶעַל מִמֶּשׁ"), וְהַיּוֹם הַפְּעֵלָה
הֵיא רַק בְּנֶפֶשׁ הָאָדָם. מוֹכֵן אֲפּוֹא, שֶׁהַשֹּׁפֵעַ לְאֲמוֹת הָעוֹלָם
יְכוּלָה לְהִיּוֹת רַק בְּזִמְנֵי הַבֵּית, וְאֵלּוּ הַשֹּׁפֵעַ לְיִשְׂרָאֵל יִשְׁנֶה
גַּם בְּזִמְנֵי הַגּוֹלוֹת.

מִפְטִיר זֶה בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תַּהֲיֶה לָכֶם כָּל־
מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם עֹלָה
אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד
כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׂבָעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם
וְנִסְפֵיהֶם לֶפָר לְאֵיל וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט: וְשִׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבָב עֹלֹת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ: זֶה אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה
בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְּדָרֵיכֶם וְנִדְבְּתֵיכֶם לְעֹלְתֵיכֶם
וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְפֵיכֶם וּלְשִׁלְמֵיכֶם:
ל' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אִשֶּׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פַּפּ

קס"ח פסוקים, לחל"ק סימן.

שְׂבָעָה אֵילִם שְׁנַיִם כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה אֶרְבָּעָה
עֶשֶׂר תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם וְנִסְפֵיהֶם לְפָרִים
לְאֵילִם וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם כַּמִּשְׁפָּט: וְשִׁעִיר
חַטָּאת אֶחָד מִלְּבָב עֹלֹת הַתָּמִיד מִנְחָתָהּ
וְנִסְפָּהּ: ז' בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תַּהֲיֶה לָכֶם
כָּל־מִלֶּאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ: וְהִקְרַבְתֶּם
עֹלָה אִשָּׁה רֵיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד
כִּבְשִׁים בְּנֵי־שָׁנָה שְׂבָעָה תְּמִימִם: וּמִנְחָתָם
וְנִסְפֵיהֶם לֶפָר לְאֵיל וְלִכְבָּשִׁים בְּמִסְפָּרָם
כַּמִּשְׁפָּט: וְשִׁעִיר חַטָּאת אֶחָד מִלְּבָב עֹלֹת
הַתָּמִיד וּמִנְחָתָהּ וְנִסְפָּהּ: זֶה אֵלֶּה תַעֲשׂוּ לַיהוָה
בְּמוֹעֲדֵיכֶם לְבַד מִנְּדָרֵיכֶם וְנִדְבְּתֵיכֶם לְעֹלְתֵיכֶם
וּלְמִנְחֹתֵיכֶם וּלְנִסְפֵיכֶם וּלְשִׁלְמֵיכֶם:
ל' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כָּל אִשֶּׁר־
צִוָּה יְהוָה אֶת־מֹשֶׁה: פַּפּ

חצי קריש

יִתְגַּדֵּל וְיִתְקַדֵּשׁ שְׁמֹה רַבָּא. אִמֵּן בְּעָלְמָא דִּי בְּרָא
כְּרֻעֵתָהּ וְיִמְלִיד מְלֻכוֹתָהּ, וְיַצְמַח פּוֹרְקָנָהּ
וְיִקְרַב מְשִׁיחָהּ. אִמֵּן בְּחֵיבִיכוֹן וּבִיזְמִיכוֹן וּבְחֵי דְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל, בְּעָנְלָא וּבְזִמְנֵי קָרִיב וְאִמְרוּ אָמֵן: אִמֵּן יְהֵא שְׁמֹה
רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ: יְהֵא שְׁמֹה רַבָּא מְבָרַךְ
לְעָלַם וּלְעָלְמֵי עָלְמַיָּא. יִתְבָּרַךְ, וְיִשְׁתַּבַּח, וְיִתְפָּאֵר,
וְיִתְרוֹמֵם, וְיִתְנַשָּׂא, וְיִתְהַדָּר, וְיִתְעַלָּה, וְיִתְהַלָּל, שְׁמֹה

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עֲנִיִּים הֵיא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתִמְכֶּיהָ מְאֹשֶׁר. דְּרִכֶּיהָ דְּרִכֵּי־נַעַם, וְכָל־נִתְיבְתֶיהָ שְׁלוֹם. אֲרֵךְ יָמִים בְּיִמִּנָּהּ,
בְּשִׂמְלָהּ עֶשֶׂר וְכָבוֹד. יִי חֲפֵץ לְמַעַן צִדְקוֹ, יִגְדִּיל תּוֹרָה וְיֹאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

עטרת מרים

שי למורא

לראשו. עגת רצפים, עגת אפורה בנחלים, וצפחת, שם קלי. ויאכל
וישת וישב וישכב: ז' וישב מלאך יהוה | שנית ויגעו
ויאמר קום אכל כי רב מן הדוד הוא בן הרק רב מזה, ולא תמצא
מה יאכל: ח ויבא ויאכל וישתה וילך בכה | האכילה היתה על
לראשו. עגת רצפים, עגת אפורה בנחלים, וצפחת, שם קלי. ויאכל
וישת וישב וישכב: ז' וישב מלאך יהוה | שנית ויגעו
ויאמר קום אכל כי רב מן הדוד הוא בן הרק רב מזה, ולא תמצא
מה יאכל: ח ויבא ויאכל וישתה וילך בכה | האכילה היתה על
לראשו. עגת רצפים, עגת אפורה בנחלים, וצפחת, שם קלי. ויאכל
וישת וישב וישכב: ז' וישב מלאך יהוה | שנית ויגעו
ויאמר קום אכל כי רב מן הדוד הוא בן הרק רב מזה, ולא תמצא
מה יאכל: ח ויבא ויאכל וישתה וילך בכה | האכילה היתה על

פי גם ארבעים יום וארבעים
לילה עד בואו הר האלהים
חרב: ט ויבא-שם אל-המערה
שעמד בה משה וילן שם והנה
דבר-יהוה אליו ויאמר לו להקם
עמו בדרים מה-לך פה למה פאת
הנה אליהו: י ויאמר קנא קנאתי
ליהוה | אלהי צבאות לעזור
המטר ולחרוג נביא תפעל המתעים את

וישכב: ז' וישב מלאך יהוה | שנית
ויגעו ויאמר קום אכל כי רב מן הדוד
הוא בן הרק רב מזה, ולא תמצא
מה יאכל: ח ויבא ויאכל וישתה וילך בכה | האכילה היתה על
לראשו. עגת רצפים, עגת אפורה בנחלים, וצפחת, שם קלי. ויאכל
וישת וישב וישכב: ז' וישב מלאך יהוה | שנית ויגעו
ויאמר קום אכל כי רב מן הדוד הוא בן הרק רב מזה, ולא תמצא
מה יאכל: ח ויבא ויאכל וישתה וילך בכה | האכילה היתה על

נביאך הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את-נפשי
לקחתה: יא ויאמר צא ועמדת בחר לפני יהוה והנה יהוה
עבר ורוח גדולה וחזק מפרק הרים ומשבר סלעים לפני יהוה
לא ברוח יהוה ואחר הרוח רעש לא ברעש יהוה: יב ואחר
הרעש אש לא באש יהוה ואחר האש קול דממה דקה:
יג ויהי | בשמע אליהו וילט פניו באדרתו ויצא ויעמד פתח
המערה והנה אליו קול ויאמר מה-לך פה אליהו: יד ויאמר
קנא קנאתי ליהוה | אלהי צבאות פייעזבו בריתך בני ישראל
את-מזבחתיך הרוסו ואת-נביאך הרגו בחרב ואותר אני
לבדי ויבקשו את-נפשי לקחתה: טו ויאמר יהוה אליו לך שוב
לדרךך מדברה דמשק ובאת ומשחת את-חזאל למלך
על-ארם: טז ואת יהוא בן-נמשי תמשח למלך על-ישראל

הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את-נפשי לקחתה: טז ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרךך
מדברה דמשק ובאת ומשחת את-חזאל למלך על-ארם: טז ואת יהוא בן-נמשי תמשח למלך על-ישראל
הרגו בחרב ואותר אני לבדי ויבקשו את-נפשי לקחתה: טז ויאמר יהוה אליו לך שוב לדרךך
מדברה דמשק ובאת ומשחת את-חזאל למלך על-ארם: טז ואת יהוא בן-נמשי תמשח למלך על-ישראל

בסערה השמים: זי והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא שהרג כל עובדי הפעל וכל בית אחאב שהיו עובדי גלולים והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע הם הארבעים ושנים ילדים המנועים מן המצות שנהרגו על ידי הדבים ביריחו (מלכים ב ב כד): יח אף שתמשול גם חרב חזאל והשארתי בישראל הכשרים שבהם שהיו שבעת אלפים אשר המה השבון פלהברפים אשר לא-כרעו לפעל וכל הפה אשר לא-נשק לו אבל חזן מהם לא ימצא בהם עוד פשרים: יט וילך משה וימצא את-אלישע בן-שפט והוא חרש חולף אחר הבקר החורש שנים-עשר צמדים זוג בקר לפניו והוא בשנים העשר באחרונה ויעבר אליהו אליו וישלך קצת מאדירתו אליו לרמוז שהיה נביא לו: כ ויעזב את-הבקר וירץ אחרי אליהו ויאמר אשקה-נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך ויאמר לו לך שוב אלי כי הנפלאות והנסים מה שעשיתי המה גם לך גם אתה תעשה כמותם: כא וישב מאחוריו לנשק לאביו ולאמו ויקח את-צמד הבקר ויזבחוהו כי לא הלך לחטוב עצים אלא ובכלי הבקר המתירשה

כמו גדלה. יז) ימית אלישע, כי בהוכיחו אותם ולא היו שומעים אליו ולא שבו מדרךם הרעה, היו האויבים באים עליהם, והרי זה פאלו הוא היה ממות אותם, כי כשהיה הרי הם געגשים יותר. יח) שבעת אלפים, שאלו בלבד היו הכשרים שבהם. יט) צמדים, צמדים של זוג בקר המושכים בעל המורשה. כא) בשלם הכשר, בשל להם הכשר. ורשי פרש, בשל את שני השוורים, דהיינו הכשר שלהם. ויתן לעם ויאכלו, מרב שמחה עשה משתה.

ואת-אלישע בן-שפט מאבל מחולה תמישח לנביא תחתיו: ז והיה הנמלט מחרב חזאל ימית יהוא והנמלט מחרב יהוא ימית אלישע: יח והשארתי בישראל שבעת אלפים פלהברפים אשר לא-כרעו לפעל וכל הפה אשר לא-נשק לו: יט וילך משה וימצא את-אלישע בן-שפט והוא חרש שנים-עשר צמדים לפניו והוא בשנים העשר ויעבר אליהו אליו וישלך אדירתו אליו: כ ויעזב את-הבקר וירץ אחרי אליהו ויאמר אשקה-נא לאבי ולאמי ואלכה אחריך ויאמר לו לך שוב כי מה עשיתי לך: כא וישב מאחוריו ויקח את-צמד הבקר ויזבחוהו ובכלי הבקר בשלם הכשר ויתן לעם ויאכלו ויקם וילך אחרי אליהו וישרתהו:

שבקע בשלם הכשר ויתן לעם לאחר עשר החורשים ואנשי עירו שבאו ללוותו ויאכלו ויקם וילך אחרי אליהו וישרתהו:

לאחר שמסיים ההפטרס יאמר המפטיר ברכות אלו

פרוך אתה יי, אלהינו מלך העולם, צור כל העולמים, צדיק בכל הדורות, האל הנאמן האומר ועושה, המדבר ומקים, שפל דבריו אמת וצדק: נאמן, אתה הוא יי אלהינו ונאמנים דבריו, ודבר אחד מדבריו אחר לא ישוב ויקם, כי אל מלך נאמן ורחמן אתה. פרוך אתה יי, האל הנאמן בכל דבריו:

רחם, על ציון כי היא בית חיינו, ולעלוכת נפש תושיע ותשמח במהרה בימינו. פרוך אתה יי, משמח ציון בבניה:

שמחנו, יי אלהינו, באלהיו הנביא עבדך, ובמלכות בית דוד משיחך, במהרה יבוא ויגל לבנו, על כסאו לא ישב זר, ולא ינחלו עוד

אחרים את כבודו. כי בשם קדשך נשבעת לו, שלא יכבה נרו לעולם ועד:
ברוך אתה יי, מגן דוד:

על התורה, ועל העבודה ועל הנביאים ועל יום השבת הזה, שנתת לנו יי
אלהינו לקדשה ולמנוחה, לכבוד ולתפארת. על הכל, יי אלהינו אנחנו
מודים לך, ומברכים אותך, יתברך שמך בפי כל חי תמיד לעולם ועד: ברוך
אתה יי, מקדש השבת:

ואת מבטא שפתייה אשר אשר על-נפשה
ויהוה יסלח-לה: ^(ל) ונגדר אלמנה וגרושה כל
אשר-אסרה על-נפשה יקום עליה: ^(א) ואם-בית
אישה נדרה או-אסרה אפר על-נפשה
בשבעה: ^(ב) ושמע אישה והחרש לה לא הניא
אתה וקמו כל-נדריה וכל-אפר אשר-אסרה
על-נפשה יקום: ^(ג) ואם-הפר יפר אתם | אישה
ביום שמעו כל-מוצא שפתייה לנדריה ולאפר
נפשה לא יקום אישה הפרם ויהוה יסלח-לה:
^(ישראל) ^(ד) כל-נדר וכל-שבועת אפר לענת נפש
אישה יקימו ואישה יפרנו: ^(ה) ואם-החרש
יחריש לה אישה מיום אל-יום והקים את-
כל-נדריה או את-כל-אסריה אשר עליה
הקים אתם פי-החרש לה ביום שמעו:
^(ו) ואם-הפר יפר אתם אחרי שמעו ונשא
את-עונה: ^(ז) אלה החקים אשר צוה יהוה
את-מושה בין איש לאשתו בין-אב לבתו
בנעריה בית אביה: פ

קריאת התורה למנחת שבת-קודש
ל בודבר משה אל-ראשי המפות לבני
ישראל לאמר זה הדבר אשר צוה יהוה:
ג איש כי-ידר נדר ליהוה או-השבע שבעה
לאפר אפר על-נפשו לא יחל דברו ככל-
היצא מפיו יעשה: ^(א) ואשה כי-תדר נדר ליהוה
ואסרה אפר בבית אביה בנעריה: ^(ב) ושמע
אביה את-נדרה ואסרה אשר אסרה על-
נפשה והחריש לה אביה וקמו כל-נדריה
וכל-אפר אשר-אסרה על-נפשה יקום: ^(ג) ואם-
הניא אביה אתה ביום שמעו כל-נדריה
ואסריה אשר-אסרה על-נפשה לא יקום
ויהוה יסלח-לה כי-הניא אביה אתה: ^(ד) ואם-
היו תהיה לאיש ונדרה עליה או מבטא
שפתייה אשר אסרה על-נפשה: ^(ה) ושמע אישה
ביום שמעו והחריש לה וקמו נדריה ואסרה
אשר-אסרה על-נפשה יקמו: ^(ו) ואם ביום שמע
אישה יניא אותה והפר את-נדרה אשר עליה

דווקא על-ידי ירידת הנשמה למטה . . לעבוד עבודתה בהתגברות על ריבוי ההעלמות וההסתרים . . מתעלית הנשמה לתכלית העילוי,
עוד יותר מכמו שהייתה קודם הירידה.

ממאמר א פרשת פינחס ה'תשכ"ז

פרק ו משנה ה

אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד. יותר מלמודך עשה. ואל תתאוה לשלחנם של מלכים, ששלחנך גדול משלחנם, ובתריך גדול מבתרם. ונאמן הוא בעל מלאכתו, שישלם לך שכר פעלתך:

נקודות משיחות קודש

בלימודך, כפה על עצמך ("עשה") ולמד "בקבלת עול" במידה גדולה יותר מאשר "התענוג" המוגבל שלך.

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1240)

צריך להבין: מדוע יתאוה העוסק בתורה לשולחנם של מלכים, עד שצריך להזהירו מפני זה?

יתירה מזאת: מסדר הדברים במשנה משמע כי גם אם מקיים האדם את ההוראה הקודמת במשנה - "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד" - עדיין צריך להזהירו ש"אל תתאוה לשולחנם של מלכים"! מהי פשר תאוה זו שכל כך צריך להזהיר מפניה?

מאידך גיסא, צריך להבין: מהלשון "ששלחנך גדול משלחנם" אפשר לדייק שעצם התאוה "לשלחנם של מלכים" אינה שלילית כל כך ורק שאין בה צורך מפני ש"שולחנך גדול משולחנם"!

ביאור הענין:

במשנתנו מדובר על אדם שעמל ויגע בתורה מעל ומעבר לתענוג שיש לו בלימוד מצד עצמו⁷. לאדם זה הבטיחה התורה⁸ "אם בחוקתי תלכו" - שתהיו עמלים בתורה⁹ - "ונתתי גשמיכם בעתם וגו'", דהיינו שכל צרכיו הגשמיים מובטחים לו. ומכיון שכל צרכיו בעולם יהיו בידו, הרי הוא "בעל הבית" ושליט על כל העולם, בבחינת "מאן מלכי רבנן"¹⁰.

על כך מוסיפה המשנה ואומרת "אל תתאוה לשולחנם של מלכים"; אף שהקב"ה נותן לך "שולחן של מלכים" כשכר על עמלך בתורה - אל לך להתאוות לכך. המשנה אינה אומרת כי אין להתעסק בדברים גשמיים. אדרבה, צריך להתעסק בדברים הגשמיים כדי "לבררם" ולהעלותם לקדושה. ההוראה היא רק לא להתאוות להם ולהתענג מהם¹¹.

על כך נשאלת השאלה - אם הפירוש ב"שולחן של מלכים" הוא "עבודת הבידורים", "לברר" ולזכך את הגשמיות ועל-ידיה מתעלה גם האדם ה"מברר"¹² - אם כן מדוע לא להתאוות "לשולחנם של מלכים"?

על כך התשובה היא - "ששולחנך גדול משולחנם". כלומר, על-אף המעלה הגדולה ב"עבודת הבידורים", אין היא מגיעה לדרגה הרוחנית המושגת בכח לימוד התורה. כי על-ידי לימוד התורה, האדם מתאחד עם מלך-מלכיה-המלכים הקב"ה. נדרשת אמנם גם "עבודת הבידורים", אך יש לדעת כי תכלית העליה היא זו המושגת על-ידי לימוד תורה - "שולחנך גדול".

(לקוטי שיחות, כרך ד, עמ' 1241)

לענין "גדולה" אומרת לנו המשנה "אל תבקש" ואילו לענין "כבוד" - "אל תחמוד". משמעות הדברים היא ש"כבוד" - לא רק שאין "לחפש" אלא אסור "לחמוד" אותו כלל. לעומת זה "גדולה", אין "לחפש" אחריה ולבקשה, אך אין מניעה לחמוד אותה, שהרי לא נאמר "אל תחמוד גדולה" אלא רק "אל תבקש". והדבר דורש הסבר.

עוד צריך להבין: מהי הוראת המשנה "יותר מלמודך עשה"; אם כוונתה לומר שיש ללמוד תורה יותר מהרגילות¹, היה עליה לכתוב זאת באופן ברור ומפורש - "יותר מלמודך למד"!

הביאור בזה:

בלימוד תורה יש מעלה ועדיפות ללימוד החותר אל ההלכה. כי בכדי לברר את סוגיות הש"ס, ולמצות את הדיון בשיטות הפוסקים עד לפסיקת הלכה למעשה, דרושה יגיעה והעמקה מיוחדת².

לאור זאת, היה מקום לומר כי לימוד ההלכה ולמעשה כדי להיות מורה הוראה בישראל הוא לימוד נכון ורצוי, שהרי באופן כזה הלימוד הוא בדרגה גבוהה!

משמיענו התנא ואומר: "אל תבקש גדולה לעצמך". בבואך ללמוד תורה, אל תעשה זאת לשם "גדולה" - להיות "מורה הוראה". לימוד תורה באמת הוא לימוד "לשמה", לשם התורה עצמה, ולא לשום מטרה אחרת (ואם נקבע לך משמים תפקיד של מורה הוראה בישראל יזמינו לך זאת מלמעלה).

וכך אפוא מתפרשים דברי המשנה: "אל תבקש גדולה לעצמך ואל תחמוד כבוד". כבוד - הוא דבר שלילי, שהרי "הקנאה, התאוה והכבוד מוציאים את האדם מן העולם"³, ולכן אל תחמוד אותו אפילו בלבך. "גדולה", לעומת זאת, מותר לרצות. אין כל פסול בשאיפה לגדלות בתורה עד לדרגה שיוכל להורות הלכה, כי על-ידיה הוא מתעלה בתורה. ובכל זאת "אל תבקש גדולה". אין לרדוף ולחפש אחר גדלות זאת ונאולם לכשיגיעו לו משרת מורה הוראה יכול לקבלה⁴.

מכיון שאסור לחמוד כבוד, ואף גדולה אין לבקש - יכול הלומד לחשוש, שמא יהא לימוד התורה שלו נטול כל "חיות" - כי הנפש הבהמית מקבלת "חיות" רק כאשר יש לה כבוד וגדולה - והרי הלימוד צריך להיות ב"חיות" (גם של) הגוף והנפש הבהמית⁵!

על-כך מוסיפה משנתנו ואומרת, "יותר מלמודך עשה" - "עשה" מלשון כפיה⁶, כלומר, אף אם אין לך "חיות" ותענוג

(1) שהרי הפרק קרוי "קנין תורה", ובהתאם לכך, ההוראות בפרק זה מתייחסות ללימוד התורה. (2) ראה המשך יוס"טוב של ר"ה תרס"ו, עמ' ת"כ. וראה ירושלמי בכורים, פרק ג, הלכה ג' ו' זעירא. (3) לעיל פרק ד, משנה כא. (4) ראה ירושלמי בכורים שם. (5) ראה עירובין נד, א. והלכות תלמוד-תורה לרבנו הזקן, פרק ד, הלכה ט' "כל המשמיע קולו בשעת תלמודו ותלמודו מתקיים", ונתבאר בתניא פרק לו. (6) ראה בית יוסף יורה-דעה סימן רמח ד"ה ומי שאינו. (7) כאמור בביאור הקודם על המאמר "יותר מלמודך עשה", שהכוונה היא שיש לכפות על עצמו לימוד בקבלת עול, יותר מרגילותו. (8) בחוקתי כו, ג. (9) רש"י שם. (10) ראה גיטין סב, א. (11) ראה תניא תחילת פרק ז. (12) ראה לקוטי-תורה צו יג, ב; אמור לה, ג.

לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס באה"ק (בלק בחו"ל) בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
			ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ק)	5:46	5:50	8:34	8:37	9:14	9:16	10:26	10:28	13:22	13:22	19:47	19:44	20:16	20:13	19:25	20:25
חיפה (ק)	5:42	5:46	8:31	8:33	9:12	9:14	10:24	10:26	13:21	13:21	19:53	19:50	20:19	20:16	19:21	20:28
ירושלים (ק)	5:43	5:47	8:32	8:34	9:12	9:14	10:24	10:26	13:20	13:20	19:52	19:49	20:16	20:13	19:09	20:25
תל אביב (ק)	5:44	5:48	8:33	8:36	9:14	9:16	10:26	10:27	13:22	13:22	19:49	19:46	20:18	20:15	19:27	20:27
אוסטריה, וינה (ק)	5:08	5:15	7:54	8:01	9:02	9:06	10:23	10:25	13:40	13:40	20:52	20:46	21:34	21:28	20:29	21:45
אוסטרליה, מלבורן (ח)	7:33	7:30	9:18	9:17	9:58	9:56	10:49	10:48	12:56	12:56	17:20	17:24	17:50	17:53	17:05	18:05
אוקראינה, אודסה (ק)	5:18	5:24	8:06	8:12	9:08	9:11	10:28	10:30	13:42	13:42	20:48	20:43	21:28	21:22	20:25	21:38
אוקראינה, דונייצק (ק)	4:43	4:50	7:30	7:36	8:37	8:40	9:57	10:00	13:14	13:14	20:25	20:20	21:07	21:01	20:03	21:19
אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ק)	4:53	4:59	7:38	7:45	8:47	8:50	10:08	10:10	13:25	13:25	20:38	20:33	21:21	21:14	20:16	21:32
אוקראינה, ז'יטומיר (ק)	5:10	5:17	7:50	7:59	9:08	9:12	10:31	10:33	13:51	13:51	21:12	21:06	21:57	21:50	20:49	22:09
אוקראינה, קייב (ק)	5:02	5:09	7:40	7:50	9:01	9:04	10:23	10:26	13:44	13:44	21:05	20:59	21:51	21:44	20:42	22:03
איטליה, מילאנו (ק)	5:48	5:54	8:37	8:42	9:36	9:40	10:55	10:57	14:08	14:08	21:12	21:08	21:49	21:43	20:50	21:59
אקוודור, קיטו (ח)	6:17	6:17	8:46	8:46	9:16	9:17	10:19	10:19	12:51	12:50	18:23	18:24	18:47	18:47	18:06	18:56
ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)	7:59	7:56	9:50	9:49	10:27	10:26	11:19	11:19	13:30	13:30	18:02	18:06	18:30	18:34	17:47	18:45
ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)	9:07	9:04	10:46	10:45	11:27	11:26	12:17	12:16	14:21	14:21	18:35	18:40	19:08	19:12	18:21	19:24
ארה"ב, בולטימור (ק)	5:51	5:56	8:42	8:46	9:30	9:32	10:45	10:47	13:49	13:49	20:33	20:29	21:06	21:02	20:12	21:16
ארה"ב, ברוקלין (ק)	5:37	5:41	8:27	8:31	9:17	9:20	10:33	10:35	13:39	13:39	20:26	20:22	21:01	20:56	20:05	21:10
ארה"ב, גרסי סיטי (ק)	5:37	5:42	8:28	8:32	9:17	9:20	10:34	10:36	13:39	13:39	20:27	20:23	21:01	20:57	20:06	21:11
ארה"ב, דטרויט (ק)	6:08	6:13	8:58	9:03	9:51	9:54	11:08	11:10	14:16	14:16	21:08	21:04	21:44	21:39	20:46	21:53
ארה"ב, האוסטון (ק)	6:30	6:34	9:18	9:20	9:57	9:59	11:08	11:10	14:02	14:02	20:25	20:23	20:53	20:50	20:05	21:01
ארה"ב, לוס אנג'לס (ק)	5:51	5:55	8:41	8:43	9:23	9:25	10:36	10:37	13:34	13:33	20:04	20:01	20:34	20:31	19:44	20:43
ארה"ב, מיאמי (ק)	6:38	6:41	9:24	9:26	10:01	10:02	11:11	11:12	14:01	14:01	20:15	20:13	20:42	20:40	19:56	20:51
ארה"ב, ניו הייבן (ק)	5:31	5:35	8:21	8:25	9:12	9:15	10:28	10:30	13:35	13:35	20:24	20:20	20:59	20:55	20:03	21:09
ארה"ב, פיטסבורג (ק)	6:01	6:06	8:52	8:56	9:42	9:44	10:58	10:59	14:03	14:03	20:50	20:46	21:24	21:20	20:29	21:34
ארה"ב, שיקגו (ק)	5:28	5:33	8:18	8:22	9:10	9:13	10:27	10:29	13:34	13:34	20:25	20:21	21:00	20:55	20:03	21:10
בוליביה, לה-פס (ח)	7:02	7:01	9:16	9:16	9:48	9:48	10:46	10:46	13:09	13:08	18:15	18:17	18:40	18:42	17:59	18:51
בלגיה, אנטוורפן (ק)	5:43	5:50	8:16	8:28	9:43	9:47	11:06	11:09	14:29	14:29	21:53	21:47	22:41	22:33	21:30	22:53
בלגיה, בריסל (ק)	5:45	5:52	8:21	8:31	9:44	9:48	11:07	11:10	14:29	14:29	21:52	21:45	22:38	22:31	21:28	22:50
ברזיל, סאן פאולו (ח)	6:49	6:47	8:55	8:55	9:29	9:28	10:24	10:24	12:43	12:43	17:41	17:44	18:03	18:05	17:25	18:15
ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)	6:35	6:34	8:43	8:43	9:16	9:15	10:12	10:12	12:31	12:31	17:26	17:29	17:52	17:54	17:10	18:04
בריטניה, לונדון (ק)	4:59	5:07	7:30	7:43	9:01	9:04	10:24	10:26	13:47	13:47	21:15	21:08	22:01	21:53	20:54	22:13
בריטניה, מנצ'סטר (ק)	4:57	5:05	7:15	7:15	9:04	9:08	10:29	10:32	13:56	13:56	21:31	21:24	22:24	22:15	21:11	22:38
גרמניה, ברלין (ק)	5:00	5:08	7:12	7:37	9:04	9:08	10:28	10:31	13:53	13:53	21:26	21:19	22:14	22:05	21:02	22:27
גרמניה, פרנקפורט (ק)	5:31	5:38	8:11	8:20	9:29	9:33	10:51	10:54	14:11	14:11	21:31	21:25	22:16	22:09	21:08	22:28
דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)	6:54	6:53	8:58	8:57	9:32	9:31	10:27	10:27	12:44	12:43	17:39	17:42	17:59	18:01	17:23	18:11
הודו, מומבאי (ח)	6:09	6:11	8:51	8:52	9:25	9:26	10:32	10:34	13:18	13:17	19:20	19:19	19:45	19:44	19:01	19:54
הודו, פונה (ח)	6:06	6:08	8:47	8:49	9:21	9:22	10:29	10:30	13:14	13:13	19:15	19:14	19:40	19:39	18:56	19:49
הונגריה, בודפשט (ק)	5:00	5:07	7:47	7:54	8:53	8:56	10:13	10:15	13:29	13:29	20:38	20:33	21:20	21:13	20:16	21:30
טורקיה, איסטנבול (ח)	4:40	4:45	7:31	7:35	8:21	8:24	9:37	9:39	12:44	12:43	19:32	19:28	20:07	20:02	19:11	20:16
יוון, אתונה (ק)	6:14	6:18	9:04	9:07	9:50	9:53	11:05	11:07	14:08	14:07	20:48	20:45	21:21	21:17	20:27	21:30
מולדובה, קישינב (ק)	5:23	5:29	8:11	8:17	9:15	9:18	10:35	10:37	13:49	13:49	20:57	20:52	21:38	21:32	20:35	21:49

לוח זמנים לשבוע פרשת פינחס באה"ק (בלק בחו"ל) בערים שונות בעולם

רלט
זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף   (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז											
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	6:06	6:08	8:47	8:49	9:22	9:23	10:30	10:31	13:15	13:15	19:18	19:16	19:43	19:42	18:59	19:52
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ' (ח)	8:06	8:01	9:33	9:32	10:19	10:17	11:05	11:04	13:05	13:06	17:05	17:11	17:41	17:46	16:52	17:59
נפאל, קטמנדו (ח)	5:17	5:20	8:03	8:06	8:41	8:43	9:52	9:53	12:44	12:44	19:02	19:00	19:30	19:27	18:42	19:38
סין, בייג'ין (ח)	4:57	5:02	7:48	7:51	8:36	8:39	9:52	9:54	12:57	12:57	19:43	19:39	20:17	20:13	19:20	20:26
סינגפור, סינגפור (ח)	7:05	7:05	9:35	9:36	10:06	10:06	11:09	11:09	13:41	13:41	19:16	19:16	19:40	19:40	18:58	19:49
פולין, ורשא (ק)	4:31	4:39	6:33	7:10	8:34	8:38	9:58	10:01	13:23	13:23	20:52	20:45	21:42	21:33	20:28	21:54
פרו, לימה (ח)	6:30	6:29	8:49	8:49	9:20	9:20	10:19	10:20	12:44	12:45	17:58	18:00	18:23	18:24	17:42	18:33
צרפת, ליון (ק)	6:04	6:10	8:53	8:59	9:53	9:56	11:12	11:14	14:25	14:25	21:28	21:23	22:08	22:02	21:06	22:18
צרפת, פריז (ק)	6:02	6:08	8:46	8:53	9:57	10:00	11:18	11:21	14:36	14:36	21:53	21:47	22:34	22:27	21:30	22:45
קולומביה, בוגוטה (ח)	5:51	5:52	8:24	8:25	8:55	8:55	9:59	9:59	12:33	12:34	18:13	18:14	18:37	18:37	17:56	18:47
קנדה, טורונטו (ק)	5:49	5:54	8:39	8:44	9:34	9:37	10:52	10:54	14:01	14:01	21:01	20:56	21:35	21:29	20:39	21:45
קנדה, מונטריאול (ק)	5:19	5:25	8:08	8:13	9:07	9:10	10:26	10:28	13:39	13:39	20:42	20:37	21:20	21:14	20:20	21:30
קפריסין, לרנקה (ק)	5:42	5:46	8:32	8:35	9:15	9:17	10:28	10:30	13:27	13:27	20:00	19:57	20:31	20:28	19:40	20:40
רוסיה, ליובאוויטש (ח)	4:36	4:45	7:02	7:03	8:47	8:52	10:13	10:16	13:44	13:44	21:27	21:19	22:23	22:13	21:02	22:38
רוסיה, מוסקבה (ח)	4:04	4:13	6:35	6:36	8:17	8:22	9:45	9:48	13:18	13:18	21:10	21:02	22:06	21:54	20:45	22:21
רוסיה, וסטוב-על-הדון (ח)	4:39	4:45	7:26	7:32	8:31	8:34	9:51	9:53	13:06	13:06	20:14	20:09	20:56	20:49	19:52	21:06
שווייץ, ציריך (ק)	5:43	5:49	8:30	8:36	9:35	9:39	10:55	10:58	14:11	14:11	21:25	21:19	22:01	21:55	21:02	22:12
תאילנד, בנגקוק (ח)	5:58	6:00	8:36	8:38	9:09	9:10	10:15	10:16	12:56	12:57	18:50	18:49	19:15	19:14	18:32	19:24

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה.

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבלדה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יְהי רָצוֹן מִלְפָּנֶיךָ יי אֱלֹהֵינוּ וְאֱלֹהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שֶׁתּוֹלִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַצְעֵדֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתִדְרִיכֵנוּ לְשָׁלוֹם וְתַסְמְכֵנוּ לְשָׁלוֹם, וְתַגִּיעֵנוּ לְמַחֲזֵז חֲפָצֵנוּ לְחַיִּים וְלִשְׂמֻחָה וְלִשְׁלוֹם, (ואם דעתו לחזור מיד אומר וְתַחֲזִירֵנוּ לְשָׁלוֹם), וְתַצִּילֵנוּ מִכָּף כָּל-אוֹיֵב וְאוֹרֵב וְלִסְטִים וְחַיִּית רָעוֹת בַּדֶּרֶךְ וּמִכָּל-פּוֹרְעָנוֹת הַמַּתְרַגְּשׁוֹת וּבָאוֹת לְעוֹלָם. וְתִשְׁלַח בְּרָכָה בְּכָל-מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ, וְתַתִּינֵנוּ לֶחֶן וְלַחֲסֵד וְלִרְחֻמִּים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל-רֹאִינוֹ, וְתִגְמְלֵנוּ חֲסִדִּים טוֹבִים וְתִשְׁמַע קוֹל תַּפְלִתֵנוּ כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תַּפְלִת כָּל-פֶּה: בְּרוּךְ אַתָּה יי, שׁוֹמֵעַ תַּפְלָה:

לזכות

לוי שׁי **הלוי** בן חנה

וזוגתו **אולגה שרח** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה **דוד הלוי אליעזרוב**

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה **אפרים הלוי יליזרוב**

זבולון הלוי וזוגתו **רות**

חגית ובעלה **גבריאל סופייב**

שמעי' הלוי וזוגתו **מוראל**

אילת ובעלה **גדעון יעקובסון**

יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

תקופה: 9606108 3 (972)

ת.ד. 373 כפר חב"ד 60840 ישראל – P.O.B 373 Kfar Chabad 60840 Israel

E-mail: Israel@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

להרשמה ומנויים: 9601001 3 (972)

להורדת הקבצים:

Internet: www.DvarMalchus.Org

www.otzar770.com • www.lahak.org • www.Chasidut.TV

...

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: office@chazak.co.il – www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00689
14/07/2019

2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.
שולם
1949
תל אביב

הורידו את יישומון
דבר מלכות
מחנות היישומים

